
कविकुलगुरु - कालिदास - संस्कृत - विश्वविद्यालयः

(2)

शिर्षक M - 2739	ग्रंथकार	विषय	विस्तार (पुर्ण/अपूर्ण)	टिकाकार	आकार	पृष्ठे	लिपी	सामग्री	Lines per page	Letters per line	Condition & age (शके/विक्रम सवंत)	Additional Particulars / Remark
गीतार्थ बोधिनी	—	धर्मशास्त्र	अपूर्ण	-	8/4	350	मराठी देवनागरी	कागद	28	25		

अभंग- तेव्हांएकवेळासारी शंखध्वनीचीकूसरी १ भेरीगज
ठोकिल्या पणवानकाहीगाजल्या २ एकसरेंचिगोमुखें दाहीि
नादमुखें ३ जाल्यापूर्णह्मणेतुका लीलापांडवांचीऐका ४ ॥१

श्लो०- ततःश्वेतैर्हयैर्युक्ते महति स्यंदने स्थितो
माधवः पांडवश्चैव दिव्यौ शंखौ प्रदध्मतुः १४

टी० सम०- तोथोररथश्शुभ्राश्वींयुक्तएकारथींतया दिव्यवाज
वितेजालेशंखमाधवपांडव १४ आर्या- बैसूनितेश्रेष्ठरथीं सं
युक्तश्वेतवर्णहयज्यासी माधवआणिकपांडव वाजवितीतेचिदि
व्यजलज्जांसी १४ दोहा- श्वेतबरणघोडेलगेमहारथहिबनाय
हरिअर्जुनतापेंचटेरहेशंखबजाय १४ ओंवी- श्वेतवर्णघोडे
महारथीं वरीपांडवश्रीपती दिव्यशंखघेऊनिहातीं वाजविते
ज्ञाहले १४ अभंग- थोरीथोरलातोरथी शुभ्रवर्णहयनाथी १
दोघेयुक्तरहंवरीं कुंतीपुत्रपूतनारी २ दिव्यवाजवितेझाले शंख
करींचेआपुले ३ अहोमाधवींपांडव तुकाह्मणेठेवीजीव ४ ॥१४

श्लो०- पांचजन्यंहृषीकेशो देवदत्तंधनंजयः॥
पौंड्रंदध्मौमहाशंखंभीमकर्मावृकोदरः॥ १५ ॥

टी० सम०- हृषीकेशेंपांचजन्य देवदत्तधनंजयें पौंड्रनामामहा
शंख भीमेंवाजविलाबळें १५ आर्या- ...
कृष्णापांचजन्यासी वाजविलेंपौंड्रासी ...
१५ दोहा- देवदत्तअर्जुनलियो ...
भयदियो पौंड्रशंखबजाय १५ ...
दत्ततोवीरेंअर्जुनें भीमह...
पांचजन्यहृषीकेशें वाज...
लादेऊंभयें २ पौंड्रना...
जविलाबळें तुका...

श्लो०- अ...
नकुलः...

टी० सम०-

ले स्फ़ घोषमणिपुष्पक १६ आर्या– राजा अनंतविजया वा-
वुनीजोंकरीमहाघोषा सहदेवनकुळतेंसे वाजविमणिपुष्पका-
धस्फ़ घोषा १६ दोहा– नृपतियुधिष्ठिरफूंकियो अनंतविजय-
घोष पुनिनकुलसहदेवने मणिपुष्पक स्फ़ घोष १६ ओंवी-
अनंतविजयगजरें बाजविलायुधिष्ठिरें नकुळेंसहदेववीरें स्फ़ घोषम
णिपुष्पकवाजविले १६ अभंग– प्रफ़ अनंतविजय श्रवणार्थीदा-
ताजय १ शंखालागींयुधिष्ठिर वाजविलोहर्षपर २ आतांनकुल
सहदेवें शंखवाजविलेऐकावे ३ सघोषमणिपुष्पक तुकाह्म-
णेहेरसिक ४ ॥१६॥

श्लोक– काश्यश्चपरमेष्वासः शिखंडीचमहारथः
धृष्टद्युम्नोविराटश्चसात्यकिश्चापराजितः १७॥

टी० सम०– धनुर्धरमहाकाश्य शिखंडीहि महारथी अजिंक्य
सात्यकीवीरधृष्टद्युम्नविराटही १७ आर्या– काश्यें शिखंडिनें-
ही त्याकेलाष्टषतराजशूरानें सात्यकिवीरेंआणिक धृष्टद्युम्नेंवि-
राटवीरानें १७ दोहा– महाधनुखधरकाशीपति रथींशिखंडी
जान धृष्टद्युम्नविराट अतिबली सात्यकिहीमान १७ ओंवी-
काशिराज धनुर्धर शिखंडीमहारथीवीर धृष्टद्युम्नविराटथोर
...त १७ अभंग– धनुर्धर महाकाश्य राजेजा-
...प्राणहारी शिखंडिची केवढी थोरी २
...नोअपराजिता ३ तुकापुढेंविनवी-
॥१७॥

...र्वशः पृथिवीपते
...ः पृथक्पृथक् १८

...फ़ज शंखवाजविले
...द्रुपदें अभिमन्यूनें
...तें भरिलीं दाही
...ओरसुभद्रा

पूत आपने आपने शंखवले धुनीकीन्हीतासूत १८ ओंवी-द्रुपदआ-णीद्रौपदीसुत सुभद्रापुत्रविख्यात हेहीमिळोनीसमस्त वेगळाले शंखवाजविती १८ अभंग- जनकद्रौपदीचाऐका ज्याच्यानामेंच-माधोका १ पांचीपांडवांचीमुलें माजीअभिमन्युदादुलें २ अन्यत्रही देशपती मिळूनीजलजवाजविती ३ आपुलालेपृथकाकारें तुका ह्मणेएकसरें ४ ॥१८॥

श्लोक- सघोषोधार्तराष्ट्राणांहृदयानिव्यदारयत्
नभश्चपृथिवींचैव तुमुलोव्यनुनादयन् ॥१९॥

टी० सम०- तोघोषधार्तराष्ट्रांच्या हृदयांतेंविदारुनी आकाश आणिभूमीतें महातुंबळगर्जवी १९ आर्या- त्याधार्तराष्ट्रचित्तीं लावुनतोघोषतीव्रधाकाशीं झालातुंबळध्वनिहा भरिलापृथ्वीं-तआणिआकाशीं १९ दोहा- फुल्योहियोकौरवनको शब्दसुन्यो ताबार पृथ्वीऔरआकासमें पुरीरह्योगुंजार १९ ओंवी- तया नादाचेनिगजरें दुमदुमिलीं पाताळशिखरें दुर्योधनासींदुःखानळ भरें हृदयफुटेखेदानें १९ अभंग- तोघोषधार्तराष्ट्रांचें करीछे-दनधैर्याचें १ विदारितवक्षस्थळा दिलीसर्वांसीअवकळा २ गग-नआणिभूमी झालीनादेंकरुनीश्रमी ३ तुकाह्मणेसैन्यथोवी म-हातुंबळगर्जवी ४ ॥१९॥

श्लोक- अथव्यवस्थितान्दृष्ट्वाधार्तराष्ट्रान्कपिध्वजः
प्रवृत्तेशस्त्रसंपातेधनुरुद्यम्यपांडवः॥ ॥२०॥

टी० सम०- तोंधार्तराष्ट्ररचिलें हेंदेखोनिकपिध्वजें आरंभितां शस्त्रघात घेऊनिधनुपांडव २० आर्या- वीरउभेअवघेही कु-रावयालागिशस्त्रसंपातें पाहुनिअर्जुनतेव्हां हातींघेऊन सज्यचा-पातें २० दोहा- देखेसुतधृतराष्ट्रके अर्जुनधनुखसंवार कपि-वरजाकेध्वजबसे शस्त्रनपरतनिहार २० ओंवी- सिद्ध झाले दळभार तेअवसरींकपिध्वजवीर देखूनिशस्त्रबडिवार धनुष्य घेहातींवहिलें २० अभंग- आसव्यवस्थितसारे पाहूनिस्व-चमूकैंवारें १ धार्तराष्ट्रकपिध्वज घेऊंपाहेयुद्धाआज २ उंचलु-

नीधनुकरीं हांसेकौतुकें अंतरीं ३ आरंभावीरवणारवणी तुकाह्म-
णेत्यानिर्वाणीं ४ ॥ २० ॥

श्लो० - हृषीकेशंतदावाक्यमिदमाहमहीपते
अर्जुनउवाच
सेनयोरुभयोर्मध्येरथंस्थापयमेऽच्युत २१

टी० सम० - तेह्वांपार्थहृषीकेशा बोलिलाहेमहीपती करींमाझा रथउभा यादोंसैन्यांतअच्युता २१ आर्या - बोलेश्रीकृष्णासी अर्जुनतेह्वां करावयाआज्ञी दोहींसेनेमध्यें नेमाझारथहिअच्युताआज्ञी २१ दोहा - अर्जुनकहेजूकृष्णसें मेरोचित्तहयचात दोसेनाकेमाझमो रथडारोकरोमात २१ ओंवी - अगारायाभूपती अर्जुनबोलेअच्युताप्रती दोंसैन्यांतनिगुती रथमाझानेइजे २१ अभंग - तेह्वां पार्थहृषीकेशा बोलेकैसाहांसोनी १ मध्यभागींनेईरथ मनोरथपुरवी २ उभयसैन्यपाहेनमी ऐशाभूमीकरीउभा ३ अच्युतह्मणेबैसूनि पाहे तुकयासोयदिसेबा ४ ॥ २१ ॥

श्लो० - यावदेतान्निरीक्षेऽहं योद्धुकामानवस्थितान् कैर्मयासहयोद्धव्यमस्मिन्रणसमुद्यमे२२

टी० सम० - तोंकीं जो यांसमीपाहें जेयुद्धाकारणेंउभे म्यांयेथें कोणकोणाशीं झगडावेंरणांतया २२ आर्या - जोंवरिअवघाहर्षींयुद्धोत्सुकहाउभारिपुग्राम पाहिनविचारूनीयां करुंमी कवणाझटूनसंग्राम २२ दोहा - जबलगदेखोंहोइन्हें क्रूरेजूद्धके दाय कोनकोनसोंहोंलरो योरनमेंसमपाय २२ ओंवी - मीपाहेनसर्वांसीं युद्धउत्कंठाकवणाशीं मजहातेंज्यांमारविसी यारणामध्येंकेशवा २२ अभंग - तोंकीं जों यासमीपाहे मनसंदेहवाराया १ झुंजारजेउभेरथीं मोक्षग्रंथीबांधाया २ आह्मी तरी कोणकोणा नारायणाभांडावें ३ तुकाह्मणेऐसें देवा अर्जुनतेह्वांबोलिला ४ ॥ २२ ॥

श्लो० - योत्स्यमानानवेक्षेऽहंयएतेऽत्रसमागताः
धार्तराष्ट्रस्यदुर्बुद्धेर्युद्धेप्रियचिकीर्षवः ॥ २३ ॥

टी० सम०-पाहेनयुद्धकर्त्यातें जेमिळालेरणांतया दुर्बुद्धिधार्तराष्ट्रा- चें इच्छितीप्रियजेरणीं २३ आर्या- पाहिन अवघेयेथेंआलेयुद्धा- सिवीरलवलाहें दुर्मतिसुयोधनाच्या युद्धींजेइच्छितीप्रियालाहें २३ दोहा- जुद्धकरणारजोद्धा जितेआयेहैंयासाज दुर्बुद्धिकौरवन को भलोकरणकेकाज २३ ओंवी- दुर्बुद्धीकौरवपती इष्टइच्छू आलेभूपती कोणकोणतेनिगुती पाहेनदृष्टींरणींमी २३ अभंग- पाहेनमींयुद्धींवीर वीरधीरप्रतापी १ मिळुनीआलेआसवर्ग किं- वास्वर्गसासेपी २ मजभासतेंदुर्बुद्धी नाहींशुद्धीचोरवट ३ तु- काम्हणेपार्थजीवा लागींदेवारवरपट ४ ॥ २३ ॥

संजयउवाच.

श्लो०-एवमुक्तोहृषीकेशो गुडाकेशेनभारत
सेनयोरुभयोर्मध्ये स्थापयित्वारथोत्तमम् २४

टी० सम०-हृषीकेशागुडाकेशें प्रार्थिलाजोंअसानृपा तोंदोंसैन्याम- ध्यभागीं तोस्थापूनिरथोत्तम २४ आर्या- ऐकुनिऐशावचना युद्धींजेंबोलिलागुडाकेश दोहींसेनेमध्येंस्थापीनेऊनरथहृषीकेश २४ दोहा- ऐसोंकह्योश्रीकिसनसों सुनिअर्जुनकीबात दोउसे- नाकेमाझरथलेराखोताघात २४ ओंवी- अगायेधृतराष्ट्रराया ऐसेंअर्जुनबोलोनियां कृष्णेंरथनेऊनियां दोंसैन्यांतस्थापिला २४ अभंग- हृषीकेशागुडाकेश बोलेऐसेंप्रार्थुनी १ भारत रायासंजयबोले प्रेमेंडोलेअंतरीं २ त्यादोंसैन्यामध्यभागीं र- थशार्ङ्गीकरीउभा ३ तुकाम्हणेविजयीरथ विजयीपार्थसांभाळी

श्लो०-भीष्मद्रोणप्रमुखतःसर्वेषांचमहीक्षितां
उवाचपार्थपश्यैतान्समवेतान्कुरूनिति ॥२५॥

टी०सम०-समोरभीष्मद्रोणांच्या सर्वभूपाळसन्मुख पार्थापा- हेंम्हणेयातें मिळालेजेकुरूंप्रती २५ आर्या- भीष्मद्रोणासं- निध सर्वनृपांच्यासमीपविश्वगुरू बोलेऐसेंपार्था आजिमि- ळालेपहाचसर्वकुरू २५ दोहा- भीखमद्रोणहिआदिदे नृप

जुहेतेयागोर अर्जुनसोंबोलतभये करिकोरवकीओर २५ ओंवी- भीष्ममुख्यकरूनी पृथ्वीचेराजेमिळोनी कौरवमिळालेदेखोनी ह्म- णेअर्जुनापाहेतयांतें २५ अभंग- समोरभीष्मद्रोणाच्या भूपा- ळाच्यासन्मुख १ पार्थपाहेह्मणेयातें मिळालेतेकुरूप्रती २ तेव्हां विभोकृष्णामनी विचारध्यानीं आणिला ३ कांहींकौतुकदिसता हे तुकयासाह्यदीनबंधू ४ ॥ २५ ॥

श्लो०- तत्रापश्यत्स्थितान्पार्थः पितॄनथपितामहान् आचार्यान्मातुलान्भ्रातॄन्पुत्रान्पौत्रान्सखीं- स्तथा ॥२६॥

टी०सम०- तोंपार्थपाहेचुलते आजेजेत्यांत त्यांप्रती गुरुमामेआ- णिभाऊ पुत्रपौत्रसख्यांसही २६ आर्या- पाहेअर्जुनतेथें मातुल आचार्य पुत्रपोत्रांतें त्यापितृपितामहांतें बंधूंतें आणि इष्टमित्रांतें २६ दोहा- अर्जुनवो देखेसबे पितापितामहभायि गुरुमामाभाई सखे सुतनातीकेदायि २६ ओंवी- पार्थसकळहीदेखे पितृव्य पितामहविशेखें आचार्यभ्रातृपुत्रअनेक पुत्रसखेअवघेची २६ अभंग- तोपार्थपाहेचुलते क्रोधेंपितेखवळले १ आजे त्यांत त- यांप्रती नाहींक्षितींउपमा २ गुरुमामे आणिभाऊ आपलेजीवुप्र- त्यक्ष ३ पुत्रपौत्रतयांसही तुकापाहीत्यापाठीं ४ ॥ २६ ॥ ७ ॥

श्लो०- श्वशुरान्सुहृदश्चैवसेनयोरुभयोरपि तान्समीक्ष्यसकौंतेयः सर्वान्बंधूनवस्थितान् २७

टी० सम०- सासऱ्यासोयऱ्यांतेंही यादोन्हीं सैन्यसागरीं देखोनि पुत्रकुंतीचा बंधूंतेंत्यारणांगणीं २७ आर्या- श्वशुरांतें सुहृदां- तें तेव्हांदोनीहिसैन्यसिंधूंतें कुंतीचातोनंदन पाहुनियांसिद्धसर्वबं- धूंतें २७ दोहा- ससुरसुह्रदबंधूसबे दोऊसेनाकेमाय देखेअर्जु- नउनको ठौरठौरकोंपाय २७ ओंवी- श्वशुरसोयरे दोंसैन्यीं बं- धुवर्गातेंजाणोनी कृपाउपजलीमनीं कौंतेयबोलोंलागला २७ अ- भंग- सासरे सोयरेतेही निःसंदेहीजेउभे १ त्या दोंहीं फौजेआंत युद्धरव्यातलावीले २ कौंतेयेंदेखोनियां जीवींमायाझळंबे ३ बंधू-

तेंहीरणांगणीं तुकावाणीज्यालागीं ४ ॥ २७ ॥ ७

श्लोक- कृपयापरयाविष्टोविषीदन्निदमब्रवीत्
अर्जुनउवाच.
दृष्ट्वेमंस्वजनंकृष्णायुयुत्सुंसमुपस्थितम् २८

टी० सम०- कृपेंकरुनिआविष्ट विषादें बोलिलाअसें देखोनिकृष्णा-स्वजन युद्धार्थी सिद्धजे उभे २८ आर्या- मानुनि विषादचित्तीं बोले होऊनियां कृपाव्याप्त कृष्णापाहुनित्यांतें जेयुद्धोद्युक्तसर्वही आप्त २८ दोहा- तिन्हेदेखकरुणाभई तबबोलेनरनाह देखेमें सबेस्वहृदयह कृष्णजृद्धकेदाय २८ ओंवी- पाहेपरमकृपेंकरून विषादपावलेंसेमन युद्धकरूंइच्छितीस्वजन पाहेपांश्रीकृष्णदेवा२८ अभंग- कृपेंकरुनीआविष्ट परनिष्ठभावार्थी १ ऐसाविषादें बो-लिला कृष्णाभलाप्रार्थित २ देखियेलेंस्वजनास आपणासजेंवं-द्य ३ युद्धार्थीतेउभेसिद्ध जेनिषिद्धतुकयासी ४ ॥ २८ ॥

श्लोक- सीदंतिममगात्राणिमुखंचपरिशुष्यति
वेपथुश्चशरीरेमेरोमहर्षश्चजायते ॥ २९ ॥ ७

टी० सम०- पिळतीसर्वही गात्रें दुःखेंमुखहिवाळतें शरीरीं कांप स्फुरतो अंगींरोमांच ऊठती २९ आर्या- गात्रेंखिन्नसमस्तें मुख शुष्कहि आणिसर्वतनुकंपा पाहेरोमांचिततनु उपजलिचित्तांतती व्रअनुकंपा २९ दोहा- मोमूखसूकतहैअंग सबहिसिथिलाय रोमहर्षहोतहें औरदेहकंपबहुभाय २९ ओंवी- दुःखहोतसे गात्रांसी मुखशोषतेंत्वषाकेशी कंपरोमांचअंगासी अशीस्थिती जाहली २९ अभं०- पिळितिसर्वहिगात्रें कळावर्त्तेंत्याकाळीं १ शरीरीं स्फुरतोकाप रोमरोमकांपती २ तुकाविनवीनारायणा क्लेशमनापार्थाच्या

श्लो०- गांडीवंस्त्रंसतेहस्तात्त्वक्चैवपरिदह्यते॥
नचशक्नोम्यवस्थातुंभ्रमतीवचमेमनः ॥ ३० ॥

टी० सम०- हातापासोनिगांडीवगळतेंजळतेत्वचा उभाराहोंहिन शके वारेभोंवतसेमन ३० आर्या- हस्तापासूनगळतें गांडिव आ-

लातनूंसिहिंवजाळ बैसायाशक्तिनसे भ्रमवीचित्तासमोहजंजाळ ३० दोहा- धनुखगिरमोहाततें तुचातपतअधिकाय थाडेहोनेन- हिसकें भ्रमतमोतनचितलाय ३० ओंवी- धनुष्यपडेहातींहून त्वचाजळेसंतापून भ्रमतसेमाझेंमन उभेंराहूंशकेना ३० अभं० हातापासूनिगांडीव गळतेंजीवदग्धला १ उभाराहोंहीनशके चि- त्तशोकेंभ्रमिष्ठ २ तुकाह्मणेकरुणानिधी हेउपाधीनीवारा ३ ।३०

श्लो०-निमित्तानिचपश्यामिविपरीतानिकेशव
नचश्रेयोऽनुपश्यामिहत्वास्वजनमाहवे॥ ३१॥

टी०सम०-देखतोंमीनिमित्तेंही विपरीतेंचिकेशवा नकल्याणहि मीदेखें युद्धींस्वजनमारुनी ३१ आर्या- युद्धींविपरीतासच पा- हतसेंकेशवानिमित्तातें वधुनिस्वजनानदिसे मातेंकल्याणराज्य मत्तातें ३१ दोहा- आपनोंभलोनदेखियें हैविपरीतसुजान सुज- नहननसंग्राममें तातेंहन्योंजमान ३१ ओंवी- आपलेस्वजनम्यां मारुनी मजसुख व्हावेंतुमजेमनीं विपरीतचिन्हेंदिसतीनयनीं के- शवरायापैंमज ३१ अभंग- देखतोंमीनिमित्तांस विपरीतांसके- शवा १ नकल्याणहीमीदेखें युद्धींसखेमारुनीं २ तुकाह्मणेजै- सेंभयें तैसेंस्वयेंनिवेदी ३ ॥ ३१ ॥

श्लोक- नकांक्षेविजयंकृष्णानचराज्यंसुखानिच
किंनोराज्येनगोविंदकिंभोगैर्जीवितेनवा॥ ३२॥

टी०सम०- नइच्छीजयहीकृष्णा नराज्यअथवासुख राज्यभोगें जीवितेंही गोविंदाकायआमुतें ३२ आर्या- इच्छीनामीकृष्णा गो- विंदाराज्यभोगविजयांसी नलगेस्वजनवधेंमज जीवितअणिरा- ज्यभोगविजयांसी ३२ दोहा- चाहोंविजयनकृष्णजू नहिंचाह- तसुखराज राजभोगगोविंदजूनहिजीवनकेकाज ३२ ओंवी- कृ- ष्णाविजयाचीचाडनाहीं राज्यसुखाचीगोडीकांहीं राज्यभोगसु- कळही नलगेमजस्वामियां ३२ अभंग- नइच्छीमनमाझें कां-

हींराज्यादिकओझें जयकांसेविषयींतुझे पायदिव्यआहेती १ कृष्णागोपाळामाधवा नित्यप्राणांचाविसावा आह्मांकासयासीह्या हासंसारपातकी २ राज्यभोगेंजीवितहें यासुरवाच्यासंदेहेंआतांमाझीपाहें लाजरक्षींदयाळा ३ गोविंदाकायआमुतें चाळवणी वोपाभातें तुकादासकुशब्दातें श्रासमानीवोखटीया ४ ॥३२॥

श्लो०-येषामर्थेकांक्षितंनोराज्यंभोगाःसुखानि-
च तइमे ऽवस्थितायुद्धेप्राणांस्त्यक्त्वाधनानिच ३३

टी०सम०- राज्यभोगसुखेंआह्मी ज्यांनिमित्तअपेक्षितों टाकोनि प्राणधनते उभेयुद्धासराहिले ३३ आर्या-जोडावेंज्यासाठीं राज्यसुखभोगतेचिहेनिधना झालेसिद्धमराया त्यागुनियांप्राण गेहमित्रधना ३३ दोहा- राजभोगसुखकृष्णजू करियतइनके काज लरतजीवधनछांडिके हमनहिंचाहतराज ३३ ओंवी-ज्याकारणेंभोगबहुत आपणहोतोंजीइच्छित प्राणधनटाकूनिसमस्त युद्धाआलेसर्वही ३३ अभंग- राज्यभोगूंसुखेंआह्मी कायदिसतें दुर्नामीं तूंतवकायनेणेस्वामी जेंभार्यविंहूळुहळू १ अपेक्षितों ज्यानिमित्त तेंतववावजालेंसत्य पदरींमापहेंअसत्य आजघालीरोकडें २ सोडूनितेप्राणधना आणिसंसारींवासना आणिकल्पनाकामना मेलीकायममतेची ३ उभेयुद्धांतराहिले निःसंदेहीवीरभले॥ यांतसुखचालूनिआलें तुकाह्मणेकोणतें ४ ॥३३॥

श्लो०-आचार्याःपितरःपुत्रास्तथैवचपितामहाः॥
मातुलाःश्वशुराःपौत्राःस्यालाःसंबंधिनस्तथा ३४

टी०सम०-गुरुद्रोणादिभीष्मादि हेआजेचुलतेसुत मामेश्वशुर नातूहे मेहुणेसोयिरेतसे ३४ आर्या- आचार्यआणिमातुल पौत्रपितामहहिपुत्रहीपितर शालकआणिश्वशुरहि संबंधी इष्टमित्रअणिइतर ३४ दोहा- आचारेयपुनिपितामह पुत्रपौत्रही देख नातीमातुलश्वशुरअरुसालेहीसबरेख ३४ ओंवी-पितृ

पुत्रपक्षींचे वडीलभीष्मआसुचे द्रोणगुरूबोलिजेवाचे मामेमेहुणे अवघेची ३४ अभंग- गुरूपाहेश्रेष्ठमातें द्रोणनामेंजोआमुतें तैंसेंभीष्माचेंहीनातें कायआजीबुडालें १ तातबापाचाजोआजा॥ चुलतेपाहेअधोक्षजा कितीपुत्रमहाराजा मरोंआजीरेंकले २ मायबंधूतोचीमामा सासऱ्याचीहेप्रतिमा लेंकपुत्राचेंजीआह्मां अंगें दिसेमारणें ३ स्त्रीचेभाऊहेशालक तैंसेसोयरेआणिक तुकाह्मणेजी कौतुक वारेमजदेखूनी ४

श्लोक-एतान्नहंतुमिच्छामिघ्नतोऽपिमधुसूदन
अपित्रैलोक्यराज्यस्यहेतोःकिन्नुमहीकृते ॥३५॥

टी०सम०-मीयांतेंमारुंइच्छीना हेजरीमजमारिती त्रैलोक्यराज्यालागींही नेथेंहेभूमितेकिती ३५ आर्या- मारोतमलाअवघे परिमीयांलागिंमारिनादेवा त्रिभुवनराज्यास्तवही पृथ्वीचातेथकायसाकेवा ३५ दोहा- यहमारेंमोकोंजदपि हमनहिंहनेंबिशेष राजतजोंत्रैयलोककों कितभूमीयहशेष ३५ ओंवी- हेमज मारितीजरी परीमींयांतेंनमारीं त्रैलोक्यराज्यझालेंजरी पृथ्वीचा कोणकेवा ३५ अभंग- मीयांसिहोजनार्दना सहसामारूंइच्छीना नसेदुष्टवासना जन्मपणापासूनी १ हेजरीएकवेळें मज मारितीलबळें तेमीनमीवोळें ऐसाहेतउदास २ स्वर्गलोकमृत्युलोक पाताळिंचेनिवासक झालोंहीनआह्मीरंक तेंचसुखआवडे३ तेथेंभूमिहेथोडकी कितीईचाहोपाडकीं तुकावदेलह्राडकीं लोकीं ऐसेंदिसेना ४ ॥३५॥

श्लो०-निहत्यधार्त्तराष्ट्रान्नः काप्रीतिःस्याज्जनार्दन
पापमेवाश्रयेदस्मान्हत्वेतानाततायिनः ॥३६॥

टी०सम०-मारूनिधार्तराष्ट्रासी सिद्धीकायजनार्दना आह्मांपापचिलागेहें आततायीहिमारितां ३६ आर्या- याधार्तराष्ट्रघातें होइलकेसाजनार्दनातोष असतांहिआततायी वधितांयांतेंघडेलम जदोष ३६ दोहा- संततिहनिधृतराष्ट्रकी नहिसुखरहेमुरार

पापहुहैइनकेहने जद्पिलेइहथियार ३६ ओंवी- धृतराष्ट्रपुत्रमा- रूनी सुखनवाटेमाझेमनीं शत्रूंमारितांपापजाउनी हेंकेवींघडे श्रीहरी ३६ अभंग- वधोनिहेधार्तराष्ट्र रायाधृतराष्ट्रांचेपुत्र जनार्दनासिद्धिसूत्र कायदिसेमीनेणें १ आम्हांलागुनीपाहतां पा- पवांटाचीआइता भलानेमिलाअनंता लोकामाजीनिंद्यजो २ आ- ततायीहीकरून आलेंमारुनीस्वजन तुकावदेलभजन कोण्यातों- डेंआयकूंमी ३ ॥ ३६॥

श्लो०- तस्मान्नार्हावयंहंतुंधार्तराष्ट्रान्सबांधवान्
स्वजनंहिकथंहत्वासुखिनःस्याममाधव ॥३७॥

टी० सम०- यालागीं यांस माराया आह्मी योग्यनहोंकधीं होउं स्वजनहत्येनें सुखीहीकेविंमाधवा ३७ आर्या- यास्तव न- वधावेंम्यां निजबंधूधार्तराष्ट्रहेआस निजजनघातेंकेसें होइल सुखमाधवामलाप्रास ३७ दोहा- तातेंयहहनियेनही भयोस- हितनिरधार कृष्णास्वजनकोंमारिके कैसेव्हेंसुखसार ३७ ओंवी- ह्मणोनियांनारायणा नमारीबंधूतेंजाणा यांचेआपणवधूंप्राणा सुखकेंचेंमजमाधवा ३७ अभंग- यालागींजगत्पती यांसींमा रावयाचित्तीं वाटविलीउपपत्ती तेउगीचसुनाट १ आह्मी पांडव लोकींमान्य कर्मनाचरोंअमान्य योग्यनहोहेंपैंमूल्य अंगींआंत- लोंप्यावया २ होऊंस्वजनहत्येनें सुखीमाधवाकेसेनें तुकाह्मणे श्रीरूपेनें उणेंआह्मांकायजी ३ ॥३७॥

श्लोक- यद्यप्येतेनपश्यंतिलोभोपहतचेतसः
कुलक्षयकृतंदोषंमित्रद्रोहेचपातकम् ॥३८॥

टी० सम०- तेंहेंनपाहतिजरीं लोभेंकरुनिमूढधी कुलहत्येंतजो दोष मित्रद्रोहांतपापजें ३८ आर्या- जरिहेंलोभावेशें पाहीं- नातोस्वकीयजनघातें मित्रद्रोहाघातें तैसेंदुस्तरकुलक्षयाघातें दोहा- येयाकोंदेखतनहीं लोभफलावनमाय कुलछयकीन्हेदो-

षजोजानतहमजदुराय ३८ ओंवी:- जयावंशींकुलक्षयझाला तयाचाकुळाचारबुडाला हाविचारत्यांहींसोडिला मित्रद्रोहेंचपातक ३८ अभंग- तेहेजरीनपाहती सारासारन्यायनीती इष्टीअंधलोभेंहोती वशवर्तीकामाच्या १ आशालागलीद्रव्याची अथवा पुत्रसंततीची तेथेंसहजविवेकाची मानमोडहोतसे २ कुलहत्येंतजोदोष मित्रद्रोहाचाविशेष तुकाह्मणेहोहेंविष दुष्टघाली होअन्नांत ३ ॥ ३८ ॥

श्लो०- कथंनज्ञेयमस्माभिःपापादस्मान्निवर्त्तितुं
कुलक्षयकृतंदोषंप्रपश्यद्भिर्जनार्दन ॥ ३९॥

टी० सम०- पापापासूनियांआह्मी केंसेंनपरतोंहरी कुलहत्येंतजो दोष देखतांहीजनार्दना ३९ आर्या- परिस्यांदेवांकेंसें पापापासूनियानपरतावें स्वकुलक्षयदोषेंजें कैसेंम्यांसत्सर्यीनवर्त्तावेंश्९ दोहा- जानिबुझियपापसे क्योंकरिकीन्होजाय कुलछयकीन्हेदोषहें देखतहमयदुराय ३९ ओंवी- पापापासावपरतिजे ऐसेंआह्मींकायनेणिजे कुलक्षयकरितांदोषआणिजे ऐसें आहेकेशवा ३९ अभंग- ज्याच्याभेणेंसाधनकरी लंघनेंसाधनेंडोंगरीं जातेंपाह्यातांकंसारी तूंहातींचासूटसी १ तयापातकापासूनी सूटोंआह्मीकेसेनी निंद्यकर्मआचरोनी वंद्यहोऊंतोंकेंसे २ जनार्दनाविषखातां कैचेंअमरत्वआतां जाणतव्याघ्रजाळींजातां॥ आतांभलाकेंसेनी ३ तेंसेकुळहत्येमाजी दोषेंपुण्यलोपेभाजी तुकाकेंसेंविनवाजी हेंदेखतांप्रत्यक्ष ४ ॥ ३९ ॥

श्लो०- कुलक्षयेप्रणश्यंतिकुलधर्माःसनातनाः
धर्मेनष्टेकुलंकृत्स्नमधर्मोऽभिभवत्युत॥४०॥

टी०सम०- कुलक्षयेंचिबुडती कुलधर्मपरंपरा धर्मनाशें सर्वकुळ अधर्मावश्यहोतसे ४० आर्या- बुडतीकुलक्षयानें कुळिंचेप्राचीनधर्महेसारे धर्माच्यानाशानें नशिरेवंशींअधर्मकेसारे४०

दोहा- कुलछयकीन्हेंकुलधरम जातसबैबिनसाय धर्मनाशकुलमेंन क्यों होतअधर्मस्वभाय ४० ओंवी- ज्यावंशींकुलक्षयझाला त्याचा कुलधर्मबुडाला धर्मगेलियावरीकुळा पापअवश्यहोतसे ४० अभंग- कुलक्षयेंचबुडती सत्यजाणतांश्रीपती मगत्याद्वद्धिहोती अधर्माच्याअनंता १ कुळधर्मपरंपरा केलाविधीनेंसंसारा त्याचासहृजमातेरा हातेंआमुच्याहोतसे २ धर्मनाशेंसर्वकुळ वश्यअधर्मासकळ देखतअन्यायाचेंफळ लांचिवन्यायहोतसे ३ तुकाह्मणेपार्थशब्दीं देवालागलीसमाधी तेणेंवचनेंहींकधीं पैंगानव्हतींऐकिलीं ४ ॥४०

श्लो०-अधर्माभिभवात्कृष्णप्रदुष्यंतिकुलस्त्रियः
स्त्रीषुदुष्टासुवार्ष्णेयजायतेवर्णसंकरः ॥ ४१ ॥

टी० सम०- अधर्माच्याबळेंकृष्णा दुष्टाहोतीकुलस्त्रिया त्यांच्यादोषें वृष्णिनाथा होतसेवर्णसंकर ४१ आर्या- शिरुनीअधर्मकृष्णा वंशींच्यादूषितस्त्रियाकरितो वनितादूषितहोतां होतोउत्पन्नवर्णसंकरतो ४१ दोहा- कृष्णअधर्मजोबढे दुष्टहोयकुलनार होतबरन संकरतबे तियनिदोषनिरधार ४१ ओंवी- कृष्णाअधर्मझालियावरी दुष्टहोतीकुळाच्यानारी अधर्मचाललियावरी वर्णसंकरहोतसे ४१ अभंग- देवानबोलेचिकांहीं तेणेंम्यालातोव्हदयीं काय महाराजाठायीं विचारजोयेईल १ आह्मीजरीनबोलावें तरीवहावतों भवें कोण्हीनकादोस्वभावें आह्माटाहोफोडणें २ मगविनवीफाल्गुन अधर्माच्याबळेंजाण दुष्टकुलस्त्रियापूर्ण होतीयाचाअनुभव ३ त्याचादोषयादवराजा होतीवर्णसंकरप्रजा तुकाह्मणेबीजा॥ पासूनितेअंकुर ४ ॥ ४१ ॥

श्लो०-संकरोनरकायैवकुलघ्नानांकुलस्यच
पतंतिपितरोह्येषांलुप्तपिंडोदकक्रियाः॥ ४२

टी० सम०-संकरेंहोतीनरक कुलघ्नांच्याकुलासही पिंडोदकक्रिया लोपें च्यवतीसर्वपूर्वज ४२ आर्या- होतोकुलघ्नपुरुषा नरक-

प्रदशीघ्रवंशासंकरकीं मगपिंडोदकलोपें पडनीपितृगणसमस्तहीन-
रकीं ४२ दोहा- नरकपडैसंकरभये कुलघातीयहहोय पतितहो-
ततिनकेपितर पिंडदेतनहिकोय ४२ ओंवी- वर्णसंकरझालियावरी
कुळबुडेपैंअघोरीं पिंडोदकक्रियाअवधारी नाहींकरावयाशीं ४२॥।
अभंग- त्यासंकरेंनरक प्रकारेंअनेक होतीहाविवेक सर्वठा-
वा १ कुलघ्नांच्याकुळा लागेदोषज्वाळा मगतोउन्हाळा खडखडी-
त २ पिंडोदकक्रिया लोपेदेवराया बोरुंबरींवांया जायजैशी॥३
तुकाह्मणेसर्व पूर्वजांसीच्यव जळींभंगेनांव कोणतारी ४॥४२॥

श्लो०-दोषैरेतैः कुलघ्नानांवर्णसंकरकारकैः॥
उत्साद्यंतेजातिधर्माःकुलधर्माश्चशाश्वताः४३॥

टी० सम०-यादोषींत्याकुलघ्नांचा वर्णसंकरहेतुजे बुडतीजातिचे
धर्म कुलधर्महिशाश्वत ४३ आर्या- यावरिवंशघ्नांची दारुण
रीतीअचारदुष्कर्म होतांतेचिकरीती मुळिंचेउत्सन्नजातिकुळधर्म
४३ दोहा- कुलहिबरनसंकरभये डारतदोषबढाय जातिधर्मकुल
धर्मतें दोऊदेतनसाय ४३ ओंवी- ह्मणोनिकुलघ्नाचेदोषथोर
तेणेंहोयवर्णसंकर बुडेकुळधर्मआचार जातिधर्मतेही ४३ अभं०
त्यादोषेंत्यांमगकुलघ्नांचेस्वग उडवितांअंगटिकोंनेदी १ सर्वसंक-
रसेअनंताहोतसे माजीकांनदीसेसार्थकजी २ बुडेज्ञातिधर्म कुळ-
वर्णआश्रम नुरेजेयेंनामआचाराचें ३ कुळधर्मखरेसांगोंमीकिती-
रे तुकाह्मणेसारेखरेबुडती ४ ॥४३॥।

श्लो०-उत्सन्नकुलधर्माणांमनुष्याणांजनार्दन
नरकेनियतंवासोभवतीत्यनुशुश्रुम ॥४४॥

टी०-सम०- गेलेज्यांचेवंशधर्म मनुष्यांचेजनार्दना नरकींनिश्च-
येंवास तयांआइकतोंअसें ४४ आर्या- ज्यामनुजाच्यावंशीं या-
परिउच्छिन्नधर्मतेअसती ऐकियलेंऐसेंकीं त्यालानरकामधेंसदाव-
सती ४४ दोहा- कुलधर्मकेनाससें निःसंदेहहोय सदानरकमेंते

रहे कहताजूसबकोय ४४ ओंवी- अधर्मझालियावरी नरकींवा-
सअघोरीं हेंआयकेंश्रीहरी स्वामीजनार्दना ४४ अभंग- गेले
ज्याचेधर्म अधर्महेशेष कायत्याविशेष धर्मसांगूं १ मनुष्याचें
हित जनार्दनास्थित होतेंविष्कळीत पापयोगें २ नरकींनिश्चय
वासत्याचाहोय उद्धारनजाय जयापाशीं ३ तयागतिऐसी ऐक
लोंमवासी नकोदशातेसी तुकाह्मणे ४ ॥ ४४ ॥

श्लो०- अहोबतमहत्पापंकर्त्तुंव्यवसितावयम्
यद्राज्यसुखलोभेन हंतुंस्वजनमुद्यता:॥४५

टी०सम०- महापापीकटकटा आह्मींनिश्चयमांडिला कींराज्य-
लोभेंस्वजनां मारायालाप्रवर्त्तलों ४५ आर्या- आश्चर्यहेंचिआ-
तां आह्मीकरणार पापसिंधूतें राज्यसुखाचेलोभें मारायासिद्धस-
र्वबंधूतें ४५ दोहा- बडेपापकेकरनकों निश्चयकियोबिचार चि-
त्तमेंअन्यराज्यको हननकुटुंबनिरधार ४५ ओंवी- हेंतंवआश्चर्य
घोर राज्यलोभेंदोषकर स्वजनमारूनिसुखफार इच्छितोंजीश्रीकृ-
ष्णा ४५ अभंग- महापापीपुरेंआचरणखरें त्रिभुवनविसरेजया-
लागीं १ कटकटावोरवटीबुद्धिहेनकटी आह्मीनिश्चयपाटीं जीच्याबैसों
२ कींयाराज्यलोभाराळूंपुण्यस्तंभा स्वजनवधारंभाप्रवर्तलों ३ तुका
ह्मणेक्रोधआलियाशिरच्छेद कीजेपरीभेदनकोऐसा ॥४॥ ॥४५॥

श्लो०-यदीमामप्रतीकारमशस्त्रंशस्त्रपाणय:
धार्तराष्ट्रारणेहन्युस्तन्मेक्षेमतरंभवेत् ॥ ४६॥

टी०सम०- जरींनि:शस्त्रउगला त्यामातेंशस्त्रहस्तहे मारितीया
रणींसर्व माझेंकल्याणत्यामधें ४६ आर्या- मीप्रतिकारकराया
यांवरिनधरीनशस्त्रहानेम हेधार्तराष्ट्रमातें वधितांशस्त्रेंदिसेमह्य
क्षेम ४६ दोहा- करमेंलेहथियारमों योआवेमासमहाय मोन
हनोसज्जनजु मानलियेंसुखभाय ४६ ओंवी- जरीनि:शस्त्रमी
उगला रणींमारोंकोणीमला मीनमारींधार्तराष्ट्रांला होकामजहेंहें

म ४६ अभंग- जरींमीनिःशस्त्र उगामाझेंगात्र फाडितीहेअस्त्र घालूनियां १ अवघेबरवाळे छेदोमाझे गळे परिमीनातळेंविकल्पासी २ कल्याणहेंमज माझें दीसेआज तुकाह्मणेकाजहेंची बोले॥३॥

संजयउवाच.

श्लो०-एवमुक्त्वाऽर्जुनःसंख्येरथोपस्थउपाविशत् विसृज्यसशरंचापंशोकसंविग्नमानसः४७

टी० सम०- बोलोनिअर्जुनअसा रथींतोबैसलाउगा बाणेसींधनुटाकूनी शोकेंविह्वळमानस ४७ आर्या- बोलुनि ऐसें युद्धीं टाकुनितत्काळपार्थशरचाप बैंसेउगलास्वरथीं पावुनिचित्तांतशोकसंताप ४७ दोहा- ऐसेकहिअर्जुनतबें बिगडगयोरथमांही करतेडारोधनुरवशर शोकबल्योमनमांही ४७ ओंवी- संजयह्मणे राया ऐसें अर्जुन बोलोनियां धनुष्यबाणटाकूनियां दुःखेंबेसला असे ४७ अभंग- कुरुपतीलागींसंजयप्रसंगीं वदेकींअवघी वार्त्ताऐसी १ बोलोनिसाकल्यपार्थिवावेकल्य द्यावयाकैवल्यवांछी शांती २ बाणेसीकमानहातींचीसोडून उगातोआपणस्वस्थबैसे ३ शोकेंजाजावलाविह्वळचित्ताला मोहेंकवळीलातुकाह्मणे॥४॥४७

इतिश्रीमद्भगवद्गीतायांश्रीकृष्णार्जुनसंवादेअर्जुनविषादयोगोनामप्रथमोऽध्यायः ॥१॥७

इतीटीकासमश्लोकी अध्यायप्रथमावरी ॥
श्रीपार्थसारथीकर्त्ता जोवामनमनोरथीं १॥
इतिगीतार्थबोधिन्यां श्रीमद्भगवद्गीताटीकायां प्रथमोध्यायः॥१॥

द्वितीयाध्यायप्रारंभः

वामन.

आत्मानमारीनमरे याचाकांव्यर्थशोकहा॥

हें येथें कृष्ण बोलेल तें चि सांगेल संजय ॥१॥

संजयउवाच.

श्लो०- तंतथाकृपयाविष्टमश्रुपूर्णाकुलेक्षणम्
विषीदंतमिदंवाक्य-मुवाचमधुसूदनः॥ १ ॥

टीका- समश्लोकी- कृपाविष्टतसापार्थ आशींनेत्रांतदाटलीं बोलेविषादयुक्तातें त्यातेंहेंमधुसूदन १ आर्या- संजय ह्मणे किरीटी साश्रुसखेदहिबहूकृपावंत होतांमधुसूदनतो बोलेवचनेंतयासिभगवंत १ दोहा- लेउसासअसुवाभरें अर्जुनकरुणाभाय बहुबिखादसोंजुगतलखी बोलेश्रीजदुराय १ ओंवी- संजयह्मणेधृतराष्ट्रातें अर्जुनवेष्टिलामोहें बहुतें अश्रुपातआलेनेत्रांतें देखोनिबोलिलाश्रीकृष्ण १ अभंग- श्रीगुरुव्यासाचाशिष्यसह्रिद्येचा धृतराष्ट्रदेवाचातोषदानी १ बोलेरायादेवउघडअपूर्व तरीहेंवैभवभोक्ताहोसी २ कृपेनेंव्यापीलासांडितअश्रुला येथेंपार्थभ्यालाविषादानें ३ मगमधुरिपूशांतवीअमूपू शांतव्हावेंवपूतुकाह्मणे ४ ॥ १ ॥

श्रीभगवानुवा०

श्लो०- कुतस्त्वाकश्मलमिदंविषमेसमुपस्थितं
अनार्यजुष्टमस्वर्ग्यमकीर्तिकरमर्जुन ॥ २ ॥

टी० सम०- कैचेंकश्मलहेंतुज उदेलेंविषमांतया ज्याणेंअकीर्त्तिनरक तुजयोग्यनअर्जुना २ आर्या- ऐशाविषमावसरीं आर्यपथ्यस्वर्गकीर्त्तिलोटून पार्थानीचाश्रितहें आलेंकश्मलतुलाचकोटून २ दोहा- अर्जुनयोसंग्राममें किनदुखपायोंमतकीरतऔरस्वर्गही हरेकाहेभयभीत ३ ओंवी- अर्जुनाकश्मलकोठूनी उदेलेंविषमकाळींमनीं हेंस्वर्गातेंनासूनी अपकीर्त्तितें देईल ३ अभंग- बोलेभगवानयोग्याजोनिधान कसेंकश्मलपणातुजआलें १ उदेलेंविषमींनव्हागेसत्कर्मी जेणेंराहावेंधामीं

अकीर्तिच्या २ जोडीनरकासीहेंदिसेआह्मांसी त्यागींबुद्धीऐसीतुका ह्मणे ३

श्लो०- क्लैब्यंमास्मगमःपार्थनैतत्त्वय्युपपद्यते
क्षुद्रंहृदयदौर्बल्यंत्यक्त्वोत्तिष्ठपरंतप ॥ ३ ॥

टी०सम०- पार्थाषंढनकोहोऊं तुजयोग्यचिहेंनव्हे ऊठराकूनियांतुच्छ लंडीपणपरंतपा ३ आर्या- उचितनक्लीबत्वनव्हे निजशौर्याचीनकोकरूंतूट क्षुद्रमनींदौर्बल्या त्यजुनीपार्थापरंतपाऊठ ३ दोहा- नपुंसकताकबहूनकरें यहतोकोनहिजोग छांडकटारीव्हदयकी देशत्रुनकोंरोग ३ ओंवी- नपुंसकपणनधरी मनीं तुजयोग्यनव्हेजाणूनी क्षुद्रताकींव्हदयींहुनी उठत्वरितयुद्धासी ३ अभंग- पार्थाषंढहोणेंनकोलाजिरवाणें तुजपूर्णपणें बाधकजें १ ह्राडहेकल्पनातूंजहेसाजेना तुच्छत्यागीरणालागींऊठ २ लंडीपणपरंतपाहेंत्यागीपां मार्गधरीसोपावडिलांचा ३ तुकाह्मणेदेवोबोलतांसद्भावो वदेमहाबाहोपुढेंऐका ४ ॥ ३ ॥

अर्जुनउवाच

श्लोक- कथंभीष्ममहंसंख्येद्रोणंचमधुसूदन
इषुभिःप्रतियोत्स्यामिपूजार्हावरिसूदन ॥४

टी०सम०- भीष्मासीमीकसाभांडूं द्रोणासीमधुसूदना ज्यापूज्यांसीबोलवेना बाणींहाणोंतयाकसा ४ आर्या- पार्थ ह्मणे ज्याज्यांच्या सन्निधवंदूनिहस्तजोडावे त्याभीष्मद्रोणावरि कैसे बाणप्रचंडसोडावे ४ दोहा- हरजूयासंग्राममों भीखमऔरद्रोन पूजेंकूंशरसोंहनो मोसोंकहियेतोन ४ ओंवी- पार्थ ह्मणे मधुसूदना भीष्मद्रोणांकडेवडीलपणा पूज्यावयायोग्यजाणा बाणींकेवींमारूंतयां ४ अभंग- कैसाभीष्मद्रोणाभांडोंजगजीवना ज्यांसींबोलवेनाविपरीत १ त्यांसीबाणवरीवर्षोनिसमरीं पांडुधरेवरीघडेकैसें २ तुकाह्मणेमायाजीवींझोंबलीया विसरल्या

क्रियाकौरवांच्या ३ ॥ ४ ॥

श्लो०-गुरूनहत्वाहिमहानुभावाञ्छ्रेयोभोक्तुं
भैक्ष्यमपीहलोके ॥ हत्वार्थकामांस्तुगुरूनि-
हैवभुंजीयभोगान्रुधिरप्रदिग्धान् ॥५॥छ

टी०सम०-नमारितांयांवडिलांगुरूंतें भिक्षाखाणेंवाटतेंश्रेयमा-
तें धनार्थिहेमारुनियाचलोकीं भोगूंरक्तेंभोगमाखूनियांकीं॥ ५
आर्या- स्फमहानुभावगुरुशीं नवधुनिउदरार्थभैक्ष्यमागावें न-
स्वार्थकामगुरुच्या हननेंरुधिराक्तराज्यभोगावें ५ दोहा- भी-
खमांगीबरखाइकें गुरुहनिबोअनीत गुरुहीमारिभोगहिकरे भ-
खोस्फलोहूरीत ५ ओंवी- गुरुवधोंनिराज्यकरणें त्याहूनबरें
भिक्षामागणें वडीलवधोनीभोगभोगणें तेरुधिराक्तभोगजाणणें
अभंग- नमीमारींगायावडिलांगुरूंतें भिक्षाखाणेंमातेंश्रेयवाटे
१ द्रव्यलोभेंघातकरावयालोकीं जेणेंसर्वांसुखींनिंद्यव्हावें २ यांच्या
रक्तेंभोगमाखुनीभोगावे भक्षीमांसासवेंमद्यजैसें ३ नकोरेदया-
ळाघालूंयाअकर्मीं स्फखीतुझेनामींतुकाह्मणे ४ ॥ ५ ॥

श्लो०- नचैतद्विद्मःकतरन्नोगरीयोयद्वाजये
मयदिवानोजयेयुः यानेवहत्वानजिजीविषा-
मस्तेवस्थिताःप्रमुखेधार्तराष्ट्राः ॥६॥

टी०सम०-आह्मीजिंकोंबरवेंहेंचिआह्मां किंवाजाऊंमेलियामोक्ष-
धामा दोन्हीनेणोंयांसमारूनयापी वांचूंआह्मींहेंनइच्छूंचपापीं ६
आर्या- जयकींअपजयबरवा झालाआह्मांसिहाचिसंदेह तेधा-
र्तराष्ट्रठेले त्यागावाज्यांचियावधेंदेह ६ दोहा- यहजूहमनहि
जानहिहारिभलेकीजीत जेनहिमारेहमनहि येतेठढेहैंमीत ६
ओंवी- अधिकउणेंहोईलकोणा जयोत्यांकींआपणा कौरवमा-
रूनियांजाणा कायजीविलआसुचें ६ अभंग- आह्मींजिंकून
रेतेचआह्मांदेवा किंवामेल्याजीवामोक्षपद १ दोन्हीमार्गत्यागेंजरी

मारूंयांसी तथापीप्राणाशीं चिरंजीव २ वांचोंबहूकाळवंशावृद्धि करूं तइच्छूंवेव्हारूतुकाह्मणे ३ ॥ ६ ॥

श्लो० – कार्पण्यदोषोपहतस्वभावः पृच्छामित्वां धर्मसंमूढचेताः यच्छ्रेयःस्यान्निश्चितंब्रूहितन्मेशिष्यस्तेहंशाधिमांत्वांप्रपन्नम् ॥७॥ ७ ॥

टी० सम० – याधर्माच्यासंकटींदीनझालों तूतेंतृष्णाशरणप्राय आलों जेंकल्याणस्वामिनेंतेंवदावें याशिष्यातेंशासनेंवागवावें ७ आर्या – कार्पण्यदोषहतमी शरणागतशिष्यधर्मसंमूढ पुसतों श्रेयस्कनिश्चित शिक्षावेंमजअसेलजेंगूढ ७ दोहा – धर्ममांझमेंसूढहों पूछतकृपास्कभाय दीनतिहारेशरणहौंदीनेंक्रगत बताय ७ ओंवी – मजदेहींअसेभ्रम ह्मणोनितुह्मांपुसेधर्म मजमूर्खाचाअसंभ्रम श्रेयतेंमजसांगिजे ७ अभंग – याधर्माच्याश्रमेंबुद्धिमूढझालों तुजशरणआलोंजगदीशा १ श्रीरंगाकल्याणज्यामाजीअसेल तोचिवदेबोलआदराचा २ स्वामीसद्गुरुहो शिष्यामीतुमचा धारकशिक्षेचातुकाह्मणे ३ ॥७॥

श्लो० – नहिप्रपश्यामिममापनुद्याद्यच्छोकमुच्छोषणमिंद्रियाणाम् अवाप्यभूमावसपत्नमृद्धंराज्यंसुराणामपिचाधिपत्यम् ॥८॥ ८.

टी० सम० – नतें दिसेजें ममशोकनाशी जोशोकहा शोषक इंद्रियांसी समृद्धराज्यत्रिदशेंद्रलक्ष्मी पावेनयेथेंनतरींसुखीमी ८ ॥८॥ आर्या – नदिसे शोकहरीतें शोषीजोइंद्रियेंमहाप्राज्य हरिहीपदइंद्राचें मिळेलअसपत्नभूमिचेंराज्य ८ दोहा – भूमिलोकसुरलोककों लहोंअकंटकराज इंद्रियसोखतहीयको जायनसोकसमाज ८ ओंवी – नदिसेऐसेंजेंशोकनाशी शोकजोशोषकइंद्रियांसी पावलियात्रिदशेंद्रलक्ष्मीसी बरीसुखनपवेंमी ८ ॥८॥ अभंग – नतेंदिसेकांहींममशोकनाशक जोशोकशोषकइंद्रियां-

सी १ समृद्धिराज्याचीत्रिदशेंद्रलक्ष्मी पावेनतरीमीसुखीनव्हे २ तुकादासविनवीअगापुरुषोत्तमा बोलतोंतेंक्षमाअपराध ३॥८॥

संजयउवाच.

श्लो०-एवमुक्त्वाहृषीकेशंगुडाकेशः परंतप
नयोत्स्यइतिगोविंदमुक्त्वातूष्णींबभूवह॥९

टी० सम०- परंतपगुडाकेश हृषीकेशासिबोलिला नकरींयुद्ध गोविंदा ह्मणोनीराहिलाउगा ९ आर्या- यापरिवदतांवदतां वरिलेंमौनेंतदागुडाकेशा नकरींगोविंदामी युद्धअसेंबोलुनीहृ-षीकेशा ९ दोहा- ऐसेंकहीश्रीकृष्णसों अर्जुनताहीबार जु-द्धनहोहरजूकरों यहकीन्होनिरधार ९ ओंवी- संजयह्मणेध-तराष्ट्रासी ऐसेंअर्जुनबोलिलाश्रीकृष्णासी युद्धनकरींमीतयांसी ह्मणूनीउगाचराहिला ९ अभंग- संजयह्मणेरायाहृषीकेशा-प्रती केलीहेविनंतिगुडाकेशें १ शेवटींवचनबोलेहेंचिपार्थ युद्ध आत्मस्वार्थ नकरीमी २ गोविंदाचेपदींठेविलामस्तक जन्माचेंसार्थ-कतुकाह्मणे ३ ॥९॥

श्लोक- तमुवाचहृषीकेशः प्रहसन्निवभारत
सेनयोरुभयोर्मध्येविषीदंतमिदंवचः॥१०॥

टी० सम०- त्यानेंबोलेहृषीकेशी करूनीसुखहांसतें विषादयुक्ता-प्रतिहें बोलेसैन्यद्वयामधें १० आर्या- दोन्हीसेनांमध्यें याप-रिसविषाददेखुनीपार्थ बोलेहास्यकरूनी मधुसूदनजीप्रगल्भकृ-पार्थ १० दोहा- दोउसेनाकेबीचमो अर्जुनकियोविखाद कृपा-वंतहोकृष्णजू कीन्होबचनप्रसाद १० ओंवी- हांसोनियांदेव अर्जुनाससांगेभाव विषादसांडायाहाव उपदेशकरी १० अभं० त्यातेंहृषीकेशहांसोनीबोलिला विस्मयदाटलाअभ्यंतरीं १ वि-षादजाणोनीकळवळिलाहरी बोलेचीउद्धरीसंशयातें २ सैन्य-द्वयामाजीसंवादतीदोघे तुकाह्मणेजगें तारावया ३ ॥१०॥ ७

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०—अशोच्यानन्वशोचस्त्वंप्रज्ञावादांश्चभा-
षसे गतासूनगतासूंश्चनानुशोचंतिपंडिताः ॥११॥

टी० सम०— अयोग्यशोककरिशी आणिपांडित्यबोलसी शो-
कमेल्याजित्यांचाही नकरीतीचपंडित ११ आर्या— करुनीअ-
शोच्यविषयीं शोकानेंवदसिस्कज्ञवादांतें अगतासूगतासूतें क-
रितीपंडितकदानखेदातें ११ दोहा— सोचअशोचक्यौंकरत कह-
तग्यानकीबात सोचनपंडितकरतहैं जीवनउपजतजात ११ ओं-
वी— अशोच्यातेंशोचणें ज्ञाणिवेचेंबहुबोलणें गेलियामेलिया-
चेंदुःखकरणें नकरितीचपंडित ११ अभंग— मेघगंभीरस्वें
बोलेरमानाथ अयोग्यहापंथशोकदिसे १ आह्मीजेंबोलावेंतेंतं-
वराहिलें पांडित्यनिघालेंतुझापून २ पांडित्यबोलसीशोकही क-
रिसी परीगानेणसीनिजहित ३ मेल्याजित्यामाजीशोकानेदीचि-
त्त तोमान्यपंडिततुकाह्मणे ४ ॥११॥

श्लो०—नत्वेवाहंजातुनासंनत्वंनेमेजनाधिपाः
नचैवनभविष्यामःसर्वेवयमतःपरम् ॥ १२॥

टी०सम०—कधींही नवतोंमीतूं हेराजेनघडेअसें पुढेंनासोंहें घ-
डेना कीअनादिहिनित्यही १२ आर्या— मीआणितूंहिपार्था सर्व-
हिहेभूमिपाळसेनाही नव्हतोंमागेंआह्मी तैसेचिपुढेंनसोंअसेंनाहीं
१२ दोहा—हमतुमओरहुनृपतिये इनकोनासनहोय तिनलोकमें
थिररहें यहसबहीकोजोय १२ ओंवी— मजतूंजरायांसीं गणि-
तनाहींजन्ममरणांसी आणिपुढेंसर्वथीं असंख्यातजाणपां १२॥
अभंग— कधींकोणेकाळींन होतोंजी आह्मीं येथेंकधींतुह्मीनसा-
लकीं १ हेराजेत्यासेनाऐसेंआसचर्ग नव्हताप्रसंगसमराचा २पु-
ढेंनाशझाल्याकोणीचउरेना सृष्टीहेरचनाजायक्षया ३ तुकाह्मणे
देवअनादिसांगतो नित्यचीवर्णितोखेळचीहा ४ ॥१२॥ श्रीराम्॥

श्लोक-देहिनोऽस्मिन्यथादेहेकौमारंयौवनंजरा तथादेहांतरप्राप्तिर्धीरस्तत्रनमुह्यति ॥१३॥

टी०सम०-जीवांसीदेहियांजेसें बाल्यतारुण्यवार्धक तैसीदेहांतर प्राप्ती मोहेनाधीरतेस्थळीं १३ आर्या- कौमारयौवनजरा येती जातीएथासूतावीरा तैसेंदेहांतरही नकरींचित्तांतमोहत्याधीरा १३ दोहा- बालयुवाअरुवृद्धता जीवदेहिकोंहोय जैसोंदेहांतरलहे धीरनमोहितहोय १३ ओंवी - जीवअसतांदेहीं बाळतरुणवृद्धहो कांहीं जीवदेहधारीपाहीं सत्वधीरमोहनपावती १३ अभंग-जीवासशरीरींजैसेंबाळपण सवेंचितारुण्यअवस्थाहे १ पुढेंतैसेंवृद्धगळेदेहशक्ति पुढें मृत्युप्राप्तिठेविलीसे २ पुन्हायमजाचीपुन्हाजन्मायेणें हेंघडेरीतीनेंअचूककीं ३ तैसीदेहांतरप्राप्तिओळखावी मोहेनापदवीधैर्येंतुका ४ ॥१३॥

श्लोक-मात्रास्पर्शास्तुकौंतेयशीतोष्णसुखदुःखदाः आगमापायिनोनित्यास्तांस्तितिक्षस्वभारत॥१४॥

टी०सम०-कौंतेयासुखदुःखेंहीं देतीविषयइंद्रियें यांलाचनाशउत्पत्ती सोसावींहींचभारता १४ आर्या- सुखदुःखशीतउष्णा प्रदमात्रास्पर्शभारतासाहें अगमापायिअनित्या हेंज्ञानबळेंसदैवतूंपाहें १४ दोहा- अर्जुनइंद्रियचित्तमिल बिखयदुःखसुखदेत शीतउष्णनहिंधीरहैं सहियेतिनकोहेत १४ ओंवी- मात्रातींइंद्रियेंजाण विषयअसतीत्यांचेप्राण देतीसुखदुःखशीतउष्ण ह्मणोनीअसत्यजाणपां १४ अभंग- ऐकेंआतांपार्थासुखदुःखदोन देतीविषयपानकरणाजेह्नां १ याचिलागींनाशउत्पत्तीसोसावी भारताऐकावीनीतीमाझी २ तुकाह्मणेदेवोएकगूजसांगे जेणेंसाधुअंगेंपावेखुणा ३ ॥१४॥

श्लो०-यंहिनव्यथयंत्येतेपुरुषंपुरुषर्षभ॥ समदुःखसुखंधीरंसोऽमृतत्वायकल्पते॥१५॥

टी॰सम॰- व्यथानदेतीपुरुषा हेजयापुरुषर्षभ समदुःखींसुखींधीर तोमोक्षायोग्यहोतसे १५ आर्या- याविषयींचीपीडा नोहेऐसीभसेजयायुक्ती तोसमदुःखसुखीही धीरहितोपावतोमहासुक्ती १५ दोहा- जाकेंव्यथानहोयकछु सुखदुःखगमेसमान॥ वेहेंबिधियुक्तकेंलहे बातवहेपरमान १५ ओंवी- सुखदुःख तुल्यमानिती जेसुखदुःखानधरिती तेउत्तमपुरुषहोती तयांमोक्षअसे १५ अभंग- पैंगानदेतीलव्यथा जयापुरुषासमर्था १ समभावनाआरंभा उत्तमनगरींपुरुषर्षभा २ दुःखींसुखीएकभावो तोचमोक्षपुरीरावो ३ आणिकसांगणेंतेंकांहीं तुकावदेउरलेंनाहीं ४ ॥१५॥

श्लो॰- नासतोविद्यतेभावोनाभावोविद्यतेसतः उभयोरपिदृष्टोऽन्तस्त्वनयोस्तत्त्वदर्शिभिः १६

टी॰सम॰- असद्देहनजोनित्य जीवसत्त्वअनित्यतो दोंहींचेंतत्त्वयादोंत तत्त्वज्ञींब्रह्मदेखिलें १६ आर्या- लटिक्यासत्यत्वनसे नाहींमिथ्यात्वतेंविंसत्याला हानिर्णयदोहींचा आहेबाविदितत्तत्त्ववेत्त्यांला १६ दोहा- जोऐसेबिनसेनहीं जोबिनसेसोनाय॥ जोइनतत्त्वनकोंलखे गनियेग्यानिनमाय १६ ओंवी- नाहींतें नुपजेकांहीं आहेत्यासीअभावनाहीं दोन्हींतदोन्हीपणपाही तत्त्वज्ञानीपाहती १६ अभंग- असद्देहनजोनित्य जीवसत्त्वतो अनित्य १ दोहींचेंतत्त्वयादोनी ब्रह्मदेखेतत्त्वज्ञानी २ तुकाकरितो प्रार्थना म्हणीह्मणालउमजेना ३॥१६॥

श्लो॰- अविनाशितुतद्विद्धियेनसर्वमिदंततम् विनाशमव्ययस्यास्यनकश्चित्कर्तुमर्हति॥१७॥

टी॰सम॰- अविनाशीतेंचिजाण ज्याणेंहेंव्यापिलेंजग कोणीयाअव्ययांशाचा नाशहीनकरूंशके १७ आर्या- व्यापीसर्वजगातें पार्था तूंजाणतेंचिअविनाशी वदलोंहेंचितुह्मी कोणअशाअव्ययानया

नाशी १७ दोहा– ज्यासोंयहजगहैभयो अविनाशीयहज्ञान ज्याहीबिनासनकोउसके नांहींआत्मामान १७ ओंवी– आत्माअविनाशतुवांजाणिजे सर्वव्यापकअसेसहजें तयानाशकरूंनशकेदुजें हेंज्ञानधरूनिशोकनकरीं १७ अभंग– नाशारहितजाणतेंची जगव्यापीसत्तात्याची १ वार्तातयाचीकोणाला नसेगउकीजनाला २ त्याचानाशयाजीवानें नव्हेकोटीहीसाधनें ३ मगशोकअविनाशाचा तुकाह्मणेमिथ्यावाचा ४ ॥१७॥

श्लो०– अंतवंतइमेदेहानित्यस्योक्ताःशरीरिणः
अनाशिनोऽप्रमेयस्यतस्माद्युध्यस्वभारत१८

टी०सम०– देहनश्वरज्याजीवा बोलिलाअंशनित्यनो अनाशीअप्रमेयाचा भांडयास्तवभारता १८ आर्या – अविनाशीजीवाचा होयतनूलागिभारतामरण यास्तवकुंतीतनया तूंकरिपार्थास्वधर्म कामरण १८ दोहा– अंतवंतसबदेहमो जीवरहतहैनीतअविनाशीयहजुकहैं जुद्धकरोगेनीत १८ ओंवी– देहतंवनाशवंत आत्मानाशरहित ज्यासिअज्ञानह्मणिजेत पार्थाऊठयुद्धासी१८ अभंग– देहनाशवंतपुरे जीवज्ञानसाचोकारें १ अंशब्रम्हींचा तोनित्य नव्हेकधींहीअसत्य २ अविनाशीअप्रमेय जाणुनियुद्ध करीस्वयें ३ तुकाह्मणेहाविकल्प धरिल्याबाधीलगापाप ४॥१८

श्लो०–यएनंवेत्तिहंतारंयश्चैनंमन्यतेहतम्॥
उभौतौनविजानीतोनायंहंतिनहन्यते॥१९॥

टी०–सम०– भेदवादीह्मणेमारी चार्वाकह्मणतोमरे दोघेहीनेणतीआत्मा नहामारीनहामरे १९ आर्या– आत्मावधीह्मणेजो आणिवदेजोवधोनिहीतोघे नवधीनमरेआत्मा करिती अध्यासमूर्खतेदोघे १९ दोहा– जोयाकोहंतागमे हनीगमेंज्ञीकोय यहमारेनमरेनही अग्यानीवोदोय १९ ओंवी–ऐसेम्हणतीहामारितो दुसराह्मणेहामारवीतो दोघेनेणतीकोणमारि-

तो मारणेंमरणेंअसेना १९ अभंग- भेदवादीयांचेंमत मारी ह्मणतीनेनेमांत १ चार्वाकाचेंज्ञानखोटें मेलेह्मणतीअवचटें २ परीनेणतीदोघेही नतोमारीह्मणेकांहीं ३ तुकाविनवितोसंतां चिन्तदेणेंअपूर्वता ४ ॥१९॥

श्लो०- नजायतेम्रियतेवाकदाचिन्नायंभूत्वाभविताबानभूयः अजोनित्यःशाश्वतोऽयंपुराणो नहन्यतेहन्यमानेशरीरे २०

टी० सम:- नहाहोतोमरतोवाकधींही देहासंगेंहोउनी होत नाहीं॥ अजानित्याशाश्वतायापुराणा देहाद्दश्यामारितांमारवेना २० आर्या- आत्मानहोयनमरे नकधींहोऊनिमागुताहोतो शाश्वतपुराणअजजो नमरेमरतांशारीरआहोतो २० दोहा- यहनमरेउपजेनही भयोनआगेहोय अजपुराततनित्यहै मारेमरेनसोय २० ओंवी- आत्मानाशरहित उपजोंनलाहेनिश्चित हाअजनित्य पुराणशाश्वत यासनाहींसर्वथा २० अभंग- नव्हेजन्मचीज यासी तयामृत्युकेवींग्रासी १ कधींदेहाचेसंगतीं नेणेयेणेजाण्याप्रती २ देहासंगेंअसतांनाहीं हेंचित्याचेंनवलपाहीं ३ अजनित्यशाश्वततो देहेंद्दश्येंगवसेनातो ४ मारितांहीमारवेना तुकाह्मणेयापुराणा ५ ॥२०॥

श्लो०- वेदाविनाशिनंनित्यंयएनमजमव्ययं कथंसपुरुषःपार्थकंघातयतिहंतिकम्॥२१॥

टी० सम०- पूर्वोक्तलक्षणींयांतें जाणतोपुरुषस्वयें प्रकृतीवेगळाकोणा मारीवामारवीकसा २१ आर्या- अजअव्ययअविनाशी आत्माऐसेंमनांतचिविचारी मगतोपुरुषकसारे पार्थाकोणासिमारवीमारी २१ दोहा- जोजानतहैआतमा अव्ययअरुअविनाश सोनहिमरेनमारसके अबिकारीअबिनाश २१ ओंवी- आत्माजाणअविनाश अव्ययह्मणतीतयास अर्जुना

ऐशियाजीवास कवणमारूंशके २१ अभंग- पूर्वोक्तियाच्यालक्ष-णा पुरुषजाणेविचक्षणा १ येन्हवींयाप्रकृतीला मारीकोणवेगळा-ला २ मारितोकैसाआतां तुकाविनवितोश्रोतां ३ ॥२१॥

श्लोक- वासांसिजीर्णानियथाविहायनवानि गृण्हातिनरोपराणि तथाशरीराणिविहायजी-र्णान्यन्यानिसंयातिनवानिदेही २२

टी० सम०- वस्त्रेंजुनींटाकुनिजेविंदेतो शरीरधारीनविंअन्यघेतो कलेवरेंटाकुनिजीवजीर्णें घेतोनवींअन्यअनेकवर्णें २२ आर्या-जैसानरकींतेया नूतनघेतोत्यजूनिजीर्णपर तैसादेहनवाघे दे-हीहीटाकुनीजूनानिपर २२ दोहा- जैसेपटजीरनतजे पहिर-तनरजूनबीन देहपुरानोजीवतजे धरतनईपरवीन २२ ओंवी-जीर्णझालियावरी परिधाननवींकरी कलेवरत्यजूनीधरी देहीअ-न्य २२ अभंग- वस्त्रेंजूनींत्यागुनीयां नवींघेणेंपांघराया १ शरीराचेतेचभावें येथेंचैतन्येंवागावें २ जीर्णदेहत्यागेंदुजा तुका-ह्मणेयाचकाजा ३ ॥२२॥

श्लो०- नैनंछिंदंतिशस्त्राणिनैनंदहतिपावकः नचैनंक्लेदयंत्यापो नशोषयतिमारुतः ॥२३॥

टी० सम०- यालानतोडितीशस्त्रें यालाअग्नीनजाळिही नपाणी भिजवीयाला नकरीशुष्कवायुही २३ आर्या- शस्त्रेंछिन्न न-व्हेहा आत्मातैसाचपावकेंनजळे नकरीशुष्कहिवायू करवेना आर्द्रहीतयासजळें २३ दोहा- यहनकटेहथियारसो पाव-कसकेनजारि भीजसकेजलताहिने सोकनसकेबतयारि २३॥ ओंवी- शस्त्रेंनतुटेकांहीं अग्नीनजाळीपाही जळबुडविणार नाहीं वायूच्यानेंनशोषवे २३ अभंग- यालानतोडितीशस्त्रें वन्हिजाळीनाशिरवाग्रें १ नपाणीबुडवीयासी वायुनउडवीबळेंसी २ शुष्कवातेंअणुगर्भू हातोनित्यचस्वयंभू ३ सत्तामात्रेंयानिराळा

तुकाह्मणेधन्यकळा ४ ॥२३॥

श्लो०-अच्छेद्यो ऽ यमदाह्यो ऽ यमक्लेद्यो ऽ शोष्य
एवच नित्यःसर्वगतःस्थाणुरचलो ऽ यंसनातनः२४

टी० सम०- छेदादाहानहायोग्य शोषायाभिजवावया नित्यस-
र्वगतजोस्तब्ध जोशाश्वतअचंचल २४ आर्या- अच्छेद्यअदा-
ह्यपुरुष किंतितुज्जउघडोनिसांगबावरणूं अक्लेद्यअशोष्यतसा
नित्याचळआद्यसर्वगावरणूं २४ दोहा- कटेजरेसूखेनही औ-
रनभीजनजोग सदारहेसबठौरथिर अबिनाशिबिनरोग २४
ओंवी- नबुडेनतुटेशोषें जीवव्यापूनिअसे स्थाणुवतअचळदि-
से परिपूर्णभरला २४ अभंग- छेदावयानहायोग्य यत्नअ-
ग्नीचाअयोग्य १ नसेक्लकलाहाकधीं भिजलानाहींकायबाधी २॥
स्थाणुपरीस्थीरसर्वी नित्याचळभरलीउर्वी ३ अचंचळरूपज्या-
चें तुकयाध्यानलागेत्याचें ४ ॥२४॥

श्लोक-अव्यक्तो ऽ यमचिंत्यो ऽ यमविकार्यो ऽ
यमुच्यते तस्मादेवंविदित्वैनं नानुशोचितुम-
र्हसि ॥२५॥

टी० सम०- नचिंतवेनिराकारा बोलिलानिर्विकारहा याकारणें
यासिअसे ज्ञाणशोकनकोकरूं २५ आर्या- अव्यक्ताचिंत्यपु-
रुष अविकारीवदतिजाणसश्लोक ज्ञाणुनियास्तवऐसें नक-
रींपार्थाकदापितूंशोक २५ दोहा- प्रगटनहींजुअचिंत्यहैं॥
अबिकारीतूंजान ऐसेंजाकोजानिकें सोकलोहिजनमान २५ ॥
ओंवी- नकळेचित्तीनंयेअव्यक्तीं तयासिअविकार्यह्मणती ऐ-
सेंजाणोनितूं किती व्यथाशोककरिनोसी २५ अभंग- ज्या-
सीआकारचिनाहीं त्याचेंचिंतनतेंकायी १ जेथेंद्वैतहेंशीरेंना निर्वि-
कारहेंचीजाणा २ त्याकारणेंयासीअसे शोकनधरीमानसें ३ के-
लाशोकफळकाय तुकाह्मणेचायांजाय ४ ॥२५॥ श्रीसच्चिदानंद

श्लो०- अथचैनंनित्यजातंनित्यंवामन्यसेमृतम्
तथापित्वंमहाबाहो नैनंशोचितुमर्हसि ॥२६॥

टीका-सम०- आतांदेहासवेंहोतो मरतोजरिमानिसी तरीतूंज-
महाबाहो याशोकासिनयोग्यता २६ आर्या- नित्यमरेजन्मेतो
जीवअसेमानिसीजरीशोक हेविजयमहाबाहो नकरींचित्तींतथा-
पितूंशोक २६ दोहा-जोतूंजानतजीवकों जनममरणपुनिहोय
तातूसोकहीनकरे मनदृढतामेजोय २६ ओंवी- जीवनउप-
जेननासे हेंतुलाज्ञानअसे अर्जुनाजाणोनिऐसें शोकासिकाय
कारण २६ अभंग- आतांदेहासवेंहोनो जरीमरतोमानिसी १
तरीतूंजमहाबाहो शोकयहोनसावा २ सर्वजाणतयांच्याराया पा-
हेल्दयांशोधोनी ३ तुकाह्मणेकृपावंता दासचिंतातुजआहे ४।२६

श्लो०- जातस्यहिध्रुवोमृत्युर्ध्रुवंजन्ममृतस्यच
तस्मादपरिहार्येऽर्थेनत्वंशोचितुमर्हसि २७

टी०सम०- जोझालात्यासिमरण मेल्याजन्महिनिश्चित परिहार
नसेज्याला त्याशोकासिनयोग्यतूं २७ आर्या- झालानिश्चित
मरतो निश्चितमेलाहिजन्मतोलोक नटळेहेंकोणाशीं यास्तवनक-
रीकदापितूंशोक २७ दोहा- जोउपजेसोबिनासेहै मरेसोउपजेआ-
य होनहारसोहोतहै ताहिनसोकबढाय २७ ओंवी- उपजली
यासमृत्यू मेलियासजन्मसत्यू हाऐसाअपरिहारअर्थू शोकनक-
रींमानसीं २७ अभंग- जन्माआलियामरण टाळीकोणअर्जुना
१ मृत्युपाठीलागेजन्म कोणनेमढांसळी २ परिहाराजेविरहित ने
दीचित्तत्याशोकीं ३ तुकाह्मणेजेअयोग्य होयभोग्यकोठेनी ४।२७

श्लो०- अव्यक्तादीनिभूतानिव्यक्तमध्यानिभार-
त अव्यक्तनिधनान्येव तत्रकापरिदेवना २८

टी०सम०- भूतांचीआदिअव्यक्तीं मध्येंहीव्यक्तदीसती अव्यक्तींच
लयाजाती त्याचातोखेदकांपरी २८ आर्या- मायेपासूनिसुट-

ती भूतेंतीमाजिमागुतींदडती मध्येंउगीचदिसती यासाठींसुज्ञको-
णतेरडती २८ दोहा- पाछोजाइनजाइये आगेरवरेनजाय माझ-
हिकछुनदेरिवये ताकोंसोकनमान २८ ओंवी- प्रकृतीपासूनहो-
ती मरणपर्यंतदीसती मागुतींप्रकृतींसामावती हाशोकतुज्ञ अ-
योग्य २८ अभंग- भूतजातिंआदीएक प्रकाशकअव्यक्त १ म-
ध्यव्यक्तयाचाभाव जोस्वभावमृगजळीं २ लयअव्यक्तींनेमिला
खेदआलातुजकेसा ३ उगीत्याचित्तवेदना तुकयाध्यानातेंनये ४।२८

श्लोक- आश्चर्यवत्पश्यतिकश्चिदेनमाश्चर्यव-
द्वदतितथैवचान्यः आश्चर्यवच्चैनमन्यःशृणो-
तिश्रुत्वाप्येनंवेदनचैवकश्चित् ॥२९॥ श्रीसां

टी० सम०- आश्चर्यवत्साहतियासिकोणी आश्चर्यवद्बोलतिए-
कवाणी आश्चर्यवत्ऐकतिएककानी कोणीअहोनेणतिआइ-
कोनी २९ आर्या- आश्चर्यापरिकोणी ऐकुनिनेणेंतसाचिबा-
पाहे कोणीऐकुनिनेणें आत्म्याशींजाणतीनबापाहे २९ दोहा-
जोयाकोदेरवतकहे बोलतअचरजभाय रूनेअचंबोसोलगे यह-
जानोनहिजाय २९ ओंवी- आश्चर्यरूपकोणीदेरवती आश्चर्य
कोणीबोलतीऐकती आइकोनीविसरती आश्चर्ययोर २९ अभंग-
कोणीपाहतीआश्चर्ये निजधर्मेसाटोपें १ कोणीआश्चर्यातेंबोले नि-
केंभलेमनदेती २ कोणीआश्चर्ययाऐके वार्तापिकेमोक्षाची ३ को-
णीनेणतीऐकोनी ऐसीकाहणीह्मणेतुका ४ ॥२९॥

श्लो० देहीनित्यमवध्योऽयंदेहेसर्वस्यभारत
तस्मात्सर्वाणिभूतानिनत्वंशोचितुमर्हसि ३०

टी०सम०- देहधारीनहावध्य सर्वदेहांतभारता भूतेंतोंनश्वरें
तस्मात् त्याच्याशोकानयोग्यतूं ३० आर्या- देहींसकळांच्याहो
पार्थादेहीअवध्यहेंघोक यास्तवभूतांविषयीं नकरींसरवयाम-
नांततूंशोक ३० दोहा- जीवनमारोजातहै बसतसबनकेदे-

ह तातेंशोकनकोजिये करिकाहूसेंनेह ३० ओंवी– देहीनित्यवंत पाही जीववधिलानवचेकांहीं हासर्वभूतांचेठायीं वृथाशोककरूंनको ३० अभंग– देहधारीनहाबद्ध जोअबद्धयमासी १ सर्वदेहांतभारता पूर्णसत्ताचिन्मय २ भूतेंतरीनाशवंत खेदकरीतकशाचा ३ नद्देसिअर्जुनातूंयोग्य भवआरोग्यतुकया ४ ॥३०॥

श्लोक– स्वधर्ममपिचावेक्ष्यनविकंपितुमर्हसि॥
धर्म्याद्धियुद्धाच्छ्रेयोऽन्यत्क्षत्रियस्यनविद्यते३१

टी० सम०– स्वधर्मपाहुनीकंपा करायासिनयोग्यतूं धर्मयुद्धाहुनी श्रेय क्षत्रियांसनआणखी ३१ आर्या– निजधर्मावरिदृष्टी देउनिपार्थाभिऊंनकोयुद्धा युद्धाविणतोक्षत्रिय नपवेकल्याणहेधरींश्रद्धा ३१ दोहा– आपनोधर्मबिचारतूं जिनसोंछोडसंग्राम धर्मजुद्धतेंक्षत्रियहें औरनकछुअभिराम ३१ ओंवी–स्वधर्मजाणशीजरी भयासिनद्देसीअधिकारी धर्मयुद्धाहूनिश्रेय नरी क्षत्रियांअधिकनसे ३१ अभंग– स्वधर्मपाहोनिकृपा आलीबापायेवेळे १ तरिहेयोग्यनद्दे दया पतनींकायाघालील॥२ धर्मयुद्धारेवांचुनी श्रेययेस्थानींदिसेना ३ क्षत्रियाचेक्षात्रधर्म॥ तुकावर्मनिवेदी ४ ॥३१॥

श्लोक– यदृच्छयाचोपपन्नंस्वर्गद्वारमपावृतम्
सुखिनः क्षत्रियाः पार्थ लभंतेयुद्धमीदृशम्३२

टी० सम०– मार्थिल्याविणजेंझालें स्वर्गाचेंद्वारऊघडें सुखीनिर्भयतेऐसे युद्धक्षत्रियलाधती ३२ आर्या– आयासाविणमिळतां स्वर्गाचेंद्वारयुद्धहेंउघडें मानावेंसौख्यमनीं पार्थाक्षत्रिय जनेंमहासुघडें ३२ दोहा– अपनीइच्छातेलत्यो खुलोस्वर्गको द्वार भागवतक्षत्रियलहे ऐसोरणयाबार ३२ ओंवी–देव ह्मणेपार्थासी दैवेंआणिलारणासीं मुक्तस्वर्गद्वारासी युद्धीं क्षत्रियांलाभ् ३२ अभंग– अर्जित्याविणझालेंहें पुरस्थाप-

हेंदृश्शनें १ द्वारउघडेंस्वर्गाचें भाग्यसाचें ह्मणोनी २ सुखीनिर्भय-तेऐसे क्षत्रियहर्षेरणांगणीं ३ लाभह्मणेतुकयाला हाचआला जन्माचा ४ ॥३२॥

श्लोक- अथचेत्त्वमिमंधर्म्यं संग्रामंनकरिष्यसि
ततःस्वधर्मंकीर्त्तिंच हित्वापापमवाप्स्यसि॥३३॥

टी०सम०- आतांयाधर्मयुद्धातें करीनासचितूंजरी तरीस्वधर्म कीर्तीतें टाकूनीपापपावसी ३३ आर्या- आतांस्वधर्मअपुला यासंग्रामानआजिआदरितां धर्माच्यानाशातें कीर्तीच्याकरुनिपा-वशीदुरिता ३३ दोहा- औरधर्मसंग्रामकों जातूंकरयेनाहिं॥ नजकेंकीरतधर्मकी पडिहैपापनमांहि ३३ ओंवी- आपला स्वधर्मसांडोनी संग्रामनकरिसीरणीं उत्तमश्रेयहारवुनी पाव-सीपापातें ३३ अभंग- आतांयाचधर्मयुद्धीं दृढबुद्धिसोडी-ली १ नभांडेनह्मणोनियां छंदवांयांघेतला २ तरीसत्कीर्तीजा-उनी निंदाजनींपावसी ३तुकाह्मणेआनंदती पापहातींधरलीया ४

श्लोक- अकीर्त्तिंचापिभूतानिकथयिष्यंतितेऽव्य-
याम् संभावितस्यचाकीर्तिर्मरणादतिरिच्यते३४

टी०सम०- अपकीर्तितुझीलोक आचंद्रार्कहिवर्णिती दुष्कीर्तिमा-न्यपुरुषां मरणाहूनिवाइट ३४ आर्या- शाश्वतपार्थातूझी भू-तेंहीवर्णितीलअपकीर्ति संभावितासिअपयश मरणाधिक तापदे तसेअंतीं ३४ दोहा- सबलोकहिअबतोहिते कहिअपजसब दाय अफजसप्रतिष्ठावंनकूं मरणहुतेंअधिकाय ३४ ओंवी- अधर्मअपकीर्ति लोकनिंदाबोलती तुझेशत्रूहांसती तेंमरणातुल्य ३४ अभंग- तुझीअपकीर्तीलोक हेचंद्रार्कवाणीती १ पुरुषजो कीर्तिमान्य त्याअमान्यहेगोष्टी २ मरणबरेंएकवेळां परीजिव्हाळाहा खोटा ३ तुकाह्मणेयेथेंनिंद्य तेथेंवंद्यहोईना ४ ॥३४॥ श्रीराम्

श्लोक- भयाद्रणादुपरतंमंस्यंतेत्वांमहारथाः॥

येषांचत्वंबहुमतोभूत्वायास्यसिलाघवम् ३५

टी० सम०- भयेंरणांतुनीगेला म्हणतीलमहारथी मान्यहोऊनि- हीयांतें पावसीबहुलाघव ३५ आर्या- पार्थामिहारथींहे ह्मण- तिलतुजलारणासिहाम्याला ज्यांसीमान्यसदातूं भासेललघुत्व यांचिसम्यांला ३५ दोहा- भयतेंअर्जुनरणतजो योंकहीयेसब- बीर तोहीबहुतकरमानतहे अबलघुकहिहेधीर ३५ ओंवी- भ- येंकरूनीपरतसी हेंकळेलरथियांसी शूरींथोरपणापावलासी तेथें पावसीअपमान ३५ अभंग- भयेंगेलारेपळाला पार्थम्यालाआ- ह्मांसी १ ह्मंसतीलमहारथी अर्थस्वार्थीनाडूहा २ महारथीनामतूझें सांडेलओझेंश्रीदाचें ३ तुकायाचपंथेंमान्य घेसीअन्यलाघव ४ ॥ ३५ ॥

श्लोक- अवाच्यवादांश्चबहून्वदिष्यंतितवाहिताः
निंदंतस्तवसामर्थ्यंततोदुःखतरंनुकिम् ॥ ३६ ॥

टी० सम०- बोलोंनयेतितेबोल बोलतीबहुशत्रुहे सामर्थ्यनिंदिती तूझें त्याहुनीदुःखकोणतें ३६ आर्या- बोलूंनयेचिजेंतें पार्थातु- जबोलतीलरिपुदुष्ट निंदितितवसामर्थ्या याहुनिआणीककोणतें कष्ट ३६ दोहा- तेरेअरिसबमिलकहे अनकहनीसोबात निंदततेरेब- लसबै वहदुखलागनतात ३६ ओंवी- बोलोंनयेतेंबोलती तवसाम- र्थ्यवैरीनिंदिती लाजहोईलक्षिती हेंमोठेंदुःख ३६ अभंग- बोलोंन- येतेबोल शस्त्रींखोलभेदिती १ बहुरिपुपार्थातुज देतीलाजमनस्वी २ ॥ प्रतापतोनिखंडुनी विटंबणींचाळीती ३ दुःखकोणपरतें जेंतुकयातें रूखदे ४ ॥ ३६ ॥

श्लोक- हतोवाप्राप्स्यसिस्वर्गंजित्वावाभोक्ष्यसेम-
हीम् तस्मादुत्तिष्ठकौंतेययुद्धायकृतनिश्चयः ३७

टी० सम०- मेलियापावसीस्वर्ग जिंकिल्याराज्यभोगिसी यालागिं ऊठकौंतेया करूनीयुद्धनिश्चय ३७ आर्या- मरसिलतरिस्वर्गमि- ळे जिंकिसितरिभोगसीलहेधरणी यास्तवऊठसरव्यातूं होदृढनिश्च-

यधरूनिसिद्धरणीं ३७ दोहा- लरतमरेस्वर्गहिलहे जितेयहमहीभोग ऊठअर्जुनतूंजूद्धकर यहिजेतोकोंजोग ३७ ओंवी- मेलियास्वर्गप्राप्ती वांचल्याहोसीलपृथ्वीपती हेंधरूनियांचित्तीं युद्धालागींऊठिगा ३७ अभंग- मेल्यायेथेंस्वर्गवास हातोमोक्षिला उल्हास आलावांट्यास्वकर्मास तोकोणासभंगेना १ नाहींतरीक्षत्रतेजें जिंकिलीयाकुरूराजें भूमंडळांचेभोगिजे सर्वसुखनित्यानीं २ ययालागींशोकत्यागीं ऊठधैर्यबळेंअंगीं झुंझावियेसेलमार्गी अधिकारीतूंहोई ३ तुकाह्मणेभूमिभार उतरावानिर्धार यासवअनुभवसार देवोत्यासीनिवेदी ४ ॥३७॥

श्लोक- सुखदुःखेसमेकृत्वा लाभालाभौजयाजयौ ततोयुद्धाययुज्यस्वनैवंपापमवाप्स्यसि ३८

टी०सम०- लाभालाभसुखेंदुःखें जयापजयहेसम मानूनिकरितूंयुद्ध याणेंपापनपावसी ३८ आर्या- करूनिसमानजयाजय लाभालाभांससौख्यसंतापा मगकरियोगरणाचा येणेंपार्थानपावसीपापा ३८ दोहा- लाभहानिसुखदुःखअरु जीतेहारिसमान तातेअर्जुनयुद्धकर पापलेहिंजिनमान ३८ ओंवी- सुखदुःख समकरूनी लाभअलाभनधरींमनीं अजयोजयोसांडुनी युद्धकरितांपापनाहीं ३८ अभंग- प्रीतिधरिल्याजेंपावे सुखतेथेंगा संभवे विषयवियोगींहेलावे दुःखार्णवलहरी १ दोहींसमबुद्धिधरीं लाभालाभतपासरी मगतूंसुखेंयुद्धकरी पापमाथाआदळेना २ निर्विकल्पतोनिःसंगु निःसंगीचअनुरागु तुकाह्मणेचांगु निजमोक्षआतुडे ३

श्लोक- एषातेऽभिहितासांख्येबुद्धिर्योगेत्विमांशृणु बुद्ध्यायुक्तोययापार्थकर्मबंधंप्रहास्यसि ३९

टी०सम०- सांख्यहेंबोलिलोंयुद्धीं योगाचीबुद्धिआइक ज्याकर्म

योगबुद्धीनें कर्मबंधासितोडिशी ३९ आर्या- कथिलीसांख्याविषयीं यापरिमीसांगतोंमतीपरिस जीकर्मबद्धनकरी कोणदुजीश्रेष्ठ युक्तियापरिस ३९ दोहा- सांख्यबुद्धीतोसोंकही कहतजोगबिधि तोय ताबुद्धिकेसंजोगतें रहेनकर्मनमोय ३९ ओंवी- बुद्धीसांख्य मतीची सांगेनतुलामुळींची तेणेंतुटतीलभवबंधाची कर्मबंधनें ३९ अभंग- बोलिलोंयेथेंअर्जुना सांख्यबुद्धीहेचीजाणा सर्वाविर्शीत्नू देखणा हितघेईआपुलें १ योगींबुद्धीधनुर्धरा जीतबहुतसेबिचारा त्यांतदेईकर्णद्वारा जेंस्वहितसर्वांचें २ अहोप्रत्यक्षकर्मयोगें योगीरचाअंतरंगें धुवगनेघेणेंजग ताराबयाबुद्धीनें ३ आतांतिच्या संगतीनें कर्मबंधेंमुक्तहोणें तुकाह्मणेसावधपणें बुद्धिवंतेंऐकावी ४

श्लो०- नेहाभिक्रमनाशोऽस्तिप्रत्यवायोनविद्यते
स्वल्पमप्यस्यधर्मस्य त्रायतेमहतोभयात् ॥४०॥

टी०सम०- विघ्नेंअपूर्णतायेथें नसेनप्रत्यवायही नाशीथोराभयातेंही स्वल्पईश्वरिंअर्पिता ४० आर्या- जेथेंअनुक्रमाचा ननाशही प्रत्यवायहीकांहीं स्वल्पहिधर्मपहाहा राखीवारुनिभयाअनेकांहीं ४० दोहा- कर्मकरेबिनबासना तांकोहोयबिनास अल्पकरेजूधर्मयह कारतभवभयफास ४० ओंवी- निष्कामकर्मेंकरणें प्रत्यवायनव्हे बोलणें थोडियाधर्माचेनिकरणें महाभयेंतरशील ४० अभंग विघ्नेंछळितांपूर्ण दिसोंयेतेंयेथेंगोण मिथ्याप्रत्यवायपण नास्तिकत्वेंउडेल १ महाभयातेंहीनाशी भूतांजेविंदेवऋषी कीजे स्वल्पईश्वरासी अर्पिल्याचेंहेंफळ २ तुकाह्मणेदीनानाथ हीनदीनपाहूनिपार्थ दयाकरोनीपरमार्थ हातींत्याच्यादेतसे ३ ॥४०॥

श्लो०- व्यवसायात्मिकाबुद्धिरेकेहकुरुनंदन ॥ बहुशाखाह्यनंताश्च बुद्धयोऽव्यवसायिनाम् ४१

टी०सम०- निश्चयाचीबुद्धिएक यामार्गीकुरुनंदना बहुशाखा अशा बुद्धी अनंताकामुकांचिया ४१ आर्या- व्यवसायात्मक

बुद्धी धरिपार्थाएकतूंअविच्छिन्न अव्यवसायीजेनर त्यांच्याबुद्धी अनंतहीभिन्न ४१ दोहा- बुद्धिजुनिश्चयवंतकों एकहेतुकेजा न जिनकोनिश्चयनाहिने तिनहुंबहुबिधमान ४१ ओंवी- बुद्धिनिश्चयात्मक याळागींबुद्धिएक बहुभाष्यबुद्धिदेख कामुकाचिया ४१ अभंग- निश्चयाचीऐकबुद्धी जेकावारकउपाधी ययामार्गामधीं ऐककुरुनंदना १ बहुशाखाभवरुखा छायाशीतळस्वात्मिका तेथेंअनंतकामुका बुजवणीजाहाली २ तुकाह्मणेबुद्धियोगें साधकतरतीनिजांगें कोणीकुबुद्धीकुसंगें प्राणीमात्रबुडाले ३ ॥४१॥

श्लो०- यामिमांपुष्पितांवाचंप्रवदंत्यविपश्चितः
वेदवादरताःपार्थनान्यदस्तीतिवादिनः ॥४२

टी०सम०- श्रुतींतस्वर्गजोपुष्प मूर्खतेंफलमानिती तेवेदवादींच रत नाहींह्मणतिआणखी ४२ आर्या- अज्ञानीजेमानव पुष्पितवाणीचहेतयांमान्य जेवेदवादरततें ह्मणतीनाहींचयाविना अन्य ४२ दोहा- बेदहिमाननस्वर्गफुल फलअग्यानीहोय कहत जुहे कछुऔरनहीं तिनमेंग्यानननहोय ४२ ओंवी- वेदवाचा पुष्पित स्वर्गफूलत्य जावेंसांगत अज्ञियावसेंनिश्चित फलरावूनिकर्मकरी ४२ अभंग- गूढउद्बोधनींप्रीती वेदींगर्जिन्नल्या श्रुती साधनयोगाच्याहातीं स्वर्गफूलअर्पीती १ चाळवलेबहुगेले मूर्खीफळतेंमानिलें तेवदवादींरतले नाहींपाहिलेअनुभव २ स्वर्गापरतेंनाहींसुख ऐसेपावलेमूढदेख तुकादेवापाशींसुख अक्षयाचेंमागत ३ ॥४२॥

श्लो०- कामात्मानःस्वर्गपराजन्मकर्मफलप्रदाम्
क्रियाविशेषबहुलांभोगैश्वर्यगतिंप्रति ॥४३॥

टी०सम०- इच्छितीस्वर्गपरजे जन्मकर्मफलप्रदा बहुकर्मद्रव्य साध्या भोगभाग्यगतीअशा ४३ आर्या- जींजन्मकर्मफल-

दा कर्मेंबहुत्वासकाममानवतो. भोगैश्वर्यगतीजे स्वर्गार्थीबहुतिला-चमानवतो ४३ दोहा— भोगबढाईकेलिये करतकूपासोंप्रीत ॥ स्वर्गलाभकीकामना हेतजकतिनकेचित्त ४३ ओंवी— सकामबुद्धी आचरती स्वर्गसुखातेंपावती पुण्यसरलियाअंतीं पुनरपिभोगिती भोग ४३ अभंग— थोराकर्मेंसाधेधनें जनसाधितीसाधनें नावे-कहोत्सामार्गानें द्विजवृंदेंचालिलीं १ भोगभोग्यगतीअशा मत्स्य लुब्धगळामिषा स्वर्गपरपेंदुराशा जन्मकर्मफळरूप २ तुकाह्मणे वासनेला भोगगोडीअशोषाला सुखज्ञायमगशोकाला प्रासहोणें अखंड ३ ॥४३॥

श्लो०- भोगैश्वर्यप्रसक्तानां तयाऽपहृतचेतसाम्
व्यवसायात्मिकाबुद्धिः समाधौनविधीयते ४४

टी०सम०— भोगभोग्यांतआसक्त कामनाह्तबुद्धिजे एकाग्र-तासमाधींत नबुद्धीसतयांचिया ४४ आर्या— पुष्पितवाणि-सफळले भोगैश्वर्यप्रसक्ततेविषयीं व्यवसायात्मकबुद्धी त्या लानोहेसमाधिच्याविषयीं ४४ दोहा— भोगबढाईकामना चित्त-तिनकोहरलेत निश्चयकरिकेबुद्धकों नहिसमाधिमेंदेत ४४ ओंवी-भोगभोग्यांतआनंद कामनाह्तस्वरूपानंद एकाग्रतासमाध तया-चीहेनबुद्धी ४४ अभंग— भोगाभ्यासेंभोग्यदिसे सक्तहोईमा-नसें जैसेंकामासीपिसें पैंनारीचेंलागलें १ हरिलीकामनेनेंबुद्धी उरोंनेदीआत्मशुद्धी हिवेंपीडिलातोकधीं प्रावरणासीसोडीना २ मगसमतासमाधींत बुद्धिघालूंनेदीहात तुकाह्मणेप्रेत कायजा-णेअमृता ३ ॥४४॥

श्लो०- त्रैगुण्यविषयावेदानिस्त्रैगुण्योभवार्जु
न निर्द्वंद्वोनित्यसत्वस्थोनिर्योगक्षेमआत्मवान्४५

टी०सम०— काम्याचेवेदविषय पार्थानिष्कामहोयतूं आणिनि-श्चितनिर्द्वंद्व नित्यसत्वस्थआत्मवित् ४५ आर्या— सत्वस्थद्वंद्व

रहित निर्गुणहोत्रिगुणविषयहावेद जितचित्ताकैंतेया योगक्षेमीं न वाहिजेखेद ४५ दोहा- त्रिगुणकर्मकोंकहतहै बेदस्रुतत्यजु मीन धीरजधरेस्रखदुःखलहे जोगछिनतजचीत ४५ ओंवी-त्रिगुणात्मक वेदजाण अर्जुनाहोयतूंनिर्गुण सत्वेंराहेद्वंद्वत्यजून आत्मत्वींअसोनियां ४५ अभंग- कामिकचित्ताचेंरंजन वेदबोलिलावचन परीविषयतेस्रान मानितांचिपोससी १ पार्थानिष्काम होयतूं माझेंवाक्यधरूनीतूं जैसानिर्द्वंद्वनिश्चित्र नित्यसत्वनसोडीं २आत्मवेत्ताहोऊनीया त्यागींकल्पनीकमाया तुकाह्मणेकाया काळजैसासांडवी ३॥४५॥

श्लो०-यावानर्थउदपानेसर्वतःसंप्लुतोदके॥
तावान्सर्वेषुवेदेषु ब्राह्मणस्यविजानतः॥४६

टी०सम०- जैंजेंकार्यजळीक्षुद्रीं होतेंडोहांतसर्वतें वेदींकाम्यस्रखें तींही ब्रह्मींब्रह्मज्ञजोनयां ४६ आर्या- कूपादिउदकपानीं जींकोर्ये तींमहान्हदींघडती तैशींवेदोक्तफळें ब्रह्मज्ञान्यासिसर्वसांपडती ४६ दोहा- सरितासागरकूपसों सरतजकयेकेकाज तैसेंजानेंब्रह्मकों लेतबेदकोंसाज ४६ ओंवी- स्वल्पउदकींघडेजेंकांहीं तेंसर्वसंपादितीन्हदाचेठायीं वेदशास्त्रज्ञासही तेंस्रखब्रह्मींमिळे ४६ अभंग- स्वल्पोदकींजेंजेंकार्यपैंउपजे तेंतेंचनिपजेडोहामाजी १ वेदक्रिया काम्यउद्भवेनियम्य तेंतेंघडेसाम्यब्रह्मबोधीं २ ब्रह्मींजोब्रह्मज्ञ स्रखीतोसर्वज्ञ तुकाह्मणेप्राज्ञपुढेंऐका ३ ॥४६॥

श्लो०-कर्मण्येवाधिकारस्तेमाफलेषुकदाचन॥
माकर्मफलहेतुर्भूर्मातेसंगो ऽस्त्वकर्मणि॥४७॥

टी०सम०- अधिकारतुतेंकर्मी तत्फळींनकदापिही ह्मणीतूंटाकिसीकर्म ह्मणीतूंफळइच्छिसी ४७ आर्या- कर्मीअधिकारअसो नकधींत्याच्या फळींअसोपार्था नफळासीकारणहो नत्यागावेंचकर्मरू पार्था ४७ दोहा- तूंअधिकारीकर्ममें नहिफलनकोहेत कर्मनि-

कें फल छांडिकें गहिकर्म करीचेत ४७ ओंवी- कर्माधिकारीहोउनी तें फळनधरीमनीं फळाविरहितहोउनी कर्मकरावें ४७ अभंग- अधिकारकर्मीतूतेंआहेपार्था परीनसर्वथाफळींत्याच्या १ कंटाळु नजरीत्यागकर्मीधरी तेयाधरेवरीअयोग्यकीं २ ह्मणीफळआशा धरिसीवीरेशा तुकाह्मणेनाशाकारणहें ३ ॥४७॥

श्लो०-योगस्थः कुरुकर्माणिसंगंत्यक्त्वाफलानि-
च सिद्ध्यसिद्ध्योःसमोभूत्वासमत्वंयोगउच्यते ४८

टी०सम०-योगस्थकरिकर्मेंतूं होउनीटाकुनीफळें सिद्धीअसिद्धीं तसम समत्वायोगबोलिजे ४८ आर्या- योगस्थहोउनिकरी क-र्मासोडुनिधनंजयाममता सिद्धिअसिद्धीसमत्या मानीतूंजाणयो-गतोसमता ४८ दोहा- जोगकेंलियेकर्मकूं सबेसंगकोंत्याग॥ सिद्धिअसिद्धिसमानगनु यहेजोगअनुराग ४८ ओंवी- योगआ-चरोनी कर्मफळसंगत्यजूनी सिद्धिअसिद्धिसमधरूनी राहेंतूंअनु-रागी ४८ अभंग- सिद्धिगेलेंकर्मतरीनासंभ्रम आणिउपोपरमजा-चूंनेदी १ ऐसेंकरिचित्तकर्मआचरत फळींत्याचाहेतनठेवूनी॥२ योगस्थकरावेंसमत्वींभरावें तुकाह्मणेव्हावेंजीवन्मुक्त३ ॥ ४८ ॥

श्लो०-दूरेणह्यवरंकर्म बुद्धियोगाद्धनंजय ॥
बुद्धौशरणमन्विच्छ कृपणाःफलहेतवः॥४९॥

टी०सम०-बुद्धियोगाहुनीनीच कर्मफारधनंजया पाहेंरक्षकबु-द्धीतें तुच्छेंकर्मेंफलप्रदें ४९ आर्या- जाणुनिस्त्रबुद्धियोगा हु-निपार्थाकर्मयोगतोअवर जाबुद्धिसबाशरण कृपणफळेच्छेसतूं कदानवर ४९ दोहा- बुद्धिजोगसेकर्मकों अर्जुनतोघटिजान शरणहोहुबुद्धिकें दीनकामनामान ४९ ओंवी- बुद्धियोगाहूनी हीन ज्ञानयोगातेंइच्छून कर्मकरीफलटाकून तुच्छफळ ४९ अ-भंग- बुद्धियोगाहूनकर्मयोगासन धनंजयाज्ञानबुझेंऐसें १ पा-हेरक्षकयाबुद्धिकुरुराया तुच्छकर्मेंतूंयाटाकीफळें २ प्रकृतीवां-

चूनीप्रांबावलेज्ञानी तुकाह्मणेज्यानींआराआरी ३ ॥ ॥४९॥

श्लो०- बुद्धियुक्तोजहातीह उभेसुकृतदुष्कृते॥
तस्माद्योगाययुज्यस्वयोगःकर्मसुकौशलम् ५०

टी०सम०- जिताचिपापपुण्यातें नाशितोबुद्धियुक्तजो ह्मणोनि योगींतूंयोज कर्मींकौशल्ययोगतो ५० आर्या- जोबुद्धियुक्तनरतो टाकीदुष्कृतसुकृतद्वउपशल्य यास्तवयोगासिकरी योगचितोज्ञाणकर्मकौशल्य ५० दोहा- बुद्धिजुगतदोउतजगत कहांपुण्यकहांपाप जोकर्मनेंचतुरहें सोईकरीतूंआप ५० ओंवी- ज्ञानअंगीकारूनी फळेंहरपतीदोनी योगातेंअंगीकारूनी कुशळ होय ५० अभंग- जितोंपापपुण्यनाशीबुद्धीगुणें ज्याचीपैंअगणधसद्दासना १ ह्मणोनीपांडवाबुद्धियोगघ्यावा कर्मीअनुभवाकुशळत्वें २ येणेंमार्गेंज्ञाणेंकर्मासितोडणें आनंदभोगणेंह्मणेतूका३

श्लोक- कर्मजंबुद्धियुक्ताहि फलंत्यक्त्वामनीषिणः जन्मबंधविनिर्मुक्ताःपदंगच्छंत्यनामयं ५१

टी०सम०- शास्त्रज्ञजेबुद्धियुक्त कर्मचिंफळटाकुनी संसारबंधछेदूनी निर्दोषपदपावती ५१ आर्या- जेबुद्धियुक्तनरले टाकुनि कर्माफलानुसंधानें पावतिअनामयपदा होऊनिअलिप्तजन्मबंधानें ५१ दोहा- चाहतनहींकर्मफल जेपंडितबडभाग कर्मबंधकोंछोडिकें लहतमुक्तअनुराग ५१ ओंवी- ह्मणोनियोगीकर्मकरिती फलसंगादिकेंत्यजिती जन्मबंधावेगळेहोती पदपावतीअनामय ५१ अभंग- शास्त्रज्ञजेबुद्धीयुक्तपैंविशुद्धी कर्मफळविधीसोडूनीयां १ प्रपंचबंधनविवेकेंतोडून पावतीनिर्वाणनिर्दोषीक २ तुकाह्मणेदेवज्ञानाचाअनुभव सुगमहेठेवसाधकाचीं३५१

श्लो०- यदातेमोहकलिलंबुद्धिर्व्यतितरिष्यति
तदागंतासिनिर्वेदंश्रोतव्यस्यश्रुतस्यच॥५२॥

टी०-सम०- अज्ञानमोहमयहें तुझीबुद्धितरेजयीं श्रुतअश्रुतभोगाचें तेव्हांवैराग्यपावसी ५२ आर्या- जेव्हांबुद्धितुझीहे पार्थाउतरेलमोहमयकलिला श्रोतव्यश्रुततेव्हां दकिलपांवू निभक्तिवी कलिला ५२ दोहा- मोहसिंधताजबतजे अर्जुनतरीबुद्ध जबपे लेबैरागकौं चित्तमेकरिकेशुद्ध ५२ ओंवी- ज्ञानजाणितलिया मोहसागरींतरतीधनंजया पाविजेतथाठाया वैराग्यपावसी ५२ अभंग- अज्ञानमोहमयव्यासचित्तस्वयें तेव्हांतेजपाहेतेचबुद्धी १ मगश्रुताश्रुतभोगाचीप्रतीत झाल्याप्राप्तहोतवैराग्यतें २ तुकाह्मणेप्राणपश्चात्तापाविण नदेखेनिर्गुणवैराग्यतें ॥३॥५२

श्लो०- श्रुतिविप्रतिपन्नातेयदास्थास्यतिनिश्च-
ला समाधावचलाबुद्धिस्तदायोगमवाप्स्यसि५३

टी०सम०- लौकिकश्रवणेंतुझी मलत्नीशुद्धहोयहे बुद्धियोर समाधींत तेव्हांतूंयोगपावसी ५३ आर्या- श्रुतिविप्रतिपन्नातव बुद्धिसमाधीमधींचतीअचळ जेव्हांस्थिरहोइलबा तेव्हांयोगासिपावसीअचळ ५३ दोहा- तेरिबुद्धवैराग्यमे स्थीररहीजबमीत तबसमाधिमेजागतूं लहियेनिहचलचित्त ५३ ओंवी-श्रवणसंदेहवाटेलजरी संदेहटाकूनिसांवरी तेणेंपावसीअवधारीं॥ योगाभ्यास ५३ अभंग- फळांच्याश्रवणेंतवबुद्धिशिणे तेणेंमळवणेंनिरंतर १ तेंशुद्धव्हावयासमाधीआलीया जेव्हांकांविसाव्याबुद्धियेतें २ तेव्हांतूंपावसीमाझियायोगासी देवअर्जुनासीऐसेंबोले ३ ऐकावयाचित्तएकाग्रमारुत तुकाह्मणेमातधन्यझाली४

अर्जुनउवाच.

श्लो०-स्थितप्रज्ञस्यकाभाषासमाधिस्थस्यकेश-
व स्थितधीःकिंप्रभाषेतकिमासीतव्रजेतकिम्५४

टी०सम०-स्थितप्रज्ञकसासांग जोसमाधिस्थसर्वदा केशवाकायतोबोले असेवर्त्तेजगींकसा ५४ आर्या- चित्तैकाग्ररताची

स्थितधीचीकेशवाकवणभाषा स्थितधीकसाअसेतो बोलेचाले- हिसांगनिर्दोषा ५४ दोहा- जाकिबुद्धनिहचलसदा ताकोचि- न्हबताय कैसेबोलतक्योंरहत चलतरूकैसीभाय ५४ ओंवी- स्थितप्रज्ञाचीबुद्धीकैसी योगींवर्तणूककैसी योगझालिया त्या- सी स्थितप्रज्ञजाणिजे ५४ अभंग- बोलेपांडुपुत्रदेवासीउ- त्तर सांगाकोणनरस्थितप्रज्ञ १ जोकांसमाधिस्थसर्वदानेमस्त केशवाप्रशस्तबोलावेंजी २ वागतोयाजगींकैसाहोप्रसंगीं तुका- ह्मणेउगीनिगीकैसी ३

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०-प्रजहातियदाकामान्सर्वान्पार्थमनो
गतान् आत्मन्येवात्मनातुष्टःस्थितप्रज्ञस्तदोच्यते ५५

टी०सम०-पार्थासकळहीटाकी जेव्हांकाममनांतिल स्वरूपींच मनेंतुष्ट तोस्थितप्रज्ञबोलिजे ५५ आर्या- टाकीजेव्हांपार्था चित्तापासूनिसर्वकामासी संतुष्टआत्मातेव्हां धरीस्थितप्रज्ञयोग्य नामांसी ५५ दोहा- जोहैमनमोकामना तिनकोंजोतजिजाय आतमसोंसंतोरवगहि निहचलबुद्धीसोय ५५ ओंवी- देवह्म- णेपार्था जोनातळेकाममनोरथा आत्मस्वरूपींस्थिरता तोस्थित प्रज्ञबोलिजे ५५ अभंग- अगायेअर्जुनासावधानमना जेणेंया कामनाटाकीयेल्या १ स्वरूपींमानसतोषलेंस्वरस निधीपायाळा- सतयारीती २ स्थितप्रज्ञतोचीह्मणूंसव्यसाची समाधीजयाची अ- खंडीत ३ आनंदेंभरीतसर्वकाळचित्त तुकाह्मणेस्थितप्रज्ञऐसा॥४
५५

श्लोक-दुःखेष्वनुद्विग्नमनाःसुखेषुविगतस्पृहः
वीतरागभयक्रोधःस्थितधीर्मुनिरुच्यते ॥ ५६॥

टी०सम०-नदुःखींमनउद्विग्न नसुखाचीस्पृहाजया कामक्रोधभ- यातीत स्थितधीमुनिबोलिजे ५६ आर्या- दुःखींउद्विग्ननव्हे निस्पृ- ह्महिसुखींअसादिसेलतधीं पार्थाक्रोधाग्निरहित जाणावासाधुनीं

जगींस्थितधी ५६ दोहा– दुःखकांतजीभागेनही सुखचाहेनहि चित्त तजेनेहऔरक्रोधभय अचलबुद्धिसोमीत ५६ ओंवी– दुःखेंनिश्चळसुखसंगीं भयक्रोधटाकूनिविरागी तोमुनीजाणाजगीं॥ स्थितप्रज्ञबोलिजे ५६ अभंग– नदुःखमानसोंउद्विग्नहोईना॥ सुखेंहीवांछीनाश्रमसोसे १ आस्थानधरीचअसोनीयांआनी कामक्रोधमनींभयानीत २ स्थितबुद्धिमूनीतयासह्मणावें तुकाह्मणेपावे महासूख ३

श्लो०–यःसर्वत्रानभिस्नेहस्तत्तत्प्राप्यशुभाशुभं
नाभिनंदतिनद्वेष्टि तस्यप्रज्ञाप्रतिष्ठिता ॥५७॥

टी०सम०– नसर्वत्रजयास्नेह बरेंवाईटभोगुनी बरेंवाईटनह्मणे त्याचीप्रज्ञाप्रतिष्ठित ५७ आर्या– पावुनिशुभाशुभासहि हर्षद्वेषोर्मिचीनदीउतरे कोठेंस्नेहनसेज्या त्याचीप्रज्ञासदाप्रतिष्ठिरे॥ ५७ दोहा– नेहकाहुसोंनहिकरे भलेबुरेनहिचाह भलेबुरेसोंकाज नहीं थिरबुद्धिलखिताह ५७ ओंवी– शुभाशुभप्राप्तझालिया॥ ममत्वेंनगुंततयाठाया आनंदबुद्धितया त्याचीप्रज्ञाप्रतिष्ठिली ५७ अभंग– सर्वादेहींप्राणसमानत्यापरी नाठवेअंतरींगुणदोष १ बऱ्यावाइटाचाघेतूंअनुभव होऊंनेदीजीवकासावीस २ सुखेंउच्चारितांतोचिप्रज्ञावंत प्रतिष्ठापावतह्मणेतूका ३ ॥५७॥ श्रीराम्

श्लो०– यदासंहरतेचायं कूर्मोऽगानीवसर्वशः॥
इंद्रियाणींद्रियार्थेभ्यस्तस्यप्रज्ञाप्रतिष्ठिता ५८

टी०सम०– जैसाकांसवसर्वांगें इंद्रियेंविषयांतुनी आवरूनिअसेतेव्हां त्याचीप्रज्ञाप्रतिष्ठित ५८ आर्या– विषयांतुनआकर्षी इंद्रियगणजेविंअवयवाकूर्म तोचिप्रतिष्ठितमती योगाचेंजाणतोमहावर्म ५८ दोहा– जोकच्छुवानिजअंगकों खेंचअपमेलेत तैसेंखेंचेइंद्रियाँ,तजि विखयनसोंहेत ५८ ओंवी– कांसवअंगजेसें हातपायअवरीसरसे इंद्रियेंआवरूनिविशेषें तयाज्ञान-

प्रतिष्ठिलें ५८ अभंग- कूर्मजैसाभावरोधीशरीराचा तैसाइंद्रियांचामेळूधरी १ आवरोनीऐसेऐसाजोयोगीया प्रज्ञात्याचीतया प्रतिष्ठीत २ पर्वकाळींदानरूरुतदात्याचें तैसेंप्रपंचाचेंतुकामानी ३ ५८

श्लोक- विषयाविनिवर्त्ततेनिराहारस्यदेहिनः
रसवर्जंरसोऽप्यस्यपरंदृष्ट्वानिवर्तते ॥५९॥

टी०सम०- रोगीव्रतीतयालागी नभोगतरिवासना असेतेही ज्ञानियांची ज्ञातेब्रह्मात्मदर्शनें ५९ आर्या- तोंतोंवाढेगोडी जोंजोंराकीन्वविषयआहार जेव्हांब्रह्मकळेबा गोडीचातेंचहोयसंहार ५९ दोहा- विषयकरतहेंदूरसों तजतहेंसऊआहार आनमदेख्योज्ञानहें अभिलाख्योनिरधार ५९ ओंवी- निराहारीअसे विषयवर्जेतुटतीफांसे त्याचीवासनाअसे तीजातसेब्रह्मदर्शनें ५९ अभंग- योगीवीतरागीत्यांचेंएकमन भोगनसतांज्ञाणवासनाहे १ जरीअसेतरीब्रह्मात्मदर्शनीं मुक्तयेथेंज्ञानीहोऊंसरती २ तुकाह्मणेमनझालीयानिश्चळ तेंचितेंकेवळपरब्रह्म ३ ॥५९॥

श्लो०- यततोह्यपिकौंतेयपुरुषस्यविपश्चितः
इंद्रियाणिप्रमाथीनिहरंतिप्रसभंमनः ॥६०॥

टी०सम०- ज्ञानीनरप्रयत्नींजो त्याचीहीकुंतिनंदना इंद्रियेंबळवंतेंही बळेंचिहरितीमना ६० आर्या- जरिहीसाधकमोठा ज्ञानीपुरुषप्रयत्नहीकरितो तरिहीमथुनिहठानें इंद्रियगणत्याचियामनाहरितो ६० दोहा- ग्यानवंतजोपुरुषहें लहतकठनतासाध इंद्रियअतिबलवंतहें तेऊंलगावतब्याध ६० ओंवी -पुरुष प्रयत्नविचक्षण आपणज्ञानीअसून इंद्रियेंमननेतीहरून कौंतेयाजाणतूं ६० अभंग- आत्मज्ञानीनरजोपूर्णप्रयत्नी कौंतेयाजोध्यानींमाझ्यारूपीं १ परीइंद्रियांसीविसांवलाजरी तरीतें अघोरींघालतील २ तुकाह्मणेमनइंद्रियांस्वाधीन ह्मणोनीसाधनविघ्नपावे ३ ॥६०॥

श्लो०— तानिसर्वाणिसंयम्य युक्तआसीनमत्परः
वशेहियस्येंद्रियाणि तस्यप्रज्ञाप्रतिष्ठिता ६१॥

टी० सम०— तींआवरोनिअसतो युक्तहोऊनिमत्पर इंद्रियेंवशाही ज्याला त्याचीप्रज्ञाप्रतिष्ठित ६१ आर्या— युक्तअसावेंमत्पर ज्या- सर्वेंद्रियगणासिसंयमुनी इंद्रियगणवशज्याला प्रतिष्ठितप्रज्ञ जाणतोचिमुनी ६१ दोहा— तातेंरोकेइंद्रियामोमें चितकोलाय॥ बसकीनोजनयहसब बेसोथिरबुद्धिस्वभाय ६१ ओंवी— सर्व नेमालागुनी युक्तनाहींयोगाहुनी इंद्रियेंवशकेल्यानी त्याचेंज्ञान प्रतिष्ठित ६१ अभंग— तयामनालागीआवरोनीअसे युक्तराज तसेमत्परजो १ इंद्रियेंहिवशज्यालापैंअसती त्याचीप्रतिष्ठितीप्रज्ञा होय २ तुकाह्मणेयेथेंकुसंगनसावा तेणेंचिपावावानिजमोक्ष ३॥६१

श्लो०— ध्यायतोविषयान्पुंसः संगस्तेषूपजायते
संगात्संजायतेकामः कामात्क्रोधोऽभिजायते ६२

टी० सम०— चिंतीविषयजोत्यातें उपजेभोगवासना तेकामातेंउ- पजवी कामक्रोधासिनिर्मितो ६२ आर्या— विषयध्यानेंपुरुषा हो- तोविषयींघनंजयासंग संगापासूनिकाम क्रोधतयाचाउठेचि अ- नुसंग ६२ दोहा— जबध्यावतहैबिखयकों तिनतेंउपजतसंग का- मजुउपजतसंगतें तातेंक्रोधअभंग ६२ ओंवी— विषयांचेंध्या- नकरी विषयसंगेंकामअंतरीं कामापासूनिक्रोधभारी ऐसेहेहो- तीनिर्वाण ६२ अभंग— चिंतीविषयांलाउपजेवासना भोगहा पुरेनाविषयांचा १ तोयाकामालागींउत्पन्नकरितो कामतोनिर्मितो क्रोधरूपा २ तुकाह्मणेबीजापासूनिअंकूर होतीहाविस्तारयेचपरी ३।६२

श्लो०— क्रोधाद्भवतिसंमोहः संमोहात्स्मृतिविभ्रमः
स्मृतिभ्रंशाद्बुद्धिनाशो बुद्धिनाशात्प्रणश्यति ६३

टी० सम०— क्रोधेंदेहोसतामोह मोहेंआत्मस्मृतिभ्रम स्मृतिभ्रंशें बुद्धिनाश मगतोभूदपूर्ववत् ६३ आर्या— क्रोधापासूनिमोह-

हि मोहापासूनिउठेस्मृतिभ्रमतो स्मृतिनाशेंमतिनासे प्रज्ञानाशेंभव भ्रमींभ्रमतो ६३ दोहा– मोहहोतहैक्रोधतें मोहतेंस्मृद्धिनास स्मृद्धिगयेबुद्धिहीनासत बुद्धिनसेमृतपास ६३ ओंवी– क्रोधापासुनिमोहो स्मृतिच्याभ्रंशाठावो स्मृतिबुडालियाभावो मूर्खहोनसे ६३ अभंग– क्रोधेंदेहात्मवाबुद्धिहेउपजे मोहेंकवळीजेअंतःकरण १ तेथुनियांआत्मस्मृतिभ्रंशजाण स्मृतिभ्रंशेंजाणाबुद्धिनाश २ मगतेथुनीयांपूर्ववत्मूढ होतसेसदृढम्हणेतुका ३ ॥६३॥ श्रीराम्

श्लोक– रागद्वेषवियुक्तैस्तुविषयानिंद्रियैश्चरन् आत्मवश्यैर्विधेयात्माप्रसादमधिगच्छति ६४

टी० सम०–रागद्वेषाविरहितें इंद्रियेंवशजींनिहीं घेतोविषयशुद्धात्मा तोप्रसादासिपावतो ६४ आर्या– स्वाधीनइंद्रियेंजरि विषयांभोगावयासिउद्योगी रागद्वेषाविणमज जिंकुनिपावेप्रसादमद्योगी ६४ दोहा– रागद्वेषकोंजोतजे औरबिखयकोंसेव इंद्रियजोंनिजबसकरे लहेशांतिकोभेव ६४ ओंवी– रागद्वेषअसेवर्जून तोआत्मावशकरून इंद्रियांसंगेंभोगभोगून तोप्रसादभोगील ६४ अभंग– रागद्वेषावीणइंद्रियेंस्वाधीन तरीतेणें मनसोडवेना १ घेतसेविषयपरीविशुद्धात्मा प्रसादींमहिमापावेलतो २ हरिहरामनझालेंजेंअर्पण तुकाम्हणेपूर्णप्रसादतो ३ ॥६४

श्लो०–प्रसादेसर्वदुःखानांहानिरस्योपजायते प्रसन्नचेतसोह्याशु बुद्धिःपर्यवतिष्ठते ॥६५॥

टी० सम०– प्रसादेंयाचियासर्वा दुःखाचानाशहोतसे प्रसन्नबुद्धिचित्तास प्रतिष्ठाशीघ्रपावते ६५ आर्या– होतांप्रसादचित्तीं निरसीदुःखासमूळहीसकळ चित्तप्रसन्नज्याचें जाणावातोप्रतिष्ठितप्रज्ञ ६५ दोहा– शांतिजबेंयहसगतिहै होतदुःखकोहान ॥ बुद्धितबेंथिरहोतहै यहेतुच्छजबमान ६५ ओंवी– प्रसादपावलियावरी सर्वदुःखहोयबोहरी आत्मप्रसादेंचित्तआवरी प्रति-

झापावतो ६५ अभंग- प्रसादेंयाचियासर्वदुःखनाश पावेअविनाश महासुख १ प्रसन्नतेबुद्धीचित्ताचीआयती पावेतोमहंतीप्रतिष्ठेची २ शीघ्रतयासर्वलाभेमहालाभ तुकाह्मणेस्तंभसुकृताचा ३ ॥ ६५॥ ७

श्लो०- नास्तिबुद्धिरयुक्तस्यनचायुक्तस्यभावना
नचाभावयतःशांतिरशांतस्यकुतःसुखम् ६६॥

टी०सम०- नाहींबुद्धिअयुक्ताला अयुक्ताध्यानहीनसे ध्यानाविणें नयेशांति अशांताकोठुनीसुख ६६ आर्या- बुद्धिअयुक्तासनसे ध्यानहिपार्थानसेअयुक्ताला ध्यानाविणशांतिनसे होइलसुखकोठुनी अशांताला ६६ दोहा- जोगबिनाबुद्धीनहीं बुधबिनहोत नध्यान ध्यानबिनासंतोखनहीं ताबिनसुखनसुजान ६६ ओंवी- ज्ञानाविनानसांपडेबुद्धि बुद्धिविनाभावशुद्धि ध्यानावांचूनिशांतथी अशांताकोठुनियेसुख६६ अभंग-अयुक्तजीत्यालानसेबुद्धिपार्था ॥ ध्यानाचियापथाजावेंनेणें १ ध्याननाहींतेथेंशांतिहीवसेना सुखआठवेनाअशांतासी २ तळमळीचित्तकैंचेंत्याचेंहित तुकाह्मणे अंतसहिद्येसी ३ ॥६६॥

श्लो०- इंद्रियाणांहिचरतांयन्मनोनुविधीयते
तदस्यहरतिप्रज्ञांवायुर्नावमिवांभसि॥ ६७॥

टी०सम०- इंद्रियेंवर्ततांजेकां मोकळेंमनसोडिजे तयाचीबुद्धिहरितें वारानांवजळींजसा ६७ आर्या- धांवतिविषयींकरणें ज्यांचेंघे धांवचित्तत्यामागें हारीमगमनत्याचें जैसीनेनांवअंबुच्याओघें ६७ दोहा- इंद्रियजितततिफिरतहैं तनमनलावतखेंच मनबुद्धिहर लेतहे वायुनावजुसैंच ६७ ओंवी- इंद्रियेंविचरतअसतां आवरीनाआपलेंचित्ता प्रज्ञानाशेंपाहतां उदकींनावबायुबळें ६७ अभंग- इंद्रियेंवर्ततांजेकां मनादेतीमोकळिका १ तयांचिरेमग बुद्धि हरोनिनेतदेहशुद्धि २ वारालागलीयानांव पावोनेणेंपैल गाव ३ तुकाह्मणेसाधकानें बोधमानीजेसुखानें ४ ॥६७॥ श्री

श्लो०-तस्माद्यस्यमहाबाहोनिगृहीतानिसर्वशः
इंद्रियाणींद्रियार्थेभ्यस्तस्यप्रज्ञाप्रतिष्ठिता॥६८॥

टी०सम०- तस्मात्सर्वेंद्रियेंज्याची विषयांपासूनीबरीं आरोपिलीं महाबाहो त्याचीप्रज्ञाप्रतिष्ठित ६८ आर्या- यास्तवज्याणेंदमिलीं विषयापासूनिइंद्रियेंसकळें त्याचीप्रतिष्ठितमती योगाचीयुक्तिस-र्वज्यासकळे ६८ दोहा- जिनइंद्रियरोकीसबें ठौरठौरतेल्याय बि-खयत्यागतिनहिकियो थिरबुद्धितांहिभाय ६८ ओंवी- याकार-णेंअर्जुना विषयांपासावकरीवंचना टाकीइंद्रियवासना त्याचीप्रज्ञा प्रतिष्ठिली ६८ अभंग- तस्मात्इंद्रियें सर्वज्याचींमनोमयें १ विष-यापासूनी जोंबैसलाआरोपूनी २ महाबाहोप्रज्ञात्याची महिमापावे प्रतिष्ठेची ३ तुकाह्मणेआतां लाभघेणेंसावधश्रोतां ४ ॥६८॥ छ॥

श्लो०- यानिशासर्वभूतानांतस्यांजागर्तिसंयमी
यस्यांजाग्रतिभूतानिसानिशापश्यतोमुनेः६९

टी०सम०-ब्रह्मनिष्ठनिशालोकां जागेहातेथसंयमी विषयींजा-गतीलोक याद्रष्ट्यातेजशीनिशा ६९ आर्या- सकळांभूतांचीजे नि-शातयेमाजिसंयमीजागा जागतिभूतेंजींत द्रष्टमुनीचीनिशापहाजा-गा ६९ दोहा-जोजनजागतनहिंजहां तहांहिउनकोबास जीवजहां जागतसबें सोमुनिकोनिसिबास ६९ ओंवी- जेरात्रीसर्वभूतीं॥ तेसमर्थीयोगीजागती जेथेंभूतांचीजागृती तेरात्रीमुनीसी ६९ ॥ अभंग- ब्रह्मींलीनत्याचीराती जेथेंलोकहेवागती १ जागाजेथें साधुराहे तेथेंलोकझोंपीजाये २ विषयींसावधजन तेथेंयाचेंक्रां-तमन ३ तुकाविनवीयोडिये सुखजोडणेंजोडिये ४ ॥६९॥ श्री॰

श्लो०-आपूर्यमाणमचलप्रतिष्ठंसमुद्रमापःप्रवि-
शंतियद्वत् तद्वत्कामायंप्रविशंतिसर्वेसशांतिमा-
प्नोतिनकामकामी७०

टी०सम०- नानाजळांचाउदधींतमेळा मिळेनुलंघीतरिसिंधुवेळा भोगस्वतःप्राप्तअसेचभोगी तोपावतोशांतिनकामसंगी ७० आर्या-

पूर्णाजलसिंधुमधीं नशिवायालाजलौघतोमुकतो कामौघतेविज्ञ्या-
मधिं पावेतोशांतिलानकामुकतो ७० दोहा- जैसेंजलसबसरित
है मिलतसमुद्रहिजाय सोमनकीसबकामना शांतीरहेनहाय ७०
ओंवी- संपूर्णसमुद्रींजाण तेथेंउदकजायमिळून तेवींकामनालीं-
न शांतिपावे ७० अभंग- नानाउदकरूव पाहेउदकाचाठाव १ न-
रीमर्यादानसांडी एथ्वीराखीतोकोरडी २ तैसेभोगभोगीसारे म-
स्तनोहेअविचारें ३ निष्कामाचेंपावेफळ जरीकुटुंबीकेवळ ४ शांति
बाणेत्याचेअंगीं शिववेष्टितफ़जंगीं ५ अविषमतेपदवी तुकया
समचीभोगावी ६ ॥७०॥

श्लो०-विहायकामान्यःसर्वान्पुमांश्चरतिनिःस्पृ-
हः निर्ममोनिरहंकारःसशांतिमधिगच्छति ॥७१

टी०सम०-टाकूनिसर्वकामांतें भोगितोभोगनिस्पृह मीमाझेंहेंनसे
ज्याला तोज्ञानीशांतिपावतो ७१ आर्या- टाकुनिसर्वहिकामां नि-
स्पृहहोउनिजनांतजोजोगी निर्ममनिरहंकारी पावेतोशांतिसाधनाजोगी
७१ दोहा- तजिकेसबमनकामना जोगीनिस्पृहहोय अहंकारममता
तजे तामेशांतिजुहोय ७१ ओंवी- सर्वकामसांडुनी संगत्यागेंनिस्पृ-
हहोउनी मोहअहंकारत्यजूनी शांतिपावे ७१ अभंग- सर्वभोगवि-
षयाचे सुखथुंकूनिकामाचें १भोगभोगीनिस्पृहाचे आत्मानंदपदवीचे २
परिमीआणिमाझें दोनीनातळतीओझें ३ ज्ञानीशांतिसपावतो तुका
ह्मणेममगुरूतो ४ ॥७१॥

श्लोक-एषाब्राह्मीस्थितिःपार्थनैनांप्राप्यविमुह्य-
ति स्थित्वास्यामंतकालेऽपिब्रह्मनिर्वाणमृच्छति७२

टी०सम०-हेस्थितिब्रह्मिंचीपार्था नमोहेईमपावतां अंतकाळीं इ-
च्यायोगें क्षणेंहीमुक्तिपावतो ७२ आर्या- धरिजोहीब्रह्मिंस्थिति
मोहनत्यानमितित्यासनिर्वाण अंतींहीधरिजोही पावेलब्रह्मतोचि
निर्वाण ७२ दोहा- ब्रह्मज्ञानतोसींकहो जातेंमोहनहोय सोबुद्धि

गहेअंतसमे मिलेब्रह्ममेंजोय ७२ ओंवी- अशाब्रह्मींस्थितिवर्तती मोहरूपसंसारनपावती देहावसानींस्मरती तेमुक्तज्ञाण ७२ अभंग- हेतोब्रह्मींचीराहाटी पाहेपार्थाज्ञानदिठीं १ इचेंघरपावलिया मोह- शिवेनाल्हद्या २ अंतझालाइच्यासंगीं सायुज्यासपावेअंगीं ३ तुका ह्मणेबार केलीस्फलमहेनीर ४ ॥७२॥ ॥इतिश्रीमद्भगवद्गीतायां योगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेसांख्ययोगोनामद्वितीयोऽध्यायः॥२॥

श्लोकवामनी.

इतिटीकासमश्लोकी अध्यायदुसन्यावरी
श्रीपार्थसारथीकर्त्ता जोवामनमनोरथीं१

इतिश्रीगीतार्थबोधिन्यांश्रीमद्भगवद्गीताटीकायांद्वितीयोध्यायः समाप्तः

अथतृतीयाध्यायप्रा०

वामन.

बुद्धीहुनीकर्मनीच पूर्वाध्यायींवदेहरी ॥
तरिकांयोजिसीयुद्धीं ह्मणतोयेथअर्जुन१

अर्जुनउवाच.

श्लोक- ज्यायसीचेत्कर्मणस्तेमताबुद्धिर्जनार्दन
तत्किंकर्मणिघोरेमांनियोजयसिकेशव॥१॥

टीका- समश्लोकी- कर्माहुनीबुद्धिथोर तुजवाटेजनार्दना तरिकां घोरकर्मींया योजिसीमजकेशवा १ आर्या- हेकेशवातुलाही कर्मा- हुनिबुद्धिभासतेथोर तरिकांजनार्दनामज करवीशीकर्महेंमहाघो- र १ दोहा- बुद्धिभलीहैकरमतें कृष्णकहीतुमजोय करमभयान- कतैंकत्यो कैंसेडारतमोय १ ओंवी- अर्जुनह्मणेकृष्णानाथा कर्मा- हूनज्ञानश्रेष्ठअसतां अघोरकर्मींकांअनंता प्रवर्तवितोसिमज १ अ- भंग- पार्थवदेवासुदेवा प्रश्नआमुचाऐकावा १ कर्मागळीबुद्धीहोय ऐसासांगतांप्रस्ताय २ तरीघोरकर्मींयया जनार्दनाघालावया ॥३॥

चिंतेपासूनीकेशावें तुकाह्मणेजीसोडावें ४ ॥ १॥ श्रीमद्यदुनंदनाय०

श्लोक- व्यामिश्रेणेववाक्येनबुद्धिंमोहयसीवमे
तदेकंवदनिश्चित्ययेनश्रेयोऽहमाप्नुयाम् २॥

टी० सम०- व्यामिश्रवाक्येंबुद्धीतें करिसीमोहित्यापरी एकनेमुनितेंसांग पावेंमीश्रेयज्यारूव २ आर्या- संदिग्धबोलसीकां बुद्धिसजोठकविणारत्यावाणी पावेंमीश्रेयअसी निश्चितमजसांगएकूवाणी २ दोहा- बचनसूनेंसंदेहकें मोबुद्धिहैंभयभीत निश्चयकरीएकेकहो लह्योंमुक्तिज्याभात २ ओंवी- मिश्रितवाक्येंयेणें भुलविसीमाझीअंतःकरणें तरीएकनिश्चयेंसीसांगज्याणें श्रेयपाविजेल २ अभंग- यामिश्रितउत्तरा ऐकोनिरवेदअंतरा १ बुद्धिस्थितिभांबावली वृत्तिशौर्याचीलाजली २ एकपंथनिवडून सांगजयांतकल्याण ३ श्रेयपावेजयारूव तुकयाभयेंनेणींजीव ४ ॥२॥ श्रीराम॥

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०- लोकेऽस्मिन्द्विविधानिष्ठापुराप्रोक्तामयाऽ
नघ ज्ञानयोगेनसांख्यानांकर्मयोगेनयोगिनां३

टी० सम०- यालोकींदोंपरीनिष्ठा पूर्वीजेम्यांनिरूपिली ज्ञानयोगेंचिसांख्यांला सत्कर्मेंकर्मयोगियां ३ आर्या- लोकींद्विविधानिष्ठा सांगितलीनिश्चितार्थमींवदुनी कर्मीजेत्यांकर्म ज्ञान्यासीज्ञानयोगहेदोनी ३ दोहा- निष्ठाजोद्वयभातकीं पहिलीकहीबनाय सिद्धनकोग्यानभलो कर्मनिकर्मबनाय ३ ओंवी- दोंप्रकारचीनिष्ठानाता पूर्वीसांगितलीभारता सांख्यमतीज्ञानदाता योगियासकर्मयोगबोलिजे॥३ अभंग- हांसोनीबोलेराधाप्रिय हेकेंतेयाअवधारीं १ निष्ठाद्विविधयालोकीं पूर्वीअसेकींबोलिली २ ज्ञानयोगेंचिसांख्याला असेकेलानिश्चयी ३ सत्कर्मेंकर्मयोगी तुकाभोगीजेंसूख ४ ॥३॥ श्रीकृष्णायनमः

नकर्मणामनारंभान्नैष्कर्म्यंपुरुषोऽश्नुते॥
नचसंन्यसनादेवसिद्धिंसमधिगच्छति॥४॥

टी० सम०- जेकर्मातीतनसिद्धी नकर्मेंकेलियाविण कर्मसन्यासमात्रें-ची नत्यासिद्धीसपावतो ४ आर्या- नैष्कर्म्यतोनपावे कर्माचाजोक-रीअनारंभ केवळसंन्यासानें पुरुषासनमुक्तिचासमारंभ ॥४ दोहा-कर्मबिनाकिन्हेपुरुख ग्यानलहेनहिकोय कियेसबहिसंन्यासकों दोऊमुगतनहोय ४ ओंवी- जेकर्मारंभनकरिती तेपुरुषमोक्षनपा-वती कर्मेंउगीचत्यजिती तयांसीसिद्धीनाहीं ४ अभंग- जेकांकर्माती त सिद्धप्रासचोरवट १ परीकर्मकेल्यावीण कोणसीणमुकला २ कर्मसं-न्यासमात्रें सिद्धीवन्केंनपाहे ३ ययालागींतुकावाणी हेनिशाणीकर्मीची ४

श्लो०- नहिकश्चित्क्षणमपिजातुतिष्ठत्यकर्म-
कृत् कार्यतेह्यवशःकर्मसर्वःप्रकृतिजैर्गुणैः ५

टी०-सम०- कर्मकेल्याविणेंकोणी कधींहीक्षणहीनसे दाटूनिकर्वि-तीकर्में सर्वप्रकृतिचेगुण ५ आर्या- कर्माविणकोणीही क्षणभरि पार्यानिराहतांअवश करितोकर्मसदाही प्रकृतिगुणालागिं होउनी ब-श्य ५ दोहा- करमकियेबिनछिनकहूं रहेनकोऊजंत बिबसभये करमकरे बांधेमायातंत ५ ओंवी- कोणीकर्महीननसती क्षण-एककर्मेंनसांडिती दाटूनियांकर्मकरविती प्रकृतीचेगुणजाण ५ अ-भंग- अहोकर्मकेल्यावीण बागेकोणएथ्वीस १ एकपळनठरेकधीं कर्मसंधीवांचूनी २ हटेंछंदेंकरविती कर्मप्रकृतीयागुणें ३ तुकाम्ह-णेकर्मातीत त्याअनंतमानीना ४ ॥५॥

श्लो०- कर्मेंद्रियाणिसंयम्ययआस्तेमनसास्म-
रन् इंद्रियार्थान्विमूढात्मामिथ्याचारःसउच्यते ६

टी०सम०- कर्मेंद्रियेंआवरोनी मनींविषयचिंतितो नेत्रलावीबसे मूढ तोदंभाचारबोलिजे ५ आर्या- कर्मेंद्रियांसिदमुनी विषय स्मरतोमनामधेंमूढ म्हणतीत्यातेंज्ञानी मिथ्याचारीसदामहामू-ढ ५ दोहा- करमइंद्रियनरोकिकें मनबिखय नकोंध्यान कप-टीमूरखवेंहेबडे ताकोंदंभीजान ६ ओंवी- कर्मेंद्रियांतेंदंडी म-

नकल्पनानसांडी तयानाहींविषयांचीसांडी ह्मणोनिमूर्खह्मणावें ६ अभंग- कर्मेंद्रियाअनिवारा तोपसाराआंवरूनी १ मनींचिंती विषयांस कर्मसंन्याससाधुनी २ डोळेझांकीमूढबसे मिथ्यादिसे दंभतो ३ तुकाविनवितोसंतां ऐसीवार्त्ताजनाद ४ ॥६॥ श्रीसाम्

श्लो०-यस्त्विंद्रियाणिमनसानियम्यारभतेर्जुन
कर्मेंद्रियैः कर्मयोगमसक्तःसविशिष्यते ॥ ७ ॥

टी० सम०- अर्जुनाइंद्रियांतेंजो मनेंकरुनआवरी कर्मेंद्रियेंकर्मयोग करीनिष्कामयोरतो ७ आर्या- तोचिविशिष्टहिपार्था अंतःकरणेंदमोनियांकरणें कर्मेंद्रियेंचिज्याला त्यागुनिआसक्तिकर्मतेंकरणें ७ दोहा- मनकरिराखेइंद्रियां कछुकर्मनरचाय फलअभिलाख कोंतजे वातेंयहअधिकाय ७ ओंवी- इंद्रियांदमनकरीस्वभावीं इंद्रियांहातींकर्मकरवी कर्मफलाचीआशानधरावी तोचिश्रेष्ठह्मणिजेअर्जुना ७ अभंग- अरेपार्थाइंद्रियांला मनेंत्यांलाआवरी १ कर्मेंद्रियींकर्मयोग करीनिःसंगयोरतो २ निष्कामाचें जें भजणें तुकाह्मणेविश्रांती ३ ॥७॥

श्लो०-नियतंकुरुकर्मत्वं कर्मज्यायोह्यकर्मणः
शरीरयात्रापिचतेनप्रसिध्येदकर्मणः॥ ८॥ ७

टी० सम०- कर्मत्यागाहुनीकर्म श्रेष्ठतेंनित्यतूंकरीं देहनिर्वाहहीतूझा नघडेकर्मटाकितां ८ आर्या- कर्मबरेंनअकर्म स्वीकारीं कर्म अवशमात्राही कर्मत्यजितांपार्था नचलेक्षणभरशरीरयात्राही ८॥ दोहा- अनकरणोतेंकरमहै भलेकृक्षतकरमीत बिनकिन्हेतेकरम कीं देहरहेनहिनीत ८ ओंवी- वर्णाश्रमकर्मकरी कर्मश्रेष्ठहोभवधारी नकरितांकर्मत्यजिसीजरी देहअवसानींसिद्धिनाहीं ॥८॥ अभंग- कर्मत्यागाहुनीकर्म श्रेष्ठावर्ममानतें १ तेंतूंकरींविचक्षणा अंतःकरणाजेशुद्धी २ देहनिर्वाहकाळजी नलगेमाझीमीजाणें ३ कर्मसोडिलियाखोटें मगउफराटेंबांधील ४ तुकाह्मणेजगीं

रवंती कर्माहातींनपडावें ५ ॥८॥

श्लो०-यज्ञार्थात्कर्मणोऽन्यत्रलोकोऽयंकर्मबंधनः तदर्थंकर्मकौंतेय मुक्तसंगःसमाचर॥९॥

टी०सम०-विष्णुप्रीत्यर्थजेंकर्म त्याविणेंसर्वबंधकें तत्प्रीत्यर्थहि कौंतेया संगटाकूनिआचरें ९ आर्या- यज्ञार्थाविणकरितां कौंतेयाकर्मतेंजनाबाधी निःसंगकर्महरिच्याप्रीत्यर्थकरावयाअसोबाधी ९ दोहा- जग्यनबिनजेकरमजो जगबंधनतेहोत तिहीकाजकरमनतजो मेरिफलनकोगोत ९ ओंवी- यज्ञविष्णुऐसीश्रुती तयावेगळेंकर्मेंअन्यत्रअर्पितांबद्धहोती ह्मणूनीकौंतेयातत्प्रीत्यर्थदेतीं फळटाकूनिआचरेंतूं ९ अभंग- देवपितृयज्ञ जेवेदज्ञजाणती १ यावीणमिथ्याचेर नेदीथारपरलोकीं २ संगत्यागेंत्याप्रीत्यर्थ घेपरमार्थकरतव्यीं ३ माझीप्राप्तीजयामाजी तुकाआजीपावला ४॥९॥

श्लो०-सहयज्ञाःप्रजाःसृष्ट्वापुरोवाचप्रजापतिः अनेनप्रसविष्यध्वमेषवोऽस्त्विष्टकामधुक्॥१०॥

टी०सम०-प्रजायज्ञासवेंब्रह्मा पूर्वीनिर्मूनिबोलिला कींयायज्ञींवृद्धिपावा तुमचीकामधेनुहा १० आर्या- यज्ञासहजननिर्मुनि बोलेविधित्यांसहेंअसेंस्पष्ट यज्ञेंप्रसवातुह्मी तुमचापुरवीलकामहाइष्ट १० दोहा- जग्यसहितरचिजगतकों कहीबिधाताबात उदेतिहारो जग्यतें कामधेनुयहतात १० ओंवी- ब्रह्मयानेंयज्ञआणिसृष्टिकेली मगआशीर्वादांचींउत्तरेंबोलिलीं यज्ञकामधेनुदुहिली भक्तांस्तव १० अभंग- प्रजायज्ञासंगेंविधि पूर्वबुद्धिप्रेरितूं १ जेनिर्माणिझालेलोक त्यांसशोकनसावा २ कींयामखेंपावावृद्धी कामसिद्धिधेनुवा ३ तुकाह्मणेआशीर्वाद भवखेदवारकू ४॥१०॥श्रीः

श्लोक- देवान्भावयताऽनेनतेदेवाभावयंतुवः परस्परंभावयंतःश्रेयःपरमवाप्स्यथ॥ ११ ॥

टी०सम०- भजादेवांसयायज्ञें देवदेतीफळेंतुह्मां अन्योन्यभज-

तांऐसे पावालश्रेयउत्तम ११ आर्या- यज्ञेंदेवांसितुह्मी देव तुझांला परस्परेंभावा अन्योन्यभावनेनें पावालश्रेयधरुनियांभावा ११ दोहा- जग्यकरीदेवद्विजनो देवब्रह्मफलदेत बुद्धिपरस्परय-उंकरे मनवांछितफललेत ११ ओंवी- तुह्मीदेवानेंभावेंपूजा ते-प्रसन्नहोतीसहजा परस्परेंतुमचियाभावेंकाजा श्रेयदेतील ११ ॥ अभंग- देवाभजायाअध्वरें फळखरें देतील १ तुह्मालाभचिजा-णावा नित्यभावानूतन २ अन्योन्यभजतांऐसें फळअनायासेंश्रे-याचें ३ तुकावदेधर्मयज्ञीं सात्त्वरूज्ञींअसावें ४ ॥११॥श्रीशम्

श्लो०- इष्टान्भोगान्हिवोदेवादास्यंतेयज्ञभावि-ताः तैर्दत्तानप्रदायैभ्योयोभुंक्तेस्तेनएवसः॥१२

टी०सम०- इष्टभोगतुह्मादेती यज्ञेंजेदेवपूजिले देवींदिलेंतेंदेवां-ला नदेतांखायचोरतो १२ आर्या- यज्ञींभावितरूरते देतितु-ह्मांइष्टभोगतेथोर देवींजेंदिधलेंतें त्यांसिनदेतांचिखायतोचोर१२ दोहा- इष्टभोगकूंदेतहे देवजजेतेमीत बिनपूजेजोलेतहे सोय चोरकीनीत १२ ओंवी - इष्टभावेंकरूनी यज्ञमुखेंसमर्पूनी तोदेवअंगीकारूनी फलदेतकल्पनेचें १२ अभंग- इष्टभोग देतीतुह्मां ऐसामहिमादेवांचा १ यज्ञदेवपूजीलीया तुमचीक्रियास-फळ २ देवींदिलेंतेंदेवांस नेदीतामसचोरतो ३ तुकाह्मणेआत्मपो-रा टोरतातचघळीतें ४ ॥१२॥

श्लोक- यज्ञशिष्टाशिनःसंतोमुच्यंतेसर्वकिल्बि-षैः भुंजतेतेत्वघंपापायेपचंत्यात्मकारणात्१३

टी०-सम०- यज्ञावेंशेषखाणारे नाशितीसर्वपातकें पापीपाप-चितेखाती रांधितीस्वनिमित्तजे १३ आर्या- निर्दोषसर्वयाते सेवितिजेनित्ययज्ञअवशिष्ट भक्षितिकेवळअघते यज्ञाविणभ-क्षितीअतीमिष्ट १३ दोहा- जग्यशेषजोखातहे पापहुडारत धोय जग्यबिनाजोखातहे अघरेंझूलतसोय १३ ओंवी- यज्ञ-

शेषजेभक्षिती त्यांचींपातकेंजाती उदरार्थपशुभक्षिती पापभोगिती देख १३ अभंग– यज्ञाचेंशेषखाणारे पापहारेदर्शनें १ आत्मोदरा साठींनेम तोअधर्मव्यापारू २ पापीपापचितेरवाती जेरोधितीस्वेच्छे- नें ३ तुकाह्मणेरोगीजेंसें घेऊंबैसेपथ्यासी ४ ॥१३॥श्रीकृष्णाय०

श्लो०– अन्नाद्भवंतिभूतानिपर्जन्यादन्यसंभवः
यज्ञाद्भवतिपर्जन्योयज्ञःकर्मसमुद्भवः॥१४॥॥

टी०–सम०– भूतेंअन्नरसेंहोती अन्नपर्जन्यवृष्टिनें यज्ञेंकरूनि पर्जन्य यज्ञकर्मेंकरूनियां १४ आर्या– अन्नापासूनिभूतें प- र्जन्यापासूनीचवतेंअन्न कतुपासूनिपर्जन्य कतुतोकर्माहूनीनसे भिन्न १४ दोहा– जीवअन्नतेंहोतहैं अन्नहुतेंजलहोय मेघज- ग्यतेंहोतहैं जग्यकरमतेंजोय १४ ओंवी– अन्नापासूनिभूतें होती धान्येंपर्जन्येंनिपजती पर्जन्ययज्ञाचेनिस्फूर्ती यज्ञकर्मा- पासूनी १४ अभंग– भूतेंअन्नरसेंहोती अन्नोत्पत्तिपर्जन्यें॥१ यज्ञेंकरूनिपर्जन्य लोकींमान्यजोतिहीं २ यज्ञकर्मापासूनियां व- र्मतुकयाठावकें ३ ॥१४॥

श्लो०– कर्मब्रह्मोद्भवंविद्धिब्रह्माक्षरसमुद्भवम्॥
तस्मात्सर्वगतंब्रह्मनित्यंयज्ञेप्रतिष्ठितम्॥१५॥

टी०सम०– वेदांपासूनियांकर्म वेदअक्षरसंभव तस्मात्तेंसर्वग- तही सदायज्ञींप्रतिष्ठित १५ आर्या– कर्मब्रह्मजतेंही अक्षरभ- वजाणिजेतसमयज्ञीं सर्वगतब्रह्महिजें प्रतिष्ठितअसेसदैवतें य- ज्ञीं १५ दोहा– करमसूउपजतबेदतें बेदब्रह्मतेंमान ब्रह्मजोस- तसबुनमें ताहिजग्यकरितान १५ ओंवी– कर्मब्रह्मयापासूनी ब्रह्मअक्षराहूनी याकारणेंब्रह्माअजनी नित्यकर्मकरीत॥१५॥ अभंग– वेदांपासूनियांकर्म उघडवर्मकळतें १ वेदअक्षर सं- भव वासुदेवबोलती २ तस्मात्सर्वगतही श्रुतिगवाहीसाधका ३ प्रतिष्ठितयज्ञींसदा तुकयाछंदापालक ४॥१५॥श्रीकृष्णायनमः

श्लो०-एवंप्रवर्तितंचक्रंनानुवर्तयतीहयः॥ अ-
घायुरिंद्रियारामोमोघंपार्थसजीवति॥१६॥ छ

टी० सम०- असेंवर्तविलेंचक्र लोकींजोकांनवर्त्तवी वृथातोपापआ-
युष्य इंद्रियांसक्तनोजित १६ आर्या- एवंपरंपरागत जोकोणी
हानचालवीओघ इंद्रियनिरतअघायू त्याचेंआयुष्यसर्वथामोघ१६
दोहा- बेदबतायेकरमजे नकरतजोनरकोय पापीइंद्रियबसभये
जन्मस्कारहतजकरवोय १६ ओंवी- ब्रह्मचक्राप्रतिष्ठिलें तेंजन्मपा-
वूनिभलें नसंपादिलेंतेपापीजन्मले भूमिभारहोवूनियां॥१६॥
अभंग- ऐसेंवर्तविलेंचक्र कर्मसूत्रयज्ञाचें १ लोकींनवर्त्तवी जो-
कां व्यर्थअसकायातिचा २ वृथाआयुष्यपातकी इंद्रियसुखीं
घालींतूं ३ तुकाह्मणेवांयाभ्रष्ट केलेकष्टनिष्फळ ४॥१६॥श्री.

श्लो०-यस्त्वात्मरतिरेवस्यादात्मतृप्तश्चमानवः
आत्मन्येवचसंतुष्टस्तस्यकार्यंनविद्यते॥१७॥

टी०सम०- आत्मत्वींचजयाप्रीति आत्मलाभेंचितृप्तजो जोआत्म-
त्वींचसंतुष्ट त्यालाकर्त्तव्यहेंनसे १७ आर्या- आत्मरतआत्मतृ-
प्त क्षत्रियवर्याजिगामधींआर्य जोआत्मतृप्तपार्था नाहींत्यालागिं
कोणतेंकार्य १७ दोहा- आतमसोंसंतुष्टजे आतमसोंरतहोय
तृपतजुआतमसोंरह्यो ताहिनकरनेकोय १७ ओंवी- आत्म-
त्वींजेराहिले आत्मसुखेंतृप्तझाले स्वरूपींचसामावले तयांकर्में
नलागतीं १७ अभंग- श्रद्धाआत्मस्वरूपींभली वृत्तिरंगली
विरेना १ आत्मलाभेंझालातृप्त भक्त्यासक्तभावार्थी २ स्वरूपीं
तुष्टझालेंमन जनविजनसारिखे ३ त्यालानसेहेंखटपट तुक-
यापेठकौलाची ४॥१७॥

श्लो०-नैवतस्यकृतेनार्थोनाकृतेनेहकश्चन॥
नचास्यसर्वभूतेषुकश्चिदर्थव्यपाश्रयः॥१८॥

टी०सम०-कर्मेंत्यालाफळनसे अकर्मींप्रत्यवायही नज्यांससर्वभू-

तींही कांहींफळअपेक्षित १८ आर्या- कार्यअर्थअकार्य अनर्थजो यात्यजीचउभयांस सर्वाभूतींपार्था नाहींअर्थव्यपाश्रयतयास १८ दोहा- नाहिकियेनेंपुण्यनहीं बिनकीन्होनहिदोख ब्रह्मादिकसों काजनहीं आनमहिभयोमोख १८ ओंवी- कर्मनकेलियाकांहीं परस्परेंगुंतलेंनाहीं तैसेंचसर्वभूतांचेठायीं फलेच्छानकरी १८॥७॥ अभंग- नसेफळत्याच्याकर्मे अविभ्रमेंविरक्त १ प्रत्यवायउणेपणीं हेतोकाह्णीसंपली २ नव्यासस्सर्वभूतीं कांहींप्रीतीफळाची ३ इच्छा नाहींह्मणेतुका तोनेटकामुक्तपैं ४ ॥१८॥

श्लो०-तस्मादसक्तःसततंकार्यंकर्मसमाचर
असक्तोह्याचरन्कर्मपरमाप्नोतिपूरुषः॥१९॥

टीका-सम०- यालागिंनिष्कामसदा करावेंकर्मतेंकरीं निष्कामकरितांकर्म पुरुषब्रह्मपावतो १९ आर्या- यास्तवसक्तनहोतां अवश्यजेंकर्मत्याविनानरहा सक्तनहोतांकर्मा करितांब्रह्मासपावतोनरहा १९ दोहा- असक्तनिरंतरकर्मकरी उक्तबेदकेभाय असक्तकरमहिकरतहे परमपुरुखकोंजाय १९ ओंवी- याकारणेंनिष्काम कर्मकरावेंसकाम निष्कामकरावेंकाम तोब्रह्मींमिळे १९ अभंग- यालागींवीरापार्था कामींनिष्कामअर्था सदाआपुलेपरमार्था साधकानेंपाहणें १ करावेंतेंनसांडेकीं कर्मरेषा नेटकी करींपार्थिवाबाकी झाडावयापाशाची २ कामत्यागित्या निष्काम पुरुषपावेपरब्रह्म तुकाह्मणेवर्म ऋटेकेलेंनिर्मळ३॥१९

श्लो०- कर्मणैवहिसंसिद्धिमास्थिताजनकादयः
लोकसंग्रहमेवापिसंपश्यन्कर्त्तुमर्हसि॥२०॥

टी०-सम०- कर्मेंचकरितांसिद्धी पावलेजनकादिक लोकसंग्रह दृष्टीनें तरीकर्मासियोग्यतूं २० आर्या- जनकादिकहींकर्मे झालेतेसिद्धपावले शर्म जनसंग्रहाकडेही पाहूनिपार्थाकरींसदा कर्म २० दोहा- सिद्धिलहीजनकादिकहू किन्हेकरमसमाज ॥

लोकरीतजोदेखिके तुमहुंकरोजकाज २० ओंवी- विदेहादि अनेक बोलिले तेकर्मेसिद्धीपावले ह्मणोनीश्रेष्ठबोलिले यास्तवतूंकर्मकरीं २० अभंग- कर्मेचिकविताासिद्धी प्रासश्रेष्ठांसत्रिशुद्धी जनकादिक राज्यामधीं पूर्णझालेविदेही १ वैराग्यझालेंपुरें आत्मतत्वकळेरवरें तरीलोकसंग्रहारें याकर्मासिनसांडूं २ तुकाह्मणेपार्थाप्रती कर्ममार्गाचीपद्धती देवसांगेलोकस्थिती आदिअंतींपाळणें ३ ॥२०॥श्रीशं

श्लो०-यद्यदाचरतिश्रेष्ठस्तत्तदेवेतरोजनः॥ सयत्प्रमाणंकुरुतेलोकस्तदनुवर्त्तते ॥२१॥ श्री ॥ छ

टी०सम०- कींजेंजेंआचरेश्रेष्ठ तेंतेंइतरहीजन तोजोकांनिर्णय करी वर्ततीलोकतेरिती २१ आर्या- चालतिजनत्यामार्गे घालिति जोश्रेष्ठपांडवाधारा तेजेंप्रमाणकरिती वर्ततिजनत्यावरूनिआधारा २१ दोहा- बडेजुअचरणहीकरे सोईमानेआन ताहिमार्गसबजगचले बडेकरेजूप्रमान २१ ओंवी- जेंजेंश्रेष्ठवर्तती लोकतेसेंचआचरती जैसेंतेप्रमाणकरिती जनत्यामार्गेंअसे २१ अभंग- जैसें आचरतीश्रेष्ठ तोपरनिष्ठपडेमार्ग १ तैसेंचइतरलोक हाविवेकचाळिती २ श्रेष्ठनिर्णयासारिखें जगयासकरवेंमानावें ३ तुकाह्मणेसफळन्याय वेदरायसभेचा ४ ॥२१॥

श्लोक- नमेपार्थास्तिकर्त्तव्यंत्रिषुलोकेषुकिंचन॥ नानवाप्तमवाप्तव्यं वर्त्तएवचकर्मणि ॥२२॥ छ

टी०सम०- पार्थामातेंतिहींलोकीं नाहींकर्त्तव्यकांहिही अवाप्तकामनिष्काम तरीकर्मीचवर्ततों २२ आर्या- त्रिभुवनिंकर्त्तव्याची माझ्याकांहींमनींनसेऊर्मी अप्राप्तपावयाची नसतांही वर्ततोंचमी कर्मी २२ दोहा- मोकोंकछुकरनोनही तीनलोकमेंकाज नकछु नत्थोलहबेनकछु करमकरतयासाज २२ ओंवी- त्रैलोक्याचे ठायीं पार्थामजकरणेंकांहींनाहीं अवाप्तपावणेंनाहीं तरीकर्मेकरीतसें २२ अभंग- पार्थातूंमातेंपाहें नसेकांहींहीसंदेह पूर्णरूपब्रह्म

देह जनसर्वहीजाणती १ नसेकांहीं कर्त्तव्यता किंवाफळइच्छाचिंता तरीयालोकींआतां वागेंजगासारिखा २ अवाससर्वहीकामीं कामींअसोनिनिष्कामीं तुकाह्मणेतरीनामीं वर्त्तेंकर्मीनिरत ३ ॥२२॥ श्रीशम्

श्लोक– यदिह्यहंनवर्त्तेयंजातुकर्मण्यतंद्रितः ममवर्त्मानुवर्त्ततेमनुष्याःपार्थसर्वशः॥२३

टी०सम०– जरीकर्मीनिवर्त्तेंमी कधींहीयत्नपूर्वक मार्गानुरूपमाझ्या हे वर्ततीसर्वमानव २३ आर्या– जरिनिरलसहोउनियां कर्मच्यामीनचालतोंवाटे तरिसकळहिजनमाझ्या मार्गेंयेतीमलाअसेंवाटे॥२३ दोहा– जोहमकरमनहीकरो रहोंआलसीमीन त्यौंहीसबनरहोय गे मोमारगकारीत २३ ओंवी– जरीकर्ममीनवर्तवीं तरीकर्म पडेस्वभावीं त्यांआचरणूककरावी लोकतेंसेंचकरतील २३ अभंग– कर्मीजरीनवर्त्तेंमी स्फरेंराहेंस्वात्मधामीं यत्नपूर्वककरीनामी मार्गयोनीधर्माचा १ मगतेशीचराहाटी पडेजगपरीपाठी जोतोह्मणेलदेवहाटी नाहींकर्मीवागला २ मगकांहोआपणास आश्रमधर्माचासायास भक्ष्यूंभक्ष्यवेस्फरस पेऊंअपेयपानजें ३ भक्तनाहींदेवनाहीं गुरुशिष्यनामनाहीं राजानाहींप्रजानाहीं ऐसामार्गपडेल ४ स्वर्गनरकमिथ्याशब्द वृथाशास्त्रवृथावेद तुका ह्मणेकलिछंद मगसहजअनिवार ५ ॥२३॥

श्लो०– उत्सीदेयुरिमेलोकानकुर्यांकर्मचेदहम् संकरस्यचकर्त्तास्यामुपहन्यामिमाःप्रजाः॥२४

टी०सम०– भ्रष्टहोतीलहेलोक नकरीकर्ममीजरी तेंहीकरीअन्य धर्में तरीयाभ्रष्टतीप्रजा २४ आर्या– जरिमीनकरीकर्मा तरिहे होतीललोकउच्छिन्न तेव्हांप्रजविनाशक संकरकर्त्ताहिमीपरिच्छिन्न २४ दोहा– जोहूंकरमनहीकरो होयसबनकोनास प्रगटाऊंसंकर नबें हनोप्रजायाआस २४ ओंवी– मीकर्मजरीनकरी संकरहोईलअवधारी लोकभ्रष्टतीयापरी तेंकरणेंमजनाहीं २४ अभंग–आ-

धींचहेंमायामय जगअनिवारहोय सांडोनियांस्वार्थन्याय भलता पंथस्वीकारी १ त्यांतआसुचीवर्तणक जरीदेखतीन्यूनक भ्रष्टहोतीमगअधिक पेंगाचिंताहेमनीं २ जरीकर्मीनिवागेंमी स्वेच्छाकरीन अन्यकामीं तरीप्रजारक्षणनेमीं भ्रष्टऐसाहोईना ३ तुकाह्मणेधाकें ऐसा देववागेसममाणसां आपणतारकतोसहसा येरबुडतांकळवळी ४ ॥२४॥

श्लो०-सक्ताःकर्मण्यविद्वांसोयथाकुर्वंतिभारत कुर्याद्विद्वांस्तथाऽसक्तश्चिकीर्षुर्लोकसंग्रहं२५

टी० सम०-कर्मफलार्थअज्ञानी जशींकरितिभारता तींनिष्कामकरीज्ञानी जोइच्छीलोकसंग्रह २५ आर्या- अज्ञासक्तजसेकां असतीकर्माचियामहाहाटी ज्ञानीसक्तनतैसा परिजनशिक्षार्थकर्मराहाटी २५ दोहा- सूरखजोकरमनिकरे करिबहुप्रीतस्वभाय लोककाजग्यानीकरे मनतासोंनलगाय २५ ओंवी- हेलोकनेणतीकांहीं वडिलांसारिखेवर्तनीपाही ह्मणवूनिश्रेष्ठींदोनीसोई लोकसंग्रहार्थधर्मकीजे २५ अभंग- कर्मेनेमिलींविधीनें सिद्धिजावयासाधनें फळप्राप्तीच्यासंधानें अज्ञानासआनंदू १ तैसेंअवघेंनाशवंत ज्ञानीसिद्धांतेंसंमत जाणतेजेझालेसंत तरीकर्मानयेसोडूं २ लोकसंग्रहोभारता रक्षणेंहामार्गआतां पूर्णसृष्टिचीयाहिता तुकाह्मणेकळवळे ३॥२५॥

श्लो०-नबुद्धिभेदंजनयेदज्ञानांकर्मसंगिनां जोषयेत्सर्वकर्माणिविद्वान्युक्तःसमाचरन्२६

टी० सम०- काम्यकर्मठअज्ञांचा बुद्धिभेदकरूंनये करवावींसर्वकर्मेतत्त्वज्ञेंयुक्तजोस्वयें २६ आर्या- जेअज्ञकर्मसक्त मज्ञास्यांची कदानपर्तविजे युक्तप्रज्ञेंआपण कर्मासिकरूनित्यांसिवर्तविजे॥२६ दोहा- तिनकिबुद्धिभेदनतजे रहेकर्मलपटाय सावधानग्यानीरहे मेलेगातबनाय २६ ओंवी- ज्ञानीएकचित्तहोऊनी सर्वकर्मेउत्कृष्टकरूनी अज्ञानीयांसकर्मआचरवावेंदावूनी ज्ञानीयेंस्वयें२६॥अभंग-

ह्यावीकामनासंपूर्ण काम्यहेतूचतूंजाण नैसेंचमगतूंसाधन कर्मठऐ-सेंबोलिजे १ अज्ञानझेंबिन्नलें ऐसेंदृष्टीनेंपाहिलें तरीत्याचें अंतर भलें भेदूंनयेसज्ञानें २ जरीतत्त्ववेत्ताझाला अथवाप्राप्तपुरुषभ-ला तरीजनांच्याकर्माला नेजद्यावेंम्हणेतुका ३ ॥२६॥ श्रीराम॥

श्लो०-प्रकृतेः क्रियमाणानिगुणैःकर्माणिसर्वशः
अहंकारविमूढात्मा कर्ताहमितिमन्यते ॥२७॥

टी०सम०-कर्मेंसर्वप्रकृतिच्या करिजेतानिर्जांगुणीं अहंकारेंमू-ढबुद्धी मीकर्तामानितोंअसें २७ आर्या- प्रकृतिगुणानुगकर्में होतीऐसें असोनिह्यामूढ मीकर्ताम्हणउनियां अभिमानीव्यर्थहो-तआरूढ २७ दोहा- मायाकरिगुणकरतहैं सबेकरमयहज्ञान अ-हंकारकरिमूढजे लेतआपनकोंमान २७ ओंवी- प्रकृतिगुणांचेंका-र्य क्रियानिपजेगुणमय नेणत्यासंतोषहोय मीकर्तामानी २७ अ-भंग- कर्मेंसर्वप्रकृतीच्या गुणींरखेळचीमायेचा सोडिलींतींज्याच्या त्याच्या पुन्हागळांलागती १ जंववरीदेहसंगू तंवनस्फुरेप्रसंगू उगा आग्रहीउल्लंघूं पाहतांयेथेंनाडेल २ अहंकारेंमूढबुद्धी म्हणेमा-झीहेउपाधी तुकाम्हणेकधीं स्फुरेऐसीदिसेना ३ ॥२७॥ श्रीराम

श्लो०-तत्त्ववित्तुमहाबाहोगुणकर्मविभागयोः
गुणागुणेषुवर्तंत इतिमत्वानसज्जते ॥२८॥

टी०सम०-तत्त्वज्ञगुणकर्माच्या दोंभागींस्वअकर्तृता पाहेकीं स्वस्वविषयीं इंद्रियेंहींचवर्तती २८ आर्या- गुणकर्मविभागीं नो तत्त्वज्ञान्यासिभेदसाहीना गुणसंधींतचिवर्तति ऐसेंजाणो-निसक्तहोईना २८ दोहा- गुणऔरकर्मबिभागसों जानतत-त्त्वजकोय इंद्रियबिरवयनसोंलगी आपमगननहिहोय २८ ओंवी- प्रकृतिगुणमोहिती मूर्खफलींआसक्तहोती नेज्ञानियांचीयुक्ती॥ इंद्रियगुण २८ अभंग- तत्त्वज्ञींगुणकर्माला भेदोनअकर्त्या-ला पाहेस्वस्वविषयांला इंद्रियेंहींवर्तती १ जाणिवेचेंतुझेंअंग

महाबाहोप्रेमेंचांग वशवर्त्तीलिक्ष्मीरंग भाग्यपूर्णपांडवा २ स्वकर्माचेंपाळण कीजेनकोउत्थापन तुकाबोलिल्लासाधन तेंचपाहे सर्वदा ३ ॥२८॥

श्लो०-प्रकृतेर्गुणसंमूढाः सज्जंतेगुणकर्मसु तानकृत्स्नविदोमंदान्कृत्स्नविन्नविचालयेत्२९

टी०सम०-प्रकृतीच्यागुणींमूढ झोंबतीविषयेंद्रियीं असर्वज्ञांतयांमूढां सर्वज्ञेंखवळूंनये २९ आर्या- प्रकृतिगुणेंमोहितजे गुणकर्मींसक्तमंदअज्ञानी त्यांचेमनासचालन नकरावेंजाणत्यांहिसुज्ञांनीं २९ दोहा- मायागुणकरीमूढजे रहेबिखयलौलाय तामानसतेंग्यानितिन्हे देइनकोपभलाय २९ ओंवी- प्रकृतिचेष्टाकरीमाया विषयींआसक्तहोऊनियां मूढगतीपावोनियां मूर्खासींखवळूंनये २९ अभंग- लागतिप्रकृतिछंदी पडावयामोहबंदी वृथासंसाराचीमांदी मेळवितीपुष्कळ १ गुणींरिझलेप्रकृतीचे मूढझोंबेविषयींलांचे अज्ञानपाहोनिकाचे खवळूंनयेसर्वज्ञें २ मोठेंअहंकारींपाप घेऊनिमायेचेंनिजमाप उगाणीतीविषयदाप तुकात्यासींदावीना ३ ॥२९॥

श्लो०-मयिसर्वाणिकर्माणिसंन्यस्याध्यात्मचेतसा॥ निराशीर्निर्ममोभूत्वायुद्ध्यस्वविगतज्वरः३०

टी०सम०- कर्मेंसमर्पूनिमज सर्वअध्यात्मबुद्धिनें टाकूनिआशाममता स्वस्थेंहेंकरियुद्धतूं ३० आर्या- अध्यात्मविचारेंकरीं माझ्यागयींस्वकर्मसंन्यास निर्ममनिष्कामरणीं निश्चळहोऊनिमारिसैन्यास ३० दोहा- चित्तअध्यातमआनिके करमनमोमनराख अहंकारममतातजे जूझहितूं अभिलाख ३० ओंवी- सर्वकर्मेंमजअर्पी चित्तआत्मयातेंसमर्पी उदासपणेंवोपीं ऊठयुद्धासी ३० अभंग- कर्मकायहोईलजें प्रकृतीच्यायोगबीजें तेंतेंममरूपींअर्पिजे सर्वाध्यात्ममतीनें १ टाकूनिममताआशा युद्धाकरीतूंवीरेशा

विगततापमाझीदशा तुझ्याअंगींबाणेल २ ऐकतांचतोबोल आला पार्थाअंगींडोल तुकाह्मणेफोल झालासर्वसंशय ३ ॥ ३० ॥ श्रीराम् ॥

श्लो०-येमेमतमिदंनित्यमनुतिष्ठंतिमानवाः ॥
श्रद्धावंतोऽनसूयंतोमुच्यंतेतेऽपिकर्मभिः ३१

टी० सम०- नदोषठेवितांमाझें हेंनित्यमतमानव भावेंअनुष्ठितीतेही कर्मापासूनिसूटती ३१ आर्या- ईर्ष्यात्यागुनिपार्था ऐसें माझ्यामतींनजेविरती विश्वासीनेमानव कर्मापासूनिसर्वदासूटती ३१ दोहा- जिनकोहीयामोरमत श्रद्धासोगहिलेत तिनकेजियमेकरमहै करमतजेकरिचेत ३१ ओंवी- हेंमाझेंज्ञानमत नरत्हृदयींठेवीअखंडित निर्द्वंद्वकरीश्रद्धायुक्त तोकर्मीविमुक्तअसे ३१ अभंग- उपेक्षूनगुणदोषादिलक्षण निष्ठांजलपण बोलिलोंकीं १ तैसेंचपाहावेंहेंचअनुष्ठावें सूटवेंचीसूटावेंकर्मबंधें २ मानवतरायादोषसंहराया केलीनौकाह्यायांपैलपार ३ ॥ तुकाह्मणेजडनायकतीमूढ पुढेंहीदगडहोऊनीराहाती ४ ॥ ३१ ॥

श्लोक-येत्वेतदभ्यसूयंतोनानुतिष्ठंतिमेमतम्
सर्वज्ञानविमूढांस्तान्विद्धिनष्टानचेतसः ॥ ३२ ॥

टी० सम०-दोषआरोपुनींमाझ्या यामतानअनुष्ठिती जाणसर्वाज्ञानमार्गी बुद्धिभ्रष्टविमूढते ३२ आर्या- करुनीईर्ष्यात्यजिती जेयामाझ्यामतासकीनाश सर्वज्ञानविमूढचि पावतितेज्ञाणपातकीनाश ३२ दोहा-जोमेरेयहमतहिको करतजूदोरवलगाय सोमूररवज्ञानतनहीं हैअचेतकेभाय ३२ ओंवी- हेंतुलासांगितलें तेंनअनुष्ठितांतामसगुणीझाले ज्ञानापासूनिचेवले महामूर्ख ३२ अभंग- अथवाकुटिलद्वेषठेवीरवळ ज्यासींदेहींमळअहंतेचा १ हेंमतसोडूनीद्वेषहीजोडूनी आत्ममतमनींअनुष्ठिती २ तरीज्ञानमार्गीसर्वांच्याअसंगीं बुद्धिभ्रंशेंजगींविमूढते ३ तुकाह्मणेदेवावरिष्ठजाणावा अद्वेरकरावाजेणेंत्याचा ४ ॥ ३२ ॥

श्लो०-सदृशंचेष्टतेस्वस्याः प्रकृतेर्ज्ञानवानपि
प्रकृतिंयांतिभूतानि निग्रहः किंकरिष्यति ३३

टी० सम०- ज्ञानीहिपूर्वसंस्कारें वर्त्तेप्रकृतिसारिखा भूतेंवश प्रकृतिला करावेंकायनिग्रहें ३३ आर्या- ज्ञानीहीवशकेला प्रकृतीच्यातूंपहाउपाधीनें प्रकृतीलावशभूतें प्रकृतिसनिग्रहकरीनआधीनें ३३ दोहा- ग्यानवंतनहीकरतहें अपनीप्रकृतिसमान सबकोउनिजप्रकृतिसब रोकेतेजऽअजान ३३ ओंवी- ज्ञानीअसतीलजरी प्रकृतिचेष्टाकरी पंचभूतांतेंअवधारी तयानिग्रहकाय ३३ अभंग- ज्ञानीपूर्णझालाशास्त्रेंउमजला परीत्यालागलापूर्वसंग १ प्रकृतीहेंभिळेप्राचीनाच्याबळें नैसीबुद्धीखेळेसाधूचीकीं २ पंचभूतभववेगळेगौरव देखतीअनुभवक्षणक्षणा ३ प्रकृतिस्वाधीनपडलीम्हणून निग्रहींअज्ञानम्हणेतुका ४ ॥३३॥

श्लो०-इंद्रियस्येंद्रियस्यार्थेरागद्वेषौव्यवस्थितौ तयोर्नवशमागच्छेत्तौह्यस्यपरिपंथिनौ ३४

टी०सम०- गोडल्याविषयींप्रीती वाइटींद्वेषइंद्रियां रागद्वेषचिहेशत्रू वशाहोऊंनयेतयां ३४ आर्या- ज्याल्याहिइंद्रियार्थी राग अणिद्वेषहेरिपूघोर त्यांलावश्यनचव्हावें हेदोघेमोक्षमार्गिंचेचोर ३४ दोहा- सबइंद्रियनकेबिखें रागद्वेषजोहोय तिनकेसबनरज्ञानहि रहेनअरिसमजोय ३४ ओंवी - विषयकल्पनाबहुत रागद्वेषींवर्तत जेतेथेंहोतीआसक्त विषयांवशाहोऊंनये ३४ अभंग- पांचाविषयांचीगोडीआत्मरूची घेतीतेंरागाचीवस्तीहोते १ वाईटपाहिलेंक्लेशेंउपेक्षिलें द्वेषाचेंहेंझालेंजन्मस्थान २ रागद्वेषदोनवैरीपुरातन नव्हावेंस्वाधीनतुकाम्हणे ३ ॥३४॥श्रीशं

श्लो०-श्रेयान्स्वधर्मोविगुणःपरधर्मात्स्वनुष्ठितात् स्वधर्मेनिधनंश्रेयःपरधर्मोभयावहः३५

टी०सम०- बरास्वधर्मभलता परधर्मबऱ्याहुनी स्वधर्मीमृत्युही

श्रेय परधर्मकरीभय ३५ आर्या – उत्तमपरधर्माहुनि विगुण-हिनिजधर्मपुण्यदेथोर निजधर्मीमरणबरें परधर्मेनरकहोयतो घोर ३५ दोहा– नूनहोयजोनिजधरम परतेंअधिकोमान नी-चभलीनिजधरममो परधरमहिभयजान ३५ ओंवी– आप-लाधर्मअसोनी परधर्मबरवामनींमानी आपलाधर्मटाकुनी पर-धर्मीभयअसे ३५ अभंग– भलताहीस्वधर्मयोनीसंभवकर्म उ-त्तमेंउत्तम अनुष्ठीजे १ अग्रणीझालीयादेवुमहाश्रेया जैसीबाळा माया लांसीजरी २ स्वधर्मीमेलेजेघेतरमासेजे परधर्मारिझेवायां जाण ३ वधूनेंकुरूपज्याचेंतयासुख पराव्यासीविखहोऊंठाके ४ तुकाह्मणेस्वधर्मकर्मेचीवर्त्तावें परधर्मेपावावेंपतनालागीं ५ ॥ ३५॥

अर्जुनउवाच.

श्लोक– अथकेनप्रयुक्तोऽयंपापंचरतिपूरुषः
अनिच्छन्नपिवार्ष्णेयबलादिवनियोजितः३६

टी०सम०– आतांकोणेंप्रेरिलाहा सांगजोपातकेंकरी बळेंचियो-जिजेजैसा वार्ष्णेयाइच्छिल्याविणें ३६ आर्या– पार्थम्हणेको-णनरें योजियलाकरितपापवद्बापा इच्छानसतांचिबरें प्रेरियला-कींकरीजसापाप ३६ दोहा– कहियेप्रेरेंकौनकें पुरुखहिकर-तऊपाप याकोंइच्छानाहिंपुनी करमदेतसंताप ३६ ओंवी– हा-कोणीप्रेरिलाप्राणी पापआचरतोकोठुनी वार्ष्णेयाइच्छिल्या वां-चूनी बलात्कारेंकोणकरितसे ३६ अभंग– पार्थासीसंदेहदेवा पुसताहे आतांकोणेंआहेपारवीला १ करीतोपापासीसांगावेंआ-ह्मांसी बळेंयोजीऐसीइच्छानसतां २ अनिच्छेआदळीदोषाचव्ह मोळी सांगेहेनवाळीवार्ष्णेयातूं ३ तुकाह्मणेप्रश्नहिनाचाऐकून बोलिलानंदनवसुदेवाचा ४ ॥३६॥

श्रीभगवानुवाच

श्लो०– कामएषक्रोधएष रजोगुणसमुद्भवः
महाशनोमहापाप्माविद्ध्येनमिहवैरिणं३७

सम०- कामहाक्रोधहीहाची जोरजोगुणसंभव सदाअतृप्तजोपापी यामार्गीशत्रुजाणहा ३७ आर्या- कृष्णह्मणेपार्थाहा रजोगुणोद्भवचिकामहा क्रोध ग्रासकबहुपापीहा वैरीतूंजाणकरुनियांशोध ३७ दोहा- यहजुकाम औरक्रोधहै रजोगुणहितेंहोय कबहूंपूरनहोइनहीं पापीकोंअरीजोय ३७ ओंवी- देवह्मणेगापार्था हेकामक्रोधवैरीजाणनिभ्रांता रजोगुणापासूनिहोनअसतां निपजवितीपापातें ३७ अभंग- अगाधर्मक्षात्यानीतीच्याजाणत्या कामक्रोधासत्यादयानाहीं १ रजोगुणेंवाढतमाचेनीप्रौढ सत्वगुणामूढकेलेंईहीं २ खाऊनिआकल्पतृप्तिनेणेंस्वल्प विवेकासीपापलाविती हे ३ ह्मणोनीन्यायाचेमार्गपाडायाचें तुकाह्मणेयांचेंकुशलत्व ४ ॥३७॥श्रीशम्

श्लो०- धूमेनाव्रियतेवह्निर्यथादर्शोमलेनच॥
यथोल्बेनावृतोगर्भस्तथातेनेदमावृतम् ३८

टी०स०- वेष्टिजेतोधुरेंअग्नी आरसानाशिजेमळें बांधिजेगर्भहीनाळें कामेंहेंवेष्टिलेंतसें ३८ आर्या- जैसाआदर्शमळें जरायुनेंगर्भवह्निधूमानें वेष्टिततैसेंपार्था आवरिलेंहेंसमग्रकामानें ३८ दोहा- अगिनढक्योज्योधूमसों दर्पणमैलकेमाय गर्भलंतुजालसोंढक्यो त्यौंयहताहीभाय ३८ ओंवी- अग्नीझांकलाधूम्रबळें दर्पणजैसामळें गर्भवेष्टिलाजाळें तैसाआत्माअज्ञानेंकरूनी ३८ अभंग- विस्तधुरेंवेढेनवलहेंमोठें ऐकेत्याचेफांटेजन्म खळ १ आरसामळानेंगर्भासीनाळानें कींतलेंवेश्यानेंजिंकीतैसा २ चैतन्याशेजारींवस्तीनिरंतरीं अनिवारभारीह्मणेतुका ३॥३८॥

श्लो०- आवृतंज्ञानमेतेनज्ञानिनोनित्यवैरिणा
कामरूपेणकौंतेयदुष्पूरेणानलेनच ॥३९ ॥

टी०सम०- वेष्टिलेंज्ञानहेंकामें ज्ञात्याचेंनित्यशत्रुनें जोनानाकामनारूपी जोकांदुर्भरअग्निवत् ३९ आर्या- ज्ञात्याचानित्यरिपूहा कामज्ञानआंवरीजाण नह्मणेपुरेकधींही पूर्णनहेहाकरातुझी-

आण ३९ दोहा- ग्यानहिकोअग्यानइन बैरीराख्योढापि काम-
रूदुःसहअग्निहै सकैनकोउधापि ३९ ओंवी- तैसेंज्ञानज्ञांकोळ
लेंतेणें ह्मणूनिज्ञानियांचानित्यवैरीमीह्मणें कामरूपदेहदहनें दूर-
करूनीत्यजिती ३९ अभंग- ज्ञानजरीशब्दहोतेंअसंबद्ध वेष्टन
प्रसिद्धयावेंह्मणुनी १ नित्यारिज्ञान्याचाहाचिसत्यवाचा कामना
रूपाचागोंधळूजो २ अग्निवत्तभारीजयाचीदुधारी तुकाह्मणेमारीवै
राग्यासी ३ ॥३९॥

श्लोक- इंद्रियाणिमनोबुद्धिरस्याधिष्ठानमुच्यते
एतैर्विमोहयत्येषज्ञानमावृत्यदेहिनम् ॥ ४०॥

टी०सम०- इंद्रियेंमनबुद्धीहीं कामाधिष्ठानबोलिजे यांहींकरू
निहामोही प्राण्यातेंज्ञानवेष्टुनी ४० आर्या- इंद्रियमनबुद्धीशीं
आधिष्ठुनियांवसेसदादेहीं ईहींकरूनियातें आवरुनिज्ञानमोह-
वीदेही ४० दोहा- इंद्रियमनओरबुद्धिहै एहिठोरकोंजान इन
करिकेंनासतज्ञहै ग्यानहुकोअग्यान ४० ओंवी- इंद्रियेंआणि
मनबुद्धि यांसींकामआधिष्ठानआधीं यांतेंभूलवूनीनिशब्दी ज्ञान
लोपतसे ४० अभंग- इंद्रियमनबुद्धिहींकामाधिष्ठानीं बोलिजे
सज्ञानीतेहीखरें १ येणेंचिमोहितज्ञानहोतेंखरें बुडालेंनुव्हरेगर्व
डोहीं २ विरहितअसावेंमगतेणेंबोलावें ऐसेंनदिसावेंकायकरूं३
तुकाविदेहात्माकेलायाअनंतें आपुल्याउचितेंदयाळुवें ४ ॥४०॥

श्लोक- तस्मात्त्वमिंद्रियाण्यादौनियम्यभरतर्ष-
भ पाप्मानंप्रजहिह्येनंज्ञानविज्ञाननाशनं४१

टी०सम०- तस्मात्तूंइंद्रियेंआधीं जिंकोनिभरतर्षभा मारींयापा-
पियाकामा ज्ञानविज्ञाननाशका ४१ आर्या- यास्तवइंद्रिय
दमनें विज्ञानज्ञाननाशकाआधीं पापीरिपुकामाला मारुनियां
मारिजेमहाआधी ४१ दोहा- अर्जुनतातेंपहिलही तूंइंद्रियन-
कोरोंक हरतग्यानबिज्ञानजो सोंयहपापीगेक ४१ ओंवी- या

कारणेंइंद्रिया मना तूंनियमींगाअर्जुना जाळोनिपापकामना ज्ञानविज्ञानांहितअसे ४१ अभंग– तस्मातइंद्रियेंजेकांदशविधआहेतयाबुधअधिकारी १ भरतर्षभाजयघेतांयापासूनी कामाच्या भुवनीं अग्निपेटे २ ज्ञाननाशापुढेंविज्ञानानठेवी तयासनुरवींतुका ह्मणे ३ ॥४१॥

श्लो०–इंद्रियाणिपराण्याहुरिंद्रियेभ्यःपरंमनः
मनसस्तुपराबुद्धिर्योबुद्धेःपरतस्तुसः॥४२॥

टी०सम०–स्थूळापुढेंइंद्रियेंहीं मनत्यांहींपलीकडे मनापलीकडे बुद्धी आत्मातोतीपलीकडे ४२ आर्या– इंद्रियगणह्यापरतो त्याहुनिमनत्याहुनीमतीपरती तीहुनिआत्मापरतो नाहींउत्कृष्टतानयापरती ४२ दोहा– इंद्रियांस्तनतेंपरें तिनकेंपरमनजोय मन तेंपरेजुबुद्धिहे तापेंआतमसोय ४२ ओंवी– इंद्रियांतश्रेष्ठमन मनाहूनिपरबुद्धिजाण बुद्धीपलीकडेआत्माजाण ऐसीगती ४२ अभंग– स्थूलापुढेंकरणेंवागतीहेपार्था मनपेलपंथातयाचीये १॥ मनापैलीकडे बुद्धिचीतिकडे आत्मातोनिवडेत्यापरता २ साक्षीहोऊनियांलिमनव्हेकर्मा आंतुलियावर्मारीझेंवीरा ३ तुकाह्मणेदेव रूपावंतरवरा वरीउजगरादशाआली ४ ॥४२॥

एवंबुद्धेःपरंबुध्वासंस्तभ्यात्मानमात्मना॥
जहिशत्रुंमहाबाहोकामरूपंदुरासदम्॥४३॥

टी०सम०–तिणेंअसातीपरता जाणोनीयांबळूनितो मारींशत्रु महाबाहो कामरूपीअजिंक्यजो ४३ आर्या– एवंबुद्धिपरातेंजाणुनिमतिनेंमनामहाबाहो नियमुनिनिजरिपुकामा मारींजयवंतत्वंमहाबाहो ४३ दोहा– आतमलखिबुद्धितेंपरें मनकोकरि बसमाह कामरूपअरिदुःसहहे मारिडारोनरनाह ४३ ओंवी– बुद्धीनेंपरमात्माजाण आणिआत्मास्थिरकरून वैराग्यअग्नीनें जाळून कामअजिंक्यजिंकीं ४३ अभंग– तिनेंअसेतीसी परताआपण जाणेंवरीखूणहेचीपार्था १ जाणोनीयांबवीतीसी

मनापासी शक्तिचैतन्यासीजंवमीळे २ परीसामर्थ्याचीउठावणी करी हाशत्रूसंहारींकामरूप ३ महाबाहोनामतरीसाचवारे अ-जिंक्यनीवरेतुकाह्मणे ४ ॥ ४३ ॥ इतिश्रीमद्भगवद्गीतार्यांयोग शास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेकर्मयोगोनामतृतीयोध्यायः॥३॥श्री॥

इतिटीकासमश्लोकीअध्यायतिसऱ्यावरी
श्रीपार्थसारथीकर्त्ता जोवामनमनोरथीं२॥
इतिगीतार्थबोधिन्यांश्रीमद्भगवद्गीताटीकायांतृतीयोध्यायःसमाप्तः

चतुर्थाध्यायप्रारंभः

वामन.
पूर्वाध्यायींकर्मयोग बोलिलाभगवान्स्वयें
ज्ञानांगतेंअनादिहा त्याचेंबोलतसेहरी १॥

श्रीभगवानुवाच.

श्लोक०-इमंविवस्वतेयोगंप्रोक्तवानहमव्ययम्
विवस्वान्मनवेप्राहमनुरिक्ष्वाकवेऽब्रवीत्॥ १

टी० सम०- यापुरातनयोगातें मीसूर्यालागिंबोलिलों बोलिला सूर्यमनुला पुत्रइक्ष्वाकुलामनु १ आर्या- पार्थासांगितलाम्यां अव्ययहाज्ञाणयोगसूर्यास सूर्येमनुलाकथिला मनुनेंइक्ष्वाकु राजवर्यास १ दोहा- यहजोगहेंमेंकह्यो पहिलेरविसोंजोय तिनहुंतबेमनुसोंकह्यो मनुइक्ष्वाकुसिकाय १ ओंवी- हायो-गकींपूर्वीं म्याउपदेशिलारवी सूर्येमनूसीदावी मनुनेंइक्ष्वाकुसी सांगितला १ अभंग- आनंदाचाकंदगोविंदबोलिला ऐकेंचा गोष्टीलापूर्वीचिया १ पुरातनयोगमीत्वआत्मज्ञाहें बोलिलोंज्ञान हेंभानुदेवा २ सूर्यहोतकारमनूसीसांगतू तोहिअनुगृहीतुइक्ष्वा-कूसी ३ ऐसेंहेंपूर्वींचेंआहेभांडवल सांपडेनवलतुकयासी ॥४॥१॥

श्लो०- एवंपरंपराप्राप्तमिमंराजर्षयोविदुः

सकालेनेहमहता योगोनष्टः परंतप ॥२॥

टी० सम०- परंपरागतअसा योगराजर्षिजाणती तोयोगबहुता काळें असज्झालापरंतपा २ आर्या- एवंपरंपरागत राजर्षीयोगज्ञाणतीश्रेष्ठ बहुताकाळेंकरुनी होनाझालापरंतपानष्ट २ दोहा- परंपरायाजोगको जानतहैंऋखिराय दिनबहूतबितेगये सोऊं जोगनसाय २ ओंवी- ऋषिपरंपराबोलिला हायोगजरींओळखिला तूंभक्तह्मणूनिसांगीतला अतिअपूर्व २ अभंग- परंपरागतऐसाचीजाणीजे ऋषीदेवराजेस्रुखावले १ योगतरींअचळ परिझालाचळ ॥ बहुतयुगमूळजाणोनीयां २ परंतपाअस्तमानागेल्यारवी प्रकाशतुरवीस्वल्पमात्र ३ तुकाह्मणेभाग्यभासेसज्जनाचें झालेंप्रकाशाचेंवांटेकार ४ ॥२॥

श्लोक- सएवायंमया ऽ तेद्ययोगः प्रोक्तः पुरातनः भक्तो ऽ सिमेसखाचेतिरहस्यंह्येतदुत्तमम् ३

टी० सम०- तोचिहाआजिम्यांतूतें वर्णिलायोगपूर्विला तूंसखाभक्तयालागीं रहस्याद्भुतबोलिलों ३ आर्या- भक्तसखातूंह्मणूनी पुरातनतुलाचयोगहाकथिला ऐकेंभारतवर्या परमनिजरहस्ययुक्तिनेंग्रथिला ३ दोहा- वहेपुरानोजोगमे ताकोंदियो बनाय जातेंतूंमोमीतहें औरहुभक्तनभाय ३ ओंवी- आणिम्यां तुजबुद्धीं योगसांगितलाअनादी तूंसखाभक्तआधीं ह्मणोनिरहस्यसांगितलें ३ अभंग- तोचिहाआजीम्यातुजप्रगटिला योगजोलोपलापूर्वीहोता १ तूंतंवमाझासखाभक्तहिवरिष्ठ ह्मणोनीउत्कृष्टदयाआली २ नसांगेंबंधूंतेंनारीसुतादूता मातापिताचुलता वंचिलेंम्यां ३ अद्भुतरहस्यअप्राप्तस्रुरवरा अतुडलेंकरातुकाह्मणे ४ ३

अर्जुनउवाच.

श्लो०- अपरंभवतोजन्मपरंजन्मविवस्वतः॥ कथमेतद्विजानीयांत्वमादौप्रोक्तवानिति ४॥

टी०स०- आलीकडेतुझेंजन्म सूर्यजन्मपलीकडे तूंबोलिलासि-

पूर्वींहें जाणावेंम्यांकशारितीं ४ आर्या- जन्मपुरातनरविचा ज-न्मतुझायादवादिसेअपर आधींकथिलेंत्वांहें कैसेंजाणेनसांग याउपर ४ दोहा- तुमतोप्रगटहोअबे रवीपुरातनदेव तुम-हीकबनासोंकह्यो जानोंचाहतभेव ४ ओंवी- पार्थह्मणेकृ-ष्णनाथा तुह्मांजन्मआलीकडेअसतां अनादिसूर्याचीकथा॥ म्यांकेवींजाणावें ४ अभंग- पार्थह्मणे मातेंविस्मय वाटतो रा-गआपणा तोधरूनये १ आलीकडेजन्मतुझापूतनारी उत्पन्नह्या-पारींआह्मीझालों २ आद्ययुगींरवित्यालागींसंबाद वर्णिसीबि-शद्आझांपुढें ३ आतांचेंनेणवेपूर्वींजाणेकोण अंगींपाबोंखु-णऐसेंकरा ४ लोकसंपादणीतूंतंवत्यापर उघडविचारतुकाह्मणे५ ४

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०- बहूनिमेव्यतीतानिजन्मानितवचार्जु-न तान्यहंवेदसर्वाणिनत्वंवेत्थपरंतप ॥५॥

सम०- क्रमलींबहुतेंजन्में तुझींमाझींहिअर्जुना मीईशजा-णेंतींसर्व तूंजीवत्वेंनजाणसी ५ आर्या- तूझींमाझींगेलीं पार्थाजन्मेंबहूतसंसारीं तेंतूंनेणसिबापा जाणेंसर्वज्ञमीचकंसा-री ५ दोहा- तेरेअरुमेरेजनम बीतगयेबहुवार तूंतिनकोंजा-नतनहीं हौंजानतनिरधार ५ ओंवी- देवह्मणेतोतुजमज ब-हुजन्मझालेसहज तेंसर्वआठवेमज जीवत्वेंतुलानाठवे ५ अ-भंग- बोलेनारायणऐकेंकुरुनाथा व्यर्थनकोपंथ्यासंशयाचा१ क्रम लींबहुजन्मेंमाझींतुझींतेंही मीजाणतोंपाहींईशपणें २ दे-हींतूंअर्जुनानेणसीहेंवर्म तुकाह्मणेधर्महाचिमुख्य ३ ॥५॥

श्लो०- अजोऽपिसन्नव्ययात्माभूतानामीश्व-रोपिसन् प्रकृतिंस्वामधिष्ठायसंभवाम्यात्ममा-यया॥६॥

टी० सम०- अजमीअविनाशीमी भूतांचाईशहीपरी होतोंशु-द्धात्ममायेनें स्वप्रकृतीअधिष्ठुनी ६ आर्या- अजअव्यय

भूतेश्वर निर्गुणजोमीउपाधिलात्यजितों प्रकृतिसिअधिष्ठुनीयां मायेनेंआपणासमोसृजितों ६ दोहा- अजअविनाशिप्रगट हों जगतईशाकरतार अपनीइच्छातेंलख्यो सन्तमुगतअवतार ६ ओंवी- अजअव्ययअवतार सर्वभूतांचामीईश्वर प्रकृति अधिष्ठाननिरंतर मायाधीनजन्म ६ अभंग- अजह्मणिजे नित्यअविनाशअक्षयीं भावशेषशायीजाणविलो १ भूतेंमज- पासूनकोणापासूनमी आणुनीमन कर्मीपाहेंबरें २ होतोंशुद्ध बुद्धआलोंवमायेंत आपुलीआकृतअधिष्ठूनी ३ तुकाह्मणे ह- रीसांगेलमाहात्म श्रोतेहोउत्तमश्रवणकीजे ४ ॥६॥ श्रीशम्॥

श्लो०- यदायदाहिधर्मस्यग्लानिर्भवतिभारत
अभ्युत्थानमधर्मस्यतदात्मानंसृजाम्यहम् ७

टी० सम०- जेजेवेळेसधर्माची होतसेहानिभारता अभिवृ- द्धिअधर्माची आपणानिर्मितोंतयीं ७ आर्या- ज्याज्यास- मयींधर्म ग्लानीहोतीअधर्मउद्भवतो त्यात्यासमयींवेगें भारत बर्याजगांतसंभवतों ७ दोहा- अर्जुनहानिसुजगतमें परेध- रमकेभाय बढतअधरमजहांजहां तबहोंजनमतआय ७ ओं- वी- जेजेकाळींधर्मासी स्थानभ्रष्टताहोयपरियेसीं त्याकाळींअव- तरोनित्यासीं दुष्टांतेंमारितसें ७ अभंग- जेजेवेळेंधर्मुहानि पावेक्लेशें दैत्यदुरारोषेंअधर्माचेनी १ अधर्मउंचावेत्रैलोक्यज्ञी- णाया तेव्हांआत्मकायासृजीतोंमी २ तुकाह्मणेदेवसांगतोऐका- वें जेणेंपराभवेसंशयहा ३ ॥७॥

श्लो०- परित्राणायसाधूनांविनाशायचदुष्कृ-
ताम् धर्मसंस्थापनार्थायसंभवामियुगेयुगे ८

टी० सम०- साधूंच्यारक्षणालागीं मारायापातकीजनां स्थापा- वयासिधर्मातें होतोंयुगयुगाप्रती ८ आर्या- साधुत्राणक- राया खळदुष्टांचेंकरावयाहनन धर्मस्थापायासी घेतोंपार्थायु-

गायुगींजनन ८ दोहा- साधुनकीरच्छाकरों पापिनडारोंमार॥ थापनरीतस्रुधरमकी जुगजुगमाहिबिचार ८ ओंवी- पवि- त्रसाधुताराखे दुष्टांसिनाशकरावे धर्मस्थापनव्हावें अवतरेंयुगा- युगीं ८ अभंग- रक्षावयासाधुजना मारावयासीदुर्जना १ धर्मस्थापनकराया होतोंयुगायुगींकौंतेया २ हेंचिदेहधारणमूळ ऐकेंममभायेचाखेळ ३ तुकाह्मणेअभयाचें दानपात्रभाविकाचें ४।८

श्लो०- जन्मकर्मचमेदिव्यमेवंयोवेत्तितत्त्वतः त्यक्त्वादेहंपुनर्जन्मनैतिमामेतिसोऽर्जुन॥९॥

टी०स०- अलौकिकेंजन्मकर्में माझींजाणेअसेंखरें देहाटाकु- नितोमातें पावेजन्मानयेपुन्हा ९ आर्या- एवंपार्थामाझें जा- णेजोजन्मकर्मनिश्चितरे देहांतींजन्मपुन्हा नपवेमजशींमिळो- नितोचिनरे ९ दोहा- मेरेजनमरुकरमकों तत्त्वलहेजोजान देहतजेमोकोंमिले बहुरिनजनमेंआन ९ ओंवी- माझेंजन्म- कर्मदिव्यजाण तयानाहींजन्ममरण तेरवूणज्ञानीधरून तेमज पावती ९ अभंग- माझीजन्मकर्मलीळा जाणेभाविकुजोभो- ळा १ धन्यतोतिभूमीवरी देहींअसोनिनिर्विकारी २ पदशाश्वतपा- वेल अनुपम्यहेंगाइल ३ खुंटेपुन्हात्याचाजन्म अनुभवेंतुकारा- म ४ ॥९॥

श्लोक- वीतरागभयक्रोधामन्मयामामुपाश्रि- ताः बहवोज्ञानतपसापूता मद्भावमागताः१०

टी०स०- कामक्रोधभयातीत ध्याननिष्ठमदाश्रित बहुज्ञानतपें शुद्ध मत्स्वरूपासिपावले १० आर्या- रागभयक्रोधरहितम- न्मयतेजन्मलेनरस्रुपूत ज्ञानतपेंपावतबहु पावतिमजलामदाश्र- येंपूत १० दोहा- रागक्रोधभयतजे मोमेंराखेभाय बहुतग्या- नितपकरिगये मोहिमांझसमाय १० ओंवी- कामक्रोधभ- यत्यजिती माझ्याआश्रयेंअसती ममप्रसादेंज्ञानपावती स्वरूपीं

मिळोनी १० अभंग- कामक्रोधभयावीण नोचसाधुपूर्णज्ञा-ण १ ध्याननिष्ठमदाश्रित त्यासआह्मीह्मणोंसंत २ बहुतज्ञानतपें शुद्ध जाणावातोमहासिद्ध ३ जेपावलेस्वस्वरूपीं तुकयाशरणत्याचि रूपीं ४ ॥१०॥

श्लो०- येयथामांप्रपद्यंतेतांस्तथैवभजाम्यहम्
ममवर्त्मानुवर्त्तंतेमनुष्याःपार्थसर्वशः ॥ ११ ॥

टी०सम०- जेजसेभजनीमातें मीतसाफळतोंतयां पार्थामनु-ष्यसकल माझ्यामार्गांचिवर्तती ११ आर्या- जेजेसेंमजभ-जती तैसेंभजतोंतयांसिमीपाहा माझ्यावर्त्मासर्वहि अनुव-र्तेंमनुजसंघबापाहा ११ दोहा- जोमोकोंजैसेभजे ताकोंत्योंफ-लदेत अर्जुननरसबजगतमो मोमारगगहिलेत ११ ओंवी- जैं-सेजेभजलाभजती त्यांसिमीभजेंतेचरीती माझेमार्गांवर्तती ॥ सर्वलोक ११ अभंग- जोजोजैसेंमातेंभजे मीहीतयातैसा उमजे १ जैसाभावठायींमाझे फळेंतेवींत्यासहजें २ पार्थामान-वसकळ ममगार्गचिनिखळ ३ वर्ततातीहेंतूंजाण तुकावंदीत्यांचे चरण ४ ॥११॥

श्लोक- कांक्षंतःकर्मणांसिद्धिंयजंतइहदेवताः
क्षिप्रंहिमानुषेलोकेसिद्धिर्भवतिकर्मजा ॥ १२ ॥

टी०-स०- कर्मसिद्धिचइच्छूनी पूजितीअन्यदेवता कर्ममूळाचत्यां सिद्धी नृलोकींहोतिसत्वर १२ आर्या- कर्मांचीहेसिद्धी इच्छुनि-यांदेवतायजनकरिती मानवलोकींहोती कर्मांचीसिद्धिजेहिलोक रिती १२ दोहा- करमसिद्धिकीचाहकरी पूजतदेवनलोय कर-मक्रियेनरलोकमें सिद्धिबेगहिहोय १२ ओंवी- जेकर्मसिद्धी इच्छूनी चित्तठेवितीअन्यदेवभजनीं मनुष्यलोकींक्षणीं सिद्धि-होतीसत्वर १२ अभंग- अन्यदेवतापूजिती जेकांकर्मसिद्धी प्रती १ नानाविधमार्गांनरें ध्यानउपास्यगजरें २ कर्ममूळेंचत्यांसि

द्वी नरलोकींपैं त्रिशुद्धी ३ पावेशीघ्रभक्तिभावें तुकाह्मणेपूर्वदैवें ४॥१२॥

श्लोक- चातुर्वर्ण्यंमयासृष्टंगुणकर्मविभागशः तस्यकर्त्तारमपिमांविद्ध्यकर्त्तारमव्ययम्॥१३॥

टी०सम०- चारीवर्णहिम्यांकेले गुणकर्मेंविवंचुनी त्यांचाकर्त्तातरीकर्त्ता नव्हेमीजाणअव्यय १३ आर्या- गुणकर्मविभागेंम्यां केलेउत्पन्नवर्णहेचार त्यांचाकर्त्ताहीमी जाणअकर्त्ताकरूनिरूविचार १३ दोहा- चारबरनमैंरचेकरी गुणअरुकरमबिभाग अकरतकर्त्ताहोरहों नहिमोहेअनुराग १३ ओंवी- म्यासृजिलेचारीवर्ण गुणकर्मविभागून त्यांचाकर्त्तामीजाण परीअव्यय असें १३ अभंग- विप्रक्षत्रियवैश्यशूद्र वर्णविभागचत्वार १ केलेइच्छेनीआपुले मार्गभिन्नत्यांस्थापिले २ सांभाळितोंपुनःपुन्हा असोनिअलिप्तअर्जुना ३ अजअव्ययछंदानें तुकयाजाणतूंसंधानें ४॥१३॥

श्लोक- नमांकर्माणिलिंपंतिनमेकर्मफलेस्पृहा इतिमांयोऽभिजानातिकर्मभिर्नसबद्ध्यते॥१४॥

टी०स०- कर्मेंनलिंपतीमातें कींनकर्मफळींस्पृहा मातेंजाणेअसें तोही बद्धकर्मींनव्हेकधीं १४ आर्या- कर्मालिप्तनव्हेमी कर्मफळींकामनानबाधांवे ऐसेंज्योमजजाणे त्यालाकर्मींकदानबाधावें १४ दोहा- करमनमोकोंलगतहें मोहिनफलकीचाह ऐसेंजोमोकोंलखे करमनबाधततांह १४ ओंवी- कर्मींजाणतेपाहीं कींमजकर्मइच्छानाहीं ऐसेंज्योजाणेकांहीं कर्मींतोनबाधिजे॥१४ अभंग- कर्मेंलिंपतीनामातें जरीमाझियेसाक्षीतें १ नवलसांगतोंअर्जुना ह्मणेसंशयोहामना २ कर्मस्वफळप्राप्तीआशा नसेकिंचितनरेशा ३ जाणेखुणातोचिमुक्त होयतोचिकर्मातीत ४ बद्धशस्त्रशास्त्रींनव्हे तुकावर्णीत्यागौरवें ५॥१४॥श्रीकृष्णायनमः

श्लो०-एवंज्ञात्वाकृतंकर्मपूर्वैरपिमुमुक्षुभिः॥
कुरुकर्मैवतस्मात्त्वंपूर्वैः पूर्वतरैःकृतम् ॥ १५ ॥

टी० सम०-ऐसेंजाणोनिमोक्षार्थी केलींकर्मेंपुराननीं करींकर्मचि तूंतस्मात्केलेंजेंपूर्वपूर्वजीं १५ आर्या- ऐसेंजाणुनिकर्मे केलीं पूर्विलमुमुक्षूच्यानिकरें प्राचीनानींकेलीं कर्मेंह्मणऊनितूंकरीं नि-करें १५ दोहा- जेचाहतहैंमुक्तिकों करमकरेमनमाय त्यौंहि करमकरोसदा पहिलनकोमतपाय १५ ओंवी- ऐसेंजाणोनि करीकर्म मोक्षइच्छूनि करीधर्म याकारणेंवर्णाश्रम केलापाहि-जे १५ अभंग- ऐसेंजाणोनिमुमुक्षीं कर्मेंकेलींपूर्वपक्षीं १ कु-रुवर्यात्याआधारें करीकर्मसाचोकारें २ केलींपूर्वजपूर्वजीं तुका-जयासीनांवाजी ३ ॥१५॥

श्लो०-किंकर्मकिमकर्मेतिकवयोऽप्यत्रमोहि-
ताः तत्तेकर्मप्रवक्ष्यामियज्ज्ञात्वामोक्ष्यसेऽशु-
भात् ॥१६॥

टी० स०-ज्ञानिहीमोहिलेकांहे कैसेंकर्मअकर्मही सांगेनतेंनि ज्ञाणोनी सुटसीअशुभांतुनी १६ आर्या- कर्माकर्मविचारीं मोहितजेथोरथोरकविराय तेंकर्मतुलाकथितों पार्थाजेंजाण-तांअशुभजाय १६ दोहा- कोनअकरमसुकरमकों रहतजु पंडितमोह मुगतकाजसोइकर्ममें कहेदेतहोंतोह १६ ओंवी- अकर्मकर्मतेंकोण कर्मेंबोळखावींजाण आईकतेंसांगेन अ-शुभांतूनिसूटसी १६ अभंग- येथेंमोहिलेंज्ञानियें खुणत-येध्यानाषीं १ कैसेंकर्मअकर्मतें संशयानेंदर्शवी २ जाणुनमी तूजसांगें अशुभअंगेंसूटसी ३ तुकाह्मणेदिव्यमत सावध चित्तेंऐकावें ४ ॥१६॥

श्लो०-कर्मणोह्यपिबोद्धव्यंबोद्धव्यंचविकर्म-
णः अकर्मणश्चबोद्धव्यंगहनाकर्मणोगतिः१७

टी०सम०-तत्त्ववेदोक्तकर्माचें विकर्माचेंनिषिद्धजें अकर्माचेंहि

जाणावें कर्माच्यागहनागती १७ आर्या- कर्माकर्मविकर्में जाणावींसद्विचारसाधूनीं कर्माचीगहनगती ऐसेंकथिलेंसदेवसाधूनीं १७ दोहा- ज्ञाकेहीयेकरमहै औरविकरमस्वभाय स्वनिअकरमगतिजियहै गहनकरमकेदाय १७ ओंवी- कर्माचें ज्ञानअसावें विकर्मतेंओळखावें अकर्माचित्तनद्यावें कर्मगती गहनह्मणोनियां १७ अभंग- तत्ववेदोक्तकर्मांचें कर्मत्याचें अवधारी १ निषिद्धविकर्माचेंजें तेथेंबुझेसर्वज्ञ २ अकर्माचेंही- जाणावें जीवींध्यावेंएकत्व ३ तुकावदेकर्मगती गहनह्मणतीयास्तव ४ ॥१७॥

श्लो०- कर्मण्यकर्मयः पश्येदकर्मणिचकर्मयः
स बुद्धिमान्मनुष्येषुसयुक्तः कृत्स्नकर्मकृत् १८

टी॰ सम०- नबाधेतेंनत्हेकर्म कृष्णार्पणिंअकर्मता अकर्मीपापतेंकर्म देखेसर्वज्ञसर्वकृत् १८ आर्या- कर्मअकर्मीकर्मीं अकर्मपाहेतयाकळेवर्म तोबुद्धिवंतयुक्तहि केलेंत्याणेंसमस्तहीकर्म १८ दोहा- करमनमांझअकरतजें लखेअकरमनकरम बुद्धिवंततिनसबकियो मेटेमनकेभरम १८ ओंवी- कर्मतेंचि अकर्मपाहें अकर्मतेंकर्महोऊनिराहे मनुष्यांतबुद्धिवंतआहेजो सर्वज्ञसर्वकर्त्ता १८ अभंग- नबाधेतेंनत्हेकर्म मुख्यवर्मतेंऐसें १ अकर्मताकृष्णार्पणीं सत्यवाणीमानावी २ अकर्मीचिकर्म पावे हेंतोंअवघेंचोखट ३ तुकावदेसर्वकृत देखेमातसर्वज्ञ ४॥१८

श्लो०- यस्यसर्वेसमारंभाः कामसंकल्पवर्जिताः
ज्ञानाग्निदग्धकर्माणंतमाहुः पंडितंबुधाः ॥१९॥

टी॰ सम०- टाकूनिकामसंकल्प आरंभींसर्वकामजो ज्ञानाग्निनें कर्मज्ञाळी ह्मणतीतोचिपंडित १९ आर्या- कर्मारंभजयाचे इच्छासंकल्पवर्जजेप्राज्ञ कर्मज्ञानाग्नीनें ज्ञाळितितेज्ञाणपंडितप्राज्ञ १९ दोहा- ज्ञाकेसबआरंभनिज बिनाकामनाहोत ना

सोंपंडितकहतजिन दहेकरमकोगोत १९ ओंवी– सर्वकर्मारं-
भकरी कामनात्यजूनिअवधारी ज्ञानाग्नीनेंदाहकरी ह्मणतीतो-
चिपंडित १९ अभंग– कामसंकल्पत्यागुनी आत्मध्यानींरतला
१ सर्वकर्माजोआरंभी निर्मळनभींचंद्रमा २ ज्ञानाग्निनेंजाळीकर्मा
शिवशर्मापैंजैसा ३ तोचिपंडितबोलती तुकास्तुतीकरीज्याची ४।१९

श्लो०– त्यक्त्वाकर्मफलासंगंनित्यतृप्तोनिराश्र-
यः कर्मण्यभिप्रवृत्तोऽपिनैवकिंचित्करोतिसः २०
निराशीर्यतचित्तात्मात्यक्तसर्वपरिग्रहः ॥ शा-
रीरंकेवलंकर्मकुर्वन्नाप्नोतिकिल्बिषम् ॥२१॥

टी०स०– फलेच्छाटाकुनीसर्व सदातृप्तनिराश्रय प्रवर्त्तलासर्व
कर्मीं तरीकांहींनतोकरी २० शरीरचित्तस्ववश नआशानपरिग्र-
ह शरीरमात्रेंजोकर्म करीपावेनबंधतो २१ आर्या– कर्मफला-
तेंत्यागी नित्यस्तृप्तस्वयेंचिअनुभवितो कर्मींप्रवृत्तअसतां न-
करीकांहींस्वसौख्यअनुभवितो २० निष्कामतनुमनाशीं अवरु-
निनिःसंगतेसिजोवरिता केवळतनुसंबंधीं कर्मेंकरुनीनलिंपतो
दुरिता २१ दोहा– कर्मफलनछोडेसदा तृपतिकरेनहिंआस ता-
कोंकरमनकरतही लगेनभवकीफांस २० जीतेइंद्रियदेहमन का-
मपरिग्रहजाय देहकाजकरमनकरत पापनलागततायं २१ ओं-
वी– फलेच्छात्यजी तृप्तअसोनिनिराश्रयोजी प्रकृतिकर्मींसहजीं
नबाधिजेल २० शरीरचित्तस्ववशकरिशी आशापरिग्रहटाकिशी
शरीरेंकर्मकरिशी असानपावेबंधातें २१ अभंग– सर्वटाकुनी
फळाशा स्वात्मतोषापाशीतरीं १ निराश्रयसदातृप्त पारंगतसच्छा-
स्त्रीं २ सर्वकर्मीप्रवर्तला जैसाभलामिथिलेश ३ नरीकांहींनतो
करी साक्षोत्तरींतुकयाचे ४।२०देहचित्तवशकरुनी जोसाधनींवि-
नटला १ परिग्रहनतेआशा मदईर्ष्यांनिर्णेची २ शरीरमात्रेंजोकर्म
करीधर्मरक्षनी ३ बंधनातेंछेदुनवर्त्ते लाभसरतेतुकयासी ॥४।२१

श्लो०– यदृच्छालाभसंतुष्टोद्वंद्वातीतोविमत्सरः

समःसिद्धावसिद्धौच कृत्वापिननिबध्यते॥२२

टी०सम०- लाभेंअयाचितेंतुष्ट नजयाद्वंद्वमत्सर सिद्धींअसिद्धींत सम नव्हेबद्धकरूनिही २२ आर्या- तुष्टयदृच्छालाभें द्वंद्वरहि-तज्जोविमत्सरीयुक्त ज्यालासिद्धिअसिद्धी समतोकर्मेंकरूनिहीमु-क्त २२ दोहा- जथालाभसंतोखज्जो सुखदुखनगनतदोई सि-द्धिअसिद्धीएककी करमनिबंधनहोई २२ ओंवी- सुखदुःखातें नधरी लाभालाभींचाडनकरी द्वंद्वातीतविचारी तोबंधनपावे२२ अभंग- लोभसर्वांसीसारिखा तुष्टदेखाअयाचितें १ सुखदुः-खद्वंद्वनेणें मत्सरनेणेंभावेंची २ सिद्धिअसिद्धींतसम आत्मा-रामसाधका ३ बद्धनव्हेकर्मकरितां तुकयावार्त्तानिवेदी ४॥ २२॥

श्लोक- गतसंगस्यमुक्तस्यज्ञानावस्थितचेतसः
यज्ञायाचरतःकर्मसमग्रंप्रविलीयते ॥२३॥

टी०स०- कर्त्तृत्वापासूनीमुक्त स्वरूपींचित्तथारलें यज्ञार्थआच-रेकर्म सर्वतेंज्ञातसेलया २३ आर्या- जोनिःसंगविमुक्त ज्ञानीं ज्याचेंकरीतमननिलया यज्ञार्थकर्मकरितो त्याचींकर्मेंहिपाव तीविलया २३ दोहा- तजेसबेजोकामना ग्यानलगावेचीत॥ जगयकाजकरमनकरे सोनबाधियेमीत २३ ओंवी- कर्त्तृत्वापा-सूनिमुक्त अखंडस्वरूपींजयाचेंचित्त यज्ञार्थकर्मआचरत तेणें-तेंपावतलयातें २३ अभंग- कर्त्तृत्वापासूनीमुक्त जोविरक्तसर्व-दा १ थोरचित्तआत्मरूपीं कींचिद्रूपींखेळतो २ मखार्थकर्माचरे निर्व्यापारेंआवडीं ३ सर्वहीतेंजातेंलया गायींजयातुकाराम ४॥२३

श्लो०-ब्रह्मार्पणंब्रह्महविर्ब्रह्माग्नौब्रह्मणाहुतं
ब्रह्मैवतेनगंतव्यंब्रह्मकर्मसमाधिना ॥२४॥ श्रीः

टी०सम०-कर्त्ताअग्निहविर्द्रव्यें ब्रह्मब्रह्मींचअर्पणें कर्मींब्रह्मस-माधिस्थ त्याणेंब्रह्मींचपावणें २४ आर्या- अर्पणहविहुत वन्ही सर्वहिहेंब्रह्मरूपजोमानी ब्रह्मक्रियासमाधी करुनीब्रह्मा-

सिपावतोज्ञानी २४ दोहा- होमअग्निसबब्रह्महे अरपीब्रह्मीं ज्ञान जाईब्रह्मसेसोरहे करमसमाधिस्थान २४ ओंवी-कर्त्ताहव्यआणिअग्नी होमब्रह्मजाणूनी कर्मब्रह्मसमाधिलावूनी ब्रह्मींचपावे २४ अभंग- कर्त्ताअग्निहविर्द्रव्यें जिवेंभावेंएकाग्र १ ब्रह्मब्रह्मींचअर्पून ज्ञालालीनमाझारी २ कर्मींब्रह्मसमाधिस्थ चिंताग्नींतसारिखा ३ त्याणेंब्रह्मींचपावणें॥ सुखबाणेतुकयासी ४ ॥२४॥

श्लो०-दैवमेवापरेयज्ञंयोगिनःपर्युपासते॥
ब्रह्माग्नावपरेयज्ञंयज्ञेनैवोपजुह्वति॥२५॥

टी०सम०-यज्ञइंद्रादिभावेंचि कर्मयोगीउपासिती ब्रह्माग्नींतचितेज्ञानी यज्ञरीतींचहोमिती २५ आर्या- कर्मठदैवमखातें करितीवदलोंसुयुक्तिहोमीती ब्रह्माग्नीचेठायीं ज्ञानीयज्ञेंकरूनिहोमीती २५ दोहा- देवनिकोईभजतहैं करेजग्यबहुधाय एकब्रह्ममेंजजतहैं ग्यानजोगकेदाय २५ ओंवी-इंद्रातेंभावेंचियज्ञ कर्मयोगीउपासितीजाण ब्रह्माग्नींतचित्तमन ज्ञानीयज्ञरीतींचहोमिती २५ अभंग- इंद्रादिभावेंचि यज्ञ जोसर्वज्ञस्वीकारी १ उपासितीकर्मयोगी पुढेंभोगीनिजमोक्ष २ जेकाज्ञानीब्रह्माग्नींत मनचित्तसामग्री ३ यज्ञरीतींचहोमिती तयाप्रासीनिजलाभु ४ तुकाह्मणेआणीकही॥ यज्ञपाहींसांगतु ५ ॥२५॥

श्लो०-श्रोत्रादीनींद्रियाण्यन्येसंयमाग्निषुजुह्वति शब्दादीन्विषयानन्यइंद्रियाग्निषुजुह्वति२६

टी०-स०-श्रोत्रादिइंद्रियेंकोणी निग्रहाग्नींतहोमिती त्याइंद्रियाग्नींतकोणी अर्थशब्दादिहोमिती २६ आर्या- संयमवह्निंतकोणी करितीश्रोत्रादिहोमचिसदाहा शब्दादिकविषयांचा करितीकरणाग्निनेंकुणीदाहा २६ दोहा- एकजुहोमत

इंद्रियन संजमअग्नि स्वरूप बिरवयनहोमतएकज्ञ इंद्रियअ-
गिनअरूप २६ ओंवी – श्रोत्रादिज्ञानेंद्रियें संयमाग्नींहोमि-
तीतये शब्दादिकविषयें इंद्रियाग्नींत होमिती २६ अभंग–ज्ञा-
नेंद्रियकर्मेंद्रिय दाहाकरणांचाप्रत्यय एकवटीसमुदाय स्वात्म
सत्तेयाजकू १ पृथगाकारेंनिग्रह सोडवूनिदुराग्रह करुनी आ-
त्मअनुग्रह नियमाग्नींहोमिती २ त्याइंद्रियाग्नींत सावधानया-
ज्ञकहोत वर्णअर्थसारहुत शब्दालागींहोमिती ३ तुकाह्मणेसं-
तांप्रती जैसीसारांशपद्धती ऐसेंनिवेदीश्रीपती पार्थाप्रतीऐका-
वें ४॥२६॥

श्लोक– सर्वाणींद्रियकर्माणिप्राणकर्माणिचापरे
आत्मसंयमयोगाग्नौजुह्वतिज्ञानदीपिते ॥२७॥

टी० स०– कोणीसर्वइंद्रियांची कर्मेंप्राणादिकांचिहीं चित्प्रकाशां-
तवृत्तीच्या निरोधाग्नींतहोमिती २७ आर्या– प्राणेंद्रियकर्मा-
चा अवघासमुदायहोमितांजळतो ज्ञानेंकरुनीकोणी पेटविती
आत्मसंयमानळतो २७ दोहा– जेसबइंद्रिनकेकरम औरक-
रमसबप्राण होमतसंजमअगिनमें प्रगटकरेचितग्यान २७ ॥
ओंवी– इंद्रियकर्मप्रधान कर्मसर्वांसिजाण संयमाग्नींतहोमू-
न निरोधाग्नींतहोमिती २७ अभंग– कोणीआईकअर्जुना पा-
हेंनिगमभावना सर्वइंद्रियस्वाधीना हेचद्रष्टसामग्री १ पांचप्रा-
णयादेहांत वागतातीआत्मस्थित त्याचींकर्मेंयथास्थित तींचहूं-
कडेनिर्मिलीं २ आतांवृत्तीनेंनिवृत्ती पदपावुनीझालीतृप्ती तेथें
चिद्रानूचीदीप्ती व्यापेपृथ्वीआकाश ३ तुकाह्मणेतेचकळा नि-
रोधाग्नीचीज्वाळा होमितीघनसांवळा आत्मतोंडेंवर्णितु ॥४॥

श्लो०– द्रव्ययज्ञास्तपोयज्ञायोगयज्ञास्तथापरे
स्वाध्यायज्ञानयज्ञाश्चयतयःसंशितव्रताः॥२८॥

टी० स०– द्रव्ययज्ञतपोयज्ञ योगयज्ञहिसव्रत वेदार्थज्ञानही

यज्ञ यत्नशीलअनुष्ठिती २८ आर्या- स्वाध्यायमखाकोणी करितीज्ञानाध्वरासिसंन्यासी योगद्रव्यतपोमय यज्ञांतेंदृढव्रताढ्यसंन्यासी २८ दोहा- एकजजतहैंद्रव्यसों एकतपस्याजोग एकजुपढतबेदहिजजे एकजत्नसोंलोग २८ ओंवी-एकद्रव्यवेंचिती त्रिविधतपकरिती एकयोगातेंअनुष्ठिती स्वाध्याययज्ञ २८ अभंग- धनापासूनअभिज्ञ देवद्विजपितृयज्ञ होतोचिद्रव्ययज्ञ पैंतत्त्वज्ञजाणती १ तपोयज्ञतापसांचा योगयज्ञतोयोग्यांचा स्रूव्रतवेदार्थाचा ज्ञानयज्ञहीबोलती २ यत्नशीलजेपांडवा अनुष्ठितीस्वात्मदेवा तुकाह्मणेहेंचदेवा झालेंपूर्णआवडतें ३ ॥२८॥

श्लो०- अपानेजुह्वतिप्राणंप्राणेऽपानंतथाऽपरे
प्राणापानगतीरुध्वाप्राणायामपरायणाः॥२९

टी०-सम०- अपानींहोमितीप्राण प्राणींतोचिअपानही प्राणापाननिरोधूनी प्राणायामासितत्पर २९ आर्या- प्राणीं अपानहोमीं प्राणअपानींकुणीस्वबोधानें प्राणापानगतीतेंरोधुनिअसतीसमीररोधानें २९ दोहा- होमअपानहिप्राणमो प्राणअपानहिमांह प्राणअपानमेंरोकिकें रहतजुहैंनरनाह॥२९ ओंवी- अपानहोमितीप्राणीं अपानींप्राणअर्पुनी हटयोगहाजाणूनी यज्ञेंयज्ञफळपावती २९ अभंग- अपानअधस्थ आसनें साधुनीआधारअधिष्ठानें तेथेंहोमिजेप्राणें आत्माहुतीअपानीं १ मगऊर्ध्वदशेचीतेगती स्वाधिष्ठानाचेवरती मणिपुरांतआहुती अपानघेतुप्राणाची २ कोणीप्राणअपानास॥ निरोधोनीषट्चक्रांस जिणोनिप्राणायामास उतावेळझालेजे३ तुकाह्मणेसाधकजनीं योगमार्गाअनुभवुनी पंथठेविलानिस्तानीं वागावयापांथिका ४ ॥२९॥

श्लो०-अपरेनियताहाराःप्राणान्प्राणेषुजुह्वति
सर्वेऽप्येतेयज्ञविदोयज्ञक्षपितकल्मषाः॥३०॥

टी० स०- कोणीनेमूनिअन्नादि प्राणीप्राणांसिहोमिती हटयोगी असेसर्व यज्ञेंपावनयज्ञवित् ३० आर्या- कोणीनियताहारें प्राणीप्राणांसिहोमितीबापा हेसर्वयज्ञवेत्ते क्षाळितियज्ञेंकरूं- नियांपापा ३० दोहा- प्राणनहीमेप्राणको होमतज्ञीआहार ज्ञेसबज्ञातजग्यको मेटेपापविकार ३० ओंवी- अल्पनेमू- निआहारें प्राणीप्राणनेमितीखरे हटयोगीनिर्धारें यज्ञेंचिय- ज्ञफळ ३० अभंग- हळूयोगबारेवात साधुनिआहारनियमि- त तेथेंमनकेवींदृषित पिंडूंशकेलहेंनेणें १ प्राणीप्राणांसिहोमि- ती हटयोगीऐसेरीती सर्वयज्ञेंपावनहोती त्याबोलतीयज्ञवित२ तुकाह्मणेनारायणें केलेंपार्थासिसांगणें नातेंसाधूचेंमागणेंहो- तेंकांहींपूर्वीचें ३ ॥३०॥

श्लो०- यज्ञशिष्टामृतभुजोयांतिब्रह्मसनातन-
म् नायंलोकोऽस्त्ययज्ञस्यकुतोऽन्यःकुरुसत्तम३१

टी० स०- यज्ञशेषसुधाभोक्ते परब्रह्मींचपावती अयज्ञालानहा लोक कैंचास्वर्गकुरूत्तमा ३१ आर्या- यज्ञावशिष्टअमृता सेवु- निपावतिसनातनब्रह्म यज्ञावांचुनिकैंसे लोक द्वयपावतीलज्जें ब्रह्म ३१ दोहा- जग्यशेसअमृतभखे होतब्रह्ममेंलीन यहलो कौंबिनजग्यनही परलोकसुहैछिन्न ३१ ओंवी- यज्ञशेषजे- भक्षिती अमृतपानेंब्रह्मपावती यज्ञशेषजेनकरिती तयांनाहीं परलोक ३१ अभंग- यज्ञशेषजेअमृत देवादिकज्याइच्छितत्या- चेभोक्तेझालेसंत पूर्णहटप्रयत्नें १ मगयांतलाभकाय ऐसाको- णीपुसताहोय तरीपरब्रह्मठाय पैंपावतीभरवसें २ आतांअक- सीपांडवा नसेयाज्यत्वस्वभावा त्यासींइहलोकबोलावा मान- कैसापरत्रीं ३ कुरुउत्तमाअर्जुना चित्तद्यावेंयावचना कांहींआ- सल्याकल्पना त्यातूंमातेंनिरूपीं ४ तुकाह्मणेचोरवट जेंज्ञानय- ज्ञावरिष्ठ तेंसेवितातीब्रह्मनिष्ठ सोहंमंत्रेंकरूनी ५ ॥३१॥श्री:

श्लो०- एवंबहुविधायज्ञावितताब्रह्मणोमुखे

कर्मजान्विद्धितान्सर्वानेवंज्ञात्वाविमोक्ष्यसे३२

टी०सम०- विस्तारलेबहुअसे यज्ञब्रह्याचियामुखें सर्वकर्मजतेज्ञाण ऐसेंजाणोनिसूटसी ३२ आर्या- एवंबहुविधयज्ञ श्रुतिनेंसांगीतलेंअसेंस्वमुखें कर्मजअवघेऐसें जाणूनिहो मुक्तहूंनिज्ञात्मस्वरुवें ३२ दोहा- बहुभांतवेदनकहे जग्यसबहुतेमान तेसबजान्योकरमतें लहेसुगतस्वरवान ३२ ओंवी-ऐसेबहुविस्तारले यज्ञब्रह्ममुखेंझाले सर्वकर्मविस्तारलें हेंउमजल्यासूटसी ३२ अभंग- बहुयज्ञाचाविस्तार झालाविधिपासूनीसाचार सर्वहीकर्मसारासार ऐसेंजाणूनिसूटसी १ कर्मीबहूतापांडवा ह्मणूनिजडपणठेवा याचेसंगेंजडजीवा तरणोपायकायसा २ ऐसेंकल्पिसीमानसीं ज्ञानीआशंकाविवसीं हातींनलगेठेव्यासी पैंगाभूतेंझोंबल्या ३ तयाभूतांचीझाडणी करीलयेथेंगदापाणी पंचाक्षरीतोनिर्वाणीं सोडविलेंसोडवी ४ तुकाध्यायध्यानाजवळ ज्याचीअखंडितमाळ ह्मणूनसंतांमाजीखेळ ज्ञालाब्रह्मप्रासीचा ५ ॥३२॥

श्लो०-श्रेयान्द्रव्यमयाद्यज्ञाज्ज्ञानयज्ञःपरंतप॥
सर्वंकर्माखिलंपार्थज्ञानेपरिसमाप्यते॥३३

टी०स०- द्रव्ययज्ञाहुनीश्रेष्ठ ज्ञानयज्ञचिअर्जुना लौकिकेंवैदिकेंकर्में सर्वज्ञानींचसंपती ३३ आर्या- द्रव्यमखाहुनिअधिक ज्ञानमखाज्ञाणतेभवातरती ज्ञानेंकरूनिकर्में अवघींसांडुनिपरंतपा परतीं ३३ दोहा द्रव्यजग्यतेंहेबडो ग्यानजग्ययहदाय जितेकरमबेदनकहे ग्यानहुरहतसमाय ३३ ओंवी- सांगीतलाद्रव्ययज्ञ ब्रह्मार्पणबहुतयज्ञ लौकिकवैदिकयज्ञ ज्ञानींहेंसर्वसंपती ३३ अभंग- द्रव्ययज्ञाहूनीश्रेष्ठ ज्ञानयज्ञहावरिष्ठ॥ पार्थापातेंब्रह्मनिष्ठ बहुधाऐसेंजाणती १ लौकिकवैदिककर्मेंसर्वहीतींज्ञानकर्में पावेसंपत्तीसप्रेमें नोहेकदादरिद्री २ हळहळगेलीज्याची तोसंपत्तीवंतत्याची कीर्तिपाठतुकावाची लोकांमा-

जीसर्वदा ॥३॥ ३३॥

श्लो०- तद्विद्धिप्रणिपातेनपरिप्रश्नेनसेवया॥
उपदेक्ष्यंतितेज्ञानंज्ञानिनस्तत्त्वदर्शिनः॥३४॥छ

टी० सम०- तेंजाणवंदनेंप्रश्नें संतसेवेंकरूनियां शास्त्रज्ञतत्त्वज्ञतुतें तेंज्ञानउपदेशिती ३४ आर्या- तेंतूंनमनेंप्रश्नें गुरुसेवेनेंधनंजयाज्ञाण तत्त्वज्ञानीज्ञाना उपदेशितिगुजसख्यातुझीआण ३४ दोहा- कीजेबहुतेनम्रता प्रसन्नसेवाभांति तेग्यानीउपदेसहै ग्यानसूजिनयहशांति ३४ ओंवी- रिघावेंसद्गुरुसीशरण करावें पादसेवन मगतेतुजउपदेशितीज्ञान तेणेंपावनहोशील ३४ अभंग- तेंज्ञानप्राप्तिखुण ऐकेंपांडवालक्षण अधींसद्भावेंनमन मगप्रश्नआवडीचा १ सेवाभावार्थेंकरावी निरपेक्षताअसावी तेव्हांकृपाउपजेजीवीं मगतोहोयउपदेश २ शास्त्रज्ञतत्वज्ञ ज्ञानसांगतीसर्वज्ञ तेव्हांसहजवर्मज्ञ तुकाह्मणेभाविकु ३॥श्रीः॥३४

श्लोक- यज्ज्ञात्वानपुनर्मोहमेवंयास्यसिपांडव॥
येनभूतान्यशेषेणद्रक्ष्यस्यात्मन्यथोमयि॥३५॥

टीः स०- जेजाणोनिपुन्हाऐसा नमोहसिलदेखसी चराचराआपणांत मजसीमगऐक्यतूं ३५ आर्या- ज्याज्ञानेंचकरुनियांपावसिपार्थापुन्हानमोहमहा जेणेंसमग्रभूतें स्वात्मानिरखिशिममात्मपरसमहा ३५ दोहा- पांडवतूंयाकेलियें रहियेनहिफिरमोह सबजीवनकोंदेखियें आपमाहिकेंमोह ३५ ओंवी- ऐसेंज्ञान जाणितल्यावरी मगमोहनपावसीलसंसारीं आत्मरूपदेखसीचराचरीं ऐक्यतेसी ३५ अभंग- जेंज्ञानजाणूनियां पुन्हाऐसा मायामया नमोहसीलकौंतेया दृश्यभासदिसेना १ स्थूलसूक्ष्मजींभूतें अथवास्थावरजंगमातें आत्मरूपतूंतयांतें आपणातें देखसी २ मगमजशींऐक्यता होयकैसीऐकेंआतां जैसेंपावकें कवळीतां देऐश्वर्यआपुलें ३ गंगासिंधुसमागमीं कींभानुच्याग-

थींरश्मी तेवींएकतेथेंनामीं तुकानवचेनिराळा ४ ॥३५॥श्रीराम॥

श्लो०- अपिचेदसिपापेभ्यः सर्वेभ्यःपापकृत्तमः
सर्वंज्ञानप्लवेनैव वृजिनंसंतरिष्यसि ॥३६॥७॥

टी०-स०- अससीघोरहीपापी पापियांसकळांततूं तरीयाज्ञा-
ननावेनें तरसीपापसागर ३६ आर्या- मोठापापीअससी ज-
रिपापासीतुझ्यानसेपार ज्ञानप्लवघेउनियां जाशिलवृजिनाब्-
धिच्याचतूंपार ३६ दोहा- सबपापिनमेंजोबडो पापीहूंजोहो
य ग्याननावचदिऊतरे पापसिंधुसमजोय ३६ ओंवी-सक-
ळपापियांमाझारीं घोरपातकीतूंअससीजरी तरीयाज्ञाननावेंत
निर्धारीं तरसीपापसागर ३६ अभंग- असलासजरीपापि
याशरीरीं नोहेकवणेपरीउद्धारची १ घोरपापीभीतीऐसीजरी
गती झालीतुजप्रतीपार्थवीरा २ तरीपापसिंधुवरिहेअगाधु आ-
हेकीनिर्बाधुज्ञाननौका ३ तुकाह्मणेसारनिवडीरमावर श्रवणेंचि
उद्धारभावीकांचा ४ ॥३६॥

श्लो०-यथैधांसिसमिद्धोऽग्निर्भस्मसात्कुरुतेऽ
र्जुन ज्ञानाग्निः सर्वकर्माणि भस्मसात्कुरुतेत-
था॥ ३७॥

सम०-कींजसापेटलाअग्नी काष्ठंजाळीजशींतशीं ज्ञानाग्निकरि-
तोभस्म सर्वहीपुण्यपातकें ३७ आर्या- जैसासमिद्धअग्नी
करितोभस्मक्षणांमधेंकाष्ठां कर्मेंभस्मकरावीं ज्ञानाग्नीनेंतशीं
पराकाष्ठा ३७ दोहा- जैसीज्वालहुतासकी डारतसबहीजार
ग्यानअगिनत्योंप्रबलहै डारतसबहीजार ३७ ओंवी- जैसें
महाभारइंधन भस्महोयअग्निसंगेंजाण सर्वकर्मेंजाळून ज्ञा-
नाग्नीभस्मकरी ३७ अभंग- किंवाजैसापेटेवन्हिजाळीकाष्ठें
तेथेंसानमोठेंनविचारीची १ तैसाएकवेळांज्ञानाग्नीउजळला ज्ञा-
त्याकर्मकळाभस्मकरी २ तेथेंपुण्यपापनोळखेस्वरूप उद्भवीसंक-

ल्पपतंगते ३ तुकामुक्तझालायामार्गेजोगेला तोचियाजनाला उपदेश. ४॥३७॥

श्लो०- नहिज्ञानेनसदृशंपवित्रमिहविद्यते॥
तत्स्वयंयोगसंसिद्धः कालेनात्मनिविंदति॥३८

टी० सम०- ज्ञानासमनसेशद्ध कांहींतेंज्ञानहास्वयें ज्ञाताचि जोयोगयत्नें काळेंचित्तांतबिंबतो ३८ आर्या- नाहींसमज्यादुसरें पवित्रज्ञानामधेंनसेकाळें तेंतूंस्वकर्मयोगें होउनिसंसिद्धिपावसीकाळें ३८ दोहा- तीनलोकमेंग्यानसम पावन नहिंकच्छुऔर जोगसाधनाजोकरे लहेग्यानकीठौर ३८ ओंवी- ज्ञानासारिखेंपवित्र आणीकनाहींसर्वत्र तेंज्ञानसिद्धियोगकरितांनिरंतर ज्ञानेंकरूनिपाविजे ३८ अभंग- ज्ञानासमनसेप्रायश्चित्तदिसे शद्धजेंआपैसेंदेहाकरी १ ऐसेंनसाधन देखतीलोचन सर्वगुणेंमानज्ञानासीच २ ज्ञात्याच्याप्रयत्नेंलाभेयोगचिन्हें मगसिद्धिरत्नेंयेतीहाता ३ काळेंयाचित्तांतअनुभवबिंबन तुकयाचेंहितयेवढेंची ४॥३८॥

श्लो० ० श्रद्धावांल्लभतेज्ञानंतत्परः संयतेंद्रियः
ज्ञानंलब्ध्वापरांशांतिमचिरेणाधिगच्छति३९

टी० स०- श्रद्धालुतोज्ञानपावे जोतत्परजितेंद्रिय ज्ञानपावूनि जेशांति थोरतोशीघ्रपावतो ३९ आर्या- तत्परविजितेंद्रिय तो ज्याच्याचित्तींसदैवविश्वास ज्ञानेंशांतिसपावे वदतोंमीकृष्णातुजचिविश्वास ३९ दोहा- इंद्रियजितश्रद्धासहित पावेऐसोग्यान तापायेततकालही पावेशांतिसुज्ञान ३९ ओंवी- ज्ञानपाविजेभक्तिकरूनी इंद्रियेंनेमिजेतत्परहोउनी ज्ञाननिष्ठापावूनी थोरत्वपावती ३९ अभंग- श्रद्धालुतोज्ञानपावेहेंतूंजाण पूर्णसमाधानजयापासी १ जोकांइंद्रियांतें आणितूंहारितें आणीब्रह्मत्वातेंतत्परजो २ ज्ञानासपावूनी

शांतीसघेऊनी बैसेनिगमवनींह्मणेतुका ३ ॥ ३९ ॥ श्रीकृष्णा०

श्लो०- अज्ञश्चाश्रद्दधानश्चसंशयात्माविन-
श्यति नायंलोकोऽस्तिनपरोनसुखंसंशया-
त्मनः॥ ४०॥

टी०स०- बुडेअज्ञतसाश्रद्धा हीनसंशयबुद्धिही त्यांतसंशय बुद्धीला नदोन्हीलोकनासुख ४० आर्या- जोअज्ञअविश्वासी करिसंशयवंतआपुलानाश लोकद्वयनाहींहीं सुखनाहीं ज्यासंशयमनास ४० दोहा- जोमूरखश्रद्धाबिन ताको होयबिनास जाकोंयहसंदेहहे दोउलोकनिरास ४० ओंवी- श्रद्धाहीनज्ञानहीन तोसंशयबुद्धीजाण त्यादोन्हीलोकनाहीं जाण सुखत्यानसे ४० अभंग- बुडेअज्ञतेसीअश्रद्धामानसीं वसेजयापाशींनिरंतर १ हीनजोसंशयीबुद्धितेसीनाहीं सुखरूपपाहींसर्वकाळ २ बुद्धिसंशयाचीनदोंलोकींरुची फलश्रुतीकाचीतुकाह्मणे ३ ॥ ४० ॥

श्लो०- योगसंन्यस्तकर्माणंज्ञानसंछिन्नसंश-
यम् आत्मवंतंनकर्माणिनिबध्नंतिधनंजय ४१

टी०स०- कर्मयोगांतसंन्यासी जोशास्त्रेंमुक्तसंशय जोआत्मज्ञनयाकर्मे नबाधतिधनंजया ४१ आर्या- योगेंकर्मेत्यागी ज्ञानेंछेदीचसंशयात्याला जाणेंधनंजयातूं कर्मेबाधितिनआत्मवेत्याला ४१ दोहा- मोकोंअर्पेकर्मकरे करीसंदेहदूर ग्यानीबधेनकरमसो रहेसदासुखपूर ४१ ओंवी- कर्मयोगातेंकरिती जेशास्त्रेंमुक्तहोती आत्मज्ञानातेंपावती धनंजया ॥ ४१ ॥ अभंग- कर्मयोगांतरींसंन्यासाचीथोरी वंद्यद्विजवरींअग्रपूजे १ मुक्तझालादेहींनुरेसंशयकांहीं वेदशास्त्रग्वाहीपाहूनीयां २ जोकांआत्मवेत्तातयाकर्मवार्त्ता नबाधितीचित्तामाजीपेंई ॥ ३ ॥ तुकाह्मणेमुक्तझालेदेहातीत अधमनेणतबायांगेलें ॥ ४ ॥ ४१ ॥ श्रीः

श्लो०- तस्मादज्ञानसंभूतंहृत्स्थंज्ञानासिनात्म-
नः छित्वैनंसंशयंयोगमातिष्ठोत्तिष्ठभारत ४२

टी०स०- तस्मात्संशयअज्ञानें जोमनींछेदुनीतया ज्ञानखड्गेंआ-
णिऊठ स्वकर्मकरिभारता ४२ आर्या- यास्तवअज्ञानेंजो हृद-
यींउपजलानिकरीमहात्रूट ज्ञानासीनेंछेदुनि संशयतोकर्मयोग
करिऊठ ४२ दोहा- संदेहजोअग्यानतें अपनोअर्जुनआयग्या-
नखर्गसोंकाटिये जोगकरेकिनताय ४२ ओंवी- याकारणें
अज्ञान हृदयींउपजेसंशयकरून तेंज्ञानेंतोडून योगकरी ४२
अभंग- तस्मात्तूंहावैरीसंशयसंहारी जोवागेअंतरींअमंग-
ळ १ छेदींज्ञानखड्गेंशीरयाचेंवेगें स्वकर्मतूंअंगेंअनुष्ठीपां २
तुकाविनवणीऐकावीसज्जनीं समासयेथूनीप्रसंगूहा ॥३॥४२॥
इतिश्रीमद्भगवद्गीतायांश्रीकृष्णार्जुनसंवादे ज्ञानयोगोनामचतु०४

इतिटीकासमश्लोकी चतुर्थाध्यायदीपिका
श्रीपार्थसारथीकर्त्ता जोवामनमनोरथीं ४

इतिगीतार्थबोधिन्यांश्रीमद्भगवद्गीताटीकायांचतुर्थो ऽध्यायः ४॥

पंचमाध्यायप्रारंभः

वामन.

पूर्वाध्यायींबोलिलाकीं योगसंन्यस्तकर्मजो आत्मज्ञानीतयाक-
र्में नबाधितिधनंजया १ दुसन्याअंतिच्याश्लोकीं उत्तमश्लोक
बोलिला कींऊठकर्मयोगातें करीतूंह्मणऊनियां २ येस्थवीं व-
र्णिलाकृष्णें योगसंन्यस्तकर्मजो तोकर्मयोगामध्येंच कर्मसं-
न्यासदेखतो ३ कींकर्मनकरीबंध ब्रह्मींनिष्कामअर्पिलें याक-
र्मयोगींकर्माचा संन्यासहरिबोलिला ४ कर्मसंन्यासह्मणिजे
कर्मत्यागचितोअसा कींकरोनिनसेकेलें नकळेअर्जुनाअसें
५ वाटलेंत्यासकींकर्म त्यागबोलोनिमागती कर्मयोगकरूंसां-
गे तरीसंदिग्धबोलहे ६ यासंशयेंप्रश्नकरी त्याचेंउत्तरदेहरी॥

कींहेएकाविणेंएक सिद्धिदेतीनसर्वथा ७ स्वातंत्र्यसांख्ययोगां-सी कींएकचिअनुष्ठितां दोंहींचेंफळपाहावें नतसेंयेस्थळींघडे ८ऐसेंश्रीकृष्णबोलेल करितांप्रश्नअर्जुन येथूनियांसमश्लोकी॥ संगतिश्लोकहेएयक ९

अर्जुनउवाच.

श्लो०-संन्यासंकर्मणांकृष्णपुनर्योगंचशंससि
यच्छ्रेयएतयोरेकंतन्मेब्रूहिसुनिश्चितम्॥१॥

टी०स०- बोलोनिकर्मसंन्यास कर्मयोगहिबोलसी दोहींतश्रेय जेंएक कृष्णातेंसांगनिश्चित १ आर्या- सांगसिकर्माचातूं योगहिसंन्यासहीमलाआंगें कृष्णायादोंमध्यें श्रेयस्करएकनि-श्चयेंसांगें १ दोहा- कबहुकहतसंन्यासकों कबहूहीकरमजो-ग एककहोनिहचयकरी मीटेजिनभवरोग १ ओंवी- पा-र्थह्मणेकृष्णनाथा संन्यासकर्मसांगता कर्मकींसंन्यासतत्वतां निश्चयसांग १ अभंग- पुसेपांडुपुत्रपरिसेनीरदगात्र संशा-याचेंक्षेत्रएकदीसे १ बोलोनियांकर्मसंन्यासाचेंवर्म कर्मयोगो त्तमनिवेदीसी २ परियादोहींतश्रेष्ठदावींहित मजसांगसायंत कृष्णनाथा ३ तुकाह्मणेजगव्यापकाचासंग तेथेंज्ञानमगकाय उणें ४॥१॥

श्रीभगवानुवाच

श्लोक- संन्यासःकर्मयोगश्चनिःश्रेयसकरावुभौ
तयोस्तुकर्मसंन्यासात्कर्मयोगोविशिष्यते॥२॥

टी०स०-कल्याणकरसंन्यास कर्मयोगहिहापरी कर्मत्यागाहु-नीथोर कर्मयोगविचारितां २ आर्या- संन्यासकर्मयोगहि दोन्हीकल्याणकरपरंतुजनीं कर्मत्यागाहुनिहा विचारितांकर्मयो-गबहुतगुणी २ दोहा- करमजोगसंन्यासअरु दोऊयेसुभदें-त करमजोगसंन्यासमें करमनलहियतचेत २ ओंवी- श्रीकृ-ष्णह्मणेपार्था कर्मसंन्यासदोन्हीउभयतां फलएकदोहींचेंविचा-

रितां परंतुकर्मश्रेष्ठ २ अभंग- बोलेलक्ष्मीकांतविश्वाचाजोअंत कल्याणकरांतसंन्यासहा १ कर्मयोगतेंसाजाणतूंवीरेशा थोरत्या- गोहूनेशाकर्माचीया २ कर्मयोगश्रेष्ठबोलतीपरनिष्ठ विचारेंचीज्ये- ष्ठतुकाह्मणे ३॥ २॥

श्लो०-ज्ञेयःसनित्यसंन्यासीयोनद्वेष्टिनकांक्ष- ति निर्द्वंद्वोहिमहाबाहोसुखंबंधात्प्रमुच्यते ३

टी०स०-जाणावानोचिसंन्यासी इच्छाद्वेषनसेजया निर्द्वंद्वजो अनायासें बंधापासूनिसूटतो ३ आर्या- निर्द्वंद्वमहाबाहो निरीहजोद्वेषिनाचअन्यासी पावेनाबंधकधीं जाणावासत्यतो- चिसंन्यासी ३ दोहा- द्वेखतजेचाहहीतजे सोसंन्यासीजान॥ द्वंद्वरहितहोजोरहै ताहीछूटतमान ३ ओंवी- असाजाणा- वासंन्यासी इच्छाद्वेषनसेमानसीं द्वंद्वतोडूनीपावेज्ञानासी बं- धापासूनिमोकळा ३ अभंग- संन्यासीजाणावायेथेंतोबर- वा नेणेंद्वेषभावाकदाजगीं १ सुखेंआटळतांनेणेंसुखवितां॥ मूळविरक्ततायतीश्वरा २ निर्द्वंद्वसर्वदाभोगीतआनंदा अना- यासेंबंधापासावतो ३ सुटेहासंशयकेवींदेतुत्राय जेथेंऐक्य मयतुकाझाला ४॥ ३॥

श्लो०-सांख्ययोगौपृथग्बालाःप्रवदंतिनपंडि- ताः एकमप्यास्थितःसम्यगुभयोर्विंदतेफलं ४

टी०-सम०-बोलतीसांख्ययोगातें पृथक्अज्ञनपंडित कीं ए- काच्याअनुष्ठानें दोहींचेंफळपावतो ४ आर्या- सांख्याचेंयो गाचें मूर्खाभिन्नत्वपंडितांनांही दोघांचेंफळदेतो सम्यक्ए- कहिअनुष्ठितानाही ४ दोहा- जोगसांख्यकोंदोकहत मूरख पंडतनाहीं दोउनमेंएककहिभजे तेऊफलतहेंताही ४ ओंवी- सांख्ययोगेंदोन्ही हेवेगळेह्मणतीअज्ञानी पंडितह्मणतीजनीं दोहींचेंफळएक ४ अभंग- बोलतीतेसांख्ययोगांसीपंडीत

एयक्अज्ञानांतज्यांचीबुद्धि १ कींहाएकदिसेअनुष्ठितया फळ पावेहूयामाजीएक २ आतांविचारांतबरीदृष्टिदेयीं जेणेंतुम्याग यींविरामेला ३ ॥४॥

श्लो०-यत्सांख्यैःप्राप्यतेस्थानंतद्योगैरपिगम्य-
ते एकंसांख्यंचयोगंचयःपश्यतिसपश्यति ५

टी०स०-पावतीसांख्यज्यास्थाना योगीहीतेथपावती सांख्य योगअसेऐक्यें जोपाहेतोचिडोळस ५ आर्या- सांख्येंपावे जैसें योगेंहीस्थानलब्धहायतसें सांख्यातेंयोगातें पाहेजोएक तोचिपाहतसे ५ दोहा- सांख्यजूलहियतजोगते सोंजोगहिते होय सांख्यग्यानएकेगिनें ताकोंग्यानीजोय ५ ओंवी- सां-ख्येंजेंस्थानपाविजे योगानेंतेंस्थळींजाइजे सांख्ययोगजाणिजे तोचिजाणता ५ अभंग- पावतीज्यास्थळासांख्यअनुभूती॥ तेथेंचपावतीयोगीराज १ सांख्ययोगाऐसेंऐक्यजोपाहिल डो-ळसहोइलपार्थिवातो २ श्रीकृष्णावचनप्राणहावेदाचा तुकाम्ह-णेसाचाअनुभव ३ ॥५॥

श्लो०-संन्यासस्तुमहाबाहोदुःखमाप्तुमयो-
गतः योगयुक्तोमुनिर्ब्रह्मनचिरेणाधिगच्छति६

टी०स०-संन्यासतोनव्हेऐसा जोकर्माविणदुर्लभ कर्मयोगेंजो मुनीतो ब्रह्मसत्वरपावतो ६ आर्या- संन्यासमहाबाहो यो-गावांचूनिफारदुष्करतो योगेंयुक्तचिमुनितो ब्रह्मप्रासीसिशी-घ्रतोकरतो ६ दोहा- लहतसंन्यासदुःखसों बिनकरमनुरे मीत जोगजुगतीजोकरे लहतब्रह्मनिश्चित ६ ओंवी- ऐ-सासंन्यासनजाणिजे कर्माविणेंकेवींपाविजे कर्मयोगेंजाइ-जे ब्रह्मलोकीं ६ अभंग- नव्हेऐसातोसंन्यास दुर्लभकर्मा वीणवोस १ कर्मयोगआचरणीं घेतीस्वस्वरुवनिर्वाणी २ पावे झडकरीपरब्रह्म ऐसामार्गहासुगम ३ तुकाम्हणेआनएक॥

ऐकाबुद्धिचेबोधक ४ ॥६॥

श्लो०-योगयुक्तोविशुद्धात्माविजितात्माजितें-
द्रियः सर्वभूतात्मभूतात्माकुर्वन्नपिनलिप्यते७

टी०सम०-कर्मयोगेंशुद्धचित्त जिंकिलींइंद्रियेंमन जोदेहजीवभू-
तात्मा करितांहिअलिप्तती ७ आर्या- विजितात्माशुद्धात्मा-
योगीरतजोजितेंद्रियग्राम आत्मासकळांचातो कर्मेंकरुनीअलि-
प्तनिष्काम ७ दोहा- इंद्रिजितनेंशुद्धही जोगजुगतजोकोय
जीवतजानेंआतमा करमलेसहूनहोय ७ ओंवी- योगकर्म
केलिया शुद्धबहोयआत्मया जितेंद्रियाविषया करूनिअलिप्त
जो ७ अभंग- चित्तशुद्धिकर्मयोगें कोणापुसावेंनलागे १अ-
होजिंकुनियांमन केलींइंद्रियेंस्वाधीन २ जीवभूतांचाहादेह न-
लगेकिमपिसंदेह ३ अलिप्तजोकरितांही तुकाह्मणेतोविदेही ४॥

श्लोक-नैवकिंचित्करोमीतियुक्तोमन्येततत्ववि-
त् पश्यञ्छृण्वन्स्पृशञ्जिघ्रन्नश्नन्गच्छन्स्वपन्श्व
सन्॥८॥

टी०सम०-नकांहींकरितोंऐसें मानितोनित्यतत्त्ववित् विषयींवर्त-
तांजातां निजतांश्वासवाहतां ८ आर्या- अशनींवासग्रहणीं
निद्राश्रवणींहिदर्शनींगमनीं स्पर्शीश्वासींकर्त्ता मीहेंतत्त्वज्ञयुक्त
तोनमनी ८ ग्यानीकरमनकरतहे मूलीकियेनमान सूजतसोच-
तरूपनित सूनतफिरतपुनिजान ८ ओंवी- कर्मकरूनीह्मण-
तीनाहीं देखणेंआइकणेंपाहीं गंधभोजननिद्रागमनेंही श्वा-
सदाकणेंहींआठ ८ अभंग- ऐसेंकांहींनकरीतो स्मृतिसार्सी-
तेंवर्त्ततो १ मानीतोनित्याचारी तत्त्ववेत्ताब्रह्मचारी २ विषयीं
वर्ततांजातां नस्फुरेसमाधितत्वतां ३ निद्राघेतोश्वाससांडी तुका-
ह्मणेसहजखोडी ४॥८॥

श्लो०-प्रलपन्विसृजन्गृण्हन्नुन्मिषन्निमिषन्नपि

इंद्रियाणींद्रियार्थेषु वर्त्तंत इति धारयन् ॥ ९ ॥

टी॰ सम॰- कर्मेंद्रियक्रिया होतां निमिषादिहि हालतां इंद्रियें स्वस्व विषयीं वर्त्ततीमानुनी असें ९ आर्या- निपुणहि निमिषोन्मेषीं दानग्रहणींहि भाषणप्रमुखीं करणें करणार्थींही वर्त्तति भावुनि सदाविदेहि स्फुरवी ९ दोहा- जागत सोवत चलत और बोलत डारहुं देत इंद्री बिखयन सों लगी जानत है यह हेत ९ ओंवी- बोलणें आणि घेणें देणें पातें पानयालावणें उघडणें हा इंद्रियें व्यापारकरणें ऐसें मानूनि वर्त्तती ९ अभंग- वाचापाणिपादलिंग गुद पांच हे कर्मांग १ यांच्या आचरतां क्रिया अंतर शुद्ध बाहे रमाया २ निमिषादिकही हालतां छिन्नन व्हे संयोगता ३ इंद्रियें आत्मविषें पैं वागतां तुका हर्षे ४ ॥ ९ ॥

श्लो॰- ब्रह्मण्याधाय कर्माणि संगं त्यक्त्वा करोति यः लिप्यते न स पापेन पद्मपत्रमिवांभसा ॥ १० ॥

टी॰ सम॰- ब्रह्मीं अर्पूनियां कर्में संगटाकूनि जो करी पापें न लिंपे तो जेंसें जळीं कमळिणीदळ १० आर्या- ब्रह्मीं अर्पुनि कर्में करि जो होउनि अलिप्त संगमळीं पापें लिप्त न सेतो कमळदळ जसें न लिप्त होय जळीं १० दोहा- करम करे न जिसंग कों सब कों ब्रह्महि जान ताकों पाप न लगत है पद्मपत्र जिउं मान १० ओंवी- ब्रह्मार्पण कर्म करी संग त्यजूनि असे निर्धारीं पापें न लिंपे ऐसिया पुरी पद्मपत्र उदकीं जेंसें १० अभंग- कर्में ब्रह्मीं अर्पून झालें मानस उन्मन १ करी सांडूनियां संगु निरपेक्ष तो चि चांगु २ पापें न लिंपे तो जेंसें स्फटिक रंगाचे कडवसे ३ जळीं पत्र कमळिणीचें तुका सी साम्य त्याचें ४ ॥ १० ॥

श्लो॰- कायेन मनसा बुद्ध्या केवलैरिंद्रियैरपि ॥ योगिनः कर्म कुर्वंति संगं त्यक्त्वात्मशुद्धये ॥ ११

टी॰ स॰- काया मनें बुद्धिनेंही वासनातीत इंद्रियें चित्तशुद्ध्यर्थ करि

ती संगटाकूनियांक्रिया ११ आर्या- देहमनबुद्धियांही योगीग-
तवासनेंद्रियांसहित निजचित्तशुद्धिसाठीं संगत्यागूनियां क्रि-
याकरित ११ दोहा- देहबुद्धिमनइंद्रियन जोगीहुयेनि संग
करमकरतअतिचाहसों चित्तसौचकेअंग ११ ओंवी- कर्मफ-
ळाचीइच्छात्यजूनी शांतिनिष्ठापावेमनीं कायामनेंयुक्तआचरो-
नी फळटाकूनिकर्मकरी ११ अभंग- कायामानसएकाग्र बु-
द्धिहोऊंनेदीउग्र १ गेलीवासनापळाली करणेंएकापंथींआली
२ मगवांछीचित्तशुद्धी करीनिःसंगत्वसिद्धी ३ संगटाकूनियांक्रि-
या स्वात्मप्राप्तीहेतुकया ४ ॥११॥

श्लो०-युक्तःकर्मफलंत्यक्त्वाशांतिमाप्नोतिनैष्ठिकीं
अयुक्तःकामकारेणफलेसक्तोनिबद्ध्यते ॥१२॥

टी०स०- योगीकर्मफळत्यागें स्थितीचीशांतिपावतो सकामका-
मसंकल्पें बद्धहोतोफळींरत १२ आर्या- त्यागुनिकर्मफळा-
तें पावेतोमुक्तनैष्ठिकीशांती कामेंअयुक्तबंधा कर्मफळासक्त
पावतोअंतीं १२ दोहा- ग्यानीह्रुसुगतीलहे करमकरेफळछां-
ड सुररवफलकीआसकरे बंधकामनाआड १२ ओंवी- ज्ञा-
नीमुक्तीतेंपावती कर्मकरूनीफळेच्छाटाकिती कामनाबंधेंपड-
ती तेबद्धहोत १२ अभंग- योगीऐशाचिन्हींजाण कर्मफळीं
निराकरण १ आत्मस्थितीसपावला सहजशांतिआलीत्याला
२ सकामतालागेपाप जेथेंकामनासंकल्प ३ बद्धफलाशेंबांध-
ती तुकाह्मणेवायांजाती ४ ॥१२॥

श्लो०-सर्वकर्माणिमनसासंन्यस्यास्तेसुखंवं
वशी नवद्वारेपुरेदेहीनैवकुर्वन्नकारयन् १३

टी०स०- करूनिकर्मेंसन्यासी मनेंहोउनियांसुखें असेनवद्वा-
रपुरीं कांहींनकरवीकरी १३ आर्या- करुनीकर्मेंहिमनें सं-
न्यासीहोउनीअसेस्वसुखें देहनवद्वारपुरीं कांहींनकरीस्वयें

नकरविकरवें १३ दोहा- मनकरीकरमजेतजत ग्यानीतिन-कोंमान नवद्वारपुरमेंबसत लेनकरवनकीरवान १३ ओंवी-मनेंकरूनिकर्मेंजोत्यजी ज्ञानीत्यासह्मणिजेजी देहींनवद्वारपु-रींजी नकरीनकरवी १३ अभंग- करुनीनिष्कामकर्मास यो-गीसंपादीसंन्यास १ सुरवीहोउनीयांमनें नकरीकरवादिसाधनें नवद्वारेंपुरींदेहीं वस्तीसंरक्षीविदेही ३ स्वयेंनकरीकरवीहिना तुकाह्मणेइतरजना ४ ॥१३॥

श्लो०-नकर्तृत्वंनकर्माणिलोकस्यसृजतिप्रभुः
नकर्मफलसंयोगंस्वभावस्तुप्रवर्त्तते॥१४॥७

टी०स०-कर्तृत्वकर्मेंलोकांचीं नईश्वरहिनिर्मितो नकर्मफलभोगा-तें वर्त्तेसंस्कारचक्रहें १४ आर्या- कर्तृत्वकर्मयातें लोकांचेंनि-र्मितोनईश्वरतें तेविंनकर्मफळाच्या भोगासंस्कारचक्रहेंवर्त्ते १४ दोहा- ईश्वरकरमनकरतयह नहीकरमकरतार करमफल-नाहींकरत प्रकृतिकरीबिस्तार १४ ओंवी- ईश्वरनाहींकर्म करित कर्त्तृत्वयालोकांत नकर्मफलभोगातें संसारचक्रअसे१४ अभंग- कर्त्तृत्वकर्मलोकांचें अथवात्यांच्याप्रपंच्याचें १ ईश्वरनि-र्गुनीनिराळा कर्मसाक्षित्वेंवेगळा २ नतोकर्मासकरवी अथवाफ-ळश्रुतीभोगवी ३ वर्त्तेसंसाराचेंचक्र तुकासर्वदाअवक्र ॥४॥ १४॥

श्लो०-नादत्तेकस्यचित्पापंनचैवसुकृतंविभुः
अज्ञानेनावृतंज्ञानंतेनमुह्यंतिजंतवः ॥१५॥

टी०स०- कोणाचेंपापहीनेघे नेघेपुण्यहिईश्वर अज्ञानेंवेष्टि-लेंज्ञान त्यायोंकरितिभोगिती १५ आर्या-कोणाचेंअघनेघे नेघेपुण्यासहीविभुपरंतू अज्ञानज्ञानातें अवरीतेणेंचिमोह-तीजंतू १५ दोहा- गहेनसुकृतकाहुकों औरपापनहिलेत॥ छायोग्यानअग्याननें मोहनप्रगटनदेत १५ ओंवी- कोणा-चेंपापनघेजाण पुण्याचेंनलगेकारण अज्ञानेंवेष्टिलेजन त्या-

णेंभोगभोगिती १५ अभंग- पापहिनेघेतोकोणाचें जेणेंयोगें पूरदुःखाचे १ नेघेपुण्यहिईश्वर पावावयास्वर्गद्वार २ अज्ञानानेंजेवेष्टित ज्ञानमोहेंविष्कळित ३ यास्तवकरितीभोगिती तुकाह्मणेअहंमती ४ ॥१५॥

श्लो०- ज्ञानेनतुतदज्ञानंयेषांनाशितमात्मनः
तेषामादित्यवज्ज्ञानंप्रकाशयतितत्परम्॥१६

टी० स०- अज्ञानबुद्धिचेंज्यांचें तेंज्याज्ञानेंचिनाशिलें पराजडातेंतेंत्यांचें प्रकाशीज्ञानसूर्यवत् १६ आर्या- आत्मज्ञानेंज्यांचें अज्ञानसमूळपावलेंनाश सूर्यापरिदावीतें ज्ञानप्रगटोनिआत्मरूपास १६ दोहा- दूरकियोअग्यानजिन हियेंग्यानप्रगटाय देखतईश्वररूपतें ग्यानीसूरकेदाय १६ ओंवी- अज्ञानगेलियावरी ज्ञानप्रगटवीअंतरीं तोईश्वररूपीनिर्धारीं ज्ञानवंतजाणतूं १६ अभंग- अज्ञाननिजबुद्धीचें नाशीज्ञानजिव्हाळ्याचें १ परीज्ञानशस्त्रचोख नाशीअज्ञानाचेंदुःख २ पराजडाचेतेज्यांचे॥ अंधनेत्रतिमिराचे ३ ज्ञानसूर्यउदयांत तुकाझालास्वरूपवंत ४॥१६

श्लो०- तद्बुद्धयस्तदात्मानस्तन्निष्ठास्तत्परायणाः
गच्छंत्यपुनरावृत्तिंज्ञाननिर्धूतकल्मषाः॥ १७॥

टी० स०- त्याचिज्ञानींबुद्धिचित्त निष्ठातेपरमाश्रय असेतेपावती मोक्ष ज्ञानेंजाळूनिसंचित १७ आर्या- तन्निष्ठतत्परायणअपुनिमनबुद्धिईश्वरींसारी नपवतिपुनरावृत्ति ज्ञानेंनाशोनिकल्मषेंभारी १७ दोहा- जोमनकोंअरुबुद्धिकों रोखतईश्वर माह जनममरणातिनकोंनहीं मुगतहोतनरनाह १७ ओंवी- जोमनआणिबुद्धीतें ईश्वरींस्थापीनिश्चितें भयनाहींतयातें मुक्तहोय १७ अभंग- बुद्धिचित्तत्याचीज्ञानीं एकविधनियमुनी १ परमाश्रयेंनेचिनिष्ठा साजेसदायोगभ्रष्टा २ मोक्षपावती ऐसेते विश्वंभरींएकचित्तें ३ तुकाह्मणेदग्धकेलें ज्ञानेंसंचीतजा-

॥४॥ १७॥

श्लो०- विद्याविनयसंपन्नेब्राह्मणेगविहस्तिनि
शुनिचैवश्वपाकेचपंडिताः समदर्शिनः॥१८॥

टी०स०- विद्यासद्गुणसंपन्नीं ब्राह्मणींधेनुहीमधें गजींश्वानांत चांडाळीं पाहतीसमपंडित १८ आर्या- विद्याविनयीब्राह्मण गायश्वपचगजआणितीश्वानें पाहतिसमदृष्टींजे पंडिततेवंदिजे- तविश्वानें १८ दोहा- बिद्याबिनयशूद्रजे गौगजसूकरश्वान॥ ग्यानीइनकोंगणतहै भेदलेननहिमान १८ ओंवी- विद्यावि- नयसंपन्न गायगजसूकरश्वान हेज्यासीसमज्ञाण तोचीज्ञानी पंडित १८ अभंग- विद्याविनयसंपन्न अयाचितलोकमान्य१ ब्राह्मणींधेनूमध्यें यातिभेदादिसंबंधें २ गजींशुनींतेंचांडाळीं॥ समपंडितुन्याहाळी ३ ज्ञानज्याचेंअखंडित तुकाह्मणेतोपंडित ४ १८

श्लो०- इहैवतैर्जितःसर्गोयेषांसाम्येस्थितंमनः
निर्दोषंहिसमंब्रह्मतस्माद्ब्रह्मणितेस्थिताः१९

टी०स०- समींमनस्थिरतिहीं जितांचभवजिंकिला समतेंब्रह्म- निर्दोष तस्माद्ब्रह्मींचतेसमीं १९ आर्या- स्थिरमनसमींजयांचें जितांचिभवजिंकिलातिहींपार्था समतेंब्रह्मस्तनिर्मळ तस्माद्ब्र- ह्मींचतेसमींसमता १९ दोहा- समताजिनकेजीवमें तिनजी- त्योसङ्सार समब्रह्महीकोंकहत ब्रह्मलीननिरधार १९ ओंवी- समज्यांचेजीवींवसे त्यांहींसंसारजिंकिलासे निर्दोषहीवसतसे ब्रह्मींतोसम १९ अभंग- सर्वभूतींमनआपुलें जेणेंस्थापिलें समान १ तेणेंजीतअसतांवीरा केलामातेराभवाचा २ समब्र- ह्मतेंनिर्दोष जेंनिःशेषनिर्मळ ३ तस्माद्ब्रह्मींनतेसमीं तुकयाव- मींमनराने ४ ॥१९॥

श्लो०- नप्रहृष्येत्प्रियंप्राप्यनोद्विजेत्प्राप्यचाप्रियं
स्थिरबुद्धिरसंमूढोब्रह्मविद्ब्रह्मणिस्थितः॥२०॥

टी०स०- नहर्षप्रियहोतांजो अप्रियेंघाबरानहे स्थिरबुद्धिन

जोमूढ ब्रह्मींब्रह्मज्ञजोस्थिर २० आर्या- प्रियहोतांहर्षनाअ-
प्रियहोतांचिदुःखजोसाहे स्थिरबुद्धिनजोमूढ ब्रह्मींब्रह्मज्ञणं-
डवाराहे २० दोहा- सुखपायेहरखेनहि दुखपायेनरिसा-
य राखेस्थिरनिजबुद्धिकों ब्रह्मींरहतसमाय २० ओंवी- सु-
खझालियाहर्षनाहीं दुःखझालियाक्रोधनाहीं बुद्धीकरूनीस्थि-
रतेही तेब्रह्मींपावती २० अभंग- नहर्षेप्रियहोतानां ज्याच्या
मनानिश्चळता १ नोहेघाबराअप्रियें ज्ञानरायज्ञान्यांचा २ न-
जोमूढस्थिरबुद्धी देहशुद्धीरहित ३ ब्रह्मींस्थिरब्रह्मवेत्ता तुकु-
याचित्तामिळाला ४ ॥२०॥

श्लो०-बाह्यस्पर्शेष्वसक्तात्माविंदत्यात्मनियः
सुखं सब्रह्मयोगयुक्तात्मासुखमक्षय्यमश्नुते २१

टी०-स०- स्पृहानबाह्यविषयीं स्वरूपींपावतोसुख ब्रह्मयोगीं
युक्तचित्त तोभोगीसुखअक्षय २१ आर्या- बाह्यस्पर्शत्या-
गी पावेअंतःसुखासिजोयोगी तोब्रह्मयोगयुक्त ज्ञानीअक्ष-
य्यपूर्णसुखभोगी २१ दोहा- बाहरकेसुखकोंतजे हियसु-
खरहेसुज्ञान वहीब्रह्मसुखकोंधरत लहेजुआनंदमान २१॥ ॐ
ओंवी- बाह्यसुखातेंत्यजी ह्रदयींआत्मसुखजाणोनजी ब्र-
ह्मसुखींनिरंतरजी अक्षयसुखभोगी २१ अभंग- स्पृहान
बाह्यविषयीं एकेठायींएकला १ सुखपावतांस्वरूपीं सहजपा-
पींत्यागिला २ युक्तचित्तब्रह्मयोगीं सुखाभोगींअक्षया ३ तुका-
ह्मणेयापरतें कायउरतेंबोलाया ४ ॥२१॥

श्लो०-येहिसंस्पर्शजाभोगादुःखयोनयएवते
आद्यंतवंतःकौंतेयनतेषुरमतेबुधः ॥२२॥

टी०स०- जोभोगविषयस्पर्शी तेंदुःखाचेंचिकारण आद्यंतवं-
तकौंतेया रमेज्ञानीनत्यासुखीं २२ आर्या- जेविषयभोगपा-
र्शी तेदुःखाचेप्रतिक्षणींदाते उत्पत्तिनाशवंत स्ववशेंरमतिते

बुधांसिनकदांते २२ दोहा- बिखेजितेंसङ्सारकें तेहैं दुखकोंमूल उपजतबिनसतहैंतिन्हे पंडतगयेनभूल २२ ओंवी- स्पर्शे संसारगरलसार तेंदुःखाचेंमूळनिरंतर नाशहोतअपार कोंतेया ज्ञानीस्रखी २२ अभंग- जोकांस्पर्शेभोगविषय मोहोबाह्य धरूनी १ तेंतवकारणदुःखाचें जेथेंवेंचेआयुष्य २ आद्यंतवंत पार्था हेअवस्थाभूमीची३रमेज्ञानीनत्यास्रखीं तुकादुःखी प्रपंचीं ४॥२२॥

श्लोक- शक्नोतीहैवयःसोढुंप्राक्शरीरविमोक्ष
णात् कामक्रोधोद्भवंवेगंसयुक्तःससुखीनरः२३

टी०स०-जोजितांचशकेसोसूं पूर्वीचिमरणाहूनी कामक्रोधादिवेगातें तोयोगीतोस्रखीनर २३ आर्या- निजमरणाहुनिपूर्वी, कामक्रोधादिवेगजोसाहे तोयोगीतोचिस्रखी तोज्ञानीयोग्य सुक्तिलालाहे २३ दोहा- कामक्रोधकेबेगकों साहिसकेजूसुभाय सोजोगीनितहीरहे तास्रखमेंलपटाय २३ ओंवी-योगियातेंहायोग कामक्रोधांचावेग साहूंशकेसांग तोयोगीस्रखीअसे २३ अभंग- जोजिताचिअर्जुना सोसुंभावनाशकेल१ पूर्वीचमरणाहुनी त्याहाळुनीउपेक्षी २ कामवेगक्रोधोद्भव स्वानुभवरक्षकु ३ नरतोस्रखीतोचियोगी पांडुरंगींतुकयातो ४॥२३

श्लो०-योंऽतःस्रखोंऽतरारामस्तथांऽतर्ज्योतिरेव-
यः सयोगीब्रह्मनिर्वाणंब्रह्मभूतोधिगच्छति२४

टी०स०-स्रखीआंतरमेआंत अंतर्ज्योतिचजोस्वयें झालाब्रह्मचि तोयोगी ब्रह्मनिर्वाणपावतो २४ आर्या- अंतःप्रकाशमयजो अंतःस्रखयुक्तअंतराराम तोब्रम्ह्युक्तयोगी पावेनिर्वाणपांडवाब्रह्म २४ दोहा- जाकेहियेप्रकासहै अंतरस्रखआराम॥ वहैजोगिपरब्रह्महै लहेब्रह्मकोंधाम २४ ओंवी- ज्याचेंहृदयप्रकाशी अंतरस्रखआरामभासे तोचियोगीअसे ब्रह्मींनिर्वा-

णपावतो २४ अभंग– अंतरसुखी अंतरीं रमे उंचप्रेमें निर्मळु १ अंतर्ज्योतींत जो स्वतां निर्मुक्त ताप्रपंचीं २ योगी ब्रह्म चितो झाला सां-गत्याला उणीव ३ पावे निर्वाण पदा तुकया सदा हरिरूपें ॥४॥२४॥

श्लो०- लभंते ब्रह्मनिर्वाणमृषयः क्षीणकल्मषाः
छिन्नद्वैधा यतात्मानः सर्वभूतहिते रताः ॥२५॥

टी० स०- पावती ब्रह्मनिर्वाण जे ज्ञानी क्षीणपातक द्वैतनाशें स्थिर मती सर्वभूतहितीं रत २५ आर्या- निर्वाणब्रह्मातें पावति ऋषि वर्य जाण निष्पापा छिन्नद्वैत यतात्मे करणारे सर्वभूतहित बापा २५ दोहा- जेग्यानी पापन तजत होत ब्रह्ममें लीन द्वंदन तिनके जीयमें रहत सबुन सों दीन २५ ओंवी- प्राणी पाप टाकीत ब्र-ह्मीं जे लीन होत त्यांचें सुख त्यांचे ह्रुदयांत सर्वभूतहित रत असे २५ अभंग- लाभे ब्रह्मरूपता देहीं निःसंदेही आकल्प १ क्षीणपात-क जे ज्ञानी जगीं वसूनी अलिप्त २ स्थिरमती नासे द्वैत यातायात नोळखे ३ सर्वभूतहितीं रत पाहाती संत तुकयासी ४ ॥२५॥७

श्लो०- कामक्रोधवियुक्तानां यतीनां यतचेतसां
अभितो ब्रह्मनिर्वाणं वर्तते विदितात्मनाम् ॥२६

टी० स० जे कामक्रोधरहित प्रयत्नीं वश चित्त जे देहवांचो मरो ते तों मुक्त केवळ आत्मवित् २६ आर्या- कामक्रोधत्यागी जे यतिवश चित्त साधुजन मैत्र निर्वाणब्रह्म तया विदितात्म्याला असे चि सर्व-त्र २६ दोहा- कामक्रोध सों जो रहित बसकीन्हो निज चीत ग्या-नवंत ते हैं सदा ब्रह्म चहु दिस मीत २६ ओंवी- कामक्रोधविर-हित आत्मा जाणूनि वश करित तो चि ज्ञानवंत म्हणत ब्रह्मात्मवित् २६॥ अभंग- कामक्रोधा विरहित झाला संत तो एक १ जेणें प्रयत्न केला बहु मन बाहु कवळीला २ देह मग मरो वांचो अथवा सांचो संपत्ती ३ केवळ मुक्त आत्मविद तुकया पद वंदीतु ४ ॥२६॥

श्लो०- स्पर्शान्कृत्वा बहिर्बाह्यांश्चक्षुश्चैवांतरे भ्रुवोः

प्राणापानौसमौकृत्वानासाभ्यंतरचारिणौ २७

टी०स०- बाहेरबाह्यविषयां दृष्टीतेंभोंवयांमधें नासिकींवाहती प्राणा पानातेंकरुनीसमा २७ आर्या- बाह्यस्पर्शत्यागें भ्रूमध्यामाजिदृष्टिरोधूनी नासांतरसंचारी प्राणापानहिसमानसाधूनी २७ दोहा- तजेबिखयसङ्सारके दृष्टिभौंवमेंराख॥ प्राणअपानहुसमकरे नासतमनअभिलाख २७ ओंवी- बाह्यविषयसंस्कार त्यजूनीदृष्टिभोंवयांवर प्राणायामसमकर प्राणअपानसमकरूनियां २७ अभंग- पुढेंसाह्यावेप्रसंगीं सांगणें आहेचयोगीं ययालागींतोसारंगी दंशयेथेंजाणवी १ आस्थालागावीअर्जुना ऐसीमनाचीवासना ह्मणूनीसांख्यतें सज्जना यथाशक्तिसांगतु २ बाहेरबाह्यविषया वीतरागेंदापूनियां दृष्टि देऊनिभोंवया मध्यभागींअवकाशीं ३ प्राणींवाहेनिजप्राणु तें वींचमेळवीअपानु तुकावदेदेतोमानु लोकांमध्यें योगीया ४।२७

श्लो०- यतेंद्रियमनोबुद्धिर्मुनिर्मोक्षपरायणः
विगतेच्छाभयक्रोधोयःसदामुक्तएवसः॥ २८॥

टी०स०- बुद्धींद्रियमनस्थैर्य मुनिमोक्षपरायण नाहींइच्छाभय क्रोध झालामुक्तचितोसदा २८ आर्या- इंद्रियमनबुद्धीतें दमुनीधरिमुक्तिचीमनींचोप तोमुनिमुक्तह्मणावा नाहींज्यालाभयस्पृहाकोप २८ दोहा- जितइंद्रियेंरूबुद्धिमन मुगतहिमेंमनदेत इच्छाभयक्रोध जोतजेमुक्तिपदारथलेत २८ ओंवी- इंद्रियबुद्धिमनजिंकिलें मुक्तिसाठींमनघातलें इच्छाभयक्रोधत्यजिले मुक्तपदपावला २८ अभंग- बुद्धींद्रियेंहीआकारा मनधरणेंसाधनबारा मुनिमोक्षाच्यामंदिरा एकसराचालिले १ चाडनधरीसिद्धीची तेविंचकामनामोक्षाची झालामुक्तसव्यसाची पुनःपुनःकितीसांगूं २ पैंगाजन्माचेंसार्थक मातेंभासेहेंचएक जाणुनितुकयाचाविवेक पदरींघेतीज्ञातये ३

श्लो०- भोक्तारंयज्ञतपसांसर्वलोकमहेश्वरम्

सुहृदंसर्वभूतानांज्ञात्वामांशांतिमृच्छति॥२९॥

टी० स०- भोक्तायज्ञतपांचामी सर्वलोकमहेशमी सर्वांचामीसखा मातें जाणोनीशांतिपावतो २९ आर्या- भोक्तायज्ञतपांचा लोकेश्वरमीचवेदवेदांनी भूतांचासुहृदहिमी मातेंजाणूनिपावती अंतीं २९ दोहा- तपजग्यनकोभोगता सबलोकनकोईश शांति लहेजोजानिकें मोकोंप्रभुजगदीश २९ ओंवी- जपतपयज्ञाचा भोक्ता सर्वलोकांतईशकर्त्ता शांतिपावेजाणतां सर्वांचासखाजाणमी २९ अभंग- भोक्तायज्ञतपांचामी आहेऐश्वर्यभूमी सर्वलोकींमहेशमी सखातेवींसर्वांचा १ ऐसाप्रभूचाअन्वय झालातेथेंअहंसंशय मगशांतीवधुप्राय तोपावतोनिर्मळ २ तुकाविनवी वारंवार माझ्यामनींहर्षफार संतींनकरावाअव्हेर प्राकृतभाषा म्हणोनी ३ ॥२९॥ इतिश्रीमद्भगवद्गीतायांश्रीकृष्णार्जुनसंवादे कर्मसंन्यासयोगोनामपंचमोऽध्यायः॥५॥ श्रीरुक्मिणीवल्लभायनमः

वामन·

इतिटीकासमश्लोकी अध्यायापंचमावरी
श्रीपार्थसारथीकर्त्ताजोवामनमनोरथीं १

इतिश्रीगीतार्थबोधिन्यांश्रीमद्भगवद्गीताटीकायांपंचमोऽध्यायः॥५॥छ

षष्ठाध्यायप्रारंभः

पूर्वाध्यायींअर्जुनाचा प्रश्नकींश्रेयएकजें तेंसांगकर्मसंन्यास अथवाकर्मयोगचि १ श्रीकृष्णेंउत्तरदिलें कींमोक्षार्थीतयासियां दोहीं विणेंनव्हेसिद्धी हेसापेक्षपरस्परें २ हेंघडेसांख्ययोगांसी कींया दोहींतएकचि अनुष्ठितांसिद्धिपावे बोलिलींउभयत्रजे ३ संन्यासस्तुमहाबाहो दुःखमाप्तुमयोगतः याश्लोकांतविनाकर्म बोलिलान्यासदुर्लभ ४ तयोस्तुकर्मसंन्यासात्कर्मयोगोविशिष्यते याश्लोकींकर्मयोगातें श्रेष्ठदोहींतबोलिला ५ हेंतोंविरुद्धकींकर्म योगाचीतीचपायरी संन्यासज्ञानसिद्धीची सेवटीलीचपायरी ६

याचाबोलुनियांभाव विरोधपरिहारया अध्यायग्रथमारंभीं कः रीश्लोकद्वयेंहरी ७ काम्यानांकर्मणांन्यासं संन्यासंकवयोविदुः ऐसेंपुढेंबोलणार अध्यायींअठराविया ८ संन्यासदोंपरीऐसा कींकाम्यत्यागएकहा शिखासूत्रादिकत्याग न्यासआश्रमरूपतो ९ निरग्निआश्रमन्यास शब्दूनिन्नासबोलिला कर्मयोगाविणेंजोकां पूर्वीदुर्लभवर्णिला १० टाकूनिकामसंकल्प कर्मेंकृष्णार्पणेंकरी कर्मींचित्यासंन्यास साधेयास्तवयोरहा ११ अशक्तूचिन्न संन्यासी होतांभ्रष्टचिहोइल निरग्निमगतोकेंमें शक्तचिन्नहोशके १२ नसाचजोक्रियाटाकी संन्यासपदवीविना प्रत्यवायेंबद्धहोतो उभयभ्रष्टअक्रिय १३ निरग्निहूनिहीश्रेष्ठ कर्मयोगअशागुणें अक्रियाहूनिहीश्रेष्ठ हेंबोलेलजगद्गुरु १४ ॥श्रीमद्रुक्मिणीरम०

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०-अनाश्रितःकर्मफलंकार्यंकर्मकरोतियः॥
ससंन्यासीचयोगीचननिरग्निर्नचाक्रियः॥१॥

टी०स०-कर्मींफळासक्तनव्हे करावेंकर्मतेंकरी तोसंन्यासीतोचियोगी ननिरग्निनअक्रिय १ आर्या- कर्मफळाचाआश्रय नकरुनिजोनरकरीतनिजधर्म तोसंन्यासीयोगी नेणेंअक्रियअनग्नितेंवर्म १ दोहा- करमफलनचाहेनही करमकरेंनिष्काम जोगीसंन्यासीवहहे पावनहेंसुखधाम १ ओंवी- कर्माचेंफळनापेक्षितांकर्मकरी तोचिसंन्यासीयोगीअवधारी जोसाग्निकर्माचाअधिकारी तोकर्मयोगीनव्हे १ अभंग- पांडवांसीविस्मय देववदनांयोगीराय आपणाठावकाअन्वय असावाहेंवाटलें १ मगपुसावेंहाहेत कांकींजेथेंहरिप्रीत तेंचआपुलेंहाहित हेंतोंकधींटळेना २ ऐसाभावअंतरींचा जाणुनीसखावदेवाचा ऐकेंपार्थसंशयाचा मूळठावोफिटेल ३ आह्मींअंतरींगेंविजे मगतेंकोणासीअर्पिजे ऐसेंनभेटेलदूजें पैंमायेचेंआवडतें ४ अनन्यासीवंचीजोकां होयअधिकारीपातका असोकाळजीसूटका आ-

जिज्ञालेंहेंभाग्य ५ दानायोग्यतूंसत्पात्र जैसेंकन्येजोगेंगोत्र अथ-
वापरमार्थीश्रोत्र जैसादीजेविरक्तीं ६ तरीऐकेंविचक्षणा फळजेंघेई
अंतःकरणा अनश्रुतहेवासना कर्मफळींज्यानाहीं ७ करावेंतें क-
रीतो तोचयोगीसंन्यासीतो ननिरग्निहीजोहोतो अक्रियतोनाहीं ८
तुकावदेविचक्षणीं मांडुसगीतारत्नखाणी घ्यावेंएकेकनिवडूनी॥
वचनेंशेषशायीचीं ९ ॥१॥

श्लो०- यंसंन्यासमितिप्राहुर्योगंतंविद्धिपांडव
नह्यसंन्यस्तसंकल्पोयोगीभवतिकश्चन ॥ २॥

टी०सम०- संन्यासजोह्मणावातो कर्मयोगचिपांडवा कींकाम्यत्या-
गसंन्यास कर्मयोगनत्याविण २ आर्या- ज्यासंन्यासह्मणावें
पार्थात्यालाचयोगतूंजाण संन्यासत्यागाविण कोणीयोगीनव्हेतु-
झीआण २ दोहा- ज्याकोंसंन्यासीहिकहे वहैजोगतूंजान बिनसं-
न्यासहिजोगनहि यहीसाचतूंमान २ ओंवी- ज्यातेंसंन्यासीह्म-
णती तोयोगजाणेंनिश्चिती संकल्पनटाकिलाकिरीती तोयोगीनव्हे१
अभंग- ह्मणावाजोसंन्यासतो कर्मयोगसिद्धहोतो दोहींमोर्गेंजे-
साजातो एकाक्षेत्राचंदाया १ कींयाकाम्याचेत्यागें जोसंन्यासघेतूं
अंगें कर्मयोगहीप्रसंगें नव्हेकांहींदुसरा २ तुकाविनवीभावार्थी
लोकपरिसोपरमार्थी ज्यासप्रीतयोगपंथीं अहर्निशींअखंड ३॥२॥

श्लो०- आरुरुक्षोर्मुनेर्योगंकर्मकारणमुच्यते
योगारूढस्यतस्यैवशमःकारणमुच्यते ॥ ३॥

टी०सम०- योगारुरुक्षुजोज्ञानी कर्मत्यासहिकारण तयाचयोगा-
रूढासी ध्यानस्थितिसकारण ३ आर्या- योगारुरुक्षुमुनिजो
पार्थाकारणतयासितेंकर्म योगारूढमुनीला कारणशमतोचिदेम-
हाशर्म ३ दोहा- जोकरसहुतेंलहतहे ग्यानीचित्तबिचार जो-
गहिलहेंशांतिहिगये बिरेवेइंद्रियनसार ३ ओंवी- योगारूढ
जोइच्छित तयाकर्महेंनिभ्रांत योगपावल्याशांत शमबुद्धितोची३

अभंग- योगारूढजोकाज्ञाता जगींव्हावयामान्यता संपादित आमुचीवार्त्ता पैंगाजीवींधरूनीं १ कर्मत्यासहीपांडवा कारणहोय यागोरवा जैसेंतेलबत्तेंदिवा प्रभादावीअनंत २ तयायोगारूढाला गीं ध्यानस्थितकारणअंगीं पुढेंउजळीहेमांगी तुकयाकारागीरतो३

श्लो०-यदाहिनेंद्रियार्थेषुनकर्मस्वनुषज्जते
सर्वसंकल्पसंन्यासीयोगारूढस्तदोच्यते॥४॥

टी०स०-जेव्हांनविषयींगुंते कर्मीहींनरुतेमन भोगसंकल्पही टाकी तेव्हांआरूढबोलिजे ४ आर्या- जेव्हांकुंतीतनया टाकुनिसंकल्पजाळभारूढ कर्मीआणिकविषयीं उदासजोतोचियोगिआरूढ ४ दोहा- बिखयनसोंअरुकरमसों होयप्रीतजबदूर सबसंकल्पनकोंतजे जोगरहेतबपूर ४ ओंवी- इंद्रियार्थीझालाहीन कर्मनिपजोंराहेआपण तयासीसंन्यासीह्मणून योगारूढबोलिजे ४ अभंग- जेव्हांनविषयींकदा गुंतेदैवीकसंपदा तूजसांगतोंप्रमदा लाघवजैसेंशुकासी १ कर्मीहीनरुतेमन जैसेंस्त्रीपादास्वप्न झालागजवाजीवाहन जागाहोतांतेंमिथ्या २ टाकीभोगाचेसंकल्प गेलाजीवींचाविकल्प तेव्हांआरूढज्ञानदीप बोलतोतुकयाऐसें ३॥४॥

श्लो०-उद्धरेदात्मनात्मानंनात्मानमवसादयेत्
आत्मैवह्यात्मनोबंधुरात्मैवरिपुरात्मनः॥५॥

टी०स०- उद्धरावेंस्वचित्ताला प्रपंचींबुडवूंनये मित्रहेंआपुलेंचित्त शत्रुहीचित्तआपुलें ५ आर्या- उद्धरिजेआपआपणां करिजेअपुलानघातआहोतो मित्रहिअपुलाआपण पार्थाअपुलाचि शत्रुहीहोतो ५ दोहा- निजआतमकूंउद्धरत अधोगमनकरिहेत आतमाहिरिपुआपको आतमाहिसुखदेत ५ ओंवी- निजआत्माउद्धरत उद्योगावांचूनिमनठेवित आपलाशत्रुआपणजाणत मित्रआपुलेंचित्तपैं ५ अभंग- अरेविषयडोहांत

जेकांबुडालेंसंतत तेंलवउद्धरावेंचित्त आत्मबळेंअभ्यासें १ नयेबु-
डवूंप्रपंचीं पुढेंजाणीवगेल्याची कोणपुसेधनवंताची लाजजायध-
नगेल्या २ मित्रहेंआपुलेंचित्त सात्म्यझाल्याफळदेत शत्रुहीहेंच-
होत हाउद्धरूनिअनर्थ ३ तुकाह्मणेसर्वाधिक साधनहेंचिगमे-
एक चित्तझाल्यासन्मुख कायउणेंलाभासी ४ ॥५॥श्रीराम॥

श्लो०-बंधुरात्मात्मनस्तस्य येनात्मैवात्मनाजितः
अनात्मनस्तुशत्रुत्वेवर्तेतात्मैवशत्रुवत् ॥ ६॥

टी०सम०-मित्रत्याचेंचतेंचित्त जेंस्वरूपेंचिजिंकिलें अनात्मज्ञास
शत्रुलें वर्त्तेचित्तचिशत्रुवत् ६ आर्या- जिंकीमनजोत्याचें मा-
नसतेंआत्मबंधुहितकरतो मानसअनात्मयाचें होतेंअपुलारिपू-
हितोकरतो ६ दोहा- आपहिजीत्योआतमा सोईबंधूयाहि जि-
नजीत्योनहिंजूवहे अरिसोबरततनाहि ६ ओंवी-बांधीआत्मीं
चित्तजिंतोनी तेंचित्तबंधूजाणूनी स्वरूपींवोळखीनाणी चित्तश-
त्रुवतवर्त्ते ६ अभंग- मित्रचित्ततेंह्मणावें जेंकांस्वरूपींविसावे
विश्वरूपअनुभवें जिंकीस्वात्ममतीनें १ हेंकांअलभ्यसाधन विधिइं-
द्रचंद्रेशान मानवतीऐसामान पैंभोगीतेंनिवाडे २ नाहींतरीअज्ञानां-
त मिथ्याभवसिंधूदावीत तुकाह्मणेजीवभ्रांत होयशत्रुहेंझाल्या३
६

श्लो०-जितात्मनःप्रशांतस्य परमात्मासमाहितः॥
शीतोष्णासुखदुःखेषु तथामानापमानयोः॥ ७॥

टी०स०-शांताचेंजितचित्ताचें योरचित्तवरेंस्थिर मानापमानींशी-
तोष्णीं सुखदुःखांतजेंसम ७ आर्या- निजमनशांतात्माजो त्या-
चाआत्माभवार्णवांततरे शीतोष्णींसुखदुःखीं मानामानींअसेस-
माहितरे ७ दोहा- जिनजीत्योहेआतमा शांतिलहेबहुग्यान
शीतउष्णसुखदुःखजरा औरमानअपमान ७ ओंवी- मनजि-
णोनिशांतिपावे तथापरनिष्ठाजाणावें ऐसियासिसुखदुःखनपा-
वे तैसेचमानापमान ७ अभंग- अरेशांताचेंकुरुपती जितन्द्रि-

त्याचीआयती थोरपणहेंनिगुतीं चित्तधारेस्वरूपीं १ त्याचेंचिन्हहेंची वीरा मानअपमानवारा झगटल्यायाशरीरा मेरूऐसीधैर्यता २ तैसेंचशीतउष्ण विषामृताजेसाकृष्ण सुखदुःखीतोसहिष्णु तुकयाचकोंनेदीजे ३ ॥७॥

श्लोक- ज्ञानविज्ञानतृप्तात्माकूटस्थोविजितेंद्रियः
युक्तइत्युच्यतेयोगीसमलोष्टाश्मकांचनः॥ ८॥ छ॥

टी०स०-ज्ञानेंअनुभवेंतृप्त जोकूटस्थजितेंद्रिय तोयोगारूढकींहेम ढेंडाधोंडाजयासम ८ आर्या- जोकूटस्थजितेंद्रिय विज्ञानज्ञानतृप्तिनेंधाला ढेंकुळधोंडासोनें ज्यासमतोयुक्तमान्यविबुधांला ८ दोहा- ज्ञानेग्यानविग्यानजो औरइंद्रिजितहोय सोनोपरखान एकसम गनेसोजोगीहोय ८ ओंवी- ज्ञानविज्ञानतृप्तझाले अविनाशविषयगेले जयांसुवर्णमृत्तिकाहेंनकळे तेयोगीजाणतूं ८ अभंग- ज्ञानभोज्यगुरूहातें धालाजेवूनितृप्तीतें सुखेंउद्गारअवचितें पैंगादेतूंसर्वदा १ जितेंद्रियब्रह्मचारी राहेकूटस्थव्यापारीं भासेनभासेअंतरीं ज्याचाअंतआदळेना २ तोचयोगारूढहेम ढेंडाधोंडाजयासम तुकाह्मणेसर्वोत्तम हेरोकडीप्रतीती ३ ॥८॥

श्लो०-सुहृन्मित्रार्युदासीनमध्यस्थद्वेष्यबंधुषु॥
साधुष्वपिचपापेषुसमबुद्धिर्विशिष्यते ॥ ९ ॥छ॥

टी०स०-मित्रशत्रुउदासीन मध्यस्थअसखेसखे साधुपापीअशासर्वीं समबुद्धिविशेषतो ९ आर्या- द्वेष्यउदासीनरिपू बंधूमध्यस्थसुहृद्आणिमित्र साधूपापीयांला पाहेसमतोविशिष्टसर्वत्र ९ दोहा- मित्रउदासीशत्रुपुनि अरुनिजबंधुसमान साधूपापीचित्तमें गनेएकउन्मान ९ ओंवी- सोयरेबंधुमित्रजन वैरीसखा उदासीन यांनेंमानीसमान तोसमबुद्धी ९ अभंग- कोणीकापिलीयामान दुःखेंनपवेरुदन मित्रजोडेराजरुन गजवाहनींमिरवी १ दोन्हीसारिखेजयासी नैसेंचित्तसख्यापाशीं येतनित्यवि-

सांख्यासी असरवाहीतेवींच २ साधुबोधामिथ्याबोली समबुद्धीपूज्ञा केली तुकाह्मणेज्ञानवल्ली त्याचीझालीसफळ ३ ॥९॥श्रीराम्

श्लो०-योगीयुंजीतसततमात्मानंरहसिस्थितः
एकाकीयतचित्तात्मानिराशीरपरिग्रहः॥१०॥

टी०स०- कर्मयोगींचित्तयोजी सदाएकांतसेवुनी स्थिरचित्तनूएक टाकीआशापरिग्रह १० आर्या- जोसंयमचित्तात्मा पार्थानिष्कामसंचयत्यागी एकांतीएकाकी ब्रह्मींयोजीमनासजोयोगी १० दोहा- बैठेकैसेएकचित्त जोगीसाधेजोग एकाकीचाहेनकछु जोरेनहिसुखभोग १० ओंवी- योगीएकांतीबैसोनी असावेंरहस्यध्यानीं चित्तआत्माजिंतोनी टाकीआशापरिग्रह १० अभंग- कर्मयोगींचित्तयोजीसदोदित जैसायोगीघेतदिव्यरस १ एकांतसेवनआवडतेंमन पथानेंलोटूनशाहाणावागे २ स्थिरचित्तें चिंतीएकजगत्पती सद्विद्यासत्मीनीअनुरागें ३ टाकीआशातेंसा परिग्रहचीरेशा नाहींजीवदशातुकाह्मणे ४ ॥१०॥

श्लोक-शुचौदेशेप्रतिष्ठाप्यस्थिरमासनमात्मनः
नात्युच्छ्रितंनातिनीचंचैलाजिनकुशोत्तरम्॥११

टी०स०- स्थापूनियांशुद्धदेशीं स्थिरआसनआपुलें नबहूउंचना नीच कुशाचर्मावरीपट ११ आर्या- शुद्धस्थानींअपुलें स्थिरआसनघालुनीसुयोगरतें अत्युच्चनीचहिनजें वस्त्राजिन दर्भज्यांत उत्तरतें ११ दोहा- ठौरसुपुनितनिहारकें करिआसनबिस्तार न हिऊंचोनीचोनहिं पटकुशाचर्मबिचार ११ ओंवी- पवित्रशुद्ध देशींजाण स्थिरकरावेंआसन उंचनीचनसावेंजाण कुशाचर्मवस्त्र आंथरोनी ११ अभंग- स्थापूनियांशुद्धदेशींयेप्रसिद्धीं प्रयाग अंबुधिसंतग्राम १ स्थिरहेंआपुलेंआसनजेणेंकेलें बहुउंचलले ऐसेंनको २ नीचनरीभूमीदोषलागेऊर्मी कुशामृगचर्मीपटदिव्य ३ तेथेंसुमुहूर्तेंबैसावेंनिरुतें आठवीगूरुतेंतुकाह्मणे ४ ॥११॥७

श्लोक- तत्रैकाग्रंमनःकृत्वायतचित्तेंद्रियक्रियः
उपविश्यासनेयुंज्याद्योगमात्मविशुद्धये॥१२

टी०स०- करूनिमनएकाग्र स्थिरचित्तेंद्रियक्रियें चित्तशुद्ध्यर्थयो-
जावा योगबैसोनिआसनीं १२ आर्या-- त्याआसनिंबैसोनी क-
रुनीएकाग्रधीरचित्तमुनी आत्मविशुद्धीसाठीं योजावायोगइंद्रि-
येंदमुनी १२ दोहा- करिबैठेमनकोंथिरे सबइंद्रियनकोंजीत
करिकेआतमशुद्धकों जोगकरेयारीत १२ ओंवी- मनइंद्रियेंचि-
त्तनेमुनी बैसावेंतयेआसनीं आत्मशुद्धीव्हावयालागोनी योग-
करावा १२ अभंग- करुनीमानसएकाग्रहव्यास नेदीबाह्यपेस
मनाघेवों १ स्थिरचित्तहोयइंद्रियांसक्रियां वोळंगतीपायांसदोदीत
२ चित्तशुद्ध्यर्थाचायोगपेंहराचा जयोआसनाचातुकाह्मणे॥३॥१२॥

श्लो०- समंकायशिरोग्रीवंधारयन्नचलंस्थिरः
संप्रेक्ष्यनासिकाग्रंस्वंदिशश्चानवलोकयन्१३

टीका-सम०- माजपाठशिरग्रीवा नीटहेधरुनीस्थिर ठेवूनिदृष्टि
नासाग्रीं नपहाव्यादिशादश १३ आर्या- कायशिरग्रीवांतें सम-
अचळकरूनिनीटनासाग्र पाहुनि दिशानपाहुनि करुनीब्रह्मींमनासएका-
ग्र १३ दोहा- कायाशिरअरुग्रीवकों राखेएकसमान दृष्टिधरेनि-
जनासिका देखनहींदिशाआन १३ ओंवी- कायासमकरूनीक-
टीहनवटी दृष्टिदीजेनासापुटीं स्थिरकीजेश्वासाचीपरिपाटी दि-
शाअवलोकननकरावें १३ अभंग- माजपाठशीरग्रीवानीटस्थी-
र धरुनीनिर्धारस्थिरकीजे १ उठतांउपाधीतेशादेहींआधीं गिळी-
जेअंबुधीनदाजेसा २ आवरोनीमनाधरीजोधारणा तुकाह्मणेजाणा
योगियांतो ३ ॥१३॥

श्लो० प्रशांतात्माविगतभीर्ब्रह्मचारिव्रतेस्थितः
मनःसंयम्यमच्चित्तोयुक्तआसीतमत्परः॥१४॥

टी०-स०- मननिर्भयजोशांत ब्रह्मचारिव्रतस्थजो मद्रूपींलावु-

नीचित्त वसेमत्सरहोउनी १४ आर्या- मजवरिमनज्याचेंत्याशां-तात्याचेंसमूळभयपरतो सब्रह्मचर्यरतज्जो युक्तअसोमनदमूनि-मत्सरतो १४ दोहा- शांतगहेभयकोंतजे ब्रह्मचर्यव्रतलेत मो-मेंरखिरोंकेमन लहेजोगकोंहेत १४ ओंवी- निर्मलमनेंकरूनी निर्भयमनींहोउनी ब्रह्मचर्यआचरूनी मजसांनिध्यहोईजे १४ अ-भंग- असेसर्वकाळचित्तासिनिरखळ योजुनीप्रबळनिर्भयजो १ शांतमतीकरणेंजीतीअंतःकरणें व्रतनिर्मळपणेंआचरेहें ॥२ चि-त्तासिमद्रूपींलावूनिनिक्षेपीं वसेस्वस्वरूपींमत्परजो ३ तुकाह्म-णेतेथेंसिद्धीस्वसामर्थ्यें येतांयोगीनाथेंनपाहाणें ४ ॥१४॥श्रीशं

श्लो०-युंजन्नेवंसदात्मानंयोगीनियतमानसः
शांतिंनिर्वाणपरमांमत्संस्थामधिगच्छति १५

टी०स०-ऐसेंसदाचित्तयोजी योगीआवरुनीमन मोक्षासिसा-धनअशी माझीतोशांतिपावतो १५ आर्या- नियमुनिचित्त ब्रह्मीं योजीजैसासदैवज्जोयोगी मद्विषयाजेपरमा तेहेनिर्वाण शांतितोभोगी १५ दोहा- इहविधिकरहीजोगको निजमनकों थिरराख शांतिलहेमोकोंमिले रहेअभीरसचाख १५ओंवी-चित्तठेवीमाझेठायीं मीनिजवस्तूपाहीं समाधिहोऊनिराहीं मजत त्परअर्जुना १५ अभंग- एवंचित्तऐसेंयोजुनीविन्यासें मनहातीं तैसेंआकळावें १ मोक्षाअधिकारीहोयनिर्विकारी शांतिदेवीवरीश्री-कृष्णाची २ तुकाह्मणेयेथें संशयीअनाथ पडतीत्यापंथलावीदेव३ १६

श्लोक- नात्यश्नतस्तुयोगोऽस्तिनचैकांतम-नश्नतः नचातिस्वप्नशीलस्यजाग्रतोनैवचार्जु न॥१६॥

टी०स०-नयोगबहुखातांही नएकाग्रलंघनीं नबहूनिजतांनि-त्य जागतांहीनअर्जुना १६ आर्या- केवळउपवाश्याला योग-नकोआणिफारखात्याला जागेफारनिजेही कोंनेयायोगपारखा

त्याला १६ दोहा- जोगलहेनहिबहुभखे नहिबिनखायेमीत सोवतेहिसोवेनहि अतिजागतनहिनीत १६ ओंवी- सदामनलक्षीअसतां नयेबहुखातां उपोषणनकरितां नजागतांअर्जुना १६ अभंग- नव्हेयोगऐसाखावेबहुतेंसा लंघनेंभरवसाजायसारा १ बहुझोंपघेणें योगाचींलक्षणें नव्हतीकींजागणेंचिरजेथें २ अर्जुनातूंजाणयोगाचेंप्रमाण अंतरींचीखूणआह्मीसांगों ३ तुका ह्मणेदेवोरूपाळूणहावो योगाचाबोलावोआतुवडी ४ १६ ॥ श्रीराम्

श्लो०- युक्ताहारविहारस्ययुक्तचेष्टस्यकर्मसु ॥
युक्तस्वप्नावबोधस्ययोगोभवतिदुःखहा १७ ॥

टी० सम०- विहारआहारचेष्टा कर्मीनिद्राप्रबोधही युक्तज्याचीतयासाधे योगजोदुःखनाशक १७ आर्या- आहारविहारनियत करितोकर्मींहिनेमिल्याचेष्टा फारनजागेननिजे योगतयासौख्यदेकुरुश्रेष्ठा १७ दोहा- जुगतआहारबिहारजो करमजोगपुनिहोय जागतसोवतजुगतसों सोडारतदुखधोय १७ ओंवी- अतिआहारनसावा कर्मीबोधअसावा बुद्धिवंतेंसाधावा योगदुःखनाशक १७ अभंग - युक्तीनेंवागीजेशीणनआणीजे आहारघेईजेस्वल्पुतेसा १ चेष्टाकर्मसूत्रेंयुक्तीचींपवित्रें जाणीजेस्वतंत्रेंजाणतेनी २ निद्राकिंवाजागायेथेंमहाभागा युक्तिशब्दगंगा पाहिजेगा ३ तयासीहादुःखनासूनीदेसुख तोयोगरूपेंचोखतुकयालाभे ४ ॥१७॥

श्लो०- यदाविनियतंचित्तमात्मन्येवावतिष्ठते
निस्पृहःसर्वकामेभ्योयुक्तइत्युच्यतेतदा १८

टी० सम०- आत्मस्वरूपींचचित्त राहेजेव्हांनियोजिलें सर्वकामस्पृहाशून्य ह्मणावासिद्धतेधवां १८ आर्या - जेव्हांब्रह्मींचवसे ज्याचेंनियमितसदैवअंतरतो निस्पृहकामींतेव्हां युक्तह्मणावासुखानअंतरतो १८ दोहा- जबनिजचितकोंरोकिकें राखेआतममांह

तजेसबेजोकामना सोजोगीनरनाह १८ ओंवी- युक्तआहारस्व-
ल्प कर्मचेष्टाकरीअल्प स्वषुप्तिअसेनियमरूप सिद्धतेव्हांखरा १८ अ-
भंग- आत्मरूपींचित्तरमेसदोदित निस्पृहसंतृप्तस्वरूपाधन १ काम-
होयपभून्यगतीतेअनन्य पाहवांअमान्यनहोंआह्मी २ सिद्धऐसेंत्यातेंह्म-
णावेंसर्वथैं ऐसेंरमानाथेंवर्णियेलें ३ ध्यानकैसेंकीजेतेंश्रोत्रींघेई-
जे तुकाह्मणेमाझेंहीतऐका ४ ॥१८॥

श्लोक- यथादीपोनिवातस्थोनेंगतेसोपमास्मृता
योगिनोयतचित्तस्ययुंजतोयोगमात्मनः ॥१९

टी० सम०- निवातसदनींदीप नहालेउपमाअशी चित्तासयोगिया-
च्याजो स्वात्मयोगासियोजितो १९ आर्या- जोआत्मयोगयोजी
जितमनज्याचाहिकामरिपुमेला तोसद्योगीपावे स्वस्थिरनिर्वातदी-
पउपमेला १९ दोहा- जैसोदीपसमीरबिन रहेजोतठहराय जो-
गीनिश्चलचित्तसों उपमाहैयाभाय १९ ओंवी- चित्तनेमिलेंअसे
केवळआत्माचिदिसे निर्वातसदनींदीपअसे तैसीउपमायोगियासी
१९ अभंग- निर्वातसदनींदीपउपमेनीं चंचळआसनींहोऊंनये १
योगियाचेंचित्तमिळेऐकामात मजलाहेमातएकविध २ किंवाप-
तिव्रताआलिंगीतकांता वियोगाचीवार्तासहजराहे ३ तुकाह्मणेघन
दृष्टिधरासन तैसेंयोगीमनस्थिरावलें ४ ॥१९॥

श्लो०- यत्रोपरमतेचित्तंनिरुद्धंयोगसेवया॥
यत्रचैवात्मनात्मानंपश्यन्नात्मनितुष्यति॥२०

टी०-स०- जेथेंउपरमेचित्त योगमार्गेंनिरोधिलें जेथेंचित्तेंआत्म
यातें पाहेतोषेतयांतची २० आर्या- जेथेंउपरमपावे योग
निरुद्धमननिजस्वरूपेंपुष्ट जेथेंआपणअपणा पाहुनिअपुल्याच
ठायिंसंतुष्ट २० दोहा- जोगीसेवनजोगकों चित्तजहांठहरायनि-
रखतआतमकोंतहां रहतसदास्वरवताय २० ओंवी- चित्तने-
मिलेंअसे आत्माकेवळदिसे जेथेंआत्माबसे संतोषपाहे २० ॥छ॥

अभंग- जेथेंउपरमेचित्तयोगप्रेमें सहजदेहधर्मेंसांडवला १ योगाचियापंथेंनिरोधीसवर्थि उसंतपैंजेथेंविरामले २ जेथेंआत्मामीळेचित्तानंदमेळें अखंडितखेळेनिरामयीं ३ पाहातोषट्पदजेवींअरविंद तुकाह्मणेनादसुरेठायीं ४ ॥२०॥

श्लोक०-सुखमात्यंतिकंयत्तद्बुद्धिग्राह्यमतींद्रियं
वेत्तियत्रनचैवायंस्थितश्चलति तत्त्वतः॥२१॥ छ॥

टी०स०- तेथेंअनंतसुखजें बुद्धिग्राह्यअतींद्रिय जाणेत्यातेंमग नहा तत्त्वापासूनियांचळे२१ आर्या- बुद्धिग्राह्यअतींद्रिय आत्यंतिकसौख्यजेंतयाजाणे जेथेंसुस्थिरहोतां तत्त्वापासुननहोतसेजाणें २१ दोहा- जोसुखइंद्रियनतेंपरें बहुलबुद्धिकरलेत वासुखकोंजानेंसबें तापाछेनहिहेत २१ ओंवी- अतिसुखजेंअनुभवेंकरूती इंद्रियांअगोचरबुद्धिज्ञानेंजाणोनी जोस्थिरदृढआपुलेमनीं तोनचळेकांहींनिश्चित २१ अभंग- नसेअंतत्यासअनंतह्मणावें सुखानेंमिळावेंऐसेठायीं १ बुद्धिदृढधरीतेंसींचइंद्रियें दमीयोगरायायोग्यांचातो २जाणेंत्यातेंमगतोहाकरितांकर्म वृत्तीसजोधर्मचळोंनेदी ३ पाउलेंपांथिकजेसींउपेक्षीना तुकाह्मणेमनाधरुनीवागे ४ ॥२१॥

श्लो०-यंलब्ध्वाचापरंलाभंमन्यतेनाधिकंततः
यस्मिन्स्थितोनदुःखेनगुरुणाऽपिविचाल्यते२२

टी०स०-नमानीलाभअधिक त्यासुखाहुनिआणखी नचळेथोर दुःखेंही पावतांज्यासुखींस्थिति २२ आर्या- ज्यालाभातेंपावुनि लाभनमानीदुजाअधिकमगतो जेथेंस्थिरमनकरितां मोठ्यादुःखेंहितोनडगमगतो २२ दोहा- जापायेलाभनअधिक और नजानेमीत स्थिरतागहिडोलेनही बहुदुखपायेचित्त २२ ओंवी- यापरताआणीकलाभनाहीं त्याहूनिअधिकनमानीकांहीं राहूनिसुखाचेबाहीं अत्यंतदुःखेंनचळे २२ अभंग- नमानीतो

लाभआणखीत्याहूनी जीवासमाधानीअखंडित १ ज्यासुखाचीगती हातासआलीया मगकष्टझालीयानेघेजीवीं २ आधिव्याधिरोगराजक्षोभझाला तुकाह्मणेत्याल्लाआठवेना ३ ॥ २२॥श्रीशांवंदे॥७॥

श्लो०-तंविद्यादुःखसंयोगवियोगंयोगसंज्ञितं सनिश्चयेनयोक्तव्योयोगोऽनिर्विण्णचेतसा२३

टी०स०- दुःखसंयोगवृत्तीचा तद्वियोगांतआयता चित्तात्मयोगनो यत्नें साधावाद्दढनिश्चयें २३ आर्या- दुःखाचालेशनसे ज्यांनहि तोयोगपांडवाजाण स्वविरक्तेंयोजावा निःसंशयहाचियोगनिर्वाण२३ दोहा- दुःखदुकेसंजोगकों मानीलेतवियोग निश्चयकरिकेंजोगकरे ताकूंकरतज्ञजोग २३ ओंवी- जेथेंदुःखसंबंधनाहीं तोचियोगजाणावानिश्चितपाहीं वैराग्ययुक्तअंतःकरणकरूनीराहीं योगाभ्यासीं २३ अभंग- दुःखसंयोगाचीधुळीआंगानलगे नभाजेसेंउबगेव ज्रघायें १ बुद्धियोगीकेंसीपाण्यांतमासोळी मगतळमळीपार्थाकोण २ चित्तआत्मरूपींराहेसर्वकाळ ऐसेंयत्नबळस्वीकारींतूं ३ निश्चयसद्दढेंऐसाचसाधावा तुकाह्मणेदावायमनकरी ४॥२३॥श्रीशं

श्लो०- संकल्पप्रभवान्कामांस्त्यक्त्वासर्वानशेषतः मनसैवेंद्रियग्रामंविनियम्यसमंततः२४

टी०स०- संकल्पकरितांझाले कामतेसर्वटाकुनी मनेंचिइंद्रियग्राम दंडूनिसकळांस्थळीं २४ आर्या- संकल्पेंजेउठती पार्थातेसर्वकामसांडावे सर्वत्रइंद्रियांचा चित्तेंगणदमुनियोगमांडावे २४ दोहा- संकल्पनजोकामना तिन्हेतजेचितचाय मनसींरोकेइंद्रियन जोगकरेयाभाय २४ ओंवी- संकल्पमात्रेंचिझाले कामनेसर्व टाकिले मनेंइंद्रियग्रामधरिले दंडूनियांसर्वत्र २४ अभंग- संकल्पकरितांकामातेंत्यागुनी शुचिअनुष्ठानीसर्वत्यागें १ मनस्वीरखेळतोविषयद्वारींखळ करणग्रामबळभंजीछंदें २ सर्वांठायींदंडमनाहातींदीला कींलांबाबेसलारामजपीं ३ तुकाह्मणेगोष्टीफुकदनसाधे

विरळाकोटीमध्येंयोगीरावो ४ ॥२४॥

श्लो०-शनैः शनैरुपरमेद्बुद्ध्याधृतिगृहीतया॥
आत्मसंस्थंमनःकृत्वान किंचिदपिचिंतयेत्२५

टी०स०-धारणायुक्तबुद्धीनें व्हावेंस्थिरहळूहळू योजूनिचित्त चिन्मात्रीं कांहींचिंतूनयेमग २५ आर्या- धैर्येंवळवुनिमतिला हळूहळूउपरतीसजिंकावें ब्रह्मींस्थिरमनकरुनी कांहीमगपांडवा नचिंतावें २५ दोहा- धीरजधरिअरुबुद्धिकरे रहेहरेसबत्यागक छूकरेनहिंकामना आतमसोंअनुराग २५ ओंवी- बुद्धिकरूनि धारणेनें हळुहळूस्थिरकरूनिमन चिन्मात्रींयोजींचित्तालागून मगकांहींचिंतूंनये २५ अभंग- धारणायुक्तिगुरुमुखेंसाधी सहजसमाधीप्राप्तहोय १ नव्हेगाढमूढलोकरंजवणें तटस्थतायेणें देहावरी २ तारस्थ्यतेनामसमाधीबोलती उघडफजीतीजनामध्यें ३ येथेंस्वरूपांतप्रवेशाहळुहळु स्थिरमनमेळुचिन्मात्रींचा ४ कांहीं न चिंतावेंमगपेंठाझाल्या तुकाह्मणेआल्यातिन्हीलोक ५ ॥२५॥ ७

श्लो०-यतोयतोनिश्चरतिमनश्चंचलमस्थिरं
ततस्ततोनियम्यैतदात्मन्येववशंनयेत्॥२६

टी०-सम०-ज्याज्यापदार्थींनिघतें मनचंचळअस्थिर तेथेंतेथेंचि आत्माहा करावेंवशात्मांतनें २६ आर्या- चंचळमनअस्थिरहें, ज्याज्याविषयाकडेचिबाधांवे त्यात्यापासूनिआणूनि सुज्ञेंत्हृदयीं हळूचबांधावें २६ दोहा- मनचंचलजितजितचलें ताकोंरारवें रोंक करिसंजमनितआतमा साजेताकोंठोक २६ ओंवी- मन चंचळनाहींस्थिर धांवेसैरारनधरीधीर तयाआवरोनीविचार राहेआत्मनवीं २६ अभंग- ज्याज्यापेंपदार्थीचित्ताचेंचंचळण निघेतेथेंज्ञानशस्त्रठेवी १ मनहेंअस्थिरचंचळपांडवा याचानित्य दावापरमार्थीं २ ह्मणूनीजेंपाहेतेथेंआत्मालावी वशात्वेंवळवी मनोवृत्ती ३ स्वांतचिअसतांविसरलेंपुरे करावेंजागेंरे तुकाह्मणे ४ ॥२६

श्लो०-प्रशांतमनसंह्येनंयोगिनंसुखमुत्तमम्
उपैतिशांतरजसंब्रह्मभूतमकल्मषम् ॥ २७॥

टी०स०-ऐशाप्रशांतचित्तातें योग्यातेंसुखउत्तम साधेरजतमातीत ब्रह्मरूपअकर्मक २७ आर्या- शांतात्मानिष्पाप ब्रह्मींकांहीं असेनअंतरजा उत्तमसुखबरितेंत्या जोह्यायोगीअखंडशांतरजा २७ दोहा- ज्याकेमनमेंशांतिहै पापरहितजोहोय मगनजुब्रह्मानंद कों ताजोगीकोहोय २७ ओंवी- अंतःकरणज्याचेंशांत त्यायोगियासुखअत्यंत रजोगुणेंमुक्तब्रह्मभूत ऐशियाप्रशांती २७॥७॥ अभंग- ऐसेंयाचित्तानेंप्रशांतदशेला योग्यभासेमलासुखपार्था १ साधेरजतमाअतीतब्रह्मता रूपअकर्मतातुकाह्मणे २॥२७॥ श्रीशं

श्लो०-युंजन्नेवंसदात्मानंयोगीविगतकल्मषः
सुखेनब्रह्मसंस्पर्शमत्यंतंसुखमश्नुते ॥२८॥

टी०स०- योजीऐसासदाचित्त योगीज्यासनवासना ब्रह्मस्पर्शेंभिनायासें अत्यंतसुखभोगितो २८ आर्या- एवंसंततयोगी योजीनिष्पापजोमनायास ब्रह्मस्पर्शसुखातें पावेअत्यंततोअनायास २८ दोहा- जोजोगीइहबिधिकरे जोगपापकोंत्याग सहजब्रह्मकोंसुखलहे रहेआपअनुराग २८ ओंवी- सदाआत्मचिंतन करितां योगीकिल्बिषेंजिंतीलत्वता सुखेंचिब्रह्मींसायुज्यता अनंतसुखपावतो २८ अभंग- चित्तसदायोजीजैसाकामीवधू किंबालक्षुव्याधुधरीवनीं १ योगीतोपांडवाडुजीनवासना मायेवीण नान्हासुखनेणे २ ब्रह्मस्पर्शेनिवेसायासेंवेंचला अत्यंतसुखाला भोक्तातोची ३ इतरतींसोंगेंनक्लेसंपादणी तुकानेकाह्मणीऐकेचीना॥४ २८

श्लोक-सर्वभूतस्थमात्मानंसर्वभूतानिचात्मनि
ईक्षतेयोगयुक्तात्मासर्वत्रसमदर्शनः॥२९॥७॥

टी०स०- सर्वभूतांमधेंआत्मा भूतेंतींआत्मयामधें नित्ययोगींचित्तअसे तोपाहेसमदर्शनी २९ आर्या- आत्म्यामाजीभूतें पाहे

भूतांतआत्मयासमहा इदयोगयुक्तआत्मा ज्याचातोपाहणारजग समहा २९ दोहा- मोहिलखेसबठौरजो सबकोमोहीमांहि मोकोंदेखततसोसदा सोहूंदेखततांहि २९ ओंवी- आत्मत्वेंसर्वभूतेंदेखे सर्वात्माआपणकौतुकें योगयुक्तआत्मादेखे सर्वत्रसमान तया २९ अभंग- सर्वभूतांमध्येंआत्माअसेएक भूतेंसकळिकआत्मयांत १ नित्ययोगीचित्तऐसाठेवीजरी सर्वनेत्रहारींसमदर्शी २ योगनव्हेतरीऐसामार्गचाले येणेंयोगेंफोलनव्हेसाधु ३ तुकाह्मणेकृष्णएकनवलसांगे तोश्लोकप्रसंगेंऐकीजेहो ४॥२९॥

श्लो०-योमांपश्यतिसर्वत्रसर्वंचमयिपश्यति
तस्याहंनप्रणश्यामिसचमेनप्रणश्यति॥३०॥

टी०सम०-मातेंसर्वत्रजोपाहे पाहेसर्वमदंतरीं मीत्याचात्याससोडीना तोमाझासोडिनामला ३० आर्या- पाहेसर्वत्रमला माझ्याठायींहिसर्वलोकांस माझात्याशींमजशीं त्याचानविनाशाएकएकास ३० दोहा- व्यापकहोंसबजीवमें मोकोंदेखेकोय कैसेंहूंकिनहूं रहे ताकोमोमेंजोय ३० ओंवी- मजसर्वाठायींओळखे मीसर्वत्र्त्यासदेखें माझेनिमित्तेंसुखें मीत्याचातोमाझापैं ३० अभंग- मातेंसर्वत्रांतजोपाहेअर्जुना जगाचीभावनानदिसेजया १ मजअांतविश्वघेतुह्माअन्वयो व्यतिरेकेंसव्योयोगचीतो २ सोडीनामीमगत्याचात्यासझाल्या सृष्टिप्रळयगेल्यारसातळीं ३ तोहीमगमज सोडीनासहसा तुकाह्मणेकैसालाभचीहा ४॥३०॥

श्लोक०-सर्वभूतस्थितंयोमांभजत्येकत्वमास्थि-
तः सर्वथावर्तमानोऽपिसयोगीमयिवर्तते॥३१

टी०स०-सर्वभूतस्थत्यामातें भजेधरुनिएकता मजमध्येंचितोयोगी प्रपंचींजरिसर्वथा ३१ आर्या- सर्वांभूतींमजजो एकत्वेंभजतपरमउद्योगी आसोनीविश्वांनहि माझ्याठायींअसेचिसद्योगी३१ दोहा- होईएकस्थितसबबिखे लखेभजेजमोहि रहेकोनहींभां-

तिवह मोमेंबरततजोई ३१ ओंवी– सर्वभूतींजोआत्मलेंभजनतो सर्वथासंसारींनाहींवर्त्तत मजवेगळेनाहींहोईजेत तोचिमीअसे॥३१ अभंग– सर्वभूतस्थात्मामातेंजाणोनीयां भजेएकलीं याभावपरी १ मजमध्यंचीतोयोगीयाजाणपां तेजगर्भीआपावस्तीजैसी २ जरीतोप्रपंचींसर्वथागुंतला तरीसुकलालाकायबाणू ३ तुकाह्मणेब्रह्मलोकींचेरहिवासी आलेयाधरेसीसाकारलें ४॥३१॥श्रीमद्रुक्मिणीरम॰

श्लो॰- आत्मौपम्येनसर्वत्रसमंपश्यतियोऽर्जुन
सुखंवायदिवादुःखंसयोगीपरमोमतः॥ ३२॥

टी॰सम॰-सर्वभूतींस्वदृष्टांतें जोपाहेसमअर्जुना सुखदुःखासही योगी तोथोरमजसंमत ३२ आर्या– स्वानुभवेंसुखदुःखींज्याचीसर्वत्रदृष्टिसामान्य परमश्रेष्ठमहात्मा पार्थायोगीनतोकसामान्य ३२ दोहा– सबकोंदेखेंआपसम सुखदुखएकेभाय सोजोगीसबतेंबडो मोमेरहेसमाय ३२ ओंवी– आपलेंसुखदुःखसर्वत्र जे देखतीजीवमात्र तेयोगीपरमपवित्र तेथोरममसंमत ३२ अभं॰ समदृष्टींसर्वभूतें जोकांपाहेमद्रूपातें १ मजसमानजाणिजे योगीअर्जुनावंदिजे २ देहींसुखदुःखलागे त्याचानिखरनपावेगें ३ देवह्मणेमाझ्याबोलें श्रेष्ठतुकयाकळलें ४॥३२॥

अर्जुनउवाच.

श्लो॰-योऽयंयोगस्त्वयाप्रोक्तःसाम्येनमधुसूदन
एतस्याहंनपश्यामिचंचलत्वात्स्थितिंस्थिराम्३३

टी॰सम॰-जोयोगहाबोलिलासी साम्येंश्लोकचतुष्टयें त्याच्यास्थितीतेंस्थिरमी नदेखेंमधुसूदना ३३ आर्या– जोयोगतुवांकथिला साम्येंजेणेंघडेसदास्वरती परित्याचंचलतेस्तव त्याचीनदिसेमला स्थितीस्थिरती ३३ दोहा– जोगकह्योहमकोजुतुम मोकोंएकसमान रहेनमोचितचंचले जोतुमकियोबखान ३३ ओंवी– पार्थह्मणेयोगसांगीतला देवानाहींतोम्यांपाहिला चंचळमनयाला नि-

ग्रहकेवींघडे ३३ अभंग- करांजळीजोडूनियां अर्जुनपुसेकृष्णारा- या १ आतांयोगबोलिलासी साम्येंश्लोकचतुष्टयासी स्थिरमीयाची स्थि- ती नदेखेंहेंकोणगती ३ सांगमातेंमधुसूदना तुकाह्मणेजगजीवना ४ ३३

श्लो०- चंचलंहिमनःकृष्णप्रमाथिबलवद्दृढम्॥
तस्याहंनिग्रहंमन्येवायोरिवसुदुष्करम् ३४॥७॥

टी०स०- कींकृष्णाचंचळमन इंद्रियेंजेंमथीबळी त्याचानिग्रहवाऱ्या- ची मोरजैसीनबांधवे ३४ आर्या- चंचलहेंमनकृष्णा प्रमाथि दृढसबळविषयशुष्करसें वंचीत्याचेंभासे धारणवायूसमानदु- ष्करसें ३४ दोहा- मनहेंचंचलकृष्णाजू बहुशोकदृढजान ता- रोकेंसमपवनहे अतिहीकठिनसुजान ३४ ओंवी- मनचंच- ळबहुकृष्ण इंद्रियांहूनिबळकटगहन वायूचेपरीजायघेउन त्या- चानिग्रहदुष्करअसे ३४ अभंग- मनहेंचीकृष्णादेवा चंचलवा- गवीस्वभावा १ इंद्रियांतबलोत्तर ब्रह्महरांअगोचर २ याचानि- ग्रहवायूची मोरबांधूंशक्तीकैंची ३ तुकायेतोकाकुळती येवढी वारावीफजीती ४॥३४॥

श्रीभगवानुवाच.

श्लो० असंशयंमहाबाहोमनोदुर्निग्रहंचलम्
अभ्यासेनतुकौंतेय वैराग्येणचगृह्यते॥ ३५॥

टी०स०- खरेंचहेंमहाबाहो मनचंचलदुर्जय अभ्यासेंआणि वैराग्यें तरीतेंजिंकिजेतसें ३५ आर्या- चंचलधरवेनाजें निः संशयमनबहूततापडतें पार्थाअभ्यासानें वैराग्यानेंपरंतुसां- पडतें ३५ दोहा- अर्जुनउत्तमसाचकही मनचंचलनगहाय जोगकियोवैराग्यसों नीकेपकरोजाय ३५ ओंवी- खरेंचि- सांगतोंअर्जुना मनचंचळआवरेना अभ्यासवैराग्येंजाणा जिं- किलेंजातें ३५ अभंग- हास्यसुखेंदैत्यध्वंस वदेखरेंचप्रभास १ तुवांकेलेंधनुर्धरा महाबाहोपार्थवीरा २ मनचंचळदुर्जय॥

आहेमजलाभसत्य ३ तरीअभ्यासवैराग्यें मनवळिजेसंतसंगें ४ जिंकिजेलजेव्हांमन तुकातेव्हांसमाधान ५॥ ३५॥ श्रीकृष्णायनमः

श्लोक- असंयतात्मनोयोगोदुष्प्रापइतिमेमतिः वश्यात्मनातुयततताशक्योऽवाप्तुमुपायतः॥३६

टी०स०- माझीहेबुद्धिकींयोग नव्हेजोंमननावरे प्रयत्नशीलेंस्ववशें तोपावोंशकिजेमनें ३६ आर्या- वाटेममतिलाजो अजितात्मायासियोगदुष्प्राप वश्यात्मायत्नकरी पावायाशक्यत्यासिनिष्पाप ३६ दोहा- जिनपकन्योनहिंचित्तनिज तापेंजोगनहोय जिनआपनोंमनबसकियो लहतजतनहूसोय ३६ ओंवी-ज्याचेंअंतःकरणस्थिरनाहीं तोदुःखेंकरूनीयोगासीनपवेकांहीं ज्यासआत्मावश्यझालापाहीं तोउपायेंयोगासिपावेसत्य ३६ अभं० हेंचिबुद्धिकीरे योगनोहेसाचोकारें १ मननाटोपेजंववरी योगसिद्धिनत्यावरी २ ह्मणूनिप्रयत्नशीळानें वश्यकीजेयासाधनें ३ यत्नशीळापुढेंकिती मगयादुर्जनाचीख्याती ४ वृथाभयइंद्रियांचें तुकयाबाळाबागुलाचें ५॥ ॥३६॥

अर्जुनउवाच.

श्लो०- अयतिःश्रद्धयोपेतोयोगाच्चलितमानसः अप्राप्ययोगसंसिद्धिंकांगतिंकृष्णगच्छति३७

टी०स०- निष्ठाअसोनिअळसी मनयोगांतुनीचळे नमोक्षपावतांकृष्ण जायकोणेगतिप्रती ३७ आर्या- शिथिलश्रद्धाअसतां ज्याचेंयोगांतुनीहिमनचळतें पावुनिनयोगसिद्धिस कोणगतीत्यासहेंनमजकळतें ३७ दोहा- अजतिऔरश्रद्धासहित योगभ्रष्टतापाय लहेनसिद्धिजोगकी कोनगतहिकोंजाय ३७ ओंवी-पार्थह्मणेकृष्णनाथा भक्तियुक्तहोऊनिप्रयत्नकरितां योगींचळोनीसिद्धिनपावतां कोणगतीपावे ३७ अभंग- अर्जुनपुनःविनवीतो एकऐकेंहाशब्दतो १ निष्ठाअसोनिआळसें नाहींकेलापू-

र्णाभ्यास २ पुढेंसाधनींबैसतां गेलेंआयुष्यअनंता ३ चळेमन दोहींपक्षीं नातोप्रपंचकमळाक्षी ४ कृष्णात्यासीगतीकोण॥ सांगेंतुकाह्मणेखूण ५॥३७॥

श्लो०-कच्चिन्नोभयविभ्रष्टश्छिन्नाभ्रमिवनश्यति अप्रतिष्ठोमहाबाहोविमूढोब्रह्मणःपथि ३८

टी०स०-तोकायउभयभ्रष्ट मेघाचेंजेंविंधीगळ अपक्कपावलामोह ब्रह्ममार्गमिहाभुजा ३८ आर्या- जोअप्रतिष्ठकृष्णा, ब्रह्मपथामाजिमूढनसमाय होउनिउभयभ्रष्ट छिन्नाभ्रापरिविरेनकींकाय ३८ दोहा- केदोहूनवहभ्रष्टहे बादरसोबिनसाय ताकोंकछूनआसरों रहेमूढकेभाय ३८ ओंवी- मूढपणेंनपावतां उभयभ्रष्टतोनत्वतां याचीगतीविचारितां नासेजैसेंअभ्रदिसेवितळे ३८ अभंग- तोकायउभयभ्रष्ट मेघथिगळपैंनष्ट१ अपक्कमोहपावे ब्रह्ममार्गीनत्यापावे २ महाभ्रजदेवराजा मन आसुचेंयाकाजा ३ तुकाह्मणेहेंचभय वारेसाधकानिश्चय ४।३८॥

श्लो०-एतन्मेसंशयंकृष्णाच्छेत्तुमर्हस्यशेषतः त्वदन्यःसंशयस्यास्यच्छेत्तानह्युपपद्यते॥३९

टी०स०-निःशेषयासंशयातें कृष्णाछेदिसिएकतूं यासंशयाचा संहर्ता नदिसेतुजवांचुनी ३९ आर्या- यामाझ्यासंदेहा कृष्णातूंचीसमर्थवाराया तुजवीणसंशयाचा छेत्ताकोणीनयादवा राया ३९ दोहा- मेरेयासंदेहकों दूरिकरोजगदीस मेटेयासंदेहकों कोनकरेनबरीस ३९ ओंवी- पार्थह्मणेकृष्णा हासंशयछेदेना तुजवांचूनींदीनजना नदिसेसंशयपरिहरिला ३९ अभं० निःशेषयासंशयासी उरोंनेदीहेविवसी १ तूंएकछेदिसीश्रीकृष्णा आहेभरवसासहिष्णा २ संहर्तायासंशयाचा ऐसाप्रनापकोणाचा३ गुरुनदिसेतुजवीण॥ तुकावाहेआपुलीआण ४॥३९श्रीगोपालम्

श्रीभगवानुवाच

श्लो०-पार्थनैवेहनामुत्रविनाशस्तस्यविद्यते
नहिकल्याणकृत्कश्चिद्दुर्गतिंतातगच्छति ४०

टी० स०-पार्थनियेथेंनस्वर्गी त्याचानाशघडेकधीं कल्याणमार्गी याकोणी बापाजायनदुर्गती ४० आर्या- इहलोकींपरलोकीं नाशनयाचाकधींनसेबापा सुकृताचारेंकोणी दुर्गतिनपवेतसाचि- संतापा ४० दोहा- अर्जुनदोऊलोकमे ताकोंहोयननास भले- करमजोकरतहै ताकोंनहिंअधबास ४० ओंवी- देवह्मणेयोगा- भ्यासींनाहीं ऐसेंकवणासिघडलेंनाहीं मोक्षमार्गीचालतांकांहीं दु- र्गतींनजाय ४० अभंग- हर्षेबोलेभगवान वायांनजायसाध- न १ येथेंअथवास्वर्गात बाधात्यासिअपीडित २ मार्गकल्याणदा- यक कोणीदीननव्हेलोक ३ बापानजायदुर्गती तुकाह्मणेयाचीग- ती ४।४०

श्लो०-प्राप्यपुण्यकृतांल्लोकानुषित्वाशाश्वतीः
समाः शुचीनांश्रीमतांगेहेयोगभ्रष्टोऽभिजा-
यते॥४१॥

टी०स०-पावूनिपुण्यलोकांतें वर्षेउमपराहुनी शुचिश्रीमंतस- द्नीं तोयोगभ्रष्टजन्मतो ४१ आर्या- जेपुण्यवंतत्यांच्या लो- कींचिरकाळभोगुनीइष्ट शुद्धाश्रीमंताच्या सदनींघेजन्मयोगविभ्रष्ट ४१ दोहा- पुण्यवंतलोकहिलहे रहेबहुतदिनजाय जोगभ्रष्टध- नवंतशुचि तिनघरजनमेजाय ४१ ओंवी- पुण्यश्लोकस्वर्ग वासी वर्षेबहुतस्वर्गासी शेवटींश्रीमंताचेकुशीं जन्मघेणें ४१ अ- भंग- पुण्यलोकातेंपावूनीं राहेअमृतसेवुनी १ हर्षेभोगकल्प- वरी त्याचीसत्ताकुरांवरी २ मगइच्छूफिरलिया पावेमृत्युलोकीं येया ३ शुचिश्रीमंतघरांत योगभ्रष्टतुकाकृत ४ ॥श्रीशांवदे॥७

श्लोक- अथवायोगिनामेवकुलेभवतिधीमतां
एतद्धिदुर्लभतरंलोकेजन्मयदीदृशम्॥४२॥

टी०सम०-योगियांचेचअथवा कुळींहोतोभल्याचिया हाजन्म

दुर्लभबहु यालोकींजोअसेरिती ४२ आर्या- अथवामतिमंतां-
च्या योग्यांच्याजन्मघेकुलोत्तंसीं ऐसेंअतिदुर्लभहें यालोकींजन्म-
जाणसहृशीं ४२ दोहा- बुद्धिवंतजोगीकुलिन आनलेयअवता-
र जनमलहतऐसोधरन दुर्लभहेंनिर्धार ४२ ओंवी- योगियां-
चेकुळींजन्मून आपुल्यापुण्येंकरून लोकींदुर्लभहोऊन यालोकीं
हेरीती ४२ अभंग- किंवायोगीयांचेपोटीं योगभ्रष्टपावेहटी १
अथवाभलेकुळींलोक तेथेंहोयप्रकाशक २ जन्मदुर्लभईशाना ऐ-
सालोभत्यासज्जना ३ मातापिताउभयपक्षी तुकावदेदेवसाक्षी ४॥४२

श्लो०- तत्रतंबुद्धिसंयोगंलभतेपौर्वदेहिकम्
यततेचततोभूयः संसिद्धौकुरुनंदन ॥ ४३ ॥

टी०-सम०- त्यादेहींपूर्वदेहींचा बुद्धिसंयोगपावतो मोक्षींमग
बहूयत्न करितोकुरुनंदना ४३ आर्या- तेथेंजन्मांतरिंचा पा-
वेसंयोगयोगबुद्धीचा योगीतोकौंतेया पुनरपिकरितोप्रयत्नसि-
द्धीचा ४३ दोहा- तिनहूपहिलीदेहकों लहतबुद्धिसंजोग॥
जतनकरतहैंसिद्धिकों बहुविधसोंयहजोग ४३ ओंवी- तया-
जन्मींपूर्वदेहबुद्धी तोमोक्षयत्नकरीबोधीं ज्ञानाध्यासबळेंसिद्धी
साधीहेकुरुनंदना ४३ अभंग- यादेहींपूर्वाभ्यासा निजमान-
सापावेल १ पावेबुद्धिचासंयोग पुन्हायोगआरंभी २ मगमोक्ष
बहुयत्नें वेंचीरत्नेंमतीचीं ३ कुरुनंदनासायास तुकाबहुवसस्वी
कारी ४ ॥४३

श्लो० पूर्वाभ्यासेनतेनैवह्रियतेह्यवशोऽपिसः
जिज्ञासुरपियोगस्यशब्दब्रह्मातिवर्तते ॥४४

टी०स०- त्यालागतपूर्वअभ्यास बळेंयोगींचयोजितो पूर्वींतो
योगजिज्ञासू तरीवेदांअतिक्रमी ४४ आर्या- त्यापूर्वाभ्या-
सबळें परवशतोयोगमार्गुतामांडी जाणोंइच्छीयोगचि शब्द-
ब्रह्मासितोचिवोलांडी ४४ दोहा- सोतोअपनेंबसनहि हैपहि-
लोअभ्यास तातेंउपजेजोगजो ब्रह्मशब्दमेबास ४४ ओंवी-पू-

वींअभ्यासाचाधडा ह्मणूनियोगस्मरलापुढां योगाचाविचारगाढा
वेदातेंअतिक्रमी ४४ अभंग- अभ्यासतोत्यालापूर्व बाळसर्वपा-
वतो १ बाळयोजीचित्तजोडे भ्रांतिउडेमायिक २ जिज्ञासूवेदाग
मा शब्दब्रह्मामिळाला ३ नपडेधनदारपालवीं तुकयाचवीलागल्या
४।४४

श्लो०-प्रयत्नाद्यतमानस्तुयोगीसंशुद्धकिल्बिषः
अनेकजन्मसंसिद्धस्ततोयातिपरांगतिम् ॥४५॥

टी०स०-प्रयत्नेंसाधितांयोग जातेकिल्बिषवासना अनेकजन्मीं-
जोसिद्ध याजन्मींमुक्तिपावतो ४५ आर्या- यत्नेंयोगकरीतो
होतोनिष्पापत्या उपरमगती बहुजन्मेंसिद्धला योग्यालाहोयजा-
णपरमगती ४५ दोहा- जोगीजोग जतनकरे डारेसबअ-
घधोय बहूजनमसिद्धिलहे ताहिपरमगतिहोय ४५ ओंवी-ज्ञा-
नप्रयत्नकरी पापदोषहोतीदुरी मगजन्मांतरीं मुक्तिपावे ४५ ॥
अभंग- योगसाधितांप्रयत्नें अलभ्यरत्नेंहातिये १ जयावास-
नापातकी कायानिर्कीप्रक्षाळी २ अनेकजन्मेंक्रियमाणा मुक्तिरा-
णावरीतो ३ तुकाह्मणेहितदिसे तरीअनायासेंऐकावें ४ ॥४५॥छ

श्लो०-तपस्विभ्योऽधिकोयोगीज्ञानिभ्योऽपिमतोऽ
धिकः कर्मिभ्यश्चाधिकोयोगीतस्माद्योगीभवार्जुन ४६

टी०-सम०- तापसांहूनिहीथोर संमतज्ञानियांहुनी कर्मयोग्यां-
हुनीतस्मात् योगीतूंहोयअर्जुना ४६ आर्या- अधिकतपस्व्यां
हुनिही योगीज्ञान्यांहुनीमहाबाहो आणिअधिककर्मीहुनि यास्त
वहोयोगितूंमहाबाहो ४६ दोहा- तापसितेंजोगीअधिक ग्या-
नताहुतेंमान करमहुतेंजोगीअधिक जोगीव्हेतूंमान ४६ ओं-
वी- तपस्वियांहूनिअधिक ज्ञान्याहूनिसंमतअसेएक कर्मियां-
हूनिअधिक यास्तवयोगीहोयतूं ४६ अभंग- तपियांहुनीथो-
र योगीश्वरवंदिजे १ माझ्यामतेंम्हणेहरी ज्ञान्यांशिरींहादिसे २
कर्मयोग्यांहुनीश्रेष्ठ होतन्निष्ठतस्मात्तूं ३ योगीहोयतूंअर्जुना मा-

गेदानतुकया ४ ॥४६॥

श्लो॰-योगिनामपिसर्वेषांमद्गतेनांतरात्मना॥
श्रद्धावान्भजतेयोमांसमेयुक्ततमोमतः॥४७

टी॰सम॰- स्वरूपनिष्ठचित्तेंजो यांसर्वांयोगियांमधें भक्तियोगें भजेमातें तोयोगीथोरसंमत ४७ आर्या- सर्वांयोग्यांमध्यें, मातेंमद्गतमनेंहृरूनितम श्रद्धावंतभजेजो तोमजअतिमान्यजाणयुक्ततम ४७ दोहा- जोगीरारवेमनमही मोमेंनिश्चलभाय श्रद्धावंतमोकोभजे सेंासबतेंअधिकाय ४७ ओंवी- योगीश्वरामाझारी अंतःकरणठेवींनिर्धारीं तोभक्तअवधारीं तोयोगीमजमानला ४७ अभंग- स्वरूपींनिष्ठचित्तेंजोकां लोकलोकांमाझारीं १ यासर्वयोगियांत मजमानततोसांगूं २ भक्तियोगेंमातेंभजे जोविराजेप्रेमळ ३ योगीथोरवंदावातो तुकादेतोअभय ४॥४७
इतिश्रीमद्भगवद्गीतायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेअभ्यासयोगीनामषष्ठोऽध्यायः॥६॥

वामन॰

इतिटीकासमश्लोकीषष्ठाध्यायात्मदीपिका
श्रीपार्थसारथीकर्त्ता जोवामनमनोरथीं॥१
इतिगीतार्थबोधिन्यांश्रीमद्भगवद्गीताटीका यांषष्ठोऽध्यायः॥ ६॥

सप्तमाध्यायप्रारंभः

वामन॰

योगियांतहिसर्वांत जोभजेभक्तिनेंमला तोथोरषष्ठाध्यायांतीं भगवान्बोलिलास्वयें १ योगीहोऊनियांकेसा भक्तहेंअर्जुनाप्रती सांगतोसप्तमाध्यायीं प्रसंगेंज्ञानभक्तिही २ श्रीमद्यदुनंदनाय॰

श्रीभगवानुवाच॰

श्लो॰-मय्यासक्तमनाःपार्थयोगंयुंजन्मदाश्रयः

असंशयंसमग्रंमांयथाज्ञास्यसितच्छृणु॥ १॥

टी०-स०-सप्रेममनमद्रूपीं योगाभ्यासींमदाश्रित सर्वत्वेंजाणसी मातें जसेंतेंस्पष्टआइक १ आर्या- माझीआसक्तिमनीं मदाश्रयेंयोगकरुनिनिर्वाण निश्चितसमग्रमातें जाणसितेंऐकसांगतों जाण १ दोहा- मेरोहीकरआसरो मोहीसोंचितराख जानें निःसंदेहसब मोतेंस्रनममभाख १ ओंवी- अर्जुनाअवधारीं मनमाझेठायींठेवूनियोगकरीं तुझेसंशयनासतीलजयापरी तें सांगेनआतां १ अभंग- द्वारकानाथबोले पार्थाऐकिलेंपाहिजे २ सप्रेममनमद्रूपीं जोनिक्षेपीभावाळू २ मदाश्रितयोगाभ्यासी अहर्निशींअखंड ३ सर्वज्ञत्वेंजाणमातें स्फुटऐकतोतुकया ४

श्लो०- ज्ञानंतेऽहंसविज्ञानमिदंवक्ष्याम्यशेषतः यज्ज्ञात्वानेहभूयोऽन्यज्ज्ञातव्यमवशिष्यते२

टी०-स०-विज्ञानेंसितुतेंज्ञान हेंमीनिःशेषसांगतों जेंजाणोनि पुन्हायेथें जाणणेंतेंउरेचिना २ आर्या- विज्ञानज्ञानतुला कथितोंसाकल्यवदनिजेशिष्ट ज्यातेंजाणूनिपुन्हा जाणायाचेंहिनुरविअवशिष्ट २ दोहा- ग्यानऔरबिज्ञानसों तोसोंकहतबखान जाकेजानेजानबो कछुनरहतहैजान २ ओंवी- ज्ञानविज्ञानसहित तुजसांगेनसमस्त जेंजाणितलियानिश्चित जाणणेंनउरे २ अभंग विज्ञानेसीतुतेंज्ञान मीसंपूर्णसांगतों १ जेंजाणूनिपुन्हायेथें जाणणेंतेंनुरेची २ ऐसीनवलीकबोली तुकाचालीनिवेदी ३॥ २॥

श्लो०-मनुष्याणांसहस्रेषुकश्चिद्यततिसिद्धये यततामपिसिद्धानांकश्चिन्मांवेत्तितत्त्वतः३

टी०स०- मनुष्यांच्यासहस्रांत मोक्षयत्नींनरक्कचित् यत्नेंहिसिद्ध जेत्यांत जाणेतत्त्वअसाक्कचित् ३ आर्या- मनुजांच्याहिसहस्रीं विरळाकरियत्नसिद्धिचासत्वें॥ यत्नहिकर्त्यांसिद्धां माजीविरळाचिजाणतोतत्त्वें ३ दोहा- जतनकरतहैसिद्धकों एकहजार

नमान तिनमोंजूकोउलहे बहुतलखतमहिमान ३ ओंवी-म नुष्यांचियासहस्रांमध्यें सिद्धीतेंपावतीएखादे ऐसियासिद्धस हस्रांमध्यें मजजाणेएखादा ३ अभंग- मनुष्यांचियासहस्रा- त नरक्वचितप्रयत्नीं १ याहीमोक्षयत्नींजाण जाणेखुणनन्त्याची २ तोचिरत्नामजवाटे तुकयाभेटेसोयरे ३ ॥३॥श्रीमद्यदुनंदना०

श्लो०-भूमिरापोऽनलोवायुःखंमनोबुद्धिरेवच
अहंकारइतीयंमेभिन्नाप्रकृतिरष्टधा ॥ ४ ॥

टी०स०- पंचभूतेंबुद्धिमन अहंकारहिआठवा माझीप्रकृतिहे ऐ- सी अष्टधाभेदपावली ४ आर्या- क्षितिजळतेजसमीरण आ- णिकआकाशहीअविच्छिन्न मनबुद्धिअहंकार प्रकृतिअशीजाण अष्टधाभिन्न ४ दोहा- भूमिनीरपावकपवन अंबरमनबुधि मान अहंकारयेआठहि मायाभेदनजान ४ ओंवी- पंचभूतें मनबुद्धिश्रेष्ठ ऐसींहींअहंकारआठ ऐसीप्रकृतीजकनाट असेवेग- ळाली ४ अभंग- पंचभूतेंबुद्धीमन अहंआठवालागुन वाग- चीतवपुस्पंदन कर्मज्यासंसारची १ नेवोदिलतिकडेची चालीप- डलीरयाची यास्तवमीपणभोगाची नेवाजरक्षणीक २ अष्टधा प्रकृतिभेदलीसे माझीमजचीसायासें झालीउत्पन्नकेसें चराच- रव्हावेंहें ३ तुकाह्मणेकेलीदेवें तीसकवणेंवारावें वारिलीया- लाभपावे किंवाहानीउदंड ४ ॥४॥

श्लो०-अपरेयमितस्त्वन्यांप्रकृतिंविद्धिमेपरां
जीवभूतांमहाबाहोययेदंधार्यतेजगत् ॥ ५॥

टी०स०- अपराकार्यरूपाहे मूळप्रकृतितेपरा चिदंशेंजीवजे- झाली जाणिजेतेंजिणेंजग ५ आर्या- जीवस्वरूपदुसरी प्रकृ तिपरमजाणसांगतोंतुजगा तूंऐकमहाबाहो धरितीजेयासदासते मजगा ५ दोहा- मायामेरीएकयह जिनजीत्योसङ्सार सा- चींमनमेमानिले जीवरूपनिरधार ५ ओंवी- यांहीहुनी आ-

णिकअसेप्रकृति जीवभूतांतेंमहाबाहोधरिती उत्पत्तिप्रलयस्थि-
ती तयामाजी ५ अभंग- येथेंअपरकारण करूंपाहेजोआप-
ण मूळप्रकृतीसंपूर्ण महाज्ञानीबोलती १ परावाचापरामाया बु-
झेमानसींसखया परात्परआपणीया पैंह्मणतीतोस्फजाण २
आतांजीवजेचिदंश झालेजयाच्याउद्देशें जाणिजेहेंजगदीशातु-
काह्मणेबोलिला ३ ॥५॥

श्लो०-एतद्योनीनिभूतानिसर्वाणीत्युपधारय
अहंकृत्स्नस्यजगतःप्रभवःप्रलयस्तथा ॥ ६ ॥

टी०सम०-ईपासूनीचहींभूतें मूळचिच्छक्तिजाणही उत्पत्तिप्र-
लयस्थान सर्वांचाजाणमीतसा ६ आर्या- प्रकृतीपासुनिभूतें
सर्वहिहोतातिहाचिनिर्धार परिमीसकळजगाचा उत्पत्तिस्थितिल-
यांसिआधार ६ दोहा- मायातेउलहेसब मूलजीवयहदाय ॥
होंउपजावतजगसब नासकरेचितचाय ६ ओंवी- सर्वभूतांची
योनी वर्त्ततयाअधिष्ठुनी सतीझालीमजपासूनी सर्वांचेंउत्पत्ति
प्रळयस्थानमी ६ अभंग- ईपासूनीहोतीभूतें मूळचिच्छक्ति
जाणते बहुजाणतीजाणते गोष्टीनसेझांकिली १ आतांउत्पत्ती
कींलय स्थाननिर्मळमीहोय आहेसर्वांचाप्रत्यय तुजअसेबहु-
मुखें २ मीगातेंसाचीजाणीजे वेदादिकांआक्षेपिजे तुकाह्मणेहेंघे-
ईजे निजपदरींअर्थासी ३ ॥६॥

श्लो०-मत्तःपरतरंनान्यत्किंचिदस्तिधनंजय ॥
मयिसर्वमिदंप्रोतंसूत्रेमणिगणाइव ॥ ७ ॥

टी०स०- धनंजयानसेकांहीं मजहूनिपलीकडे ओंविलेंमजम-
ध्येंहें विश्वसूत्रींजसेमणी ७ आर्या- मजहुनिअन्यनिराळें
नाहींदुसरेंधनंजयाकांहीं माझेठायींग्रथिलें सर्वहिसूत्रींमण्या-
परीपाहीं ७ दोहा- अर्जुनमोतेंनापरे औरबातयहजान ज्यों
मनिपोयोसूतमे मोमेंयौंसबमान ७ ओंवी- मजपरतेंकांहीं

अर्जुनादुसरेंनाहीं मीचअवघेंठायीं जैसासूत्रींमणीपटींतंतू ७ अभंग- धनंजययाधरेचा घेतूंधनंजयनामाचा त्यासीह्मणेयादवांचा राजाआपणहोयजो १ नसेकांहींमजहूनी पैलीकडेपाकशासनी मजमाझारीहोउनी हेंठेविलेंईश्वरें २ सूत्रींमणीएकहेम अळंकारांचेंहिनाम पाणीकल्लोळहेंसम तुकावमेनिवेदी ३ ॥७॥ श्रीः

श्लोक- रसोऽहमप्सुकौंतेयप्रभाऽस्मिशशिसूर्ययोः प्रणवः सर्व वेदेषुशब्दःखेपौरुषंनृषु ८

टी० सम०- जळींविभूतिरसमी चंद्रसूर्यांतमीप्रभा वेदींप्रणवमी शब्द नभींपौरुषमीनरीं ८ आर्या- रविचंद्रांतद्युतिमी सर्ववेदांतमीचओंकार उदकींरसशब्दनभीं पुरुषांतहिमीचपौरुषाकार ८ दोहा- चंद्रसूरजकीकिरणहूं जलरसमोकोंमान बेदनमेंमैंहीं प्रणव पौरुषशब्दबखान ८ ओंवी- सर्वरसांचीगोडी चंद्रसूर्ये माझीप्रौढी पुरुषींपुरुषत्वाचीगाढी ओंकारतोवेदींजाणमी ८ ॥ अभंग- यापृथ्वीचापुण्यगंधु तोमीह्मणेदीनबंधु जळींविभूती प्रसिध्दु रसमीचकौंतेया १ तेवींचंद्रआणिसूर्यांत आहेमाझी प्रभादीस प्रणवशब्दमीवेदांत उघडघेईअनुभवें २ नभींविषय शब्दाचा तोमीकेवारीदासाचा नरींअर्थपुरुषार्थाचा वीर्यमानमीचगा ३ ऐसामाझाप्रादुर्भावो पुढेंसांगूंअनुभवो पुण्यगंधपृथ्वीचा हो भूलवणीह्मणेतुका ४ ॥८॥

श्लो०-पुण्योगंधःपृथिव्यांचतेजश्चास्मिविभावसौ जीवनंसर्वभूतेषुतपश्चास्मितपस्विषु ९

टी० स०- पृथ्वींतमीपुण्यगंध तेजतेंमीहुताशनीं जीवनप्राणिमात्रांत तपमीतापसांमध्यें ९ आर्या- मीभूतपुण्यगंधहि मीज्वलितविभावसूंततेजअसें तपमीतपस्वियांतहि जीवनभूतांतजाणमीचअसें ९ दोहा- गंधजुहोंयहभूममें होंपावकमेंतेज जीवन कोंभैंजीवहों तपसीतपलखिजेज ९ ओंवी- मीपृथ्वीचागंध

विषय अग्नींतजठराग्नीमीहोय जीवांचाजीवनराय तापसीयांतप मी ९ अभंग- आतांपंचपावकांत आहेंज्योत्स्नामीचजोत जीवनजेंप्राणियांत पैंगामीचनांदतों १ तपतापशांमाझारी आहें ह्मणतकंसारी तरीधाकचराचरीं पैंलागतोतयांचा २ नाहींशास्त्रअस्त्र सेना नाहींमेळविलेंधना तरीधाकतपोधना देमुनिइंद्राविधीसी ३ तुकाह्मणेनामज्याचें ऐकिल्यायमकाळाचें ह्वदयफुटेमगजीवाचें कायसांगूंमाहात्म्य ४ ॥९॥

श्लो०- बीजंमांसर्वभूतानांविद्धिपार्थसनातनम्
बुद्धिर्बुद्धिमतामस्मितेजस्तेजस्विनामहम् ॥१०

टी०स०- भूतेंमिथ्यांबुमीसूर्य असेंतद्बीजनित्यमी बुद्धिमंतांतमी बुद्धी तेजतेजस्वियांतमी १० आर्या- बुद्धिसुबुद्धांतचिमी भूतांचेंबीजजेंसनातनमी तेजहितेजस्व्यांतचि मीहेंजाणूनियांसनातनमी १० दोहा- सबजीवनकोंबीजहों मोकोंजानिजलेह बुद्धिवंतमेंबुद्धिहों सबतेजनकोंगेह १० ओंवी- सर्वभूतांचेंबीजमीहोउन सर्वबर्तणूकमजपासून बुद्धिवंताचीबुद्धिआदिकरून तेजस्वियांचेंतेजमी १० अभंग- सर्वभूतांमध्येंबीज तोमीह्मणेलक्ष्मीनीज विधीपुरातनअज पार्थाप्रगटींतुजपुढें १ भूतेंमिथ्यामृगजळ॥ मीदिनकरसर्वकाळ नव्हेऐश्वर्यविकळ रतिमात्रफाल्गुना२असेंतद्बीज नित्यमी बुद्धिमंतांतबुद्धिमी तेजतेजस्वीयांतमी तुकाह्मणेहरिवदे३॥१०

श्लो०- बलंबलवतांचाहंकामरागविवर्जितम्
धर्माविरुद्धोभूतेषुकामोऽस्मिभरतर्षभ ॥११

टी०स०- बलवंतांतबलमी कामरागविवर्जित नधर्मासीजोविरुद्ध कामहीतोविभूतिमी ११ आर्या- बलहीबलवंतांचें पार्थाजेंकामरागवर्जितमी धर्माविरुद्धकांहीं भूतांमीजोननेतअंधतमीं ११ दोहा- बलवंतनकोंबलजुहों कामरागतिननाहीं कामरूपयेहिजुहो धरमबसेमोमाहिं ११ ओंवी- बळवंताचेंजेंबळ कामरागविवर्जितस-

कळ धर्मविरुद्धमूर्तीमीकेवळ कामतोमीचजाण ११ अभं० बलवंतामा-जीबळ तोमीबोलेमेघनीळ कामरागहीनचळ नातुडेतेंनित्यमी॥१ विरुद्धनधर्मासी कामतोमीगुणराशी याविलागींपुण्यराशी पैवंच-नीअसंख्य २ अरेपार्थाधनुर्धरा चराचराचापसारा वागवीतोंसद-योदरा तुकाह्मणेअनुभवें ३॥११॥ श्रीमत्सच्चिदानंदस्वरूपिणेनमः

श्लो०-येचैवसात्विकाभावाराजसास्तामसाश्च-
ये मत्तएवेतिनान्विद्धिन त्वहंतेषुतेमयि॥१२॥

टी०स०-आतांसत्वादिजेभाव तेमिथ्यासर्पदोरमी कींमीरज्जुनत्या-सर्पी मजरज्जूंतसर्पतो १२ आर्या- सात्विकराजसतामस मज-पासूनियांचभावहेसारे त्यांमाजीमीनवसें मजमाजीअसतिभाव-हेसारे १२ दोहा- सात्विकराजसतामस जेहेसगरेभाय येसब मोमेबसतहें मोहिनसोंजुचाय १२ ओंवी- सात्विकराजसताम-सभाव मजपासूनिझालेसर्व तेंमजअधीनआहेतत्व तयांमाजीमी नाहीं १२ अभंग- आतांसत्वगुणीशुद्ध रजोगुणीतोविरुद्ध तम केवळनिषिद्ध भावअसेतयाचे १ आहेमाझीसूत्रदोरी नरीअक्षयतों-वरी त्याचीआहेदानवारी अप्रसिद्धांतआणवी २ तेमिथ्यासर्वदोर रूपेंआहेनिर्विकार कींमीरज्जुनसेथार मजरज्जूंतसर्पतें ३ तुका-ह्मणेसत्यगोष्टी आलीअनुभवास्तृष्टी देवजाणेहेंअदृष्टी मायामो-हेंनेणती ४॥१२॥

श्लो०-त्रिभिर्गुणमयैर्भावैरेभिःसर्वमिदंजगत्
मोहितंनाभिजानातिमामेभ्यःपरमव्ययम्॥१३॥

टी०स०-यातींगुणांचियाभावें मोहिलेंविश्वहेंमज. नेणेजोमीआ-त्मरज्जू गुणसर्पापलीकडे १३ आर्या- भावतिन्हीहेपावन झा-लेंजगहेंदहींचमोहास नेणेमातेंपार्था त्रिगुणपरासर्वकामदेहास १३ दोहा- तीनोगुणकेभावजे तिनमोह्योसङ्सार मोकोंकोउ न-हीलखत इननेंपैलेपार १३ ओंवी- त्रिगुणेंमजपासूनिझाले॥

तेथूनीहेंविश्वरचिलें तेणेंफ़ळोनिमजचुकलें नेणतीपरमअव्यय१३ अभंग- अरेत्रिगुणभावांत विश्वमोहलेंसंतत मातेंनेणोनियां- मात मायेचीचऐकती १ नेणेंजोमीआत्मादोरू फ़णसर्पपेिल्ययो- रू झांकीउघडीबाजारू तेसेंनव्हेगारूड २ उघडेंयेतेंअनुभवा बा- ल्यतारुण्यप्रभावा वृद्धपणींहीविसांवा तुकाह्मणेविसरले ३॥१३॥

श्लो०-दैवीह्येषागुणमयीमममायादुरत्यया मामेवयेप्रपद्यंतेमायामेतांतरंतिते॥१४॥श्रीशं

टी०स०-मीदेवमाझीत्रिगुणा हेमायातरवेनजे मातेंचिजेभजतिते मायेतेंतरतातिया १४ आर्या- दैवीहीत्रिगुणमयी माझीमाया जगांतदुस्तरती येतीशरणमलाजे तेचीमायासमूळहेतरती १४ दोहा- मेरीमायागुणमयी दुःसहतरेनजाय आवेकोइ- जोमोशरन सोउतरतस्वभाय १४ ओंवी- माझीमायाहे त्रिगुण स्वजावयाअशक्यजाण जेकरितीमाझेंभजन ममम- येतेंतरती १४ अभंग- मीदेवमाझीहेत्रिगुणवेणीहे नंदिनी संदेहेंअसंभाव्य १नतरवेकांहींउपावचीनाहीं मातेंभजेतोहीतरूं शके २ माझीयानामाचीसांगडफुकाची मगयामायेचीसत्ताराहे ३तुकाह्मणेमातेंबोलिलाअनंत उतरलेसंतसंख्यानसे ४॥१४॥

श्लोक॥ नमांदुष्कृतिनोमूढाःप्रपद्यंतेनराधमाः मायया ऽपहृतज्ञानाआसुरंभावमाश्रिताः१५

टी०स०-मातेंनभजतीपापी मूढजेपुरुषाधम जेभ्रष्टबुद्धिमायेनें पावलेदैत्यभावजे १५ आर्या- मायाभ्रष्टज्ञानहि मानसिंजेध- रितिदैत्यभावातें दुष्कृतिमूढनराधम पावतिमजनबळरामभावा- तें १५ दोहा- पापीमूरखजेजगत सोंनहिपावतमोह ग्यानजुमा- याकरीहन्यो असुरगुननमेंजोय १५ ओंवी- पापीमूर्खजाणम- जनेणतीअधमजन मायेनेंहरपलेंज्ञान असुरभावपावले॥१५ अभंग-मातेंनभजतीपापीजेकुमती पुढेंमूर्खोसतीझालीज्यांची

अधमतेप्राणीभ्रष्टकुव्यसनी बुद्धिजेमायेनीहरितली २ पावलेवै- भवादैत्याच्याकुभावा कुहरांतदीवामालवला ३ तुकाह्मणेसंगीं यमाचानिःसंगी राहातीकुसंगीकल्पवरी ४ ॥१५॥श्रीमद्यदुनंद०

श्लो०- चतुर्विधाभजंतेमांजनाःसुकृतिनोर्जुन आर्तोजिज्ञासुरर्थार्थीज्ञानीचभरतर्षभ॥१६

टी०स०- भजतीसुकृतीमातें अर्जुनातेचतुर्विध आरोग्यकाम जिज्ञासु अर्थार्थीआणिआत्मवित् १६ आर्या- भजतीभावें मातें नरकौंतेयाचतुर्विधप्रकृती अर्थार्थीजिज्ञासू आर्तज्ञानीअ- सेमहासुकृती १६ दोहा- पुण्यवंतजेचारबिध मोहिभजतचि तचेन ग्यानीरोगीकरमजी तजग्यासीसुरवेन १६ ओंवी- लो- कचतुर्विधभजतीमज जेनरआहेतीसुकृतांचेंबीज तत्त्वइच्छिती सहज दुःखीअर्थकामीजिज्ञासुज्ञानी १६ अभंग- भजती पु- ण्याचेनयेथेंफुकाचे आसुच्याह्यराचेअधिकारी १ चतुर्विधजाणा ऐकावेंअर्जुना ठेवींगोष्टीमनापैलतटीं २ आरोग्यकामासदुसरा जिज्ञास अर्थार्थीपरीसआत्मवीद ३ ज्ञानीयांतयुक्तसांगेलअच्यु- त तुकाह्मणेअंतनाहींसुखा ४ ॥१६॥

श्लो०- तेषांज्ञानीनित्ययुक्तएकभक्तिर्विशिष्य- ते प्रियोहिज्ञानिनोऽत्यर्थमहंसचममप्रियः१७

टी०स०- ज्ञानीत्यांतसदायुक्त एकत्वींभक्तिथोरतो त्यासमीप्रिय कींस्वात्मा तोहीआत्मामजप्रिय १७ आर्या- त्यांतविशिष्टज्ञा- नी करितोजोएकभक्तिसुत्यर्थ तोज्ञानीहीप्रियमज त्याप्रियमी नित्ययुक्तइत्यर्थ १७ दोहा- ग्यानीजोभगतीकरे सोसबतेंअ- धिकाय ग्यानीमोकोंभजतहे ग्यानीमोहिसुहाय १७ ओंवी- त्यांमध्येंनित्ययुक्तह्मणूनी ममनश्रेष्ठज्ञानी ज्ञानियामीआवडेह्म- णूनी ज्ञानीतोमजप्रिय १७ अभंग- युक्तज्ञानीवसेज्यांतभक्ति वसे एकत्वींविलासेभक्तिज्याची १ तोथोरअर्जुनाआवडतोमना त्या-

प्रियभावनाआत्माजैसा २ तोहीआत्मामजप्रियहेंचिनिज बोलेयदु-
राजतुकाह्मणे ३॥१७॥

श्लोक॥ उदाराःसर्वएवैतेज्ञानीत्वात्मैवमेमतं
आस्थितःसहियुक्तात्मामामेवानुत्तमांगतिं१८

टी०स०- तेहीथोरपरिज्ञानी मीमदात्माचिमानितों मातेंस्वसद्ग-
तीतेची भजतोयुक्तचित्तजो १८ आर्या- सर्वहिउदारपार्था ज्ञा-
नीआत्माचिमाझियेमतिला मान्यअसेयुक्तात्मा पावेआश्रितम-
लाचसद्गतिला १८ दोहा- मेरेमतयहसबबदे ग्यानीमोकोंज्ञा-
न उत्तमगतीक्रपायतिन फलनलेतनहिमान १८ ओंवी- सर्वहे
उदारअसती त्यांमाजीज्ञानीतेमाझाआत्माहोती ह्मणूनीआश्रयें
असती माझियातेस्फरवें १८ अभंग- तोहीथोरपरीज्ञानीयां
शरीरीं मीचवस्तीधारीमानीताती १ मातेंसर्वस्वानेंज्याचेनीभजनें
सद्गतीतेमनेंवरीयेली २ भजेयुक्तचित्तेंप्राचीनसंचीतें योजीवंची
नातेकायामसी ३ अनुरागयेणेंघेतुबळदुणें सार्थककरणेंमानी
तुका ४॥१८॥

श्लो० बहूनांजन्मनामंतेज्ञानवान्मांप्रपद्यते
वासुदेवःसर्वमितिसमहात्मासुदुर्लभः१९

टी०स०- बहूजन्माचियाअंतीं ज्ञानीमातेंभजेअसा कींवासुदेवहें
सर्व तोथोरअतिदुर्लभ १९ आर्या- बहुजन्मांचेअंतीं पावेतो
ज्ञानवंतभवशमना जगवासुदेवरूपीं पाहेतोदुर्लभप्रशास्तमना
१९ दोहा- बहुतजनमअंतहिलहे ग्यानबंतरेमीत वासुदेवस-
बमेलखे सोदुर्लभहेंनीत १९ ओंवी- बहुतजन्मकष्टेंनी ज्ञान
पावेकृपेंकरूनी वासुदेवसर्वजाणूनी तोमजऐसादुर्लभ १९ अ-
भंग- बहुतजन्माचियेअंतींऐसीसोय लाभेंनिधीहोयपायाळाच्या
१ ज्ञानीमातेंभजेऐसाचीजाणीजे तोयज्ञेंचिवरसेकर्णगर्भी २ किं-
वावासुदेवदिसेभाससर्व जेवींविस्तरेपर्वविधिमुखें ३ तोथोरदु-
र्लभनअतीसुलभ तुकयाअंगींकोंभउमरला ४॥१९॥श्रीराम॥

श्लो०- कामैस्तैस्तैर्हृतज्ञानाः प्रपद्यंतेऽन्यदेवताः
तंतंनियममास्थाय प्रकृत्यानियताः स्वया ॥२०॥

टी०स०- ज्याज्याकामींज्ञाननेलें त्यात्याकामींस्फुरांतरा त्यात्यानेमें चिभजती वश्यस्वप्रकृतीसजे २० आर्या- त्यात्याकामेंहरिलें, ज्ञानम्हणुनिअन्यदेवतायजिती त्यात्यानियमाधरुनी प्रकृतिसवश होउनीनत्यात्यजिती २० दोहा- ग्याननहीतिनकेहिये सेवतअन्य- हिदेव आपनेकामस्वभावसे बंधोजुवाहीभेव २० ओंवी- अभि- लाषेंज्ञानगेलें अन्यदेवताभजोंलागले स्वप्रकृतीवशझाले त्यात्या नेमेंकरूनियां २० अभंग- ज्याज्याकामींज्ञाननेलेंस्फुरसाधान अं- तराआयनघ्यावेंतेंहें १ त्यासमीप्रियकींआत्माचनित्यकीं तोहीस्वा- त्माबाकीकायउरे २ मजप्रियप्रियनव्हेचअप्रिय तुकातोस्वप्रिय- कीतीवाणूं ३॥२०॥

श्लो०- योयोयांयांतनुंभक्तः श्रद्धयार्चितुमिच्छ
ति तस्यतस्याचलांश्रद्धांतामेवविदधाम्यहं २१

टी०स०- जोजोजीजीतनूभक्त श्रद्धेनेंम्हणतोंभजों त्यात्यासअच- ळश्रद्धा त्यात्यारूपींचदेतसें २१ आर्या- जोजोज्याज्यादेवा इ- च्छीपूजावयासिभक्तीनें तेथेंत्यालादेतों अचळश्रद्धेसकपटयुक्ती- नें २१ दोहा- श्रद्धाजितजेपूजतहे ज्यादेवहिचितचाय ताकोंता- हीमांहिहों देवतसिद्धिबढाय २१ ओंवी- जेज्यादेवातेंभजती॥ श्रद्धेनेंसिद्धीइच्छिती तयांचीमनकामनातृप्ती त्यादेवतेनेंमीकरीं २१ अभंग- जोजोजीजीभक्तीतनूपुरातनू श्रद्धेसनातनूम्हणेभजों १ त्यात्यासअचळाश्रद्धेचाजिव्हाळा देतोंकुंतीबाळात्यात्यारूपें २आ- मुचीआगत्ययेतुलीसांप्रत तैसेंत्यासर्वत्रमाझ्याठायीं ३ मातेच्या उदरींवसवीकुमार प्रीतभारेंथारतुकापदीं ४॥२१॥श्रीमद्यदुनंद०

श्लो०- सतयाश्रद्धयायुक्तस्तस्याराधनमीहते
लभतेचततःकामान्मयैवविहितान्हितान् २२

टी०स०- त्याश्रद्धेनेंत्यांसपूजी त्यांतजोअन्यसेवक त्यापासूनिर्हि-

जेपावे कामतेम्यांचनिर्मिले २२ आर्या- त्याश्रद्धेंचकरुनितो त्या इतरांदेवतांसचिभजून म्यांचदिलेंफळघेत्या देवापासूनियाहि समजून २२ दोहा- जोवाहीश्रद्धासहित पूजतवाहीदेव देत जुहोईकामना वहजानतनहिभेव २२ ओंवी- श्रद्धेंकरूनीअन्यदैवतीं त्यांचीआराधनाकरिती जेइष्टकामपावती तयांअचळ श्रद्धामीचअसें २२ अभंग- त्याश्रद्धेनेंत्यांसपूजीसावकाश त्यांतजोअन्याससेवाधारी १ त्यांपासूनिपावेकामसदाभावें कामातें स्वभावेंमीचनिर्मीं २ सारांशजेवृत्तीसारूनिप्रवृत्ती देतुआत्मप्रीती रूपाळूमी ३ तुकाह्मणेदेवनभभक्तभाव वायूचाप्रभावकवळीत४।२२

श्लो०- अंतवत्तुफलंतेषांतद्भवत्यल्पमेधसाम्
देवान्देवयजोयांतिमद्भक्तायांतिमामपि॥२३

टी०स०- अंतवंतफळेंत्यांचीं अल्पबुद्धीसहोतिजीं मेल्यातेपावती त्यांतें मद्भक्तहिमजप्रती २३ आर्या- परित्याअल्पमतीचें पार्था फळनाशवंततूंसमज देवार्चकदेवातें पावतिमद्भक्तपावतातिमज २३ दोहा- फलथोडोपावतजऊहे बिनाग्यानहैमूढ देवभगतदेव नलहे मेरोमोकोंगूढ २३ ओंवी--हीनबुद्धिमागती तेनाशवंत फळपावती जयाचेंभजनतयांनेचिगती मजभजतीतेपावतीमज २३ अभंग- अल्पबुद्धीज्यालाफळेंप्रासत्याला होतीसकळांलाअंतवंत १ मेलेतेतयांसपावतीबहुवस मद्भक्तांनिवासमाझ्याठायीं २ ह्मणुनीयांज्ञानीअसेजोसाधनीं तेणेंमीनीदानीनयेसांडूं ३ आपुलें माहात्म्यवर्णीजिलदश्याम,तुकाह्मणेप्रेमअसोयेथें ४॥२३॥श्रीशाम्॥

श्लो०- अव्यक्तंव्यक्तिमापन्नंमन्यंतेमामबुद्धयः
परंभावमजानंतोममाव्ययमनुत्तमम्॥२४॥

टी०स०- व्यक्तमीमानितोंऐसें अव्यक्तामूढमानिती नेणतांपरवस्तूतें जेअत्युत्तमअव्यय २४ आर्या- अव्यक्तामजआला व्यक्तिसऐसेंचिमानुनीभ्रमती उत्तममाझाअव्यय नेणुनियांपरमभावतेकुम-

ती २४ दोहा- ज्याकीथोरीबुद्धिहै जानतप्रगटनमोय अबिनासी उत्तमजऋहों सबतेंन्यारोजोय २४ ओंवी- मातेंकोणीनेणती अव्यक्तव्यक्तिआलेंह्मणती माझाउत्कृष्टभावनेणती मूढपणें २४ अभंग- पार्थाबाआपुलेंवर्णितोंनवलें भक्तेंवश्यकेलेंफ़लवणी १ व्यक्तमीमानीतोंऐसेंचकल्पीतों अव्यक्तासहोतोशाब्दकैसा २ अज्ञानपणानेंविसरतीमनें मूढयाभावनेंयेतीकेवीं ३ प्रत्यक्षाप्रमाणलावीतीदूषण अव्यक्तनिर्गुणगूढकल्पी ४ नेणतांहेपरवस्तुअगोचर अव्ययप्रकारअत्यत्तम ५ तुकाह्मणेदयाहरिचीअसलीया तरीचप्रत्ययागोष्टीयेती ६ २४

श्लो०- नाहंप्रकाशःसर्वस्ययोगमायासमावृतः
मूढोऽयंनाभिजानातिलोकोमामजमव्ययं २५

टी० स०- झांकलोंयोगमायेनें सर्वांप्रगटमीनसें मातेंनेणेमूढलोक जोअनादिअनंतमी २५ आर्या- मीनदिसेंसर्वांला मायेनेंआसतोंसदागूढ मजअव्ययामलाते ह्मणवुनिपार्थानजाणतीमूढ॥२५ दोहा- ढक्योजुमायाजालही काहुकोंनप्रकास मूरखमोहिनजानिहै अजरअमरसुखबास २५ ओंवी- मीसर्वांसप्रगटनाहीं॥ योगमायेनेंवेष्टिलेंपाहीं अजअव्ययअसोनही मूढनेणती २५॥ अभंग- झांकलोंमीअसेंकोणासीनदिसें योगमायाभासेमजवरी १ सर्वांसीप्रगटनदिसेंमीअचाट मूढफळकटकायजाणे २ जोकांमीअनादीअनंतपरवादी मौनजेथेंवेदीघेतलेंसे ३ अगाधमीचही कांहीजेंस्वल्पही तुकागर्जेग्वाहीमृत्युलोकीं ४॥२५॥ श्रीमत्सच्चि०

श्लो०- वेदाहंसमतीतानिवर्त्तमानानिचार्जुन॥
भविष्याणिचभूतानिमांतुवेदनकश्चन॥ २६॥

टी०-स०- जींगेलींत्यांसमीजाणें होतीत्यांसहिअर्जुना भूतेंहोणारहीजाणें मातेंकोणीचनेणती २६ आर्या- भूतेंआणिभविष्यें जाणेंमीवर्तमानहीभूतें परित्यांमाजीकोणी जाणेमातेंकदापिनविभूतें २६ दोहा- जेबीतजानतमहि बरतमानबरतंत होनहारस-

बकोंलखे मोंहिलखेनहिजंत २६ ओंवी— पूर्वीजींझालींभूतें आतां वर्तमानजींवर्ततें भविष्यहीमजकळतें मलाकोणीनोळखेकीं २६ अभंग— जींगेलींतयांसजाणेंमीवीरेशा होतीत्यांचीदशापाहातोहें॥१ भूतेंभविष्यानेंहोणारजींपुढें आहेमजकडेजाणीवते २ मातेंगाकोणीचनेणतीपांडवा ऐशानवलावाकितीसांगूं ३ तुकाह्मणेआत्मा जाणजेंसादेह देहासंदेहआत्मरूपीं ४॥२६॥

श्लो०-इच्छाद्वेषसमुत्थेनद्वंद्वमोहेनभारत॥
सर्वभूतानिसंमोहंसर्गेयांतिपरंतप॥२७॥

टी०स०- प्रियेच्छाअप्रियद्वेषें द्वंद्वमोहेंकरूनियां सर्वभूतेंसृष्टिकाळीं मोहपूर्वीलपावती २७ आर्या— इच्छाद्वेषभवाच्या पडोनियांद्वंद्वमोहजाळांतें सर्वहिभूतेंपार्था पावतिमोहासस्रृष्टिकाळांतें २७ दोहा— रागद्वेखअग्यानतें सबेजमोहितहोय मानलेतहेंआपकों हमहेंसुखनउदोय २७ ओंवी— इच्छाद्वेषापासून द्वंद्वमोहउपजलातेथून तेभूतसृष्टीचेआदिंजाण मोहातेंपावतीअर्जुना २७ अभंग— प्रियइच्छातैसाअप्रियांतद्वेष होतसेउत्कर्ष त्रिभुवनीं १ द्वंद्वमोहयासीअसेमूळबीज जाणसीसहजबोलूंआह्मीं २ सर्वभूतेंसृष्टिकाळींमोहालागीं पावतीप्रसंगींअनुभवें ३ पूर्वीलमोहदोराओंवीजीवमणी तुकाह्मणेखाणीदुःखाचीजे ४॥२७॥

श्लो०-येषांत्वंतगतंपापंजनानांपुण्यकर्मणां
तेद्वंद्वमोहनिर्मुक्ताभजंतेमांदृढव्रताः॥२८॥

टी०स०- ज्यांच्याअंतरिचींगेलीं पापपुण्येंक्रियाबळें मातेंभजतितेद्वंद्व मोहत्यागेंदृढव्रत २८ आर्या— ज्यांचेंपापनिमालें लोकींजेफारपुण्यवंतजन तेद्वंद्वमोहविरहित करितीमाझेंदृढव्रतीभजन २८ दोहा— पुण्यकरेजेजगतमें दूरकियेनिजपाप सोऊछूटतमोहतें मोकोंपावतआप २८ ओंवी— ज्यांचेंपापगेलें तेद्वंद्वमोहनिर्मुक्तझाले माझेंभजनींनिघाले दृढबुद्धीकरूनियां॥२८॥

अभंग– क्रियाचोरवज्यांची तिचीयाबळानें कांपृथ्वीजळानें नीच पहावी १ ज्यांच्याअंतरींचीं गेलींपुण्यपापें अंगींमारेसर्पें चंदना- च्या २ मातेंजोभजेल सुटेलनिश्चयें त्यासीनाहींभयदोघांचेंया ३ दृढव्रततेची घेणारमोक्षासी तुकाह्मणेऐसी गोष्टीझाली ॥४॥२९॥

श्लो०– जरामरणमोक्षायमामाश्रित्ययतंति-
ये तेब्रह्मतद्विदुःकृत्स्नमध्यात्मंकर्मचाखिलं २९

टी॰स०– नाशावयाजरामृत्यु यत्नज्यांचेमदाश्रयें तेब्रह्मजाणती कींते सर्वअध्यात्मकर्मही २९ आर्या– वारायाजन्मजरा योगी करितीप्रयत्नजेसकळ माझाआश्रयकरुनी अध्यात्मब्रह्मकर्मत्या सकळ २९ दोहा– जरामरणकेहानिकों जेकोउकरतउपाय जान- ततेअध्यातम ब्रह्मकरमकेभाय २९ ओंवी– जरामरणनाशार्थीं॥ आश्रयेंममयत्नकरिती तेब्रह्मजाणती कर्मअध्यात्मअवघें २९ अ- भंग– नासावयाजन्ममरणाचेंमूळ जेकांयत्नशीळमदाश्रय १ तेब्रह्म जाणतीकाशास्त्तवजरी अध्यात्मिकसारीकर्ममार्गू २ तेचिगातरलेता- रीतीआणीकां मार्गहाआसकाविस्तारूनीं ३ तुकाह्मणेआतांशेवटील श्लोक तोजगन्नायकबोलेकैंसा ४॥२९॥

श्लो०– साधिभूताधिदैवंमांसाधियज्ञंचयेविदुः
प्रयाणकालेपिचमांतेविदुर्युक्तचेतसः॥ ३०॥

टी०स०– अधिभूताअधियज्ञा सहजोअधिदैवमी त्यामातेंजाणती प्राण-प्रयाणींतेचिजाणती ३० आर्या– मीसाधिदैवपार्था साधि मखहिसाधिभूतमीचअसें जाणतिमजजेअंतीं जाणतिमजनित्य युक्ततेच्चिअसे ३० दोहा– अधिदैवतअधिभूतसों मोकोंजानतमी- त मरनसमेभूलतनहीं जोगीमोकोंचीत ३० ओंवी– अधिभूत अधिदैवतमाझेठायीं जाणतीयज्ञवेत्तेयज्ञासही मरणकाळींम- जजाणितलेंपाहीं तेयोगयुक्तझाले ३० अभंग– अधिभूताअ- धियज्ञासिरेपार्था सहितबीरनाथाअधिदैव १ मीचहोयऐसाभरव-

सामातुनी भजती अनुदिनीं प्राणीजेकां २ प्रयाणींहीतेचीजाणती पांडवा तुकाह्मणेजीवाकेलेंमुक्त ३ ॥३०॥ इतिश्रीमद्भगवद्गीतायां योगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेज्ञानविज्ञानयोगोनामसप्तमोध्याः

वामन.

इतिटीकासमश्लोकी अध्यायासप्तमावरी ॥
श्रीपार्थसारथीकर्त्ता जोवामनमनोरथीं ॥१॥

अभंग.

ऐसेहेप्रसंगसंपलेपैंसात गीतादेवीभक्तवरदानी १
श्रवणेंपठणेंकरीकार्यसिद्धी मायिकउपाधीवारूनीयां २
तुकाविनवणीकरीसाधुजना श्रवणींभावनाशुद्धधरा ३
इतिगीतार्थबोधिन्यांश्रीमद्भगवद्गीता टीकायांसप्तमोऽध्यायः॥७॥

अष्टमाध्यायप्रारंभः

वामन.

सप्तमाध्यायपर्यंत तत्त्वमार्गजगद्गुरु बोलिलाअर्जुनालातें ज्ञालेंसर्वपरोक्षवत् १ पुसावेंअर्जुनेंतत्त्व करावीकरुणामग याभावेंसप्तमाध्यायीं सप्तधाज्ञेयबोलिला २ कींब्रह्मअध्यात्मकर्म अधिभूतादिमीतयां मातेंजाणतिपुण्यात्मे भजतीमजलाचिते ३ तद्विद्धिप्रणिपातेन इत्यादिश्लोकदोनहे अध्यायांतचतुर्थांत बोलिलायाचिआशयें ४ कींजाइंसंतांशरण तेज्ञानउपदेशिती भावकीं येशरणतूं मगसांगेनतत्त्वमी ५ परंतुकर्मसंन्यासें कर्मयोगेंकरूनियां श्रेयहासंशयमधें आडआलाधनंजया ६ पंचमाध्यायआरंभीं केलाप्रश्नह्मणूनियां संन्यासकर्मयोगाचें कृष्णेंतत्त्वनिरूपिलें ७ प्रसंगेंआरुरुक्षाला कर्मकारणबोलतां आरूढकैसाहेशंका हरायायोगबोलिला ८ समाधिनिर्गुणाकार षष्ठाध्यायांतबोलिला विश्वासायोगहीतेथें फळरूपेंचिवर्णिला ९ तोविस्तारेंसप्तमांत विभूतिसहबोलिला वासुदेवःसर्वमिति प्रसंगेंभक्तवर्णि

ला १० उत्तमश्लोकमुखिंचें हें श्लोकामृतसेवितां तत्त्वप्रश्न करावा हें नस्मरे पांडुनंदना ११ कृपाजरीउपजली तरीआपणहूं निजों नयेशरणजोसंतीं तत्त्वसांगोंनयेतया १२ ह्मणूनिपूर्वाध्यायांतीं ब्रह्मकर्मादिसप्तधा ज्ञेयबोलोनिसंक्षेपें प्रश्नाचेंबीजपेरिलें १३ कीं ब्रह्मजाणतीतेची तेंसर्वब्रह्मजाणती भावकींवेगळेआधीं जाणतांसर्वब्रह्मतें १४ अक्षरंब्रह्मपरमं ऐसेंउत्तरहीपुढें होणारकींजेंपरम शब्दतेंब्रह्मअक्षर १५ भावकींक्षरहीब्रह्म बोलिजेअधिभूतजें अधिभूतंक्षरोभावः ह्मणऊनिवदेलजें १६ जेंअक्षरक्षररहितें जेंसोनें तेंनिभूषण जेंकांकेवळतेंसोनें ह्मणावेंतेंचिभूषण १७ नविकारस्वर्णाला नअलंकारवेगळा निर्विकारक्षरत्वींही नअन्यक्षरभागही १८ गूढार्थहानकळतां करावाप्रश्नअर्जुनें करावामगतत्त्वाचा उपदेश अनुग्रह १९ याभावेंसप्तधाज्ञेय बोलूनीराहिलाउगा प्रश्नबीजांनहीतत्त्व गूढभावेंनिरूपिलें २० त्यामधें ब्रह्मजेंसर्व जाणावेंकायकायतें तरीब्रह्मचिअध्यात्म ह्मणिजेतेंचिआपण २१ आपुलाभावअध्यात्म त्याचेंउत्तरहीअसें भावकींहास्वयेंब्रह्म जोजाणोंइच्छितोतया २२ कर्मकींक्षरभागाची उत्पत्तिकरिसृष्टितें भूतांचाआणखीनाना भावांचाजेथउद्भव २३ नभोंवतांभोंवतांहे मेदिनीसृष्टिच्याक्रमें ब्रह्मक्रियारूपदिसे अविद्यादृष्टिच्याक्रमें २४ एवंकर्मब्रह्मआणि अधिभूतादिजेंत्रय तेंहिब्रह्मचिजाणावें तिन्हीएकांतएकजे २५ आकाशींकुंभसजळ आकाशउदकींघटीं प्रतिबिंबेनभजवीं तिन्हीएकांतएकजें २६ ईश्वरामाजिहेदेह देहींव्यापकईश्वर जीवतत्प्रतिबिंबांश तिन्हीएकांतएकहें २७ त्यामधेंअधिदैवाख्य जीवात्माप्रतिबिंबतो उपाधिवांचुनीआणि बिंबावांचूनिजोनसे २८ प्रतिबिंबदिसेव्योम जेंकांडळमळीजवीं बिंबाकाशघटापाण्या वांचूनीतेंअसेचिना २९ साधिभूताधिदैवंमां साधियज्ञंचयेविदुः ह्मणूनिदेहींसहित अधिदैवनिरूपिला ३० यालागींदेहक्षरजो ह्मणावाअधिभूततो तयासहितजाणावा जीवात्माअधिदैवतो ३१ अधियज्ञासहितकीं निजबिंबात्मयासह जाणावाफळभोक्ताहा तोयज्ञादिफळप्र-

द ३२ प्रश्नोत्तरहिऐसेचि होणारअधिभूतजो क्षरतोआणिपुरुष अधिदैवह्मणूनियां ३३ अधियज्ञहियादेहीं मीचयाउत्तरींहरी बोलेलयाचि अर्थातें पहावेंसज्जनींबरें ३४ गूढार्थहानकळतां करीलप्रश्नअर्जुन॥ तेथूनियांसमश्लोकीं संगतिश्लोकहेएथक् ३५॥श्रीमत्सच्चिदानंदाय०

अर्जुनउवा०

श्लो०-किंतद्ब्रह्मकिमध्यात्मंकिंकर्मपुरुषोत्तम
अधिभूतंचकिंप्रोक्तमधिदैवंकिमुच्यते॥ १॥

टी०स०-कायतेंब्रह्मअध्यात्म कर्महीपुरुषोत्तमा अधिभूतकसेंकैसें अधिदैवहिबोलिजे १ आर्या- पुरुषोत्तमकवणातें अध्यात्मब्रह्मआणितेंकर्म अधिदैवहिअधिभूतहि वदत्याचेंतेंअसेलबावर्म१ दोहा- अध्यानमकेब्रह्मकों करमकाहेजगदीश अधिदैवतअधिभूतकों तुमजानतबिरचीस १ ओंवी- पार्थह्मणेपुरुषोत्तमा कैंसानिवाडाकर्मब्रह्मा अधिभूतअधिदैवतआह्मां निवडूनिसांगिजे१ अभंग- पूर्वप्रसंगांतपरमहंसयोग निवेदीश्रीरंगआत्मलाभें १ परीप्रसंगांतींऐकिलेंपार्थिवें अध्यात्मबरवेंअधीभूत २ गूढनसमजे यास्तवआशंका घेऊनीआसंकाघेतूझाडा ३ तेसप्तप्रश्नएकामागेंएक ऐकासकळीकभावीकहो ४ ऐकामहाराजराज्ञसुगुटांत जोडूनीयां हातविनवीतों ५ देवरायाकायब्रह्मतेंसांगावें तैसेंचबोलावेंअध्यात्मही ६ पुरुषोत्तमाकर्मकशासह्मणावें अधिभूतबरवेंतेसेंसांग ७अधिदैवतत्यासंस्कारुनीबोलें वर्मनकळलेंबोलेतुका ८ ॥१॥श्रीमद्यदुनंद०

श्लो०-अधियज्ञःकथंकोऽत्रदेहेऽस्मिन्मधुसूदन प्रयाणकालेचकथंज्ञेयोऽसिनियतात्मभिः२

टी०स०-अधियज्ञकसाकोण यादेहींमधुसूदना जाणावासिकसा प्राण-प्रयाणींसज्ञजेतिहीं २ आर्या- कोणकसायादेहीं अधियज्ञमनांतदेहिंबाणावें कैसेंप्रयाणसमयीं गृहीतचित्तींतुलाहिजाणावें २ दोहा- अधिजग्यहिकासोंकहत कैसेंतुमकोंजोन कैसेंतुम-

कोंजानियें प्राणकरत्तजबगोन २ ओंवी- अधियज्ञकसाकोण दे- हांतभोळखावाकवण अंतकाळींतूंमधुसूदन यतचित्तीं केवींजाणि- जे२ अभंग- अधियज्ञकेसा कोणताह्मणावा देहींयाजाणावाकै- साआह्मीं १ जाणावासिकैसा प्राणाच्याप्रयाणीं प्रत्यक्षकाह्मणी हस्तींलाभे २ कृजजेतयानीं बिचारपंथानें यावेंमधुसूदनें बोलावें हें३ तुकाह्मणेप्रश्न सातअर्जुनाचे हंससत्याब्धीचे हेलावेहे४॥२॥

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०- अक्षरंब्रह्मपरमंस्वभावोऽध्यात्ममुच्यते
भूतभावोद्भवकरोविसर्गः कर्मसंज्ञितः॥३॥७

टी०स०- अक्षरब्रह्मजेंशब्द अध्यात्मस्वात्मभावजो भूतभौतिक- उत्पत्ति करिजेसृष्टिकर्मतें ३ आर्या- अक्षरपरमब्रह्म स्वभाव अ- ध्यात्मवदतिमुनिवर्ग पंचमहाभूतांचा विकारतेंजाणकर्मतनुसर्ग ३ दोहा- अच्छरकोंब्रह्महिकहत अध्यातमजकभाय जोउपजा वतजगतकों सोईकरमकदाय ३ ओंवी- अक्षरतेंचिब्रह्म सद्भा- वतोचिअध्यात्म भूतभावांचेंविसर्गकर्म तेंकर्मजाणिजे ३ अभंग- हांसोनीबोलीलाकर्त्ताजोजगाचा आमुच्यालाभाचासंशयहा १ श- ब्दब्रह्मजेंतें ह्मणावेंअक्षर अध्यात्मप्रकारभावेंबोले २ भूतभौति- कांची जेकांहींउत्पत्ती सृष्टीकरीजेतीकर्मजेंकां ३ तुकाह्मणेश्रोतीं व्हावेंसावधान करावेंचिंतन भगवंताचें ४ ॥३॥श्रीमद्रुक्मिणी०

श्लो०- अधिभूतंक्षरोभावः पुरुषश्चाधिदैव- तम् अधियज्ञोऽहमेवात्रदेहेदेहभृतांवर ४

टी०स०- अधिभूतक्षरतनू जीवात्माअधिदैवत बिंबत्याप्रतिबिं- बाचा देहींचअधियज्ञमी ४ आर्या- अधिभूतक्षरतनुहे अ- क्षरअधिदैवहोयअधिकारी अधियज्ञमीचदेहीं जीवांचापाळणा- रउपकारी ४ दोहा- देहजकयहअधिभूतहै अधिदैवतहैजीव सबदेहनकेदेहमो होंअधिजग्यरूपीव ४ ओंवी- अक्षरतेंअ-

धिभूत जीवात्माअधिदैवत आदिअनंतसर्वांत अधियज्ञदेहींमीं ४॥
अभंग- अधिभूताक्षरतनूहाविकार जीवात्माप्रवरअधिदैव ॥१॥
बिंबत्याचप्रभेंप्रतिबिंबन्यायें अधियज्ञहोयेयाचदेहीं २ तुकाह्मणे-
आतांसांगेलअंतर नधरूनीदूरसज्जनासी ३॥४॥श्रीराधाकृष्णाय०

श्लो०- अंतकालेचमामेवस्मरन्मुक्त्वाकलेवरं
यःप्रयातिसमद्भावंयातिनास्त्यत्रसंशयः ५

टी०-स०- मातेंचिअंतकाळींही स्मरतांदेहसोडुनी जोजायतोम-
त्स्वरूपा पावेयेथेंनसंशय ५ आर्या- जोमनुजअंतकाळीं स्मरो-
निमातेंत्यजीकलेवरतो येथेंसंशयनाहीं माझ्याभावासितोबळेंवर-
तो ५ दोहा- अंतसमेंदेहहुंतजन मोकूमरनजोहोय सोतबही
मोकोंमिले तहांनसंशयकोय ५ ओंवी- अंतकाळींमजस्मरूनी
जोजायकलेवरटाकुनी तोपावेमजलागूनी येथेंनाहींसंशय॥ ५॥
अभंग- मातेंचप्रयाणींजीवींधरूनीयां देहसोडिलीयानामस्मर-
णें १ जायप्राणनयामद्रूपावांचूनी विश्रांतीनयनींआढळेना २ सं-
शयकायसाकांकणाआरसा पाहाणेंधारसालागलीया ३ तुका
ह्मणेनामेंझालागजमुक्त प्राणीतोअशक्तउद्धरेची ४॥५॥श्रीराम्

श्लोक- यंयंवापिस्मरन्भावंत्यजत्यंतेकलेव-
रम् तंतमेवैतिकौंतेयसदातद्भावभावितः ६

टी०स०- जेंजेंआणिकहीरूप स्मरतांदेहजोत्यजी तेंतेंचिपावेस्म-
रणें रंगलाज्यांचियांसदां ५ आर्या- लावीकलेवरातें ज्याज्या
भावासिपांडवास्मरुनी त्यात्याभावापावे चित्तींभावनासदाधरू-
नी ५ दोहा- प्राणीयहजबदेहतजे स्मरेकाजअनान तबनि-
संकबहरूपको पावेसोयीआन ५ ओंवी- ज्याज्याभावेंस्मरतां
होयदेहत्यजिता त्यात्याभावेंकुंतीसुता सदातद्भावह्मणूनियां५
अभंग- जेंजेंआणीकहीध्यान अंतींहृदयींधरून १ देहत्यागिला
ज्यानें जायपाहेतोतींस्थानें २ एकरंगलेंअंतर आसातेथेंधरी

थार ३ तुकाह्मणेयेहपरी वासनेच्याकरीदोरी ४ ॥६॥ श्रीकृष्णाय:

श्लो०-तस्मात्सर्वेषुकालेषुमामनुस्मरयुध्यच
मय्यर्पितमनोबुद्धिर्मामेवैष्यस्यसंशयम् ॥७

टी॰स॰-तस्मात्तूंसर्वदामातें स्मरहेंयुद्धहीकरी समर्पितांबुद्धिमन मजमातेंचिपावसी ७ आर्या- यास्तवसर्वाकाळीं स्मरमजपरितूं करींअधींयुद्ध पावसिनिश्चितमातें मजलामनबुद्धिअर्पुनीशुद्ध ७ दोहा- मेरोस्मरननितकरे जुद्धकरेकिनमीत अरपेमोमेबुद्धि मन होंआइतबचीत ७ ओंवी- यास्तवमजसर्वकाळींउच्चारी,मजस्मरूनियांयुद्धकरी माझेठायींमनबुद्धिदृढधरी तेणेंमजपावसीनिश्चित ७ अभंग- तस्मातत्तूंसर्वदापार्था मातेंस्मरभावपंथा १ युद्धनिःशंककरावें मजल्हृदयींसांठवावें २ बुद्धिआत्या आमुचेठायीं मुक्तहोसीसंशयकायी ३ निश्चयेंपावसीमातें तुकाशरणअनन्यातें ४ ॥७॥

श्लो०-अभ्यासयोगयुक्तेनचेतसानान्यगामिना परमंपुरुषंदिव्यं यातिपार्थानुचिंतयन् ८

टी०स०-अभ्यासयोगेंअन्यत्र जायनाऐसियामनें दिव्यचिन्मात्रपुरुषा पावेसततचिंतितां ८ आर्या- अभ्यासयोगनिरतें, अनन्यचित्तेंसदैवचिंतून दिव्यपरमपुरुषात्या पावेविषयींकदानगुंतोन ८ दोहा- जोगऔरअभ्यासमें जाकोथिरचितहोय मोचिंताराखेसदा सपुरुखपावेसोय ८ ओंवी- अभ्यासयोगें करून चित्तअन्यत्रनकरीगमन स्थिरचित्तझालियाजाण पार्थातेपरमपुरुषातेंपावती ८ अभंग- अगाअभ्यासाचायोग हृढआसलीयाचांग १ मगअन्यत्रमार्गाते पार्थानजातीमहंत २ मनेंऐसीयाकसवटी दिव्यपुरुषींघालीमिठी ३ पावेसततचिन्मात्र तुकीएकचिंतनमात्र ४ ॥८॥

श्लोक- कविंपुराणमनुशासितारमणोरणीयांसमनुस्म

रेद्यः सर्वस्यधातारमचिंत्यरूपमादित्यवर्णंत-
मसःपरस्तात्॥ ९॥

टी०स०-पुराणसर्वज्ञफळप्रदाला स्मरेलजोसूक्ष्मअतींद्रियाला अनर्क्यरूपींधरिविश्वजाळा सूर्यप्रकाशूनितमीनिराळा ९ आर्या- तमसःपरिरवितेजा अचिंत्यधाताकविअणुहूनिअणू॥ शास्तापुराणमीमज चिंतुनिदेजोमनादुर्जेनअणू ९ दोहा-सबकरतासूच्छमअति कबिसुपुराननजान रबिसमानसबतेंपरे सुमरनताकोंमान ९ ओंवी- कविआणिपुराण लोकशिक्षाकरीजाण सर्वउत्पत्तिकारण सूक्ष्माहूनिसूक्ष्म ९ अभंग- अरेपुराणसर्वज्ञ प्रदायकफलाभिज्ञ १ स्मरेलजोसूक्ष्मदीपा अतींद्रियआत्मरूपा २ अतर्क्यत्वगुणेंरूपीं धरीविश्वझालालोपी ३ भानुप्रकाशुनींतमीं तुकाअव्यक्तचियोमी ४॥ ९॥

श्लोक- प्रयाणकालेमनसाचलेनभक्त्यायुक्तो
योगबलेनचैव भ्रुवोर्मध्येप्राणमावेश्यसम्य-
क्सतंपरंपुरुषमुपैतिदिव्यं॥१०॥

टी०स०-प्राणप्रयाणींमनआवरूनी मद्भक्तिनेंयोगबळेंकरूनी प्राणेंनिजभ्रूयुगचक्रभेदी पावेस्वदिव्यापुरुषाअनादी १० आर्या-दिव्यपरमपुरुषाला अचळमनेंयोगभक्तिसाधूनी पावेप्रयाणकाळीं भ्रूमध्यंप्राणतोचिरोधूनी १० दोहा- मरनसमेमनथिरकरे भगतिजोगबलपाय भ्रुकुटिमध्यप्राणहिधरे परमपुरुखमेजाय १० ओंवी-ऐसाजोअंतकाळीं मनचंचळकरीतेवेळीं भक्तियोगेंतोबळी प्राणेंभ्रुकुटीभेदीपरमपुरुषातेंपावे १० अभंग- प्राणप्रयाणींयामना आवरूनीरेअर्जुना १ मद्भक्तिच्यायोगबळे करुनीप्राणें एकमेळें २ निजभ्रूवचक्रयुग भेदीपावेज्योतीलिंग ३ दिव्यपुरुषा अनादी तुकासमर्पिलापदी ४॥१०॥

श्लो०यदक्षरंवेदविदोवदंतिविशंतियद्यतयोवीतरागाः
यदिच्छंतोब्रह्मचर्यंचरंतितत्तेपदंसंग्रहेणप्रवक्ष्ये॥ ११

टी०स०-जेबोलतीअक्षरवेदसंत यतीविरागीनिघतीजयांत इच्छू

निजेकांगुरुभक्तहोती तत्प्राप्तिसांगेननिरोधरीतीं ११ आर्या- जें ब्रह्मचर्यलभ्यहि जेथेंयतिरिघतिरागनिस्तारें अक्षरवेदज्ञक्षण- ति तेंपदतुजसांगतोंसविस्तारें ११ दोहा- अच्छरजासोंकहत है बीतरागहोजात ब्रह्मचर्यकोंजोकरे तापदकीयोहात ११ ओं० ज्यासअविनाशपदज्ञानबोलती जेंइच्छूनिब्रह्मचर्यआचरती तयातें संन्यासीविरक्तहोवोनिपावती तेंसंक्षेपेंसांगेनमी ११ अभंग- जें- कांअक्षरबोलती वेदसंतजयाप्रती १ यतीबीतरागीज्यांत निघती धरुनीगुरुहात २ अहोइच्छूनीयांजगीं त्यागेंलागेलयामार्गी ३ त्या- चीप्राप्तीसांगोंतुज तुकयानिरोधावेंबीज ४ ॥ ११ ॥ श्रीमद्गोपालकृ०

श्लो०- सर्वद्वाराणिसंयम्यमनोहृदिनिरुध्यच
मूर्ध्न्याधायात्मनः प्राणमास्थितोयोगधारणां १२

टी०स०- कोंडूनिसकळद्वारें हृदयींमनकोंडुनी धरूनिमस्तकींप्रा- ण अनुष्ठीयोगधारणा १२ आर्या- रोधुनिसर्वद्वारें हृदयामा- जीमनासहीदृढुनी ब्रह्मांडींप्राणअणुनि अधिष्ठुनीयोगधारणेस धुनी १२ दोहा- सबद्वारनकोंबसकरे मनरोकेहियमाय प्राणहि रारवेसीसमें रहेधारणागाय १२ ओंवी- सर्वद्वारेंरोधुनी मन हृदयींठेऊनी प्राणमस्तकासीनेऊनी अनुष्ठितीयोगीयोग १२ अ- भंग- कोंडूनियांनवद्वारें नेमीजाणेप्रत्याहारें १ मनहृदयींकोंडू- नी प्राणमस्तकींधरूनी २ योगधारणाअनुष्ठी तुकानोहेकांहींकष्टी ३ १२

श्लो०- ओमित्येकाक्षरंब्रह्मव्याहरन्मामनुस्मर-
न् यःप्रयातित्यजन्देहंसयातिपरमांगतिम् १३

टी०स०- ॐहेंएकाक्षरब्रह्म जपेमातेंस्मरेअसा अर्चिरादिपथेंजा- य ब्रह्म्यासहतयागती १३ आर्या- जोप्रणवासहिजपतो मा- तेंतैसाचनित्यजोस्मरतो मगअर्चिरादिमार्गे जाउनिसहब्रह्मया गतीलभतो १३ दोहा- प्रणवाच्छरकोजपकरे सुमरेमोकोंनीत यहबिधिजोयहतजे लहेपरमगतिमीत १३ ओंवी- ओमितिब्र-

सउच्चारितां माझेंस्मरणकरितां जोहोयदेहत्यजितां तोपावेपरम गतीस १३ अभंग- हेंएकाक्षरब्रह्म वेदशास्त्रांतउत्तम १ असा जपेमातेंस्मरे कायावाचाश्रद्धाद्वारें २ जायअर्चिरादिमार्गी एक-दृढुज्ञानसंसर्गी ३ तयाब्रह्मयासहगती तुकाह्मणेमुक्तहोती ४॥ १३

श्लो०- अनन्यचेताःसततंयोमांस्मरतिनित्यशः
तस्याहंसुलभःपार्थनित्ययुक्तस्ययोगिनः १४

टी०स०- नव्हेइतरमीऐशा चित्तेंमातेंस्मरेसदा पार्थासुलभमीत्या ला योगींजोनित्ययोजिल १४ आर्या- मीअन्यनव्हेऐशा चित्तें-जोस्मरतसेसदामातें पार्थासुलभमित्याला योगींजोनित्ययोजिला त्यातें १४ दोहा- थीरचित्तमोकोंजपे सदानिरंतरहोय ताजोगिकों सुलभहों औरलहेनहिकोय १४ ओंवी- चित्तठेविजेमाझेठा-यीं जेमजध्यातीनित्यपाहीं तयांमीसुलभहोईं योगयुक्तह्मणूनिपा-र्था १४ अभंग- नव्हेइतरांसारिखा ऐसाजाणुनियांसखा १ चि-त्तींचिंतीसदास्मरे वत्सधेनूसीहुंबरे २ पार्थासुलभमीत्याला रक्षीं अंतरबाह्याला ३ नित्ययोजिलायोगीजो तुकाह्मणेत्यासींभजों॥४

श्लो०- मामुपेत्यपुनर्जन्मदुःखालयमशाश्वतं
नाप्नुवंतिमहात्मानःसंसिद्धिंपरमांगताः॥१५

टी०स०- मातेंपावूनियांजन्म दुःखाचेंघरनश्वर नपावतीपुन्हासंत॥ थोरजेगतिपावले १५ आर्या- मातेंपावुनिपुनरपि नश्वरजेंजन्म दुःखबीजऋषीं पावतितेनमहात्मे गेलेजेपरमसिद्धिलागिऋषी १५ दोहा- महापुरुखजोसिद्धिलहे मोमेंहोतजुलीन दुखकोंघरयह जनमहे तामेंहोतनदीन १५ ओंवी- योगयुक्तजेपावलेमज त-यांसिपुनर्जन्मनाहींसहज ऐसेंहेंआहेचोज थोरगतीपावल्याचें १५ अभंग - मजपावूनियांजन्मा नफिरेचज्याचाप्रेमा १ घरदुःखा-चेंनश्वर देहअपवित्रचीथोर २ नपावतीपुन्हासंत पाहायाचोरां-चासंधान ३ थोरपावलेजेगती तुकावर्णीपुढतपुढती ४॥१५॥श्रीशं

श्लो०-आब्रह्मभुवनाल्लोकाः पुनरावर्तिनोऽर्जु-
न मामुपेत्य तु कौंतेय पुनर्जन्म न विद्यते॥१६॥

टी०स०-अर्जुनापुनरावृत्ति ब्रह्मलोकादिकींहुनी मातेंपावोनितोको-
णी पुन्हाजन्मानयेकधीं १६ आर्या- ब्रह्मभुवनपर्यंत प्रगटसकळ
होकरीपुनावर्ती मातेंपावुनिकोणी नपडेतोमृत्युदुस्तरावर्ती १६॥ब
दोहा- ब्रह्मालोजोलोकहै तिनमेंफिरतजुकोय अर्जुनमोकोंपाइकें
जनमलहेनहिसोय १६ ओंवी-जेब्रह्मलोकादिकरून तयांअसे
मागुतीपतन मजपावल्याअर्जुनाजाण जन्मानयेमागुतां १६ अ-
भंग- अरेअर्जुनापुनरा वृत्तीनेमचराचरा १ विधिलोकादीकींहू-
नी उसवळतीयेणींजाणीं २ परीमातेंपावलीया कोणफिरेलकौंते-
या ३ पुन्हाजन्मानयेतुका कधींपाहावयालोकां ४॥१६॥श्रीशाम्

श्लो०-सहस्रयुगपर्यंतमहर्यद्ब्रह्मणोविदुः
रात्रिंयुगसहस्रांतांते ऽहोरात्रविदोजनाः१७

टी०स०-युगेंसहस्रदिवस ब्रह्म्याचीरात्रिहीतसी जाणतीयेथ
जेगेले क्रममुक्त्यर्थराहिले १७ आर्या- सहस्रयुगपर्यंत ब्र-
ह्म्याचादिवसबोलतीत्याला तोयुगसहस्ररात्रीं विदितअहोरा-
त्रकाळवेत्याला १७ दोहा- जुगसहस्रकेअंतलों ब्रह्माकोदिन
जान रात्रीऊतिनहोलहे ग्यानीकरतबखान १७ ओंवी- सह-
स्रयुगपर्यंत ब्रह्म्याचादिवसहोत तसाचरात्रीचासंकेत हीअ-
होरात्रिज्ञानीजाणती १७ अभंग- युगेंहजारएकेदिवसें ह्मण-
तीयेतसेसहजें १ रात्रीतैसीचविधीची जेसृष्टीचीबुडवण २गेले
जाणतीतेथेंजे सुखभोजेंभोगाया ३ क्रममुक्त्यर्थराहिले तुकी
नआलेतुकयाच्या ४॥१७॥

श्लोक-अव्यक्ताद्व्यक्तयःसर्वाःप्रभवंत्यहरागमे
मे रात्र्यागमेप्रलीयंतेतत्रैवाव्यक्तसंज्ञके १८

टी०स०-प्रकृतीपासूनीव्यक्ती होतीब्रह्मदिनागमीं लीनाप्रकृति

तत्त्वींत्या होतीआरंभतांनिशा १८ आर्या– होतीदिवसारंभीं अ-
व्यक्तांतूनिसर्वहीव्यक्ती रात्रीच्याआरंभीं त्याहोतीलीनत्याचिअ-
व्यक्तीं १८ दोहा– ब्रह्माकोदिनहोतही प्रगटेयहसङ्गसार निसि-
केआयेजातहै मायामेंताबार १८ ओंवी– अव्यक्तजेंअसती ते-
ब्रम्हदिवसाव्यक्तहोती रात्रिझालियाप्रळयपावती अव्यक्ताचेठा-
यीं १८ अभंग– व्यक्तिप्रकृतिपासूनी तूंसज्ञानीजाणसी १ वि-
धिदिनागमींहोती आपुल्याचित्तींबोळखे २ यातत्त्वींप्रकृतीलीना
कांहींवासनानठेवी ३ निशाआरंभितांहोती तुकाप्रकृतिनिवेदी४।१८

श्लो० भूतग्रामःसएवायंभूत्वाभूत्वाप्रलीयते
रात्र्यागमेऽवशःपार्थप्रभवत्यहरागमे॥१९॥

टी०स०– तोचिहाग्रामभूतांचा होतोहोऊनिनासतो रात्रींअवश
हालीन दिनारंभींचहोतसे १९ आर्या– भूतांचासंघहिहा होउ-
निहोऊनिहीसदाहोतो रात्रींतलीनहोतो दिवसांउत्पन्नपरवशेंहो-
तो १९ दोहा– बारबारउपजतसवे जीवननासतमीत ब्रह्माके
दिनतेनसत बहेजातहैंनीत १९ ओंवी– हीपंचभूतांचीसृष्टी॥
उपजेजायपुढतपुढती नाशपावेब्रह्मदिनांतीं पुन्हादिवसींउत्प-
त्तिहोयअर्जुना १९ अभंग– तोचिहाग्रामभूतां ब्रह्मसत्ताझाला-
ज्ञो १ होतोहोउनीनासतो मीपाहतोंनित्यानी २ लीनअवशहारा-
त्रीं तृणपत्रींबीजेंसीं ३ पुन्हादिनारंभींहोतो व्यापारतोक्षणेतुका
४।१९

श्लो०–परस्तस्मात्तुभावोऽन्योव्यक्तोव्यक्तात्स-
नातनः यःससर्वेषुभूतेषुनश्यत्सुनविनश्यति२०

टी०स०–सत्तानिराकारतया भूतांप्रकृतिहीहुनी निराळीसर्वभू-
तींजे ननाशेविश्वनासतां २० आर्या– अव्यक्तव्यक्ताहुनि भा-
वअसेपरसनातनदुजातो भूतांच्यानाशींही नकधींहीपाडवाल-
याजातो २० दोहा– ब्रह्मऽजमायातेंपरे इंद्रिहुनगत्योजाय स-
बजीवनकेनासतें सोकबहूंनहिंजाय २० ओंवी– मायेपासून-

निईश्वर अव्यक्तव्यक्तनित्यस्थिर सर्वभूतांतनिरंतर तोननासे
जगनासतां २० अभंग- सत्तानिराकारतया विकारतयानसे
जो १ भूतांप्रकृतीहूनी सृष्टिभुवनींनादिसे २ निराळीजेसर्वभू-
ती आहेवस्तीआगम ३ विश्वनासतांननासे तुकावसेअव्यक्तीं ४।२०

श्लो०-अव्यक्तोऽक्षरइत्युक्तस्तमाहुःपरमांगतिं
यंप्राप्यननिवर्त्तंतेतद्धामपरमंमम ॥२१॥ श्रीः

टी०स०-जोअक्षरनिराकार तोश्रेष्ठगतिबोलिजे नयेतिजेथजे
गेले माझेंपरमधामतें २१ आर्या- अव्यक्तअक्षरहिजो परमाग-
तिह्मणनित्यासिअनघारे तेंमाझेंधामपरम ज्यातेंपावुनिनयेति
माघारे २१ दोहा- सोईअच्छरपरमगत ताहिनदेखेकोय फिरे-
नताकोंपाइकें परमधाममेंजोय २१ ओंवी- अव्यक्तअक्षरऐसें
बोलती तीचमाझीपरमगती तेथेंपावलीयापुढती तयांजन्मना-
हीं २१ अभंग- निराकारजेंअक्षर नसेक्षरप्रळयांत १ बोलि-
लीतीश्रेष्ठगती पुनरावृत्तीपरिच्छिन्न २ नयेतीतेथेंजेगेले साधन
गेलेसाधूनी ३ माझेंधामतेंचीतुका पाडीचीराचोंन्यांयशीं ४॥२१॥

श्लोक-पुरुषःसपरःपार्थभक्त्यालभ्यस्त्वन
न्यया यस्यांतस्थानिभूतानियेनसर्वमिदंततं २२

टी०स०-तोतोंअद्वैतभक्तीनें पार्थापुरुषपाविजे ज्याच्यास्वरूपींहीं
भूतें ज्याणेंहेंव्यापिलेंजग २२ आर्या- तोपरमपुरुषसरवया
सुलभअसेजोअनन्यभक्तीनें भूतेंज्यांतजयानें हेंसर्वव्याप्तजाणभु-
क्तीनें २२ दोहा- भगतीकरेतेपाइयें परमपुरुखसोंजान ज्यामेंस-
गरेजीवहें जगबिस्तान्योआन २२ ओंवी- तोपरमपुरुषजाणगा
पार्था तयाभक्तिपाविजेतत्त्वतां भूतींप्रपंचनिरुता ज्याणेंजगव्या-
पिलें २२ अभंग- तोतोअद्वैतभक्तीनें कींप्रीतीनेंत्हृदयींच्या १ पा-
र्थापाविजेपुरुषें छंदोत्कर्षेंविवेकें २ हींभूतेंजयास्वरूपीं लीनव्या-
पीलहरी ३ ज्याणेंव्यापिलेंहेंजग निरुद्वेगअसूनी ४॥ तुकाह्मणे

माहात्म्यअंतीं रमापतीबोलतो ५॥२२॥ ॥श्रीमत्परब्रह्मणेनमः॥

श्लो०-यत्रकालेत्वनावृत्तिमावृत्तिंचैवयोगिनः
प्रयातायांतितंकालंवक्ष्यामिभरतर्षभ॥२३

टी०स०-ज्याकाळींनपुन्हाजन्म योगियांजन्महीजयीं तेंसांगतों देवताही मार्गीभिरतिज्याक्रमें २३ आर्या-पडतांततुज्याकाळीं जेपुनरावृत्तिअपुनरावृत्ति पावतियोगीकथितों त्याकाळाऐकदेमनोवृत्ती २३ दोहा-फिरआवतजोकालमें नहिआवतज्याकाल अर्जुनतोसोंकहतहों सुनअनिशीखरसाल २३ ओंवी-ज्याकाळींयोगीमरणपावोनिजन्मा नयेती आणिमरणझालिया पुनरावृत्तीहोती तेंसकळअर्जुनातुजप्रती सांगेनमी २३ अभं० ज्याकाळींनपुन्हाजन्म ऐसेंवर्मएकआहे १ योगीहोतांहीजन्मतो तोसांगतोंअवधारी २ देवताहीसांगूंक्रमें नेणोप्रेमेंवंचूंगा ३ मार्गभिरतीभावेंची ऐकेंतेंचिह्मणेतुका ४ ॥२३॥ परब्रह्मणेनमः

श्लो० अग्निर्ज्योतिरहःशुक्लःषण्मासाउत्तराय-
णं तत्रप्रयातागच्छंतिब्रह्मब्रह्मविदोजनाः२४

टी०स०-अग्निहीज्योतिहिदिन पक्षहीशुक्लमाससा उत्तरायणहामार्ग वेदज्ञाब्रह्मलोकिंचा २४ आर्या-षण्मासउत्तरायण अग्निदिनज्योतिशुक्लपक्षअसे तेथेंप्रयाणकर्ते ब्रह्मब्रह्मज्ञपावतातिअसे २४ दोहा-अगिनजोतिअहशुक्लषट उत्तरायणकोमास जातजुग्यानीयासमें लहतब्रह्मकोबास २४ ओंवी-दिवसआणिशुक्लपक्षदेवतअग्नी षण्मासउत्तरायणजाणूनी तेथेंजातीदेहत्यजूनी तेऐक्यहोतीब्रह्मींजाण २४ अभंग-पावकज्योतहृदयांत हेजागृतअसावी १ दिनपक्षशुक्लमास षट्पूर्णासि जेयेती २ उत्तरायणहामार्ग पावींस्वर्गजात्यासी ३ तुकाह्मणेवेदवेत्ते विधिलोकांतेंपावती ४ ॥२४॥

श्लो०-धूमोरात्रिस्तथाकृष्णःषण्मासादक्षिणायनं

तत्रचांद्रमसंज्योतिर्योगीप्राप्यनिवर्तते ॥२५॥

टी०स०-धूमरात्रिकृष्णपक्ष माससादक्षिणायन चंद्रामृतअशामा-
र्गें योगीपावोनिजन्मतो २५ आर्या- षण्मासदक्षिणायन धूम-
निशाकृष्णपक्षसंयोगीं तेथेंचिफिरेकर्मठ चांद्रमसज्योतिपावुनी
योगी २५ दोहा- धूमनिसादच्छनअयन कृष्णपच्छजोहोय स-
सिमंडलजोगीलहे फिरतउआवतसोय २५ ओंवी- कृष्णपक्षरा-
त्रीधूम्रजाण दैवतएकदक्षिणायन योगीजेत्यजितीप्राण त्यांपु-
नरावृत्तिहोय २५ अभंग- धूमोरातिकृष्णपक्ष माससाक्षतेवीं-
च १ दक्षिणायनचंद्रामृत झाल्याप्राप्तयद्यपी २ योगीपूर्णतरीफि-
रे हेंकांबिरेंचुकेना ३ तुकाह्मणेप्रसिद्धहें मार्गद्वयनिर्मिलें ४ ॥२५॥

श्लो०-शुक्लकृष्णेगतीह्येतेजगतःशाश्वतेम-
ते एकयायात्यनावृत्तिमन्ययावर्त्ततेपुनः २६

टी०स०-शुक्लकृष्णगतीऐशा विश्वाच्याशाश्वताबऱ्या पहिलीनें
नयेजन्मा दुसरीनेंफिरेपुन्हा २६ आर्या- ज्याशुक्लकृष्णगतित्या
विश्वाच्यामान्यजाणशाश्वतरे एकीनेंजन्माये दुसरीनेंमुक्तहोऊनी-
चतरे २६ दोहा- शुक्लकृष्णयहगतिकही तेसङ्सारहिहोत फि-
रआवतहैएकगती एकलहतजूमुक्त २६ ओंवी- शुक्लकृष्णयादो-
नीगती ज्ञानअज्ञानयांसिह्मणती एकगतीपासूनिहोयमुक्ती ए-
केकरूनजन्मधरी २६ अभंग- शुक्लकृष्णगतीऐशा दोनीसांगित-
ल्याजैशा इतरनव्हतिगातैशा पैंबोलायाआधारु १ जेणेंपंथहा
पाहाणें तरोनभरोसेघेणें वोळखतीपैंशाहाणे बऱ्याशाश्वतपा-
र्थिवा २ अर्चिलापहिलापंथ तोतरीनव्हेगाअनाथ कीतीठेउनीस-
नाथ पणेंसाधुपैंगेले ३ तेनयेतिघेऊंजन्म दुसरीचेंखोटेंकर्म तु-
काह्मणेखरेंकाम तरीघ्यावेंपदरांत ४ ॥२६॥

श्लो०-नैतेसृतीपार्थजानन्योगीमुह्यतिकश्चन
तस्मात्सर्वेषुकालेषुयोगयुक्तोभवार्जुन ॥२७

टी०स०-जाणूनिमार्गहेदोनी आत्मयोगीनमोहती अर्जुनाहोयतूं

तस्मात् योगयुक्तचिसर्वदा २७ आर्या- यादोहींमार्गातें जाणुनि योगीनवश्यमोहास यास्तवसर्वाकाळीं करितूंयोगासकामदेहास २७ दोहा- जोजानेदोउगतिन जोगहिमोहनहोय जोगीहेअर्जुन तहूं सरबकालकोजोय २७ ओंवी- दोन्हीआहेतीस्रुती यांसयोगीजाणती तेमोहातेंनपावती यास्तवयोगयुक्तहोयअर्जुना ॥२७ अभंग- जाणोनिमाझ्यामतें मार्गदोन्हीहेआइते बोलखीजेबुद्धिवंतें गतीकिंवाअवगती १ परीहेअज्ञानाप्रसंग आत्मयोगीतोनिःसंग त्यासीनपडेव्यासंग ऊर्ध्वअधमीज्ञात्याला २ ययांलागींबहुतांपरी आह्मीशिक्षिलेंउत्तरीं अर्जुनातस्माततरी खुणअंतरींधरूनी ३ योगयुक्तिनेंसाधींरे मगजननव्याधीरे तुजसरबयानबाधीरे तुकावदलानिश्चयें ४ ॥२७॥

श्लो०- वेदेषुयज्ञेषुतपःसुचैवदानेषुयत्पुण्यफलंप्रदिष्टम् अत्येतितत्सर्वमिदंविदित्वायोगीपरंस्थानमुपैतिचाद्यम् ॥२८॥

टी०स०- वेदांमधेंयज्ञतपांमधेंही दानांतहीजेंफळपुण्यकांहीं अतिक्रमीजाणुनिसर्वमातें योगीचढेआद्यपरंपरातें २८ आर्या-नपयज्ञवेददानीं जेंहेंफळपुण्यत्यांसिआक्रमुनी हेंजाणुनियांपावे आद्यपरमपदसुयुक्ततोचिमुनी २८ दोहा- वेदजग्यतपदानकों फलजकहेहैमीत जोगीताफलकोंलहे सबदिनलहेनिचीत २८॥ ओंवी- वेदयज्ञतपदान यांचेंजेंबोलिजेपुण्य ज्याअसेशक्रकृष्ण गतीचेंज्ञान तोपुण्यवंतपरमगतीतेंपावे २८ अभंग- वेदांमध्यें पाहातानां तैसेंतपहीअर्जुना अथवाविधियुक्तहेंवना करितांफळजेंजोडे १ दशदानेंमहादानें भूमिकन्याशय्यादानें सद्यवारकअवदानें पुण्यजेंकांअर्पीती २ अतिक्रमीजाणुनियां सर्वमातें आणूनियां राहेअलिप्तत्यावायां गेलाह्मणेलकोणगा ३ नाशवंत सांडीसारे योगीचढेसाक्षात्कारें तेंआद्यपरंपररे तुकामग्नज्यामाजी ४॥२८॥ ॥ इतिश्रीमद्भगवद्गीतायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेअक्षरब्रह्मयोगोनामअष्टमोऽध्यायः॥८॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु

वामन.

आठवादेवकीचाजो आठवाअवतारजो आठवातत्कृताध्याय आठवात्हृदयींसदा १ इतिटीकासमश्लोकी अध्यायाअष्टमावरी॥ श्रीपार्थसारथीकर्त्ता जोवामनमनोरथीं २

अभंग.

ऐसीअष्टमप्रसंगीं गतिनेमीतूंसारंगी साधकासकळेअंगीं सुख-ऐसेंभोगाया १ आहोयोगीश्रेष्ठत्यांत जोकांहरिरूपीसंतत त्याची वर्णीयेलीख्यात याचअष्टमअध्यायीं २ पुढेंनवमऐकावा ज्यांतदेवो सांपडावा तुकाह्मणेआह्मांबरवा ज्यावर्णनीआनंदु ३ इतिगीतार्थ बोधिन्यांअष्टमोऽध्यायः८॥

नवमाध्यायप्रारंभ.

वामन.

देणेंअसेंअनंताचें कींअनंतनमागवे पुसेलमार्गतत्त्वाचे कितीअर्जुन बापुडा १ आलेंरूपेंचेंभरतें श्रीकृष्णकरुणालया जेंगुह्याहुनिही गुह्य तेंसांगेलअतःपर २ ज्ञानाचेंफळहेंतोंकीं आत्मयांतचराचर देखेचराचरींआत्मा तेह्यांतोसिद्धबोलिजे ३ पावेजोयाअनुभवा योगभ्रष्टनहोयतो कण्वशाखायजुर्वेदीं बोलतेस्पष्टहेश्रुती ४ अथश्रुतिः यस्तुसर्वाणिभूतानि आत्मन्येवानुपश्यति आत्मानं सर्वभूतेषु नततोविजुगुप्सते ५ टीका अर्थकींसर्वभूतांतेंजो-आत्म्यांतचिदेखतो आत्म्यांतसर्वभूतांते तोनव्हेनिंद्यत्यावरी ६अ-नुष्टुप्श्लोकरीतीहे दिसतेपरिहेश्रुति अर्थहींस्पष्टकींऐसा हो-यतेह्यांननिंद्यतो ७ योगाभ्यासींभ्रष्टहोय तेह्यांनोनिंद्यबोलिजे कींपदाप्रतितोघोरा वेधतांचळलाअहो ८ जोयाअनुभवापावे तो कधींभ्रष्टहोइना यालागींश्रुतिबोलेकीं तोनव्हेनिंद्यत्यावरी ९ य-ष्ठाध्यायांतहरिही श्लोकामाजीतिसाविया बोलिलाकींअसायोगी नेदीअंतरत्यासमी १० श्लोक योमांपश्यतिसर्वत्र सर्वंचमयिप-

श्यति तस्याहंनप्रणश्यामि सचमेनप्रणश्यति ११ टीका मातें सर्वत्रजोपाहे पाहेसर्वमदंतरीं मीत्याचात्याससोडीना तोमाझा सोडिनामला १२ षष्ठाध्यायश्लोकटीका समश्लोकींहियेरिती तस्मात्सर्वात्मकध्यानें योगभ्रष्टनस्हेकधीं १३ तद्विद्धिप्रणिपातेन इत्यादिश्लोकदोनिहे चतुर्थाध्यायतेथेंही बोलियेलाजगद्गुरु १४ तद्विद्धिप्रणिपातेन याश्लोकींज्ञानयेरितीं गुरूपदेशाहाघेतूं ह्मणूनिहरिबोलिला १५ यापुढेंदुसन्याश्लोकीं उत्तमश्लोकबोलिला कीं तूंअशेषहीभूतें आपणामाजिदेखसीं १६ तेधवांमजसींऐक्य॥ कींअखंडअसेरिती भूतेंमजमधेंतूंही ज्ञानयेरितिदेखसी १७ तस्माद्गुरूपदेशाचें फळकींआपणामधें दिसतीसर्वहीभूतें तंतुमाजीजसापर १८ आतांगुरूस्वयेंझाला पूर्वाध्यायींजगद्गुरु ब्रह्मअध्यात्मकर्मादि ब्रह्मत्वेंउपदेशिलें १९ क्षरभागहितेठायीं ब्रह्मत्वें उपदेशिला परंतुसातवाप्रश्न वर्णितांग्रंथवाढिला २० क्षरभागकसाब्रह्म हेंकळेस्पष्टजेधवां सर्वभूतेंआत्मयांत आत्माभूतींदिसेतयीं २१ दोरामध्येंसर्पजैसा ब्रह्मींतेंसेंचराचर ब्रह्मदोरदिसेतेव्हां॥ दिसेसर्पचराचर २२ तेंज्ञानसांगेलयेथें अध्यायींनवमींहरी कींसूर्यकिरणींपाणी मजमध्येंतसेंजग २३ मूढाचीउदकींदृष्टी जीवदृष्टीजडाजगीं सूर्याचीकिरणींदृष्टी देखूनिहिमृषाजळ २४ स्वस्वरूपींसदादृष्टी सगुणाचीतयांतजी भासेचराचरमृषा जाणेसर्वज्ञत्यासही २५ अर्जुनाचीजीवदृष्टी विश्वसत्यदिसेतया त्यादृष्टीनेंमज मधीं सर्वभूतेंह्मणेहरी २६ मूढदृष्टींदिसेपाणी सूर्यअंगींकरूनितें ह्मणेमजमधेंपाणी आहेकींतुजदीसतें २७ ह्मणेलमागुती कृष्ण कींमींभूतांमध्येंनसें मूढातेंबोलतोसूर्य कींमीपाण्यांतत्यानसें २८ आतांजसेंजीवदृष्टी आपणांतचराचर अंगींकेलेंतसेंत्यांत मीहीआहेंह्मणेजरी २९ माझेदृष्टीसहेंविश्व नाहींचमजअंतरीं माझ्यायथार्थदृष्टीनें मीत्यांतह्मणतांनये ३० ह्मणूनिकृष्णबोलेल कींभूतेंहींविचारितां मजमध्येंनसतिहीं मीतयांतनयास्तव ३१ करूनियांअसाबोध सांगेलतदुपासना कींहींजशींमजमध्यें पा-

हेतूंआपणांतही ३२ आतांतुझीजीवदृष्टी झालेंज्ञानजरीतुज स्वरू- पींपाहतांविश्व दृष्टीतारागणेंजशीं ३३ जाईलजिकडेदृष्टी दिसती तिकडेचितीं प्रमाणेंथोरनक्षत्रें अल्पेंदुरुनिदीसती ३४ तसेंतूंआ- पणांमध्यें ध्यातांसर्वचराचर यथास्थितसमग्रत्वें नदेखशिलजे- धवां ३५ गुरूक्तहाअनुभव नव्हेह्मणुनितेधवां मानिसीह्मणियाभा- वें श्लोकबोलेलहाहरि ३६ यथाकाशस्थितोनित्यं वायुःसर्वत्र गोमहान् यथासर्वाणिभूतानि मत्स्थानीत्युपधारय ३७ अर्थहा- कींनभींवायु द्विधाव्यापकचंचळ येचंचळप्रतीतीस नप्रतीतीसये दुजा ३८ पवनींनतरीभेद नअन्यत्रनभींहुनीं ध्यानींस्मरेनस्मरेही तरीतुजमधेंजग ३९ नाडापसरलाथोर दिसेसर्पनदाश्रयें परीजों दृष्टितोंसर्प पाहेब्रह्मींअसेंजग ४० नपावतांदृष्टिनाडा उरलासर्प- तेस्थळीं नभासेआणिकांभासे तरीनाड्यांतत्यांतची ४१ याला- गींयाअनुभवा नयेतोवायुहीनभीं तेसींमजमधें भूतें ह्मणूनी अवधारितूं ४२ भूतेंमजमधेंभूतीं मीनसेंमजमाजिहीं भूतेंनस- तिऐसेंतो याअध्याचींनिरूपिल ४३ हेंबोलूनियथाकाशो वायुःसर्वत्र गोमहान् हाश्लोककृष्णबोलेल कींअसीतदुपासना ४४ कोणीपूर्वी कदृष्टांतीं श्लोकवाखाणितीपरी दृष्टांतीश्लोकयोजेना पाहावेंसज्ञ- नींबरें ४५ भूतेंमजमधेंभूतीं मीनसेंमजमाजितीं नभूतेंसाम्येंहेंके- सें गगनींपवनींघडे ४६ नदृष्टांतींसर्वसाम्य एकदेशीह्मणूनियां ध्यावातथापिनघडे दृष्टांतासविरुद्धजो ४७ भूतेंमजमधेंभूतीं मी- असेंह्मणतांजरी दृष्टांतएकदेशीही येस्थळींसजतोतरी ४८आका- शींवायुपरित्या वान्यांतनअसेनभ नतोवायुहिआकाशीं हेंघडेत- रितेंघडे ४९ भूतांसवायुदृष्टांत नभदृष्टांतआपणा बोलतांतरिदृ- ष्टांत सजताएकदेशिही ५० भूतेंत्यांतननोभूतीं तींभूतेंहीनत्यामधें त्याअर्थीयेथदृष्टांत नसाधेयांतएकही ५१ भूतेंमजमधेंभूतीं न- सेंमीयांतहीनसें नभूतेंहींमजमधें नयेदृष्टांतयेथही ५२ सिंहदृ- ष्टांतशूरासी एकदेशीहिसाजतो ग्रामसिंहासहीधाके तोसिंहम्हण- वेकसा ५३ आतांअर्थचिलागेना त्यांहींभलतसीगती कथायामुख्य

हाअर्थ सांगतांगोणकांपरी ५४ गीताकारस्वयेंझाला टीकाकारम्ह-
णूनियां मुख्यार्थहेसांपडती तद्रूपाफळरूपजे ५५ स्थळस्थळीं
आणिकही टीकाकारांतरांचिया बोलण्यांतविरुद्धार्थ येणेंरीतींच
पाहतां ५६ भूतेंमजमधेंभूतीं मीनसेंमजमाजितीं म्हूतेंहीनसतीऐ-
सें येथेंबोलेलमाधव ५७ येथेंदृष्टांतविविध टीकाकारनिरूपिती
परंतुएक्यादृष्टांतें तिन्हीगोष्टीनसाधिती ५८ भूतेंमजमधेंसर्व परी
म्हूतांतमीनसें ज्यादृष्टांतींसाधितीहें पुढिल्यासिविरुद्धतो ५९ कींभू-
तेंहींमजमधें नसतीमागुतीह्मणे दृष्टांतींसाधितांयेथें साधेनासर्व-
थातया ६० पाण्यापासूनियांफेंस परीफेंशींनसेजळ हेंसाधिलेंपरि
पुढेंनसाधेबोलतीसरा ६१ नभूतेंहीमजमधें ह्मणतांफेंसहींजळीं न-
सेऐसेंजइंघडे साधेहाअर्थनेधवां ६२ जळाबाहेरजोफेंस नसेफेंस-
हित्याजळीं ऐसेंहीह्मणतांभूतें मजमाजीनहेंघडे ६३ आरोपजोअ-
धिष्ठानीं अधिष्ठाननत्यामधें ज्याचाआरोपतेंहीत्या अधिष्ठानामधें
नसे ६४ अधिष्ठानविवर्त्तांचा दृष्टांतावीणआणिखीं दृष्टांतघेतिये
ठायीं साधेनाअर्थत्यांसहा ६५ तथापितेसंतथोर मत्तहस्तीजयाप-
थें जातीत्याचिपथेंजाती थोरदेखुनियांपथ ६६ भगवद्भावपीयूष
वाळुवंटांतसांडलें हस्तींनलाधतीतेंही मजमुंगीसलाधलें ६७ नेत्रां-
सनदिसेतेंही उपनेत्रांसदीसतें तथापिनेत्रावांचूनी उपनेत्रहृथावि-
ते ६८ नेसेंजरीसूक्ष्मदृष्टी मजहेअर्थसाधले तेत्यांचीचकृपाज्यांचा
श्रीवत्सांकितअंकित ६९ गुंजारत्नासमचढे तींरत्नेंजोरिवतांतयीं त्यां-
चेंमोलनतेंपावे मीहीसंतांतयेरितीं ७० आतांहेबोलहीबोले विश्वा-
त्माभगवान्स्वयें स्वविद्याशक्तिचोदावी अमानित्वादिलक्षणें ७१॥
वस्तुतांग्रंथकर्त्ताजो स्वयेंअर्जुनसारथी ज्यामंदिरींप्रगटला तेंहें
मंदिरशोधितो ७२ राजविद्याराजगुह्य आतांबोलेलयेथुनी तेथूनि-
यांसमश्लोकी सांगतीश्लोकहेपृथक् ७३ ॥ छ॥ श्रीकृष्णायनमः॥ श्रीः

श्रीभगवानुवाच.

श्लोक-इदंतुतेगुह्यतमंप्रवक्ष्याम्यनसूयवे॥
ज्ञानविज्ञानसहितंयज्ज्ञात्वामोक्ष्यसेऽशुभात्१

टी०स०- हेंतोंगुह्याहुनीगुह्य सांगतोंतुजसज्जना विज्ञानासहि-
तज्ञान ज्याज्ञानेंमोक्षपावसी १ आर्या- विज्ञानज्ञानसहित क-
थितोंतुजगुह्यऐकुनीबाधा ईर्षाविरहितज्यातें जाणुनिनपवसि
कदाअशुभबाधा १ दोहा- अर्जुनतोसोंकहतहों एकगुह्मसब-
बात जासोंग्यानविग्यानकों लहेमुगतकोजात १ ओंवी- अर्जु-
नासीह्मणेकृष्ण हेंगुह्यअसेपरमपावन तूंभक्तमाझाम्हणूनसांगे-
न ज्ञानविज्ञानसहित १ अभंग- पूर्वप्रसंगींबोलिला अर्जुना-
सीदेवभला अक्षरेंप्रथमनिरूपिला परब्रह्मयोगजो १ आतांराज-
विद्यायेथें राजगुह्यतेणेंपंथें ऐकिजेलजीसमर्थे कार्यकेंसेंमाहा-
त्म्य २ हेंतोंगुह्याहुनीगुह्य आम्हीतूतेंसांगूंपाहे तूंसज्जनपरिसुला-
हे हेतरीकांपांवंचना ३ विज्ञानेंसीतुजज्ञान ययाज्ञानेंएकसाधन
आहेमोक्षअनुसंधान तुकाज्यांनउद्धरे ४ ॥१॥ श्रीमद्रुक्मिणीरमः

श्लो० राजविद्याराजगुह्यंपवित्रमिदमुत्तमम्
प्रत्यक्षावगमंधर्म्यंसुसुखंकर्तुमव्ययम् ॥२॥

टी०स०- विद्यागुह्यांतहेराजा धर्म्यपावनउत्तम प्रत्यक्षींयेअनु-
भवा नित्यजेंसुखसाध्यजें २ आर्या- उत्तमसाक्षात्कारी धर्म्यहि
अणिपूतराजविद्येचें जेंराजगुह्यउत्तम शक्यकरायारिपूअविद्येचें
२ दोहा- उत्तमबिद्याराजहें अतिपवित्रतूंजान फलताकोंतिच्छ-
नअति करबेकोंसिरखमान २ ओंवी- गुह्यराजविद्याजाण उत्त-
मतेंपवित्रपण हेंप्रत्यक्षधर्मजाण सुखदेतसेनाशरहित २ अ-
भंग- विद्यागुह्यांतजोराजा धर्मउत्तमसहजा पावनव्हावयासांप्र-
तजा नित्यसेवीश्रद्धेनें १ नव्हेशाब्दिकहेंज्ञान कांहींधरिसीअनुमा-
न देतोंप्रत्यक्षनिवडून येईलपाहेंअनुभवा २ नित्यजेंसुखसुखका-
ळ साध्यहोतेंसर्वहिकाळ तेंचकरूंहस्तामळ तुकयालागींआवडे ॥२॥

श्लो० अश्रद्दधानाःपुरुषाधर्मस्यास्यपरंतप
अप्राप्यमांनिवर्त्तन्तेमृत्युसंसारवर्त्मनि ॥३॥

टी०स०- ज्ञानीरिपोनिहीश्रद्धा याधर्माचीनज्यानरां सातेंनपाव-

तांमार्गीं निघालेजन्ममृत्यूच्या ३ आर्या– पुरुषश्रद्धाविरहित नभजतिजेधर्ममार्गकंसारी जोमीयामजनपउनि फिरतीतेमृत्यु वर्त्मसंसारीं ३ दोहा– करबेकोयाधरमकों जाकोसरधानाहींसो मोकोंपावतनहीं डोलतहैंभवमांहि ३ ओंवी– याधर्मीश्रद्धानाहीं तोमजनपवेकांहीं जन्मसंसारींवर्त्तेपाही जीवरूपें ३ अभं॰ होईनमीब्रह्मज्ञानी ऐशाछंदाच्याआस्थानीं पाहतीग्रंथसंमतमुनी कैसेअनुभवबोलिले १ मुनीबोलिलेमजसागें नानातर्कहटवरी॥ तेचिपाहूनिपुंडेहोटीं परीआह्मानेणेची २ शब्दमाझाउपेक्षिला गीताधर्मउच्छेदिला तोमजमित्रद्रोहीझाला यमपुरालामीवोपीं ३ मगतेथेंलागेदंड जन्मनरकाचेउदंड जन्मलियामृत्युभांड तुकाह्मणे चुकेना ४॥३॥

श्लो॰-मयाततमिदंसर्वंजगदव्यक्तमूर्तिना
मत्स्थानिसर्वभूतानिनचाहंतेष्ववस्थितः ४

टी॰स॰– हाविश्वसर्पम्यादोरें व्यापिलास्वअमूर्तिनें सर्वभूतेंमजमधें त्यासर्पींदोरमीनसें ४ आर्या– अव्यक्तमूर्तिनेंम्यां व्यापियलेंनित्यजाणसर्वजगा भूतेंमाझ्याठायीं भूतांमाजीनतूंपह्मामजगा ४ दोहा– बिस्तारोसबजगतमें मोहिनदेखेकोय॥ सबेजीवमोंमेबसे मैंहिनतामेजोय ४ ओंवी– मीसर्वजगाचेठायीं व्यापकसर्वभूतींपाहीं सर्वभूतेंमाझेठायीं मजआश्रयोनसे ४ अभंग– हाचिविश्वसर्पदोरें मीयाधारणनिर्विकारेंपार्थाकरावांचूनिसारें सूत्रयाचेंचाळितें १ नयनावांचूनिपाहातोंकैसाभ्रांतजीवभीतो मोक्षालयसांडूनियांतो वनींपळतोविषयांच्या २ कोणीदडेकोणीपडे आइत्याहेंर्षेनाचेउडे ह्रदयावांचुनींमन वेडें माझेंहोतेंहांसतां ३ शोवटशब्दाचासांगतों भूतभासमजमधीं तो त्यासर्पांतमीदोरतो नसेहाचनवलावो ४ मिथ्यासर्पसत्यझाले रज्जुसर्पभ्रांतिसुखें सद्गुरुरूपेंनिसरलें तुकयाभ्रांतिरज्जूलें ५

श्लो॰-नचमत्स्थानिभूतानिपश्यमेयोगमैश्वरं

भूतभृन्नचभूतस्थोममात्माभूतभावनः॥५॥

टी०स०–तींहींनमजरज्जूंत पाहेंहेयुक्तिऐश्वरी भूतींनसोनिधरितों कींमाझीबुद्धिकल्पिती ५ आर्या– मजमाजिनभूतेंहीं माझाऐश्वर्ययोगबापाहा भूतकरभूतभावन माझाआत्माजगींनबापाहा ५ दोहा– मोमेकोउनहीबसे नहिईश्वरतादेख उपजावतपालत जुहों नहितिनमेंअवरेख ५ ओंवी– माझेठायींनराहतींभूतें माझेंऐश्वर्यतेंनिरुतें भूतांतेंमीधरींआरुतें भूतांवेगळाअसोनी ५ अभंग– तेहीसृष्टिसर्ववीरा दुर्लभलेंमीदूरदोरा वायुमोडीनरुवरा पृथ्वीसंगेंअलिप्त १ पाहेयुक्तिकैसीमोज ऐश्वर्ययोगसांगूंतुज॥ येरवींहेंस्वस्वरूपबीज हातींयेणेंअभ्रास २ भूतींनसूनीअर्जुना॥ धरितोंहेंकेंकल्पना किंवाकल्पाबुद्धिनाना माझीऐसीतुकाह्मणे ३

श्लो० यथाकाशस्थितोनित्यंवायुःसर्वत्रगोमहान् तथासर्वाणिभूतानिमत्स्थानीत्युपधारय ६

टी०स०–नभींचसर्वत्रवायू कळेमोगनभींचतो आत्मयांतनसेंसर्व मानीतूंस्मृतअस्मृत ६ आर्या– जैसासर्वगवायू गगनाधारेंअसेजगत्प्राण तैसेंमाझेठायीं सर्वहिभूतेंअसेंबरेंजाण ६ दोहा– जैसोपवनअकासमो फिरतरहेसबबार तेवमोमेसबजीवयह फिरतजाननिरधार ६ ओंवी–वायूसर्वांचेठायीं अव्यक्तभूतींपाहीं॥ भूतेंसर्वमाझेठायीं वायूचेपरी ६ अभंग– नभींवायुहादृष्टांत देतांसत्यभामाकांत सर्वत्रचीसदोदित मित्रअथवारिपूहो १ कळे मोगनभींचतो अवकाशींवावरतो आत्मायांतत्यापरीतो तूंचसर्व मानरे २ स्मृतअस्मृतप्रमाण अवघाआत्माबुझेखूण येथेंजीजी ह्मणूनिचरण वंदीपार्थह्मणेतुका ३॥६॥

श्लो०–सर्वभूतानिकौंतेयप्रकृतिंयांतिमामिकाम् कल्पक्षयेपुनस्तानिकल्पादौविसृजाम्यहं ७

टी०स०– द्रष्टरज्जूचिसीमाया माझीदृष्टीनिजेलयीं तींतलीनज-

गत्सर्प मीकल्पादींसज़ोसृजीं ७ आर्या– कल्पारंभींभूतें करितों निर्माणमीचनिष्पापा कल्पक्षयींपुन्हातीं येतीप्रकृतींतमाझियाबा- पा ७ दोहा– मेरीमायामेरहे प्रलेभयेसबजंत कल्पआदिशिरज्यो- तते मोमेंतिनकोंतंत ७ ओंवी– सर्वभूतेंअर्जुना प्रकृतीतेंपावती- जाण कल्पांतींसांठवून कल्पादींसृजीमी ७ अभंग– द्रष्टारज्जूस मीमाया माझीदृष्टीनिजालया तींतलीनजगकाया सर्वमीचहेमा- नी १ कल्पादिसृजा जोमीप्रभूयाभूतांजा जाणेज्ञानयोगमाझा॥ शिवमातेंभासतो २ ह्मणूनितोमायातीत स्वरूपींरतलासंतत तु- काचरणींशरणागत कृपामाझीत्यावरी ३॥७॥ श्रीरुक्मिणीवल्ल॰

श्लोक–प्रकृतिंस्वामवष्टभ्यविसृजामिपुनःपुनः
भूतग्राममिमंकृत्स्नमवशंप्रकृतेर्वशात्॥८॥

टी॰–स॰–पुनःपुन्हाविश्वसर्प मायादृष्टिअधिष्ठुनी निर्मितोंस्वात्म दोरीकीं भूतग्रामतिलावश ८ आर्या– बाकुरुकुळावतंसा आ- धींप्रकृतीसआपुल्यावरितों परवशभूतसमूह प्रकृतिवशेंमगपुनः पुन्हाकरितों ८ दोहा– आपनीमायातेंलहो सृजनबारहिबार मा- याहिकेंबसपरो रहेसदाबक्सार ८ ओंवी– प्रकृतीचेबळेंकरू- नी सृजीमागुतेंमागुतेनी हासर्वभूतग्रामआदिकरूनी प्रकृतीच्या आधीनअसती ८ अभंग–पुनःपुन्हापार्था विश्वहेंसर्वथा माया- प्रतिपंथा अधिष्ठीतूं १ तिचीदृष्टीमोहरे जीवोत्सत्तीद्वारें माझिया- विष्करें रूपावरी २ निर्मितोंमीचजाण स्वात्मबुद्धीचेंकारण दोरि- कीतेंस्वप्न जंबूकाचें ३ भूतग्रामतीला स्वयींचनिर्मियेला बरवा भासला तुकयासी ४॥८॥

श्लो॰–नचमांतानिकर्माणिनिबध्नंतिधनंजय
उदासीनवदासीनमसक्तंतेषुकर्मसु॥९॥

टी॰स॰–मातेंसृष्ट्यादिकर्मेंतीं नबांधितिधनंजया कींमीउदासीन जसा असेंकर्मींनिर्लेपर ९ आर्या–परितींकर्मेंमातें बांधुनिनेती

कदानबंधतमीं त्याकर्मीहीअसतों औदासिन्येंअसक्तसंततमी॥९
दोहा— अर्जुनमोकोंकरमही कबहुबाधतनाहीं सदाउदासीर-
हतहों असक्तनाहिंनामांहीं ९ ओंवी— ह्मणूनिकर्मतयांचियां म-
लानबाधेधनंजया उदासहोऊनियां आसक्ततेयेनंव्हे ९ अभंग-
मातेंसृष्ट्यादिकेंव्यासीचींकरकें अथवालटिकेस्वप्नधर्म १ नबाधती
वीराधनंजयपुरा पाहेंसारासारधुंडाळूनी २ कींमीउदासीनकैसातो
सांगेन कर्मासींव्यापूनअंतर्बाह्य ३ परीनालंपटुपाहातांरवटपटु
चांगलेंचोरवटुनेणेतुका ४॥९॥

श्लो०- मयाऽध्यक्षेणप्रकृतिःसूयतेसचराचरं
हेतुनानेनकौंतेयजगद्विपरिवर्तते॥१०॥श्रीशं

टी०स०-मीद्रष्टादृष्टिनेंमाझ्या वितेमायाचराचर याहेतुनेंविश्वसर्प
मजदोरींचहोतसे १० आर्या- मीअध्यक्षह्मणूनी प्रकृतीहीनिर्मितो
चराचरती याहेतूनेंविश्वें संसारामाजिनित्यसंचरती १० दोहा-हों
प्रेरतमायाजबे उपजतसबसङ्सार पारथयेहिहेततें फिरतस्त्र
बारहिबार १० ओंवी- प्रकृतिमाझ्याअधिष्ठानेंकरून चराचरातें
प्रसवेजाण याकारणेंहेअर्जुन जगासजन्ममरणहोतसे १० अ-
भंग- मीद्रष्टादेखणासर्वकर्मखुणा जैसाकांपाहुणाचौदिसांचा १
दृष्टिनेंहेंमाझेंचालेसृष्टीबळें अग्निसंगेंकुटिजेलोहोजेवीं २ माया
चराचरजाणेमीअक्षर गोंडाळांतनीरवेगळेंची ३ याहेतुनेंविश्वस-
र्पमहागर्व होतोआविर्भावमजदोरीं ४ रवीमृगजळतेणेंतरिपु-
ष्कळ तुकाह्मणेरवेळअचाटहा ५॥१०॥

श्लो०-अवजानंतिमांमूढामानुषींतनुमाश्रितं
परंभावमजानंतोममभूतमहेश्वरम्॥११॥

टी०स०-तोमीमहाईशत्यातें हेमूढअवमानिती मनुष्यतनुदेखू-
नी मीपरंज्योतिनेणती ११ आर्या- जोमीभूतमहेश्वर त्यामाझा
भावपरमजोगूढ नेणुनिमनुष्यमातें मानुनिअवमानितीमहामूढ

११ दोहा– मोकोंमानसजानिके आदरकरतनकोय मूरखयहज्जा-नतनहीं मेयहईश्वरहोय ११ ओंवी– मजमनुष्यमूढलोकह्मण-ती मनुष्यांचीअज्ञानगती मीईश्वरऐसेंनोळखती तेमूर्खजाणपें ॥११ अभंग– तोमहाईशजगाजगदीश परहामहेशानेणंभावा १ तेथेंमू-ढमतीमातेंअवमानिती कोणाबळेंतरतीकळेनाहें २ मानवदेहांत दे-खूनीकर्मांत ह्मणतीअनंतआह्माऐसा ३ परंज्योतीप्रभूनेणुनीस्वयं भू नेणताहाह्मोभूझालातुकया ४ ॥११॥ ॥श्रीमद्यदुनंदनायनमः

श्लो०-मोघाशामोघकर्माणोमोघज्ञानाविचेत-
सः राक्षसीमासुरींचैवप्रकृतिंमोहिनींश्रिताः१२

टी०स०–वृथाआशावृथाकर्में वृथाज्ञानेंकुबुद्धिचीं राक्षसीआसुरी मूढा प्रकृतीज्यांतदाश्रित १२ आर्या– आशाकर्मज्ञानहि वृथा-ज्यांचेंसकाममंदमती जेंदैत्यराक्षसांची मोहकरीप्रकृतिहोउनी भ्रमती १२ दोहा– उनकीआसस्फफलनहीं ग्यानकरमताभाय प्र-कृतिआसुरिराछसी तामेबुडेजधाय १२ ओंवी–ज्यापुरुषाचीआ-शानिष्फळ तैसेंचकर्मआणिज्ञानचंचळ त्यांचीगतीननिर्मळ राक्ष-सीआसुरीमोहिनीयोनीपावती १२ अभंग– वृथाआशास्वर्गवस्ती ज्यांनैसर्ग पिशाच्याकुळवर्गलग्नींजैसा १ वृथाकर्मेंनेवीमृत्यलोकीं गोंवी लांवमोहेबरवीकायबाळा २ ऐसेंहीजाणतांधरीजोममता॥ ज्ञानीह्मणतांनांहांसूयेतें ३ राक्षसीआसुरीमूढाप्रकृतीखरी आश्रि-ताभिकारीतुकाबंची ४ ॥१२॥

श्लो०-महात्मानस्तुमांपार्थदैवींप्रकृतिमाश्रि-
ताः भजंत्यनन्यमनसोज्ञात्वाभूतादिमव्ययं१३

टी०स०–महासुबुद्धितेपार्था दैवीप्रकृतिनेंमला अद्वैतेंभजती आधी अंतींजाणूनिएकमी १३ आर्या– एकाग्रमनमहात्मे त्या-दैवीप्रकृतिचेअधिष्ठाते अव्ययमीभूतादिहि मजजाणुनिभजति धरुनिनिष्ठाते १३ दोहा– दैवप्रकृतिजोमिले कामक्रोधकोंत्याग

सोजानतमोकोंसबे सदाजिन्हेंअनुराग १३ ओंवी- महाक्रबुद्धिने-
गुती अर्जुनातेसदाश्रितहोती मनोभावेंतत्परअसती अंतींएकरूप-
पूनियां १३ अभंग- महाक्रबुद्धितोपार्थामीसांगतों नांवघेतां
येतोडोलूचगा १ दैवीप्रकृतीनेंआदरीमस्तूजनें जैसींपद्मवनेंमान-
सांत २ परीतेगाभक्तीअद्वैतींचप्रीती कींमीआदिअंतींजाणूनीयां
३ एकापाशींभावदुजातेथेंवाव पतिव्रतानांवतुकाह्मणे ४॥ १३॥ ७

श्लो०-सततंकीर्तयंतोमांयतंतश्चदृढव्रताः॥
नमस्यंतश्चमांभक्त्यानित्ययुक्ताउपासते १४

टी०स०-मत्कीर्तनींनित्यरत प्रयत्नींजेदृढव्रत वंदितीआत्मभक्ती-
नें स्वरूपींनित्ययुक्तजे १४ आर्या- संततकीर्तीमातें दृढव्रती-
यत्नशीलअनुरक्त नमुनीमजभक्तीनें उपासितीनित्ययुक्तमद्भक्त१४
दोहा- कीर्तनमेरोजोकरे तिनमेंजऋव्रतराख भगतिसहितमोकों
नमत मनतत्परहैभाख १४ ओंवी- माझेंकीर्तनसदाकरी हेंच
व्रतमनींदृढधरी आणिभक्तिउपासनाकरी मनतत्परहोउनी १४॥
अभंग- माझीकथावार्त्ताऐकेंद्रवचित्ता नित्यरतममतामाझीऐ-
सी १ जेणें देवजोडेत्यायत्नींवावडे अभंगपवाडेदृढव्रत २वंदिती
भक्तीनेंनिजात्मप्रीतीनें स्वरूपरीतीनेंनित्यमुक्त ३ जगाययापरी
त्याच्याद्वारींकरी काठीधरूहारीह्मणेतुका ४ ॥ १४॥ श्रीगोपालकृष्णा०

श्लो०-ज्ञानयज्ञेनचाप्यन्येयजंतोमामुपासते
एकत्वेनपृथक्त्वेनबहुधाविश्वतोमुखम्॥१५

टी०स०- द्विहोमेंचिऐक्येंची कींध्यातीविश्वतोमुखा पृथक्त्वें ऐ-
क्यजिज्ञासु बहुधादेवयाजक १५ आर्या- कोणीउपासितीते ज्ञा-
नमखानेंसदामलायजनी एकत्वेंपृथकत्वें बहुधामजविश्वतोमुखा
भजुनी १५ दोहा- ज्ञानजग्यकोउजजतहें मोकोंसेवतमीत को-
उमानतएकरी कोउरहतपुनीत १५ ओंवी- कितीएकज्ञानयज्ञें
करूनि माझीउपासनाकरितीजाण पृथकत्वेंएकजाणून मीअसें

विश्वतोमुखी १५ अभंग– हनिहोमीचकींभावनातेएकी सतीपैं पावकींमायात्यागें १ किंवामजवाटेध्यातोनोगोमटें कर्महव्यवाटेवि-श्वतोमुख २ एकत्वेंचऐसाविश्वरूपींपीसा एकचीजिज्ञासापरीगमे ३ बहुधाअसतीदेवायेजगतीं याजकह्मणतीतुकाराम ४॥१५॥श्रीः

श्लो०–अहंक्रतुरहंयज्ञःस्वधाहमहमौषधम्
मंत्रोऽहमहमेवाज्यमहमग्निरहंहुतम्॥१६

टी०स०– विश्वतोमुखऐसाकीं क्रतुयज्ञपितृव्रतें मीचमीद्रव्यमंत्रा-ज्य अग्निमीहुतहोममी १६ आर्या– कींविश्वमुखोम्हणउनि यज्ञक्रतुअग्निहोमितीतूप मीऔषधस्वधामी पार्थामीसर्वमंत्र गुणारूप १६ दोहा– होंहीक्रतुअरुजग्यहों स्वधाओखधीजान; होंपावकमेंआज्यहूं मंत्रहुमोकोंमान १६ ओंवी– मीचयाग आ-णियज्ञ मीचस्वधाकारऔषधीजाण मंत्रआज्यअग्निआदिकरून हु-तमीचिअसें १६ अभंग– विश्वतोमुखपूर्णत्याचीहेगारवूण बुझेअं-तःकरणऐसाचकीं १ मखयज्ञपुरेपितृव्रतसारें मीचमीद्रव्येरेमं-त्रआज्य २ तेथेंमुख्यअग्नीतोमीऐकेंकानीं हुतहीनिदानींमीचहोम ३ तुकाह्मणेनाहींआत्यावीणकांहीं सांगेवर्मपाहींगुरूशिष्या॥४॥

श्लो०–पिताऽहमस्यजगतोमाताधातापितामहः
वेद्यंपवित्रमोंकारऋक्सामयजुरेवच॥१७॥

टी०स०– बापमीमायमीआजा जगाचाधरणारमी यज्ञमीशब्द ओंकार ऋग्यजुर्वेदसाममी १७ आर्या– विश्वाचामीधाता पि-तापितामहहिमीचसाकार मातावेद्यपवित्रहि ऋक्सामयजुः श्रु-तीहिओंकार १७ दोहा– मातपितायाजगतकों मेहींहोंकरतार ऋग्जजुसामपवित्रहों औरबेदओंकार १७ ओंवी– मीचजगाचामा-तापिता मीपवित्रओंकारअसेंतत्वतां चहूंवेदांचावक्ता तोमीचअसें१७ अभंग– बापमीमायमीजगधरणारमी ज्ञेयतेंशब्दमीजाणीवगा१ अकारउकारतीसरामकार अर्धमात्रावरओंकारमी २ ऋग्वेदमीयजु-

वैंदमहाराज सामवेदतेंजगायनमी ३ गतीपाळकमीसाक्षीआग-
मनिगमीं तुकाह्मणेस्वामीपुढेंबोले ४ ॥१७॥ ॥श्रीयदुकुलटिलका॰

श्लो॰-गतिर्भर्त्ताप्रभुःसाक्षीनिवासःशरणंसु-
हृत् प्रभवःप्रलयःस्थानंनिधानंबीजमव्ययं१८

टी॰स॰-गतिपाळकमीसाक्षी वासस्थानसखाप्रभू मीसृष्टिस्थि-
तिसंहार निधानबीजनित्यमी १८ आर्या- गतिमीजगपालक-
मी साक्षीआश्रयनिवासमीस्वामी उत्पत्तिस्थितिलयही निधानमी
मित्रबीजविश्वांमी १८ दोहा- गतिनिवासभरतासरन साछिप्रभु
औरबंध प्रलयस्थाननिधानऔर बीजप्रभावप्रबंध १८ ओंवी-मी
गतीसाक्षीपोषक समस्तांस्थानएक अधिष्ठानरक्षक द्रव्यबीजहें
जाणणें १८ अभंग- वासस्थानपार्थामीचपैंसर्वथा नव्हेच अ-
न्यथावचनहें १ शरणागतामान्यसखामीसौजन्य इच्छितीजघन्य
पडेचीना २ मीसृष्टिउत्पत्ति वाढेमाझ्याहातीं मोडेसहजरीतींक्रोधा
चीये ३ विधिमीबीजमीसततनित्यमी तुकाह्मणेस्वामीकायबोले ४

श्लो॰-तपाम्यहमहंवर्षंनिगृण्हाम्युत्सृजामिच
अमृतंचैवमृत्युश्चसदसच्चाहमर्जुन ॥ १९॥

टी॰स॰- तपतोंवर्षतोंवृष्टी ओढितोंमीचसोडितों मोक्षमीमृत्यु-
मीमीच जडचैतन्यअर्जुना १९ आर्या- रविरूपेंतपतोंमी रस
आकर्षूनिवृष्टिओपितसें अमृतहिमीमृत्युहिमी धरितोंमीस्थूल
सूक्ष्मरूपतसें १९ दोहा-तपतगहीअरुछोडतहों बरखामोहींजा-
न अमरतपतकारणकरण होंहीअर्जुनमान १९ ओंवी-उत्प-
त्तिप्रलयस्थान मीचअसेंसर्वांचेंकारण मोक्षकाळमीजाण सद-
सत्मीचअसें १९ अभंग- तपतोंतोतापवर्षतोंनेवृष्टी ओढितों
मीसृष्टीसोडीतोंमी १ मोक्षमीपांडवामरणमाझेंनीच जडहीगासा-
चमजसाठीं २ चैतन्यचंचळनिश्चळमाझेनी अर्जुनातूंमानी गो-
ष्टीखरी ३ तुकाह्मणेभाग्येंआधिलाहापार्थ देवपूर्णअर्थसांगेजया ४

श्लो०-त्रैविद्यामांसोमपाःपूतपापायज्ञैरिष्ट्वा
स्वर्गतिंप्रार्थयंते तेपुण्यमासाद्यसुरेंद्रलोक-
मश्नंतिदिव्यान्दिविदेवभोगान् २०

टी०-स०- इंद्रादिरूपेंबहुधायजूनी मातेंचिहीवेदितिसोमपानी प-
वित्रतेंप्रार्थुनिइंद्रलोकी निमग्नहोतीसुरभोगपंकीं २० आर्या-वै-
दिकसोमपअनघ स्वर्गतिइच्छितियज्ञोनियागातें इंद्रभुवनिंत्या-
पुण्यें भोगितितेदिव्यदेवभोगातें २० दोहा- जग्यकरतपापनद-
हत चाहतस्वर्गकोबास इंद्रलोकलहिभोगवे दिव्यसुभोगबि-
लास २० ओंवी- तेज्ञातेसोमपानकरिती स्वर्गलोकपाववयाइच्छि-
ती तेणेंपुण्येंइंद्रलोकींपावती दिव्यदेवभोग २० अभंग- इंद्रा-
दिकरूपेंयजूनीबहुधा केलापुण्यबांधाअक्षयत्वें १ मातेंचपेंवेदीतीं
हीसोमपानीं मगतेनिदानींघेतीसुरवा २ इंद्रासनारूढहोतीअमर
हद घेतीसुरवाडउर्वशीचा ३ दिविचरफेरेघेतीविमानांत तुकाह्मणे
भूतभविष्यकेलें ४॥२०॥

श्लो०- तेतंभुक्त्वास्वर्गलोकंविशालंक्षीणेपुण्ये-
मर्त्यलोकंविशंति एवंत्रयीधर्ममनुप्रपन्नागता
गतंकामकामालभंते॥२१॥

टी०स०- तेभोगुनीस्वर्गसुरवासिअंतीं यामृत्युलोकापरतोनियेती
प्रपन्नजेयेरितिंवेदधर्मीं गतागतीपावतिकामकामीं २१ आर्या-
स्वर्गीबहुदिनभोगुनि येतीपुण्यक्षयींक्षितीलातें एवंश्रुतिधर्मानें
सकामपावतिगतागतफळातें २१ दोहा- फिरआवतभूलोकमेछी-
नपुण्यजबहोय आवागमनजुकरतहें कामबंतयहलोय २१॥छ
ओंवी- तेस्वर्गींवासकरिती क्षीणपुण्येंमृत्युलोकायेती मायीक
धर्मआचरती कामींकाम २१ अभंग- ऐसेभोगभोगीजववरीसु-
कृत सरल्यापतीततोचीहोय १ हाकफोडीधर्मदूतमहागजरें त-
ळींयालोटारेउन्मत्तासी २ पडेदंडशिरीतेव्हांअंतराळीं विमानडळम-
ळीअधोमुख ३ तेजेंभरेनभपाहातीभूलोक ह्मणतीपुण्यश्लोक-
ढांसळला ४ कौतुककरितीनेणतीआपुलें पापजेंकांकेलेंछचीत-

से ५ असोहेनिपुणवैदिकांचींकर्मे निरूपितोंकर्मेंगतागती ६ पावतीसखयाऐसेकामकामी तुकाह्मणेआम्हीबरेअसो ७॥२१॥

श्लो०- अनन्याश्चिंतयंतोमांयेजनाःपर्युपासते
तेषांनित्याभियुक्तानांयोगक्षेमंवहाम्यहम् २२

टी० स०- अन्यराकूनिमातेंची चिंतितीभजतीजन जेनित्ययुक्त त्यांचातो मीयोगक्षेमवाहतों २२ आर्या- चिंतुनिअनन्यमातें सेवितिजननित्ययुक्ततेजाण योगक्षेमतयांचा पार्थामीवाहतोंतुझी आण २२ दोहा- जोअनन्यभगतीकरे मोहीमेंचितराख जोग छेमतिनकेकरों निजजनकोंअभिलाख २२ ओंवी- अन्यठायीं मननघालिती ममउपासनाजेकरिती त्यांचायोगक्षेमनिश्चिती करणेंमजपडे २२ अभंग- अनन्यत्यागेंमातेंभजेगर्भवंत व्यापारानेणतएकध्यानें १ चिंतितीभजतीजनजेपार्थिवा अभियुक्त सेवानित्यमार्गी २ त्यांचायोगक्षेमराहोआनंदांत वाहतोंमनांतचिंताऐसी ३ मजचिंतानाहींआपलेतनूची काळजीभक्तांचीम्हणेतुका४

श्लो०- येऽप्यन्यदेवताभक्त्यायजंतेश्रद्धयान्विताः तेऽपिमामेवकौंतेययजंत्यविधिपूर्वकम् २३

टी० स०- अन्यभक्तहिजेदेवां अन्यांभजतिभक्तिनें माझीचपूजापरिते होतेअविधिपूर्वक २३ आर्या- श्रद्धेनेंअन्ययज्ञनि करितीतेअन्यदेवतायजन तेहीमलाचभजती नेणुनियांविधिसमात्रमूर्खजन २३ दोहा- औरदेवकेभगतजे सेवतश्रद्धाबंत विधिछोडेमोकोंभजत लहतनमेरोअंत २३ ओंवी- पूजन अन्यदेवताठायीं तेहींमाझेंचघडेपाहीं विधिपूर्वकसोई नाहीं तयांचीकीं २३ अभंग - येरवीकौंतेयाअन्यत्रहीदेवा भावेंकरी सेवाकोणीप्राणी १ अन्यभक्तिभजेअन्यउपासनें येतीभरंवसेनें असुच्याघरीं २ परंतुअविधीपूर्वकसंचय जेणेंयोगेंक्षयसर्वस्वाचा ३ तैसेंनकोवीरास्पष्टमीसांगतों गुंतीनकरीतूंतुकाह्मणे ४॥२३

श्लो०-अहंहिसर्वयज्ञानांभोक्ताचप्रभुरेवच
नतुमामभिजानंतितत्त्वेनातश्च्यवंतिते ॥२४॥

टी०स०-मीस्वामिभोक्तात्यासर्वा यज्ञांचाचपतीतरी कींमातेंनेण-
तीतत्वें जोईशोपाधिबिंबमी २४ आर्या- मीसर्वायज्ञाचा भो-
क्ताप्रभुमजनजाणुनीतत्त्वें ह्मणुनीयांच्यवतीते कैसेभजतीलते
मल्लासत्त्वें २४ दोहा- सबजग्यनकोंभोगता औरसबनकोंईश
जेममततजाननतनहीं डारततिनकेधीस २४ ओंवी- मीसर्वय-
ज्ञांचाभोक्ता स्वामीसर्वांचाअधिष्ठानकर्त्ता तत्त्वननेणतीतत्त्वतां॥
मजनपावतांच्यवतील २४ अभंग- मीचस्वामीभोक्ताप्रभुआहु-
तीचा आणीकमंत्राचाअसोकोणी १ अग्नीममुखेंगोकुळींगीळि-
ला यज्ञद्रव्यत्यालाउसत्तीमी २ कींमातेंनेणतीपाहातीतत्त्वझाडा॥
तेथेंतोउघडाईशमीच ३ उपाधिकबीजतेंहींमीअर्जुना ठावकेंसज्ज-
नातुकाह्मणे ४॥२४॥

श्लो०-यांतिदेवव्रतादेवान्पितॄन्यांतिपितृव्रताः
भूतानियांतिभूतेज्यायांतिमद्याजिनोऽपिमाम्२५

टी०स०-देवांसदेवताभक्त पितरांसपितृव्रत भूतेंयजितितेंभूतांमा-
तेंमद्भक्तपावती २५ आर्या- देवव्रतीसुरांतें पितृव्रतीपावताति
पितरांतें भूतार्चकभूतांतें पावतिमद्भक्तमजनइतरांतें २५ दोहा-
देवभगतदेवनलहे पितृपुजेपितृधान भूतजजेभूतहिलहे मोपू-
जेभगवान् २५ ओंवी- देवपितृआराधनाकरिती भूतेंदेवतांतें
भजती ज्यांभजेत्यांलोकांजाती मजभजतीमजपावतीते २५ अ-
भंग- भजनाचींफळेंआसतीबहुत आम्हींसांगोंत्यांतमुख्यचार१
देवतोपासनीदेवांसपावतो पदवीभोगीतोऐश्वर्याची २ पितरांउद्दे-
शेंश्राद्धपक्षदर्श तेणेंघ्यावेहर्षपितृलोकीं ३ भूतांचेंयजनसाधन
श्मशानीं अंतीतेंचस्थानींअधिकारी ४ आतांमाझीभक्तीमातेंचपा-
वेल आनंदेंगाईलतुकाजैसा ५

श्लो०-पत्रंपुष्पंफलंतोयंयोमेभक्त्याप्रयच्छति
तदहंभक्त्युपहृतमश्नामिप्रयतात्मनः ॥२६॥

टी०स०- पत्रंपुष्पंफलंपाणी जोजेंअर्पीलभक्तिनें तेंभक्षितोंजेंनि-ष्कामें भक्तीनेंमजअर्पिलें २६ आर्या- फलफूलदलजलेंही जो मानेंकरुनिभक्तिअर्पितसे भक्तीनेंआणियलें तेंमीअमृतचिम्हणू-निवर्पितसें २६ दोहा- पानफूलफलनीरकों जोआर्वेकरीप्रीत ले-उदियोंहोंभगतकों करेप्रेमकेमीत २६ ओंवी- पत्रपुष्पफलउद-क जेंमजदेतीभक्तिपूर्वक तेंमीअंगीकारींआइक भक्तिभावेंकरूनि-यां २६ अभंग- संकटतेंनाहींवैष्णवापूजेचें स्वल्पहतवरीचेंवर्म सांगूं १ पत्रहोवृक्षाचेंतुळशीचेंबेलाचें फळहीफुकाचेंसांपडेजें॥२ वनफळभिल्लस्त्रिचेपरीअसो चवीनगवसोजयामाजी ३ नातरीपा-ण्याचेंसंकटपडेना होतोंमीहीवेंनाभक्तीतापें ४ भक्षींपसरूनीमु-खलाडेंकोडें निष्कामआवडेह्मणेतुका ५॥२६॥श्रीकृष्णपरमात्म॰

श्लो०- यत्करोषियदश्नासियज्जुहोषिददासि-
यत् यत्तपस्यसिकौंतेयतत्कुरुष्वमदर्पणं२७

टी०स०- करिसीजेंभक्षिसीजें जेंदेसीहोमिसीलजें तपहीकरिसीपा-र्था जेंतेंकरिमदर्पण २७ आर्या- जेंकरिशीजेंखाशी जेंहोमिशि तपशिआणिजेंदेशी तेंमजकरिंअर्पणतूं हामीश्रीकृष्णतुजचिउ-पदेशीं २७ दोहा- जोकछुकरतरुखातहे जोहोमतजोदेत अर्जु-नजोतूंतपकरे मोहिदेतकोरिहेत २७ ओंवी- जेंकरणेंआणिभ-क्षणें जेंअग्नीसीहोमकरणें जेंतपींतपसाधणें तेंमजअर्पणकरी२७ अभंग- तूंह्मणसीआम्हीभक्तिकेसीकीजे श्लोकार्थसांगिजेयाचला-गी१ करिसीकर्महातेंमुखेंजेंभक्षीसी अथवादानेंदेसीयाचकांला २होमिसियद्यपिराजसूहयमेधीं नेमेंतपकधींआचरसी ३ पार्थाजें-तेंकरींमदर्पणसर्व एकगेल्यागर्वतुकाहोतो ४॥२७॥श्रीकृष्णाम्॥॥

श्लो०- शुभाशुभफलैरेवंमोक्ष्यसेकर्मबंधनैः
संन्यासयोगयुक्तात्माविमुक्तोमामुपैष्यसि२८

टी०सम०- फळांबऱ्यांवाइटांहीं पासूनीसूटसीअसा यासंन्यासेंयु-

कचित्त मुक्ततूंमजपावसी २८ आर्या- तेणेंत्यजिसीपार्था शुभा-
शुभफलाख्यकर्मबंधमला संन्यासयोगयुक्तहि पावसिहोऊनिमुक्त
तूंअमला २८ दोहा- भलेबुरेजोकरमहैं तिनतेंछूटतमीत जगत
जोगसंन्यासकरी मोमिलहोनिहचीत २८ ओंवी- शुभाशुभफ-
ळ कर्मसंबंधसुटेसकळ संन्यासयोगयुक्तहोऊनिकेवळ तूंमज
पावसी २८ अभंग- घेउनीसुकृतह्मणसीदेसीकाय गोष्टीस्त-
खमायतेचऐक १ फलाबन्यावाईटाचातूंविभागी पासूनियांउगी
ह्मनीमुक्त २ असायासंन्यासेंयुक्तचितेखरा पावसीसखरामजमुक्त
३ तुकारासगुरुकिंकरपावन झालातेणेंजनउद्धरीलें ४॥२८॥७॥

श्लो०-समोऽहंसर्वभूतेषुनमेद्वेष्योऽस्तिनप्रि-
यः येभजंतितुमांभक्त्यामयितेतेषुचाप्यहं२९

टी०सम०-सममीसकळांभूतीं नद्वेषीमजनप्रिय परिजेभजती
प्रेमें मीत्यांतमजमाजिते २९ आर्या- मीसमसर्वांभूतीं नप्रिय
नद्वेष्यहिमजरमाजी मजभजतीजेप्रेमें मीत्यामाजीहितेहिमज
माजी २९ दोहा-होंसबगेरसमानहों मेरेप्रीतनदोह मोकोंसेवे
भगतजो तिनमेंमेरोमोह २९ ओंवी- सर्वभूतांचेठायीं मीसमबु-
द्धीअसेंपाहीं मजवैरीमित्रद्रोही समचिअसे २९ अभंग- भूता-
कृतीभिन्न छंदयांचेभिन्न साधूसर्वाभिन्नएकमोहो १ द्वेषुनाउमरे
जेंप्रीयतेंतेंसें धरित्रीचेंअसेशीळजेवीं २ वडीलधाकूटासहुरुनजाणे
ऐसीममताजेयेंसाधीजेगा ३ माझेठायींतोचीत्याचेठायींमीची दर्पण
बिंबाचीतुकाकळा ४॥२९॥

श्लो०-अपिचेत्सुदुराचारोभजतेमामनन्यभाक्
साधुरेवसमंतव्यः सम्यग्व्यवसितोहिसः॥३०॥

टी०स०-जरीअसेदुराचारी भजेमजनआणिकां तोतूंसाधूचिमाना-
वा कीत्याचादिव्यनिश्चय ३० आर्या- असुनिदुराचारीही म-
जलाहोउनिअनन्यजोभजतो साधुचितोमानावा निश्चयत्याचा

बरागमेमजतो ३० दोहा- दुराचारमोकोंभजे करीअननकेभाय॥ ताकोंतुमसाधुगिनो यथनिश्चयकेदाय ३० ओंवी- असोदुष्टदुराचारी मातेंभजेअनन्यभक्तीनेंजरी तरीतुवांतोसाधूचमानावापरी कींत्याचादिव्यनिश्चय ३० अभंग- जरीअसेदुराचारी वाल्हा कोळीयाचेसरी १ भजेभजनआणिका शैवजैसार्कीत्र्यंबका २ तो तोसाधुचमानावा जेथेंदेवसांपडावा ३ तेथेंनिश्चयचिदेव तुकयानेणेंहव्यकव्य ४॥३०॥

श्लो०- क्षिप्रंभवतिधर्मात्माशश्वच्छांतिंनिगच्छति कौंतेयप्रतिजानीहिनमेभक्तःप्रणश्यति ३१

टी०स०- तोहोतोशीघ्रधर्मात्मा पावेतोशांतिशाश्वति पार्थामद्भक्तनासेना हेजगींपैजघालिंतूं ३१ आर्या- सत्वरहोतोसुकृती पावेस्थिरशांतिनिमितिजाझाते मद्भक्तांनाशनसे करिकौंतेयाअशाप्रतिज्ञाते ३१ दोहा- शीघ्रहोयधरमातमा शांतलहेबहुभाय अर्जुननिहचयज्ञानतूं नहिमोभगतनसाय ३१ ओंवी- तेनत्काळधर्मीहोउन निरंतरशांतीतेंअसतीपावून माझियांभक्तांसीजाण नाशनाहींअर्जुना ३१ अभंग- तोगाहोतोशीघ्रगती धर्मात्माहेजाणस्थिती १ शांतीशाश्वतपावतो कींमारुतीमजभासतो २ पार्थानासेनामद्भक्त ध्रुवतेंवीराहेस्वस्थ ३ पैजघालींतूंहेजगीं तुकालीनपांडुरंगीं

श्लोक- मांहिपार्थव्यपाश्रित्ययेऽपिस्युःपापयोनयः स्त्रियोवैश्यास्तथाशूद्रास्तेऽपियांतिपरांगतिं ३२

टी०स०- चांडाळादिकजातीनें पापीतेंहिमहागति पावतीभजतांमातें स्त्रियावैश्यहिशूद्रही ३२ आर्या- माझाआश्रयकरुनी जेकोणीपापयोनिच्यादेहीं स्त्रीशूद्रवैश्यतैसे जातीपरमगतिपवुनिसंदेहीं ३२ दोहा- अर्जुनसेवतमोहिजो पापनजोनहुहोय स्त्रियासूद्रऔरबैसपुनि लहेपरमगतिसोय ३२ ओंवी- स्त्रीवैश्यशूद्रआदिकरून पापयोनीअसून माझीभक्तिकेलियान तयांसी

ज्ञाणपरमगती ३२ अभंग- चांडाळादिकजातीनें आश्रयघ्यावा संगतीनें १ पापीतेहीमहागतीनें येथेंगर्जतीपुराणें २ मातेंपावतीभजनां येथेंनोहेद्वैतवार्ता ३स्त्रियावैश्यशूद्रही तुकाह्मणेपारनाहीं

श्लो०-किंपुनर्ब्राह्मणाःपुण्याभक्ताराजर्षयस्तथा अनित्यमसुखंलोकमिमंप्राप्यभजस्वमां॥३३

टी०स०-पुण्यब्राह्मणराजर्षी यांचेंनवलकायसें यादुःखामृत्युलोकींतूं राजर्षीभजगामज ३३ आर्या- भगतोभक्तब्राह्मण राजर्षीपुण्यपावतीलनिका भजतूंभजहापावुनि नेश्वरनरलोकयोरदुःखनिका ३३ दोहा- द्विजपुनीतअरुभक्तवर राजऋषीसुखभाय सुखअनित्ययालोककों मोकोंभजचितचाय ३३ ओंवी- यापरी द्विजभक्तपुण्यवंत राजर्षीपावतीसमस्त अनित्यसुखलोकपावुनीत्वरित मजभजेंतूं ३३ अभंग- पुण्यब्राह्मणराजर्षी गाधिज्ञामदग्न्यऋषी १ त्यांचेंकायसेंनवल आहेमोक्षचबरडोल २ अनित्य दुःखमृत्युलोकीं फळहेंचगाअवलोकीं ३ मातेंपार्थिवाभजावें॥ तुकयाऐसेंउद्धरावें ४॥३३॥

श्लो०-मन्मनाभवमद्भक्तोमद्याजीमांनमस्कुरु मामेवैष्यसियुक्त्वैवमात्मानंमत्परायणः॥३४

टी०स०-मद्रूपींमनमद्भक्त माझेंयजनवंदन मदाश्रितअसेंचित्त योजितांमजपावसी ३४ आर्या- मद्रूपींमनठेवीं मद्भक्तीकरि मलानमीयजरे यापरिमनासियोजूनि मदाश्रयेंपावशीमला गजरें ३४ दोहा- मोकोंभजेनिचिंतव्है मोहीमोंमनराख येहुजुगतकरिमोहिमिलै तोंमनसोअभिलाख ३४ ओंवी- माझेंठायींअंतःकरण भक्तिरूपभजअर्पण मजउद्देशेंयोगकरून योजितांमजपावसी ३४ अभंग- आतांप्रसंगांतीगोष्ट तुसींएकबोलूंस्पष्ट १ मनज्याचेंमाझ्यारूपीं भक्तिमाझ्याठेशागोपी २ माझेंयजनवंदन राधाप्रियनंदसून ३मदाश्रितचित्तअसे भजपावेतुका

कैसें ४ ॥३४॥ ॥इतिश्रीमद्भगवद्गीतायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुन संवादे राजविद्याराजगुह्ययोगोनामनवमोऽध्यायः॥९॥ श्रीकृष्णार्पणः

वामन.

इतिटीकासमश्लोकी अध्यायानवमावरी
श्रीपार्थसारथीकर्त्ता जोवामनमनोरथीं १

अभंग.

ऐसामद्याजीचाअर्थ नवमींऐकेभलापार्थ १ प्रसंगसंपलायेथुनी भावजाणावासज्जनीं २ राजविद्याराजगुह्य योगवर्णिलासेपाहे ३ श्रवणपठणेंसंशय तुकाह्मणेलयाजाय ४॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु इतिगीतार्थबोधिन्यांश्रीमद्भगवद्गीताटीकायांनवमोध्यायःसमाप्तः

दशमाध्यायप्रारंभः

वामनकृत.

विभूतिससमाध्यायीं बोलिलादशमांतया त्याचाबोलेलविस्तार कसि- तांप्रश्नअर्जुन १ आरंभींनिजभक्तीची अन्यभक्तीपरीसजो उत्कर्ष- पूर्वअध्यायीं बोलिलातोचिवर्णितो॥२॥

श्रीभगवानुवाच.

श्लोक- भूयएवमहाबाहो शृणुमेपरमंवचः॥
यत्तेहंप्रीयमाणायवक्ष्यामिहितकाम्यया॥१॥

टी० स०-पुन्हाआईकहामाझा बोलउत्तमजोतुझ्या हितार्थबोलतो कींतूं श्रवणेंप्रीतिपावसी १ आर्या- पुनरपिहिमहाबाहो कथि- तोंमीपरमवचनबापरिस तुजमीहितगुजवदतों तूंपरमप्रियमला हिबापरिस १ दोहा- फेरबाततोसोंकहत कृनअर्जुनचितलाय होंप्रसन्नतोसोंकहत तेरेहितकेभाय १ ओंवी- कृष्णह्मणे हे- अर्जुन ऐकमाझेंपरमवचन तूंसरवाह्मणून हितोपदेशितोंतुझि- याहितालागीं १ अभंग- अहोऐकाविद्वज्जना संतचतुरसज्जना १ माझीदुर्बळाचीमती मानकराठेउनीप्रीती २ जेणेंरंजेतुमचेचित्त न-

सेसाहित्याचाहात ३ बहूपंडितांपुढारी लाजेअर्षिकावैखरी ४ आ-
तांलागलेजेकासे नयेसांडूंत्याप्रकाशें ५ बाळमित्ररंकगोष्टी देवेऐकि-
ल्यागोमटी ६ येथेंवाटेशालजोडी तेथेंकेंतुलीघोंगडी ७ तुमचेंकेणें
कापूराचें माझेंतेणेंकापुसाचें ८ जेथेंरखबळलेरणशूर त्यांतगार
यांचाबडिवार ९ परीईश्वराकरितां मजसांपडलीगीता १० तिच्यासं-
गेंअंगीकार केलातरीह्यावाधार ११ आतांदेवाचाहीदेव बोलेदशमीं
वासुदेव १२ किंकिरीटीपुन्हाऐक बोलमाझाहारसीक १३ तुझ्याहि-
तालागींवदे नात्यामीसेंअंतरिंनादे १४ हितज्ञयाचेंजाणीव प्रीती
मानिसीस्वभाव १५ तुकाह्मणेभावार्थिया देवबोललाकौंतेया १६॥१

श्लो०-नमेविदुःसुरगणाःप्रभवंनमहर्षयः॥
अहमादिर्हिदेवानांमहर्षीणांचसर्वशः॥२॥

टी०स०-महर्षीदेवहीमाझ्या प्रादुर्भावासनेणती कींमीमहर्षीदि-
वांचा सर्वांचाआदिकारण २ आर्या- सुरगणआणिमहर्षी नेण-
तिमाझाकुणीचसंभवतो मीआदिचराचरांचा मजपासूनिहोयस-
र्वसंभवतो २ दोहा-देवरुखीजानेनहीं मोउतपतरेमीन देवरुखी-
नकेआदिहो नितहिरहलपुनीत २ ओंवी- माझीउत्पत्तीनेणतीसु-
रवर आणिऋषीहीसमग्र हेनेणतीयाचेंउत्तर यांचीउत्पत्तीमज-
पासूनी २ अभंग- पार्थादिवइंद्रादिक अथवाऋषींचेनायक १आ-
मचाप्रादुर्भावियातें नसमजलानिगममतें २ कीमीदेवांमहर्षींचा आ-
दिकारणसर्वांचा ३ तुकाह्मणेबीजास्तव झालातरूनेणेंदेव ४॥२॥

श्लो०-योमामजमनादिंचवेत्तिलोकमहेश्वरं
असंमूढःसमर्त्येषुसर्वपापैःप्रमुच्यते॥३॥

टी०स०-जाणेअजअनादिलें मुख्यासर्वेश्वरामला सुज्ञतोचिम-
नुष्यांत बंधापासूनिसूटतो ३ आर्या- जोमीलोकमहेश्वर अना-
दिजोमींअसेंमजसमजला तोनिष्पापशिरोमणि तोचिअसंमूढजा-
णतामजला ३ दोहा- अजअनादिजगदीसमुनी मोकोंलखतजु

कोय सबमेंग्यानीवहिबडो पापनिडारतधोय ३ ओंवी- मज-
अनादित्वेंमातें जाणेमजसर्वेश्वरातें तोचिसूज्ञमनुष्यांतें बंधापा-
सूनियांसुटे ३ अभंग- सूज्ञत्यासआह्मीह्मणूं माझेंमाहात्म्य
लागेवर्णूं १ अजअनादित्वेंईश मुख्यसर्वांजोसर्वेश २ मनुष्यांत
बंधांतुनी तोसुटलातूंहेंमानी ३ तोंडदेखलीचगोष्ट नव्हेतुकयानेदु
कष्ट ४॥३॥

श्लो०-बुद्धिर्ज्ञानमसंमोहः क्षमासत्यंदमःशमः
सुखंदुःखंभवोभावोभयंचाभयमेवच ॥४॥

टी०स०-बुद्धिज्ञानक्षमासत्य शांतिइंद्रियनिग्रह मोहनाशसुखेंदुःखें
जन्ममृत्युभयाभय ४ आर्या- ज्ञानअसंमोहसख्या शमदमपा-
र्थातिशीचजाणमती सुखदुःखभयाभयही अभावसत्यक्षमाहि
उत्तमती ४ दोहा- बुद्धिग्यानयमदमछमा अव्याकुलनाहोय सु-
खदुःखभावअभावयह औरअभेदजुहोय ४ ओंवी- बुद्धिज्ञा-
नमोहनाही क्षमासत्यदमशमही सुखदुःखउत्पत्तिनाशनाहीं भू-
तांचेभावहेपृथक् ४ अभंग- आतांसत्पुरुषकैसा जगीमान्य
सांगूंतैसा १ बुद्धिज्ञानक्षमासत्य निजशांतीचीआगत्य २ करीइंद्रि-
यनिग्रहो चंद्रकळेग्रासूनिराहो ३ मोहनाशसुखदुःखें जन्ममृत्यु
भयेंहरिखें ४ तुकाकरितोविनंती कृष्णसांगेकमळापती ॥५॥४॥

श्लो०-अहिंसासमतातुष्टिस्तपोदानंयशोऽय-
शः भवंतिभावाभूतानांमत्तएवपृथग्विधाः ५

टी०स०- तपदानदयासाम्य तृप्तिकीर्तिअकीर्तिही होतीमजचिपा-
सूनी भूतांचेभावहेपृथक् ५ आर्या- संतोषदानसमता यशअ-
पयशातपतशीअहिंसारे भूतांचेबहुविधहे मजपासूनिहोतिभा-
वहेसारे ५ दोहा- संतोखअहिंसादानतप समअपेसजोजान
जीवनकोंसबभावयह मोतेंहोतनआन ५ ओंवी- अहिंसास-
मतासंतोष तपदानयशअपयश सर्वभावउपजतीजीवांस तेवे-
गळेमजपासूनी ५ अभंग- तपदानदयासाम्य तुष्टिकीर्तीअ-

कीर्तिगम्य १ होतीमजचीपासूनी ऋतुजैसेनभस्थानीं २ भूतांचे-हीस्थकूभाव लहरीप्रतिसिंधुगव ३ तैसेंसंखेळणेंययाचें अंतीं-आमुच्यातुकयाचें ४ ॥५॥

श्लो०-महर्षयःसप्तपूर्वेचत्वारोमनवस्तथा
मद्भावामानसाजातायेषांलोकइमाःप्रजाः६॥

टी०स०-सप्तऋषीमनूचौघे सनकादिकमानस पूर्वींमद्भक्तहेझाले लोकींयाज्यांचियाप्रजा ६ आर्या- सप्तर्षिचारपूर्वज मनुहेमानस समग्रमद्भाव झालेलोकींत्यांच्या प्रजाहिज्यांचामहान्हिअनुभाव६ दोहा- सप्तऋखीचारोमनू मोमनतेंजऊदेत सबलोकनमेंहेंभरो होइनहीकोगोत ६ ओंवी- ऋषीआणिचारीमनू हेसर्वमजपासू-न सृष्टिझालीत्यांपासून ह्मणूनहेलोकमाझीप्रजा ६ अभंग-कौ-शिकभारद्वाजादिक सप्तऋषींवैकर्णिक चौघेमनूमिळूनीएक अक-राझालेसंख्येनें १ सनकसनंदनथोर बुधसूर्यसनत्कुमार मानस पुत्रहेसाचार पैंधात्याचेवोळखें २ पूर्वींझालेहेमकृत्य त्यागसर्वा-चाविरक्त परीपाहातांज्यांचीशक्त प्रजात्यांच्यालोकींया ३ तुकाह्म-णेआणिकएक श्लोकब्रह्मांडनायक बोलेलतोपुण्यश्लोक साव-धानऐकीजे ४॥६॥

श्लोक-एतांविभूतिंयोगंचममयोवेत्तितत्त्वतः
सोऽविकंपेनयोगेनयुज्यतेनात्रसंशयः॥७॥

टी०स०- जोहीविभूतिहायोग माझाजाणेलतत्त्वतां वोमातेंअच-ळेंयोगें योजेएथेनसंशाय ७ आर्या- माझेविभूतिलाही जाणे योगासितत्त्वतांयोगी किमपिहिसंदेहनसे अतिदृढयोगासिहो-यसंयोगी ७ दोहा- मेरोजोगविभूतिकों तत्त्वग्यानजोलेत नि-श्चलजोगहिसोलहत रहतऋयाहीहेत ७ ओंवी-ऐसामज-पासूनिविस्तार मजजोजाणेनर तोदृढयोगपावेनिर्धार येथेंना-हींसंशयो ७ अभंग- एवंविभूतियोगांस कींमींआत्मायास-र्वांस व्यापुनिवेगव्यापणास जोजाणेलजाणता १ तोचकोणे-

एकेवेळें येउनियांस्वरूपींमिळे हेंहीनकोल्हदयग्राळे दाकमुद्रा तयाची २ ह्मणउनीअचलाअन्वयें मातेंयोजूनीसंशय तुकयाची कृपाहोय तोशकऐसाअनुभवी ३ ॥७॥

श्लो०-अहंसर्वस्यप्रभवोमत्तःसर्वंप्रवर्त्तते ॥
इतिमत्वाभजंतेमांबुधाभावसमन्विताः ॥८॥

टी०स०-मीउद्भवसमस्तांचा मजपासूनिसर्वही ऐसेंजाणूनिभजती अभिज्ञमजभक्तिनें ८ आर्या- उद्भवमीसर्वांचा प्रवर्ततें मजहिपासूनीसारें हेंजाणूनिमजभजती बुधतेहोतीनलिप्तसंसारें ८ दोहा- होंहीईश्वरजगतकों मोहितेंसबहोय ग्यानवंत यहजानिकें मोहीसेवतजोय ८ ओंवी- मीसर्वांसीउत्पत्तिस्थान प्रवृत्तीसर्वमजपासून ऐसेंजाणूनिसर्वमाझेंकरितीभजन ज्ञानीभावयुक्तहोऊनियां ८ अभंग- नाहींमजवीणकांहीं उदकावीणरसनाहीं बरेंविचारुनियांपाही मीउद्भवसर्वांचा १ मजपासूनी सर्वही भारभूताचळामही शेषकेलाकूर्मतोही आहेवराहआधारें २ त्यासहीधर्ममूळलिंग स्तंभत्याचाअहिंसंग पुढेंनसतेजग म्हणती आधारअच्युत ३ एसेंजाणूनिभजती अभिज्ञाचीअतिप्रीती तुकाविनवितांचित्तीं संशयउडेपरिवारें ४॥८॥श्रीमद्रुक्मिणीपतयें०

श्लो०-मच्चित्तामद्गतप्राणाबोधयंतःपरस्परं
कथयंतश्चमांनित्यंतुष्यंतिचरमंतिच॥९॥७॥

टी०स०-माझ्याठायींप्राणचित्त बोधितीजेपरस्परें वर्णितीसर्वदामातें संतोषेंगातिनाचती ९ आर्या- वर्णितिसंततमातें परस्परेंबोधितीसुधीरमती मजवरिचित्तप्राणहि ठेवितिसंतोषतीसुधीरमती ९ दोहा-प्रानचितमेमोहिधरे बुद्धिपरस्परदेत मेरोचरित सुकहिनित मानतोरवसुखलेत ९ ओंवी-माझेगयींचित्तठेउनी॥ माझीगाथाकरूनी राहेसंतोषीहोउनी गातनाचत ९ अभंग- सर्वसाधनाच्याकळा प्राणचित्तहेचपळा स्थिरावल्याएकपळा मगउणें

तेंकाय १ यासमाझाबोधदावी चळेतरीयुक्तबरवी नातरीआस्यासो- डावी स्वरूपेंध्यावींमन्नामें २ मगमीकाळचीकाळाचा ग्रासकरीनख- ळांचा परीआत्मिकस्थळाचा नेदीपडोअंतर ३ मगवर्णितीसर्वदा गा- तीमन्नामसंपदा कोणीनाचेसंवादा ऐकोनीतुकयाच्या ४॥९॥श्रीशं

श्लो०- तेषांसततयुक्तानांभजतांप्रीतिपूर्वकं
ददामिबुद्धियोगंतंयेनमामुपयांतिते ॥१०॥

टी०स०- तयांऐशांसदायुक्ता भजतांप्रीतिपूर्वक देतोंतोमीबुद्धियो गज्याणेंतेमजपावती १० आर्या- तेनित्ययुक्तमातें प्रीतीनेंभ- जतित्यांसकामातें तोबुद्धियोगदेतों पावतिजेणेंधनंजयामातें॥१० दोहा- सेवतमोकोंजेसदा भगतीजोगकेभाय भलीबुद्धिवेलहत हैं रहतजूमोमेंआय १० ओंवी- ऐसेनिरंतरभक्तियुक्त तेप्रीती करूनीमजभजतीअत्यंत तयांसीयोगज्ञानदेईनबहुत जेणेंतेमज पावती १० अभंग- तयांऐसासदायुक्त जेवींकौरवींदेवव्रत मपंनीं असूनीविरक्त श्रेष्ठमाथांवंदिती १ प्रीतीपूर्वकभजनासी केल्याम्र- णसीकायदेसी तरीबुद्धियोगाकेसी दृढिकरितोंहेंनवल २ मज जेणेंकांपावती ऐसीअचळकरितीमती तुकयाअंगींप्रळयगती ला- गेनाचसर्वथा ३ ॥१०॥

श्लोक- तेषामेवानुकंपार्थमहमज्ञानजंतमः॥
नाशयाम्यात्मभावस्थोज्ञानदीपेनभास्वता११

टी०सम०- ज्ञानदीपेंकृपेनेंमी याचेंची तम नाशितों अज्ञानेंजेजड- भ्रांतीं ज्ञानार्केंतीसनाशितों ११ आर्या- मीत्हृदयस्थतयांच्या क- रुणेनेंज्ञानदीपलावूनी देतोंआत्मस्वरूपातें अज्ञानातेंलयासिनेऊनी ११ दोहा- तमअग्यानस्वदूरिकरी दयावंतवेहोत हौंकरितिनकेही- यमें ग्यानदीपउद्योत ११ ओंवी- तयांउपजलियाअज्ञानअंधकार त्यावरीमीकृपाकरींकरुणाकर ज्ञानदीपहासोज्वळनिरंतर अज्ञान नाशीतयांचें ११ अभंग- योगरूपेंचारवडतर नासततमाचाअंधार ज्ञानदिवाशल्हआकार स्वरूपेंहातींवागवीं १ जेंअज्ञानजडझाड भ्रांति

लावीतेंकवाड मगनदिसेमहागाद मध्यरात्रींअमावासीं २ मगज्ञाना-र्कझळकतां तमापळवीदिगंना तेंगासौख्याचामागता तुकाझालाहोना-कीं ॥३॥११॥

अर्जुनउवाच.

श्लो०-परंब्रह्मपरंधामपवित्रंपरमंभवान् ॥ पु-रुषंशाश्वतंदिव्यमादिदेवमजंविभ्रुम् ॥१२॥

टी०स०-परब्रह्मअधिष्ठान तूंतोअत्यंतपावन आत्माशाश्वतजोदिव्य आदिदेवअजप्रभु १२ आर्या- तूंचिपरब्रह्मविभू पुरुषपरंधाम दिव्यशाश्वतत्तूं अजआदीअव्ययत्तूं परमपवित्रहिजगत्सदींतंत्तू १२ दोहा- तुमपवित्रपरब्रह्म परमानंदकोधाम अबिनाशीअजपुरु-खहो आदिदेवतानाम १२ ओंवी- अर्जुनह्मणेअगापरब्रह्मा प-वित्रत्तूंपरंधामा सत्यपुरुषशाश्वतनामा आदिदेवत्तूंनित्यप्रभू १२ अभंग- अर्जुनबोलेविनयेंभावें कांहींवाक्यआईकावें एकअप राधस्वभावें आमुचाआत्मावारतो १ तोचीबोलूंनदाखवूं राखेंका-यसाआपाउ जेणेंघेतलासेजीउ तोकाळज्वरटाळावा २ परब्रह्मअ-धिष्ठान तुझेंअत्यंतपावन आत्माशाश्वतनिधान आलेंयेथेंकळूनी ३ आदिदेहींदिव्यमूर्ति अजप्रभ्रुवराकीर्ति मातेंसमजलीधृति तु-कयावेंश्यासाररवी ४॥१२॥

श्लोक-आहुस्त्वामृषयःसर्वेदेवर्षिर्नारदस्तथा असितोदेवलोव्यासःस्वयंचैवब्रवीषिमे॥१३

टी०स०-येरितीह्मणतीत्तूतें ऋषिदेवर्षिनारद देवलव्यासअसित स्वयेंहीसांगसीमज १३ आर्या- यापरिसांगसित्तूंही वदतिसक-ळऋषिहित्तूजदिव्यास देवऋषीनारदतो देवलअसितहितसामुनी व्यास १३ दोहा- सबरुखियेहबिधिकहत नारददेवलजान व्या सअसिततुमहीकहे तातेंसाचोमान १३ ओंवी- हेंमजसांगितलें ऋषीश्वरींसर्व देवर्षिनारदादिकदेव असितदेवलव्यासादिकदेव तें-चस्वयेंत्तूंसांगसी १३ अभंग- यारितींह्मणतीत्तूतें घेउनीश्रुतीचीं संमतें ऋषीराजर्षिसहितें नारदादिदेवऋषी १ देवलव्यासअसित

स्वयेंयेउनीसांगत उमजलेंजयाहीन संजयाऐसेंआसुचें२ परीका-
ळसर्पडसे तनूव्यापिलीसारांशें नयेसमजउद्देशें आतांतुकागहिंवरे३

श्लो०-सर्वमेतदृतंमन्येयन्मांवदसिकेशव॥
नहितेभगवन्व्यक्तिंविदुर्देवानदानवाः॥१४॥

टी०स०- हेंसर्वसत्यवाटेजें केशवामजसांगसी भगवंतातुझीव्य-
क्ती नेणतीदेवदानव १४ **आर्या-** जेंवदसिकेशवामज तेंमीभ-
वचेंहिमानितोंसाच व्यक्तिस्फुरास्फुरतूझी नेणतिभगवंतअससिऐ-
साच १४ **दोहा-** जोकछुतुममोसोंकह्यो मानतहौंसतभाय दा-
नवदेवनजानही तुमहिप्रगटकेदाय १४ **ओंवी-** सर्वहीतुवांम-
जसांगितलें तितुकेंमजसाचिमानवलें भगवंताज्ञानउपजलें दे-
वादानवानकळेकीं १४ **अभंग-** हेंअजीचवाटेसत्य पहिलीना-
धरूंअगत्य गाणेंऐकोंउपांगीत नादींजीवठेउनी १ तुझावरीभा-
वकैसा जीवलगूसुहृदजैसा आजउमटलाठसा परब्रह्मानवमुखें
२ हेभगवन्तुझीव्यक्ती दैत्यदानवनेणती तेथेंआसुचापाडकीती तु-
कातरीमनुष्य ३॥१४॥

श्लो०-स्वयमेवात्मनात्मानंवेत्थत्वंपुरुषोत्तम
भूतभावनभूतेशदेवदेवजगत्पते १५॥श्रीशं

टी०स०-प्रकाशेंस्वस्वरूपातूं जाणसीपुरुषोत्तमा भूतपाळकभूते-
शा देवदेवाजगत्पती १५ **आर्या-** आपणचिआपणातूं जाणसि-
बापास्वयेंस्फुराधीशा भूतोद्भवकरदेवा भूतेशादेवदेवजगदीशा
१५ **दोहा-** आपनकोंआपनलखो तुमपुरुखोत्तमदेव जानतउ-
पजावतरहत पालतदेवनदेव १५ **ओंवी-** तूंआपआपणातेंआ-
त्मा जाणसीतूंपुरुषोत्तमा भूतभावनहेमहिमा देवाधिदेवाआ-
हेतूझी १५ **अभंग-** स्वप्रकाशाचेंरूप अंगेंहोसीस्वयंरूप सर्व
जाणतयांचाभूप पुरुषोत्तमपुरुषीं १ भूतपाळकभूतेशा देवदे-
वजगपरेशा आसुचीपुरविजेआशा हेचइच्छानवमनीं २ वसुदेव
बंदिस्तव निवटिलादैत्यराव मजवारेवासुदेव झालामजकरीतां

३ मोहबंदीं पडिलों होतों नवरूपें मुक्त झालों तो तुकावरदें तरला तो गुरुदास हें वाणू ४ ॥१५॥

श्लो०- वक्तुमर्हस्यशेषेण दिव्या ह्यात्मविभूतयः याभिर्विभूतिभिर्लोकानिमांस्त्वं व्याप्य तिष्ठसि ॥१६॥

टी० स०- विभूती ज्या तुझ्या दिव्या अशेषें सांगत्या मला हे लोक ज्या विभूतीनें व्यापूनि असतोसि तूं १६ आर्या- दिव्य विभूती अपुल्या सांगाव्या मज जहित्या विभूतीनीं यदुकुळ चकोरचंद्रा व्यापिसि हे लोक तूं विभूतींनीं १६ दोहा- निज विभूति मोसों कहो प्रभु जी चितकै चाय जो बिभूती श्रीकृष्णजू रही जगतमें छाय १६ ओंवी- समस्त दिव्य तुझिया विभूति तूं सांग गा मज प्रती जिहीं विभूतीं श्रीपती त्रिभुवन व्यापूनि आहेसी १६ अभंग- तुझ्या विभूती ज्या दिव्य ह्मणताती पांगली सकीर्ती मही सृष्टीं १ अशेष आद्यवी मातें निरूपावी यशा तूं गोंसावी संपादी हें २ विभूतिनें लोक व्यापूनी हे देव असतोसी व्यापक सदोदित ३ तुकया आनंद सांगतां संवाद कीं प्रासीवर दतो हीस रवी ४ ।१६॥

श्लो०- कथं विद्यामहं योगिंस्त्वां सदा परिचिंतयन् केषु केषु च भावेषु चिंत्योऽसि भगवन्मया १७

टी० स०- योगेश्वरा कसें तूतें जाणूनी चिंतितों सदा आहेसी चिंतना योग्य तूं रूपीं कोण कोणत्या १७ आर्या- चिंतुनि तुज लाकेंसें जाणावें स्यां सनांत यदुवंशा कोण्या कोण्या भावीं चिंतूं कैसा तुझ्या विशिष्टांशा १७ दोहा- ध्यान तुमारो करत प्रभु कैसें जानों तोही कोन पदारथमें लखो सो समझावो मोहि १७ ओंवी- योगेश्वरा तुझें चिंतन करितां तुज कैशिया रीतीं जाणणें अनंता तुझें ध्यान कोणे स्थळीं आतां तें भगवंता सांगें मज १७ अभंग- कैसें योगेश्वरा तुतें या अंतरा चिंतुनी संसारा मुक्त होणें १ सदा मी चिंतीतों तुज ठवा आहे तो आहेसी सांग तूं कोण्या रूपें २ योग्य या चिंतनीं जेणें मोक्षदानीं तें स्थूल ध्यानीं प्रगटा देवा ३ शेषासी न कळे तुकी अगम्य

लीलें अंकुरणीं वळे याचलाजा ४॥१७॥

श्लो०- विस्तरेणात्मनोयोगंविभूतिंचजनार्दन
भूयःकथयतृप्तिर्हिशृण्वतोनास्तिमेऽमृतम् १८

टी०स०- विस्तारें आपुलायोग विभूतिहि जनार्दना मागुतीसांगमीतृ-
प्त नव्हेयाश्रवणामृतें १८ आर्या- आपुलिपुन्हासविस्तर विभू-
तिआणियोगसांगबहुधातो तुझियावचनसुधेच्या श्रवणेंमाझा-
हिजीवबहुधालो १८ दोहा- ज्याबिभूतीअपनीकही यहजूसोसोंदे-
व मोकोंतृपतिनहोतहैं सूनतअमीरसभेव १८ ओंवी- तुझ्यावि-
भूतीआत्मयोगविस्तारेंकरून वेळोवेळाऐकतांहोयअमृतपान हेंम-
जप्रसन्नहोऊन सांगस्वामीजनार्दना १८ अभंग- विस्तारेंआपुला-
योगहासंचिला ह्मणसीनाहींदिलाकोणापुढें १ परीमीअनन्यजाणू-
नीअमान्य केल्याहेंजधन्यबाधीतुज २ जनार्दनाविभूती वदाव्यामागुती
कांजेनव्हेतृप्तीश्रवणामृतें ३ अमृतअमरकरीगणतीवर तुझीअगो-
चरकृपासुधा ४ आतांअर्जुनाचीआशंकाजीवींची फेडीतीकृष्णाचीपू-
र्णदया ५ तोचीशब्दऐकासावधकरीतुका व्यापारलटीकासोडाह्मणे ६।१८

श्रीभगवानुवाच
श्लो०- हंततेकथयिष्यामिदिव्याह्यात्मविभूतयः
प्राधान्यतःकुरुश्रेष्ठनास्त्यंतोविस्तरस्यमे १९

टी०स०- हर्षेंकृष्णाह्मणेदिव्या विभूतीआपुल्यातुतें सांगेनपरिमुख्य-
त्वें अंतज्याविस्तरानसे १९ आर्या- त्यामुख्यआपुल्याही दिव्यवि-
भूतीदयाअकूपार मीसंक्षेपेंकथितों विस्तारामाझियानसेपार॥१९
दोहा- अर्जुनतोसोंहोंकहत निजबिभूतबिस्तार मुख्यजितेंतोहीक-
हों हिएकेंदानहार १९ ओंवी- कृष्णह्मणेअर्जुनाप्रती माझ्यादि-
व्यविभूतीबहुतअसती त्यांमाजीसांगेनश्रेष्ठतुजप्रती येरापाहतां
अंतनसे १९ अभंग- हर्षेंकृष्णह्मणेदिव्यात्माजाणणें विभूतीस्व-
मनेंप्रकाशीतों १ तूतेंयाआपुल्याऐशासांगीतल्या होतीलऐकील्याना-
हींऐशा २ प्रत्यक्षपहासीसाक्षात्कारघेसी परीनसेत्यांसीआदीअंत३

सांगेनमुख्यत्वेंपरिसेंनिजसत्वें तुकयाधन्यत्वेंनांवाजूनीं ॥४॥१९॥श्रीशं

श्लो॰- अहमात्मागुडाकेशसर्वभूताशयस्थितः अहमादिश्चमध्यंचभूतानामंतएवच॥२०॥श्रीशं

टी॰स॰-विभूतीमुख्यमीआत्मा सर्वांच्याआशायींस्फुरें जडाचाआदिमध्यांत घटालामृत्तिकाजशी २० आर्या- सकळाभूतांच्यामी हृदयींआत्माअसेंगुडाकेशा मीआदिमध्यअंतहि भूतांचाजाणमजहृषीकेशा२० दोहा- मैंसबजीवनकेहियें मांहीआतमजान आदिअंतऔमध्यहीमोहीसबमेंमान २० ओंवी- पार्थागाअवधारीं मीआत्मासर्वभूतांच्या शरीरीं मीआदिमध्यनिर्धारीं मीचअंतसर्वभूतांचा २० अभंग-विभूतीमुख्यमीआत्मानरस्वामी नीळीमातेव्योमीव्यापेजेंसी १ सर्वांच्या आशायींस्फुरेसर्वांगायीं रिक्तपणनाहींअणुभर २ आदिजोजडाच्यामध्यांतयुक्तीच्या वैष्णवशक्तीच्याआधारेंद्या ३ घटालामृत्तिकाजेवींव्यापीऐका तैसाआत्मातुकाएकवीध ४॥२०॥

श्लो॰- आदित्यानामहंविष्णुर्ज्योतिषांरविरंशुमान् मरीचिर्मरुतामस्मिनक्षत्राणामहंशशी॥२१॥

टी॰स॰- विष्णूअदितिपुत्रांत दृश्यज्योतींतसूर्यमी मरीचिनाममरुतीं नक्षत्रांमाजिचंद्रमी २१ आर्या- अदितिसुतींमीविष्णू पार्था ज्योतिर्गणांतमीचरवी मरुतांमाजिमरीची भगणामाजीशशीतनू बरवी २१ दोहा- अदितनमोमैंविष्णुहौं जोतिनमेंरबिदेव बायनमाझमरीचिहौं तारनमेंससिदेव २१ ओंवी- अदितिपुत्रांतमीविष्णु तेजांतमीअसेंभानू मरुद्गणामाजीमरीचीहोऊनू नक्षत्रांतशशीमी२१ अभंग- अदितिआदित्यप्रसवलीसत्य बारावासांप्रत अहंविष्णू१ दृश्यज्योतीयांतसूर्यमीसाक्षात नरीप्रकाशीतपृथ्वीपरा २ मरीचीमरुतचंद्रताराकांत ओषधीपोशीतरश्मिस्पर्शें ३ क्षयकलंकांनींगेला जरीव्यापूनीं सदाशीवमूर्धिविराजला ४॥२१॥श्रीमत्कृष्णायनमः॥॥

श्लो॰-वेदानांसामवेदोऽस्मिदेवानामस्मिवासवः

इंद्रियाणांमनश्चास्मिभूतानामस्मिचेतना ॥२२॥

टी०स०-सर्ववेदींसामवेद इंद्रदेवांतमीअसें इंद्रियांमाजिमनमी भूतांमाजिप्रतीतिमी २२ आर्या- इंद्रियगणांतमनमी पार्थविदां-तजाणसामातें भूतांतचेतनामी स्मरांतमीइंद्रजाणयामातें॥२२॥ दोहा- सामवेदहोंवेदमें इंद्रअमरगणमांह जीवनमोंहोंचेतना म-नइंद्रिनकोताह २२ ओंवी- वेदांमध्येंसामवेद देवांतइंद्रमीप्रसि-द्ध इंद्रियांतमनसंबंध जीवांचेंचैतन्यमी २२ अभंग- सर्वावेदां-माजीसामवेदआजी प्रगटलातेजींमाझ्यारूपीं १ इंद्रजोदेवांचाव्या-पारफ़वनाचा शास्तादानवांचावज्रीतोमी २ मीषेंइंद्रियग्रामींवावरे मनस्वामी अनिवारनामींअंशेंमाझ्या ३ आतांभूतांस्तुतीयामाजीप्रती-ती बोलेगोपीपतीतुकाह्मणे ४ ॥२२॥

श्लो०-रुद्राणांशंकरश्चास्मिवित्तेशोयक्षरक्ष-
साम् वसूनांपावकश्चास्मिमेरुःशिखरिणामहं २३

टी०स०-रुद्रांतशंकरअसें यक्षादिकिंकुबेरमी वसूमध्येंपावकमी॥ शिखराद्रींतमेरुमी २३ आर्या- पावकवसूंसधेंमी राक्षसयक्षांत मीचवैश्रवण मीपर्वतांतमेरू शंकररुद्रांतमीकरीश्रवण २३ दोहा-रु-द्रनमेंशंकरजुहों यच्छनमांझधनेस पावकहोंसववसूनमें शैलसुमे-रूदेख २३ ओंवी- रुद्रांमध्येंमीशंकर यक्षांमाजीधनेश्वर वसूंम-ध्येंवैश्वानर पर्वतांतमेरूमी २३ अभंग- रुद्रांतशंकरयक्षांतकु-बेर वसूंमध्येंथोरपावकमी १ शिखरिमाजीमेरूबोलेजगद्गुरू आ-हेज्याचाभारूपृथ्वीमानी २ उत्तरेंउत्तरेस्मरभारेंनठरे दक्षिणहियारे क्षेत्रासह ३ मगअगस्तीसीस्थापिलेंवेगेंसी तुकयाधरेसीधीरझाला ४ २३

श्लो०-पुरोधसांचमुख्यंमांविद्धिपार्थबृहस्प-
तिं सेनानीनामहंस्कंदःसरसामस्मिसागरः २४

टी०स०-पुरोहितांतजोमुख्य तोमीजाणबृहस्पती सेनापतींतमी स्कंद मीससुद्रसरोवरीं २४ आर्या-मीचउपाध्यायांतहि बृहस्-

तीमुख्यज्यासइंद्रमनी सागरसरोवरींमी सेनापाळांततोषडाननमी २४ दोहा- देवपुरोहितमुख्यहों मोहिबृहस्पतिजान षण्मुखसेनापतिनमें सरबरसागरमान २४ ओंवी- पुरोहितांत बृहस्पती सेनापतींतस्वामिकार्त्तिकह्मणती सरोवरांतसरितापती सर्वमीचजाण २४ अभंग- पुरुहूतींश्रेष्ठपुरोहितवरिष्ठ देवगुरुश्रेष्ठअंशमाझा १ तरीतेतीसकोटीघालूनिपदींमोठी निजहितगोष्टीविचारिती॥२ आतांपार्ग्यास्वामीकार्त्तिकअग्र्यमी सेनापतींतमीह्मणवीतों ३ सरोवरींसिंधुह्मणवीदीनबंधु जेणेंदिलावेधुतुकयासी ४॥२४॥श्रीराम्॥

श्लोक- महर्षीणांभृगुरहंगिरामस्म्येकमक्षरं
यज्ञानांजपयज्ञोऽस्मिस्थावराणांहिमालयः२५

टी०स०- महर्षींतभृगूवेद वाणींतप्रणवाक्षर जपयज्ञमियज्ञांत अचलांतहिमाचल २५ आर्या- प्रणवाक्षरवाणिंतमी जाणभृगूमीमहर्षिस्रूझांत मीस्थावरींहिमालय मीजपयज्ञप्रशस्तयज्ञांत २५ दोहा- महारुखिनमोंभृगुऋहों बानिनमोंओंकार जग्यनमेंजपजग्यहों स्थावरमेंहिमधार २५ ओंवी- ऋषींमाजिभृगुऋषीश्वर वाचांमाजीएकाक्षर यज्ञांतजपयज्ञेश्वर स्थावरींमी हिमालय २५ अभंग- महर्षीतभृगूदेवह्मणेसांगू ज्याच्याक्रोधीं वागूंशांतीरूपें १ वाणींतप्रणवअक्षरस्वभाव बोलेवासुदेवऐक्यरूपें २ यज्ञींजपयज्ञजाणमीसूयज्ञ पावतीअभिज्ञवांछितमी ३ अचळीं हिमालयमीचस्वयेंहोय तुकयासींठायसांपडला॥४॥२५॥

श्लो०- अश्वत्थःसर्ववृक्षाणांदेवर्षीणांचनारदः
गंधर्वाणांचित्ररथः सिद्धानांकपिलोमुनिः॥२६

टी०स०- अश्वत्थसर्ववृक्षांत देवर्षीमाजिनारद गंधर्वींमीचित्ररथ सिद्धींकपिलज्ञोमुनी २६ आर्या- वृक्षींअश्वत्थहिमी देवर्षीमाजिजाणनारदमी गंधर्वींचित्ररथमी सिद्धकपिलरतसदाशमदमीमीं २६ दोहा- वृच्छनमोंपिप्परऋहों ऋखिमेनारददेव गंध-

र्वनमेंचित्ररथ कपिलसिद्धमेंसेव २६ ओंवी- वृक्षांतअश्वत्थप्रसिद्ध देवर्षीमाजिनारद गंधर्वींचित्ररथ सिद्धांतकपिलमहामुनी २६ अभंग- सर्वहीवृक्षांतरायापिंपळथोर माझाचआकारमूर्तीमिय१ देवर्षीतमीचझालोंगानारद कीर्तनाचाछंदवाढावया २ कलहलाउनी पाहातोंकौतुक क्रोधत्रिपुरांतकज्याचानये ३ देवदैत्यांसममान्यगुरु- जैसा कंसकृष्णतैसारारखोंजाणें ४ आतांचित्ररथमीचगंधर्वांत क- पीलसिद्धांततुकाआला ५ ॥२६॥

श्लो०-उच्चैःश्रवसमश्वानांविद्धिमाममृतोद्भवम्
ऐरावतंगजेंद्राणांनराणांचनराधिपम् ॥२७॥श्रीः

टी०स०- अश्वांतउच्चैःश्रवामी जोझालाक्षीरसागरीं ऐरावतगजेंद्रां- त नरांतनरराजमी २७ आर्या- ऐरावतद्विपांतहि जाणनरामा- जितोनराधिपमी उच्चैःश्रवअश्वांतहि जाणरसांमाजितेंचिअमृतहि मी२७दोहा- अश्वनमेंउच्चैःश्रवा ऐरावतगजजान नरपतिहोंनर- मांहिमें पोरवतसबकेप्रान २७ ओंवी- अश्वांमाजिउच्चैःश्रवावारु गजांतऐरावतकुंजरु मनुष्यांतराजानरु मीचअसें २७ अभंग- उच्चैःश्रवाअश्वींझालाक्षीराब्धींत गजींऐरावतमीचहोय १ नरांतभू- पाळमीहोयअर्जुना अकर्मशासनानय्यायिकीं २ राजनिंदाकेली तेंमातेंलागतें मच्छापबाधातेंप्राणीपावे ३ तुकाह्मणेराज्यआह्मां- त्रिभुवनीचें सहजनिंदकाचेंतोंडकाळें ४॥२७॥ ॥श्रीकृष्णापरब्रह्म॥

श्लो०-आयुधानामहंवज्रंधेनूनामस्मिकामधुक्
प्रजनश्चास्मिकंदर्पःसर्पाणामस्मिवासुकिः२८

टी०स०- आयुधामाजिमीवज्र गोधनींकामधेनुमी संतानहेतुमीका- म मीसर्पामाजिवासुकी २८ आर्या- मीआयुधांतवज्रहि मीसं- तानांतयोगिकंदर्प धेनूंतकामधेनू मीसर्पमाजिवासुकीसर्प २८॥ दोहा- हतियारनमेंवज्रहों कामधेनुहोंगाय कामप्रजाकरनारहों वासुकिसर्पनराय २८ ओंवी- शस्त्रांतमीवज्र धेनूमध्येंकामधे-

नूपरिकर संतानहेतुकामनिरधार सर्पांतमीवासुकी २८ अभंग. आयुधांमीवज्रकरींगिरीचूर तेजेंज्याथरारधराकांपे १ अंगवातधा- केंशेषजिव्हाकाटी चंद्रदैत्यमठींजीताहोय २ एवढाप्रतापदधीचीऋ- षीचा त्याचीयाहाडांचादंभोलिहा ३ धेनुकामधेनूसंतानांतकाम स- र्पांतुकानामवासुकीतो ४ ॥२८॥

श्लो०-अनंतश्चास्मिनागानांवरुणोयादसामहम्
पितॄणामर्यमाचास्मियमःसंयमतामहम्॥२९

टी०स०-जलजंतूंतवरूण नागजातींतशेषमी यमनिग्रहकर्त्यांतअ- र्यमापितरांतमी २९ आर्या- पितरांतअर्यमामी शिक्षाकर्त्यांत- जाणमीचयम मीजलचरांतवरुणहि अनंतनागांतमीचहानेम २९ दोहा-नागनमांझअनंतहों वरुणसुहोंजलजंत पितुनमेंहोंअर्ज- मा जमहोंसंजमवंत २९ ओंवी- नागामाजीअनंत वरुणमीजळ- चरांत अर्यमापितृगणांत संयमांतयममी २९ अभंग- जळजंतु माजीह्मणवीतोंवरुण शेषमीआपणनागजातीं १ ह्मणूनीअवतारीं रक्षितोंपाठीसी मजह्नुनीगुणेंसीआगळाजो २ पितृगणामाजीअर्य- माह्मणवीतों भागसर्वदेतोंपितरांसी ३ निग्रहकर्त्यांतयमम्हणवी- तों ज्यासीलोकभितोतुकाह्मणे ४ ॥२९॥

श्लो०-प्रल्हादश्चास्मिदैत्यानांकालःकलयताम-
हम् मृगाणांचमृगेंद्रोऽहंवैनतेयश्चपक्षिणां३०

टी०स०-प्रल्हाददैत्यांतअसें चाळणारांतकाळमी श्वापदांमाजि- मीसिंह पक्ष्यांतविनतासुत ३० आर्या- पक्ष्यांमाजिगरुडमी असुरींप्रल्हादमीसगुणबाळ मीकेसरीमृगांतहि आकळणारांत मीअसेंकाळ ३० दोहा- दैत्यनमोंप्रहरादहों प्रेरनहारोकाल सिं- हजुहोंसबमृगनमें पच्छिनमेंरिपुब्याल ३० ओंवी-प्रल्हादमी दैत्यांत काळमीमहाकाळांत सिंहमीश्वापदांत पक्ष्यांतमीगरुड जाण ३० अभंग-दैत्यांतप्रल्हादमीचरक्षपाळ चाळणाराकाळ

मीचझालों १ श्वापदांतसिंहतैसाचखगेंद्र पक्ष्यांतपक्षींद्ररूपमाझें २ शेषाहीअधीकभक्तिगरूडाची तैसीचआमुचीतुकाह्मणे ३ ॥३०॥

श्लो०-पवनःपवतामस्मिरामःशस्त्रभृतामहं
झषाणांमकरश्चास्मिस्रोतसामस्मिजान्हवी ३१

टी०स०-उडतील्यांतमीवायू शस्त्रधर्‍यांतराममी मत्स्यांमधेंमकरःमी जान्हवीमीनद्यांमधें ३१ आर्या-मीधांवत्यांतपवनहि मत्स्यांमाजीअसेंमहामकर सरितांतजान्हवीमी शस्त्रधरांमाजिरामसौख्यकर ३१ दोहा- उनाबिलमेंपवनहों शस्त्रधरनमेंराम जलजंतनमेंमगरहों नदिगंगाअभिराम ३१ ओंवी- चाळकांमाजीपवन शस्त्रधरांतमीदशरथनंदन झषांमाजीमगरहोऊन सरितांमाजीजान्हवी ३१ अभंग-उडतील्यांतवायूशस्त्रपाणीयांत जानकीचाकांतराममतोमी १ मत्स्यांतमगरनद्यांतजान्हवी रूपेंवोळखावीं माझ्याठायीं २ तरीचमस्तकींघेऊनीस्वर्धुनी शिवआनंदवनींविराजला ३ कलियुगींनामतारकहरीचें तैसेंभागीरथीचेंजीवनतुका ४

श्लो०-सर्गाणामादिरंतश्चमध्यंचैवाहमर्जुन
अध्यात्मविद्याविद्यानांवादःप्रवदतामहम् ३२

टी०स०-आद्यंततत्त्वसृष्टीचा तेह्मांमध्येंहिमीचकीं अध्यात्मविद्याविद्यांत तत्त्ववाक्यांततत्त्वमी ३२ आर्या- वादांततत्त्ववादहि परिमीआद्यंतमध्यसृष्टींत विद्येंतआत्मविद्या बरवेंहेंजाणआत्मसृष्टींत ३२ दोहा- अध्यातमविद्यानिन्हे तत्त्वरूबादनमांहि आदिअंत अरुमध्यहों सबेसृष्टिकोंताहि ३२ ओंवी- सृष्टीचेंआदिअंत मध्यस्थान विद्यांतअध्यात्मविद्याजाण वादांततत्त्वकथन सर्वजाणमीचअसें ३२ अभंग- आद्यंतमध्यांतत्त्वसृष्टीचापांडवा मध्यहीमीतेव्हांप्रकाशांत १ ऐसेंजाणेखुणेविद्यांतेंअध्यात्म ह्मणवीपुरुषोत्तमविद्येमाजी २ तत्त्ववेत्त्यामाजीतत्त्वह्मणवीतों ज्यामाजीवीरतोतुकास्वयें ३॥३२॥ ॥श्री॥श्रीमद्वारकावासीगोपालकृष्णायनमः

श्लो०-अक्षराणामकारोऽस्मिद्वंद्वःसामासिकस्य-
च अहमेवाक्षयःकालोधाताऽहंविश्वतोमुखः३३

टी०स०-अकारमीअक्षरांत समासींद्वंद्वनाममी मीस्वयेंनित्यजो काळ मीसर्वाधारसर्वमी ३३ आर्या-मीअक्षरींअकार द्वंद्वसमासांतहेंविदितसुज्ञा मीअक्षयकाळअसें धातामीसर्वसन्मुखप्रज्ञा३३ दोहा-अच्छरमांझअकारहों द्वंद्वसमासनिज्ञान होंइअच्छईकालहों धातामोकोंमान ३३ ओंवी-अक्षरांमाजीअकारदेख समासींद्वंद्वसमासक मीअक्षयीकाळदेख ब्रह्माविष्णूमीचअसें ३३ अभंग-अक्षरींआकारमीचधनंजया समासींसखयाद्वंद्वनामीं १ नित्यजोकांकाळमीस्वयेंगोपाळ आधारसबळसर्वांचामी २ सर्वींसर्वमुखींतृप्तअन्नदाता जीवावाचवीतामीचतुका ३ ॥३३॥श्रीकृष्णायनमः

श्लो०-मृत्युःसर्वहरश्चाहमुद्भवश्चभविष्यताम्
कीर्तिःश्रीर्वाक्चनारीणांस्मृतिर्मेधाधृतिःक्षमा३४

टी०स०-मृत्युमीसर्वजोनाशी जन्मतीत्यांतजन्ममी नारींतकीर्तिश्रीवाणी स्मृतिप्रज्ञाधृतिक्षमा ३४ आर्या-मीमृत्युसर्वहर्ता जन्मतिजे यांतजन्ममीपाहें नारींतस्मृतिधृतिमति वाणीकीर्तिक्षमादयापाहे॥ ३४ दोहा-जोसबकोंसंहारहों अरुउपजावनहार स्मृतिधृतिकीरतिसुछमा होंहीबुद्धिसंभार ३४ ओंवी-सर्वहरांमाजीमरण जन्मकाळींचेंजनन कीर्तिश्रीवाणीनारींतजाण स्मृतिप्रज्ञाधृतिक्षमामी ३४ अभंग-मरणमीजीवांसंहर्ताजयांची जेथेंवाणीवेचीकळालोपे १ जन्ममीह्मणूनीहोतांपुत्रोत्सव रंकहोकांरावसुखसम२ नारींतस्त्रीलिंगींकीर्तिजेश्रीवाणी जेणेंगुणेंप्राणीमहत्वाये ३ स्मृतिप्रज्ञाधृतीक्षमातुकारामी पावलाआरामीनिरंतर ४॥३४॥श्रीराम्

श्लो०-बृहत्सामतथासाम्नांगायत्रीछंदसामहं
मासानांमार्गशीर्षोऽहमृतूनांकुसुमाकरः॥३५॥

टी०स०-सामवेदींबृहत्साम छंदींगायत्रिनाममी मासामध्यें

मार्गशीर्ष ऋतूमाजीवसंतमी ३५ आर्या– सामांतबृहत्सामहि गायत्रीमीचअवधियांछंदीं मासांतमार्गशीर्षहि कौंतेयामीवसंतऋतुवृंदीं ३५ दोहा– महासामहोंसाममें गायत्रीहोंछंद मार्गशीर्षहोंमासमें ऋतुबसंतसुखकंद ३५ ओंवी– बृहत्सामवेदांत आणिछंदतोगायत्रींत मार्गशीर्षमीमासांत ऋतूंमध्यें वसंतमी ३५॥ अभंग– सामवेदींजाण बृहत्सामसूत्र विचाराचेंपात्रतेंहीमीच १ छंदींगायत्रीजेनाममीपांडवा मासांतजाणावामार्गशीर्ष २ ऋतूंतवसंत वर्णीज्यासीव्यास तुकाह्मणेत्रासकळीकाळा ३॥३५॥श्रीशं

श्लो०-द्यूतंछलयतामस्मितेजस्तेजस्विनामहं
जयोऽस्मिव्यवसायोऽस्मिसत्त्वंसत्त्ववतामहं३६

टी०स०– द्यूतमीकपट्यांमाजी तेजस्व्यांमाजितेजमी जयनिश्चयदोन्हीमी सत्त्ववंतांतसत्त्वमी ३६ आर्या– तेजस्वियांततेजहि द्यूतचिमीजाणकपटकर्त्यांत जयमीआणिकनिश्चय मीसंत्त्वहिसत्त्ववंततेजांत ३६ दोहा– द्यूतजुहोंसबछलनमों तेजस्विनमेंतेजु उद्यममेनिहचाजुहों सत्तसत्तवतकेजु ३६ ओंवी– छलकांमाजि द्यूत तेजस्वियांततेजदीस व्यवसायांमाजीजयोसमस्त सत्त्ववंतांमध्येंसत्त्वगुणमी ३६ अभंग– कपट्यांमाजीद्यूततेंमीचसाक्षात चोरीबाजारांतनवारवे १ तेजस्वीपुरुषांततेजतेंमाझेंची कांजे समर्थाचीसत्तानाहीं २ आतांजयोतेवींनिश्चयहीमीच दिवसंदिवसउंचकळाचढे ३ सत्त्ववंतींसत्त्वमाझेंचपांडवा जगानींजाचावास्वस्थतुका ४॥३६॥

श्लो०-वृष्णीनांवासुदेवोऽस्मिपांडवानांधनंजयः
मुनीनामप्यहंव्यासःकवीनामुशनाकविः३७

टी०स०– वृष्णिवंशींवासुदेव पांडवांतधनंजय मुनींमध्येंहिमीव्यास कवींतकविशुक्रमी ३७ आर्या– वृष्णींतवासुदेवहि कौंतेयामीमुनींमधेंव्यास मीपांडवांतअर्जुन कविंमाजीकविसजाण

शक्रास ३७ दोहा- वासुदेववृष्णीनमें पांडवअर्जुनराय मुनिन-बीचमेंव्यासहों कविमेंउसनाराय ३७ ओंवी- यादवांमाजीवासुदेव पांडवांमाजीधनंजय मुनींमध्येंहीमीव्यासदेव कविंमाजीशुक्रमी ३७ अभंग- वृष्णिवंशींवासुदेव तोमीह्मणेदेवराव १ ज्याचे अचाटपवाडे वर्णनींशुकव्यासवेडे २ विधिशक्रांअगोचर नंदगोपांगणिंईश्वर ३ असोपांचपांडवांत धनंजयतूंसाक्षात ४ तापस वेषेंबहिणनेली आसुचीमर्जीनपांकलली ५ कांजेंदोघांचेंएकत्व मुनींतव्यासतेवींसत्व ६ कविंमाजीशुक्रजोकां तोहीमीचमानीतुका

श्लो०-दंडोदमयतामस्मिनीतिरस्मिजिगीषतां
मौनंचैवास्मिगुह्यानांज्ञानंज्ञानवतामहम् ३८

टी०स०-दंडमीदंडकर्त्यांत जिंकणारांतनीतिमी परेचेंमौनगुह्यांत ज्ञानमीज्ञानियांमधें ३८ आर्या- मीनीतिजिंकित्यांतहि दंडहि-कर्त्यांतजाणमीदंड गुह्यांतमौनमीहें ज्ञान्यांचेंज्ञानजाणउदंड ३८ दोहा- दंडबंतमेंदंडहों नीतबंतमेंनीत ग्यानिनमेंसबग्यानहोंमौनगुह्यमेरीत ३८ ओंवी- दंडकर्त्यांतमीदंड जयवंतांतजयनिवाड ज्ञानवंतांतज्ञानसुंड गुह्यांमाजीमौनमी ३८ अभंग- दंडकर्त्यांमधेंदंड तोमीह्मणूनिप्रचंड १ जीकीन्यायमार्गीनीति तेहीमच्छक्तीनिरुती २ परेचेंजेंगुह्यमौन मीचनजाणेंईशान ३ आतांज्ञानजेंज्ञानीयां ज्ञानेश्वरुवंद्यठायां ४ तुकाह्मणेऐसीरीती सांगूनियांभगवंती ५ ३८

श्लो०-यच्चापिसर्वभूतानांबीजंतदहमर्जुन
नतदस्तिविनायत्स्यान्मयाभूतंचराचरम् ॥ ३९

टी०स०- जेंनित्यसर्वभूतांचें बीजतेंमीचअर्जुना नघडेकींमजविणें कांहींहोयचराचर ३९ आर्या- जेंसर्वांभूतांचें बीजअसे अर्जुनाहितेंहेंमी मजविणाभूतचराचर नएकहीजेविंहोयनगहेंमीं ३९ दोहा- औरबदमेंसबअन्नमें कांचनधातुनमाह सर्वसमेंज्योंद्रव्यत्यों मैंबिभूतिनिरनाह ३९ ओंवी- सर्वभूतांचेंबीज

असेंमीजाण मजवेगळेंनाहींस्थान चराचरींझालेंजाण ऐसेंजाण अर्जुना ३९ अभंग– जेंनित्यसर्वहीभूतां बीजतेंमीपांडुसुता १ नघडेकींमजवीण चराचरांचेंकारण २ मातेंमूढनओळखे पैंमीस-र्वसीपारिखें ३ तुकाउतरेआमुचे एकमानसतुकयाचें ४ ॥३९॥ ५

श्लो०–नांतोस्तिममदिव्यानांविभूतीनांपरंतप
एषतूद्देशतःप्रोक्तोविभूतेर्विस्तरोमया॥४०

टी०स०–माझ्यादिव्याविभूतींला अंतनाहींपरंतपा हातोंविभूति विस्तार म्यासंक्षेपेंचिवर्णिला ४० आर्या– नाहींकदापिमाझ्या दि-व्यविभूतींसअंतनिष्पापा उद्देशेंकथिलातुज म्यांहाविस्तरविभूतिं-चाबापा ४० दोहा– मेरीदिव्यविभूतिकें अंतनजानेंजाय यहतो थोरोसोकह्यो मेंविभूतकोंभाय ४० ओंवी– माझ्यादिव्यविभू-तीअर्जुना अंतनाहींयांसींजाणा हीसांगीतलीखुणा संक्षेपेंतुला ४० अभंग– झाल्यामजचीपासूनी दिव्यलक्षणींत्यालागुनी १ मा-झ्याविभूतींचाअंत परंतपाजाणेमात २ हातोविभूतीविस्तार पा-हेंनशकेदिनकर ३ म्यांवर्णिलासंक्षेपें ऐकतुकयाआक्षेपें ४॥ ४०

श्लो०–यद्यद्विभूतिमत्सत्त्वंश्रीमदूर्जितमेववा
तत्तदेवावगच्छत्वंममतेजोंऽशसंभवम्॥४१

टी०स०–आतांजोकांभाग्यवंत प्राणीश्रीमंतऊर्जित तोतोतूंजाण-कींमाझ्या तेजांशाचाचिसंभव ४१ आर्या– जोजोप्राणीश्रीनें वि-भूतिनेंयुक्तऊर्जितेंरमतो तोतोमाझ्याअंशें संभवलाजाणजोस्त-वेंरमतो ४१ दोहा– जोकछुयासंइःसारमो काहूगुनअधिकाय सोसबमेरोतेजहै दीनोतोहिबताय ४१ ओंवी– जेंऐश्वर्यवंतस-त्ववंतदेखसी लक्ष्मीआहेज्यांपाशीं अथवाजयअसेज्यांपासी॥ तेजाणअंशमाझे ४१ अभंग– आतांजेकांभाग्यवंत प्राणीहोत श्रीमंत १ ठसादेवांचाप्रगटे स्त्रवसिंधुचिविश्वींदाटे २ तोतोप्राणी कीर्तिमान जाणेंमीचभगवान ३आहेतेजांशसंभव तरीतुकयाचाभाव४

श्लो०-अथवाबहुनैतेनकिंज्ञातेनतवार्जुन॥वि-
ष्टभ्याहमिदंकृत्स्नमेकांशेनस्थितोजगत्‌४२॥

टी०स०- आतांयाबहुहिज्ञानें जाणसीकितिअर्जुना जेंअधिष्ठूनि उरलों एकांशींहीनहेंजग ४२ आर्या- अथवाबहुताज्ञानें काय-तुलाअर्जुनास्फुधीराहें जगसकळहिमीबापा एक्याअंशींचिव्यापुनी राहें ४२ दोहा- ज्ञानबहुततासोंकह्यो अर्जुनबातबनाय सबज-गअपनेंअंससों मैंराख्योठहराय ४२ ओंवी- अर्जुनाऐकज्ञान बहुसांगितलियाकायकारण विश्वझालेंमजपासून एकअंशें जा-णपांतूं ४२ अभंग- आतांबहुतांयाज्ञानें फांटाभरिजेलमनें १ कितीअर्जुनाजाणसी श्रमनदीउतरसी २ जेंकांउतरलेंअधिष्ठुनी॥ एकअंशेंहेंजगमानी ३ तुकावदलाकिंचित ज्ञालाविस्तारबहुत४॥४२॥ इतिश्रीमद्भगवद्गीतायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेविभूतियोगो नामदशमोऽध्यायः१०॥श्रीः

वामन.

इतिटीकासमश्लोकी अध्यायादशमावरी
श्रीपार्थसारथीकर्ता जोवामनमनोरथीं

अभंग.

ज्ञालाप्रसंगसमास कृष्णाअर्जुनासंमत १ योगशास्त्रखरेंदिसे मा-याभंजनशास्त्रअसें २ येथेंविभूतिवर्णिल्या अर्जुनाअंगींविस्तारल्या३ आतांपुढेंचमत्कारें तुकाबोलेलआदरें ४ ॥इतिगी·बो·श्री·भ·टी·दश॰

एकादशाध्यायप्रारंभः

वामन.

बोलिलानवमाध्यायीं पथमेयोगमैश्वरं कींपाहेंमजईशाची विश्व-निर्माणयुक्तिहे १ दोरींसर्पतसेंविश्व मद्रूपींपरिदोरमी विश्वसर्पी नसेअंतीं सर्पदोरांतहीनसे २ मातींतघटतोमिथ्या घटींमातीन-यास्तव मातीमध्येंनघटही कींनोवस्तुदुजीनसे ३ मातींतमातीच

असे घटभासेनसूनियां तरीपार्थाकरीऐशी विश्वात्मत्वउपासना ४ आतांतूंजीवतुजला झालेंज्ञानअसेजरी यथास्थितसमग्रलें नये-अनुभवाजग ५ निर्धर्मआत्मामाझाही तुझाहीएकतोपरी उपाधि सर्वज्ञमाझा अविद्यायुक्ततोतुझा ६ माझ्याप्रसादेंतूंज्ञाता होशीस-र्वज्ञहीपरी जाणतीतत्त्वमात्रातें नप्रपंचींविचित्रता ७ मणिएकसु-वर्णाचा कळतांसर्वभूषणीं सुवर्णतत्त्वकळलें परिनेणेचिकूसरी ८ कसाकायअलंकार केवढाकायकूसरी हेंकळेनातसेंविश्व नयेअ-नुभवाबरें ९ तरीदृष्टिसुवर्णांत देतांसर्वसुवर्णतें कांहींदिसेदिसेना जें तेंहीतेंचिनसंशय १० याभावेंगगनींवायू द्विधात्यामाजिचंचळ कळेनयेअनुभवा स्थिरतोहीनभींचकीं ११ स्वरूपींयेरितींविश्व॥ भावींतूंचिह्मणूनियां बोलिलानवमाध्यायीं भगवान्अर्जुनाप्रती १२ परंतुयेथेंतोन्याय वाटलाअर्जुनासकीं पाकक्रियाशिकविनो क-ल्पवृक्षक्षुधातुरा १३ हादोषमागणाराचा कल्पिलेंकल्पवृक्षदे तरीया-चेंनपाहोंकां विश्वरूपयथास्थित १४ प्रार्थीनिकल्पतरुहा जगद्गुरु-असेरितीं कींदाखवींविश्वरूप तरीदावीलनिश्चित १५ संकल्पनव-माध्यायीं अर्जुनाचेमनींअसा परीएकापुढेंएक प्रसंगेंशब्दचालिले १६ आइकूनिविभूतीतें पूर्वाध्यायांतशेवटीं माझ्यानएक्याअंशींही विश्वहेंबोलिलाअसे १७ तरीहेंयेवढेंविश्व जेंअतर्क्यमनासही तें-अनंतस्वरूपांत पाहोंकोणेरितींअसें १८ प्रार्थनाहेकरूंपाहे परंतु अधिकारही पाहिजेतरितोझाला श्रवणेंहरिच्यामुखें १९ मीमार-णारभीष्मादि मरणारअसाभ्रम होतासर्वहितोगेला कृपेनेंश्री-हरीतुझ्या २० आतांतुझेंविश्वरूप दाखवीम्हणऊनियां प्रार्थितों उत्तमश्लोक समश्लोकीअतःपर २१ ॥ ॥श्रीमद्रुक्मिणीपतयेनमः

अभंग.

नवमाध्यायींबोलिला पञ्चमेयोगमैश्वरबोला १ कींपाहेंरेममईशा-ची विश्वनिर्माणायुक्तीची २ मजमाजीविश्वनसे विश्वामाजीमीना-दीसे ३ विश्वपटब्रह्मदोरा त्याहीजाणवीविचारा ४ येथेंसंशयोवा-टला विश्वरूपानभेटला ५ तरीहाहोयकल्पतरू मागतांचदेइल

वरू ६ मगकाळजीतेंवांयां ऐसानिश्चयकरूनीयां ७ पुढेंएकामागेंएक श्लोकविभूतीकौतुक ८ ऐकतानापैंशेवटीं अपूर्वताकृष्णगोठी ९ एकांशेनस्थितोजगत् पार्थझालाआशंकीत १० तेंचप्रत्यक्षपहावें एकादशरूतेणेंभावें ११ तुकाएकदेशेंआला एकदेशींवावोझाला १२

अर्जुनउवाच.

श्लो०-मदनुग्रहायपरमंगुह्यमध्यात्मसंज्ञितम्
यत्त्वयोक्तंवचस्तेनमोहोयंविगतोमम ॥१॥श्रीः

टी०-स०-अनुग्रहार्थजेंमाझ्या गुह्यअध्यात्मकेवळ तुवांबोलियलें तेणें माझाहामोहनासला १ आर्या- अध्यात्मगुह्यउत्तम जेंवचनअनुग्रहार्थमजकथिलें तेणेंमोहनिमाला ज्ञानामृतहेंस्वयेंचित्वांमथिलें १ दोहा- मोहुपरकीन्हीदया अध्यातमप्रगटाय वचन तुम्हारेसुनतही मोहगयोसुनसाय १ ओंवी- अर्जुनह्मणेरेचक्रपाणी अध्यात्मनिरूपिलेंकृपेंकरूनी जेंबोलिलेतितुम्हींआपुल्यावचनीं तेणेंमोहगेलामाझा १ अभंग- घालुनियांलोटांगण करीआपणवीनंती १ माझ्याअनुग्रहास्तव वासुदेवकृपाळु २ केवळगुह्यजेंअध्यात्म ऋषीउत्तमनेणती ३ तुवांबोधिलेंतेणेंची व्यामोहाची बोळवण ४ झालोंपूर्णपरीएका शब्दींतुकाबुझतो ५ ॥१॥श्रीकृष्ण

श्लो०-भवाप्ययौहिभूतानांश्रुतौविस्तरशोमया
त्वत्तःकमलपत्राक्षमाहात्म्यमपिचाव्ययम् ॥२॥

टी०स०-सृष्टिसंहारभूतांचे विस्तारातुजपासुनी ऐकिलेपद्मपत्राक्षें दिव्यमाहात्म्यहेंतुझें २ आर्या- उद्भवलयभूतांचे अव्ययमाहात्म्य हीसुराध्यक्षा हेदोन्हीऐकियले तुजपासुनिविस्तरेंचकमलाक्षा २ दोहा- जीवनकीउतपतसुनी औरप्रलयकीरीत कहिजोतुमबिस्तारसों आतमकीसबनीत २ ओंवी- भूतांचीउत्पत्तीप्रलयो तोतुम्हापासूनिऐकिलाअनुभवो तूंकमळपत्राक्षदेवो माहात्म्यआइकलेंतुझें २ अभंग-सृष्टिसंहारभूतांचे निश्चयसाचेतुजपून १ तुज-

पासुनीविस्तार चराचरआघवें २ पद्मदळाक्षामाहात्म्य मनोरमहें तूझें ३ दिव्यऐकिलेंतुकयानें भरवशानेंस्फटला ४॥२॥श्रीकृष्ण

श्लो०-एवमेतद्यथात्थत्वमात्मानंपरमेश्वर॥
द्रष्टुमिच्छामितेरूपमैश्वरंपुरुषोत्तम॥ ३॥

टी०स०- बोलसीआपणातेंहें असेंचपरमेश्वरा विश्वरूपतुझेंपाहों इच्छितोंपुरुषोत्तमा ३ आर्या- यापरिबोलसिजैसें इच्छितसेंध्यावयासिरूपतसें पाहोंइच्छितसेंमी तूझेंदर्शनिंस्वरूपअद्भुतसें ३ दोहा- योहिजोहोकहतहों हरिजुअपनेभेव देखोंचाहतहोंअबे रूपनिहारोंदेव ३ ओंवी- परमऐश्वर्यसांगितलें तेंउत्तमस्यांआइकलें आतांमनींउपजलें जेंपहावेंरूपतुझें ३ अभंग आपणातेंहेंबोलसी आशंकेसीपरिहारु १ परमेश्वरागाऐसेंची करीकृपेचीसृष्टि २ विश्वरूपतुझेंपाहों तेणेंचिहोंनिःशंक ३ इच्छितोंमीपुरुषोत्तमा जिंकाक्षमातुकयाची ४॥३॥श्रीमत्सच्चिदानंदम्

श्लो०-मन्यसेयदितच्छक्यंमयाद्रष्टुमितिप्रभो योगेश्वरततोमेत्वंदर्शयात्मानमव्ययं ४

टी०स०-पाहावेंम्याजरिअसें समर्थामानिसीतरी अव्ययाआपणातेंतूं दावींयोगेश्वरामज ४ आर्या- योग्यअसेंकींतुजमी पहावयालामनांतभावावें मजयोगेशामजला अव्ययईशास्वरूपदावावें ४ दोहा- देखनजोगमेहूंनजो मानतहोजदुराय अबिनाशीनिजरूपवो दीजोमोहिबताय ४ ओंवी- जरीमजदारववूं येईल पहावेंऐसेंअसेल तरीतेंअपूर्वनवल दारववींअव्ययरूपतुझें ४ अभंग- जरीअसेपाहोंयेमी दिसेकर्माअधिकारी १ समर्थामानिसीतरी कृपाकरीमहाराजा २ आपणातेंतूंअव्यया योगनिलयादारववीं ३ अधिकारूतुझ्यामुखें तुकयास्फुरेंझालासी ४
४

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०-पश्यमेपार्थरूपाणिशतशोथसहस्रशः

नानाविधानिदिव्यानिनानावर्णाकृतीनिच५

टी०स०-पाहेंमाझींशतशतें रूपेंपार्थासहस्रशा नानाप्रकारचींदि-व्यें जींनानावर्णआकृती ५ आर्या- माझींरूपेंपाहा कौंतेया तूं सहस्रशाशतशा नानावर्णजयांतहि प्रकारनानाहिआकृतीहि त-शा ५ दोहा- अर्जुनअबतूंदेखिले शतसहस्रममरूप बहुतभांति-हैदिव्यजो नानाबरनहुरूप ५ ओंवी- देवम्हणेपार्थारूपपाहें शत-सहस्रअनुपमहें नानावर्णाचीसोये नानाकृतीआसती ५ अभंग. हरिखेपार्थाचीयेस्तुती तोश्रीपतीसाहेना १ म्हणेउदारवाक्यानें श-तशतानें पश्यमे २ सहस्रशेंरूपेंपार्था त्यांतसृष्यानाकोणी ३ दिव्य नानाप्रकारचीं आकृतीचींभिन्नलें ४ जेंकांवेधकतुकयाचें मीपणा-चेंमूळनाशी ५ ॥५॥

श्लो०-पश्यादित्यान्वसून्रुद्रानश्विनौमरुत-स्तथा बहून्यदृष्टपूर्वाणिपश्याश्चर्याणिभारत६

टी०स०-पाहेंदेववसूरुद्र मरुत्अश्विनिपुत्रही पाहेंनाहींदेखिली-तीं नवलेंबहुभारता ६ आर्या- माझेरूपींपाहा तूंवसूरुद्रामरु-द्गणासत्य पूर्वींनदेखिलींजीं आश्चर्येंभारतामहासत्य ६ दोहा. देखेरुद्रादित्यबसू अश्विनिस्तमोमांहि औरआचरजरूपजें प-हिलेंदेखेनाहि ६ ओंवी- आदित्यरुद्रवसूपाहें अश्विनीदेवमरु-द्गणतेहे हेंपूर्वींदेखिलेंनोहे आश्चर्यरूप ६ अभंग- वसूरुद्रदे-वपाहें आणिपुत्रहे अश्विनिचे १ देखिलेंतेंनाहींपाहों मगतूंलाहोघे-शील २ भारताहेंबहुनवल पूर्वींबोलेअदृष्ट ३ तुकयाचाभाव-जैसा हरितैसाबोलीला ४ ॥६॥

श्लो०-इहैकस्थंजगत्कृत्स्नंपश्याद्यसचराचरं ममदेहेगुडाकेशयच्चान्यद्द्रष्टुमिच्छसि॥७॥

टी०स०-एकत्रमाझियादेहीं पाहेंआजिचराचर विश्वसर्वगुडाके-शा जेंपाहोंअन्यइच्छिसी७ आर्या- माझ्याएकावयवीं जगसारें

तूंपहाचराचरतें आणिकपाहूंइच्छिसि जेंतूंतेंहीइथेंचिसंचरतें॥७ दोहा- एकठौरममदेहमों थिरचररहेसमाय देखोचाहतजोकछु सोऊदेतदिखाय ७ ओंवी- जगअवघेंएकागयीं चराचरव्यापून-ही याहूनिआणिकइच्छिसीकांही तेंमाझेदेहींपाहेंपार्था ७ अभं० देहींमाझ्यायाएकत्र भरींवपात्रन्याहाळीं १ चराचरपाहेंआजीको-ठेंनदुजीकल्पना २ गुडाकेशासर्वविश्वा मीविसावाअसयी ३ जेंएकदांपाहिलीया इच्छातुकयाचीगेली ४॥७॥श्रीमद्यदुनंदनायनमः

श्लो०-नतुमांशक्यसेद्रष्टुमनेनैवस्वचक्षुषा
दिव्यंददामितेचक्षुः पश्यमेयोगमैश्वरम् ८

टी०स०-परियाचस्वदृष्टीनें पाहूंनशकसीमज दिव्यदृष्टीतुतेंदेतों पाहेंईश्वरयोगहा ८ आर्या- पार्थायादृष्टीनें मलापहायासमर्थतूंनाहीं देतोंतुजलाचक्षू दिव्यतयानेंहिरूपहेंपाहीं ८ दोहा- इ-ननयननननहिदेखियें दिव्यदेऊंदृगतोय ईश्वरजोगहिसहजतूं जैसेंदेखेमोय ८ ओंवी- याचर्मचक्षूनेंनदेखवेमज ज्ञानचक्षूदेतों तुज मगईश्वरयोगसहज पाहाशीलतूं ८ अभंग- परियाचस्वदृष्टीनें अदेखणेंहोईल १ मजपाहोंनाशाकसी हेंमानसींउमजलों २ तुतेंदेतोंदिव्यदृष्टि जेणेंकष्टीनाहोसी ३ पाहेंईश्वरीहायोग निरुद्वेगतुकयाचा ४॥८॥

संजयउवाच.

श्लो०-एवमुक्त्वाततोराजन्महायोगेश्वरोहरिः दर्शयामासपार्थायपरमंरूपमैश्वरं॥९

टी०स०-ऐसेंबोलूंनियांराया महायोगेशजोहरी पार्थासिदाविताझाला रूपजेंपरमेश्वर ९ आर्या- श्रीपतियोगेश्वरतो बोलुनिऐसेंप्ख्यातनृझाला अपुलेंईश्वररूप प्रेमेंमगत्यासिदाविताझाला ९ दोहा- योगेश्वरश्रीकृष्णजू कह्योबचनयाभाय परमरूपईश्वरजूहों सोदीनोप्रगटाय ९ ओंवी- संजयह्मणेराया ऐसेंवासुदेवबोलूनियां आपलेंईश्वरत्वधनंजया निजविश्वरूपदाखविताझाला.

॥९॥ अभंग- उल्हासलासंजयबोले हेंऐकिलेंकींनाहीं १रायाऐसें बोलूनीयां पार्थप्रियाश्रीकृष्ण २ महायोगेशजोहरी दावीसारीस्वकळा ३ रूपश्रेष्ठपरमेश्वर करीगोचरतुकयासी ४ ॥९॥

श्लो०-अनेकवक्त्रनयनमनेकाद्भुतदर्शनम् ॥
अनेकदिव्याभरणंदिव्यानेकोद्यतायुधम् १०॥

टी०स०- नानानेत्रमुखेंज्यांत नानाअद्भुतदर्शनें नानाआभरणेंदिव्यें॥ नानाधरिलिंआयुधें १० आर्या- नानाज्यांतमुखनयन बहुअद्भुतदर्शनेंहिजेंयुक्त नानादिव्याभरणें नानादिव्यायुधेंहिउद्युक्त १० दोहा- बहुआननलोचनबहुत देखतअचरजहोत शोभितनानाभूखन शस्त्र अनेकउदोत १० ओंवी- अनेकनयनमुखें अनेकअद्भुतरूपेंदेखें दि व्याभरणेंअनेकें दीसिवंतआयुधेंजयामाजी १० अभंग- नानानेत्रमुखेंज्यांत जेंविक्रांतसौम्यही १ नानादर्शनेंअद्भुत पाहतांमुक्तपातका २ दिव्यनानाआभरणें दिशाजेणेंसमजेना ३ आयुधेंनानातीक्ष्णकरीं तुकयाशिरींवंदितु ४ ॥ १० ॥

श्लो०-दिव्यमाल्यांबरधरंदिव्यगंधानुलेपनम्
सर्वाश्चर्यमयंदेवमनंतंविश्वतोमुखम् ॥ ११ ॥

टी०-स०- दिव्यपुष्पेंदिव्यवस्त्रें दिव्यगंधेंविभूषित दिव्यसर्वाश्चर्यमय अनंतजगदात्मक ११ आर्या- धरिदिव्यलेपद्योतक जेंधरिलें दिव्यजांतपुष्पपट जेंसर्वाश्चर्यमयहि जेंविश्वोन्मुखअनंतनिष्कपट ११ दोहा- दिव्यहारदेख्योबसन दिव्यसुगंधलगाय आपरूप मुखहूनिते सोभतनानाभाय ११ ओंवी- दिव्यमाळाआणिपीतांबरधारण दिव्यगंधाचेंलेपन सर्वअपूर्वरूपपाहतांगहन दशादिशांमध्येंसन्मुख ११ अभंग- दिव्यपुष्पींवस्त्रींदिव्य मूर्तिभव्यरूपाच्या १ दिव्यगंधाविभूषिता वासवानादिवेडे २ दिव्यसर्वाश्चर्यमय ज्ञालाकौंतेयविस्मितु ३ जगदात्मकजोअनंतु तुकासंतुज्यासाठीं ॥ ४ ॥ ११ ॥

श्लो०-दिविसूर्यसहस्रस्यभवेद्युगपदुत्थिता ॥

यदिभाःसदृशीसास्याद्भासस्तस्यमहात्मनः॥१२

टी०स०- नभींसूर्यसहस्रांचें तेजएकसरेंउठे महात्म्याच्यातेजाची तरितेनकरीसरी १२ आर्या- जेव्हांगगनामाजी एकसरेंउगवतीसहस्ररवी तेव्हांमहात्मयाच्या कांतीचीसरिनकांतितेमिरवी १२ दोहा- किरनसहस्रप्रकासमें पुरीरह्योज्योंसोय दीपततनाप्रभुकीलखे नेकुनसमताहोय १२ ओंवी- सहस्रसूर्यप्रभाआकाशीं उगवूनिदीप्तिहोयएकसरसी तरीचसाम्यताघडेकांहींत्याशीं ऐसेंतेजपरमयाचें १२ अभंग- नभउजळलेंतेजें नेणोंसहस्रया पैजें स्वीकारूनीदिनकरराजे प्रभापार्थादावीती १ तेजनव्हेतोबंबाळ जीवपतंगाकवळ ऐसेएकाकीकल्लोळ एकसरेंऊठिला २ माहात्म्यपूर्वींजेंऐकिलें तेंएकाकींरूपाआलें माहात्म्याचेंनवलझालें संगींसांगायानूरे ३ असोबोलणेंबोलतां रवीहूनउपमीतां तुकाह्मणे दृष्टांशाता उपमानसेश्रुतीची ४॥१२॥

श्लो०- तत्रैकस्थंजगत्कृत्स्नंप्रविभक्तमनेकधा
अपश्यद्देवदेवस्यशरीरेपांडवस्तदा॥१३॥छ॥

टी०स०- एकींअनेकधातेथें विश्वसर्वपृथक्पृथक् शरीरींदेवदेवाच्या देखेपांडवतेधवां १३ आर्या- त्यादेवाच्यादेहीं एकावयवींअनेकधाभिन्न पाहेपांडवतेव्हां हेंसारेंविश्वहीपरिच्छिन्न १३ दोहा- भिन्नभेदजेजगतमें सोदेखेइकठोर देवदेवकीदेहमों अर्जुनदेखेओर १३ ओंवी- तेथेंसर्वएकेठायींपाहिलें जगसर्वत्रहीवेगळालें देवाचे देहींदेखिलें पांडुपुत्रें १३ अभंग- कामधेनूपासूनीपात्र होयएकाचेसहस्र तैसाएकहोतांउग्र मूर्तिमयमगझाला १ नकळेपाहिली मागीली वडिलकोणतीधाकली पृथक्पृथक्विस्तारली सृष्टिवेळ यापरी २ देवदेवाच्याशरीरीं देखेतेव्हांकिरीटवारी तुकाह्मणेलोभनगरीं प्रवेशलाभयभीतु ३॥१३॥

श्लो०- ततःसविस्मयाविष्टोहृष्टरोमाधनंजयः
प्रणम्यशिरसादेवंकृतांजलिरभाषत॥१४॥छ॥

टी०स०-आश्चर्येंउठिलेकांरे देहींतोमगअर्जुन वंदूनिमस्तकींदेवा बोलियेलाकृतांजली १४ आर्या- मगतोविस्मितझाला उठलेरोमांचत्यासनरदेवा करुनीसाष्टांगनमन बोलेजोडूनिहस्तनरदेवा॥१४ दोहा-ताकोंतबअचरजभयो रोमहरर्षकेदाय ताहूदेखीप्रणामकरी बोल्योचितकेचाय १४ ओंवी- त्यानंतरआश्चर्यवाटलें अर्जुना रोमांचदाटले मगदोन्हीकरजोडिले केलानमस्कार १४ अभंग- लाहानसीमूर्तीहोती गुप्तपणेंगेलीकेउती घेउनआलीऐशाव्यक्ती होत्याकोण्यासंदुर्कित १ हेंचआश्चर्याचेंमूळ कांटेउठलेसोज्वळ नेणोंविनोदेंसकळ आमुचेंहीनाशील २ ईशदेखिलाहीजरी मायिकमोहनवचेदुरी बापदेहाचीहेथोरी मरेहोयनलाजे ३ असेअर्जुनकंपित देवामस्तकींवंदित तैसेंकृतांजळीहात तुकाह्मणेबोलतो ४ ॥१४॥ श्रीशम्

अर्जुनउवा०

श्लोक-पश्यामिदेवांस्तवदेवदेहे सर्वांस्तथाभूतविशेषसंघान् ब्रह्माणमीशंकमलासनस्थमृषींश्चसर्वानुरगांश्चदिव्यान्१५

स०टी०-देहींतुझ्यामीस्फुरदेखतोहें समस्तभूतेंसचराचरेंहें पद्मासनींजोविधिआणिसर्व भुजंगजेदिव्यमुनींद्रसर्व १५ आर्या- तुझियादेहींपाहें स्फुरभूतविशेषसर्वसंघजग कमलासनस्थविधिहर देवऋषीदिव्यसर्वतेभुजग १५ दोहा- देखतहोंतवदेहमों सबस्फुस्थिरचरसिद्ध बिधिहरपद्मासनऋखि नागसबेजऋद्ध १५ ओंवी- तुझेदेहींसर्वदेखिलें ब्रह्मदेवनाभींबैसले ऋषिआदिनागकुळातें पाहिलें तुझ्यादेहीं १५ अभंग- देहींतुझ्याविश्वंभरा देखेंस्फुरभरसंभारा देखेंवहनींसाळंकारा हतीयेराउदीत १ आणिकएकनवलावो पंचभूतांतुझाठावो त्याचेंदिसतेंयेवोजावो पैंआधारेंतुमच्या २ चराचरत्याचपरी ब्रह्मापद्मस्थानांतरीं अहोपाहतांत्रिपुरारी जटाजूटगंगेसी ३ मुनीदिव्यतेजोमय नागकुळसमुदाय ऐसापाहिलाप्रत्यय तुकासाधूज्यासाठीं ४॥१५॥ श्रीगोपालकृष्णायन०

श्लो०-अनेकबाहूदरवक्त्रनेत्रंपश्यामित्वांसर्वतो॰

नंतरूपम् नांतंनमध्यंनपुनस्तवादिंपश्यामि विश्वेश्वरविश्वरूपम् १६

टी०स० अनेकबाहूमुखनेत्रपोटें त्वद्रूपसर्वत्रअनंतमोठें नआ-दिमध्यांतहितूजपाहें विश्वेश्वराविश्वशरीरतूंहें १६ आर्या- बहुकरउदरनयनमुख अनंतरूपाचहूंकडेदिससी आद्यंतमध्यन तुला विश्वेशाविश्वरूपतूंअससी १६ दोहा- बहुबाहूउदरबहु बहुन भेदेखेंबहुसीस आदिअंतअरुमध्यनहीं ऐसेतुमजगदीस १६ ओंवी- अनंतबाहूउदरेंनेत्रेंमुखें अनंतपरीचींदेखें आदिअंतनोळखे विश्वेश्वराऐसेंविश्वरूप १६ अभंग- नानाप्रकारी जेदंड मुखेंकराळवितंड नेत्रवैश्वानरकुंड पोटेंतेसींथ्यासरें १ त्वद्रूप सर्वत्रअनंत मोठेंपाहतांनलगेअंत अनादितूंविश्वतात मध्यअंतनही तूंची २ तुजपाहेंविश्वेश्वरा विश्वरूपाच्याअंतरा तुकाह्मणेकमळावरा भलीरेआसपुरविली ३॥१६॥

श्लो०-किरीटिनंगदिनंचक्रिणंचतेजोराशिंसर्वतोदीप्तिमंतं पश्यामित्वांदुर्निरीक्ष्यंसमंताद्दीप्तानलार्कद्युतिमप्रमेयम्॥१७॥

टी०स०-करींगदाचक्रहिजोकिरीटी तेजोब्धिसर्वत्रहिदीप्तिमोठी॥ सर्वत्रदेखेंतुजउग्ररूप दावाग्निसूर्यद्युतिजोअरूप १७ आर्या- चक्रकिरीटगदाधर दिससीसर्वत्रचहुंकडेदीप्त सप्रभअशक्यपाह्या अचिंत्यदीप्तार्कवन्हिसमआस १७ दोहा- मुकुटसीसकरचक्रगदा रूपरागभगवान् द्रिगनतेजल्योंबिधिलहे रबिअरुअनलसमान १७ ओंवी- मस्तकींमुकुटगदाचक्रकरीं सर्वतेजोमयदीप्तिअवधारीं तैसेंतेजदेखिलेंशरीरीं दावाग्नीसारिखें १७ अभंग- गदाधरिलीउजवी चक्रझळफळीतनेवी माथांमुगुटाचीठेवी अनुपमवाटते १आजतेजसिंधुलहरी घालीढाळआह्मावरी सर्वत्रहीदिशांतरीं दीप्तिमोठीफांकते २ सर्वत्रहेंतुझेंरूप परीगाउग्रत्वाचेंरोप येथेंदावाग्नीतो दीप नेणोंकोण्याझोंपडीं ३ रविकर्पेंऐसीआग किंवाबापाआल्याराग तुकारामबावासन्मार्ग युगायुगींवाढाया ४॥१७॥ श्रीगोपालकृष्णा०

श्लो०-त्वमक्षरंपरमंवेदितव्यंत्वमस्यविश्वस्यपरं निधानं त्वमव्ययःशाश्वतधर्मगोप्ता सनातनस्त्वं पुरुषोमतोमे॥१८॥

टी०स०-तूंशब्दतेंअक्षरजेंकळावें आत्माजगाचानिधिजोस्वभावें तो-वाटसीशाश्वतधर्मपाळ जोनित्यतूंअव्ययसर्वकाळ १८ आर्या- अक्ष-रतूंवेद्यपरम अव्ययआश्रयजगानसामान्य शाश्वतधर्मेआतां जुनाट पुरुषतूंमलाअसामान्य १८ दोहा- अच्छरपरमहिप्रगटहौ तुमसब जगतनिधान अबिनाशीरच्छकसबुन आदिपुरुखमनमान १८ ओंवी- तूंपरमअक्षरआणिज्ञेय याविश्वाचेंतूंनिधानमूळमय तूंशाश्वतधर्मर क्षकअक्षय आदिपुरुषमजमानला १८ अभंग- तूंमहाराजसमज-लासी शब्दअक्षरविलासी ऐसेंकळावेंजीवासी मायापाशमुक्तला १ आत्माजगाचागोविंदा निधीस्वभावेंतूंसदा तोतूंवाटलाएकदां शा-श्वतधर्मपाळजो २ जोकांनित्यतूंअव्यय सर्वकाळअप्रमेय तुकावंदि-तसेपाय याचभयेंवाटतें ३॥१८॥

श्लोक-अनादिमध्यांतमनंतवीर्यमनंतबाहुं शशिसूर्यनेत्रम् पश्यामित्वांदीप्तहुताशव-क्त्रंस्वतेजसाविश्वमिदंतपंतम् १९

टी०स०-आद्यंतनामध्यअनंतवीर्य भुजाअनंतातवनेत्रसूर्य शशी मनोनेत्रमुखींहुताशा पाहेंतयाजोत्रिजगत्प्रकाश १९ आर्या- दी-साग्निमुखहिबहुकर रविशशिनयनबहुवीर्ययातूतें आद्यंतमध्यही-ना पाहेंमीस्वप्रकाशहेतूतें १९ दोहा- आदिअंतमध्यउरहित तु-मरबिशशिहेनैन तेरोमुखदीपतअगिन सबहीकोंतपऐन १९ ओं-वी- अनंतवीर्यानिकळेआदिमध्यअंत अनंतभुजाशशिसूर्यनेत्र प्र-ज्वलितअग्निजेसातेजरेखित त्रिजगत्प्रकाशा १९ अभंग-आदि-नाहींमध्यनाहीं तेथेंक्षयआलाकांहीं अनंतवीर्यातुजतेंही कायसां-गूंकितीबोलूं १ भुजाअनंतआकृती मगभासेतोशचीपती नेत्रसूर्यहा गभस्ती तवसन्नेनाउडेल २ चंद्रमनह्मणवीतें नेंत्रींतेजदाखवीतें मु-खींअग्नीअनादीतें रचनाआजिपाहिली ३ पाहेंतयाचाप्रकाशा जोतूं

दिनासीदिनेश त्रिभुवनेंसीआकाश तुकयाठायींदिसेना ॥४॥१९॥७

श्लो०-द्यावापृथिव्योरिदमंतरंहिव्याप्तंत्वयैके-
नदिशश्चसर्वाः दृष्ट्वाद्भुतंरूपमुग्रंतवेदंलोकत्र-
यंप्रव्यथितंमहात्मन्॥२०॥

टी०स०-दिशादहाआणिखअंतरिक्षा तूंएकलाव्यापिसिअंबुजाक्षा देखूनिहेंअद्भुतरूपउग्र महात्मयालोकभितीसमग्र २० आर्या-भूस्वर्गांचेंअंतर दिशाहिएक्याचित्वांअसेव्याप्त उग्रस्वरूपअद्भुत पाहुनितूझेंहित्रिजगसंतप्त २० दोहा- सबदिसव्यापेगगनभू तुमएकहिहौज अद्भुतरूपजउग्रलखे प्रबथितलोकसबेज २० ओंवी-तुझेनिएकेंस्वरूपतेजें पृथ्वीनभव्यापिलेंसहजें दशदिशांतदाटलेंउग्ररूपअद्भुतजें तेंदेखूनिभ्यालेंलोकत्रय २० अभंग- दिशाविदिशा पाहातां अंतरिक्षधांडोळितां तूंएकदिससीव्यापितां हेकमलाक्षा कमलेशा १ देखूनिहेंरूपउग्र अद्भुतअद्भुताअत्युग्र लोकभीतीगासमग्र हेंमाहात्म्यनवलाचें २ तुकयाचियाविनंती प्रगटेपुरवाव्याखंती तवसृष्टीचजळती असतांआयुष्यगोपाळा ॥३॥२०॥ गोपाल कृष्णा॰

श्लो०-अमीहित्वांसुरसंघाविशंतिकेचिद्भीताःप्रांजलयोगृणंति स्वस्तीत्युक्त्वामहर्षिसिद्धसंघाः
स्तुवंतित्वांस्तुतिभिःपुष्कलाभिः२१

टी०सम०-प्रवेशतीहेसुरवृंददेहीं कृतांजळींवर्णितिभीतनेंही होस्वस्तिऐसेंऋषिसिद्धमात्र ह्मणूनितूतेंस्तवितीविचित्र २१ आर्या-येतीसुरशरणतुला कोणीकरजोडुनीभयेंगाती स्वस्थअसेंवंदुनिमुनि सिद्धहिकरितीस्तुतीअसेंगाती २१ दोहा-पैठततोमेदेवसबें स्तुतीकरतभियमान ऋखिऔरसिद्धमहातम निवेजतोकोंजान २१ ॥ ओंवी-तुझेठायींदेवप्रवेशती कित्येकभयेंकरूनीस्तुतीकरिती देवऋषीस्तविती देवातुजकारणें २१ अभंग-प्रवेशतीहेसुरवृंद जळींजळजांसीआनंद देहींतुमचियासखेद हेपावतीहेंनवल १ कृतांजळीकृपाळूवा तेहीवाणितीतुजदेवा होकांस्वस्तिऐशाभावा महाऋषीबोलती

२ सिद्धमात्रहीजीतुका ह्मणुनतूतें स्तवीअसका विचित्रहाभासेतुका पा-
हूनिझालाविस्मीत ३ ॥२१॥

श्लो॰-रुद्रादित्यावसवोयेचसाध्याविश्वेऽश्वि-
नौमरुतश्चोष्मपाश्च गंधर्वयक्षाःसुरसिद्धसं-
घावीक्षंतेत्वांविस्मितांश्चैवसर्वे२२

टी॰स॰-आदित्यरुद्राष्टवसूतदादि प्रसिद्धआणीकहिदेववेदीं गंध-
र्वयक्षादिकवासुदेवा हेपाहतीविस्मिततूजदेवा २२ आर्या- वसुरु-
द्रादित्यमरुत् विश्वेदेवोष्मपाश्विनीकुमर गंधर्वयक्षसाध्यहि पाहति
विस्मितहिसिद्धवरअमर २२ दोहा- रुद्रसाध्यआदित्यबसु अश्विनी
सुतऔपाय सिद्धमुनिगंधर्वसबे देखतअचरजपाय २२ ओंवी- रु-
द्रादित्यवसु ऋषीविश्वेदेवमरुद्गणआणिजेसु यक्षआणिराक्षसदे-
खतांआश्चर्यपावले २२ अभंग- आदित्यरुद्रादिवसुजेतदादि अ-
नवेदविद्यीप्रसिद्धजे १ गंधर्वांचामेळयक्षगणपाळ पाहातीसकळवा-
सुदेवा २ विस्मयापावतीनेणोआलाशांती भयवागवीतीययास्तव ३
मजनवलवाटेहोतासीतूंकोठें एकाएकींभेटेतुक्याकेसा ॥४॥२२॥७॥

श्लो॰-रूपंमहत्तेबहुवक्त्रनेत्रंमहाबाहोबहुबाहू-
रुपादं बहूदरंबहुदंष्ट्राकरालंदृष्ट्वालोकाःप्रव्यथि-
तास्तथाऽहम्॥२३॥

टी॰स॰-त्वद्रूपमोठेंबहुनेत्रतोंडें भुजांघ्रिमांड्याउदरेंउदंडें दंष्ट्राकरा-
लाबहुज्यांतकांहीं देखूनिभ्यालेंजगआणिमीही २३ आर्या- त्यामा-
जीबहुदाढा अंकउदरसुखहि नयनपदकरतें विक्राळघोरतूझें रूपज-
गासहमलाव्यथाकरतें २३ दोहा- रूपबडोबहुसुखनयन भुजपद
बाहुउरोय देखिभयानकदाढबहु व्यथितलोकबहुहोय २३ ओंवी-
रूपआहेबहुसुखेंनेत्र महाबाहोऊरूपदादिविचित्र बहुतउदरेंविक्राळ
दाढांचेचरित्र तेणेंलोकांसहितमाझेंमनभयपावलें २३ अभंग-जी-
जीत्वद्रूपहेंमोठेंसेंबहुहें नेत्रेंतोंडेंपाहेंभयानक १ भुजांघ्रीयाबहुमां-
ड्याउदरबहु कराळात्याबहुदंष्ट्रातुझ्या २ बहुज्यांतकांहींदेखूनीहे
देहीं भ्यालेंजगहेंहीमीहीतैसा ३ सुखाअवर्षणपडिलेंनारायणा तुका-

ठेवीप्राणाकोणागर्यां॥४॥२३॥

श्लो०-नभःस्पृशंदीप्तमनेकवर्णंव्यात्ताननंदीप्त विशालनेत्रम् दृष्ट्वाहित्वांप्रव्यथितांतरात्माधृ- तिंनविंदामिशमंचविष्णो२४

टी०स०-अत्यन्ततेजोमयवर्णचित्र प्रचंडज्याचेंमुखदीप्तनेत्र ऐशा तुतेंदेखुनिअंतरात्मा दुःखीनजाणेंस्रुखधैर्यवर्त्मा २४ आर्या-बहु- वर्णनिभस्पर्शी विस्तृतमुखदीप्तविपुलनेत्रांस तेजसख्या तुजपाहु- नि गेलेंममधैर्यपावलेंत्रास २४ दोहा-पादभूमिआकाशशिर द्रिग- दीरघमुखलाय ऐसेंतुमकोंदेखिके धीरजगयोपराय २४ ओंवी- अत्यत्कटविचित्र प्रचंडदीप्तनेत्र ऐशासिदेखोनिसर्वत्र धैर्यआणि शांतिनपवे२४ अभंग-अत्यन्तव्हाणावें उंचीनागणावें प्रलयाब्धि हेलावेंतेजोमय १ दिव्यरूपसत्यनव्हेजेंअसत्य आसुचीअगत्यऐसी नव्हती २ चंडमुखज्याचेंत्यादीप्तचक्षूचें भयेंआत्मयाचेंधैर्यगेलें ३॥ पाहतांऐसेंदुःखसोडूनगेलेंसुख व्यापकवोळखतुकयाची ४॥ २४॥

श्लोक०-दंष्ट्राकरालानिचतेमुखानिदृष्ट्वैवकाला- नलसंनिभानि दिशोनजानेनलभेचशर्मप्रसी- ददेवेशजगन्निवास॥२५॥

टी०स०-दंष्ट्राकरालाविकराळतोंडें देखूनिकालाग्निसमेंउदंडें नेणेंदि- शाहीसुखहीसुरेशा प्रसन्नतूंहोयजगन्निवासा२५ आर्या- दंष्ट्राक- रालवदनें तूझींकाळाग्नितुल्यदेवेशा पाहुनिदिशाहिभुललों नसु- खहिमजहोप्रसन्नजगदीशा २५ दोहा- कालअगिनसबदाढतनु बिनदेखेभयभीत दिसाभूलीसुखहूनगनें अबकीजेप्रभुप्रीत२६ ओंवी-दाढाविक्राळमुखांभीतरी जैसाअग्निप्रगटलाप्रळयअवस- रीं तेणेंतेजेंदिशानकळतीमुरारी सुखनपवेजगन्निवासा २५ अभं० दंष्ट्रात्याकराळान्नृसिंहाचीलाळा तुह्मीकांगोपाळाधरिलीसे १ हिरण्य कशिपुनोहेयेथेंपार्थआहे कृपाकरीमोहेंपूर्ववत्२ विकराळतोंडें का- ळाग्नीचींकुंडें देखिल्याचपडेपहाणारु ३ दिशानेणेंदेवासुखवासुदे

वा प्रसीदात्मभावातुकयाच्या ४ ॥२५॥

श्लोक-अमीचत्वांधृतराष्ट्रस्यपुत्राःसर्वेसहैवा
वनिपालसंघैः भीष्मोद्रोणःसूतपुत्रस्तथाऽसौ
सहास्मदीयैरपियोधमुख्यैः२६

टी०स०-हेसर्वहीजेधृतराष्ट्रपुत्र त्याचेसहायक्षितिपाळमात्र भीष्मस्व-येंद्रोणहिकर्णहाहि जेआमचेवीरसमस्तकांहीं २६ आर्या- हेधार्त-राष्ट्रसारे आणिकहीभूमिपाळतत्पक्षी भीष्मद्रोणहिकर्णहि तैसेजे वीरआमुच्यापक्षीं २६ दोहा- पूतसबेधृतराष्ट्रके सबनृपतिनकेसंग करणद्रोणभीखमजिनें जोधाहैंतबअंग २६ ओंवी- दुर्योधनादि सर्व ज्यांचेसमुदाव भीष्मद्रोणादिदेव मुखींप्रवेशती २६ अभंग हेसर्वहीजेजेधृतराष्ट्रवीर्यजे त्यांचेसाहायजेआवांनर १ अवनीचेपाळ येथेंभीष्मकाळ द्रोणआतुर्बळकर्णतैसा २ आतांआमुचेहीविश्वाचेजे देही त्यांचेंनवलतेंहीतुकाबोले ३ ॥२६॥

श्लो०-वक्त्राणितेत्वरमाणाविशंतिदंष्ट्राकरा-
लानिभयानकानि केचिद्विलग्नादशनांतरेषु
संदृश्यंतेचूर्णितैरुत्तमांगैः२७

टी०स०-मुखेंतुझींसत्वरत्यांतजाती भयानकेंजींविकराळदांतीं दां-तांतहीचर्वितवीरकाया ज्यांचींशिरेंचाविसिदेवराया २७ आर्या- दं-ष्ट्राकरालभ्यास्फर जींवदनेंरिघतित्यांतसंपूर्ण दांतांतलागलेजे को-णीत्यांचींशिरेंदिसतिचूर्ण २७ दोहा- बहुततिहारेबदनमों सबेप-रतहैंआय कोउचाबतदाढनतलें कोउरहेलपटाय २७ ओंवी- ऐ-शाभयानकमुखांभीतरी एकरिघतांअडकलेदाढेमाझारी एकचूर्णमु-खांतरीं शिरेंअडकलींमज्ञदिसताति २७ अभंग- मुखेंतूझिंजेथें सत्वरजातितेथें भयानकपंथेंदंताचीये १ विकराळदंतींदातांतश्रीपती च-र्वितुवीरकांतीज्यांचींशिरें २ अहोदेवरायाचाविसीहेवांया आह्माचीळ-सीयातुकयाअंगीं ३॥२७॥

श्लो०-यथानदीनांबहवोंऽबुवेगाःसमुद्रमेवाभि-

मुखाद्रवंति तथातवामीनरलोकवीराविशंतिव-
क्राण्यभिविज्वलंति॥२८॥

टी०स०-नदीजळेंजेविंबळेंवहाती वेगींसमुद्राभिमुखेंचियेती ज्याळा मुखींयातुझियाअनेकीं प्रवेशतीवीरहिजेनृलोकीं २८ आर्या-सागरसन्मुखजाती वेगनद्यांचेजसेहिनीरांचे तेविंतुझ्यादीप्तमुखीं समूह रिघतीनृलोकवीरांचे २८ दोहा-जोसरिताबरखाऋतु परतसिंधुमेंजाय त्यौंनृपतेरेबदनमें सबेपरतहैंआय २८ ओंवी- जैसींसरिताउदकेंवाहती तींअवघींसागरींमिळती तैसेनरलोकभूपती तववदनींप्रवेशले २८ अभंग-नदीजळेंजैसींवाहतीबळेंसीं वेगेंसिंधूपाशीमिळों येती १ तोहीआत्ममुखींप्रवाहातेंशोखी तैसीज्वाळामुखींयेथेंदीसे २ अनेकआननेंज्वाळामयरसनें घेसीतूंस्वादानेंरुचीदेवा ३ परंतुआश्चर्य वाटेलोकवर्या प्रवेशतीधैर्यावुकाह्मणे ४॥२८॥ ॥श्रीगोपालकृष्णाय॥

श्लो०-यथाप्रदीप्तंज्वलनंपतंगाविशंतिनाशाय
समृद्धवेगाः तथैवनाशायविशंतिलोकास्तवाः
पिवक्त्राणिसमृद्धवेगाः२९

टी०स०-कींपेटल्याअग्निमधेंपतंग येतीमरायासिकरूनिवेग तैसेमरायानिघतातिलोक वेगेंतुझ्याहीवदनींअनेक २९ आर्या-जैसेदीप्ताग्निमधें वेगेंचिपडुनिपतंगमरताती तैसेवदनींतुझिया मरावयालोकशीघ्रशिरताती २९ दोहा-दीपागनिपतंगलखी परतजीयकोंखोय॥ त्यौंतवमुखमेंलोकयह आपनासज्योहोय २९ ओंवी-जाज्वल्यदीपावरी जैसापतंगरिघेअवधारीं तैसेनाशावयामुखाभीतरी प्रवेशतीलोक२९ अभंग-किंवापेटलीयाअग्निमाजिकाया पतंगमरायाएकवटे १ तैसे लोकमेळमरायासकळ निघतीकेवळतुझ्यासुखीं २ वेगेंशस्त्रअस्त्रेंरथसाळंकारें गजउष्ट्रवाजीरेवाहनेंसी ३ अपारांचींथेणीअपारतुझीखाणी सांडूनेणेंकोणीव्हत्तुका ४॥२९॥

श्लो०-लेलिह्यसेग्रसमानःसमंताल्लोकान्समग्रा-
न्वदनैर्ज्वलद्भिः तेजोभिरापूर्यजगत्समग्रंभा-
सस्तवोग्राःप्रतपंतिविष्णो३०॥

टी०स०-यासर्वलोकांगिळितोसिजेव्हां ज्वाळामुखींचादिसिस्यांसितें-व्हां प्रभातुझ्यातीत्रजगासमग्रा व्यापूनिदेवातपतानिउग्रा ३० आर्या-सर्वत्रदीसवदनें लोकांचाकरिसिग्रसनीग्रास कांतीअत्यग्रतुझ्या ता-पवितीयाजनांसमग्रांस ३० दोहा-करहिग्राससबलोकको रसन ज्वाललपटाय कांतिरावरीजगतकों देततापसबगाय ३० ओंवी-तु-झीमुखज्वाळाचजिव्हेचेंललन तेणेंहोतसेसर्वलोकग्रसन त्याज्वाळेंभ-रलेंत्रिभुवन ऐसेंविष्णुउग्ररूपतुझें ३० अभंग-यासर्वलोकांसजे-व्हांगिळीतोस ज्वाळामुखेंत्यांसचारीसीतूं १ तेव्हांप्रभातीव्रतुझ्यादर्शी-नाग्र मजगमेउग्रसौदामिनी २ जगकर्पेज्यांतव्यापुनीतयांत देवातप-तातअनिउग्रा ३ नेणोंकैसीभूकलागलीअचूक सोडिलीओळखतुकयाची ४।३०

श्लो०-आख्याहिमेकोभवानुग्ररूपोनमोस्तुतेदे-ववरप्रसीद विज्ञातुमिच्छामिभवंतमाद्यंनहि-प्रजानामितवप्रवृत्तिम् ३१॥

टी०स०-तूंकोणपांउग्रतनूवदेंहें प्रसन्नहोईंतुजवंदितोहें जाणोंतुतें इच्छितसेंप्रवृत्ती नेणेंतुझीदेववराद्यमूर्ती ३१ आर्या-तूंकोणउग्ररू-पी वदतुजनमितोंप्रसन्नहोआद्या तुजजाणोंइच्छितसें प्रवृत्तिनेणेंतु-झीस्वसंवेद्या ३१ दोहा-उग्ररूपतुमकोंनहों मोसोंकहियेदेव तुम-कोंजानोंचहतहों तवरूपनकोंभेव ३१ ओंवी-तूंउग्ररूपमजसांग-कवण तुजलागनमनहोयप्रसन्न पहिलेंरूपपाहोंइच्छीमन तुझीप्रवृ-त्तीनकळेस्वामी ३१ अभंग-तूंकोणयाउग्रतनूबोलेंशीघ्र देईंरूपापा-ग्रहितोचेंहें १ प्रसन्नतूंहोईतुजवंदनपायीं करितोंहेंपाहींदेवराया २ जाणोंतूंतेंइच्छीप्रवृत्तीनिरइच्छी नेणेंतुझीकैसीआद्यमूर्ती ३ कधींना देखीलाऐसानायकीला तोतूंप्रगटलातुकयाअंगें ४॥३१॥श्रीराम्॥

श्रीभगवानुवाच

श्लो०-कालोऽस्मिलोकक्षयकृत्प्रवृद्धोलोकान्स-माहर्तुमिहप्रवृत्तः ऋतेऽपित्वांनभविष्यंतिसर्वे येऽवस्थिताःप्रत्यनीकेषुयोधाः ३२

टी०स०-जुनारलोकांतककाळमीतो लोकांसयायेथहरूंपहातों नमा-

रिसीतूंनरिनासतीहे सेनेंतयाजेनरवीरपाहें ३२ आर्या– मीलोकसंहराया झालोंकाळप्रवृद्धऐसारे योद्धेरणींउभेजे तुजवांचुनिउनरतीलहेसारे ३२ दोहा– कालरूपहेंहांबडो सबकोंमारनहार तवबिनसबजोधानको भखिजेहूंनिरधार ३२ ओंवी– देवझालाबोलता ह्मणेमीकाळलोकांचासंहर्त्ता तुजवेगळेंकरूंलीपार्था हेयुद्धींसर्वसंहारपावती ३२ अभंग– देवबोलेआतांमहाबाहोपार्था ऐकेरेअन्यथानमानीतू १ जुनाटलोकांतकाळमीप्रत्यक्ष मारूंपाहतोंसाक्षपाहेंमाझी २ लोकांसयायेथेंहारूंपाहानसे नमारिसीकेंसेवांचतील. ३ नरवीरसेनेमाजी नेअसती झालीयांचीशांतीधनुर्धरा ४ तुजमायायेतेंतेमीसोडीलीसे आतांकायकेंसेंजाणूंतुका ५ ॥३२॥

श्लो०– तस्मात्त्वमुत्तिष्ठयशोलभस्वजित्वाशत्रून्
भुंक्ष्वराज्यंसमृद्धम् मयैवैतेनिहताःपूर्वमेव-
निमित्तमात्रंभवसव्यसाचिन् ३३

टी०स०– ह्मणूनितूंघेयशऊठवेगीं जिंकूनिहेंराज्यसमृद्धभोगीं त्यां शांतिकेलीपहिलीचयांची निमित्तमात्रींनिघसव्यसाची ३३ आर्या– यास्तवऊठतूंयशघे त्यातोंवधिलेअधींचसर्वअजी करियुद्धराज्यअपुलें जिंकीतूंहोनिमित्तमात्रअजी ३३ दोहा– तातेंउठरणजीतले कीरत औरकुराज मैंहनरारव्योनरपति यहसबतेरेकाज ३३ ओंवी– याकारणेंऊठतूंयशघेई वैरीजिंतोनिराज्यवाहीं त्यांमारिलेसर्वही युद्धींनिमित्तधारीहोअर्जुना ३३ अभंग– ह्मणूनिघेतूंहेंयशऊठवेगीं जिंकूनीयांभोगीराज्यलक्ष्मी १ सिद्धीचीसमृद्धिआहेतवनिढळीं निवटीमंडळीराजयांची २ त्यांतोंकेलीशांतीपहिलीचयांची निघेसव्यसाचींनिमित्ताला ३ तुकयासीतूंसीभेदनाअणुभरें हींमाझींउत्तरेंत्हदयींलीहीं ४

श्लो०– द्रोणंचभीष्मंचजयद्रथंचकर्णंतथाऽन्या-
नपियोधवीरान् मयाहतांस्त्वंजहिमाव्यथिष्ठा
युध्यस्वजेतासिरणेसपत्नान् ३४ ३३

टी०स०– द्रोणासभीष्मासजयद्रथास कर्णासआणीकहिवीरत्यांस त्यांमारिलेंमारिंतुझ्याअदृष्टी आहेजयश्रीह्मणिहोसिकष्टी ३४ आ०

भीष्मद्रोणजयद्रथकर्णतसेअन्यवीरहीप्रथित त्यांवधिल्यांसवधीतूं जिं-
किसिरिपुयुद्धकरनहोव्यथित ३४ दोहा- भीखमद्रोणजयद्रथ कर-
णआदिजेऔर भयतजअर्जुनजूद्धकर अरिमारहुयाठोर ३४ ओंवी.
भीष्मद्रोणजयद्रथकर्ण वीरसर्वमारिलेजाण आतांऊठतूंअर्जुन शत्रू
मारीं ३४ अभंग- अरेहेद्रोणभीष्मआणिहाजयद्रथ कर्णमहारथ
आणिशूर १ त्यांसम्यांमारिलेंतूंमारीसाक्षीला अदृष्टीराज्यालाह्मणू.
नियां २ ह्मणीकृष्टीहोसीतूंयाकर्मीपार्था जयश्रीसर्वथावरीतूज ३ नि-
मित्ताकारणेंघेतूंधनूशर तुकयाचेंअंतरऐसेंआहे ४ ॥३४॥श्रीकृष्ण॥

श्लो०-एतच्छ्रुत्वावचनंकेशवस्यकृतांजलिर्वेपमा-
नःकिरीटी नमस्कृत्वाभूयएवाहकृष्णंसगद्गदं
भीतभीतःप्रणम्य३५॥

टी०स०-ऐकूनिहीकेशवशब्दधारी कृतांजलीकांपतसेकिरीटी पुनः
पुन्हानंदुनिकृष्णाजीतें बोलेगळागद्गदभीतभीतें ३५ आर्या- कां-
पेभ्यात्याहुनिभी करजोडुनिकृष्णावचनपांडवतें ऐकुनिपुनरपिस-
द्गद बोलेघडिघडिकरूनिदंडवतें ३५ दोहा- बचनसुनेंश्रीकिसन
के कांपीअर्जुनदेह प्रभुकेपायींलागिकें बोलेबचनसनेह ३५ओं.
संजयह्मणेऐसेंवचनऐकूनिकृष्णाचें कंठसद्गदिलेंअर्जुनाचें मगअं-
जळीजोडूनितयाचे मागुतीभीतभीतस्तवितसे ३५ अभंग- कळलें
अंतरभवरोगेंपीडे थुंकूनीतोतोंडेंअन्नटाकी १ देवाचेंइनरसेवीती
पंक्तीसी तैसातोरायासीबोलतसे २ ऐकूनीकेशव वाक्यासीअर्जु-
न वपुनिजमनेंघेईजेंकां ३ कृतांजलीकीरीटीबोलतोभयभीत वं-
दूनीअनंतपुनःपुन्हा ४ गद्गदयागिरातेजेंजोअर्दिला जीवस्वरूपाला
तुकानये ५ ॥३५॥ अर्जुनउवाच.

श्लो०-स्थानेहृषीकेशतवप्रकीर्त्याजगत्प्रहृष्य
त्यनुरज्यतेच रक्षांसिभीतानिदिशोद्रवंतिसर्वे
नमस्यंतिचसिद्धसंघाः३६

टी०स०-यशोंहृषीकेशतुझ्यास्थितीत हेंविश्वहर्षेअनुरागयुक्त दि
शाप्रतीराक्षसजातिधाके समस्तहीवंदितिसिद्धलोक ३६ आर्या-ज-

गसर्वहृषीकेशा यशोंतुझ्याहृष्टआणिअनुरक्त राक्षसपळतिभया-
नें नमितीतुजसिद्धसंघहेयुक्त ३६ दोहा- सबजगताकोंजसलहै तु-
महिरहतअनुराग सिद्धनमततोकोंसदा राच्छसजातडुभाग ३६ओं-
वी- अर्जुनह्मणेनारायण तुमचेनिकीर्तीसंतोषीझालोंजाण भयें
दशादिशापळतातिराक्षसगण नमस्कारकरितीसिद्धादिक ३६ अभं०
ऐसेंहृषीकेशतुझियास्थितीतें पाहूनीहर्षतेंत्रिभुवन १ अनुरागयुक्त
झालेंहेंपावन पापीयासीस्नानगंगेजेसें २ येथेंजेराक्षसदिशांनलंघी-
ती भयासपाळीतीह्मणूनीयां ३ वंदीतीसद्भावेंसिद्धलोकतुज तुकाह्म-
णेमोजसंतांचीहे ४॥३६॥

श्लो०-कस्माच्चतेननमेरन्महात्मन्गरीयसेब्रह्म-
णोप्यादिकर्त्रे अनंतदेवेशजगन्निवासत्वमक्ष-
रंसदसत्तत्परंयत्॥३७॥

टी०-स०-नवंदितीकांतुजलासमर्था जोथोरधात्यासहिआदिकर्त्ता
अनंतजोविश्वपरांततंतू तूंसत्असत्‌अक्षरशब्दहीतूं ३७ आर्या-
तुजजननकांनमितिते ब्रह्म्यालाथोरआद्यतूंकर्त्ता अव्यक्ताहुनिपरतूं
अक्षरतूंहीअनंततूंभर्त्ता ३७ दोहा- क्योंननमोतुमकोंजुहों ब्रह्माकेक-
रतार जगतईसअच्छरअनंत तुमसदसतहोपार ३७ ओंवी- तूंश्रे-
ष्ठह्मणूनिनमस्कारकरिती ब्रह्म्याचीतूंउत्पत्ती ऐसीदेवाविश्वींअनंत
स्थिती सदसत्परतूंची ३७ अभंग- नवंदितीकांहेसमर्थातूजला जो-
थोरविधीलाआदिकर्त्ता १ अनंतजोविश्वपरामाजीनंतू तूंसत्असत्तूंअ-
क्षरतूं २ शब्दब्रह्मखरेंउत्तरेंदेवाच्या हृदयींतुक्याच्यातूंचीदेवा ३॥३७॥

श्लो०-त्वमादिदेवःपुरुषःपुराणस्त्वमस्यविश्वस्य
परंनिधानं वेत्तासिवेद्यंचपरंचधामत्वयाततंवि-
श्वमनंतरूपम् ३८॥

टी०स०-विश्वादितूंसर्वपुरींपुराण तूंभूमियाविश्वघरींनिधान ज्ञाता-
हितूंज्ञेयहिचित्स्वरूपा हेंव्यापिलेंविश्वअनंतरूपा ३८ आर्या- पुरुष
परंधामपरम विश्वमयहिआदिदेवतमभेत्ता विश्वव्यासतुवांहें पुरातना
नंतवेदतूंवेत्ता ३८ दोहा-पुरुषपुरातनआदिहो तुमहोजगतनिधान

तुमयहसबजगबिस्तऱ्यो ज्ञाननतुमहीग्यान ३८ ओंवी- तूंआदिदेव पुरुषपुरातन तूंविश्वाचेंपरमनिधान तूंउत्कृष्टज्ञानयज्ञ तूंअनंताव्यापि- लेंविश्वरूपें ३८ अभंग- विश्वादितूंसर्वपरीतूं पुराण तूंभूमीयापूर्ण जीवालागीं १ विश्वघटहोयत्यापरतानिधान ज्ञाताहीतूंज्ञानमययज्ञ॥२ त्यांचविश्वरूपेंव्यापिलेंसकळां अनंतरूपालाविश्वंभरू ३ आजतुकारूपेंम- जउमजसी विश्रांतीमनासीआलीरवरी ४॥ ३८ ॥ श्रीगोपालकृष्णायनमः

श्लो०-वायुर्यमो ऽग्निर्वरुणः शशांकः प्रजापतिस्त्वं प्रपितामहश्च नमोनमस्ते ऽस्तुसहस्रकृत्वः पुन- श्चभूयो ऽपिनमोनमस्ते॥३९॥

टी·सम०- तूंवायुअग्नींदुयमादिदेव पितामहाचाहिपितात्मेव नमोन- मोतूजसहस्रवेळ नमोनमोमागुतिसर्वकाळ ३९ आर्या- प्रपितामहप्र- जापति तूंशशिवरुणाग्निवायुतोशमन नमितोंसहस्रदांमी मागुतिकरि- तोंपुनःपुन्हानमन ३९ दोहा- वायप्रजापतिअगिनजम वरुणचंद्रनव रूप बारबारसेंनमनहूं तुमहिप्रणामअनूप ३९ ओंवी- वायुअग्निवरु- णयम प्रजापतिआणिसोम प्रपितामहतूंमहात्म सहस्रनमनेंपुनःपुन्हा ३९ अभंग- तूंचवायूयमवन्हीहीचंद्रमा देवांचाहीआत्मातूंचदेवा १पिता महाचातूंपिताहेंकळलें तुजसहस्रवेळेनमोनमो २ नमोनमोसर्वकाळतु- जमागुती ऐकिजेहेमतीतुकयाची ३॥३९॥ श्रीमद्रुक्मिणीपतयेनमः॥७

श्लो०-नमःपुरस्तादथपृष्ठतस्तेनमो ऽस्तुतेसर्वतएव सर्व अनंतवीर्यामितविक्रमस्त्वंसर्वंसमाप्नोषित- तोसिसर्वः॥४०

टी०स०-मागेंपुढेंवंदनतूजपायीं तूंसर्ववंदूंतुजसर्वठायीं अनंतसामर्थ्य पराक्रमीतूं सर्वांपरींजाणसिसर्वतंनू ४० आर्या- सर्वत्रतूजसर्वा नमि- तोंदेवापुढेंहिअणिमागें अतिविक्रमतूंव्यापिसि तुजनमितीसर्वलोकया- मागें ४० दोहा-आगेंतोकोनमनहीं पाछेतोहिअनंत सर्वदिसनतुमतें नमत प्रबलअमितभगवंत ४० ओंवी- अगणितपराक्रमतुझेंवीर्यअ- सेंजाण पूर्वपश्चिमेतुजनमन तूंसर्वांसिपावतोसह्मणवून तूंसर्वहोसी ४० अभंग- देवापाठीपोटींआहेहेंकळेना आहेसनमनाकरूंतैसें १मा-

गेंपुढेंबंदूंनवपक्षलागीं सर्वतूंआलागींसर्वावंदूं २ अनंतसामर्थ्यपरा-
क्रमीतूंची परींविश्वयाच्यातंततूंगा ३ केलेंनमनतरीनिश्चळराहावेना ने-
णोंकरिलवदनामाझींकवळू ४ मागेंजोहारलाकींकोरवानींकेलें हेंदुसरें
भालेंतुकाह्मणे ५।४०॥

श्लो०-सखेतिमत्वाप्रसभंयदुक्तंहेकृष्णहेयादव
हेसखेति अजानतामहिमानंतवेदंमयाप्रमादा-
त्प्रणयेनवाऽपि॥४१॥

टी०स०- जेंबोलिलोंमीसलगीकरूनी रेयादवाकृष्णसख्याह्मणूनी न-
जाणतांयामहिमेसदेवा चुकोनियांप्रीतिकरूनियांवा ४१ आर्या-स्नेहें
अणिप्रमादें नेणुनिमहिमासखाह्मणुनिसदया वदलोंहेंचितुलामीहे-
कृष्णाहेयदूत्तमासखया ४१ दोहा- मित्रजानजोमेकही छमाकरीसो
देव जानेकहांजुबापरो तवमहिमाकोभेव ४१ ओंवी- हेयादवाह्मणू-
निबोलिलों कृष्णासखयावदलों प्रीतीनेंजेंबोलिलों तेंक्षमाकीजे ४१॥
अभंग- जेंबोलिलोंमीसलगीकरूनी रेयादवाह्मणूनीकृष्णासख्या १
नजाणतांमहिमादेवापुरुषोत्तमा चुकलोंयाकर्माप्रीतीचीया २ शय्यास-
नींपंक्तींचालतांमार्गांत केलाजोहास्यार्थक्षमाअसो ३ अपमानकांहींन-
कळतांझाला तुकयाजीवालाशोधनेघे ४ ॥४१॥

श्लो०-यच्चावहासार्थमसत्कृतोऽसिविहारशय्या
सनभोजनेषु एकोथवाऽप्यच्युततत्समक्षंतत्क्षा-
मयेत्वामहमप्रमेयम् ४२

टी०स०-शय्यासनींभोजनिंचालतांही हास्यार्थकेलाअपमानकांहीं मा-
गेंपुढेंहोमजदेवराया क्षमाकरींअच्युतअप्रमेया ४२ आर्या- हास्येंक-
रितांझालों क्रीडासनिंआसनींहिशयनींमी एकांतींलोकांतीं करींक्षमा-
मीक्षमापनार्थनमीं ४२ दोहा- भोजनशयनबिहारमें कियाअनादरभा-
य तेजकृछमासबकीजिये प्रभतुमकेशवराय ४२ ओंवी- विहारआ-
सनभोजनशयन असत्कारिलालीलाविनोदाकारण अच्युतायोरअप-
राधझालाह्मणून क्षमाकरविनोंस्वामियां ४२ अभंग- मागेंपुढेंहीजे
मजदेवराया क्षमाअप्रमेयाकरींसख्या १ अच्युताअद्वयानेणूनीयांग-

वें रुसोंफुगोंअवघेंक्षमाअसो२चांगलेंचमागोंउराउरीदेवा सारथीस्वभावा तूजकेलें ३कौरवांचेसभेधाडिलेंशिष्टाई पाहातांअन्यायीकोटीतुका४।४२

श्लो०-पितासिलोकस्यचराचरस्यत्वमस्यपूज्य श्चगुरुर्गरीयान् नत्वत्समोस्त्यभ्यधिकःकुतो न्योलोकत्रयेप्यप्रतिमप्रभावः४३

टी०स०-पिताजगाचांसचराचराचा तूंपूज्यसर्वांगुरुवर्यसाचा नतुल्य कोणीतुजथोरदेवा कैंचात्रिलोकींअतुळप्रभावा ४३ आर्या- स्थिरच- रलोकांचातूं बाप गुरुश्रेष्ठआणिपूज्यमहा तुजसमअधिकनकोणी त्रि- जगांततुझाप्रभावअनुपमहा ४३ दोहा- पिताजुतुमसङ्सारके तु- महिपूज्यगुरुईस तवप्रभावत्रयलोकमे कौनकरेतबरीस ४३ओंवी॰ तूंपिताचराचरलोकांसी आणिगुरुपूज्यहोसी आणिकअधिकतानाहीं तुजऐशी त्रैलोक्यामाजी ४३ अभंग- पिताहोसीतूंजगाचा चराचर जडजीवांचा १ तूंपूज्यसर्वांगुरू सर्वीसर्वात्मासाचारू२ तुल्यनाहींकोणी तूज देवाथोरदीसेमज ३ अतुलप्रभावत्रिलोका कोठेंयेवोंनेणेतुका॥४॥४३

श्लो०-तस्मात्प्रणम्यप्रणिधायकायंप्रसादयेत्वा महमीशमीड्यम् पितेवपुत्रस्यसखेवसख्युःप्रि यःप्रियायार्हसिदेवसोढुम्॥४४॥

टी०स०-ह्मणूनिवंदींपसरूनिकाया प्रसन्नव्हावेंमजदेवराया क्षमाक- रीजेविंपितासुताला सखासख्यालाप्रियहीप्रियाला ४४ आर्या-या- स्तवसाष्टांगनमीं प्रसन्नहोमजकरींक्षमाऐशी जैशीकरिबापसुता मि- त्रसख्याकींप्रियप्रियातैसी ४४ दो०- तोहीनमतप्रसन्नहो छमाटोक जेमोहि ज्योपितासुतकोंप्रियही मित्रमित्रकोंज्योंयि ४४ओंवी-याका- रणेंतुलानमस्कारितों जसासखासख्यासितो पुत्रासिपिताक्षमाकरि- तो तैसीकृपाकरीनारायणा ४४ अभं०- ह्मणुनवंदींदेवराया पसरूनी स्वात्मकाया १देवदेवाहोप्रसन्न आह्मीतरीश्रीसंपन्न २ पितासुतासक्षमाक- री जेविंसखासख्यातरी ३ प्रियप्रियालासद्भावें तुकाक्षमामागेजीवें॥४॥४४

श्लो०-अदृष्टपूर्वंहृषितोस्मिदृष्ट्वाभयेनचप्रव्य थितंमनोमे तदेवमेदर्शयदेवरूपंप्रसीददेवेश

जगन्निवास ४५.

टी०स०-अपूर्वहें देखुनि हृष्ट झालों परंतु चित्तांत रिं फार भ्यालों पूर्वी जसा दाखविं देह तैसा प्रसन्न होऊनि जगन्निवासा ४५ आर्या-पूर्वीं न देखियेलें उठले रोमांच यास पाहूनी भयभीत मनीं मज तें दावीं रूप प्रसन्न होउनी ४५ दो०-रूप अदेख रुरावरो मोहि हरख भय होय पहिलो रूप दिखाइये हों जीवत याजोय ४५ ओं०-कधींनाहीं देखिलें तें देखून हर्ष आणि भय पावलें माझें मन आतां पहिलेंच रूप दाखवीं प्रसन्न होऊन देवा जगन्निवासा ४५ अभंग-हृष्ट झालों हें अपूर्व रूप देखूनी यां सर्व १ परंतु या चित्तामाजी भयें कांपतसें आजी २ आतां पूर्वीचा होनास देह दाखवीं आह्मांस ३ जरी प्रसन्न व्यापका तरी सं बोरवा बातुका ४।४५॥ श्रीशेजय०

श्लो०-किरीटिनं गदिनं चक्रहस्तमिच्छामि त्वां द्रष्टुमहं तथैव तेनैव रूपेण चतुर्भुजेन सहस्रबाहो भव विश्वमूर्ते ॥४६॥

टी०स०-करीं गदाचक्र किरीट माथां तें इच्छितों दर्शन कृष्णनाथा जें चौं भुजांचें तव रूप स्वल्प तें दावि हें झांकुनि उग्ररूप ४६ आर्या-चक्रकिरीट गदांनें धरिं पहिलें रूप तूं चतुर्बाहो अमितकरा विश्वतनो त्या रूपें इच्छितों तुला पाहों ४६ दोहा-मुगुट बिराजत सीसपर शंखचक्र चहुं हात इह विधि मोंहि दिखाइये प्रभु हो तुम जगनाथ ४६ ओंवी-माथां मुगुट गदा चक्र करीं पहावया इच्छितों अंतरीं तें रूप तुझें ऐसें चतुर्भुज मुरारी प्रगट करीं आतां ४६ अभं०-करीं गदा सुदर्शन किरीट मस्तकीं पावन १ कृष्णनाथा अनाथाच्या भेटी याची नातों तुमच्या २ सोपी चतुर्भुज मूर्ती जे कवळे आह्मां हातीं ३ ती दाखवुनी हे झांका जेथें उमजने घे तुका ४॥४६॥

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०-मया प्रसन्नेन तवार्जुनेदं रूपं परं दर्शितमात्मयोगात् तेजोमयं विश्वमनंतमाद्यं यन्मे त्वदन्येन न दृष्टपूर्वम् ॥३७॥

टी०स०-हें अर्जुना तूं ज कृपानुरागें म्यां दाविलें रूप निजात्मयोगें अनंत तेजोमय विश्वखाणी जें देखिलें तूं ज विणें न कोणी ४७ आर्या-म्यां-

रूपआत्मयोगें तोषुनितुजपरमदाविलेंतेंजें तुजविणअन्यनपाहे वि-श्वअनंताद्ययुक्तजेंतेंजें ४७ दोहा– तोहिदिखायोरूपमें अतिप्रसन्न-चितहोय आदिअंतजोतेजमें देखसकेनहिकोय ४७ ओंवी–अर्जुना योगेंकरून रूपदाविलेंहोऊनिप्रसन्न हेंतुजवांचून देखिलेंनाहींकोणीं ४७ अभंग–बोलेदेवतोसाधूचा महामेघगंभीरवाचा १ पार्थाह्मेपेनें दाविलें विश्वरूपम्यांआपुलें २ आत्मरूपतेजोमय अनंतकींविश्वाल-य ३ नेणेकोणीतूजवीण तुकाह्मणेमाझीखूण ४ ॥४७॥ श्रीकृष्णा॰

श्लो॰– नवेदयज्ञाध्ययनैर्नदानैर्नचक्रियाभिर्न तपोभिरुग्रैः एवंरूपःशक्यअहंनृलोकेद्रष्टुंत्व दन्येनकुरुप्रवीर ॥४८॥

टी॰स॰–योगीनवेदाध्ययनींनदानीं कर्मींनिवाउग्रतपेंकरूनी नस-र्वथाशक्यजगींपहाया मीआणिकांयेरितिंभक्तराया ४८ आर्या-नरलोकींउग्रतपें दानमखेंकर्मवेदअध्ययनें यारूपेंमजतुजविण श-क्यपहायानअन्ययानयनें ४८ दोहा–बेदजग्यतपदानअरु क्रिया-ध्ययनतेंजोय मेरोरूपअसक्यसो निरुपदिखायोतोय ४८ ओं॰वे-देंयज्ञेंअध्ययनेंदानें विधिनेंकर्माचरणें त्रैलोक्यामाजिकवणें मा-झेंरूपतुजवेगळें देखिलेंनाहीं ४८ अभं॰–योगींवेदाध्ययनस्थळीं दा-नींसत्कर्ममंडळीं १ उग्रतपाहींपार्था जगींशक्यनसर्वथा २ पाहायासरे आणीका मीइतराकुरुनायका ३ कांहींनातुडेलोकांहीं अरेदेखेतुकादेहीं ४॥४८

श्लो॰ मातेव्यथामाचविमूढभावो दृष्ट्वारूपंघोरमीदृङ्ममेदं व्यपेतभीःप्रीतमनाःपुनस्त्वंतदेवमेरूपमिदंप्रपश्य॥४९॥

टी॰स॰–नहोव्ययेनेंमनमूढतूझें अत्युग्रहेंदेखुनिरूपमाझें होऊनि-र्यांनिर्भयमागुतीहें तूंतेंचमाझेंनिजरूपपाहें ४९ आर्या–घोरस्वरूप पाहुनि नहोव्यथामूढभावबापाहा निर्भयसंतुष्टमनें माझेंपूर्वस्वरू-पबापाहा ४९ दोहा– रूपभयानकदेखिके नवहीजीवडराय अबव-हभयकोंडारदे पहिलोंरूपदिखाय ४९ ओंवी–माझेंघोररूपदेखूनि नयनीं तेणेंभयव्यथानधरींमनीं आतांभयटाकूनीप्रीतीधरूनी पहिलें

पूर्वरूपपाहेंमाझें ४९ अभंग-याव्यथेनेंमूढमन नहोहोईसावधान १ माझेंरूपभयंकर देखूनभ्यालेंरेअंतर २ आतांएकदांमागुती निर्भय होईवीरपती ३ रूपतेंचपाहेंपुन्हा जेथेंतुकाआलाध्याना ४॥४९॥श्री॥

संजयउवाच.

श्लो० इत्यर्जुनंवासुदेवस्तथोक्त्वास्वकंरूपंदर्श-
यामासभूयः आश्वासयामासचभीतमेनंभू-
त्वापुनःसौम्यवपुर्महात्मा ५०

टी०स०-बोलूनियांयेरितिवासुदेव तेंअर्जुनादाखविरूपदेव भ्याला बहूदेखुनिजोप्रताप आश्वासिलाहोउनिसौम्यरूप ५० आर्या- बोलुनिऐसेंपुनरपि दावीनिजरूपतोनयाश्वासीं होउनिसौम्यश्रीहरि भ्यालाजोपार्थत्यासिआश्वासी ५० दोहा- अर्जुनसोऐसीकही पहिलोरूपबताय समाधानबहुबिधकियो भयतेंलियोबचाय ५० ओं० संजयह्मणेदेवेंऐसेंबोलूनी आपुलेंरूपदाखविलेंमागुतेनी आश्वासिलें सौम्यरूपहोउनी भ्यालियाअर्जुनासी ५० अभंग- संजय बोलेकुरुवर्या वासुदेवकृतकार्या १ ऐसेंबोलिलेअर्जुना कृष्णरूपेंझा लापुन्हा २ याहिकाच्याचआवडी व्यापारीकउकलीघडी ३ नेघेजाणूनठेविली तुकाह्मणेशांतीदिली ४॥ ५०॥ श्रीकृष्णपरमात्मनेनमः

अर्जुनउवाच.

श्लो०-दृष्ट्वेदंमानुषंरूपं तवसौम्यंजनार्दन ॥
इदानीमस्मिसंवृत्तःसचेताःप्रकृतिंगतः॥५१॥

स०टी० नररूपतुझेंसौम्य हेंदेखूनिजनार्दना आतांअसेंबर्‍यावृत्तीं॥ बुद्धिसीस्मृतिपावलों ५१ आर्या- हेंमानुषरूपतुझें पाहुनिसौम्य प्रसन्नचित्तअसें स्वस्थप्रकृतिहिझाली वाटेमीजन्मलोंचिआजिअसें ५१ दोहा-रूपअनूपहितुमधर्‍यो तारूपेंहोंदेख प्रकृतिलहीमें आपनी भयोस्वचितअबिशेख ५१ ओंवी - अर्जुनह्मणेजनार्दन॥ मनुष्यरूपातेंदेखून मोहगेलापळून ज्ञानमजजाहलें ५१ अभंग- पार्थआनंदेंनीवाला देवदेखतांसानूला १ स्वप्नापरीआदितेज क्षणेंमावळेसहज २ निशीउदयांतनारा तेवींदेखेसैन्यभारा ३ आपणरथारवा-

लींउभा वरीदेखेपद्मनाभा ४ शंखचक्रादिहत्यारें चतुष्पाणीरूपगो-जीरें ५ ठाणलक्षणेंनेटका दिसेसौम्यटविटका ६ हर्षेंबोलेधनंज-य तुझेदेखियेल्यापाय ७ आतांबुद्धिस्मृतीआली दृष्टिराहिलीचांग-ली ८ नकोपालटघेऊंपुन्हा तुकाह्मणेजनार्दना ९॥५१॥श्रीकृष्णाय०

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०-सुदुर्दर्शमिदंरूपंदृष्टवानसियन्मम॥
देवाअप्यस्यरूपस्यनित्यंदर्शनकांक्षिणः॥५२

टी०स०-हेंरूपदेखणेंकष्ट माझेंजेंदेखिलेंतुवां यारूपाचेंदेवतेहीस-दादर्शनइच्छिती ५२ आर्या- जेंदेखिलेंतुवांरे अशक्यजेंरूपतेंप-हायास पाहूंइच्छितिसुरही माझ्यारूपासतेमहायास ५२ दोहा- बिस्वरूपअतिगहनयह जोतूंदेख्योमीत तास्वरूपकोंदेवता देख्यो चाहतनीत ५२ ओंवी- माझेंहेंदुर्लभस्वरूप तुलादाविलेंअनूप प-हावयाकरितीतप देवांसदुर्लभजें ५२ अभंग- भक्तनायकाचेश-ब्द ऐकुनीदेवझालास्तब्ध १ चुकीआपणाकुनझाली ज्यासीजाणी-वकळोंदिली २ हातींआल्यामेरुराई सत्यबोलतोअन्वयीं ३ मग-ह्मणेगावेडया काईहासोंधनंजया ४ अरेअर्कींदृथागगन खरेंसां गतोंनिवडून ५ जयापासूनीअपार होतीजातीदशअवतार ६ कष्टेंा गीतीसुरगण रूपपाहावयासंपूर्ण ७ जेंकांमाझेंदेखिलेंतुवा नव सुकरीशिवजीवा ८ तुकावदलाकिंचित झालेंत्रिजगींविख्यात ९॥५२

श्लो० नाहंवेदैर्नतपसानदानेननचेज्यया॥
शक्यएवंविधोद्रष्टुंदृष्टवानसिमांयथा॥५३

टी०स०-मीवेदीनतपींदानीं नपूजेंहि करूनियां पाहायाशक्ययेे-रीतीं तुवांदेखियलेंजसें ५३ आर्या- यापरिचामीदानें यज्ञेंवेदें तपेंहिसायासें शक्यपहायासनसें जैसेंत्वांदेखिलेंअनायासें ५३॥ दो०-दानजग्यतपबिधिकिये मोहिनदेखेकोय बिनश्रमपारथतूंभ-बे मोकोंरत्योजूजोय ५३ ओंवी- वेदयज्ञदानेंकरून हेंरूपकोणा नदिसेजाण तुवांपाहूनझालेंरूपाचेंज्ञान आणिककोणींपहावयाश-

क्यनोहे ५३ अभंग – दानींतपींवेदींनामी पूजादिकांचेसंभ्रमीं १ शक्यपहायायेरीतीं तुवांदेखिलीजेमूर्ती २ बहूनिदानींचाठेवा तुवां पाहिलापार्थिवा ३ सनकादिकजयासाठीं तुकाह्मणेबहूकष्टी ४॥५३

श्लो०-भक्त्यात्वनन्ययाशक्यअहमेवंविधोऽर्जुन
ज्ञातुंद्रष्टुंचतत्त्वेनप्रवेष्टुंचपरंतप॥५४॥श्रीभग

टी०स०-तोमीआत्मैक्यभक्तीनें येरितीशक्यअर्जुना जाणायासपहाया-स प्रवेशायासतत्वतां ५४ आर्या-ऐसामीपरिऐका भक्तीनेंलभ्य हीप्रवेशाया जाणावयापहाया तत्त्वेंमीसकलभसमजऐशाया ५४॥ दो०-ऐक्यभक्तिजोकोउकरे सोदेखेयाभाय नीकेजानेंमोहिसोंमो-मेरहेसमाय ५४ ओंवी-मजपाहणेंजाणणेंदेखणें तेंसर्वभक्तीचे-निगुणें ऐसेंमजजेंजाणणें तेंममरूपींप्रवेशावी ५४ अभंग-तोमी आत्मैक्यभक्तीनें शक्यपार्थायेरीतीनें १ जाणायासपहायास अंतीं गतीप्रवेशास २ जरीआवडीसगुणीं चित्तठेवीरेनिर्गुणीं ३ तेंचसार्थकतत्त्व-तां तुकाझालायाजाणता ४॥५४॥

श्लो०-मत्कर्मकृन्मत्परमोमद्भक्तः संगवर्जितः॥
निर्वैरः सर्वभूतेषु यः समामेतिपांडव॥५५॥श्री

टी०-स० मद्भक्तनिःसंगज्याला मीथोरकरिमत्क्रिया निर्वैरसर्वभूतींजो तोपावेमजपांडवा ५५ आर्या-मीतोपरमजयाला मत्पूजकआणिनित्य मद्भक्त निर्वैरसर्वभूतीं पावेमातेंअसंगतोयुक्त ५५ दो० मोनिमित्तकरम निकरे सजेभगतितजिऔर बैरनकाहूसेकरे लहेसुमोमेंठौर ५५॥ ओं०-मद्भक्तीनेंजाण मीथोरकरीहेंकीर्तन सर्वभूतींनिर्वैरहोणें तो मजमाजीसमावे ५५ अभंग-झालानिःसंगमद्भक्त मीथोरह्माधरीहेत १ करीमत्क्रियाचोखटी सर्वभूतींद्वेषुनुगी २ तोगापांडवापावतो माझ्या-मजसामावतो ३ घंटेपासूनीयांनादू तुकाह्मणेवीसंवादू ४॥५५ इतिश्री मद्भग० योग० श्रीकृष्णार्जु० विश्वरूपदर्शनयोगोनामएकादशोध्यायः११ वामन-इतिटीकासमश्लोकी अध्यायाअकरावियां श्रीपार्थसारथीकृ-र्ता जोवामनमनोरथीं १ अभंग-संजयसांगेधृतराष्ट्रा विश्वरूपीं

झालीयात्रा १ एकादशाचेमंडळीं पार्थदेवतागोंधळी २ जन्मेजयासांगे
कथा पैंतोवैशंपायनगाथा ३ कैलासमासअध्यावो तुकाउदोकारभावो
४ त्याचेपदराच्यापद्धतीं चालेकवीसिद्धमती १ तरीचअधिकाउणीवा॥
देवोरिझालाजाणावा २ श्रीपांडुरंगापायीं गुरुदासठेवीडोयी ३ येथेंतु-
कयासंगती गीतासांपडलीहोती ४ तेणेंआशीर्वाददीला तातोकर्णीमं-
त्रआला १ विश्वरूपपार्थादावी मजनिद्रितांचेववी २ गेलासंशयउडून
तुकातुष्टलाभगवान ३ इतिगीतार्थबोधिन्यांश्रीम०टीकायांएकाद०११

द्वादशाध्यायप्रारंभः

वामन.

श्रीकृष्णोंपूर्वअध्यायीं विश्वरूपधनंजया दावूनिबोलिलाअंतीं तयाप्रति
जगद्गुरु १ कींमीनव्हेवेदतप दानपूजेंकरूनिही पाहायायोग्यज्यारूपें॥
मातेंदेखियलेंतुवां २ तोमीअनन्यभक्तीनें येरितींशक्यअर्जुना जाणा-
वयापहायाला प्रवेशायासअंतरीं ३ अनन्यभक्तिह्मणिजे भजनींहैं-
ततेंनसे अन्यत्वेंभजणेंवेद पशुतुल्यनिषेधिती ४ अनन्यभक्तिअन्य-
त्व उपास्योपासकामधें नसूनिजेकरीभक्ती उपास्याचीउपासक ५ अ-
नन्यदेवताभक्ती अनन्यविषयींरती ऐसेंभजूनिहीद्वैतें भजनाभ-
क्तितेनव्हे ६ कींऐसीभक्तिदेवाची कि निमित्तकरीजरी आत्मार्थतरिदे
वाही परीसप्रीतिआपुली ७ स्वकल्याणार्थनृपती सेवितीश्रीपतीतसा
विनाप्रयोजनतरी नकरीभक्तिकोणिही ८ एकतोभक्तिदेवाची दुसरी
त्यापरीसही स्वभक्तिआतांहेभक्ती अनन्यातेंकशीवदा ९ भक्तीचेदो-
षजेतीन्ही तेअन्यत्वींचआश्रित तिचेचतीन्हीगुणते अनन्यत्वींच
वर्तती १० निमित्तेंव्यवधानत्वें व्यभिचारेंकरूनियां सनिमित्ताव्यव
हिता व्यभिचारिणिभक्तिते ११ निमित्तेंभक्तिमुक्तींच्या सनिमित्ता-
चिभक्तिते व्यवधानक्षणजरी तरीव्यवहिताचिते १२ कल्याणनव्हतां
शीघ्र क्षणएकहिनावडी उपजेतेव्यवहिता व्यवधानेंक्षणाचिया १३
रमेदोंपुरुषींनारी तेजशीव्यभिचारिणी देवींस्वजीवींदोंठायीं भक्ति-

हीअव्यभिचारिणी १४ हेदोषअन्यभक्तीचे आतांयाचेविलक्षण अनन्य-भक्तिचेतीन्ही गुणनेआइकाअसे १५ सर्वप्रियेंज्यानिमित्तें प्रियजोनि-र्निमित्तचि तोस्वात्माहोयविश्वात्मा यानिमित्तात्मभक्तिनें १६ उपासकां-चा जोआत्मा तोउपास्यपणेंस्फुरे तेंह्यांचअव्यवहिता भक्तिकींनविटे-कधीं १७ ज्याआत्म्यार्थउपास्याची करीभक्तिउपासक त्यासीस्वऐक्य कळतां भक्तिअव्यभिचारिणी १८ अनन्यभक्तितेऐसी याश्रीगीतेंनव-र्णिली नेणूनिहारहस्यार्थ यथास्वमतिबोलती १९ भेदवाद्यांसअद्वैत बोलतांउडतेंमत आणित्यालारहस्यार्थ नसूचतिह्मियेरितीं २० मता-भिमानीज्ञानीही झालेंआश्चर्यथोरहें निर्गुणोपासनामात्रीं वाहतीअ-भिमानजे २१ सगुणींप्रीतिमगकां आत्माकळलियावरी ह्मणतीयास्त वअसा भक्तिमार्गनवर्णिती २२ निर्गुणात्मत्वकळणें ज्ञानेंतेंज्ञानबोलि-जे त्याज्ञानेंसगुणप्रेमें अद्वैतींभक्तिबोलिजे २३ ज्ञानावांचूनिभक्तीचें रहस्यनकळेकधीं भक्तिवांचूनियांकष्ट ज्ञानाचीस्थितिबाणणें २४ त्या-ज्ञानेंसगुणींप्रेम अद्वैतेंभक्तिबोलिजे अधिष्ठानींदिसेविश्व तेंसाक्षी ईशआपण २५ कल्पूनिदाविहेंज्ञान भक्तिचेंतत्त्वबोलिलें भक्तां चतुर्विधांमध्यें जैसींआर्तादिलक्षणें २६ ज्ञानीलक्षणचौथ्याचें भज-नाज्ञानवेगळें जोवासुदेवतंतूतें ज्ञानेंज्ञाननगींपटीं २७ त्यातेंपाहे भजनहें भक्तियालागिंबोलिजे बहूनांजन्मनामंते ज्ञानवान्मांप्र-पद्यते २८ वासुदेवःसर्वमिति शेवटींहेंचिबोलणें तोवासुदेवतोआ-त्मा निर्निमित्तचिआवडे २९ तेचिआवडिहेभक्ति अज्ञानेंनघडेकधीं नेणूनियांरहस्यातें अज्ञत्वींभक्तिवर्णिती ३० निर्गुणोपासनामात्र॥ ज्ञात्यासिह्मणतीपुरे गीतेंततोंभक्तियोर अद्वैतज्ञानरूपिणी ३१ गी-तार्थजाणेतोएक वारवाणीभक्तिजेअसी श्रीकृष्णाहीहेंचिबोले अध्या-यीं अठराविया ३२ गीतार्थवर्णनफळ ज्याश्लोकींबोलिलास्वयें अष्टादशाध्यायश्लोक येरितींबोलिलाहरी ३३ श्लोक यइ दं परमं गुह्यं मद्भक्तेष्वभिधास्यति भक्तिंमयिपरांकृत्वा मामेवैष्यत्यसंशयः॥ ६८॥ ऐसा अष्टादशाध्याय श्लोक श्लोकार्थतोअसा कींजोहेंगुह्यपरम सांगेपावेचतोमला॥ ३४॥

कैसेंयांश्रोतयांमीजी सांगावेंकवणेरितीं वक्ताह्मणेलतरितें याश्लोकींकृ-
ष्णाबोलतो ३५ कींमाझेभक्तत्यामध्यें माझेठायींचभक्तिजे करूनिथोरते
सांगे तोपावेमजनिश्चित ३६ अर्थआणीकहीहोतो कींहेंसांगेलगुत्यजो
पावेलमाझेठायींतो भक्तिथोरकरूनियां ३७ परंतुहाअर्थयेथें बोलतांबा-
धलागतो कींसांगण्याचेंफळतो नव्हेजेंत्यासपावणें ३८ करिभक्तिहितो
त्यातें पावेलचिनसंशय तेव्हांभक्तांतगीतार्थ कथनाचेंनहेंफळ ३९मा-
झेठायींभक्तितीतें जोथोरकरूनीवदे तोपावेमजहाअर्थ मुख्यआणिअ-
बाधित ४० तरिज्ञानावीणमुक्ती नघडेभक्तिसाध्यते मागतीभक्तिनेंमुक्ती
ह्मणालतरिआइका ४१ मुक्तिश्रवणमात्रेंची परीक्षित्पावलापरी श्रव-
णेंचितयालभ्य ज्ञानवैराग्यभक्तिही ४२ तैसेंगीतार्थकथन भक्तिथो-
रकरूनिजो सांगेलतोज्ञानहीन हेंकदापिनबोलवे ४३ रहस्यचिनजाणे
जो आत्मैक्यतत्त्वभक्तिचें तोभक्तिथोरकरुनी कायभक्तांतवर्णिल ४४
तस्मात्आत्मज्ञहोत्सातां ज्ञानसिद्धीसपावला तोगीतार्थअसावर्णी॥
स्थितिबाणेतयासही ४५ मातेंपावेह्मणेकृष्णा तेंत्याचेंहेंचिपावणें कीं-
भक्तियोगेंजेसिद्धि तेचिगीतार्थवर्णन ४६ परीक्षित्श्रवणेंसिद्ध हें
गीतार्थनिरूपण तस्मात्गीतार्थतोमुख्य कींजेंमुख्यत्वभक्तिचें ४७
द्वैतभक्तीनव्हेतेतों त्रिदोषाभक्तियास्तव लक्षणत्रयअद्वैत युक्ततेभ-
क्तिकेवळ ४८ हेभक्तिथोरकरुनी गीताटीकानिरूपण मुख्यहेंचरमा
ध्याय श्लोकींयास्पष्टसाधिलें ४९ कोणीनिर्गुणमात्रींच ज्ञानमार्ग
उपासना करुनीसगुणप्रीती निषेधतितत:पर ५० बहुक्लेशेंतयासिद्धि
आणिआत्मज्ञहोउनी भजतांसगुणींऐक्य शीघ्रसिद्धीसपावती ५१हें-
चियाद्वादशाध्यायीं बोलेलभगवान्स्वयें प्रश्नोत्तरींअर्जुनाच्या तरी-
तोअर्थमोडती ५२ कींजयाकळलाआत्मा तेहीसगुणसेविती हेंसिद्ध
होतेंह्मणुनी अर्थहीमोडितीबळें ५३ ह्मणतीहेज्ञानहीन सगुणो
पासनापर तरीज्ञानाहुनीथोर अज्ञकेसेंवदेहरी ५४ भक्तजेससमाध्या-
यीं चतुर्विधनिरूपिले ज्ञानश्रेष्ठचहूंमाजी तेथेंहरिचबोलिला ५५ते-
थेंज्ञानाहुनीअज्ञ ह्मणेलश्रेष्ठजेधवां सर्वज्ञाचीद्विधावाणी परस्पर
विरुद्धकीं ५६यालागींभक्तजेयेथें मुक्तआणीकसंमत ह्मणेश्रीकृ-

कृष्णतेज्ञानी अज्ञानीहेंह्मणूंनये ५७ सगुणोपासकज्ञानी तेयुक्तममसं-
मत म्हणूनिमगसांगेल निर्गुणोपासनापर ५८ तेह्मांअयुक्ततेंआणि
असंमतहिभावहा नबोलूनिहिबोलेल कींतेकष्टतियारूतव ५९ निर्गुणो
पासनामात्र करितीत्यांसबोलहा नसोसेह्मणुनीयेथें करितीक्लिष्टकल्प-
ना ६० ह्मणतीबोलिलेहेजे निर्गुणोपासनापर तेतोवेदाभिमानीजे ॥
आत्मज्ञामाजितेअसे ६१ श्लोकांतपांचव्यादुःखं देहवद्भिरवाप्यते म्हणू-
नीबोलिलाकृष्ण याचाहाभावकाढिती ६२ परंतुअर्जुनप्रश्न असतांये-
रितींजरी तरीहाअर्थघडता अन्यथाकल्पनावृथा ६३ आणिश्लोकचतु-
र्थांत त्याचींजींलक्षणेंस्फुटें पाहतांसाधनेंत्यांचीं नसाधेगोष्टिहेतयां
६४ जेइंद्रियांतेंदमिती सर्वत्रसमबुद्धिजे तेकसेअभिमानीजे सर्वभूत
हितींरत ६५ श्लोकांतपांचव्यादुःखं देहवद्भिरवाप्यते ह्मणूनिबोलि-
लात्याचा अर्थयेथेंअशारितीं ६६ कींदेहवंततेदेहीं जीवचित्प्रति
बिंबजो तेंबिंबनिरूपाधित्वें अव्यक्तत्वेंउपासिती ६७ त्यादेहवंतींदुः
खेंहीं अव्यक्तगतिपाविजे येथेंदेहाभिमानीजे म्हणावेकांअहोबळें
६८ यालागिंदेहाभिमानी ज्ञानींहेंतोंनबोलवे सगुणीप्रियहीअज्ञ॥
बोलिलाहेंनबोलवे ६९ कोणीह्मणतिकींयेथें अधिकारधनंजया देखू-
निबोलिलाश्रेष्ठ सगुणोपासनापर ७० तरीत्याचीकायभीड कींतया
कारणेंमृषा ज्ञानियांहूनिअज्ञान श्रेष्ठत्वेंएथबोलिला ७१ आतांह्मणाल
कींत्याला अधिकारनसोनिही भजेह्मणींनिर्गुणींतो याभावेंबोलिला
असे ७२ तरीपार्थरियानाना याअध्यायींनबोलतां कींध्यानींचित्तयारे-
ना तरीअभ्यासतूंकरी ७३ अभ्यासहीनव्हेतेव्हां माझींकर्मेचआचर
इत्यादिक्रमजोबोले तोअज्ञश्रेष्ठकांह्मणे ७४ निर्गुणोपासनातूंज नठा-
केजरिअर्जुना सगुणोपासनानिष्ठ होयहेंकांनबोलवे ७५ श्रेयोहिज्ञा-
नमभ्यासात् ज्ञानाद्ध्यानंविशिष्यते याहिश्लोकींएकएका परीसश्रे-
ष्ठबोलिला ७६ ठाकूनियांस्वाधिकार ह्मणींउंचपदाप्रती ज्ञातांहोईल
हाकष्टी असेंकांहोनशंकला ७७ आतांहेअर्जुनालागीं सगुणोपास-
नाजरी बोलिलाह्मणतांतोही आत्मज्ञचिनअज्ञतो ७८ पूर्वाध्यायींप-
हिलिया श्लोकींअर्जुनबोलिला कींमाझामोहयागुह्य अध्यात्मेंसर्व

नासला ७९ तस्मात्अर्जुनहीज्ञानी ज्ञानीसगुणसेवक तेंसंमतश्रीह-
रिला नअव्यक्तउपासक ८० सगुणप्रीतिमगकां चिदात्माकळल्यावरी
ज्ञानीस्वमुखचंद्रींहा स्वकलंकनिरूपिती ८१ वत्सापहरणींब्रह्म स्तुति
भागवतामधें तिचीटीकाम्रिचरणीं तेथेंहापक्षखंडिला ८२ चरणींप-
हिल्याकांहीं कांहींतिसरियांतही हापक्षवामनमुखें श्रीहरीनेंचिखं-
डिला ८३ तैसेंचवामनमुखें हरिनामसुधेंतही देशभाषेंचकरुनी॥
पक्षहादूषिलाअसे ८४ तैसाचसंस्कृतग्रंथ श्रुतिसारह्मणूनियां हा-
शकरंकेंतवाद्यांचा पक्षतेथेंहिदूषिला ८५ आत्माचकळलातेव्हां गु-
रुभक्तीहिकांअसें पुसतांतेंकृतघ्नत्व परिहारार्थबोलती ८६ तुम्ही
ब्रह्मवृह्मालाही कांकृतघ्नत्वपूसतां निमित्तमागतीकांहीं गुरुभक्त्य-
र्थदाविती ८७ गुरुभक्तीनिमित्तेंजें त्यानिमित्तेंचईश्वरा सगुणाला
नभजती सर्वहीज्ञानमानितां ८८ गुरूचीआणिदेवाची करितांभक्ति
जेगुरु बोलिलाअर्थतेयाला प्रकाशतिह्मणेश्रुति ८९ श्रुतिः यस्य
देवेपराभक्तिर्यथादेवेतथागुरौ तस्यैतेकथिताह्यर्थाः प्रकाशंतेमहा-
त्मनः श्रुत्यर्थकींभक्तिज्याची उत्कंठेंपरमेश्वरीं जशीदेवीतशीभ-
क्ती गुरूचीहिकरीजरी ९० त्यालाजेबोलिलेअर्थ गुरूनेंशास्त्रसंमत
प्रकाशतीतेतयातें तेव्हांजेव्हांभजेअसा ९१ ज्यादेवासारिखीभक्ती गु-
रूचीश्रुतिबोलते त्यादेवाचीचहेभक्ती राकितीउडवूनियां ९२ तस्मात्
गुरूचीदेवाची आत्मेकाभक्तिजोकरी त्यालागुरूकृआल्याची स्थिति
बाणेनअन्यथा ९३ आत्मत्वश्रवणेंतेजें साक्षात्कारत्वमानिती त्यां-
चींहींबोलणींशास्त्री पांडित्याच्याबळेंअशीं ९४ गुरुसेवाकृतघ्नत्व प-
रिहारार्थजेधवां नज्ञानपरिपाकार्थ स्वमुखेंबोलतीअसें ९५ ज्ञानाभि-
मानतोहाची असेहेंफोलबोलणें ज्ञानीनिरभिमानीहि कष्टतीसगु-
णाविण ९६ अर्जुनाच्याप्रश्नमिषें हेंचिबोलेलमाधव अर्जुनेंप्रश्नकां
येथें केलातोहेतुआईका ९७ श्लोकद्वयेंवासुदेवें पूर्वाध्यायांतशेव-
टीं वर्णिलाभक्तआत्मज्ञ तेथेंअर्जुनशंकला ९८ हेंबरेंकींभजनिते
निर्गुणातेंचितेंबरें करूंहाप्रश्नसर्वज्ञा प्रतिहेंधरिलेंमनीं ९९ करीलप्रश्न
याभावें श्रीकृष्णाप्रतिअर्जुन तेयूनियांसमप्श्लोकी संगतिश्लोकहेपृथक्१००

अर्जुनउवाच.

श्लो० एवंसततयुक्तायेभक्तास्त्वांपर्युपासते॥ ये-
चाप्यक्षरमव्यक्तंतेषांकेयोगवित्तमाः॥१॥श्रीशं

टी०स०-ऐसेतत्त्वींससायुक्त भक्तजेभजतीतुतें कोणीनिर्गुणमात्रातें॥
त्यांतउत्तमकोणते १ आर्या- संततयुक्तअसेजे उपासितीभक्ततुज
तुझ्याचिमतें अक्षरअव्यक्तभजति त्यांतहितेकोणयोगवित्तमते १ दो-
हा- जेसेवततुमकोंसदा करीकरमकेसाज अच्छरब्रह्मजेंभजत वहें
कोंनहींराज १ ओंवी - तूंविश्वरूपह्मणूनकरितीभजन एकअक्षर
अव्यक्तऐसेंजाणून तरीदोहींमध्येंश्रेष्ठकोण तेंसांगमजप्रती १ अभं०
जाणुनिश्रीपतीचेंमन द्वादशप्रसंगींअर्जुन १ जीवींविचारीकींहीन हें-
चअसत्यासंतत २ मगआपणवंचूंनये देवादिसेअंतराये ३ तरीविश्व
रूपाचिया प्रशंसतीवाक्यमया ४ तरीअव्यक्तचांगलें किंवाकृष्णारूप
भलें ५ बरेंएकवेळांपुसों मगतैशास्थितींवसों ६ म्हणूनीबोलेहर्षम
य अहोयादववंशराय ७ असेतत्त्वींसदायुक्त भक्ततुजजेभजत ८को-
णीनिर्गुणमात्रातें त्यांतउत्तमकोणते ९ सांगेमहाराजभक्ताच्या प्रीती
ठेवातुकयाच्या १०॥१॥

श्रीभगवानुवाच

श्लो०-मय्यावेश्यमनोयेमांनित्ययुक्ताउपासते
श्रद्धयापरयोपेतास्तेमेयुक्ततमामताः॥२॥श्रीशं

टी०स०-मनघालूनिमद्रूपीं स्वरूपींनित्ययोजले भजतीआत्मभक्ती-
नें तेथोरमजसंमत २ आर्या- ठेवुनिमजवरिमनजे परमश्रद्धाध-
रूनिहेअन्य मातेंउपासितीजे तेमजलायुक्ततममहामान्य २ दोहा-
जोमोमेंमनराखिकें सेवतसेवकभाय बहुश्रद्धासोंजगतसो सब
तेतेंअधिकाय २ ओंवी- माझेगयींमनन्यून श्रद्धापूर्वककरीभ-
जन तोभक्तमजपावेजाण निश्चयेंसीं २ अभंग- बोलेभगवान
दासा निजमानसामद्रूपीं १ योजुनियांस्वरूपींमन हेंसाधननित्या-
चें २ आत्मभक्तीनेंभजती जयांचित्तींतेथोर ३ मजसंमतपांडवा

तुकाबरवावाटतो ४॥२॥

श्लो०-येत्वक्षरमनिर्देश्यमव्यक्तंपर्युपासते॥
सर्वत्रगमचिंत्यंचकूटस्थमचलंध्रुवम्॥३॥श्रीः

टी०स०-क्षरेनाबोलवेनात्या अव्यक्ताचउपासिती अचिंत्यसर्वत्र लिप्त नजेंअढळशाश्वत ३ आर्या- अव्यक्तध्रुवअक्षर सर्वगज्या निर्गुणांतमननचळ कूटस्थअनिर्देशाहि उपासितीजेअचिंत्यआणि अचळ ३ दोहा- अनिर्देसअच्छरवही ध्यावतअचलअरूप सर्वत्रगप्रकृतिपरे अजरअचिंत्यअरूप ३ ओंवी- जेंअक्षरअनिर्वाच्यअव्यक्तजाण तेंसर्वत्रव्यापकसंपूर्ण अंतःकरणासनित्यअगोचरजाणून त्याचीउपासनाकरिती ३ अभंग- नात्याबोलवेक्षरेना उपासनाजरीत्याची १ अव्यक्तींलागेचित्त सर्वअलिप्तअचिंत्य२॥ जेंअढळशाश्वत श्रुतीसंमतजाणवी ३ तुकानेथिंचारहिवासी गुरुदासींपावला ४॥३॥

श्लो०-संनियम्येंद्रियग्रामंसर्वत्रसमबुद्धयः
तेप्राप्नुवंतिमामेवसर्वभूतहितेरताः॥४॥श्रीशं

टी०स०-आटोपुनींइंद्रियांतें सर्वत्रसमबुद्धिजे मातेंचिपावतीतेंही सर्वभूतहितींरत ४ आर्या- सर्वत्रतुल्यदृष्टी इंद्रियगतिचें करूनियांदमन सर्वप्राणिहितींजे तत्परपावतिमलाचतेअमन ४ दोहा- सबइंद्रिनकोंरोंकिकें सबकोंलखतसमान सबजीवनकोहितकरत मोहिलखेयहिग्यान ४ ओंवी- इंद्रियसमूहनेमून सर्वाठायींबुद्धीसमानधरून सर्वहितींतत्परहोऊन तेमजपावतीगाअर्जुना ४ अभंग इंद्रियांतेंआटोपुनी स्वात्मज्ञानीचोखजो १ समबुद्धीनेंसर्वत्र नेणेसुद्रउत्तम २ जेहोमातेंचपावती क्रियाशक्तीसहित ३ तुकाजेसासर्वभूतीं रतहितींनिर्मळ ४॥४॥

श्लो०-क्लेशोऽधिकतरस्तेषामव्यक्तासक्तचेतसाम्
अव्यक्ताहिगतिर्दुःखंदेहवद्भिरवाप्यते॥५॥श्रीशं

टी०स०-कष्टीअधिकतेहोती अव्यक्तींचित्तयोजितां अव्यक्तगतितेंदेही दुःखेंपावतियास्तव ५ आर्या- अव्यक्तसक्तमनजे होतातिक्लेशत्यां-चियादेहीं अव्यक्तगतीतेंबा बहुतक्लेशेंचिपावतीदेही ५ दोहा-ति-न्हेंकष्टबहुहोतहे ब्रह्मिलगावेचीत रूपरेखज्याकोंनहीं दुखकोंलहि-यतमीत ५ ओंवी- कष्टेंकरूनअव्यक्तींमननेमिती त्यांसिक्लेशचि होती अव्यक्ताचीगतीदुःखेंपावती देहवंतहे ५ अभंग-कष्टहोती तेअधिक तेमीऐकसांगतों १ चित्तयोजितांअव्यक्तीं देहासक्तिमुक-ला २ देहींगतींतेअव्यक्त मनाबूजतअर्पूनी ३ तुकापावेनानादुःखें यास्तवतींखेंपावती ४॥५॥

श्लो०-येतुसर्वाणिकर्माणिमयिसंन्यस्यमत्पराः
अनन्येनैवयोगेनमांध्यायंतउपासते ॥६॥श्रीशं

टी०स०-मातेंचिमानुनीथोर कर्मेंसर्वसमर्पिती तरीअद्वैतयोगे-ची मातेंध्यातीउपासिती ६ आर्या- माझ्याठायींसर्वहि कर्मेंजेअ-र्पुनीहिमत्परते ध्यातीउपासितीमज अनन्यत्यांचानयोगतोपरते ॥६ दोहा- जोसबकरमनिकरतहे अरपनमोकोंजान ध्यावतकेवलभ-गतिसों ओहिउपासनग्यान ६ ओंवी-सर्वकर्मेंमाझ्याठायीं अर्पि-तीजाणूनिमाझीसोयी मजध्यातीअहर्निशींपाहीं माझेंध्यानसर्वदा॥६ अभंग- मातेंमानुनीयांथोर सोडीघोरअन्यत्र १ समर्पितीसर्वकर्मे विधीवर्मेंसूचक २ तरीअद्वैतयोगेंची बुद्धित्यांचीसोडीना ३ उपासिती ध्यातीमातें तुकयाचित्तेंसमतोल ४॥६॥

श्लो०-तेषामहंसमुद्धर्त्तामृत्युसंसारसागरा-
त् भवामिनचिरात्पार्थमय्यावेशितचेतसाम्७

टी०स०-ऐसींचित्तेंमजमधें त्यांचामीभवसागरीं पार्थानलावितांवे-ळ होतोंकेवळतारक ७ आर्या- कुंतीतनयात्यांचा दुःखप्रदमृत्युयु-क्तभवसिंधू अरवूनिउद्धरींमी नेरेत्यांलागिदीनजनबंधू ७ दोहा-मृत्युसहितउदधीभव ताकोंकरतउधार मोमेंचितराख्योउन नबहुभा-

यनिरधार ७ ओंवी– मीउद्धरींनयांसीं भवसागरींपरियेसीं चित्त-
माझेठायींनेमिसी तारकत्यांतेंहोतसें ७ अभंग– मजमधेंऐसेंचित्तें
झेंपावतेजेझाले १ भवसागरींत्यांचामी अंतर्यामींतारकू २ वेळनला-
वितांपार्था ऊर्ध्वपंथापाठवीं ३ तारकहोतोंतुकयासम प्राचीनश्रमहा-
रूनी ४॥७॥

श्लो० मय्येवमनआधत्स्वमयिबुद्धिंनिवेशय
निवसिष्यसिमय्येव अतऊर्ध्वंनसंशयः॥८॥

टी०स०– यालागींमनमद्रूपीं स्वरूपींबुद्धिघालुनी मजमाजीचमग
तूं प्रवेशासिनसंशय ८ आर्या– ठेवींमजवरिमनतें पार्थाबुद्धीस
हीनदेपरतूं निःसंशयमजमाजी प्रवेशसीपांडवाअतःपरतूं ८ दो-
हा– तातेंअर्जुनबुद्धिमन मोहिमेंतूंराख यउआगेंमोदेहमों बसे
हेतुअभिलाख ८ ओंवी– योगबळेंकरूनी मनबुद्धीमाझेठायीं
अर्पूनी स्वस्वीहोसीलमनमिळणीं यांतसंशयनसेकीं ८ अभंग.
मनमद्रूपींयालागीं असलागींअसावें १ मलाबुद्धींततूंघालीं हाता-
स्वालींअक्षर २ मगतूंमजमाजीचरें चराचरेंविरहीतू ३ प्रवेशासीनासं-
शय गवसेसोयतुकयाची ४॥८॥

श्लो०– अथचित्तंसमाधातुंनशक्नोषिमयिस्थि-
रम् अभ्यासयोगेनततोमामिच्छाप्तुंधनंजय९

टी०सम०– आतांचित्तस्थिरकरूं शकेनासिमदंतरीं अभ्यासेंप्रासिवी
माझ्या इच्छाकरिंधनंजया ९ आर्या– जरिशक्यनहोयतुला मज
माजीअचळमनसमाधानें तरितूंमजपावाया इच्छींअभ्यासयोगसं-
धानें ९ दोहा– जोतूंमोमेनहिसके अपनोचित्तहराय करिअभ्या-
समोंमिलनकों मोहिनिरंतरध्याय ९ ओंवी– तुझियाचित्तानये
स्थिरपण अभ्यासकरींआपण योगाभ्यासेंकरून पावसीधनंज-
या ९ अभंग– स्थिरकरूंचित्तआतां अभ्यासितांयेईना १ मदंतरीं
नाप्रवेशी तदुद्देशींसांगतों २ अभ्याससप्राप्तीची सव्यसाचीकरीइच्छा ३

धनंजयासहजेंमग लागेलागतुकयाचा ४॥९॥ ॥श्रीमत्सच्चिदानंदा॰

श्लो॰-अभ्यासेऽप्यसमर्थोऽसिमत्कर्मपरमोभ-
व मदर्थमपिकर्माणिकुर्वन्‌सिद्धिमवाप्स्यसि१०

टी॰स॰-अभ्यासहीनकरवे करींकर्ममदर्पण मत्कर्मेंकरितांज्ञानी तूं त्यासिस्थितिपावसी १० आर्या- अभ्यासनहोयजरी तरिमत्प्रीत्य-र्थविहितकर्मकरीं करितांमदर्थकर्में पावसितूंसिद्धिआत्मसौख्यक-री १० दोहा-जोअभ्यासनकरसके करमसमर्पणमोहि मेरेकरमन-करतहैं सिद्धहोयगीतोयी १० ओंवी- अभ्यासहीजरीनकरवे तरीक-र्मसजसमर्पावें कर्मकरितांभावें इच्छिलीसिद्धिपावसी १० अभंग-नकरवेअभ्यासही ऐसीकांहींअडचण १ मदर्पणकरीकर्में होकांवर्में-लनेसीं २ ज्ञानीमत्कर्मेंकरित प्राक्‌संचीताजाळित ३ तूंयास्थितिसीपा-वसी जेतुक्यासीफलभगती ४॥१०॥

श्लो॰-अथैतदप्यशक्तोऽसिकर्तुंमद्योगमाश्रितः
सर्वकर्मफलत्यागंततःकुरुयतात्मवान्॥११॥श्रीः

टी॰स॰-हेंहीनव्हेतरिमन जिंकींहोयमदाश्रित सर्वकर्मफळेंटाकी फळशब्देंस्फरवस्पृहा ११ आर्या-हेंहीजरितुजनोहे तरिकरिंमाझ्या-चिआश्रयस्वच्छ जिंकुनिमनहेंपार्था टाकावेंसर्वकर्मफळतुच्छ ११ ॥ दोहा-यहजूंतूंनहिकरिसके मोहिसरनअनुराग सबकरमनकेफ-लनकों अर्जुनदेतूंत्याग ११ ओंवी-कर्महीजरीनकरवे तरीमाझेपा ठींरिघावें कर्मफळटाकावें स्फरवस्पृहा ११ अभंग-हेंहीनव्हेमन-तरी स्वाधिनकरीपुरतें १ मदाश्रितसख्याहोरे मगमोहरेगतलाभु २ त्यागींफळेंसर्वकर्मी नित्यधर्मींवासना ३ फळशब्देंस्फरवस्पृहा क-रीतुकाहाआपुला ४॥११॥

श्लो॰-श्रेयोहिज्ञानमभ्यासाज्ज्ञानाद्ध्यानंविशि-
ष्यते ध्यानात्कर्मफलत्यागस्त्यागाच्छांतिरनंतरं१२

टी॰स॰-अभ्यासाहूनिविश्वास ज्ञानतेंध्यानत्याहुनी श्रेयकर्मस्फळ

त्याग ममसुक्तिजितामग १२ आर्या- ज्ञानहिअभ्यासाहुनि शुभकरतेंध्यानत्याहुनीहिपर त्याहुनिकर्मफळाचा त्यागत्यागेंचि शांतियाउपर १२ दोहा- ग्यानभलोअभ्यासतें तासोंध्यानविशेख फलत्यागताते भलो ताते शांतिनिहिलेख १२ ओवी- अभ्यासाहुनीज्ञानश्रेष्ठ ज्ञानाहूनिध्यानवरिष्ठ ध्यानाहूनित्यागविशिष्ट तोजीवन्मुक्तकीं १२ अभंग- अभ्यासाहूनिविश्वात्मा सच्चिदात्माओळखे १ तैंगाज्ञानध्यानत्याला विशेषालासृजीतें २ श्रेयकर्म फ़लत्याग पावेलागआमुचा ३ तुकाह्मणेजीवन्मुक्त हरिभक्तचांगले ४॥१२॥

श्लो०- अद्वेष्टासर्वभूतानांमैत्रःकरुणएवच॥
निर्ममोनिरहंकारः समदुःखसुखःक्षमी॥ १३

टीका-समश्लोकी- नकरीसर्वभूतांचा द्वेषमैत्रदयाळुजो मीमाझेंनजयादुःख सुखतुल्यक्षमाजया १३ आर्या- मैत्रक्षमीसदय ही सर्वाभूतींसदैवअद्वेष्टा निर्ममनिरहंकारी ज्याचीदुःखींसुखींहि समचेष्टा १३ दोहा- द्वेसनकाहूंसोंकरे मित्रभावकरिजान अहंकारममतानजे सुखदुखजाहिसमान १३ ओवी- सर्वभूतींद्वेष नाहीं मैत्रीदयाळुपाही सुखदुःखनेंही समसमानमानीतसे १३ अभंग- भूत्रचाळकूपरेभू जाणेसर्वात्माविशेषू त्याचिलागानुठीद्वेषु पैंगातोचीनिर्वैर १ जीवनरंगाचसारिखें होयनेवींजोहरीखे॥ करुणामैत्रीतेवींदेखे भूतिंभावीदयेला २ मीपणागेलेंगाजयाचें॥ तेथेंमाझेंऐसेंवाचे नाशिवेतोदुःखाचें खतकथींउकलीना ३ तुका वंदीसदाज्याला क्षमाधरेसत्यत्याला कष्टींदेखेजोसुखाला अनुपमसाधुतो ४॥१३॥

श्लोक- संतुष्टःसततंयोगीयतात्मादृढनिश्चयः मय्यर्पितमनोबुद्धिर्योमद्भक्तःसमेप्रियः१४

टी०सम०- संतुष्टसर्वदायोगी स्थिरचित्तदृढव्रत मजमाजिमनो

बुद्धि असामद्भक्तमप्रिय १४ आर्या–संततयोगकरीजो मनो-
जयानेंसदैवसंतुष्ट अर्पीमनबुद्धिमला दृढनिश्चयभक्तजोमला
इष्ट १४ दोहा–सदारहेसंतोरखसों मनराखेनिजहात प्राणबुद्धि-
मोंमेंधरे बहुप्यारोमोसात १४ ओंवी–योगीतृसस्रखेंसी स्थि-
रकरूनिमनासि मजमाजीमनबुद्धिअर्पीनिमेंसी तोचिभक्तमम-
प्रिय १४ अभंग–धालेंमनतोचितृस योगमार्गातिचालत सर्वदा-
हीअखंडित जनाहितनिवेदी १ नायकतांतोक्षोभेना उपरोधेंदुख-
विना स्थिरचित्ताचीवासना दृढव्रतयानांव २ मनबुद्धीसकालवी
दोघांबांधूनपालवी जोकांआलाआसुचेगांवीं विडापाउडवाहाया
३ तुकाविनवितोतया माझादासह्मणूनियां प्रियत्यागेंत्यासुप्रि-
या मीगाप्रेमेंआलिंगीं ४॥१४॥

श्लो०–यस्मान्नोद्विजतेलोकोलोकान्नोद्विजतेचयः हर्षामर्षभयोद्वेगैर्मुक्तोयःसचमेप्रियः१५

टी०स०–नजास्तवभितीलोक लोकांपासूनिजोनभी हर्षक्रोधत्रा-
सचिंता नसेतोहीमजप्रिय १५ आर्या–भीतीलोकनज्या-
ला लोकांभीतीनजोमलाभजतो हर्षक्रोधभयानीं उद्वेगेंमुक्त
आवडेमजतो १५ दोहा–भयकाहूकोउनरही भयकाहुतेंनदे-
त हररवक्रोधदोऊतजे सोमोकोहरिलेत १५ ओंवी–ज्यापासूनि-
लोकनह्रतीदुःखी लोकांपासावआपणअसेसुखी हर्षक्रोधभयउद्वे-
गनधेविशेषीं तोचिभक्तमजप्रिय १५ अभंग–बुबुळेंभ्रमतांच-
क्षाळी बातेंअंदोळुकमळीं नक्षोभवीभूतावळी ऐसेंज्याचेंवागणें१
तोहीलोकांपासूनियां त्रासनेघेगुरुराया जीवजेवींपाळीकाया ऐ-
सासदासंरक्षी २ हर्षक्रोधदोन्हीनाहीं त्रासनघेतापदेहीं सुलक्ष-
णुऐसामही वरीमाझाआवडता ३ तुकावंदीत्याचेंपद उणेंवर्णी-
ज्यागोविंद जनामाजीत्याआनंद विजनींहीत्याहोनी ४ ॥१५॥श्री:

श्लो०–अनपेक्षःशुचिर्दक्षउदासीनोगतव्यथः सर्वारंभपरित्यागीयोमद्भक्तःसमेप्रियः॥१६

टी०स०- निस्पृहीशुद्धजोदक्ष उदासीनमनींव्यथा आरंभसर्वही टाकी आणिमद्भक्ततोप्रिय १६ आर्या- जोशुचिदक्षगतव्यथ निस्पृहजोपूर्णस्कगुणराशीन सर्वोद्योगत्यागी तोप्रियमजभक्त अनिउदासीन १६ दोहा- चाहकाहुंकीनाकरे रहेपुनीतउदास॥ सबआरंभहिकोंतजे रहेस्कमेरेपास १६ ओंवी- जयाअपेक्षा नसेकांहीं सदाशुचीदक्षपाहीं कर्मारंभटाकूनही असेतोमद्भक्त प्रिय १६ अभंग- लोकपूजनींनागुंते शुद्धवासनाच्याहितें शाहा- णाबागवीलोकांतें हेदक्षताचोखट १ गृहदारास्कनस्कता उदासीनु भाग्ययेतां व्यथानमानीजोचित्ता भागवतींकदर्यु २ करीनकामफ- ळपावों ऐसानधरीचलाहो आरंभाससरीपावो जान्हवीचाकापडी ३ असामद्भक्ततोप्रीय नाहींयाविषयींसंशय तुकानिजानंदेंगाय तेथेंकानमीदेतों ४॥१६॥

श्लो०-योनहृष्यतिनद्वेष्टिनशोचतिनकांक्षति
शुभाशुभपरित्यागीभक्तिमान्यःसमेप्रियः १७

टी०स०- नहर्षेनकरीद्वेष वांछाशोकनजोकरी टाकींशुभाशुभेंआ- णी भक्तमस्त्रियतोनर १७ आर्या- हर्षद्वेषनसेज्या नकरीशोक स्पृहामहाघोर टाकीशुभाशुभांजो प्रियमजलाभक्तियुक्ततोथोर१७ दोहा- प्रियपायेआनंदही अप्रियलहेनदेख सोंचकाहुकोंनहिक- रन नहिंशुभअशुभविशेख १७ ओंवी- नाहींहर्षनाद्वेषशोक नकरीकांक्षेचेंस्कख- शुभअशुभत्यागीदेख तोभक्तमजप्रिय १७॥ अभंग- हर्षद्वेषांविरहित वांछाशोकनधरीत टाकीपाउलेंशु- भांन अशुभांतत्यातुल्य १ आणिमद्भक्तमजला प्रियऐशागुणीं झाला एकुलताएकआवडला वृद्धबंधेंबाळकु २ कामनांस्तवभ- क्तीबारे कोस्याबधीकरणारे तुकानिष्कामसखारे जन्मोजन्मींदुर्लभ

श्लो०-समःशत्रौचमित्रेचतथामानापमानयोः
शीतोष्णसुखदुःखेषुसमःसंगविवर्जितः१८॥

टी०स०- शत्रुमित्रींसमतसा सन्मानींअपमानिंहीं शीतींउष्णींसु-

खींदुःखीं समधीरअसंगजो १८ आर्या- समशत्रुमित्रज्याला समानतैसाचिमानअपमानीं त्यागीजोसंगातें शीतोष्णींसौख्य दुःखसममानी १८ दोहा- शत्रुमित्रकोंसमलखे सबेमानअपमान शीतउष्णसुखदुखतजे संगकरेनहिंआन १८ ओंवी- जयाशत्रुमित्रसमानजाण नाहींमानआणिअपमान शीतउष्णसुखदुःखसमान जयाआसक्ततानाहीं १८ अभंग- गाईचांग व्याघ्रखोटा नदीनेणेंयाबोभाटा शत्रुमित्रातैसाहोंटा तळींशाबुनालवे १ बाळपीडिलेंपूजिलें कल्पनेणेंतैसेंझालें शीतउष्णाउबगलें स्थळझाडनसोडी २ तेवींसुखदुःखांतरीं भजेसमानश्रीहरी समयींधीरपरउपकारी तुकाजैसानिःसंग ४ ॥१८॥ श्रीमहारकावासीयदुनं॰

श्लोक॰-तुल्यनिंदास्तुतिर्मौनीसंतुष्टोयेनकेनचित् अनिकेतःस्थिरमतिर्भक्तिमान्मेप्रियोनरः॥१९॥

टी॰स॰-मानीनिंदास्तुतीतुल्य तुष्टलाभेंजशातशा निराश्रयस्थिरमति आणिमद्भक्ततोप्रिय १९ आर्या- निंदास्तुतितुल्यजया गेहत्यागूनिभक्तिलासजला संतुष्टयथालाभें मौनीस्थिरबुद्धितो रुचेमजला १९ दोहा- स्तुतिनिंदाएकसिगनें गहेमानसंतोख जो नरस्थिरमतिरहे वहमोंभक्तबिशेख १९ ओंवी-स्तुतिनिंदासमानी आत्मलाभसंतोषदोनी निराश्रयस्थिरहोऊनी जोराहेतोमाझाभक्त १९ अभंग- मौनीअवचीकनेणें स्तुतिनिंदाकेलीकोणें तुष्टलाभेंतोषघेणें जैसातैसासंतत १ निराश्रयभगवंतीं ज्ञानें केलीशुद्धमती माझीभक्तीआचरती मार्गइतरांकळावया २ तोमप्रियकितीबाणू लटिकेंनव्हे तुझीआणू तुकाह्मणेधोरपणू देवसांडीआपुलें ३॥१९॥

श्लो॰ येतुधर्म्यामृतमिदंयथोक्तंपर्युपासते॥
श्रद्दधानामत्परमाभक्तास्तेऽतीवमेप्रियाः॥२०

टी॰-स॰- बोलिल्याचपरीजेहें धर्म्यामृतउपासिती श्रद्धालुयोरमीज्यांला भक्ततेबहुमत्प्रिय २० आर्या- पार्थाहेंधर्म्यामृत य-

थोक्तसद्भक्त्यासजेभजती विश्वासूनसरते प्रीतितयांचीअसेचम- जबहुती २० दोहा– यहधर्मामृतजूकह्यो ताकोंसेवेकोय श्रद्धा- जुतमेरोभगत सोसोंप्यारोहोय २० ओंवी– हेंधर्मामृत याचीउपा- सनाकरित तोजाणजीवन्मुक्त माझाभक्तपैं २० अभंग– बोलिल्या- चपरीजेंहें धर्मामृतजाणूनहें उपासितीसर्वदाहे आत्मभक्तीचोख टी१ श्रद्धाळूमाझ्यामार्गीं मीचथोरऐशालागीं भक्तिवांटीयाविभा- गीं भक्तजेकांममप्रिय २ तेहीप्रीतकितीसांगूं आतांआमुचाजीव लगूं त्याचीकीर्तीवर्णीचांगूं त्यासहीमीबोलतों ३ नाहींतरिगीता शास्त्र पुढेंजयाचेंवक्त्र अथवाऐकतीलश्रोत्र कायावाचामनोज्ञें ४ तेमीप्रीतीच्यापडिभरें मुगुटींवाईजेआदरें जैसातुकास्वाधिका- रें तैसामातेंतोप्रीय ५ ॥२०॥ ॥ इतिश्रीमद्भगवद्गीतायांयोगशा- स्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेभक्तियोगोनामद्वादशोऽध्यायः १२॥श्रीकृष्ण.

वामन.

इतिटीकासमश्लोकी अध्यायाद्वादशावरी.
श्रीपार्थसारथीकर्ता जोवामनमनोरथीं १२

अभंग.

ऐसेंबोलिलेंअनंतें सांगेसंजयनृपातें तैसाजन्मेजयातें वैशंपाय- नबोधितु १ गीताभीष्मपर्वआदीं कींहेंमुक्तिचीगवादी किंवालङि- वाळाखंदी वाहेसमर्थलोकीकीं २ येथेंअर्जुनाचाप्रश्न सगुणनि- र्गुणउपासन त्यासीबोलिलाभगवान भक्तियोगनिर्मळ ३ आतां त्रयोदशपुढें देवोवर्णीलसदृढें जेथेंपार्थप्रश्नगाढे जडमूढातार- क ४ तुकयासद्गुरुसंसर्गें द्वादशअध्याययामार्गें आलासमासीस अंगें ऐकिलाचऐकावा ५ ॥ ॥इतिगीतार्थबोधिन्यांश्रीम॰भ॰टी॰द्वा॰

अथत्रयोदशाध्यायप्रारंभः

वामन– सकलक्षेत्रक्षेत्रज्ञतत्वाय परमपुरुषाय श्रीवासुदेवायन- मः॥ ॥पूर्वाध्यायींवासुदेवें सगुणोपासनापर वर्णिलेंकींअनन्येंची॥

योगेंतेभजतीमज १ संसारसागरींत्यांचा होतोंउद्धारणारमी अ-
तिसत्वरकींमाझा त्यांसविश्वासयेरितीं २ अव्यक्तोपासकांमाझा न-
सेविश्वासयारूव तेकष्टनीभावऐसा नसेवैषम्यईश्वरीं ३ कल्पवृ-
क्षासिजोजेंसें मागेतेंसेंचितोतया फळदेत्यांतवैषम्य नसेयेरितिंई
श्वरीं ४ अनन्ययोगेंचतरी जोमीसगुणत्यामला भजतूंहीह्मणुनि-
यां याभावेंहरिबोलिला ५ कींमद्रूपींमनधरी मनसंकल्परूपतें रूपें
चरित्रेंहींमाझीं मनेंकरूनिआठवीं ६ आणिमाझ्यास्वरूपींतूं निज
बुद्धिप्रवेशावीं बुद्धिशब्देंचिनध्यावें कींस्वरूपींहिजेंनिघे ७ माझेचि
ठायींमनतूं धरींबुद्धिप्रवेशवीं याअर्थाचाभावऐसा कींभजेंदोंपरी
मज ८ सगुणाचेंभजनतूं करिसीपरिनिर्गुणीं नथारेचित्ततरितूं अ-
भ्यासकरिनिर्गुणीं ९ अभ्यासहीनकरवे तरिनिष्कामहोइतूं मदर्प-
णकरीतेंही नगकेतुजजेंधवां १० सर्वकर्मफलत्याग करीतूंचित्तनि-
ग्रहें ह्मणिजेटाकितूंकर्में आणिकर्मफळासही ११ भावकींसर्वहीध-
र्म टाकूनिस्रुखनिस्पृह होऊनियांभजमज जगदात्मत्वदृष्टिनें १२ क-
र्मसाध्यस्रुखेंतोच कर्माचींबोलिजेफळें तस्मात्कर्मफलत्यागें वासना
त्यागसूचिला १३ स्वर्गादिकफलत्याग ह्मणावातरिकर्मचि नकरीया-
सतींकैंची फळेंकींत्यागहाकरी १४ कर्मेकरूनिकर्माचा फलत्यागोप
देशहा ह्मणावातरिहाअर्थ पूर्वश्लोकींचबोलिला १५ कींअभ्यासन-
व्हेतेव्हां मत्कर्मपरहोयतूं मत्कर्मह्मणिजेजेव्हां निष्कामत्वेंमदर्पि-
त १६ याश्लोकींबोलतोंकींतें नटाकेजरिअर्जुना सर्वकर्मफलत्याग
करीहोऊनिआश्रित १७ यालागींत्यागकर्माचा येथेंबोलुनिहीपुन्हा
फळाचात्यागबोलूनी वासनात्यागसूचिला १८ कर्मेंचटाकीह्मण-
तां फलत्यागवदेलकां तस्मात्फलत्यागशब्दें वासनात्यागसूचि-
ला १९ सर्वधर्मान्परित्यज्य मामेकंशरणंव्रज बोलेलऐसेंअंतींही
अध्यायींअठराविया २० येथेंत्यागींफलत्यागें वासनात्यागसूचि-
ला कींजोह्यावासनाबद्ध तोवरीविधिकिंकर २१ नित्यकर्मनयेटा-
कूं जोवात्यस्रुखवासना कर्मत्यागफलत्याग दोन्हीयास्तवबोलि-
ला २२ फलशब्देंजरिस्रुख स्रुखत्यागचिबोलिला ह्मणावेंतरिएका-

वे सर्वभोगसुखप्रद २३ तेव्हांप्रारब्धकर्माचा क्षयभोगाविणेंनसे
नबोलवेत्यागतोही वासनात्यागमात्रहा २४ नप्रार्थितांजशीं दुः
खें सुखेंहीप्राप्तयेरितीं मानूनिभोगइच्छीना वासनात्यागयेरितीं
२५ तस्मात्कर्मफलत्याग ह्मणिजेकर्मआ णखीं कर्माचेंफळजेंबाह्य
सुखतद्वासनात्यजीं २६ आतांमत्कर्मह्मणिजे एकादश्यादिकेंव्रतें॥
तेंहीनटाकितीजेव्हां नित्यकर्मेंचितूंकरी २७ याभावेंबोलतोकृष्णा
कींतेंकर्मकरूनियां सर्वकर्मफलत्याग करींम्होकार्थहाहरी २८ ते-
व्हांमत्कर्मह्मणतां स्वधर्मत्यागबोलिला तदभावींपुन्हात्याला स्व-
धर्मकरुंसांगतों २९ तरितेंकर्मकठिण हेंसोपेंकायत्याहुनी कींतेंन
करवेतेव्हां हेंकरूंसांगतोहरी ३० आणिमत्कर्मह्मणतां नित्याचा
त्यागबोलिला ह्मणावींतरिजींनित्यें त्याचींचनव्हतीकशीं ३१ येमे
मतमिदंनित्य- मनुतिष्ठंतिमानवाः ऐसेंतृतीयअध्यायीं बोलिला
श्रीहरीचहा ३२ विष्णुव्रतेंचिकरणें तेंमाझेंमतआ णखीं नित्यक-
र्मनतेंमाझें मतहेंतोनबोलिला ३३ तेव्हांमत्कर्मह्मणिजे निष्कामें
ईश्वरार्पित यामध्येंआटलींसर्व कर्मेंविष्णुव्रतांसह ३४ आतांजीं
लौकिकेंकर्में तत्फलत्यागबोलिला ह्मणालतरिमत्कर्म ह्मणतांसर्व
त्यागहे ३५ यज्ञार्थात्कर्मणोन्यत्र लोकोयंकर्मबंधनः ऐसातृतीय
अध्यायीं केलानिर्णयमाधवें ३६ कींयज्ञमीविष्णुमाझें कर्मयज्ञार्थक
र्मतें त्यावेगळींसर्वकर्में बद्धकेंह्मणवूनियां ३७ तेव्हांमत्कर्मपरम
होयतूंह्मणऊनिजें बोलिलात्यांतहीसर्व कर्मेंलौकिकआटलीं ३८ म-
त्कर्मह्मणिजेकर्में मदर्पणाकरींअसा भावकींतेंचिअर्पीना तरीम-
त्कर्मतेंनव्हे ३९ त्यांतहीलौकिकेंकर्में ठेवूनिवदलाजरी कांहींबद्ध-
कठेवूनी बोलिलानघडेअसें ४० उगातोत्यागनघडे ईश्वरींअर्पि-
त्याविणें विषभक्षूनिमरण त्यागीतरिमरेचितो ४१ वैद्याचियाक-
रींदिल्हा बचनागकरीरस ईश्वरींअर्पिलींकर्में होतीमोक्षासकार-
ण ४२ यालागिंमत्कर्मपर होयतूंबोलिलाहरी लौकिकेंवैदिकेंविष्णु
व्रतेंत्यांतचिआटलीं ४३ आतांतेंहीनकरवे मत्कर्मकरिअर्जुना स-
र्वकर्मफलत्याग करींतूंह्मणतोहरी ४४ कींकर्मेंसर्वहीटाकी आणि

कर्मफळेंसुखें ह्मणिजेकर्मसाध्याची सुखाचीटाकिवासना ४५ त-
रीकर्माचियात्यागें प्रत्यवायाख्यबंधनें ज्यासतोवासनात्याग करी-
हीनरितोह्रया ४६ ऐसेंह्मणालतरिहें आत्मज्ञाननसेतया अज्ञा-
जनाचीवार्ताही याप्रसंगांतनादळे ४७ आत्मज्ञासहिजोंकांहीं वा-
सनाशेषतोंवरी कर्मत्यागेंप्रत्यवाय वासनात्यागयास्तव ४८ मा-
गेंतृतीयअध्यायीं कर्माचात्यागनिंदिला तेथेंअसंगजोज्ञानी तोक-
र्मातीतबोलिला ४९ यस्त्वात्मरतिरेवस्या-दात्मतृप्तश्चमानवः आ-
त्मन्येवचसंतुष्ट-स्तस्यकार्यंनविद्यते ५० आत्मत्वींचजयाप्रीती तृ-
प्तिसंतोषत्यांतची नअन्यत्रअसाज्ञानी त्यालाकर्त्तव्यतानसे ५१ सर्वध-
र्मान्परित्यज्य मामेकंशरणंव्रज ह्मणूनिअंतींगीतेच्या बोलिलेश्रीह-
रीअसें ५२ तोहीजोवासनात्यागी ज्ञानीत्यालाचितोविधि जोंवरीवास-
नायुक्त ज्ञानीहीविधिकिंकर ५३ अहंत्वासर्वपापेभ्यो मोक्षयिष्या-
मिमाशुचः यावाक्येंतोनव्हेज्ञानी ह्मणालतरिआइका ५४ पापापा-
सूनिमीतूतें सोडवीनह्मणूनजें बोलिलापापशब्देंत्या संचितक्षय
सूचिला ५५ पूर्वीलिनासतीपापें पुढिल्यालिप्तहोइना ज्ञानझाल्याव-
रीऐसें ब्रह्मसूत्रींअसेस्फुट ५६ ब्रह्मसूत्रः– तदधिगमेउत्तरपू-
र्वाघयोरश्लेषविनाशौ पुण्यहीपापहीलोह- शृंखलाहेमशृंखला॥
दोन्हींहीबद्धकेंनस्मात् पुण्यहीपापभावहा ५७ यालागींअर्जुनज्ञा-
नी कर्मत्यागह्मणूनियां शेवटींत्यासबोलेल येथेंहीबोलतोंअसा ५८
ह्मणालत्यागकर्माचा बोलिलाजरिअर्जुना युद्धींकांमागुताकृष्णें यो-
जिलातरिआइका ५९ स्वभावजेनकौंतेय निबद्धःस्वेनकर्मणा या-
श्लोकींयुद्धराज्यादि त्याचेंप्रारब्धसूचिलें ६० प्रारब्धकर्मजेंत्याचा॥
क्षयभोगेंचबोलिला यालागींअर्जुनेंयुद्ध करूनीराज्यभोगिलें ६१
आतांआत्मज्ञहाजेव्हां यालाहीपाइन्याअशा उंचनीचवदेकांहो ह्म-
णालतरिआइका ६२ आत्मत्वकळणेंमात्र नव्हेस्थितिसकारण तेंदे-
वगुरुसेवेनें पूर्वाध्यायींनिरूपिलें ६३ आत्मैक्यभक्तिनेंदेवा भजेआ-
णीकनिर्गुणीं मनयोजीअसायोगी शीघ्रसिद्धीसपावतो ६४ बोलिला-
तेंचभगवान् कींभजेंसगुणामज आणियोगेंअनन्येंची निर्गुणातें

भजेंमज ६५ निर्गुणींचित्तथारेना तरीअभ्यासतूंकरी नव्हेअभ्यासत-
रितूं कर्मयोगचिआचर ६६ तेंहीनव्हेतरीत्यागीं कर्मआणिकवासना
परीआश्रितहोत्सातां कर्माचात्यागतूंकरीं ६७ भावकींसत्यचैतन्य त्या-
चाधरुनिआश्रय टाकूनिवासनातेव्हां कर्माचात्यागतूंकरी ६८ ह्मणसी
निर्गुणात्मतीं नधारेंचित्तजेधवां होऊंकसाआश्रितमी तोंवरीत्याग-
हीनृया ६९ तरीमींनवमाध्यायीं बोलिलोंतुजलागिकीं प्रत्यक्षावगमं
धर्म्यं सुसुखंकर्तुमव्ययम् ७० कींप्रत्यक्षींअनुभवा येआणिसुख-
साध्यही तेंतूंविश्वात्मकध्यान करींमाझेंधनंजया ७१ परीतंतूघटींमा-
ती जडींचैतन्ययेरितीं नयासह्मणणेंज्ञान तेंअभ्यासाहुनीबरें ७२स-
मजूनिअसेंत्याचें ध्यानतेंत्याहुनीबरें तेव्हांहात्यागकर्माचा ह्मणुनीबो-
लिलाहरी ७३ श्रेयोहिज्ञानमभ्यासात् ज्ञानाद्ध्यानंविशिष्यते ध्याना-
त्कर्मफलत्याग-स्त्यागाच्छांतिरनंतरम् ७४ अभ्यासाहूनिविश्वात्म॥
ज्ञानतेंध्यानत्याहुनी श्रेयकर्मफलत्याग ममसुक्तिजितामग ७५याश्लो
काचीसमश्लोकीं टीकाहीयेचरीतिची पूर्वाध्यायींबोलियेली परिभा-
वार्थयेरितीं ७६ कींबोलिलेंजोअभ्यास त्याहुनीज्ञानहेंबरें वृत्तीनिरो-
धणेंकष्ट त्याहुनीसुखसाध्यहें ७७ ज्ञानशब्देंजडत्यागें सर्वचैतन्यजा-
णणें त्याचेंज्ञानघडेतेव्हां कर्मत्यागासियोग्यता ७८ आत्मासमजणेंहें
ची ज्ञानऐसेंप्रसिद्धहें हाअर्थतेधवांहोता कींअभ्यासनबोलता ७९
आत्माआधींसमजला तेव्हांअभ्यासमांडिला त्याहूनिआत्माकळणें॥
श्रेयहेंबोलणेंनव्हे ८० ज्ञानशब्देंतरिजड जगचैतन्यपाहणें हाअ-
र्थकशावरुनी ह्मणालतरिआइका ८१ मागेंचतुर्थाध्यायांत बोलिला
अर्जुनाप्रति तद्विद्धिप्रणिपातेन इत्यादिश्लोकदोनहे ८२ बोलिलाप-
हिलेश्लोकीं गुरूपसदनक्रमें कींतेगुरुतुतेंपार्था हेंज्ञानउपदेशिती
८३ तेंज्ञानकैसेंह्मणसी तरीमीसांगतोंखुण कींत्याज्ञानेंआपणांत भू-
तेंनिःशेषदेखसी ८४ ऐसेंदुसरियाश्लोकीं बोलिलायाचकारणें ज्ञा-
नकींतेंआत्मयांत जडाभूतांसिपाहणें ८५ अनादिपरिभाषा हीं कीं-
जेंनिर्गुणकेवळ तेथेंनिरोधवृत्तीचा योगत्यालागिंबोलिजे ८६ जडचै-
तन्यएकत्वें हेमालंकारऐक्यवत् ऐसेंजेंपाहणेंत्यास महर्षीज्ञानबो-

लती ८७ दोंश्लोकींयोगवासिष्ठीं वसिष्ठहिअसेरितीं बोलिलाज्ञानश
ब्दाचा तेथेंहीअर्थयेरितीं ८८ योगवासिष्ठश्लोक॥ ॥ द्वौक्रमौचि-
त्तनाशाय योगोज्ञानंचराघव योगोवृत्तिनिरोधोहि ज्ञानंसम्यगवे-
क्षणम् ८९ असाध्यःकस्यचिद्योगो ज्ञानंकस्यचिदेवच प्रकारौद्वौ
ततःसाक्षा-ज्जगादपरमःशिवः ९० प्रसिद्धयोगवासिष्ठीं हेदोन्हीश्लो
कअर्थही हरियेथेंचबोलेल पहावासज्जनींबरा ९१ हेदोनीचित्तना-
शाया योगकींज्ञानराघवा निरोधवृत्तिचायोग ज्ञानसम्यङ्निरीक्ष-
ण ९२ असाध्ययोगकोणासी ज्ञानकोणासिदुर्घट ह्मणूनिदोनि-
प्रकार बोलिलाहेसदाशिव ९३ अर्थभावार्थहीहाची त्यांतसम्य-
ङ्निरीक्षण ह्मणिजेतंतुदृष्टीनें बरेंअंबरपाहणें ९४ दिसेघटअसे
माती ऐसेंसम्यङ्निरीक्षण दिसेविश्वअसेब्रह्म हेदृष्टीज्ञानसंज्ञि-
त ९५ येरितींरघुनाथासी वसिष्ठगुरुबोलिला कृष्णहीअर्जुनाला-
गीं बोलतोयेचरीतिनें ९६ कींवृत्तिच्यानिरोधाचा जरियोगअसाध्य
हा अभ्यासापरिसज्ञान बरेंसम्यङ्निरीक्षण ९७ धरूनिस्मृतिमा-
तीची जेंघरादिकपाहणें चैतन्यस्मृतिनेंविश्व पाहणेंसम्यगीक्षण
९८ तंतुविस्मरणेंविश्व ह्मणिमागुतिपाहसी यालागिहेंध्यानकरी
ध्यानज्ञानाहुनीबरें ९९ पटींतंतुतसाआत्मा ध्यायींतूंसचराचरीं॥
तेव्हांहाउचितत्याग कर्माचाह्मणवूनियां १०० ध्यानात्कर्मफलत्या-
ग याभावार्थेंचिबोलिला यात्यागावरिजेशांती तोजीवन्मुक्तबोलि-
ला १ याभावेंबोलिलाकृष्ण त्यागाच्छांतिरनंतरम् कींयाध्यानेंअसा
त्याग जीवन्मुक्तसवेंचितो २ बोलिलागूढभावेंजें हेंचिस्पष्टत्रयोदशीं
बोलेलयेथेंभगवान् क्षेत्रक्षेत्रज्ञतत्त्वही ३ क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोर्ज्ञानं यत्त-
ज्ज्ञानंमतंमम याश्लोकींस्पष्टबोलेल तत्त्वजेंजगदात्मक ४ क्षेत्रहें ज-
डहादेह क्षेत्रज्ञक्षेत्रजाणता दोहींतजेंज्ञानत्याचें ज्ञानतेंमजसंमत
५ ऐसेंबोलेलयामाजी क्षेत्रज्ञींज्ञानदीसतें क्षेत्रींजडींज्ञानकैंचें ह्म-
णूनिभ्रमतीजन ६ अर्थयाचानकळतां वाखाणितियथारुचि परीतं-
तूवीणपट नसेऐसेंनपाहती ७ घटींमातीदिसेतैसें चैतन्यदिसतें तें-
जगीं हीकृपेचीकिल्लिज्यांला गाउकीतेचिजाणती ८ एवंयादुसऱ्या

श्लोकीं पूर्वाध्यायांतजेंहरी विश्वात्मताज्ञानशब्दें बोलिलातेंचिवर्णि
ल ९ पूर्वाध्यायींनिर्गुणींजो योगाभ्यासतयाहुनी श्रेयविश्वात्मक
ज्ञान त्याहूनिध्यानबोलिला ११० तरीआत्माचकळला मगविश्वतदा-
त्मक कळलेंचिदुजेंत्याचें कळणेंज्ञानतेंकसें ११ ह्मणींऐसीअर्जुना-
ला शंकाहोयह्मणूनियां एकब्रह्मद्विधाज्ञेय याअध्यायींनिरूपिलें
१२ ह्मणेलसांगतोंज्ञेय ज्याज्ञानेंमुक्तिपावसी ऐसेंबारावियाश्लोकीं
बोलूनिज्ञेयवर्णिलें १३ त्यांतबारावियाश्लोकीं उत्तरार्धेंकरूनियांव्य-
तिरेकेंतत्त्वशब्द सांगेलज्ञेयकेवळ १४ अनादिमत्परंब्रह्म नसत्तन्ना-
सदुच्यते याअर्थेंकरुनीतत्त्व व्यतिरेकेंचवर्णिल १५ दाबूनिवेग-
ळीमाती मगसर्वघटांततें दाविजेयेरितींब्रह्म दावीलसचराचरीं
१६ सर्वतःपाणिपादंतत् इत्यादिमगअन्वयें श्लोकींत्रयोदशींतत्त्व सां-
गेलजगदात्मक १७ तेरावियाचअध्यायीं श्लोकातेरावियामधें बो-
लेलअन्वयेंकृष्णा ज्ञेयतेंबहुदुर्लभ १८ ज्ञाताहीसप्तमाध्यायीं बोलि-
येलाअलभ्यकीं वासुदेवःसर्वमिति समहात्मासुदुर्लभः १९ जडा-
च्याव्यतिरेकेंजें शब्दतेंबहुजाणती नसेसत्नअसत्ऐसें ज्ञेयजेंये-
थवर्णिल १२० कींविवर्तपणेंविश्व असेब्रह्मह्मणूनियां दृष्टांतबोल-
तीयाचा तत्त्वानुभवनेणती २१ परंतुअन्वयेंसर्व पाहणेंब्रह्मदुर्लभ स-
र्वतःपाणिपादंतत् ऐसेंजेंयेथवर्णिल २२ कींरज्जुदृष्टिसदिसे आधींसर्प
दिसेमग मातीआधींदिसेदृष्टीं तेव्हांकेंचामृषाघट २३ जयाअनुभवेंस-
र्व वासुदेवचिपाहती तेभागवततेज्ञानी तेजीवन्मुक्तदुर्लभ २४ आधीं
दृष्टींदिसेसोनें पाहतांमगभूषण तेंचिसोनेंदिसेजैसा विश्वद्रष्टाहरी-
चतो २५ दिसूनिहारपेविश्व ब्रह्मींहेंमींजसानग ऐसाअनुभवीलोकीं
दुर्लभाहूनिदुर्लभ २६ याचीकिल्लीगुरुमुखें कळलीपाहिजेपृथक् ज्ञेय
द्विविधयालागीं याअध्यायींनिरूपिल २७ श्रेयोहिज्ञानमभ्यासात्
ह्मणूनिवदलाहरी पूर्वाध्यायींयाचिभावें कींहीज्ञानकळापृथक् २८
ज्ञानहोउनिहीकोणी विश्वाधिष्ठानविस्मृती करुनीपाहतीविश्व तंतु
विस्मरणेंपट २९ यालागींपूर्वअध्यायीं ज्ञानाद्ध्यानंविशिष्यते म्हणू-
निबोलिलाकृष्णा कींध्यानश्रेयत्याहुनी १३० ध्यानतेंहेंचकींपाहे वासु-

देवींचराचर चराचरींवासुदेव आत्माआपणयेरितीं ३१ ऐसेंध्यानजया
साधे तोयोगभ्रष्टहोइना मुक्तीत्यालायाचजन्मीं याचदेहींनसंशय३२
आरंभींनवमाध्यायीं संगतिश्लोकत्यामधें प्रसंगेंयाप्रसंगातें श्रुतिस्मृ-
त्युक्तवर्णिलें ३३ तस्माद्विश्वात्मकध्यान जीवन्मुक्तिसकारण परंतुआ-
धींविश्वात्म ज्ञानहोइलतेधवां ३४ श्रेयोहिज्ञानमभ्यासात् ह्मणूनीबो-
लिलाहरी पूर्वाध्यायींहिधाज्ञेय याअध्यायांतयास्तव ३५ आणीकस्प-
ष्टबोलेल पूर्वाध्यायोक्तयास्थळीं कींजेंसेंकार्यतेरीतीं करावेंध्यानवस्तु-
चें ३६ पूर्वाध्यायींबोलिलाकीं मयिबुद्धिंनिवेशय ध्यानेनात्मनिपश्यंति
ऐसेंतेंयेथवर्णिल३७ मदर्थकर्मकेल्याही ज्ञानस्थितिसपावसी ह्मणूनिबो-
लिलापूर्वीं तेंहियेथेंनिरूपिल ३८ येथेंबोलेलहरिकीं कर्मयोगेनचापरे
ह्मणिजेकर्मयोगेंही पाहतीआत्मवस्तुतें ३९ विश्वात्मध्यानजेंपूर्वीं ज्ञा-
नोत्तरनिरूपिलें अन्येसांख्येनयोगेन ह्मणूनीयेथवर्णिल १४० वेदोक्त
सांख्यतेंहेंकीं तत्त्वसंख्याकरूनियां चैतन्यजडतत्त्वांत पाहेतंतूपटींज-
सा ४१ नेणूनियांयाप्रकारें अध्यायद्वयसंगती अर्जुनप्रश्नआरंभीं॥
कोणीकल्पितवाचिती ४२ सातांशतांवेगळातो श्लोकअध्यायतेथुनी
इदंशरीरंकौंतेय येथूनभगवानवदे ४३ तेथूनिचसमश्लोकी टीकाही
करितोहरी आतांमागीलजेश्लोक संगतिश्लोकहेपृथक् ४४ अभंग.
पूर्वप्रसंगींऐकिलें भक्तिसाकल्यवर्णिलें तेणें संशय घेतले म्हणूनि
प्रश्नहेसहा १ देहामाजिललिगाडें निवारुनीयांनिवाडें उघडशून्द्ध-
तासांपडे ऐसेंकांहींकल्पीतूं २ अहोतोदादुगापार्थिव दांडाइतत्याची
ठेव यास्तवपुसेवासुदेव वशाझालाजाणून ३ तेथेंतुकयाचेसंगती
कांहींप्रसादपंगती लाभेऐसीकेलीयुक्ती नकाघेऊंकंटाळा ४ श्लो०
अर्जुनउवाच प्रकृतिंपुरुषंचैव क्षेत्रंक्षेत्रज्ञमेवच एतद्वेदितुमि-
च्छामिज्ञानंज्ञेयंचकेशव १ दोहा प्रकृतिऔरपुरुखकों छेत्र
छेत्रगकहाय यहजाननकीलालसा ग्यानजुग्येयबताय १ ओंवी.
अर्जुनह्मणेदेवा प्रकृतिपुरुषाचियाभावा क्षेत्रक्षेत्रज्ञनिवडावा ज्ञा-
नज्ञेयइच्छितों १ अभंग देवशिरोरत्नायोगियाचिद्रत्ना ऐका-
वेंजीप्रश्नादुर्बळाच्या १ ययादेहामाजीठाणेदांरराजी बसलेते

आजीचाळवीती २ ऐसेंकांहींभासेतरीबोलाकेसें प्रकृतिविलासेआ- णीपुरुष ३ क्षेत्रक्षेत्रज्ञातेंकळोंहेंइच्छितें ज्ञानहीज्ञेयतेंतुकाह्मणे ॥४॥

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०-इदंशरीरंकौंतेयक्षेत्रमित्यभिधीयते॥
एतद्योवेत्तितंप्राहुः क्षेत्रज्ञइतितद्विदः॥१॥छ

टी०सम०- देहहाक्षेत्रह्मणुनी कौंतेयाह्मणिजेतसें क्षेत्रज्ञजोया- सिजाणे तद्वेत्तेबोलतीअसें १ आर्या- हेंतवशरीरपार्था वर्णियलें क्षेत्रतत्त्ववेत्त्यांनीं त्यातेंजाणेबाजो तोचिक्षेत्रज्ञबोलिलात्यानीं १ दो- हा- छेत्रकहतयादेहकों अर्जुनग्यानीलेत जाननहैयादेहकों सो- छेत्रग्यकहोत १ ओंवी- श्रीकृष्णह्मणेपार्थापरियेसीं हेंदेहक्षेत्र जाणावेंयांसी हेंजाणेजोनेमेसीं तोक्षेत्रज्ञह्मणावा १ अभंग- षड्गुणालंकृतभगवान्‌बोलत लावींबापाचित्तसांगतोंगा १ शब्दा- च्याआशंकाआल्याफेडूंनका पूतनासविरवाजिवींलीम्यां २ देहहेंच क्षेत्रह्मणुनीपवित्र ह्मणिजेतेंविचित्रकुंतीपुत्रा ३ यासजोजाणेल क्षेत्रज्ञहोईल तद्वेत्त्याचाबोलऐसातुकीं ४ ॥१॥श्रीगोपालकृष्णाय०

श्लो०-क्षेत्रज्ञंचापिमांविद्धिसर्वक्षेत्रेषुभारत
क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोर्ज्ञानंयत्तज्ज्ञानंमतंमम॥२॥छ

टी०-स०-क्षेत्रज्ञसर्वक्षेत्रींजो तोहीमीजाणभारता दोंहींतजेंज्ञान त्याचें ज्ञानतेंमजसंमत २ आर्या- क्षेत्रज्ञसर्वभूतीं जोतोमीजा- णनकरिंअनुमान क्षेत्रक्षेत्रज्ञांचें ज्ञानचितेंहोयजेंमलामान२॥छ दोहा- सरूपछेत्रगआतमा बसतसबनकेदेह यहीग्यानकोंजानि- बो मेरोमतहैयेह २ ओंवी- क्षेत्रक्षेत्रज्ञदोन्ही दोंहींचाजाणताह्म- णूनी तोचिह्मणिजेज्ञानी तोमजमानला २ अभं०-क्षेत्रज्ञसर्वांचेंजो- तोंनिश्चयाचें मीचऐसावाचेंसांगतोंगा १ भारतातूंजाणनधरींअनुमा- न दोंहींतजेंज्ञानज्याचेंअसे २ तेंज्ञानमाझेंचीगोष्टीसंमताची तुका ह्मणेतेंचीबोलेलकीं ३ ॥२॥श्रीमत्सच्चिदानंदपरब्रह्मस्वरूपिणेनमः

श्लो०- तत्क्षेत्रंयच्चयादृक्चयद्विकारियतश्चय-
त्‌ सचयोयत्प्रभावश्चतत्समासेनमेशृणु ३॥

टी·स·- तेंक्षेत्रजेंजसेंजाणे विकारीजेंजयास्तव क्षेत्रज्ञजोज्याप्रका-
रें संक्षेपेंतेंहिआइक ३ आर्या- तेंक्षेत्रहोयजेंशुनि जयाविकारेंज-
सेंहिसंक्षेपें तूंऐकज्याप्रभावें युक्तक्षेत्रज्ञहेंहिसंक्षेपें ३ दोहा- छे-
त्रजहांतेंहेंभयो जोहेंजैसेंभाय यहप्रकारयामांझहें कहुंसंक्षेप
सुनाय ३ ओंवी- तेंक्षेत्रकैसेंजाणिजे आणिक्षेत्रकासयाह्मणिजे
यादोंहींचानिवाडावोजें संक्षेपेंआइका ३ अभंग- तेंक्षेत्रजेंजैसेंज-
यानेंकल्पीलेंसे विकारीजेंजेंसेंजयास्तव १ क्षेत्रज्ञतोजाणप्रकारेंच
खूण संक्षेपलक्षणसांगूंऐक २ तुकाह्मणेहीतसांगेभगवंत मायी-
कसाधंततोडावया ३ ॥३॥

श्लो० ऋषिभिर्बहुधागीतंछंदोभिर्विविधैःपृथ-
क्‌ ब्रह्मसूत्रपदैश्चैवहेतुमद्भिर्विनिश्चितैः॥४॥

टी०स०- ऋषीश्वरींबहुविधीं वेदींकरूनिवर्णिलें युक्तसिद्धांतवचनीं॥
ब्रह्म सूत्रींकरूनियां ४ आर्या- बहुधावर्णितऋषिनीं सुज्ञानींहीअ-
नेकविधश्रुतिनिंत तेंब्रह्मसूत्रपादें सहेतुकेंनिश्चयात्मकेंगीत ४ दोहा-
ऋखिनकह्योबहुभांतिजो औरबेदनहिभाख यहबेदनिनिश्चय-
करी कह्योउपनिखदसाख ४ ओंवी- ऋषींहींबहुतींसांगितलें॥
वेदविधीबोलिलेवेगळाले उपनिषदींनिश्चितकेलें हेंसत्यजाण ४ अ-
भंग- ऋषीश्वरींबहुविधस्वानुभवु वैदीकसमूहू वर्णीलेंसे १ नानायु-
क्तीत्यांच्या भाषागीर्वाणींच्या सिद्धांतगर्भींच्याठेवण्याज्या २ वाक्या-
चेप्रबंध ब्रह्मसूत्रबोध करूनीविविध आपादीलें ३ तुकाह्मणेवाणी
प्राकृतशिराणि ह्मालीहेकाहाणी नकाह्मणूं ४ ॥४॥ श्रीकृष्णायनमः

श्लो०- महाभूतान्यहंकारोबुद्धिरव्यक्तमेवच
इंद्रियाणिदशैकंच पंचचेंद्रियगोचराः॥५॥छ

टी०स०- महाभूतेंअहंकार बुद्धिअव्यक्तआठहे दशेंद्रियेंएकमन श-
ब्दस्पर्शादिपंचक ५ आर्या- पंचमहाभूतेंही बुद्धीअव्यक्तअणिअ-

हंकार एकादशेंद्रियेंने पंचविषयकीरतिजेबहुविकार ५ दोहा-महाभूतअहंकारमति अरुमायाहीजान एकादशइंद्रियबिरवे पंच अगोचरमान ५ ओंवी- महाभूतेंआणिअहंकार बुद्धिअव्यक्तअसेथोर दशेंद्रियांचाविस्तार पांचइंद्रियविषयजाण ५ अभंग-महाभूतेंपांचअहंकारसाच जाणावांऐसाचबुद्धीभेद १ अव्यक्तआठवेंहेंतंर्केचीघ्यावें इंद्रियमेळावेंविपंचक २ मनत्याआगळेंशब्दस्पर्शकळे पंचकप्रबळेंविषयीक ३ तुकाह्मणेऐसेंचोवीसयामीसें मीचजीवभासेंवाचाहारें ५॥५॥

श्लो०-इच्छाद्वेषःसुखंदुःखंसंघातश्चेतनाधृतिः एतत्क्षेत्रंसमासेनसविकारमुदाहृतम् ॥ ६॥

टी०स०-संघातयाचोविसांचा क्षेत्रइच्छासुखासुख द्वेषप्रतीतिवृत्तीची धारणातद्विकारहे. ६ आर्या- संघातचेतनाधृति वैरेच्छादुःखसौख्यहिविकारी क्षेत्रतुलासंक्षेपें कथिलेंहेंतूंअहेसिअधिकारी ६ दोहा-इच्छासुखदुखचेतना द्वेसधीरताहोय यहजुकत्योसंछेपसों छेत्रग्यानतूंलेय ६ ओंवी- इच्छाद्वेषसुखदुःख देहचेतनाधृतिदेख इतुकीयांनेंक्षेत्रह्मणतीआइक बुद्धिवंतपैं ६ अभंग-द्विद्वांदशाऐसीमिळणीसंघातासी क्षेत्रइच्छातेंसीसुखासुखें १ द्वेष प्रतीतिहेवृत्तीचीसत्यहे धारणाजाणहेतद्विकारू २ तुकाह्मणेऐसेंखटलेंसांचलेंसे तेथेंचालेकैसेंशाहाणीव ३ ॥६॥ श्रीराधाकृष्णायनमः

श्लो०-अमानित्वमदंभित्वमहिंसाक्षांतिरार्जवम् आचार्योपासनंशौचंस्थैर्यमात्मविनिग्रहः ७

टी०स०-श्लाघेचादंभहिंसांचा त्यागक्षांतिअवक्रता भक्तिश्रीगुरुचीशौच स्थिरतावित्तनिग्रह ७ आर्या- मानत्यागअदंभ क्षांतिसरलतातशौचहिअहिंसा स्थैर्यमनोजयशुचिता गुरुसेवाकीरतितापजेहिंसा ७ दोहा- मानदंभहिंसातजे छमासुसरलतामान गुरुसेवासंजमकरन थिरताशौचप्रधान ७ ओंवी- अहंकारनादंभादिधरी हिंसानकरीशांतिआर्जवकरी गुरूचेंभजनअंतरीं पवि-

त्रपणेंअंतःकरणनिरोधी ७ अभंग- श्लाघेचाआधारदंभहीसाचार त्यागशांतिसारभवक्रता १ भक्तिश्रीगुरूचीस्वामीणगुणाची कीज्ञान मार्गींचीदिवटीजे २ शौचस्थिरत्वगाचित्तनिग्रहोगा आणीवीतरागा विषयांच्या ३ वैराग्यअसावेंनिरहंकारभावें तरीसुखभोगावेंतुक्याचें ४।७

श्लोक- इंद्रियार्थेषुवैराग्यमनहंकारएवच॥ जन्ममृत्युजराव्याधिदुःखदोषानुदर्शनम् ८

टी०स०-विषयांमाजिवैराग्य निरहंकारसर्वदा जन्ममृत्युजरारोग दुःखहेदोषपाहणें ८ आर्या- त्यागअहंकाराचा अणिवर्जनइंद्रियार्थनोषाचें दर्शनघडीघडीही जन्मजराव्याधिदुःखदोषांचें ८ दो० बिखयनसोंबैराग्यधरी तजेरहेअहंकार जनममरनसुखदुखजरा व्याधिदोखनिरधार ८ ओंवी- विषयवैराग्यसुखदुःख अहंकारहाहीदेख जन्ममरणव्याधिदुःख यांचेठायींदोषदर्शन ८ अ० जन्महाओखरा अहेतींवसोरा झालाबारावाराउधळीजो १ मळमूत्रींशीणलायोनिद्वारेंआला पुढेंगंधीयालायोनीचीगा २ लाचावला हाटीसोडीनाथिनकूटी मागेंपुढेंदाटीतिचीकरी ३ ऐसेंजन्मजाणेतेणें न्यायेंमरणें जरारोगघेणेंनित्यदुःख ४ हादोषपहातोतोहाज्ञानीहोतो मुक्तलीलेंजातोतुक्याऐसा ५ ॥८॥ श्रीमद्यदुकुलटिलकाभ्यांनमः

श्लो०-असक्तिरनभिष्वंगःपुत्रदारगृहादिषु नित्यंचसमचित्तत्वमिष्टानिष्टोपपत्तिषु ॥९॥

टी०स०-असक्तलिप्तनाहोणें पुत्रदारगृहादिकीं अनिष्टइष्टहीहोतां समचित्तत्वसर्वदा ९ आर्या- सक्तनहोतांअसणें अलिप्तसर्वत्रदारसुतगेहीं समचित्तनित्यहोणें इष्टानिष्टोपपत्तियोगेंही ९ दो० नेहनपुत्रकलत्रसों तादुखदुःखिनहोय चित्तमेंधरिसमानता भले बुरेकोंरखोय ९ ओंवी- स्त्रीपुत्रगृहाचेठायींसंगरहित विषयींनाहींआसक्त इष्टअनिष्टांचेठायींचित्त समचीअसे ९ अभंग- असक्तझालीयालिंपेनकुरुराया पुत्रकिंवाजायापडेदृष्टी १ चांगलेंसद-

नसामग्रीसाधन इष्टत्वादिकरूनअनिष्टादी २ इष्टझाल्यावरीफुगारा नधरी समानचीबरीवृत्तिशारवें ३ सरवयास्तमित्रापार्थाक्षेत्रपुत्रा सर्वदायापत्रावाचीतुका ४ ॥९॥

श्लो॰-मयिचानन्ययोगेनभक्तिरव्यभिचारिणी
विविक्तदेशसेवित्वमरतिर्जनसंसदि॥१०॥छ

टी॰स॰-अद्वैतयोगेंमद्रूपीं भक्तिअव्यभिचारिणी कंटाळणेंलोकसभे एकांतींबसणेंसदा १० आर्या-पार्थाअनन्ययोगें अव्यभिचारी मतीसममभजनीं तैसीयाजनसंगीं अप्रीतिप्रीतिपांडवाविजनीं १० दोहा- अटलभक्तिमोमेंधरे सबकोंआतमज्ञान रहेसदाएकांतमे॥ नहींसभासदमान १० ओंवी-असाधारणयोगेंकरूनी दृढभक्तीधरूनी एकांतस्थळीबैसोनी प्रीतीनाहींलोकांगर्यी १० अभंग-अद्वैतयोगाचेंभजनयाचे माझीयारूपाचेंलागेवेड १ भक्तीचीशिराणीपरी अव्यभिचारिणी कांतापुण्यरवाणीनाथसेवे२एकांताचीप्रीतीजनपदीं रवंती कंटाळाज्याचित्तींराजसभे३ तुकाह्मणेजीणेंधन्यझालेंपणें लोहेंपालटणेंपरीसेनी ४ ॥१०॥

श्लो॰ अध्यात्मज्ञाननित्यत्वंतत्त्वज्ञानार्थदर्शनं
एतज्ज्ञानमितिप्रोक्तमज्ञानंयदतोऽन्यथा११

टी॰स॰-अध्यात्मबोधींनित्यत्व जडींज्ञानार्थपाहणें हेंज्ञानसाधनेंयांचीं उलटींअज्ञलक्षणें ११ आर्या-अध्यात्मज्ञानरती तत्त्वज्ञानार्थदृष्टिहेंज्ञान कथिलेंतुजम्यापार्था जेंयाव्यतिरिक्ततेंचिअज्ञान ११ दो॰अध्यातमनितग्यानधरे तत्तग्यानकोंदेरव यहसबजोमेकच्छुकहे यही ग्यानअबरेरव ११ ओंवी-अध्यात्मींतसरहोणें तत्त्वज्ञानेंविषयातेंनेमणें ज्ञाणिवेचेंजाणणें उलटींअज्ञानलक्षणें ११ अभंग-अध्यात्मविचारेंबोधाजाणेंरवरें परीतेंप्ररवरेनित्यलगा १ जडींअजडहें निवडीसंदेहें हाचिअर्थपाहेनिजज्ञानीं २ पार्थाहींलक्षणेंशुद्धज्ञानींहोणें आसुचें राहाणेंतयागर्भी ३ हाचीउलटायोगअज्ञानप्रयोग तुकाह्मणेसोंगवांयाजाये ४ ॥११

श्लो॰-ज्ञेयंयत्तत्प्रवक्ष्यामियज्ज्ञात्वाऽमृतमश्नुते

अनादिमत्परंब्रह्म न सत्तन्नासदुच्यते॥१२॥श्रीः

टी॰स॰- आतांसांगेनजेंज्ञेय मुक्तिज्ञानेंजयाचिया नआदिअंतजेंशुद्ध ब्रह्मतेंसत्नतेंअसत् १२ आर्या- कथितोंजेंज्ञेयतुला जाणुनियां अमृतपावतीसत्य तेंब्रह्मअनादिपरम नस्थूलन सूक्ष्मतेंअसेनित्य १२ दोहा- कह्योअमृतसमजानिके जातेंमुगतिजहोय कारनकारजतैंपरो आदिब्रह्मकोंजोय १२ ओंवी- आतांसांगतोंज्ञेय भक्तिज्ञानेंहोयज्ञय आदिअंतशब्दहोय ब्रह्मसन्असत्नसे १२ अभंग· आतांतूंऐकणशीज्ञेयवार्त्ताकैसी नेतुझ्याकर्णासीलावीतसों १ जयाज्ञानेंमोक्षआतुडेप्रत्यक्ष नउरेत्यालक्षचौऱ्यांयशींगा २ अनादिअनंतशुद्धशब्दातीत जेथेंमुरेचित्तचांचल्यता ३ नसतनासतउचितसंवाद तुकाह्मणेभेदनिमेजेथें ४॥१२॥

श्लो॰ सर्वतःपाणिपादंतत्सर्वतोऽक्षिशिरोमुखं
सर्वतःश्रुतिमल्लोकेसर्वमावृत्यतिष्ठति॥१३॥

टी॰स॰- तेंरज्जुहेंसर्पहात पायनेत्रशिरेंमुखें सर्वत्रतेंश्रोत्रयुक्त सर्वव्यापूनितेंअसे १३ आर्या- सर्वत्रपादकरजें तैसेंसर्वत्रहोउदाराहे सर्वत्रनयनशिरमुख सर्वव्यापूनिजेंसदाराहे १३ दोहा- सबहिकरअरुचरणशिर त्योंहिमुखदृगकान व्यापरह्योसबजगतमों मोहिदसोदिसजान १३ ओंवी- सर्वत्रहातपायदिसती शिरेंमुखेंतयाअसती नेत्रकर्णसर्वत्रभासती दशदिशाव्यापूनिअसे १३ अभंग- तेंदोरअहीयादेहाचियागावीं पायनेत्रनयाशिरेंमुखें १ सर्वत्रतेंश्रोत्रयुक्तचिपवित्र व्यापूनिसर्वत्रअसेतेजें २ वैष्णवांच्यारायाऐकेंशब्दायया श्रुतिसंमतीयामिळेस्मृती ३ आतांयाचबोलें होईलरूपकेलें हृयलोकीं भलेंमानीतुका ४॥१३॥

श्लो॰- सर्वेंद्रियगुणाभासंसर्वेंद्रियविवर्जितम्
असक्तंसर्वभृच्चैवनिर्गुणंगुणभोक्तृच॥१४॥

टी॰स॰- सर्वेंद्रियांविरहित विषयेंद्रियभासक जीवत्वेंगुणभोक्तें तें जेंसर्वाधारनिर्गुण १४ आर्या- जेंसर्वेंद्रियवर्जित करिसर्वेंद्रि-

यगुणप्रकाशातें सर्वाधारअसक्तहि निर्गुणपरिभोगितोगुणांशातें१४ दोहा- सबबिखयनतेरहितहै सबतांकोंअभास संगबिनासबकोंध रे निरगुनकेपरकास १४ ओंवी- सर्वेंद्रियगुणभासती परीइंद्रियें तयाठायींनसती असक्तअसूनिसर्वांभूतीं निर्गुणहोऊनिगुणभोगी १४ अभंग- इंद्रियेंज्यासत्तेंविषयासघेती किंवाओळखतीखोटेंचां- ग १ विषयइंद्रियेंभासकझालेंजें परीनावीरजेजयामाजी २ जीवींतीं किंवारे गुणभोगागचीं दीपवतपाहींसाक्षीसदा ३ जेकांरायाएसेंनि- र्गुणह्मणावें तुक्यानेंजाणावेंसर्वाधार ४॥१४॥श्रीमत्सच्चिदानंदाय.

श्लोक- बहिरंतश्चभूतानामचरंचरमेवच॥
सूक्ष्मत्वात्तदविज्ञेयंदूरस्थंचांतिकेचतत्॥१५

टी०स०- बाह्यांतरंगभूतांचें तेंचिस्थावरजंगम अतींद्रियत्वेंअकळ दूरितेंतेंचिसन्निध १५ आर्या- भूतींअंतर्बाह्य व्यापकजेंचरहिआ- णिजेंअचर नकळेसूक्ष्मह्मणूनी सन्निधवर्तीनसेंहिदूरतर १५ दोहा- जेंतजितेंचरहुअचर अंतरबाहिरसोई सबतेंदूरिसूनिकटहै सूच्छ- मलखेनकोई १५ ओंवी- भूतींअसेअंनर्बाह्य चरआणिअचरहीहो- य सूक्ष्मह्मणूनिजाणावयाशक्य दूरिअसूनीजवळतें १५ अभंग- ब्रह्मअंतरंगसर्वभूतांलागीं वायुनभअंगींव्यापकलें १ स्थावरजंगम तेणेंन्यायेंवागे शून्यतरीजागेसर्वकाळ २ अतींद्रीयपणेंआकळेयो- गींद्रा दूरीजेकांइंद्रासंनिधतें ३ तेथेंतोघेणारानिवडीनतुका जोकां झालाअसकानिकामुका ४ ॥१५॥

श्लो०- अविभक्तंचभूतेषुविभक्तमिवचस्थितं
भूतभर्तृचतज्ज्ञेयंग्रसिष्णुप्रभविष्णुच॥१६

टी०स०- नसूनीवेगळेंभूतीं वेगळेंसेंहिजेंअसे गिळीउगळिहींभू- तें धरीहीज्ञेयजाणतें १६ आर्या- भिन्नहिनसूनिभूतीं भिन्नाप- रिराहतेंसमग्रासी तेंज्ञेयहिभूतांचें पोषकअणिनिर्मुनीजगग्रासी १६ दोहा- तामेंभेदकछूनहीं सबतेंरहितबिभाग उपजावतनास- तसबे नहिपावतअनुराग १६ ओंवी- भूतांचेठायींअविभक्तअसे

परीविभक्तपणेंदिसे गिळीउगळीअनायासें धरीजाणूनी १६ अभं० नसूनीवेगळेंभूतमात्राठायीं वागेहेनवाईअसंभाव १ ऐसाजैसेंबीतो वेगळीचीपणें त्याचेंकायकोणेंकीजेलगा २ गीळीतोउगळीसर्वभूतां तोची परीनाघेत्याचीओळखण ३ तोचीज्ञेयरूपतुकाह्मणेपाहे धरींही महीहेंऐसेंबद्ध ४ ॥ १६ ॥

श्लो० - ज्योतिषामपितज्ज्योतिस्तमसःपरमुच्यते
ज्ञानंज्ञेयंज्ञानगम्यंहृदिसर्वस्यधिष्ठितम् ॥ १७

टी०स० - प्रकाशीअंधकारातें असूनीज्योतिवेगळी ज्ञानज्ञेयज्ञानलभ्य सर्वचित्तींअधिष्ठित १७ आर्या - ज्योतींतज्योतिअसें वर्णियलेंपांडवा तमापरतें ज्ञानज्ञेयज्ञान प्राप्यहिसर्वांतरींनयापरतें १७ दोहा - जोत वहूसबजोतमें अंधकारतेपार ग्यानजानिबोहीयमें सबहीकोंनिर-धार १७ ओंवी - ज्योतींतजेंज्योती अज्ञानाहूनीपरबोलती ज्ञानज्ञेय असेंह्मणती सर्वचित्तींअधिष्ठूनीअसे १७ अभंग - जेंकांहींप्रकाश आत्मातोतयाचा कांजेरंगत्याचोपालटेना १ आंधाराचेंकुंडेंकाळोखें निजबीज असूनीनिस्तेजज्योतिर्मय २ ज्ञानज्ञेयज्ञानलभ्यतेंअर्जुना सर्वहृद्भुवनासत्ताधार ३ अधिष्ठूनीउरेजगत्रयांतजें नलागेअंतजें व-स्तुतुका ४ ॥ १७ ॥

श्लो० - इतिक्षेत्रंतथाज्ञानंज्ञेयंचोक्तंसमासतः ॥
मद्भक्तएतद्विज्ञायमद्भावायोपपद्यते ॥ १८ ॥ छ

टी०स० - संक्षेपेंक्षेत्रहिज्ञान ज्ञेयहीबोलिलोंक्रमें हेंमाझाभक्तजाणू-नीं मत्स्वरूपासपावतो १८ आर्या - ऐसेंक्षेत्रज्ञान ज्ञेयहिउपदेशिलें चिसंक्षेपें मद्भक्तजाणुनीहें मद्भावापावतीअविक्षेपें १८ दोहा - छेत्र ग्यानऔग्येयसें ताकोंदियोबनाय इनकेजानेंजोभगत लहेसोमेरे भाय १८ ओंवी - क्षेत्रआणिज्ञान ज्ञेयसांगीतलेंसंक्षेपेंकरून जोमा-झाभक्तजाणून माझाप्रसादपावे १८ अभंग - थोडक्यागोष्टींततुजभा-ह्मीवदों पाल्हाळेंविवारोंऐसेंनसे १ क्षेत्रसांगूनीयांज्ञानदर्शवीलें अ-ज्ञानावर्णिलेंथोडक्यांत २ ज्ञेयतरीहेंचक्रमानेंबोलीलों भक्तीनें भू-

ललोंतुझ्यासरव्या ३ मत्स्वरूपायाचेतोचीतुक्यासम जोकांजाणेवर्म याचेंवीरा ४॥१८॥

श्लो०प्रकृतिंपुरुषंचैवविद्ध्यनादीउभावपि॥
विकारांश्चगुणांश्चैवविद्धिप्रकृतिसंभवान्॥१९

टी०स०-प्रकृतीआणिपुरुष ज्ञाणदोघेअनादिहे गुणांविकारांउसन्नि जाणप्रकृतिपासूनी १९ आर्या-पुरुषप्रकृतीदोनी जाणअनादी कधींनउद्भवती गुणआणिविकारहिते प्रकृतीपासावजाणसंभवती १९ दोहा-मायापुरुखअनादिहै अर्जुनदोऊजान गुनबिकारसबजो भये मायाहीकेमान १९ ओंवी-प्रकृतिपुरुषांचीस्थिती उभयवर्ग अनादिअसती प्रकृतीपासूनिविकार होती ऐसेंजाणतूं १९ अभंग-प्रकृतीआणीकपुरुषपैंद्वय ज्याभेदीअद्वयविकारलें १ अनादीचपा-र्थायांचीक्रीडादिसे जेथूनीउमसेभूतलोकु २ आतांरजसत्वतमादि त्रीगुण विकारउत्पन्नझालाजीका ३ तुकाजीणेंझालेंप्रकृतीपासूनी प्रकृतीअसूनीअक्षयीनसे ४॥१९॥

श्लोक-कार्यकारणकर्तृत्वेहेतुःप्रकृतिरुच्यते॥
पुरुषःसुखदुःखानांभोक्तृत्वेहेतुरुच्यते॥२०॥॥

टी०स०-कर्तेपणींप्रकृतिहे हेतुहेकार्यकारणीं भोक्तृतींसुखदुःखां-चा हेतुहापुरुषस्वयें २० आर्या-हेप्रकृतिकार्यकारण कर्तृत्वीं मधियलीसमजहेतू तैसासुखदुःखाचा भोक्तृतींपुरुषबोलिला हेतू २० दोहा-कारनकारजकरतहै मायाइनकोहेत दुखऔसुख केभोगकों वहेपुरुखगहिलेत २० ओंवी-कार्यकारणकर्तृत्व निर्हेचें प्रकृतीसकारणत्व सुखदुःखभोगीपुरुषासहेतुत्व ऐसेंबोलिजे२० अभंग-अगळीकदीसेइचेंकर्तेपणीं पुरुषाकरणींचित्रदावी १ का-र्यकीकारणहेतुप्रकृतीचा श्रवणेंजीवींचाबोधुपाहे २ सुखाआणिदुः खाच्याभोक्तृत्वींजोहेतु तुकाह्मणेहोतुपुरुषस्वयें ३॥२०॥श्रीमत्सच्चि०

श्लो०-पुरुषःप्रकृतिस्थोहिभुंक्तेप्रकृतिजान्गु-
णान् कारणंगुणसंगोस्यसदसद्योनिजन्मसु२१

टी०स०-गुणप्रकृतिचेभोगी प्रतिबिंबूनितज्जळीं नानायोनिनिमित्ताया पुरुषाभोगवासना २१ आर्या-प्रकृतिस्थपुरुषहोउनि भोगीप्रकृतिगुणाचिनेणुनीमाया अधमोत्तमयोनिंतही कारणगुणासंगयासजन्माया २१ दोहा-पुरुखप्रकृतिमेंबैठके करतबिखेंकोभोग ऊचेनीचेजनमकों कारनगुनसंजोग २१ ओंवी-पुरुषप्रकृतिमाजी असून भोगीप्रकृतीचेगुण ऐसेंसगुणसंगेंकरून नानायोनी जन्मती २१ अभंग-भोगीप्रकृतीचेगुणांसिपुरुष तज्जळींविशेषबिंबूनीयां १ नानाविधयोनीनिर्मीतियापार्था पुरुषासआस्थाभोगीवासु २ तुकाह्मणेभूलीसेविलीउनमें संगींनयाभ्रमेंजाणताहा ३॥२१॥श्रीशम्

श्लो०-उपद्रष्टाऽनुमंताचभर्त्ताभोक्तामहेश्वरः परमात्मेतिचाप्युक्तोदेहेऽस्मिन्पुरुषःपरः२२

टी०स०-जोद्रष्टाजाणताभर्त्ता परमात्मापरेशजो तोचिभोक्तादुजादेहीं पुरुषप्रतिबिंबजो २२ आर्या-द्रष्टाअनुमोदकही पुरुषहिभोक्तामहेश अणिभर्त्ता यापरिबोलियलातो यादेहाहूनिअसेपरअकर्त्ता २२ दो० परमातमकोंदेहनें न्यारोजानतलोय साच्छीभरताभोगता ईश्वरनिरगुनहोय २२ ओंवी-पाहताअनुमोदनदेता ईश्वरपोषकआणिभोक्ता॥ तोचीपरमात्माह्मणिजेतत्त्वतां देहींपरमपुरुषतो २२ अभंग-जोद्रष्टा जाणताभर्त्तापरमात्मा परेशचिदात्माअव्ययजो १ अर्जुनागातोचीदुजा देहींभोक्ता पुरुषअनुरक्ताप्रतिबिंबे २ मार्गदुर्लभतोजेथेंकांसांपडे तुकयासवेडेंजेणेंकेलें ३॥२२॥

श्लो०-यएवंवेत्तिपुरुषंप्रकृतिंचगुणैःसह॥सर्वथावर्तमानोऽपिनसभूयोऽभिजायते॥२३॥

टी०स०-जाणेलजोयापुरुषा गुणांसीप्रकृतीसही वर्त्तेजरीप्रपंचीं तो तरीजन्मानयेपुन्हा २३ आर्या-यापरिपुरुषप्रकृति जाणेगुणसहितत्यांनतरकोणी असनांहितोप्रपंचीं नपवेजन्मासिजाणपरतोनी २३ दोहा-जोकोउऐसेपुरुखलखे प्रकृतिअरुगुणभाय सोक्योंहीजगतमेरह्यो बहुरिनउपजेआय २३ ओंवी-प्रकृतीपुरुषआणि गुण ऐसेंजयासीझालेंज्ञान तोसंसारींअसून पुन्हाजन्मानये २३

अभंग- जाणेलकींजोयापुरुषासकोणी प्रकृतीसीगुणीविकारा च्या १ प्रपचींजरीकांवर्तलातोनर नबाधेशरीरद्वंद्वेंत्याच्या २ जा- न्हवीतदाकींमेल्यामंगळजें ऐशास्थळींविरजेआत्मातुका ३॥२३॥

श्लो०- ध्यानेनात्मनिपश्यंतिकेचिदात्मानमा- त्मना अन्येसांख्येनयोगेनकर्मयोगेनचापरे२४

टी०स०-पाहतीनिर्विशेषात्मा ध्यानेंकोणीकितेकते सांख्येंविश्वात्म योगेंही कर्मींब्रह्मअसेकिती २४ आर्या- कोणीत्हदयींचिंतीध्या- नेंआत्म्यासिपाहतीअपर कोणीसांख्येंयोगें पाहतिकर्मैहितोचियो- गपर २४ दोहा- देहमांझआतमलखे कोउकरतपुनिध्यान सांख्य जोगअरुकरमकरे लखतकरमसहग्यान २४ ओंवी- ध्यानेंपाहती कोणी कोणीदेखतीआपणआपणेंनी कोणीसांख्ययोगेंकरूनी को- णीकर्मयोगें २४ अभंग- पाहातीजेयोगीनिर्विशेषआत्मा ध्यानींस- च्चिदात्मालक्षूनीयां १ कोणीकितेकतेसांख्याचेविचारें विश्वात्माहाबरें- न्याहाळीती २ योगेंहीकर्मेंहीब्रह्मऐसेकिती आपुलालेमतींसारि खे- गा ३ तुकाह्मणेपंथज्यासजोआवडे तेणेंकेलेंउघडेलोकांनेसें ४॥२४

श्लो०- अन्येत्वेवमजानंतःश्रुत्वाऽन्येभ्यउपास ते तेपिचातितरंत्येवमृत्युंश्रुतिपरायणाः॥२५

टी०-स०- आत्मानेणूनिहीकोणी आइकोनिउपासिती मृत्युसिंधू- सितरती तेहीश्रवणतत्पर २५ आर्या- कोणीत्हदयींऐसें गुरु- वचनेंमात्रऐकुनीपुरती पार्थाउपासितीते श्रवणींतत्परहिमृत्युतें तरती २५ दोहा- जोआतमजानतनहीं सुनिकेओरनयेऊ मन उपासनाकरतहे भवभयमृत्युतरेऊ २५ ओंवी- आणिजेअज्ञान असती गुरूपासावजाऊनिउपासनाकरिती तेमृत्युसंसारींतरती॥ श्रुतिपरायण २५ अभंग- आत्मानेणूनीहीकोणी ऐकुनितेसें बा- खाणी १ अन्यउपासितीभावें मृत्युसिंधूसतरावें २ तेंहीतत्परश्रव- णीं तुकाह्मणेज्ञानखाणी ३॥२५॥

श्लो०-यावत्संजायतेकिंचित्सत्त्वंस्थावरजंगमम्

क्षेत्रक्षेत्रज्ञसंयोगात्तद्विद्धिभरतर्षभ॥२६॥श्रीः

टी०स० प्रतीतिउपजेजेजे जेव्हांजेव्हांचराचरीं क्षेत्रक्षेत्रज्ञसंयोगें तेजाणभरतर्षभा २६ आर्या- जितुकेंजेंकांहोतें पार्थास्थावरतसेंचि जंगमतें क्षेत्रक्षेत्रज्ञाच्या योगेंतेंजाणवेदशास्त्रमतें २६ दोहा- जितेजीवयाजगतमें स्थावरजंगमहोत छेत्रओरछेत्रग्यतें तेसबलेत उदोत २६ ओंवी- जेंआकारासीआलें स्थावरजंगमबोलिलें क्षेत्रक्षेत्रज्ञापासूनिझालें तेंजाणभरतर्षभा २६ अभंग- उपजेजेजेकांप्रतीत सृष्टिकारणसंभूत १ चराचरींजेव्हांजेव्हां नकळेचित्तअव्हासव्हा२ क्षेत्रक्षेत्रज्ञसंयोगें द्वैतविध्येसंप्रयोगे ३ जाणभरतर्षभातेंतूं तुक्याहोय पारंगतू४॥२६॥

श्लो०समंसर्वेषुभूतेषुतिष्ठंतंपरमेश्वरम्॥ विनश्यत्स्वविनश्यंतंयःपश्यतिसपश्यति॥२७॥श्रीः

टी०स०- समानसर्वांभूतींजो आहेत्यापरमेश्वरा अनित्यांतहित्यानित्या जोपाहेतोचिडोळस २७ आर्या- राहेभूतींजोसम भूतविनाशींननाशज्याअसतो परमेश्वरासियापरि पार्थाजोपाहणारडोळसतो २७॥ दोहा- परमेसरसबजगतमें बैठेएकसमान तिन्हेंनसतबिनसेनहीं॥ जोजानिवोस्रूजान २७ ओंवी- सर्वभूतांतरीं ईश्वरआहेसर्वांतरीं भूतेंनासूनआपणनाशनपावेनिर्धारीं हेंपाहेतोडोळस २७ अभंग- सर्वांभूतींजोसमान नसेउंचनीचस्थान १ परमेश्वरआहेतया लावीमानसअक्षया २ अनित्यांतहिनित्या घेऊंप्रतीतीनेंसत्या ३ तोचिडोळस जो पाहे तुकाव्यापीअंतर्बाह्यें ४॥२७॥

श्लो०-समंपश्यन्हिसर्वत्रसमवस्थितमीश्वरम्
नहिनस्त्यात्मनात्मानंततोयातिपरांगतिम्॥२८

टी०स०- परीतंतूअसेंपाहे सर्वत्रसमईश्वरा नएकतोआत्मघाती जाय मुक्तीसत्यावरी २८ आर्या- ईश्वरसमसर्वत्र स्थितपाहेतोचियाउपरमगती आपणआपुल्याघाता नकरूनहिपावतोचिपरमगती २८ दोहा- ईश्वरकोंसबठोरजो जानतसमताभाय आतमहीसोहोहीनहीं रहेप-

रमगतिपाय २८ ओंवी- परमात्मासमआहे असेंसमबुद्धिपाहे तोआ-त्मघातीनहोये जोआपणाओळखे २८ अभंग- असापाहेपरीतंतू दे-ऊनदृष्टीलाएकांतू १ समईश्वरासर्वत्र पाहेअदेखणेंनेत्र २ आत्मघातीनए-कनो देहासहपावनहोतो ३ त्यावरिजायमुक्तीपदा तुकयानलागेआपदा ४।२८

श्लो०-प्रकृत्यैवचकर्माणिक्रियमाणानिसर्वशः॥
यःपश्यतितथात्मानमकर्त्तारंसपश्यति॥२९॥श्रीः

टी०स०-प्रकृतीनेंक्रियासर्व करिजेतातिजोअसें पाहेतेव्हांआत्मयाचें तोअकर्तृत्वपाहतो २९ आर्या- कुंतीतनयाकर्मे करितीतेजाणसर्वही प्रकृती आत्माकर्त्तानअसें पाहेजोतोचिपाहतोस्फुती २९ दोहा-मा-याकृकरतकरमसब जीवअकारतेजोय जानतजोयहभेदकों लह-तआतमासोय २९ ओंवी- कर्मेआणिसक्रिया जाणप्रकृतीपासूनियां असेंपाहेआपणयां अकर्तृत्वपाहतातो २९ अभंग- सर्वक्रियाप्रकृ-तीनें करिजेतातिस्फमनें १ असेंपाहेतोसर्वदा नेघेपातकआपदा २ पैं-गातेव्हांआत्मयाचें तोपाहतोअकर्त्याचें ३ अकर्तृत्वींकैंचादोष जैसा तुकाचनिर्दोष॥४।२९॥

श्लो०-यदाभूतपृथग्भावमेकस्थमनुपश्यति॥
ततएवचविस्तारंब्रह्मसंपद्यतेतदा॥३०॥श्रीशां

टी०स०-देखेजडतरंगांतें एकाचैतन्यसागरीं त्यापासूनिचविस्तार ते-धवांब्रह्मपावतो ३० आर्या- भूतांचेंनानात्वहि एक्याब्रह्मींचआणिवि-स्तार ब्रह्मापासुनिपाहे पावेब्रह्मप्रपंचनिस्तार ३० दोहा- इकआतम-मेंस्थितकरे सबप्राणिनकेभाय आतमहीतेबिस्तरे लखिसोब्रह्मजुपा य ३० ओंवी- ह्मणूनिवेगळालेसर्वांभूतीं आत्मयातेंएकत्वेंदेखती जे-बोलिलीविस्तारस्थिती तेब्रह्मपावतीनिश्चयेंसीं ३० अभंग- तरंगातें देखेजड परीबुद्धिचानीवाड १ एकाचैतन्यसागरीं बाबुडवीकल्पलह-री २ विस्तारतोत्यापासून गंधींव्यापितीस्फमन ३ तुकाह्मणेसांडीमाया ब्रह्मपावतोतेधवां ४।३०॥

श्लो०-अनादित्वान्निर्गुणत्वात्परमात्मायमव्ययः
शरीरस्थोऽपिकौंतेयनकरोतिनलिप्यते॥३१॥श्रीः

टी०स०- अनादिलेंनिर्गुणत्वें चिदात्माअविनाशिहा असूनिसर्वदेहीं ही अकर्त्ताबद्धजोनव्हे ३१ आर्या- निर्गुणअनादित्वेंम्हणुनी अविनाशीजाणसत्यपरमात्मा देहींअसूनिअकर्त्ता नित्यअसेंजाणतोचि सुमहात्मा ३१ दोहा- आदिअंतसोंरहितहों निरगुनआतमहोय देहीमांजबहीरहे करमनिलिप्त नहोय ३१ ओंवी- तोनिर्गुणआत्मा त्याआदिनाहीं असापरमात्माअव्ययपाहीं संसारींअसूनिकांहीं अकर्त्तालिप्तनव्हे ३१ अभंग- अनादित्वेंजोकांअसे निर्गुणत्वेंतोविलसे १ चिदात्माचम्हणतीज्यास अजपाहतांअविनाश २ असूनीहीसर्वशरीरीं अकर्त्ताचनिर्विकारी ३ नव्हेलिप्तहेंनवल तुकयाप्रेमें देतोडोल ४ ॥३१

श्लोक-यथासर्वगतंसौक्ष्म्यादाकाशंनोपलिप्यते
सर्वत्रावस्थितोदेहेतथात्मानोपलिप्यते॥३२॥

टी०स०- नलिंपेजेविंआकाश सूक्ष्मत्वेंसर्वहीस्थळीं सर्वत्रसर्वदेहींही नसाआत्मानलिंपतो ३२ आर्या- जैसासूक्ष्मत्वास्तव सर्वगतनासीनलेपहिनभास तैसासर्वव्यापक देहींआत्माअलिप्तअवभास ३२ दोहा- जोअकासस्रूछमबसे सबमेंलिपेजनाहि त्यौंहिहियेपरमातमा लिप्तनदेहनमांही ३२ ओंवी- जैसा आकाशघटींसूक्ष्महोऊन असेघटें नलिंपेजाण तैसाआत्मादेहींअसून अलिप्तपैं ३२ अभंग- नभालिंपेनाकींनेया वसवूनीछिन्नठायां १ सर्वस्थळांतसूक्ष्मजें स्थळदोषना आपजे २ सर्वदेहांतसर्वत्र तेवींव्याप्यव्यापीसूत्र ३ आत्मालिप्तनेव्हां होये तूकापीडेकलिप्राये ४ ॥३२॥

श्लो०-यथाप्रकाशयत्येकः कृत्स्नंलोकमिमंरविः
क्षेत्रंक्षेत्रीतथाकृत्स्नंप्रकाशयतिभारत॥३३॥

टी०स०- जसाप्रकाशितोलोक सर्वहीएकभास्कर क्षेत्रज्ञसर्वक्षेत्रांतें प्रकाशीएकभारता ३३ आर्या- सकळहिलोकांजैसा करितेंतेयाप्रकाशहाचरवी क्षेत्रक्षेत्रज्ञहितो तैसाकरुनीप्रकाशसंचरवी ३३ दोहा- ज्योप्रकासएकेकरें सबजगसूरजदेव त्योंसबहीकेदेहमों परमातम

कोभेव ३३ ओंवी- जैसासूर्यएक सर्वजनाप्रकाशक तैसासर्वदेहींजीवप्रकाशभासक भारतायेरीतीं ३३ अभंग- एकजैसाप्रकाशितो सर्वहीजगभास्करतो १ सर्वक्षेत्रांतेंक्षेत्रज्ञ प्रकाशितएककृज्ञ २ ऐकभरतवंशोत्पन्ना भारतींतूंभक्तराणा ३ भक्तराजतुकाकेसा धनलोभ्या जैसापैसा ४।३३

श्लो०-क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोरेवमंतरंज्ञानचक्षुषा॥भूतप्रकृतिमोक्षंच येविदुर्यांतितेपरम्॥३४॥श्री:

टी०स०- हाक्षेत्रज्ञक्षेत्रभेद क्षेत्रींहीज्ञानदृष्टिनें जडलभूतसंस्कार सोडुंजाणतिमुक्ततें ३४ आर्या- तेंज्ञानचक्षुयोगें क्षेत्रक्षेत्रांतउभयअंतरतें मोक्षहिजनप्रकृतिचा जाणतिपदपरमत्यानअंतरतें ३४ दोहा- क्षेत्रओरक्षेत्रग्यके भेदलखेजोकोय जीवप्रकृतीमोक्षकों जानेसुगत कृहोय ३४ ओंवी- ऐसाक्षेत्रक्षेत्रज्ञांचाभेद जोदेखेज्ञानचक्षुकरूनी शुद्ध पंचभूतेंआणिप्रकृतिमोक्षजाणूनिनिबंध तोपावेपरमगती ३४॥ अभंग- हाक्षेत्रज्ञक्षेत्रभेद तुजदर्शवूंप्रसाद १ ज्ञानदृष्टीनेंक्षेत्रही दाखविलेंयेथेंपाहीं २भूतसंसारजडत्व जाणेंसोडूंत्यामुक्तत्व ३ तुकाविनवितोसंतां ऐकामागीलसंमता ४॥३४॥ इतिश्रीमद्भगवद्गीतायांयोगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादेक्षेत्रक्षेत्रज्ञयोगोनामत्रयोदशोध्यायः॥१३॥श्रीकृष्ण

वामन.

इतिटीकासमश्लोकी अध्यायींयात्रयोदशीं
श्रीपार्थसारथीकर्ता जोवामनमनोरथीं १

अभंग- झालेप्रसंगपैंतेरा जनार्दनमुख्यगिरा १ येथेंज्ञानआणिजड क्षेत्रक्षेत्रज्ञनीवाड २ केलापुढेंचौदाव्यास ऐकाठेवूनीमनास ३ वदेसंजयाकुरुपती श्रोत्यातुकयासंगती ४ शेवटींचेअध्येसाहा ज्ञानकांडअसे पाहा १ कृटेपापतापओघ पदप्राप्तीचेंअमोघ २ शिष्यशिष्याचासेवक प्रार्थीतुकयाचारंक ३ इतिगीतार्थबोधिन्यांश्रीमद्भगवद्गीताटीकायांत्रयोद०

चतुर्दशाध्यायप्रारंभः

वामन- बोलिलाप्रकृतिक्षेत्र आत्माक्षेत्रज्ञपूरुष याअध्यायींप्रकृतिच्या

गुणाचेभागबोलतो १ अभंग- गुणउकलऐकावा ऐसेंजीवावाटलें १ज्या-चेंबेचाडअंतर दावीफेरभ्रांतीचा २ ऐसेंअर्जुनाचेमनीं मोक्षदानीउमजे ३ पुसूंतेंचवांछीजोकां बोलेतुकावरदानी ४॥ ॥श्रीमद्यदुकुलटिलकायनमः

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०-परंभूयःप्रवक्ष्यामिज्ञानानांज्ञानमुत्तमम्
यज्ज्ञात्वामुनयःसर्वेपरांसिद्धिमितोगताः॥१॥

टी०स०- ज्ञानांतउत्तमज्ञान थोरसांगेनतेंपुन्हा जेंजाणूनिमुनीसर्व सिद्धिंकैवल्यपावले १ आर्या- पुनरपिपरमज्ञान ज्ञानोत्तमजेंहरीकुबुद्धीतें कथितोंज्यातेंजाणुनि गेलेमुनिवर्यपरमसिद्धीतें १ दोहा- परमजऊत्तमग्यानसों तोकोंदेतबनाय ज्याहीजानिकेमुनिसबे रहेमुगतिकों पाय १ ओंवी- मागुतीसांगेनपरम ज्ञानाचेंज्ञानउत्तम ऋषीजेंब्रह्म-जाणून येथूनसिद्धीपावले १ अभंग- ज्ञानीउत्तमतेंज्ञान जेंकांभान निर्मळ १ पुन्हासांगेनतेंथोर फोडीघोरभवबंध २ मुनीसर्वजेंजाणुनी भ्रतुदिनींतत्पर ३ सिद्धीपावलेकैवल्य जिणेंसाफल्यतुकयाचें ४॥१॥७॥

श्लोक- इदंज्ञानमुपाश्रित्यममसाधर्म्यमागताः
सर्वेऽपिनोपजायंतेप्रलयेनव्यथंतिच॥२॥श्रीः

टी०स०- याचिज्ञानाश्रयेंमाझें सारूप्यादिकपावले होतांहीसृष्टिनव्हती नपावतिलयींव्यथा २ आर्या- याचिज्ञानाधारें ठेलेमद्रूपहोउनीकांमनी जन्मतिसृष्टींतनते प्रळयींपार्थाकधींननेभ्रमती २ दोहा-याहिग्यानकोसेवक मेरोलह्योसरूप प्रलयव्यथातिनकोंनही परेन तेभवरूप २ ओंवी- हेंज्ञानजिहीं आश्रयिलें माझेंसमानत्वपावले भवसागरींतेनआले नाशकाळींत्यांनाशनसे २ अभंग- माझेंयाच ज्ञानाश्रयें महदाश्रयेंत्यागूनी १ पावलेसारूप्यसिद्धी दीजेसमाधीशंकाची २ सृष्टीनव्हतीहोतांही स्थितीदेहींविराली ३ लयींव्यथानपावती त्यागामूर्तीतुकयाच्या ४॥२॥

श्लोक- ममयोनिर्महद्ब्रह्मतस्मिन्गर्भंदधाम्यहं
संभवःसर्वभूतानांततोभवतिभारत॥३॥श्रीशं

टी०स०- महत्तत्त्वात्मकब्रह्म जीवतीं मजहेतुतें चिदंशठेवितोंत्यांतमी

तेव्हांविश्वहोतसे ३ आर्या- माझीगर्भाधान स्थानप्रकृतीअसेचितीमा-
जी गर्भाधानकरीतों भूतांचींहोतितेथुनीराजी ३ दोहा- ब्रह्म प्र-
कृतिमोजोरहे तामेंगरभठराय उपजावतसबसृष्टिहों अर्जुनचितमें
लाय ३ ओंवी- प्रकृतिमाझेंगर्भाधानस्थान तेथेंमीकरीबीजारोपण
तेव्हांसर्वभूतांचेंजनन होतसेगाभारता ३ अभंग- महत्तत्त्वात्मक ब्र-
ह्म तुजसांगतों १ मजहेतुतेंजीवलीं मूळतत्त्वांचाझाडा २ त्यांत
ठेविताचिदंश उरेअंशमूळभूत ३ विश्वहोतसेंमीतेव्हां तुकाजेव्हांयेज-
न्मा॥४।३॥

श्लो०-सर्वयोनिषुकौंतेयमूर्तयःसंभवंतियाः
तासांब्रह्ममहद्योनिरहंबीजप्रदःपिता॥४॥श्री

टी०स०-होतीदेहपितात्यांचा मीदेतोंजीववीर्यजें ब्रह्मामहत्तत्त्वमाता त्या-
च्याभूतांशशोणितें ४ आर्या- सर्वहियोनीमाजी जेजेहोतातिपांडवा
देह त्यांचीमायाप्रकृती बीजप्रदमीपितानसंदेह ४ दोहा- जेजेमूरत
होतहैं सबजोनिनमेंआय तिनकोंहांहीजीवहों मैंहिपिताओमाय ४
ओंवी- सर्वांचेगर्भीकुंतीसुता ज्याज्याव्यक्तिहोतीत्यांचीमाता प्रकृती
आणिअसेंपिता बीजनिक्षेपकर्त्तामी ४ अभंग- होतीदेहोसत्तीत्यां-
च्या अधिकाराचामीबाप १ जीववीर्यमीदेतोंजो उपजोनिपजोरचितवे
ळें २ ब्रह्ममहत्तत्त्वमाता कुंतीसुताऐकरे ३ त्याचाभूतांशशोणितें करीतु
क्यातेंउत्पन्न ४।४॥

श्लो०-सत्त्वंरजस्तमइतिगुणाःप्रकृतिसंभवाः
निबध्नंतिमहाबाहोदेहेदेहिनमव्ययम्॥५॥

टी०स०-प्रकृतीचेचगुणहे सत्त्वआणिरजस्तम देहींबाधतिहेजीवा॥
यागुणातीतअव्यया ५ आर्या- सत्त्वरजस्तमहेगुण प्रकृतीपासू-
निहोतियादेहीं बाधितिअव्ययजीवा जेणेंअपणासिमानितोदेही ५॥
दोहा-सत्त्वरजोतमगुनभये मोहीतेंतूंमान देहमांझयाजीवकों ये-
हीबाधतआन ५ ओंवी- सत्त्वरजतमहेगुण झालेप्रकृतीपासून देहा-
सवेंदेऊन मी गुणातीतअव्यय ५ अभंग- गुणप्रवेंप्रकृतीचे उत्प-
त्तीचेंकारण १ सत्त्वआणिरजतम पुरुषोत्तमसांगतूं २ देहींबाधतीहे

जीवा वनओलावाणण्यानें ३ गुणातीतअव्ययजो अंतिमजोतुकया४॥

श्लोक- तत्रसत्त्वंनिर्मलत्वात्प्रकाशकमनामयम्
सुखसंगेनबध्नातिज्ञानसंगेनचानघ॥६॥श्री

टी०स०- त्यांतजेंसत्त्वनिर्दोष निर्मलत्वेंप्रकाशक सुखेच्छाविषयज्ञान यासंगेंयासबाधतें ६ **आर्या-** सत्त्वअनामयतेथें निर्मळह्मणुनीअसे प्रकाशकर ज्ञानसुखाच्यासंगीं बांधीजीवाकरूनियांनिकर ६ **दो०** निर्मलऔरप्रकाशक सत्गुणशांतिसुभाय ग्यानसंगसुखसंगसो बाधतजीवहिआय ६ **ओंवी-** सत्त्वगुणहानिर्मळ धर्मप्रकाशशीळ सुखसंगींबाधेप्रबळ ज्ञानसंगींअनघ ६ **अभंग-** त्यांतनिर्दोषसत्त्वजें ममनेजेंविराजित १ प्रकाशकनिर्मळत्वें नकर्त्तृत्वेंअहंकारें२सुखेच्छाविषयज्ञान सावधानयाविषयीं ३ यासीबाधतेंयासंगें तुकानलगेमगसंगीं४।६॥

श्लो०- रजोरागात्मकंविद्धितृष्णासंगसमुद्भवं
तन्निबध्नातिकौंतेयकर्मसंगेनदेहिनम्॥७॥

टी०स०- रजतेंविषयप्रीति तृष्णासंगींसमुद्भवे बाधेयालाकरवुनी कर्मेंविषयसाधनें ७ **आर्या-** करिअनुरागहितृष्णा संगापासूनिहोतिसत्त्वरजें कर्माच्यासंगींहा जीवअसेबद्धजाणत्याविरजें ७ **दो०** रजगुनराजसरूपहे तृष्णासंगहिहेत करमसंगकरिजीवकों याहीबंधनदेत ७ **ओंवी-** इच्छात्मकजाणरजोगुण होयतृष्णासंगेंकरून तोबाधेकर्मसंगेंकरून पुरुषातेंगाअर्जुना ७ **अभं०-** विषयप्रीतीतोचि रज धरीकाजकामाचें १ तृष्णासंगसमुद्भवें मगभवावेंमनेच्छा २करवूनी बाधेयाला कधीवेळाजीवात्मा ३कर्मेंविषयसाधनें तुकामनेंविटला ४॥७॥

श्लोक०- तमस्त्वज्ञानजंविद्धिमोहनंसर्वदेहिनां
प्रमादालस्यनिद्राभिस्तन्निबध्नातिभारत॥८॥

टी०स०- तमआत्मलअज्ञानें करीमोहजडभ्रम असावधानतानिद्रा आलस्येंतमबाधतें ८ **आर्या-** मोहकसर्वहिजीवा अज्ञानेंहोयपांड-

वातमतें अलसप्रमादनिद्रे माझीजीवासबांधुनीतमतें ८ दो० होत जुतमअग्यानतें मोहतसबकोजीव बिह्लतानिद्राअलस इनसोबांधतहेव ८ ओंवी- अज्ञानींझालातमोगुण सर्वांमोहकरीजाण विस्मरणअलसनिद्रेन तमबाधितसे ८ अभंग- तमआत्मत्वेंअज्ञान गूढमनेंसंकल्पू १ करीमोहोजडभ्रम चुकेवर्मज्यासाठीं २ निद्राअसावधपणीं होयहानीआयुष्या ३ तमबाधतेंआळसें तुकानसेजयांत ४।८

श्लो०-सत्त्वंसुखेसंजयतिरजःकर्मणिभारत॥
ज्ञानमावृत्यतुतमः प्रमादेसंजयत्युत॥९॥श्री

टी०स०-सुखांतप्रबळेंसत्व कर्मांतप्रबळेंरज असावधत्वींज्ञानास वेष्टूनींप्रबळेतम ९ आर्या- करितेंरजकर्मांतें सत्त्वकरीपांडवाप्रसादातें ज्ञानातेंआंवरुनी करितेंपार्थातमप्रमादातें ९ दोहा- सतगुणसुखमेंबढतहें करमरजोगुनहोय अलसमेंतमगुणबढे रहतग्यानसब खोय ९ ओंवी- सुखेंसीयोगकरीसत्वगुण कर्मकरीरजोगुण ज्ञानलपवीतमोगुण प्रबळतमेंवेष्टुनी ९ अभंग - सत्त्वप्रबळेसुखांत येमुखांतरुचिजेवीं १ कर्मांतप्रबळेरज जेवींखाजकर्मठा २ असावधानीयाज्ञानें तेणेंमानेतेतमीं ३ तुकानसेरेजयांत जरीस्वयातरूसली

श्लो०-रजस्तमश्चाभिभूयसत्त्वंभवतिभारत
रजःसत्त्वंतमश्चैवतमःसत्त्वंरजस्तथा॥१०॥

टी०स०-मोडूनियांरजतमा प्रबळेसत्त्वभारता रजसत्त्वतमामोडी तमसत्त्वरजांसतें १० आर्या- मोडुनिरजतमहोतो सत्त्वगुणोत्कर्षहें मलागमतें सत्त्वतमामोडुनिरज रजसत्वाहोयमोडुनीतमतें १० दो० रजगुनतमगुनमेलिके रहतसत्त्वगुनपूरि रजसत्त्वनकोंमेलितम रजतेंसततमदूरि १० ओंवी- रजतमातेंपराभवून सत्त्वगुणहोय अर्जुन रजहोयसत्त्वतममोडून सत्त्वरजांसीतमहोय १० अभंग- रजतमासमोडूनी येवाढुनीसत्त्वांश १ तममोडीरजसत्त्वां स्वकर्तृत्वादर्शवी १ तमसत्त्वनुरेजेव्हां रजतेव्हांविस्तारे ३ एकाउंचीदोनीखांचे

हेंतुकयाचेस्फशब्दीं ४॥१०॥

श्लो०-सर्वद्वारेषुदेहेऽस्मिन्प्रकाशउपजायते॥
ज्ञानंयदातदाविद्याद्विवृद्धंसत्त्वमित्युत॥११॥

टी० स०- सर्वेंद्रियांतदेहींया प्रतीतीबरवीजचीं आणिजेव्हांज्ञानतेव्हां जाणावेंसत्त्ववाढलें ११ आर्या- ज्ञानप्रकाशहिकरी करिसेंवेंद्रिय गणींप्रकाशातें तेव्हांतेंसत्त्वपदा जाणावेंवाढलेंविकाशातें ११ दोहा. सबद्वारनमेंदेहके जीवप्रकासकग्यान सत्वगूनतबहीबढ्यो अर्जुनइहतूंजान ११ ओंवी- सर्वेंद्रियींशरीरीं प्रकाशज्ञानहोयजरी सत्वगुणवाढेतरी असेंहोनसे ११ अभंग- सर्वदेहींहीइंद्रियीं रवीजचींप्रतिबिंबे १ आणिजेव्हांज्ञानतेव्हां जाणेसत्वावाहाड २ तुकाह्मणे देवमन तेंआधीनसत्वाच्या ३ ॥११॥

श्लो०-लोभःप्रवृत्तिरारंभः कर्मणामशमःस्पृहा॥
रजस्येतानिजायंतेविवृद्धेभरतर्षभ॥१२॥श्रीशं

टी०स०-प्रवृत्तिकर्मीआरंभ लोभआणिअशांतता आणीस्पृहाहेविकार विलासरजवाढतां १२ आर्या- करवीकर्मसदाजें अशांतिलोभप्रवृत्तिसींभजतें इच्छाहीकरितेंबहु वृद्धिंगतजाणिजेतदारजतें १२ ॥ दोहा- बढतरजोगुनहैजबे इनसरीरमेंआय लोभकरमउदीमअसन इनतेजूप्रगटाय १२ ओंवी- विषयींलोभवृत्ती कर्मारंभआणिअशांती इच्छाभरतश्रेष्ठाहोती विलासरजोगुणाचा १२ अभंग- आरंभप्रवृत्तीकर्मी धरीऊर्मीचित्ताचीं १ अशांतताआणिलोभ देतक्षोभत्रिलोकीं २ विकारआणिस्पृहा करितीमहाकुचेष्टा ३ रजवाढतांविलासे तुकीपीसेंशिरेना४॥१२॥

श्लोक- अप्रकाशोऽप्रवृत्तिश्चप्रमादोमोहएवच तमस्येतानिजायंतेविवृद्धेकुरुनंदन॥१३॥

टीका-सम०-कांहींस्फुरेनावर्तेना देहआणिअसावध बरेंवाईटनकळे वाढतेंतमजेधवां १३ आर्या- अज्ञानअप्रवृत्ती प्रमादअणिमोह जेधवांवाढे तेव्हांजाणसरव्यालूं तमतेंवृद्धीसपावलेंगाढें १२ दोहा- अर्जुनतबहीकरतहे तमगुनआयप्रकास अलसमोहअग्याननें म-

नमेंकरतबिलास १३ ओंवी- अस्फूर्तिअळसविसर असावधमोहफा-
र तमोगुणाचाव्यापार कुरुनंदना १३ अभंग- कांहींबर्लेनानरूचे
घरभुलीचेंकारण १ देहआणिअसावध परिक्रोधजागतो २ नकळेबरेंकीं
वाईट पडेकीरआधणीं ३ तमजेधवांवाढतें गुणतुकातेनिरूपी ४॥१३॥

श्लो०-यदासत्त्वेप्रवृद्धेतुप्रलयंयातिदेहभृत्॥
तदोत्तमविदांल्लोकानमलान्प्रतिपद्यते॥१४॥

टी०स०-वाढलेंसत्त्वअसतां देहधारीमरेजरी ज्ञातेउत्तमज्यालोकीं॥
जातीतोजायत्यांप्रती १४ आर्या- सत्त्वोत्कर्षमाजी देहीपावेजरी
तनुप्रलया तेव्हांपार्थाअमल ब्रह्मविदांच्याचिपावतोनिलया १४॥
दोहा- जोसतगुनकीप्रभावमें तजेजीवनिजदेह तेग्यानीकेलोकमें
जायकरेसोगेह १४ ओंवी- जेव्हांउदयातेंपावेसत्व तेव्हांमृत्यूपा-
वेजीव तयांस्वर्गादिठाव राहावयाप्राप्तहोय १४ अभंग-जन्मप्र-
क्रियेगेंरंगें घडतीतीर्थेंव्रतेंसांगें सत्त्वगुणउत्साहागें जरीवाढेअर्जु-
ना १ त्याचप्रभावेंअंतकाळीं सावधानव्हृत्कमळीं स्मरूनियांवनमाळी
देहजरीसोडील २ तरीश्रेष्ठज्ञानेलोक जेकांपावतीकौतुक तेथेंपावे
हासात्विक जेवींबाळकपित्यापें ३ तयाप्राप्तिपदाभोगी कोणीउप-
द्रवीनास्वर्गीं जरीस्वेच्छाभूमीलागीं आलातरीतुकातो ४॥१४॥श्रीशं

श्लो०-रजसिप्रलयंगत्वाकर्मसंगिषुजायते॥
तथाप्रलीनस्तमसिमूढयोनिषुजायते॥१५॥

टी०स०-रजोवृद्धींतजोमेला कर्मठांमाजिजन्मतो तमोवृद्धींतमेलातो
मूढयोनींतजन्मतो १५ आर्या- घेजन्मकर्मठायीं प्राणीकुंतीसुता
विवृद्धरजें तमवृद्धींतमरेजो तिर्यग्योनींतजन्मघेनरजें १५ दोहा-
रजोगुनमेंतनजिप्रानको करमठकेग्रहजाय तमगुनमेंजोमरतहै पसु-
नमांझप्रगटाय १५ ओंवी- रजोगुणांतमरिजे तरीमनुष्यांमाजिजि-
न्मिजे तमोगुणींदेहसांडिजे तरीहोइजेपशुआदिक १५ अभंग- सोस
केलाजन्मवरी रजपोशिलाशरीरीं शेवटींतोदेहधारी मरेजरीवासनें॥१

त्यासपुन्हातोविहाट जेथेंवसतीकर्मठ तेथेंउपजूनीधोपट मार्गसाधी माथिक २ आतांपरपीडापरनिंदा परघातींजीवसदा तमोद्रुद्धींतमानदा जरीमेलाप्राणीया ३ तरीजन्मेमूढयोनीं स्थावरपाथरकाननीं मगतुकयानयनीं तयानदिसेकल्पांतीं ४ ॥ १५ ॥ श्रीकृष्णपरमात्मनेनमः

श्लोक-कर्मणःसुकृतस्याहुःसात्विकंनिर्मलंफलम् रजसस्तुफलंदुःखमज्ञानंतमसःफलं १६

टी०स०-वेदोक्तपुण्यकर्माचें फळनिर्मळसात्विक रजाचेंफळतेंदुःख तमाचेंफळअज्ञता १६ आर्या- फलउत्तमकर्माचें निर्मळसात्विक सुखासिजेंफळतें फळअज्ञानतमाचें दुःखरजाचेंहिबोलती फळतें १६ दोहा- सुकृतकरमतेंहोतहै सात्विकफलअतिस्वच्छ रजगुनकोंफलदुःखहै तमअग्यानफलतुच्छ १६ ओंवी- कर्मकरीसांगसकळ सात्विकशुद्धत्याचेंफळ रजोगुणांतदुःखकेवळ अज्ञान तमापासूनीं १६ अभंग- पैंगानिवातकवचरिपु नगशत्रुजासुधा वपु इहीगुणीकुलदीपु मजसात्विकआवडे १ फळनिर्मळसत्वाला वेदजेंकांहींबोलिला पुण्यमार्गउजळीला दुजाभानूहोउनी २ राजाचेंफळतेंदुःख जरीरुचीनेघेसुख इंद्रियविषयींअसुख आठवूनीमगरडे ३ उघडेंतमाचेंखापर अज्ञानाचाशिरोभार तेंचिफळज्याअपार बोधीतुकानायके ४ ॥ १६ ॥

श्लोक-सत्वात्संजायतेज्ञानंरजसोलोभएवच प्रमादमोहौतमसोभवतोज्ञानमेवच ॥ १७ ॥ श्रीशं

टी०स०-होतेंसत्वात्सवज्ञान होतोलोभरजात्सव असावधत्वअज्ञान॥ अविवेकतमात्सव १७ आर्या- लोभरजापासुनितो सत्वापासूनिहोतसेज्ञान प्रसवेहितमोगुणतो पार्थामोहप्रमादअज्ञान १७ दोहा-लोभरजोगुनतेंभयो सतगुनतेहैग्यान तमगुनतेहैबिकलता मोह औरअग्यान १७ ओंवी- सत्वगुणेंहोयज्ञान लोभरजोगुणेंकरून विस्मरणमोहअज्ञान हेंहोयतमोगुणात्सव १७ अभंग- सत्वगुणेंज्ञानबाढे वेदशास्त्रकळेगूढें बुद्धिमोहेंनासढंढें जरीमूढेंवेष्टीला

१रजोगुणवृद्धिअंत पैंगाइंद्रियेंआघात पार्ठीवाजनतांधांवत अविवेक तरुच्छायें २ आतांनमाचेंसार्थक मूळअसावधएक पुढेंअज्ञानपाक॥ पाङ्गुनचालेत्यापाठीं ३मूर्खपणाचेंवेतन प्राणसांडीतेंघेऊन सहजतु- कयासमान करूंह्मणतांनष्टले ४॥१७॥

श्लो०-ऊर्ध्वंगच्छंतिसत्त्वस्थामध्येतिष्ठंतिराजसाः
जघन्यगुणवृत्तिस्थाअधोगच्छंतितामसाः॥१८

टी०स०-सत्त्वेंऊर्ध्वगतीजाती मध्येंराहतिराजस जेनिंद्यगुणवृत्तीत तामसांत्यांअधोगती १८ आर्या- उत्तमलोकाजातो सत्वगुणीकरु- निदोषनिःपात मध्येंराजसअसती जेतमवृत्तिस्थत्यांअधःपात१८॥ दो०- सात्विकऊंचोजातहे राजसमध्यमलोक तामसजातअधोगती पावनबङ्गुबिधसोक १८ ओंवी- सत्वींराहिलेजातीस्वर्गास मनु- ष्यलोकींराहेराजस अधःपतनपावतीतामस नीचगुणींजेराहिले१८ अभंग-सत्वगुणेंनरवैडूर्या ऊर्ध्वगतीसाधुवर्या ज्यासमार्गदेतोसू- र्या मगयमतोकीती १ आतांयेथेंफ़लोकांत देहधरणेंअंतवंत येथें उपडेंपडेजीवित मेघातळींरजाचें २ आतांतिसराजोतमु किंवास्मशा- नींचाधूमू ज्याचाक्रोधवाहेयमू नीचवृत्तीपाहूनी ३ तामसलिंगाअधोग- ती कथींनपवेसुगती नयेतुकयासंगती फिरेजरीचौऱ्यांशीं ४॥१८॥श्रीः

श्लो०-नान्यंगुणेभ्यःकर्त्तारंयदाद्रष्टाऽनुपश्यति
गुणेभ्यश्चपरंवेत्तिमद्भावंसोऽधिगच्छति॥१९॥॥

टी०स०- कर्त्तागुणाविणनसे द्रष्टापाहेअसेंजयीं स्वात्मागुणातीतपा- हे तोपावेमत्स्वरूपता १९ आर्या- कर्त्तागुणाङ्गुनिदुजा नाहींहेंपा- हणारजोपाहे निर्गुणआत्माजाणुनि पावेमद्भावजाणबापाहे १९॥ दोहा-गुणबिनकोकरतारहै जानेग्यानीकोय मोहिलखेगुनकेपरे॥ मोमेलीनजुहोय १९ ओंवी- गुणाहूनिआणीकनाहींकर्त्ता असेंपाहे जोतत्त्वतां तोपावेमत्स्वरूपता द्रष्टाअसूनी १९ अभंग- कर्त्ताका- र्यकारणाचा गुणाबीणठावत्याचा नसेऐसीमाझीवाचा सत्यमानी

अर्जुना १ दृश्यदर्शनातद्रष्टा आहेत्रिपुटींप्रतिष्ठा पाहेऐसेंजरीश्रेष्ठा नलगेकांहींपुसणें २ स्वात्मागुणातीतपाहे तोचपावेमद्रूपहें येथेंतुका निःसंदेहें गुणातीतलेखावा ३।१९

श्लोक-गुणानेतानतीत्यत्रीन्देहीदेहसमुद्भवा-
न् जन्ममृत्युजरादुःखैर्विमुक्तोऽमृतमश्नुते २०

टी०स०-लंघूनिगुणहेप्राणी संस्कारतनुसंभव जन्ममृत्युजरादुःखां॥ वेगळामुक्तिभोगितो २० आर्या- देहोद्भवत्रिगुणहे लंघूनीजायजोसरख्या देही जन्मजरामृतिदुःखें मुक्तब्रह्मस्थितींतनंदेही २० दोहा- देहकरतहैतीनगुन तिनकोंदेइजत्याग जनममरनरूखदुःखसों रहेमुगतिकेपाग २० ओंवी- देहींजेझालेतीनगुण त्यादेहींअतिक्रमून जन्ममृत्युजरादुःखांपासून सूटूनमोक्षातेंभोगिती २० अभंग उल्लंघुनीगुणवाटा स्थितीअन्यत्रसूभटा संस्कारतनूपटा माजिरंगजोदीसे १ जन्ममृत्युजरादुःखा जोवेगळास्वात्मसूखा भोगीमुक्तीचीयासूखा चिरंतनएकाग्र २ ऐसादेवबदेवाणी येरेंपरिसूनीश्रवणीं उल्हासलागांडीवपाणी पुसेआवडीधरूनीयां ३ सत्यसूखगुण पर कायतयाचेंअंतर तुकाबदलासादर श्रोतींचित्तठेवावें ४॥२०॥

अर्जुनउ०-कैर्लिंगैस्त्रीन्गुणानेतानतीतोभवतिप्र-
भो किमाचारःकथंचैतांस्त्रीन्गुणानतिवर्त्तते २१

टी०स०-कोणेंचिन्हींतींगुणांतें हाअतिक्रमितोहरी असाआचारतोकैसा वर्ततोयांसलंघुनी २१ आर्या- उल्लंघुनीगुणांतें माधवरायामुनीकसाअसतो त्याचाआचारकसा कोण्याचिन्हेंकरूनितोवसतो २१॥ दो०- जिसहुनलागेतिनगुन ताकोंलच्छनकौन कैसोंताकोंआचरन तुमतैसोंजकहोन २१ ओंवी- अर्जुनह्मणेश्रीकृष्णा कवणेलक्षणींत्रिगुणा उल्लंघिलेसंजाणिजेयाजना कायत्याचाआचारवर्ततसे २१ अभंग- वदेअर्जुनगोकुळपाळा ऐकवसूदेवाच्याबाळा कोणेंयाचिन्हांचामेळा जोबोललासंतत १ त्रिगुणासउल्लंघून तेव्हांतेंक्रमीसाधन बोलेंहरीसावधान असाआचारतोकैसा २ यांसीलंघुनी

वर्तती स्थितिंकोणत्यानांदती तुकाप्रपंचींवागती कैसावदसीनिराळा३ २१

श्रीभगवानुवाच

श्लोक-प्रकाशंचप्रवृत्तिंचमोहमेवचपांडव॥न-
द्वेष्टिसंप्रवृत्तानिननिवृत्तानिकांक्षति॥२२॥श्रीशं

टी०स०-जाणेप्रकाशप्रवृत्ति मोहसत्वादिलक्षणें प्रवृत्तिकर्मेनद्वेषी॥ निवृत्तेंजोअपेक्षिना २२ आर्या-पार्थप्रकाशआणि प्रवृत्तिमोहप्रवृत्तहेअसतां नद्वेषी तोयोगी इच्छीनाहीप्रवृत्तहेनसतां २२ दोहा-मोहग्यानअरुकरमकों जोजानतहियमांहि,बिनपायेचाहेनही,लहिदुखावतनाहिं २२ ओंवी-प्रकाशप्रवृत्तिजाणे सत्वादिमोहलक्षणें प्रवृत्ति कर्माचेनिगुणें कर्मीद्वेषनसेजया २२ अभंग-बोलेमेघवर्णकांती मेघगंभीरगिरेप्रती ऐकेमेघवाहनसूती श्रोत्रमेघचातक १ जेणेंप्रकाशेप्रवृत्ती मोहसत्वादिकांस्थिती जींलक्षणेंधरीमती प्रवृत्तिकर्मी नद्वेष २ निवृत्तीनेंअपेक्षिना ऐसीनिश्चळकल्पना तुकाह्मणेमग अर्जुना पुन्हाबोलेगोविंदु ३॥२२॥

श्लोक-उदासीनवदासीनोगुणैर्योनविचाल्य-
ते गुणावर्त्तंतइत्येवंयोऽवतिष्ठतिनेंगते॥२३॥

टी०स०-असेउदासीनअसा नव्हेचंचळजोगुणीं गुणवर्ततिहेऐसें पाहेकांहींनजोकरी २३ आर्या-वसतउदासीनअसा होयगुणेंकरुनियांनचंचळतो गुणवर्ततिहेऐसें जाणुनिराहेकधींनजोचळतो २३ दो०-उदासीनबैठेरहे सुखदुखचपलनहोय गुनसबकारजकरतहैं जोजानेसोलोय २३ ओंवी-उदासीनापरीजोराहत कर्मींचंचळनहोत असेहेगुणवर्तत कांहींकाजनकरी २३ अभंग-त्रिभुवनवैभवास घेउनिशंकरगृहास अपूर्वआलातरीत्रास तोउदासयानावें १ त्रितापांकितपीडे ऋतुदेतांनभाकडे नयेचांचल्यत्यापाडें जोकांझालानिश्चळ २ गुणवर्ततीहेऐसें हेकेंनधरीमानसें स्वतांकर्तव्यतानसे कांहींनकरीयालागीं ३ कडकडाडेंगेलावारा सुखनवचेंसांडुनिधारा किंवामेरूपांडुकुमरा कायलेखीतोतुका ४॥२३॥श्रीशम्

श्लो०-समदुःखसुखःस्वस्थःसमलोष्ठाश्मकां-
चनः तुल्यप्रियाप्रियोधीरस्तुल्यनिंदात्मसंस्तुतिः२४

टी०स०-प्रियाप्रियसुखेंदुःखें स्वनिंदास्तुतिहीसम आत्मनिष्ठज-
यातुल्य भेंडाधोंडासुवर्णही २४ आर्या- ढेंकुळधोंडासोनें सम-
जानिंदास्तुतीहिज्यासमती प्रियअप्रियसुखदुःखहि समज्याजो-
स्वस्थधीरसरसमती २४ दोहा- सुखदुखकोंसमगमें कांचनमाटी
भाय प्रियअप्रियकोंतुल्यगिनें स्तुतिनिंदाइकभाय २४ ओंवी-
स्तुतिनिंदामानापमान समानआत्मनिष्ठताध्यान ज्यासुवर्णमृत्तिका
समान भासतसेज्ञानियां २४ अभंग- नप्रियआलीयासंतोषें अप्रि-
यांत नयेरोषें सुखदुःखादिविशेषें एकसुखेंजोसेवी १ कोणीनिंदि-
लावंदीला प्राप्तदृऐकेनातयाला कोठेंरुसलाफुगला ऐसेगुणजोनघे
२ स्वात्मनिष्ठेतेंनसोडी ध्रुवनपात्रिदशाकोडी छळितांभक्तिनतोसोडी
मधुवनींमनोहर ३ भेंडाधोंडाकींसुवर्ण परीक्षूंनेणेंवर्णावर्ण तोगा
झालाजरीअवर्ण तुकातरीमत्प्रिय ४॥२४॥ ॥श्रीराधाकृष्णायनमः

श्लो०-मानापमानयोस्तुल्यस्तुल्योमित्रारिपक्ष-
योः सर्वारंभपरित्यागीगुणातीतःसउच्यते २५

टी०स०-मानापमानींशत्रूंचा मित्रांचापक्षहीसम आरंभसर्वहीया-
की तोगुणातीतबोलिजे २५ आर्या- सर्वारंभत्यागी ज्यालारिपुमि-
त्रपक्षहिसमान ह्मणतिगुणातीततया ज्यासअसेतुल्यमानअपमा-
न २५ दोहा- तुल्यमानअपमानऔ मित्रशत्रुसमजाय सबहीआ-
रंभकोंतजे गुणातीतकहेताय २५ ओंवी- तुल्यमानापमान मित्रा-
रिपक्षींसमान आरंभसर्वटाकून गुणातीतअसे २५ अभंग- मा-
नअपमानींशत्रुसन्निधानीं मित्राच्याभुवनींसारिखाजो १ द्वयपक्षींस-
मतपेभानूत्तम तैसानविषमा झालाकोणा २ आरंभसर्वहीयकीतोन
पाही मननिःसंदेहीएकविध ३ पार्थागुणातीततोचिबोलिजेत ऐ-
सीजेथेंख्याततुक्यासम ४॥२५॥

श्लो०-मांचयोव्यभिचारेणभक्तियोगेनसेवते

सगुणान्समतीत्यैतान्ब्रह्मभूयायकल्पते॥२६॥

टी०स०- मातेंअव्यभिचारेंजो भक्तियोगेंउपासितो तोचिहेगुणलंघू-नी ब्रह्मत्वायोग्यहोतसे २६ आर्या- सेवीमातेंपार्था अव्यभिचारी धरूनिभावातें त्रिगुणांनेंउल्लंघुनि पावेतोब्रह्मरूपभावातें २६ दोहा. मोकोंजोदृढभगतिसों सेवतचितकेचाय सोतीनोंगुनलंधिके रहे-ब्रह्मकोंपाय २६ ओंवी- अव्यभिचारीभक्तिकरून भक्तियोगेंउपासू-न तिन्हीगुणांतेंलंघून ब्रह्मींजातसे २६ अभंग- मातेंअव्यभिचारें सेवीजोआदरें पतिव्रतासरेपतीसवें १ भक्तीयोगेंपूर्णउपासीतोरवुण सांगतोंतुजगुणउल्लंघीतो २ ब्रह्मत्वासयोग्यझालामहाभाग्य होईल आरोग्यशनैःशनैं ३ हेंहीनकोज्यालारसरूपेंओतला वैद्युतोगांजला तुकारामु ४।२६

श्लो०- ब्रह्मणोहिप्रतिष्ठाहममृतस्याव्ययस्यच
शाश्वतस्यचधर्मस्यसुखस्यैकांतिकस्यच॥२७

टी०स०- वेदाचीनित्यमोक्षाची धर्मशाश्वतयाचिही एकांतसुखया-चीही प्रतिष्ठामीचकेवळ २७ आर्या- अविनाशीजोमोक्षहि शाश्व-तजोधर्मआणिजोनिगम निश्चितसुखजेंत्याचा आश्रयमीभक्तिनेंच मीसुगम २७ दोहा- अर्जुनहोंहीब्रह्महों सुगतिजुमेरोरूप होंअ-बिनाशीधरमहों आनंदपरमअनूप २७ ओंवी- वेदांचीआणिमोक्षा-ची शाश्वतधर्माची एकांतसुखाची प्रतिष्ठासोंहळामुक्तेश्वर २७ अभं० ऐकेंसव्यसाचीनित्यजेवेदांची साक्षीनेंमोक्षाचीसंपदागा १ धर्मजोआ-पुलाचहूंवर्णीआला याचीयापावलाशाश्वतासी २ एकांतसुखास मीजगन्निवास प्रतिष्ठातयासकेवळगा ३ मीचहोयऐसेंधरावेंमान-सें तुकाअनायासेंउद्धरिला ४॥२७॥ इतिश्रीम० गुणत्रयविभागोनाम चतुर्दशोध्यायः१४

वामन- इतिटीकासमश्लोकी अध्यायींयाचतुर्दशीं श्रीपार्थसारथी कर्त्ता जोवामनमनोरथीं १४ अभंग- ऐसीहेसुगीतासाधकाचीमा-ता मजवाटेदुहितात्रीहरीची १ सुभद्रेहूनीयांअधिकामानया कां-

जेव्यापूनियांउरलीअसे २ तिचाअभिमन्यूइचाबोधमन्यु पतनजघन्यू मानीहरी ३ भाग्यांचासपूरपांडुजाचतुर निवेदीअक्रूरकुळकाव्हा ४ झालेअध्येचवदागुणातीतवादा सांगूनीसंवादानेमीतुका ५ ॥ इतिगीतार्थबोधिन्यांश्रीमद्भगवद्गीताटीकायांचतुर्दशोऽध्यायः॥१४॥श्रीकृष्ण

पंचदशाध्यायप्रारंभः

वामन– विभागतींहींगुणाचे पूर्वाध्यायींनिरूपिले तेतोंजडस्वयेंत्याला त्याचाभोगनबोलवे १ ह्मणावाभोगचैतन्या तरितेंब्रह्मकेवळ उपाधीनेंतेंचईशा त्यालाभोगनबोलवे २ तेव्हांयात्रिगुणींत्याचा प्रतिबिंबांशाबीजजो ममयोनिर्महद्ब्रह्म यादोंश्लोकींनिरूपिलें ३ तोभोक्ता आणिबिंबात्मा अभोक्तादोघंहीजगीं एकावृक्षाहूनिपक्षी देहमात्रीं असेरितीं ४ प्रपंचाश्वत्थहावेदीं वर्णिलायामिसेंहरी वर्णिलामूळ शाखादि भेदेंवेदोक्तपिंपळ ५ अश्वत्थअविनाशीहा ह्मणतीह्मणवूनियां बोलेलप्रथमश्लोकीं त्याचाभावार्थतोअसा ६ कींद्रष्टाजोंवरी पाहे सर्परज्जूंततोंदिसे प्रळयींनिजतोद्रष्टा नसेयास्तवतेधवां ७ पाहतोजेधवांद्रष्टा सर्पआहेचितेधवां ऐसाप्रपंचह्मणुनी ह्मणतीयासअव्यय ८ ऊर्ध्वशब्देंब्रह्मयेथें अधःशब्देंतदंशजो जीवकींऊर्ध्वजें त्याचें प्रतिबिंबअलीकडे ९ मूळतेंमूळमायाच शाखादेहींचअन्यही मूळतेंतोलिंगदेह इत्यादिक्रमयेथुनी १० याअध्यायांतभगवान् आतांबोलेलयेथुनी टीकात्याचीसमश्लोकी संगतिश्लोकहेपृथक् ११ अभंग– नसुनीसाष्टांगींकुळदेवीअष्टांगी लोभूलेकष्टांगीकरूंरिपे १ पंधरावेप्रसंगींपार्थजीवसंगी आशंकाप्रसंगींउद्भवली २ प्रपंचहेंतींरवेंदिसेकांवरुरवे बोरकीसवीरवेंग्रासीलहें ३ जाणूनीकल्पनानसावी अर्जुना वृक्षाचीभावनानिवेदीतो ४ पुढेंक्षराक्षररूउत्तमसंचारू सांगेभामावरूरखुमाईचा ५॥७॥

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०– ऊर्ध्वमूलमधःशाखमश्वत्थंप्राहुरव्ययम् छंदांसियस्यपर्णानियस्तंवेदसवेदवित् १

टी०स०- ऊर्ध्वमूलब्रह्ममाया शाखादेहअधोजिवीं विश्वाश्वत्थश्रुतीपा- नें जाणेजोतोचिवेदवित् १ आर्या- पर्णेछंदेंज्याला शाखाखालीं हिऊर्ध्वज्यामूल अव्ययअश्वत्थवदति जाणेजोत्याकळेश्रुतीमूल १ दोहा- अधशाखाजडउरधतरू अबिनाशीअश्वत्थ बेदपत्रजोजा- नई सोजानेसबअर्थ १ ओंवी- ऊर्ध्वमूळवृक्षाचे अधःशाखावि- स्तारत्याचे सत्यवेदपर्णत्याचें जाणेतोअर्थवेत्ता १ अभंग-दि- तीजभंजनुकुटीलागंजनु बोलेनिरंजनुयोगेश्वर १ ऊर्ध्वमूळब्रह्मीं मायाशाखाक्रमी देहअधोऊर्मीजीवीताची २ विश्वाश्वत्थम्हणेअश्व- त्थदेखणें श्रुतीपत्रेंजाणेऐसाकोणी ३ तोचिवेदविद्गाभासेजीवलगा येथेंपावेलगातुकास्वयें ॥४॥१॥

श्लो०-अधश्चोर्ध्वंप्रसृतास्तस्यशाखागुणप्रवृद्धा विषयप्रवालाः अधश्चमूलान्यनुसंततानिकर्मा- नुबंधीनिमनुष्यलोके२॥

टी०स०-जीवेश्वरींआश्रितदेहशाखा गुणींप्रवृद्धाविषयोपशाखा मूळेंपृथक्लिंगतनूजिवींही कर्मेंजयाबद्धमनुष्यदेहीं २ आर्या-गु- णवृद्धविषयपल्लव शाखाअधऊर्ध्वज्यासविस्तरती कर्मानुबद्धमूळें विश्वींअधऊर्ध्वकरितिविस्तरती २ दोहा-गुनसाचीशाखाबडी बिख- यापलयाभाय जडफेलीकरमबंधतें मनुजलोकमेआय २ ओंवी- अधऊर्ध्वविस्तारल्याशाखा गुणफांदियापसरिल्यादेखा कर्मेंमूळें अधोगेलींआइका मनुष्यलोकीं २ अभंग- जीवेश्वरींहेतदेहगा आश्रित त्रिगुणेंप्रवृद्धांततेहीऐका १ उपशाखाबळेंअल्पअंतराळें पृथकृतनूमूळेंलिंगदेहीं २ जीवींहीकर्माचेजयाबंधत्याचे मनुष्यदे- हाचेबेचाडगा ३ हाचीब्रह्मरज्जूजगसर्पतेजू सांगेभक्तराजतुकया- चा॥४॥ २ ॥

श्लो०-नरूपमस्येहतथोपलभ्यतेनांतोनचादि र्नचसंप्रतिष्ठा अश्वत्थमेनंसुविरूढमूलमसं- गशस्त्रेणदृढेनछित्वा३॥

टी०स०-हाब्रह्मरज्जूजगसर्पआतां आद्यंतनाबस्तुहिजोपहातां मू-

ळेंजयाचींप्रबळेंविचित्रें छेदूनिहावृक्षअसंगशस्त्रें २ आर्या- न-
कळेत्याचेंरूपहि आद्यंतस्थितिहिधुंडितांशास्त्रें अश्वत्थरूढमूळें छे-
दूनीयांअसंगदृढशस्त्रें ३ दोहा- आदिअंतनहिजानिये थानरूप
नहिजाय दृढअसंगहथियारले दुसहमूलउगाय ३ ओंवी- तया-
चेंस्वरूपनकळेकैंसें आदिअंतप्रतिष्ठानदिसे तोदृढमूळअश्वत्थ
असे असंगशस्त्रेंतोडावा ३ अभंग- आतांआदिअंतनसेज्यानि-
श्चित ह्मणावाशाश्वततेंहीनाहीं १ पाहतांजयाचीमूळादितत्त्वाची॥
वाचास्वयंभूचीखुंटलीगा २ प्रबळेंविचित्रदिसेदीर्घसूत्र विषयींअ-
न्यत्रपोसलाजो ३ ह्मणीभयेंचिंताधरिसीपंडूसुता उच्छेदनआतां-
सांगोंतुज ४ निष्कामजोदांडनिःसंगाचेखांड गुरुसेवाअखंडधैर्यवं-
तु ५ तोयाभववृक्षानिवटीहेसाक्षा वदेदेवोदक्षाहतामित्रु ६ तुकाह्म-
णेकेलीपायवाटभली जडमूढेंतरलींकांसेलागीं ७॥३॥श्रीशंकरम्॥

श्लो०- ततःपदंतत्परिमार्गितव्यंयस्मिन्गताान
निवर्तन्तिभूयः तमेवचाद्यंपुरुषंप्रपद्येयतःप्र-
वृत्तिःप्रसृतापुराणी॥ ४॥

टी०स०- तेंत्याचिमध्येंपदधुंडणेंकीं ज्यामाजिगेल्यापरतेनलोकीं॥
कींपावणेंत्यापुरुषाचिआद्या प्रवृत्तिजेथूनिचहेअनाद्या ४ आर्या-
मगतेंपदधुंडावें ज्यातेंपावुनिनमागुतेफिरती आदींपुरुषभजेतोप्र-
वृत्तिजेथुनिजुनाटजेस्फुरती ४ दो० चाहकरेताठोरकी फिरेनताकों
पाय आदिपुरुखसृष्टीभये ताकोंसरनतूंजाय ४ ओंवी- त्याचें
त्यामध्येंधुंडणें परतूनपैंनयेणें आदिपुरुषींपावणें जाणेंहेंसत्य-
४ अभंग- तेंतोंत्याचमाजीपदधुंडीआजी कींगेल्याज्यामाजीपरतेना
१ लोकींकींपावनपुरुषासनातन आद्यजेंकांस्थानअव्ययाचें २ प्रवृत्ती
जेथूनीनितनवीहोउनी विस्तारपावूनीरूढलीगा ३ अनाद्यातेंहेचीजाण
सव्यसाची तुकावैराग्याचीसेलडेवी ४॥ ४॥श्रीः

श्लोक- निर्मानमोहाजितसंगदोषाअध्यात्मनित्याविनिवृत्त
कामाः द्वंद्वैर्विमुक्ताःसुखदुःखसंज्ञैर्गच्छंत्यमूढाःपदमव्य
यंतत्॥ ५॥

टी०स०-नश्लाघ्यतामोहनसंगदोष निष्कामजेस्वात्मविचारशीष द्वं-
द्वंनज्यांलासुखदुःखसंज्ञ तेजातित्यानित्यपदाअभिज्ञ ५ आर्या-मा-
नेच्छामोहरहित अध्यात्मज्ञानयोगआरूढ सुखदुःखद्वंद्वनज्यांअ-
व्ययपदपावतीचआरूढ ५ दोहा- कामसंगअरुमोहनजे अध्यात-
मरतहोय सुखदुःखतजिताकों लहे अबिनासिजोकोय ५ ओंवी-
गेलामानहोतयांचा विषयसंगत्यजूनिआरंभअध्यात्माचा कामना
संबंधतोडितीसुखदुःखांचा तेज्ञातेपरमपदपावती ५ अभंग-ना-
हींश्लाघ्यकाममोहनासंगम दोषाचाआगमपंथटाकी १ निष्काम
जोस्वात्मविचारसंभ्रम शोषउरेनामरूपनाहीं २ द्वंद्वासीसुटलासु-
खदुःखसंज्ञेला तेयानित्यपदालाजाणतीगा ३ अभिज्ञअक्षयस्थ-
णावेंतयास तुकाह्मणेयासअधिकारू ४ ॥ ५ ॥ श्रीकृष्णायनमः॥

श्लो०- नतद्भासयतेसूर्योनशशांकोनपावकः
यद्गत्वाननिवर्ततेतद्धामपरमंमम ॥ ६ ॥ श्रीशं

टी०स०-त्यापदासूर्यचंद्राग्नी हेकोणीनप्रकाशिती जेंपावल्यान
संसार माझेंपरमधामतें ६ आर्या- नरवीनाअग्निशशी भास-
वितीज्यासबातुझीआण ज्यातेंपावुनिफिरतिनतेंमाझेंपरमधामतूं
जाण ६ दोहा- पावकरबिअरुचंद्रमा ताहांकरेनप्रकास फिरेन
ताकोंपाइकें यैंहेंमेरोबास ६ ओंवी- सूर्यतेजआणिचंद्रप्रभा
अग्निदीप्तिनाहींशाश्वतनभा माझेंतेजधामअनादिशोभा नाश
रहितसर्वकाळअसे ६ अभंग- त्यापदाशशांकसूर्यहुताशन प्र-
काशितीआननव्हेकोणी १ एकदांगेलीयाखुंटेवेरझार पुन्हानसं-
सारदृष्टीपडे २ माझेंतेंसदनपावनपरम तुकयाचेंधामतेंचीखरें ३॥ ६

श्लो० ममैवांशोजीवलोकेजीवभूतःसनातनः
मनःषष्ठानींद्रियाणिप्रकृतिस्थानिकर्षति॥ ७

टी०स०-माझाचप्रतिबिंबांश झालाजीवजगींजडां मनापंचेंद्रि-
यांअन्या प्रकृतिस्थांहिचाळितो ७ आर्या- प्राचीनजीवलोकीं

मदंशजीवस्वरूपभोगार्थ प्रकृतिस्थितिमनषष्ठा आकर्षीइंद्रियां-सिहाअर्थ ७ दोहा-जीवलोकमेंजीवजो अबिनासीमोंरूप मनही इंद्रियपंचकों औरप्रकृतिकोंभूप ७ ओंवी-सर्वभूतांममांशजाण असेंमीसर्वव्यापुन साहीइंद्रियेंमनआदीकरून प्रकृतिमीचचालवीं ७ अभंग-माझाप्रतिबिंबअंशजाणपार्था खरीतूंजकथानिवेदि-तों १ झालोंजीवजगींजडाचेतनाजे होयआणीगाजेअहंकार २ म-नापंचेंद्रियांअन्यासींपाहातां प्रकृतीचाव्हीताझालोंमीच ३ तुकया-चेमनींअनुभवजोकां तोचीसांगूनिकाकानूदेई ४॥७॥श्रीकृष्ण॥

श्लो०-शरीरंयदवाप्नोतियच्चाप्युत्क्रामतीश्व-
रः गृहीत्वैतानिसंयातिवायुर्गंधानिवाशयात्८

टी०स०-यासवेंघेशरीरातें निघेईश्वरजेधवां यातेंघेउनियांजातो॥ वारागंधासजेरितीं ८ आर्या-तनुच्यात्यागींग्रहणीं देहाचाईशजी-वहीसाहा घेउनियांजायतसा कमनाचागंधवायुजेसाहा ८ दोहा-जोशरीरपावततथा उत्क्रामतयहजीव लेसबहनकोजातहै वायुगं-धकेनीव ८ ओंवी-जेशरीरातेंधरिती वागवितीघेऊनिजाती वा-योपरिमळयेती वारागंधनेतसे ८ अभंग-ययासवेंघेतांशरी-रातेंआत्मा निघेपरमात्माईशजेव्हां १ त्यातेंघेऊनीयांजातोकेशरी रीं पवनगंधाप्रतीतैसाहाही २ तुकाह्मणेखेळखेळुनीवेगळा अ-गम्यतेकळाजाणेकोण ३॥८॥

श्लो०-श्रोत्रंचक्षुःस्पर्शनंचरसनंघ्राणमेवच
अधिष्ठायमनश्चायंविषयानुपसेवते॥९॥श्रीः

टी०स०-श्रोत्रचक्षुत्वचाजिव्हा घ्राणयांपंचइंद्रियां अधिष्ठूनिमना-तेंही सेवितोविषयांसहा ९ आर्या-चक्षुश्रोत्रघ्राण त्वक्जि-व्हाचित्तहींअधिष्ठून पांडुसुताहापाहीं सेवीविषयांतनूंतनिष्ठून९ दोहा-श्रवणनयननासिकात्वक् औरहिरसनाजान इनसबकेंग-ह्निसंगतें लेतजीवबिरवयान ९ ओंवी-श्रोत्रचक्षुत्वचाजिव्हाघ्रा-

ण यांसमनचिअधिष्ठान सकळविषयांचेंसेवन येणेंचिहोय ९ अभंग-श्री-त्रडोळेकांनीजीभनाकपांच ज्ञानदृष्टीपंचइंद्रियेंही १ अधिष्ठूनीमनातेंही एकवट सेवितांसंकरविषयहा २ भोक्तातरीअसेअसूनीदिसेना आश्चर्यहेंमनातुकयाच्या ३॥९॥

श्लो०-उत्क्रामंतंस्थितंवाऽपिभुंजानंवागुणान्वितम्
विमूढानानुपश्यंतिपश्यंतिज्ञानचक्षुषः॥१०॥छ

टी०स०-निघेकेंसाअसेकैसा भोगीकैंसागुणीकसा हेंनपाहतिजेमूढ॥ पाहतीज्ञानडोळस १० आर्या- देहत्यागींकैसा गुणयुक्तकसानतूम-धेंगूढ भोगीविषयांसकसा ज्ञानीहेंजाणतीनतेमूढ १० दोहा-इंद्रि-जीतनिकसतकरत सबबिखयनकोभोग मूढजीवकोउनलखे लखे सुग्यानीलोग ११ ओंवी- असणेंअथवाजाणें गुणकर्मभोगणें हें ज्ञानियांलागेदेखणें मूर्खएकनदेखती १० अभंग- निघेकेंसापा-हेअसेकेसाहेंहो लक्षीतांसंदेहोगमेवीरा १ केंसाभोगभोगीकेसागुणी वागे अज्ञानावाउगेंवाटेसारें २ ज्ञानदृष्टिज्याचीडोळसतोजनीं पाहे-जोहरूनीमायादृश्य ३ तुकयासंगींचाविरळालक्षांत असेलजाणत ईश्वरासी ४।१०

श्लो०-यतंतोयोगिनश्चैनंपश्यंत्यात्मन्यवस्थितम्
यतंतोऽप्यकृतात्मानोनैनंपश्यंत्यचेतसः॥११॥

टी०स०-प्रयत्नीआणिजेयोगी देखतीयासअंतरीं अशद्धचित्तय-त्नेंही नदेखतिअबुद्धिजे ११ आर्या- योगीत्दृदयस्थाया यत्नें पाहूनियांस्थीरमती यत्नहिकरितांअकुशल यासिनतेपाहतीअ-धीरमती ११ दोहा- जोगेश्वरयहजतनकिये देखतहेंहियमांहि मूरखजतननकरतहें जीवहिदेखननाहि ११ ओंवी- योगीआप-लेठायीं निजस्वरूपातेंपाही आत्माज्याअधीननाहीं तेअबुद्धिन देखती ११ अभंग- प्रयत्नशीळकीयोगियेचांगला देखतीयेया-लाअभ्यंतरी १ अशद्धजेदेहींकर्मीअमंगळ यत्नींहीवीटाळजया-नरा २ स्वतांनसेज्ञानसांगीतलेंनेघे अबुद्धअवघेंस्वैरवागे ३ नदे-

खतीऐसेंईश्वरींगोरव भोगितीरौरवतुकाह्मणे ॥ ४ ॥ ११ ॥ श्रीराम्

श्लो०-यदादित्यगतंतेजोजगद्भासयतेऽखिलम्
यच्चंद्रमसियच्चाग्नौतत्तेजोविद्धिमामकम् ॥ १२ ॥

टी०स०-तेजजेंसूर्यचंद्राग्नी तेजींहींजेंजगासह प्रकाशीविषयांस-र्वा माझेंतूं तेजजाणतें १२ आर्या- जेंतेजयारवींत प्रकाशवीयास-मग्रविश्वास जेंअग्नींतशशींतहि माझेंतेंतेजमानिंविश्वास १२ दोहा. तेजजुआदितमेंलहें भासनसबसङ्‌सार चंद्रमाझअरुअगिनमें मे-रोरुपनिरधार १२ ओंवी- जेंसूर्यतेजजगींभासे जेंचंद्रींआणिअ ग्नीचेठायींअसे तेंतेजमाझेंनिप्रकाशे तेजतेंमाझेंजाणतूं १२ अ० जेणेंतापेंभानूप्रकाशीत्रिजग शीतळलेंचांगचंद्रमाही १ दोनीनस-लीयापडेजैंअंधारू तेव्हांदेआधारूपावकजो २ ययावीणजनींजोगु णप्रकाश ऱ्हदयांचेकोशउजळीना ३ विषयाउजळीमाझीतेजजोतु जेथेंमिळेअंतुतुकासाधु ४ ॥ १२ ॥

श्लो०-गामाविश्यचभूतानिधारयाम्यहमोज-
सा पुष्णामिचौषधीःसर्वाःसोमोभूत्वारसात्मकः ॥ १३

टी०स०-धरितोशक्तिनेंभूतें मीपृथ्वींतप्रवेशूनी पोषितोंऔषधीचंद्र मीहोऊनिरसात्मक १३ आर्या- तेजेंपृथ्वींतरिघुनि भूतांचाभार-मीचसोशीतों रसमयचंद्रहिहोउनि मीसकळांऔषधींसपोशीतों १३ दोहा- धारतहोंसबजीवकों करकेभूमिप्रवेस पोखतहोंहीओख-धी व्हैरसमेंससिभेस १३ ओंवी- पृथ्वींतप्रवेशूनी आत्मबळें-भूतेंधरूनी रसस्वरूपचंद्रहोउनी तेजेंऔषधीपोशितों १३ अभंग-धरितोंशक्तीनेंभूतेंसपर्वत वृक्षनदीपंथसरोनद १ प्रवेशूनी धरेमाजी मीसरवया महळेंशेषायाआगळीक २ उष्णोंकर्पतीत्याऔषधींचेभार निशिनिशाकरशांतवीतो ३ रसात्मकमीचह्मणूनीसरवया रोगजायल याव्याधिग्रस्ति ४ नानाधातुक्रियादिव्यरसायण साद्यघेतीगुणतुका ह्मणे ॥ ५ ॥ १३

श्लोक- अहंवैश्वानरोभूत्वाप्राणिनांदेहमाश्रितः ॥ प्राणाप-

नसमायुक्तःपचाम्यन्नंचतुर्विधं १४

टी०स०-प्राणियांच्याशरीरांत मीवैश्वानरहोउनी प्राणापानींपचवितों मीचअन्नेंचतुर्विधें १४ आर्या- प्राण्याचेदेहींबा अग्निअसेंजाणतूजस्कृचवीतों प्राणांपानासहमी चतुर्विधान्नासिमीचपचवीतों १४॥ दोहा- हांहीजठरअगिनह्वो सबदेहनमेंआय प्राणअपानसहायसों डारतअन्नपचाय १४ ओंवी- मीवैश्वानरहोउनी असेंप्राणियांचेदेहींजठराग्नी प्राणापानसमानकरूनी मीपचवींअन्नेंचतुर्विधें १४ अभंग-प्राण्यांचेशरीरींमीचवैश्वानर होउनीआहारपचवीतों १ प्राणापानद्वयभातेलावूनीयां भस्मविअन्नायाचतुर्विधा २ जठरींअन्न पचेपाहेंमाझीलीळा परीनलगेबाळाढकातेथें ३ गर्भीणित्रिकाळजेवीडोहळ्याचें नवलदेवाचेंतुकाह्मणे ४॥१४॥ श्रीगोपालकृष्णायनमः

श्लो०-सर्वस्यचाहंहृदिसंनिविष्टोमत्तःस्मृतिर्ज्ञानमपोहनंच वेदैश्चसर्वैरहमेववेद्योवेदांतकृद्वेदविदेवचाहम् १५॥

टी०स०-सर्वांचियामीहृदयींप्रविष्ट देतोंस्मृतीविस्मृतिबोधइष्ट मीज्ञेयसर्वश्रुतिगम्यसंतां वेदांतकृद्व्यासमिवेदवेत्ता १५ आर्या-ज्ञानस्मृतिविस्मृतिही मजपासूनीचमीअसेंस्वस्थ सर्वश्रुतिचाहीमी वेद्यहिसर्वंद्रसर्वहृदयस्थ १५ दोहा-सबकेहियमेंहोंरह्यो सबहीग्यानबिचार बेदसबेंमोकोंकहे मैंतिनकोंकरतार १५ ओंवी-मीप्रविष्टअसेंसर्वांचेहृदयीं मजपासूनीस्मृतिज्ञानअज्ञानपाहीं उपनिषद्रागमीचकेलेतेही वेदहीमीचजाणणार १५ अभंग-सर्वांचियामीहृदयींप्रविष्ट असेंतरीस्पष्टजाणीवघे १ देतोंश्रुतिस्मृतीबोधविस्मृतीला इष्टमीज्ञेयालाश्रुतिगम्य २ सर्वसंतांकळेवेदांतकृद्व्यास वेदवेत्ताव्यासमानीविश्व ३ तुकयावरदेंकवीस्मृतीवेळीं कैसीपाल्हाबलीसंध्याकाळीं ॥४॥१५॥

श्लो०-द्वाविमौपुरुषौलोकेक्षरश्चाक्षरएवच॥ क्षरःसर्वाणिभूतानिकूटस्थोऽक्षरउच्यते॥१६॥

टी०स०-लोकींहेदोघेपुरुष क्षरआणिकअक्षर क्षरतोसर्वहीभूतें अं-

शकूटस्थअक्षर १६ आर्या– पुरुषद्वययालोकीं क्षरअक्षरऐकसांग-
तोंआतां क्षरतोसर्वहिभूतें अक्षरकूटस्थबोलिजेताता १६ दो०– लो-
कमांझदोपुरुरवहे छरअच्छरहोभाय छरशरीरकोंकहतहे अच्छर
जीवगनाय १६ ओंवी– लोकींपुरुषदोनजाण एकक्षरदुसराअक्षर
जाण सर्वभूतेंहेंक्षरप्रमाण अक्षरपरमात्मा १६ अभंग– लोकींजें-
सेंरात्रंदिननभधरा तैंसेहेअवधाराद्विपुरुष १ क्षरआणिदुजाअक्षर
ह्मणुनी ओळखेंनीदानींजीवशिव २ क्षरतोसर्वहीभूतेंगाचतुरा कूट
स्थअक्षराअंशावदे ३ ययाहूनीभिन्नऐकावेंस्फुजाणा तुकयाचरणाला
गतसे ॥४॥१६

श्लोक– उत्तमः पुरुषस्त्वन्यः परमात्मेत्युदाहृतः
योलोकत्रयमाविश्यबिभर्त्यव्ययईश्वरः॥१७॥

टी०स०– पुरुषोत्तमतोअन्य सर्वात्माबिंबबोलिला जीवलेंजोप्रवे-
शूनी ईशालेंविश्वजोधरी १७ आर्या– अन्यक्षराक्षराहुनि मीउ-
त्तमपुरुषलक्षणतिपरमात्मा लोकत्रयींप्रवेशफ़नि धरिअव्ययईशजो
जगमहात्मा १७ दोहा– पुरुषोत्तमजोऔरहे परमातमकोभेस ती-
नलोकजोधरतहे करिकेनिजपरबेस १७ ओंवी– पुरुषउत्तम
तोआणिक परमात्माबोलिजेतोचिएक व्यापकअसूनीधरीतीनलोक
अव्ययईश्वरजो १७ अभंग– तोअन्यपुरुषोत्तम पारनजाणेआगम
१ बिंबसर्वात्माबोलिला पातंजळींनिश्चयकेला २ प्रवेशुनीजोजीव-
लें जीवासांभाळीईशालें ३ ऐसेंयोडक्यांतबुझे तुकाकेवळदीनमाझें
४॥१७

श्लो०– यस्मात्क्षरमतीतोऽहमक्षरादपिचोत्तमः
अतोऽस्मिलोकेवेदेचप्रथितः पुरुषोत्तमः॥१८

टी०स०– ज्यालागींमीक्षरातीत अक्षराहूनिउत्तम यालागिंलोकींवे-
दींही ख्यातमीपुरुषोत्तम १८ आर्या– क्षरभिन्नअसेयास्तव उत्त-
ममीअक्षराहुनीचअसें यास्तवलोकींवेदीं पुरुषोत्तममीचबोलताति
असें १८ दोहा– छरअच्छरतेंहोंपरे सबतेंहीअधिकाम जातेंबेदरु-
लोकमें पुरुखोत्तममेंनाम १८ ओंवी– याकारणेंक्षराहूनिमीअतीत

अक्षराहूनिउत्तमह्मणिजेत मीवेदींआणिलोकांत पुरुषोत्तमनामम्याझें१८ अभंग- क्षरातीतमीयालागीं तुजकळावेंप्रसंगीं १ उत्तमगाअक्षराहूनमा- झेंअगाधहेंज्ञान २ लोकींवेदींहीयास्तव आहेआमुचाविस्तव ३ पुरुषीं उत्तमविख्यात जाणेतुकयासंमत ॥४॥ १८॥ श्रीराधाकृष्णायनमः॥७॥

श्लोक-योमामेवमसंमूढोजानातिपुरुषोत्तमम्
ससर्वविद्भजतिमांसर्वभावेनभारत १९ श्रीशम्

टी०स०-तोसर्वज्ञअसेंजाणे जोमलापुरुषोत्तम मीचक्षराक्षरअशा स- र्वभावेंभजेमज १९ आर्या- पुरुषोत्तममीचअसें मनींअसंमूढजाणतो मजतो मगसर्वजाणतमज सर्वभावेंहितोमलाभजतो १९ दोहा-अ- र्जुनमोकोंजेभजत तेईज्ञानसुजान जेकोउमोकोंनहिंभजत तेसब मूरखमान १९ ओंवी- जेज्ञानीहोऊनिअसती आणिपुरुषोत्त- मजाणती तेसर्वजाणूनिसमजती सर्वभावेंगाअर्जुना १९ अभंग- असेंजाणेमलासूज्ञ त्यासीह्मणावेंसर्वज्ञ १ येरमूढशिखामणी ॥ कायचाटावीकरणी २ जोमलापुरुषोत्तमा मीचक्षराक्षरूनामा ३ मजभजेसर्वभावें जैसातुकालागेसेवे ४॥ १९॥ श्रीमद्रुक्मिणीपत०

श्लो०-इतिगुह्यतमंशास्त्रमिदमुक्तंमयानघ ॥
एतद्बुद्ध्वाबुद्धिमान्स्यात्कृतकृत्यश्चभारत॥२०॥

टी०स०-ऐसेंहेंबोलिलेंशास्त्र मीगुह्यतमसज्जना जाणेलजोबु- द्धिमंत होयतोकृतकृत्यही २० आर्या- हेंगुह्यशास्त्रतुजम्यां क- थिलेंअनघाजनांसताराया कृतकृत्यआणिसुमती हेंजाणुनिहोयभार- ताराया २० दोहा- कहीबातग्रंथनजुहे सोंतोकोंकहिदीन पारथजे जानतयह तेईबुद्धिप्रबीन २० ओंवी- हेंगुह्यतमशास्त्र म्यांसांगी- तलेंअतिपवित्र हेंउत्तमजेंयंत्र तांस्वतंत्रहोइजे २० अभंग- ऐसेंशा- स्त्रबांधीयलें सख्यागुह्यसांगीतलें १ बुद्धिवंतजाणेलजो तोचयेई- लआह्मांभजों २ कृतकृत्यहोयतो तुकाह्मणेयमजीतो ३॥२०॥ इति- श्रीमद्भगवद्गीतायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेपुरुषोत्तमयोगो-

नामपंचदशोध्यायः १५॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ श्रीमद्यदुपतयेनमः

वामन.

इतिटीकासमश्लोकी अध्यायींपंधराविया श्रीपार्थसारथीकर्ता जो-
वामनमनोरथीं १५॥ अभंग- झालेपंधराअध्याय बोधजेथेंचतु-
ष्पाय १ पुढेंषोडशींसंयुक्त चंद्रभ्रगटेलविरक्त २ निवतीश्रोतेवक्तेम-
नीं मोक्षठेवीलानीदानीं ३ पाहोंतुकयाच्यासवें कलेवरत्यक्तगर्वें ४ इ-
तिगीतार्थबोधिन्यांश्रीमद्भगवद्गीताटीकायांपंचदशोध्यायःसमासः १५

षोडशाध्यायप्रारंभः

वामन- पूर्वाध्यायींसर्वभावें मद्भक्तभजतीमज ह्मणूनिबोलिलातेंतो
दैवीसंपत्तिचेनर १ मोक्षदैवीसंपदेनें बद्धतेदैत्यसंपदा ह्मणूनिसंप-
दादोन्ही याअध्यायींनिरूपितो २ अभंग- झालीपंधरावीयांत गीता
पोथीहेसमास १ नाहींसंशयउरला पार्थकृतकृत्यझाला २ बोधउर-
लानसतां मगसोळावाकांआतां ३ तरीतर्कहरीपोटीं देहप्रारब्धकसो-
टी ४ देइलसाधकांसंपदा नयेत्यागिल्याआपदा ५ तरीतीचेदोनमार्ग
सांगुनिउडवीविसंगें ६ तेंचिकारणसोळावें बद्धमुक्तत्याजनावें ७ शीव
टिलशास्त्ररीतीं बहुधापरीसीलीसंतीं ८ आलांभलेहोअवधारा ठेउ-
निमायिकपसारा ९ श्रीगुरुपांडुरंगदासा दिलातुकयानेंभरंवसा १०॥

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०- अभयंसत्त्वसंशुद्धिर्ज्ञानयोगव्यवस्थितिः
दानंदमश्चयज्ञश्चस्वाध्यायस्तपआर्जवम्॥१॥

टी०स०- सत्त्वशुद्धिभयत्याग ज्ञानयोगांतथारणें दानहीदमही
यज्ञ तपशास्त्रअवक्रता १ आर्या- ज्ञानोपायींनिष्ठा ज्ञानस्वाध्या-
यचित्तशुद्धिमहा निर्भयतानपयज्ञहि पार्थातेंसीअवक्रतादम-
हा १ दोहा- अभयसत्त्वकीशुद्धता ग्यानजोगदृढहोय दानज-
ग्यतमपाठपुनि तपऔरहिसरजोय १ ओंवी- श्रीकृष्णाह्मणेज्ञान
योगाचीस्थिती दानयज्ञदमयज्ञह्मणिजेती स्वाध्यायआर्जवकीर्ती
सत्त्वेंसर्वांसीअभयदे १ अभंग- ऐकेंगुणवंताकिरीटी दैवेंफळद्रि-

त्याहार्टी १ गुणउत्तमधरिजे सत्त्वशुद्धिभयत्यागीजे २ ज्ञानयोगतत्पर पणें दानदमयागकरणें ३ तपशास्त्रबांकुडा तोचितुकयासीगडा ४।१

श्लोक- अहिंसासत्यमक्रोध स्त्यागः शांतिरपैशुनम् दयाभूतेष्वलोलुत्वंमार्दवंन्हीरचापलम् २॥

टी०स०- अहिंसासत्यअक्रोध त्यागशांतिअपेशुन मनींलज्जादया- भूतीं मृदुत्वस्थैर्यनिस्पृह २ आर्या- भूतदयाअक्रोध त्यागअपैशून्यआसणेंनित्य शांतिअहिंसामृदुता लज्जास्थिरताअलोभअ- णिसत्य २ दोहा- अनहिंसाओरसत्तमय रहेक्रोधबिननीन दान शांतिबहुबिधाचर दोखनआनेचीत २ ओंवी- चिंतानकरीक्रोध नकरी सत्यशांतीअत्यागअस्तूनिदानकरी सर्वत्रमार्दवदयाधारी॥ लज्जाअसूनिचपलताटाकी २ अभंग- सत्यरागनअहिंसा त्या- गशांतीचाभरंवसा १ अपेशून्यमनींलाज दयाभूतींमृदुकाज २स्थै- र्यनिस्पृहलक्षणें मीओंवाळींपंचप्राणें ३ धन्यमाउलीतुकयाची॥ कुसिस्फलपुण्याची ४।२

श्लो०- तेजः क्षमाधृतिःशौचमद्रोहोनातिमानिता भवंतिसंपदंदैवीमभिजातस्यभारत॥३॥छ

टी०स०- परद्रोहनिजश्लाघा नसणेंधारणाक्षमा शुद्धतातेजहेहोतीदै- वीसंपत्तिच्यानरा ३ आर्या- अद्रोहअमानतशी शुचितातेजक्षमाधृ- तिअहोती षड्विंशतिगुणपार्था दैवीसंपत्तिच्यानराहोती ३ दोहा- ते- जक्षमावशुचीधीरज तजेद्रोहअभिमान देवसंपदाजिनलहे तामेंतेगु नजान ३ ओंवी- सत्यक्षमापरमशुची द्रोहसाभिमाननाहींची अ- शीबुद्धीजयाची तयादैवसंपत्तीजाण ३ अभंग- नज्याश्लाघ्यपर- द्रोहो नसणेंधारणाउत्साहो १ क्षमाशुद्धतापैंतेज हेंहोतीगादैवेंआ- ज २ संपत्तिचातोचीनर भिरवीभूषणींशरीर ३ दैवीदेवाचीह्मणावी वस्तीतुकयाचीगांवीं ४।३॥

श्लो०- दंभोदर्पोऽभिमानश्चक्रोधःपारुष्यमेव- च अज्ञानंचाभिजातस्यपार्थसंपदमासुरीं ४

टी०स०- दंभगर्वस्वाभिमान क्रोधक्रूरत्वअज्ञता आसुरीसंपदेलागीं पावल्याज्यासिहोतिहीं ४ आर्या- अज्ञानआणिदंभ क्रोधक्रूरत्व द-र्पअभिमानें त्याच्याठायींअसती ज्यालासंपत्तिआसुरीमानें ४ दोहा-दंभदर्पअग्यानरिस अभिमानहुकोंठौर ज्यामेंएतेंगुनरहे असुर संपदाघोर ४ ओंवी- दंभदर्पअभिमान क्रोधनिंदापारुष्यजाण हे अज्ञानाचेगुण ऐसातोअसुरसंपदीपार्था ४ अभंग- आतांदंभ दर्पगुणें वसवीअहंतेचेंठाणें १ क्रोधक्रूरअवक्रता आसुरीसंपदा भहिता २ ज्यासहोतीतोपावला कांदाजेवींदुर्गंधीला ३ त्यजीकस्तूरी-चेंआळें तुकाह्मणेमस्तीबळे४।४

श्लोक०- दैवीसंपद्विमोक्षायनिबंधायासुरीम
ता माशुचः संपदंदैवीमभिजातोऽसिपांडव५

टी०स०- मोक्षार्थसंपदादैवी भवबंधार्थआसुरी पांडवाशोकनक-री दैवीसंपन्निचाचतूं ५ आर्या- दैवीसंपत्तिसदा मुक्तकरीआ-सुरीकरीबद्ध नकरीखेदअहेसी दैवीसंपत्तिवंततूंशुद्ध ५ दो०- दै-वीसंपदानेसुगत बद्धसुआसुरजोय सोचितअर्जुनक्योंभयो दै-विसंपदाहोय ५ ओंवी- दैवीसंपत्तीनेंमोक्षहोय आसुरसंपत्तीनेंब-द्धहोय तूंदैवीसंपत्तिचाहोय ह्मणूनिशोकाअयोग्यतूं ५ अ० दैवी संपदामोक्षार्थ पहिलासांगितलाअर्थ १ भवबंधार्थआसुरी जे-हेवर्णितोंदूसरी २ शोकनकरींपांडवा वरूंआलीयासदेवा ३ तूंगा दैवीसंपत्तीचा भावदर्पणतुकयाचा ४॥५॥ श्रीगोपालकृष्णायनमः

श्लो०- द्वौभूतसर्गौलोकेऽस्मिन्दैवआसुरएवच
दैवोविस्तरशः प्रोक्तआसुरंपार्थमेशृणु॥६॥॥

टी०स०- द्विधाउद्भवभूतांचा दैवआणिखिआसुर विस्तारेंबोलिलों दैव आतांआसुरआइक ६ आर्या- भूतांचाउद्भवतो द्विविधअसे दैवआणिआसुरतो कथिलाविस्तृतदैवहि आसुरऐकावयासिचि-त्तरतो ६ दोहा- भूतसरगदोलोकमें दैवहिआसुरकीन दैवकह्यो बिस्तरदिये आसुरकहुंलेचीन ६ ओंवी- यालोकींभूतसृष्टीदो-

न्ही देवआणिआसुरयोनी दैवीसांगीतलीविस्तारूनी आसुरीआ-तांआइकगापार्था ६ अभंग- द्विधाउद्भवभूतांचा देवआणिआसुरां-चा १ विस्तारेंवदलोंदेव सुचिन्हांचाप्रादुर्भाव २ आतांआसुराआइक मनदेउनीनावेक ३ जेथेंदुश्चिन्हांचामेळ तुकयानमानीतोखेळ ४॥६॥

श्लो० प्रवृत्तिंचनिवृत्तिंचजनानविदुरासुराः॥ न-शौचंनापिचाचारोनसत्यंतेषुविद्यते॥७॥श्रीशं

टी०स०- धर्मार्थकामप्रवृत्ति मोक्षमार्गनिवृत्तिही नेणतीशौचआचार सत्यत्यांअसुरांनसे ७ आर्या- नेणतिप्रवृत्तिअणिते निवृत्तिअसु-रस्वभावजेनरते शौचींसत्याचारीं त्यांचेंमानसकदापिहीनरते॥७ दोहा- अबिधीऔरजगतकी आसुरजाननतनांहि सतसौचआचा-रसुभ नहिहैंगुनतिनमांहि ७ ओंवी- प्रवृत्तिआणिनिवृत्ति असु-रतेंनेणती शौचआचारविसरती आसुरीयोगें ७ अभंग- काम प्रवृत्तिधर्मार्थीं कींमोक्षार्थीनिष्काम १ नेणातीचद्वयमार्गा विषयवर्गा-वरपडे २ शौचआचारतोनाहीं जैसेमहीषीहीरेडे ३ असुरांत्यांनसे सत्य तुकयागतमगकैंची ४।७

श्लो०- असत्यमप्रतिष्ठंतेजगदाहुरनीश्वरम्॥ अपरस्परसंभूतंकिमन्यत्कामहेतुकम्॥८॥

टी०स०- निरीशह्मणतीविश्व मिथ्याकृत्रिमबोलती नविश्वचिरचि द्योगें ह्मणतीमैथुनोद्भव ८ आर्या- जगअप्रतिष्ठआणिक अनी-श्वरअसत्यहेंचिजगमान्य स्त्रीपुरुषोद्भवबोलति कामाविणहेतु मानितीनान्य ८ दोहा- बेदपुरानईश्वरहियें नाहींमानतमूढ मै-थुनतेंसंसारयह कामक्रोधयहगूढ ८ ओंवी- त्रैलोक्यअस-त्यअप्रतिष्ठबोलती ईश्वरनाहींऐसेंह्मणती मैथुनेंचप्रजाप्रती मूढांचेंज्ञानहें ८ अभंग- ईशाविणवर्त्तिनाती विश्वोत्पत्तीकामानें १ देवह्मणीजेकृत्रिम सर्वक्रमआपुला २ विश्वाकेंसेनिउद्योग हा-संयोगस्त्रीनरां ३ अहोमैथुनावांचून कैंदिसूनयेतूका ४॥८॥श्रीशं

श्लो०- एतांदृष्टिमवष्टभ्यनष्टात्मानोल्पबुद्धयः॥

प्रभवंत्युग्रकर्माणः क्षयायजगतोहिताः॥९॥

टी०स०-हेप्रत्यक्षींदृष्टिज्यांची भ्रष्टधीअल्पबुद्धिजे क्रूरकर्मेलोकघाती दुष्टचार्वाकवर्तती ९ आर्या- नष्टात्मेअल्पमती अनीशजगहेचि दृष्टिधरणार विश्वक्षयार्थउपजति रिपुहेंअत्युग्रकर्मकरणार ९ दोहा- अल्पबुद्धिहेंनष्टजे यहीदृष्टिगहिलेत हिंसाकृतकरमनकरे रिपुजगछयकेहेत ९ ओंवी- ऐशादृष्टीस्वार्थीगुंतूनी अल्पबुद्धिअल्पज्ञानीहोऊनी उग्रकर्मेआचरूनी क्षयाकारणेंकरितीजगीं ९ अभंग- दृष्टिज्यांचीप्रत्यक्षीहे नजोपाहेसद्वाक्य १ अल्पबुद्धिजोभ्रष्टधी कोणेकधींउद्धरे २ लोकघातीक्रूरकर्मी पाहेऊर्मीबळाची ३ दुष्टचार्वाकिवर्तनां नेणेसंतांतुकया ४॥९॥ ॥श्रीगोपालकृष्णायनमः॥७

श्लो०-काममाश्रित्यदुष्पूरंदंभमानमदान्विताः॥
मोहाद्गृहीत्वासद्ग्राहान्प्रवर्त्तंतेशुचिव्रताः॥१०॥

टी०स०-दंभश्लाघामदेंमत्त बुडूनीकामसागरीं मोहेंघेऊनिदुर्बुद्धि वर्ततीअशुचिव्रत १० आर्या- दुष्पूरकामसेवुनि पार्थामदमानदंभत्यासअसे मोहेंदुराग्रहीजे अशुचिव्रततेप्रवर्ततीचअसे १० दो० जेमैपायोअबिलहे औरमनोरथनीत दुर्बुधितरेनमोहते अशुचीरहे पुनीत १० ओंवी- दंभश्लाघामदेंकरूनी बुडूनिकामकामनीं मोहेंदुर्बुद्धीकरूनी अशुचिव्रत १० अभंग- दंभश्लाघामदेंमरूत अंगेंस्तब्धबोकड १ कामसिंधूंतबुडाला काउडालामर्यादे २ मोहेंघेऊनि दुर्बुद्धी हुंगीगंधीयोनीची ३ व्रतींअशुचींवर्तती तुकयाप्रतीदेत्रास४॥१०

श्लो०-चिंतामपरिमेयांचप्रलयांतामुपाश्रिताः
कामोपभोगपरमाएतावदितिनिश्चिताः॥११॥

टी०स०-मृत्युचिंताआणिनाना चिंतातोमृत्युतोजया पुरुषार्थजयां भोग प्रत्यक्षींज्यासनिश्चय ११ आर्या- मरणावधिअतिशायजे चिंतेचाघेतिफारसाठाहो अतिसक्तकामभोगी निश्चितपुरुषार्थभोग ज्यालाहो ११ दोहा- ज्याकोंकछुप्रमाननहीं तेचिंततामेलीन काम

क्रोधअतिहेंभलो निच्छयमानयलीन ११ ओंवी- मृत्कचिंतनेंव्यापिलें मृत्कचिंतनीं मृत्कपावले पुरुषार्थभोगवेगवाले प्रत्यक्षनिश्चयोझाला ११ अभंग- मरणादिचिंतानाना आठवीनारोगांसीं १ भयनधरीयमाचें तोरामाचेंकायलागे २ भोगपुरुषार्थभोगी देहभंगीआपण ३ प्रत्यक्षींचनिश्चयजया तोतुकयानपाहे ४॥११॥ श्रीराम्

श्लोक- आशापाशशतैर्बद्धाःकामक्रोधपरायणाः ईहंतेकामभोगार्थमन्यायेनार्थसंचयान् १२

टी०स०-आशापाशशतींबद्ध कामक्रोधांतआश्रित जोडितीकामभोगार्थ अन्यायेंधनसंग्रह १२ आर्या- विषयांच्याभोगास्तव अन्यायेंक्रोधकामतत्परते इच्छितिहिअर्थसंचय आशाशतपाशबद्धते पुरते १२ दोहा- आशापाशनतेबधे कामक्रोधचितचाह जोधन बसअन्यायकरे कामहिभोगनिबाह १२ ओंवी- आशापाशेंबांधले कामक्रोधेंव्यापिले अभिलाषआचरले अन्यायधनें १२ अभं० आशापाशेंतेनिबद्ध देविरुद्धश्रीपादा १ कामक्रोधासीआश्रित कींमिश्रितलोभांगीं २ इहलोकींच्याभोगार्था परमार्थानायके ३ धनअन्याय संग्रह तुकाग्रहरूपत्या ४॥१२॥

श्लो० इदमद्यमयालब्धमिमंप्राप्स्येमनोरथम्॥ इदमस्तीदमपिमेभविष्यतिपुनर्धनम्॥१३

टी०स०-हेंआजिम्यांमेळविलें ह्याघेणारमनोरथ म्हणतीमजहेंआहे मिळेलहिपुन्हाधन १३ आर्या- हेंअद्यप्राप्तमला मीयाहिमनोरथासिसाधीन हेंमजआहेप्रस्तुत हेंहिपुन्हाधनकरीनआधीन १३ दो० मनबांछितमैंयहलह्यो बिहिहोंचाहतचाहि यहधनमेरेपैंजरयोजर हे आसउमांहि १३ ओंवी- लाभझालाआजिमज मनोरथपावलोंसहज आजिहेंआलेंमज पुन्हाआणिकधनहोईल १३ अभंग- मेळविलेंआजीम्याहें हिशोबपाहेदफतरीं १ मनोरथहाहोणार कीं सोनारदेडांक २ मजआहेहेंबोलती पैंकोलतीपिशाची ३ पुन्हाधन देवेंमीळें तुकयारवळेंगांजावें॥४॥१३॥ श्रीमत्सच्चिदानंदपरमात्मने०

श्लो०-असौमयाहतःशत्रुर्हनिष्येचापरानपि॥
ईश्वरोऽहमहंभोगीसिद्धोऽहंबलवान्सुखी१४

टी०स०-हाआजिमारिलावैरी आणिकांसहिमारिन समर्थमीमीच भोक्ता बळीसिद्धसुखीहिमी १४ आर्या- हाशत्रुवधियलाम्यां इ-तरहिमारीनचिंततेंचिअसे ईश्वरमीभोगीमी बलवान्मीसिद्धमीसु-खीहिअसें १४ दोहा- यहबैरीतोमैंहन्यो करूंऔरकोअंत ईश्वर हौंभोगीजुहों सुखीसिद्धबलवंत १४ ओंवी- म्यांवैरीमारिले ब-हुतांचेप्राणघेतले समर्थमीमजभोगझाले मीसिद्धबळकटसुखी १४ अभंग- आजवैरिहामारिला आणिकांलामारीन १ समर्थतो मीचभोक्ता ऐसावक्ताअस्मादि २ बळेंमीचसिद्धमीच गर्वेचिंचवां-कली ३ तुकापाहिलातुकून मीसधनसुखाचा ४॥१४॥श्रीगोपालकृ०

श्लो०-आढ्योऽभिजनवानस्मिकोऽन्योऽस्तिसदृ-शोमया यक्ष्येदास्यामिमोदिष्यइत्यज्ञानविमोहि-ताः॥१५॥

टी०स०-मीसमृद्धमलाभृत्य कोणहोमजसारिखा यजीनसुखघेईन ह्मणतीश्रोतदैत्यहें १५ आर्या- मीज्ञानयुक्तआढ्यहि मजऐसा अन्यकोणलाआहे होभिनदेईनसुखी होइनमोहेंअशास्त्रमतिपाहे १५ दोहा- मैंहोंधनिककुलीनहीं औरनमोरसमान जजोदेवदैवहि लहों मोहतजोअग्यान १५ ओंवी- लोकांमाजीमीथोर कोणीनराहे मजसमोर यज्ञदानकरूनहोईनसुखनर ऐसाअज्ञानेंझांकोळला १५ अभंग- मलाढूतसमृद्धमी जगनमीनपाहे १ मजसारिखाकोणहो भरीहोनहुंडीचे २ मातेंभजेत्यासस्रुखें मीअसंख्यदेणारा ३ वदती दैत्यहेश्रोतर्कीं कुबेरतुकींतुकेना ४॥१५॥

श्लो०-अनेकचित्तविभ्रांतामोहजालसमावृताः
प्रसक्ताःकामभोगेषुपतंतिनरकेऽशुचौ॥१६

टी०सम०-चिंतीस्वर्गादिकांभ्रांती मोहजाळेंचिवेष्टिलें कामभोगी सक्तदेही पडतीनरकामधें १६ आर्या-जेमोहजाळबद्ध भ्रमति

अनेकामनोरथींनरकीं आसक्तविषयभोगीं पडतीतेजाणघोरतरनर कीं १६ दोहा– उनकोमनअतिभ्रमतहैं मोहमांझपरमीत परतघोरअ-तिनरकमें कामभोगकरीहेत १६ ओंवी– ऐसामोहजाळेंवेष्टूनीअ-नेकचित्तेंभ्रमूनी कामभोगातेंइच्छूनी नरकींपडतीतेजाण १६ अ० चित्तींस्वर्गादिकाभ्रांती तेमहंतीकोरडी १ मोहजाळेंचवेष्टिलें प्रति-ष्ठिलेंस्त्रीवृंदीं २ नपुरेचकामदेहीं मगविदेहीजैंहोती ३ तेव्हांपडती नरकांत तुकयाभ्रांतलागेना ४॥ १६॥ श्रीमत्सच्चिदानंदपरमात्मने॰

श्लो०-आत्मसंभाविताःस्तब्धाधनमानमदान्विताः
यजंतेनामयज्ञैस्तेदंभेनाविधिपूर्वकम् ॥ १७॥

टी०स०- धनमानमदेंदेही गर्विष्ठतनुपोषिती नांवाचेयज्ञयजिती दंभेंअविधिपूर्वक १७ आर्या– जेधनमानमदावृत मीअनमयथोर ज्यांसहेंभाने यज्ञाभासेंयजिती अविधीनेंयशनिमित्तदंभानें १७ दोहा नीतबडाईबहुकरत नवतनधनअभिमान नाममात्रजग्यहि जजत दंभीबीनबिधान १७ ओंवी– सर्वह्मणेम्यांकेलें ऐसेस्तब्ध धनेंमानले त्यांहींजरीसर्वयज्ञकेले तरीतेनाममात्र १७ अभं०- दे-हींधनेंमानेंमदें तंतुअल्हादेंगर्विष्ठ १ पोसलेजैसेवृक दिनावीकमां सांनीं २ यज्ञयजितीनांवाचे कींदंभाचेडांगोरे ३ विधिपूर्वकचुकले ते मुकलेतुकयासी ॥ ४ ॥ १७ ॥

श्लो०अहंकारंबलंदर्पंकामंक्रोधंचसंश्रिताः॥
मामात्मपरदेहेषुप्रद्विषंतोऽभ्यसूयकाः॥१८

टी०स०- धनविद्यादिकबळें माझाद्वेषघडेतया कींआत्मज्ञानज्यांदे-हीं द्वेषेंहेनिंदितीतया १८ आर्या–कामक्रोधअहंकृति बलदर्पांचे संदेवतेथोर निजपरदेहींमातें द्वेषितिदर्पाकरूनिहीथोर १८ दोहा. अहंकारबलदर्पओ कामक्रोधगहिलेत देखतनिजपरदेहमें मोकों-तोदुखदेत १८ ओंवी– अहंकारबलदर्पकरूनी कामक्रोधातेंआश्र-यूनी मीपरमात्माअसूनी ज्यांहींनदेखिला १८ अभंग–शरीरींअ-हंकारपेटे वन्हीनपाहेवसोरे बळेंशक्रुवन्हीझटे गर्वदावीतेजाचा

१ कामकापुरमिळवणी क्रोधगंधकाचीखाणी झालाश्रितघृतकणीं उ-
शेंनेदीचाटितु २ ममअंशेंजगझालें ऐसेंज्यासउमजलें इहींतयासभ-
र्जलें ऐसागापुढांद्वेषिती ३ ज्वाळानिंदेचीखडतर पोळीसाधूंचेंजिव्हा-
र तेथेंतुकायाचाचार आहेआहेनाहींनाहीं ४॥१८॥श्रीकृष्णायनमः॥

श्लो०-तानहंद्विषतःक्रूरान्संसारेषुनराधमान्॥
क्षिपाम्यजस्रमशुभानासुरीष्वेवयोनिषु॥१९

टी०स०-मद्भक्तांद्वेषकरिती मीत्याक्रूरांनराधमां सदाआसुरीयोनींत
दुष्टजन्मींचघालितों १९ आर्या-द्वेषीक्रूरनराधम जेअशुभतयांसि
नित्यसंसारीं आसुरयोनीमाजी टाकीतोंजाणमीचकंसारी १९ दो०मो-
द्रोहीअरुक्रूरते पापीअधमनिहार जगतआसुरीजोनिमे तिनेंदेतहों
डार १९ ओंवी-ज्यांहींमजद्वेषिलें तेनरअधमबोलिले तेणेंपापें
जन्मले दुष्टयोनींत १९ अभंग-परतापमस्तेवका पाहूनआकांत
यालोका मेघमीवोळेंत्यापावका हस्तोदकाचित्रेंसीं १ माझीक्रूरप-
णाचीतीख नभींचमकेलखलख तेव्हांपडेकाळेंमुख जेंगुंडाळेधुवा-
रें २ नराधमाचीविभूती आसुरींपोटींधुंधुवाती पडेतेथेंउद्भवती स-
दाकाळकोळसे ३ दुष्टयोनीपुनःपुन्हा अन्यमार्गुनेणेसीन्हा कांजेतुक-
याचाकान्हा खळेंआगळागांजीला ४॥ १९॥श्रीमन्मुरमर्दनायनमः॥

श्लोक-आसुरींयोनिमापन्नामूढाजन्मनिजन्
मनि मामप्राप्यैवकौंतेयततोयांत्यधमांगतिम्२०

टी०स०-आसुरीयोनिजेमूढ जन्मजन्महिपावले नपावतांचतेमातें
जातीघोरअधोगती २० आर्या-आसुरयोनीपावति जन्मोजन्मीं-
हिमूढअवनींत मजलानपावुनीते जन्मतित्याहूनितेकुयोनींत २० दो०
जनमजनममेंमूढते होतजुआसुरआय मोकोंनेपावतनहि परत
अधमगतिजाय २० ओंवी-तेआसुरीयोनींतजन्मति जन्मोजन्मीं
मजअंतरती नयांहोयअधोगती कौंतेयाजाणपें २० अभंग-आ-
सुरीयोनींमूढ जन्मोजन्मींपावेदढ तेंहीनठेवीमीगूढ येथेंउघडसां-

गतों १ शीलकावळ्याकींबोकां कर्मगहीसेरटोलका मुंगळामातंगमं-
डुका कंटकरूखपाषाण २ गीधव्याघ्रक्रोडपीसा योनीभोगुनियांअशा
मगयमदंडेत्रासा पावेपडेरौरवीं ३ जेथेंअंतनलगेरवी वायुखुंटल्या
आघावी पडेविसरमगजीवीं ज्ञालापुरातुकयाचा ४॥२०॥श्रीराम॥

श्लो०-त्रिविधंनरकस्येदंद्वारंनाशनमात्मनः॥
कामक्रोधस्तथालोभस्तस्मादेतत्रयंत्यजेत्२१

टी०स०-नरकाचींतींप्रकारें द्वारेंहींआत्मघातक कामक्रोधतसा-
लोभ तस्मात्हेंत्रयटाकिजे २१ आर्या- नरकद्वारेंत्रिविध स्वनाश
करिवश्यकरुनियुक्तीन यास्तवकामक्रोधहि हेशत्रूटाकिजेनकींती-
न २१ दो०नरकद्वारबिधितीनहै देतआपकोनास कामक्रोधऔरलोभ
पुनिइनछांडेस्फरवबास २१ ओंवी- आत्मनासावयाकारण द्वारें
असतीगातीन कामक्रोधलोभजाण तस्मात्हेंत्रयटाकीं २१ अभं०
जावयानरककूपीं तीनद्वारेंहींसाक्षेपीं द्वातींलागलीयापापी बळेंदे-
तीढकलुनी १ आत्मघातकयास्तव आहीठेवूंयांचेंनांव कांकींनचले
उपाव येथेंकोटीसाधनें २ तरीकामक्रोधलोभ तीनद्वारेंहींस्वयंभव्या-
चाभुवनत्रयींक्षोभ कांपेअवघाभूगोल ३ तस्मात्शाहाणात्ूंहोसी
तरीत्यागींयानिघांसी मगशाद्धमार्गाजासी जैसातुकावेकुंठा।४।२१

श्लो०-एतैर्विमुक्तःकौंतेयतमोद्वारैस्त्रिभिर्नरः
आचरत्यात्मनःश्रेयस्ततोयातिपरांगतिम्२२

टी०स०-यातिहींनरकद्वारां पासूनिस्फटलानर आचरेआपुलेंश्रेय
जायथोरगतीप्रती २२ आर्या-हींतीनतमद्वारें यांपासूनिमुक्तजो
सदाबापा साधुनिआत्मश्रेयहि अणिपावेमोक्षजाणनिष्पापा२२ दो०
तीनद्वारजोनरकके तिनतेंछुटेनकोय जतनकरेकल्याणकों तबहि
परमगतिहोय २२ ओंवी- हींअज्ञानाचींतीनद्वारें त्यजूनियांजो
सत्कर्मआचरे तोचिप्राणीपावेनिर्धारें कौंतेयापरमगती २२ अभं०
यांत्रिनरकद्वारा पासूनियांधनुर्धरा स्फटलातोनरवरा साधनाच्यापा-

उरीं १ आत्मश्रेयआचरूनी राहेउंसज्जनींवनीं सदासावधानमनीं हितवागेआपुलें २ त्याचोरासघोरगती होयजनकादीसंगती अथवातुकयापंगती प्रसादीकघेलाम्हु ३।२२

श्लो०-यःशास्त्रविधिमुत्सृज्यवर्ततेकामकारतः नससिद्धिमवाप्नोतिनसुखंनपरांगतिं२३

टी०स०-जोशास्त्रविधिसोडूनी वर्ततोकामतत्पर नतोपावेलसिद्धीस सुखनाउत्तमागती २३ आर्या-जोशास्त्रविधानातें टाकुनिपार्थयथेच्छआचरतो तोसिद्धीतेंनपवे नसुखीमोक्षींहितोनसंचरतो २३ दोहा- शास्त्रबिधीछोडकेकरे क्रियाकर्मसबकाम सिद्धिलहे नहिपरमगति नहिसुखमेंबिश्राम २३ ओंवी- शास्त्रविधिसोडूनी जोवर्त्तेइच्छेंकरूनी तयासुखनाहींम्हणूनी परमगतीनसे२३ अभंग-सत्यशास्त्रार्थविहीन विधिवासविसर्जन श्रुतिपाठदेलाऊन ऐसाजोकांउन्मत्तु १ वागणेंतेंस्वेच्छाचार जेवींअकाळींजळधर कार्यनाशपरीउर फोडीदेउनीकिंकाळी २ सिद्धीवनस्पतीकैंची शमाअशमासुखाची नव्हेगोष्टीतेमुखाची पडेधर्मदुष्काळु ३उत्तमगतीत्याचीहेगा आपणमरेपीडीजगा किंवाओणवाअवघा तुकाम्हणेदेत्रास४॥२३॥

श्लो०-तस्माच्छास्त्रंप्रमाणंतेकार्याकार्यव्यवस्थितौ ज्ञात्वाशास्त्रविधानोक्तंकर्मकर्तुमिहार्हसि॥२४॥

टी०स०-तस्मात्प्रमाणसच्छास्त्र कार्याकार्यविचारितां शास्त्रविध्युक्तजाणूनी करायाकर्मयोग्यतूं २४ आर्या-कार्याकार्यबिचारींयास्तवशास्त्रप्रमाणतुजताता जाणुनिशास्त्रविधीतें कर्मकरायासियोग्यहोआतां २४ दोहा- तोकोंकाजअकाजमें तोकोंशास्त्रप्रमान करमनकरतजानिकें तिनकोंबिधिसुबिधान २४ ओंवी- शास्त्रतेंकारणप्रमाणें कार्याकार्यकरणें वेदोक्तजेंवर्तणें त्यासीयोग्यतूं २४ अ० तस्मात्उत्तमसच्छास्त्र जेसेंसाळंकारीवस्त्र किंवाविष्णुनामेंवक्त्र वे-

ष्णावाचेंरंगलें १ विचारितांकार्याकार्य वंद्यहोयजनींआर्य किंवाशिष्य गुरुवर्य मायाजेवींतान्हयां २ शास्त्रेंविधियुक्तजाणूनी वागेजेसाहूय पाणी कर्मयोग्यतूंअवनी होशीसरवयाऐकरे ३ तुकाजेसाकांनिष्काम झालाजगासविश्राम तेवींतुझागाआराम विश्वमनींमानील ४॥२४॥ इतिश्रीमद्भगवद्गीतायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेदैवासुरसंपद्वि-भागयोगोनामषोडशोऽध्यायः १६॥ वामन- इतिटीकासमश्लोकी षोडशाध्यायनिर्णय श्रीपार्थसारथीकर्त्ता जोवामनमनोरथीं॥अभं॰ ऐसाबोधकरीविष्णु वासुदेवजोसहिष्णु जडजीवजगद्विष्णु ऐकेजि-ष्णुसावधान १ संपदेचाहासंशय वारूनियांयदुराय केलाषोडशींआ-श्रेय ज्ञाननभींआवडीं २ परीत्याचीजीवनकळा होतीस्वाधीनगोपाळा तेहीनरारवेवेगळा अर्पणकरीकिरीटीसी ३ तेंचसत्रावींचेंपय प्राशिल जेथेंवत्सन्याय तेथेंतुकयाप्रत्यय वदेगुरुदासपैं ४ इतिगी॰षोड॰१६

सप्तदशाध्यायप्रारंभः

वामन॰

पूर्वाध्यायींशास्त्रमुख्य तेंजाणूनिचवर्तनूं ह्मणूनिबोलिलाकृष्ण येथें अर्जुनपूसत १ अभंग- कुळींसत्कुळींकुळाधी कुळदैवतकुळम धी नवलदाविलेंकुळसिद्धी जगअवघेंकुळस्वी १ आतांसप्तदशा पोटीं कैसीनाजुकहतवटी भक्ष्यसाजुककिरीटी पात्रींदेववोगरी २ तेथेंत्रिगुणमक्षिका वारूनियांस्वादनिका घेणेंपांडुच्याबाळका हरि-माउलीच्याकरें ३ परीसत्ववीपिपिली तारप्रसादालाधली आतांह-त्तिजेलाधली तेनराहेनिवांत ४ तेंचएकवेळपुन्हा विचारुनीजनार्दना घेतूंकेवळसज्जना तुकयाठेवूनपाहे ५॥ श्रीमद्यदुनंदनायनमः॥

अर्जुनउवाच

श्लो॰ येशास्त्रविधिमुत्सृज्ययजंतेश्रद्धयान्विताः
तेषांनिष्ठातुकाकृष्णसत्वमाहोरजस्तमः॥१॥

टी॰स॰- जेशास्त्रविधिसोडूनी श्रद्धेनेंयजितीस्वयें त्यांचीनिष्ठाकोण कृष्णा सत्वकींरजकींतम १ आर्या- शास्त्रविधीतेंनेणुनि लोका-

चारेंचभक्तिनेंयजिती त्यांचीनिष्ठाकेसी सत्वातेंकींरजस्तमांभजती १ दोहा– श्रद्धाबिनजग्यहीकरत तजिबेदनकीनीत सतरजतममें कथितकही कहियेतिनकीरीत १ ओंवी– पार्थह्मणेकृष्णानाथा॥ शास्त्रविधीटाकूनियोगकरितां त्याचीनिष्ठाकोणसमर्था तेसांगिजेमज१ अभंग– महाराजराजयांच्या सत्तानेमीश्रीमंतांच्या ऐकेंप्रभूपंडितां-च्या चिद्भुवनाच्याचिद्द्योती १ नमस्कारविश्वालया ऐसेंपार्थेंस्तवूनि-यां पुसताझालात्याअन्वया बरीहृष्टीन्यासीजे २ शास्त्रविधीजेसो-डूनी यजनश्रद्धेच्यायाजनीं त्याचीनिष्ठाबोलाननी सत्वरजींकींतम ३ कृष्णागोपाळगोंवळा सांवळीयागोव्रजखेळा गोपीरमणगोवत्स-ळा गोरसचोरातुकयाच्या ४।१

श्रीभगवानुवाच

श्लो०-त्रिविधाभवतिश्रद्धादेहिनांसास्वभावजा
सात्विकीराजसीचैवतामसीचेतितांश्टणु ॥२॥

टी० स०-संस्कारापासूनिश्रद्धा होतेजीवांसतेत्रिधा सात्विकीराजसी आणि तामसीतीसआइक २ आर्या– लोकाचारींमुक्ता वर्ततिदे-हींस्वभावजाभक्ती सात्विकराजसतामस त्रिविधाघडतेचिऐकबायु-क्ती २ दोहा– श्रद्धानरककीतीनबिधहो तजूसहजस्वभाय सात्वि-कराजसतामसी स्वनयतिनकेपाय २ ओंवी– देवह्मणेगाअर्जुना श्र-द्धात्रिविधअसेजाणा सात्विकराजसतामससमाना तेआतांआइकें २॥ अभंग– बोलेरुक्मिणीचाकांतु रुक्मवस्त्रविराजितु रुक्मांगदीरु-क्मवंतु रुक्मीयाचामेहुणा १ ऐकेंकपींद्रकेतना खगेंद्रध्वजप्रिय अर्जुना स्वरेंद्रदेवाधिनंदना मजयोगींद्राप्रियतूं २ श्रद्धासंस्कारा पासुनी त्रिधाहोतीजीवामनीं सात्विकआणिराजसीनी तामसीजे तिसरी ३ ऐकऐसीयात्रिविधा वेणीमायाशिरींमुग्धा बरीडागिने प्रसिद्धा तुकाजडीजडीतें ४॥ २॥ ॥श्रीमदर्जुनसारथ्येनमः॥

श्लो०-सत्वानुरूपासर्वस्यश्रद्धाभवतिभारत
श्रद्धामयोऽयंपुरुषोयोयच्छ्रद्धः सएवसः॥३

टी०स०-जसेंसत्वनरसीश्रद्धा होतेसर्वांसिभारता ज्याचीश्रद्धातेंचि

होतो जीवश्रद्धामयस्वयें ३ आर्या- सर्वांच्यासत्त्वरज श्रद्धेचीही घडेतशीसोय श्रद्धामयहापुरुष श्रद्धाजीज्यासतोचितोहोय ॥३॥ दोहा-परंपराहिज्ञानिकें श्रद्धाहोतसमान श्रद्धामयपुरुखहै श्रद्धानाहिसमान ३ ओंवी- सत्त्वरूपश्रद्धासर्वांसी परीज्यानीभक्तीते परियेसीं तोपुरुषश्रद्धायुक्तज्यादेवांसी तोतद्रूपहोय ३ अभं० जैसेंसत्त्वतैसीश्रद्धायाजीवांसी कींभक्तीदेवासीतेंमिलीगा १ होतरेसर्वांयाभारताच्याराया धराआधींपायांबळकटी २ ज्याचीश्रद्धातोची होतोसव्यसाची कीळकींनळाचीप्रतिष्ठाते ३ जीवश्रद्धामयतेंसुची हास्वयें तुकायासीमायमीचजैसा ४॥ ३॥ ॥श्रीमत्कृष्णपरमात्मने०

श्लो०-यजंतेसात्विकादेवान्यक्षरक्षांसिराजसाः
प्रेतान्भूतगणांश्चान्येयजंतेतामसाजनाः॥४॥

टी०स०-देवांयजितिसत्त्वाढ्य यक्षरक्षांसराजस तामसप्रेतभूतांच्या गणांसयजितीजन ४ आर्या- सात्विकदेवगणांतें राजसते यजितियक्षरक्षांतें भूतप्रेतगणांतें इतरहितामसधरूनिलक्षातें४ दोहा-देवसेवेसात्विकी राजसराच्छसयच्छ भूतप्रेतगणतेंज जत नरजूतामसपच्छ ४ ओंवी- सात्विकदेवांतेंयजिती राजस यक्षगणांतेंपूजिती प्रेतभूतांतेंयजिती तेतामसजाणावे ४ अभं० सत्त्वाढ्यतोदेवाभजेअर्पीभावा भूपार्थसचिवासेवाजैसी १ राजसते यक्षाभजतीगारक्षा गोरससापेक्षाकुर्वाळीगा २ तामसभूतप्रेतींआयुष्य वेंचीती सिंदीछायेप्रतीमद्यपीगा ३ तैसेंअघोरीतेंवेंचुनीधनातें राजीतुकयातेंनकरीती ४ ॥४॥

श्लो०-अशास्त्रविहितंघोरंतप्यंतेयेतपोजनाः
दंभाहंकारसंयुक्ताःकामरागबलान्विताः॥५

टी०स०-शास्त्रींनाहींबोलिलेंतें करितीघोरजेंतप दंभेंकामेंअहंकारें विषयप्रीतिच्याबळें ५ आर्या- करितीघोरतपातें जनजेकुंतीसुता अशास्त्रोक्त दंभाहंकारान्वित आणिकतेकामरागबळसक्त ५ दो० अशास्त्रनाजेकरे नबेदमतजेहोय भरेदंभअहंकारसों कामराग

सबगोय ५ ओंवी– अशास्त्रविहितेंघोरें जोनपकरीअविचारें अहंदंभेंअपारें कामक्रोधेंबांधला ५ अभंग–शास्त्रजेंनसांगेतेथें रात्रींजागे प्रेतावरीअंगेंपुढेंमंत्रु १ घोरतपकैसेंजोडीजीवहिंसे नेणें तीर्थीपीसेंपर्वकाळु २ दंभेंकामेंकिंवाअहंकारस्त्रावा भल्यावरीदावा चालवूनी ३ विशेषप्रीतीच्याबळेंहीमतीच्या चेष्टातुकयाच्याआरंभी ती॥४॥५॥

श्लो०-कर्षयंतःशरीरस्थंभूतग्राममचेतसः॥
मांचैवांतःशरीरस्थंतान्विध्यासुरनिश्चयान्६

टी०स० करितीक्षीणदेहातें जीवात्माआंतमीतयां मजहीपीडितीमूढ त्यांचेआसुरनिश्चय ६ आर्या– शोषितिनिजपरदेहीं भूतग्रामासजाणतूंसुज्ञा पीडितिह्रदयस्थामज त्याआसुरनिश्चयेंमहाअज्ञा ६ दोहा–पंचभूतजेदेहमें तिनकोंबैठकदेत हियमोमोकोंहनन तेअसुरअचेत ६ ओंवी–शरीरींपंचभूतेंपीडिती मलादेहीं कष्टहोती ऐसेजेपुरुषअसती तेअसुरजाण ६ अभंग– करितीदेहक्षीणहाचीअवगुण नपाहतीशीणउभारिती १ आतांमीजीवात्मा पीडितांआक्रंदें नेणतीगामदेंमस्तीऐसी २ देवोमीसर्वांसमजदेतीत्रास कायत्यामूढांसहांसूंरडूं ३ असुरहेंचिन्हनिश्चयसांगून सांगेआनअन्यंतुकयासी॥४॥६॥

श्लो०-आहारस्त्वपिसर्वस्यत्रिविधोभवतिप्रियः यज्ञस्तपस्तथादानंतेषांभेदमिमंशृणु॥७

टी०स०-आतांआहारहीसर्वां त्रिविधप्रियहोतसे यज्ञहीतपहीदान त्याचेहेभेदआइक७ आर्या– सर्वांचाआहार त्रिविधप्रियसत्यहेंमनींआण तपआणियज्ञदानहि यांच्याभेदासऐकुनीजाण ७ दो०तीनभांतिआहारइह सबकोंरोचकहोय जग्यदानतपभेदयह मोसोंसुनतुसोय ७ ओंवी– सर्वांजीवांचाआहार त्रिविधआवडती प्रकार यज्ञतपदानसार तेंतूंआइक७ अभंग–आतांसर्वांगोष्टीमाझीघेजेश्रेष्ठी आहारपरमेष्ठीनेमीतसे १ त्यासारिखेंहोतगुणदेहोत्पन्न त्रिविधभासनआहारजो २ त्रिवर्गासीप्रियसांगूंयया-

न्याय मगदावुंप्रत्ययय यज्ञांचागा ३ तपआणिदानभेदघेऐकून जरीतूंस-
ज्ञानतुकयाऐसा ४॥७॥

श्लो०-आयुःसत्वबलारोग्यसुखप्रीतिविवर्ध-
नाः रस्याःस्निग्धाःस्थिराहृद्याआहाराःसात्वि-
कप्रियाः॥८॥

टी०स०-करितीबलआरोग्य सुखप्रीत्यादिवृद्धिजे स्थिरस्निग्धरसें
युक्त आहारप्रियसात्विका ८ आर्या- आयुष्यासहबळसुख हर्ष-
प्रदकरितिरोगसंहार सस्नेहमनोज्ञसुरस आवडतीसात्विकांसआ-
हार ८ दोहा- सुंदरथीरअतिचीकनों सात्विकप्रियआहार आयुस-
त्वअंगबल प्रीतबढावनहार ८ ओंवी- सत्वआयुष्यलवआहार
वाढवीसुखप्रीतीविस्तार गोडआंबटतिखटप्रकार प्रकारतेहीसां-
गतों ८ अभंग- आयुष्यासीबरेंसत्त्वअवतरे बळआणिबारेवें-
राग्यये १ सुखप्रीतीलागींक्षुधेदेतूचांगी स्थिरस्निग्धअंगींरसें
युक्त २ आहारहाप्रियसात्विकासहोय गोरसकींप्रियशर्करादी ३
गोधूमतांदूळसत्त्वींमूगदळ तुकींशाखाफळतुंबीऐसें ४ ॥८॥ श्रीराम

श्लो०कट्वम्ललवणात्युष्णातीक्ष्णरुक्षविदाहिनः
आहाराराजसस्येष्टादुःखशोकामयप्रदाः९

टी०स०-अत्युष्णाक्षारकट्वम्ल रुक्षतीखटदाहक आहारराजसांइष्ट
दुःखशोकव्यथाप्रद ९ आर्या- दाहकअत्युग्रकटू क्षारतिखटरुक्ष
जीवघेणारे आहारराजसांचे रोगप्रदुःखशोकदेणारे ९ दोहा-दा-
ह करूखोउष्णाकटु तिछनखाटेखार शोकरोगदुखदेतहै राजसय-
हआहार ९ ओंवी- कटुआंबटखारटतीक्ष्ण तिखटकोरडेंअति
उष्ण अन्नराजसांचेंजाण दुःखशोकहोतीनयां ९ अभंग- उ-
ष्णांजीभपोळीक्षारसिंधुउकळी कटूनेंउगळीउदरस्था १ आम्लेंदांत
हालेरुक्षनिर्जीवझाले आणिवीनभालेतिखेंखाय २ खातांनाकींसु
खीधूरउठेकीदुःखीं सर्वांगासशोखीचैनेनेदी ३ आहारराजससद्य
फळत्यास शोकभयायासह्मणेतुका ४॥९॥ श्रीमद्यदुनंदनकृष्णाय०

श्लो· यातयामंगतरसंपूतिपर्युषितंचयत ॥
उच्छिष्टमपिचामेध्यंभोजनंतामसप्रियम् १०

टी॰स॰-सिजोनिलोटलाकाळ वाळलेंविटलेंशिळें उच्छिष्टेंअपवित्रेंतीं भोजनेंतामसांप्रिय १० आर्या-उच्छिष्टअशुचिगतरस शीळेंनीळेंज-याशिअतिघाण आहारतामसांला आवडतीपांडवाअसेंजाण ॥१० दोहा-जाहीरंधेपहरगयो वासोउदवेगबसाय झूटोअपवित्रजु येहि भोजनतामसखाय १० ओंवी-अमंगळचवीहीन शिळेंवि-टलेंतेंजाण उच्छिष्टअमंगळभोजन तामसांचें १० अभंग-शिज-नीलोटलाकाळबहुगेला उठेपदार्थालाघाणीजेथें १ वाळलीकाचरी रसनाअंतरीं विटलेंपरोपरीफेंसावलें २ शीळेंह्मणिजेमांसाव्याघ्रसडवी जैसा सदन्नाबुरसावारेनेवी ३ विदारीलेंभूनेंवसेंबाळकानें अंतुराहेतें अन्नेंराडीकरी ४ अपवित्रआहारअपवित्रआचार तामसप्रकारतुकानिंदी ५॥१०

श्लो॰-अफलाकांक्षिभिर्यज्ञोविधिदृष्टोयइज्यते
यष्टव्यमेवेतिमनः समाधायससात्विकः ॥११॥

टी॰स॰-फळांचीटाकुनीकांक्षा यजितीविधिदृष्टिनें यजावेंचीअशाएका भा-वेंतोयज्ञसात्विक ११ आर्या-सात्विकयज्ञफलेच्छा विरहितएकाग्रचित्तसंयु क्त वेदाज्ञाचियजावें करिजेतोह्मणुनिशास्त्रविध्युक्त ११ दो॰-बिधिबिधा-नसोंजोकीजिये छांडफलनकीआस समाधानधरिहियमें सात्विकजग्य बिलास ११ ओंवी-फळेच्छाटाकुनी यज्ञकरीभक्तीकरूनी एकासएकनिष्ठ भजनीं ऐसायज्ञसात्विकांचा ११ अभं॰-नाहींफळकांक्षाइच्छिनिरपेक्षा तुच्छ शीच्यादृसापरीसेवा १ विधिडोळयानेंयजनींहवनें बापालेकीमानेंअलिप्त-लें २ यजावेतेंअशाएकाजगदीशा गुरुलेंहुताशाप्रतीपाळी ३ सात्विकां-चायज्ञहाचीभावसूज्ञ सांगितलाप्राज्ञह्मणेतुका ४॥ ११ ॥ श्रीकृष्णायनम॰

श्लो॰-अभिसंधायतुफलंदंभार्थमपिचैवयत्
इज्यतेभरतश्रेष्ठतंयज्ञंविद्धिराजसम् ॥ १२ ॥

टी॰स॰-फळांच्याअनुसंधानें दंभार्थअथवायजी यज्ञतोभरतश्रे-ष्ठा जाणकेवळराजस १२ आर्या-इच्छाधरुनिफळाची करिजे तोत्यांतदंभहीअसतो भारतकुलावतंसा कौंतेयाजाणयज्ञराज-

सतो १२ दो०-करिकेफलकीकामना औरदंभकेभाय ऐसेजोजग्यहीकरे सो
हेराजसदाय १२ ओं० दंभेंकर्मजेंकरीमनें फळइच्छातेणें भरतश्रेष्ठाऐसें
भजणें तेंकर्मराजसजाणावें १२ अभं०-अभिलाषफळींच्युतदृक्षामा-
ळीं पाळीनकर्दळीतेवीयज्ञ १ दंभार्थचोहटींदाबितुकोल्हाटी यज्ञींहार
वटीतयामानें २ भरतश्रेष्ठायज्ञराजसाचेंचिन्ह घ्यावेंओळखूनकेवळगा
३ तुकयासीअर्थकळलाराजस्वार्थ प्रपंचपरमार्थचाळीतसे ४॥१२॥श्री.

श्लो०-विधिहीनमसृष्टान्नंमंत्रहीनमदक्षिणम्॥
श्रद्धाविरहितंयज्ञंतामसंपरिचक्षते॥१३॥श्री:

टी०स०-हीनजोविधिमंत्रेंही अन्नशांतिनदक्षिणा श्रद्धारहितजोयज्ञ तो
तोतामसबोलिजे १३ आर्या-श्रद्धामंत्रविधीही नज्यांतहीदक्षिणानसे
अन्न पार्थासर्वज्ञमुनी तामसहायज्ञबोलतीभिन्न १३ दोहा-बिनअ
न्नबिनदच्छना बिनामंत्रबिधिहीन बिनश्रद्धाजग्यहिकरे सोतामसहेली-
न १३ ओंवी-वेदशास्त्रांविरहित श्रद्धानाहींआणिकरित मंत्रहीनदक्षि-
णारहित तोतामसयज्ञबोलिजे १३ अभं०-नाहींविधीनाहींमंत्रपुरापाही
अन्नशांतीतेहीस्फनालगा १ दक्षिणातेकैसीदक्षिणादिशेसी दावीआणीते-
सीयमरूपा २ श्रद्धाउदरींनसेउगेभलत्यासीसें लोकींसांगतसेसत्कारूनी
३ तामसयजनजाणसीसज्ञान आतांसत्त्वचिन्हदावीतुका ४॥१३॥श्रीशं

श्लो०-देवद्विजगुरुप्राज्ञपूजनंशौचमार्जवम्॥
ब्रह्मचर्यमहिंसाचशारीरंतपउच्यते॥१४॥श्री:

टी०स०-देवद्विजगुरुज्ञानी पूजाशुद्धिअवक्रता ब्रह्मचर्यअहिंसाहें शारीर
तपबोलिजे १४ आर्या-देवप्राज्ञद्विजगुरु पूजनतेंब्रह्मचर्यआहिंसा शौ-
चार्जवसहलक्षणती शारीरतपेंनहोयनरहिंसा १४ दो०-ग्यानीगुरुद्वि-
जदेवकों पूजनेंशुचिमृदुहोय ब्रह्मचर्यहिंसातजे तपसीहैंहेरुरिवहोय
१४ ओं०-देवगुरुब्राह्मण तयांचेंभक्तिसहपूजन ब्रह्मचर्यअहिंसाजा-
ण तेंतपशरीराचें १४ अभं०-देवद्विजगुरुभजेएकभावें भिन्नत्याच्या
नांवेंनझालाजो १ प्राज्ञपरीयेसापूजनींधींवसा शुद्धिवंतकैसाअवक्रतें २
ब्रह्मचर्यखरेंस्त्रीकडेनामोहरे अहिंसकसारेंकर्मजाळ ३ हेंचिदेहतप
जाणावेंअर्जुना वाचीकाच्यागुणावर्णीतुका ४॥१४॥श्रीकृष्णायनमः

श्लो०- अनुद्वेगकरंवाक्यंसत्यंप्रियहितंचयत्॥
स्वाध्यायाभ्यसनंचैववाङ्मयंतपउच्यते॥१५॥

टी०स०-नेदीक्लेशअसेंवाक्य सत्यहीप्रियहीहित वेदवेदार्थअभ्यास वाचेचेंतपबोलिजे १५ आर्या- अक्लेशकरवचनजें स्वाध्यायाचासदैवअ-भ्यास सत्यप्रियहितह्मणती वाङ्मयतपहेंचिविदितअभ्यास १५ दो० भयनकरेजोप्रियबचन हितकारीसंतभाय करेबेदअभ्यासपुनी बा-चकतपयाभाय १५ ओं०-परापवादहीबोले सत्यप्रियहितबोलिले वे-दपठणींमंत्रींआथिले तेंतपवाचिकगापार्था १५ अभं०-नेदीकष्टश्रो त्याऐसेंजेंबोलणें प्रेमपाल्हावणेंसाधुवल्ली १ परीतेंगासत्यप्रियपराही-न कींवेदवेदांतपाहाणेंगा २ नित्यपापकरीशिकावेहव्यास जनम्हणती ब्यासअवतरला ३ वाचेचें हेंतपजाणावेंबीभत्स समनाचेंहीइच्छुतुकापुसे ४ १५

श्लो०-मनःप्रसादःसौम्यत्वंमौनमात्मविनिग्रहः
भावसंशुद्धिरित्येतत्तपोमानसमुच्यते॥१६॥

टी०स०-मनप्रसन्नतामौन सौम्यत्वमननिग्रह चित्तीनिष्कामताऐ-सें बोलिजेतपमानस १६ आर्या- चित्तप्रसन्नमौनहि मननिग्रह आणिभावसंशुद्धी सौम्यत्वहियापरिहें मानसतपबोलतीमहाबु-द्धी १६ दोहा-मनप्रसादजुसौम्यता मृदुबिंद्रिनिग्रहमौन भावशु-द्धयोकहतहों मानसतपसीतोन १६ ओंवी- मननिश्चळकरी शांत कांहींनबोलेअसत्य आत्मशुद्धिनिश्चित तपहेंमानसाचें १६ अभंग- मनप्रसन्नतामौनींध्यानींवागे सौम्यत्वेंनपांगेचांचल्यतें॥१॥ निग्रहमनाचाचित्तशांतनिष्काम सदास्मरेरामकृष्णाहरी २ मानसहेंतपजा-णावेंफाल्गुना आतांसत्वगुणाऐकतुकीं ३॥१६॥ श्रीमत्कंसारयेनमः॥ ७

श्लो०श्रद्धयापरयातप्तंतपस्तत्त्रिविधंनरैः॥अ-
फलाकांक्षिभिर्युक्तैःसात्विकंपरिचक्षते॥१७॥

टी०स०-केलेंजेंपरमश्रद्धें करूनितपतेंत्रिधा विनाफलेच्छाजेंयुक्त तप-सात्विकबोलिजे १७ आर्या- परमश्रद्धेंकरुनी यात्रिविधतपेंमनोज-यींनरजे त्यजुनिफलेच्छातपती सात्विकतपजाणमित्रितेंनरजें १७ दो० श्रद्धासोंजोंनरतपकरे सोहैतीनोभात फलइच्छाछोंडकरे सोहिसात्वि-

कहोन १७ ओंवी-जेंकरणेंतेंश्रद्धेसहित नरतपत्रिविधकरीत तें सात्विकह्मणत तपसात्त्विकांचेंजाणपां १७ अभंग-महाश्रद्धें के लेंजेंकांआराधन त्रिधातेंकरूनतपालागीं १ फलेच्छाबांचूनीनिष्ठायुक्त वाल्हा जेवींबैसवीलानारदानें २ अथवावामदेवकपिलदत्तात्रेय त्यांच्यापडे पायनिष्कामतें ३ सात्वीकहेंतपऐकावेरेतुष्णा राजसाचीतृष्णावर्णीतुका ४ १७

श्लो०सत्कारमानपूजार्थंतपोदंभेनचैवयत् ॥
क्रियतेतदिहप्रोक्तंराजसंचलमध्रुवम् ॥ १८ ॥

टी०स०-सन्मानपूजाश्लाघार्थ आणिदंभेंकरूनिही करितीराजसत पेंतेंचंचळअशाश्वत १८ आर्या-सत्कारमानपूजा यास्तवज्यांचाअसेसमा रंभ ह्मणतीचंचळअध्रुव राजसतपहेंजयामधेंदंभ १८ दोहा-पूजाआ दरमानसों औरदंभकेकाज सोतपराजसकरेतहें चंचलछनिकसमा ज १८ ओंवी-सन्मानपूजाकरूनी दुर्भरसेनादंभेंकरूनी हेराजसगुण जाणूनी अशाश्वतचंचळ १८ अभंग-सन्मानवादावापूजाघेणेंलोकीं मानीबुद्धीसाकीउघडीना १ श्लाघ्यधरीपडपआणिदंभभारी राजसअव धारींतपतेंगा २ चित्रींगंगाजळजवळीकनित्य आदर्शीअसत्यधनजैसें ३ चंचळअशाश्वतपार्थिवाजाणावें आतांतमाध्यावेंतुकात्याज्य ४॥१८॥

श्लो०-मूढग्राहेणात्मनोयत्पीडयाक्रियतेतपः ॥
परस्योत्सादनार्थंवातत्तामसमुदाहृतम् ॥ १९ ॥

टी०स०-मूढत्वआग्रहेंस्वात्म पीडेनेंकरितीतप शत्रूच्चाटनकामेंवाह्म णावें त्यासतामस १९ आर्या-मोहेंदुराग्रहेंजें करिजेतेंइच्छुनीचपरघात अपुल्यातेंपीडीजें तामसतपह्मणतिदेंअधःपात १९ दो०-देहकोंदुःखदे मूढहै हटसोंजोतपहोय परकोंकष्टदिखवावहि तामसतपयहिजोय १९ ओंवी-मूढत्वस्नात्राअंगेकारी आणिपीडारूपतपकरी दुसरियासीधि कारी तामसतपजाणगा १९ अभं०-मूढत्वेंआग्रहेंस्वात्मयापीडूनी स्वमांसरक्तांनींदेतीबळी १ किंवाउगेकरीमनस्वीउपास इंद्रियतापासच ढवीतपें २ नेशत्रुमारावेउच्चाटणव्हावें कामपुरवावेइच्छेजोगे ३ तेंता मसगापार्थातपत्यांजाणावें आतांसत्वाभावेंगायतुका ४॥१९॥श्रीशं

श्लो०-दातव्यमितियद्दानंदीयतेनुपकारिणे ॥

देशेकालेचपात्रेच तद्दानंसात्विकंस्मृतम्॥२०॥

टी०स०-देणेंविहितयाभावें देविनाउपकारिंजो देशींकाळींहिपात्रींही दानसात्विकबोलिजे २० आर्या- द्यावेंह्मणवुनिदीजे प्रत्युपकारार्थहेंनकरिजेतें देशींकाळींपात्रीं सात्विकहेंदानह्मणतिमुनिजेतें २० दो०-दान देउपकारबिन पात्रबिप्रकूंदेख देसकालकोंजानिकें सात्विकदानबिसेख २० ओंवी-यथाशक्तिदानदेणें पात्रापात्रविचारकरणें उपकाराविणदेणें हेंसात्विकदानबोलिजे २० अभंग-देणेंविहीतकीयथाभावेंपार्था नदावीसर्वथाउपकारजो १ अंगासछेदवीझिजविचंदन खरासलेपनजेसेंत्याचें २ पडेपूर्णाहूतीमहायज्ञींजेसी पात्रकाळदेशीसत्वदान ३ तुकाह्मणेऐकारजोगुणकेसा चोरमानीजेसाधनाढ्यासी ४॥ २०॥ श्रीशं

श्लो०-यत्तुप्रत्युपकारार्थंफलमुद्दिश्यवापुनः॥
दीयतेचपरिक्लिष्टंतद्राजसमुदाहृतम्॥२१ श्रीः

टी०स० जेकांप्रत्युपकारार्थ अथवाफलइच्छुनी अथवाकष्टमानूनीदेणेंतेंदानराजस २१ आर्या-प्रत्युपकारासाठीं फलइच्छेनेंहिचित्तखेदानें जेंजाणदेइजेतें राजसऐसेंचह्मणतिनींदानें २१ दोहा-कींजेजोउपकारकों फलकीआसामान दीजेजोअतिकष्टसों राजसताहीमान॥ २१ ओंवी-सेवाकरवूनिदानकरी फलइच्छूनिकर्मकरी कष्टमानूनियां अंतरीं देणेंदानराजस २१ अभंग-प्रत्युपकारार्थजोकांसावधान पक्षांसीप्रधानआमंत्रीजे १ सोयन्याआग्रहआहेरींतेहर्षी फळापेक्षापोटींवाहेतेसी २ देणेंघडेजरीयद्यपिनिष्काम तेव्हांवाटेग्रामलूटकेली ३ दानराजसाचेंऐसेंनिरोपीलें आतांतुकीआलेंतमांधगा ४॥२१॥श्री·

श्लो०-अदेशकालेयद्दानमपात्रेभ्यश्चदीयते
असत्कृतमवज्ञातंतत्तामसमुदाहृतम्॥२२

टी०स०-कुश्चितादेशाकाळींही दानदेणेंअपात्रिंहीं असन्मानेंहेळनेंनें तेंतोंतामसबोलिजे २२ आर्या-देशींकाळींपात्रीं नदेइजेनेंनज्यांतसत्कार तामसतेंदानह्मणति करिजेतेंजेंकरूनिधिक्कार २२ दो०-देशकालजानेनही पात्रदेखनहिदेय बिनामानदुर्वचनसों तामसदानजूहोय २२ ओंवी-अदेशींअकाळींकरी मलतियासभजेजरी ज्ञाननेण

तांअसत्कारी तेंदानगातामस २२ अभंग- दानधर्मतमींनसेसंस्का-
रू घडेनरीघोरूमार्गऐका १ कुत्सितात्यादेशींकाळअवकाळेंसी वां-
तीभूनीजैसीमिळूंआली २ आतांतेंअपात्रेंकेसेंतरीऐक नित्याचेंपाईक
भाटपरी ३ लातांबुक्यावरीजैसीबोळवण तेसेंदानपुण्यअमंगळ ४
तामसवर्णिलाआतांश्रुतीपंथ ऐकावेंसमर्थह्मणेतुका ५॥२२॥श्रीराम्

श्लो०-ॐतत्सदितिनिर्देशोब्रह्मणस्त्रिविधःस्मृ-
तः ब्राह्मणास्तेनवेदाश्चयज्ञाश्चविहिताःपुरा२३

टी०स०- ॐतत्सत्रिपदेंब्रह्म बोलिलेंलक्षणत्रय तेणेंपूर्वींविप्रवेद य-
ज्ञादिविधिबोलिजे २३ आर्या- ॐतत्सत्रिपदानीं ब्रह्माचेंनांवबो-
लिजेत्रिविध तेणेंपूर्वींकेले देवद्विजयज्ञसर्वहेविविध २३ दो०-ॐ
तत्सब्रह्मकेंनाम तिनकेतीनप्रकार बिप्रबेदऔजग्यतिन कीन्हेपहि-
लेवार २३ ओंवी- ॐतत्सदितिविचारणें यज्ञदानतपकरणें हीब्रह्म
वादीयांचीखुण जाणणेंहेंची २३ अभंग- ॐतत्सत्रिपदेंब्रह्मतेंबोलि-
लें अवर्णासीकेलेंनामरूप १ त्रिविधलक्षणेंमानसींओळखे शशीपू
र्णदेखेंशरदींजेवीं २ तेणेंगापार्थिवापूर्वींविप्रवेद यज्ञादिविविधबोलि-
यले ३ तुकयाच्यादयेंप्रासगुरुदासा पुरलाधिंवसातेणेंत्याचा ४॥ २३॥

श्लो०-तस्मादोमित्युदाहृत्ययज्ञदानतपःक्रि-
याः प्रवर्ततेविधानोक्ताःसततंब्रह्मवादिनाम्२४

टी०स०-ह्मणुनिओंह्मणुनियां यज्ञदानतपक्रिया वेदवेत्यांक्रिया
नित्य विधिप्रोक्ताप्रवर्तती २४ आर्या- यास्तवओमितिऐसें उच्चा-
रुनिजाणवेदवेत्याच्या वर्ततियथाविधीनें तपदानमखक्रियासदा
त्यांच्या २४ दोहा- क्रियाजग्यऔदानतप कहिपहिलेओंकार
बेदबंतयहकहतहै बिधिबिधानबिस्तार २४ ओंवी- ॐतत्स
दितिउच्चारणें हेंब्रह्मयाचेंबोलणें येणेंकरीवेदयज्ञ ब्रह्मनिर्माण
झालेंपाहीं २४ अभंग- ह्मणूनीओंकारयज्ञदानतप क्रियेचेंस्वरू
पओळखिती १ वेदवेत्यांचीयानित्याचीयाविधी प्रोक्तयथासिद्धीप्रवर्त

ती २ मगजेंसाधनविनियोगेंचांग सौंदर्याचेंअंगअळंकार ३ मुखीं ब्रह्मनामहातींसत्यकर्म विनियोगेंवर्मदावीतुका ४॥२४॥श्रीराम्॥

श्लो०-तदित्यनभिसंधायफलंयज्ञतपःक्रियाः
दानक्रियाश्चविविधाः क्रियंतेमोक्षकांक्षिभिः२५

टी०स०-तोकुंभह्मणतांमाती कर्महीब्रह्मतसदें मोक्षार्थयज्ञदानादि निष्कामकरितीअसें २५ आर्या- तदितीउच्चारुनियां फलसंधानहिमनींनलक्षूनी करिजेतेंहिसदाहें तपदानमखक्रियामुमुक्षूनीं २५ दोहा- तबयहकहियेकरतहें क्रियाजग्यतपदान फलअभिलाखछांडिके चाहमुगतनिदान २५ ओंवी- मृत्तिकाह्मणतां कुंभजाण कर्मब्रह्महेंअनुमान मोक्षार्थीकरितीयज्ञतपदान निष्कामपनानें २५ अभंग- तोघटह्मणतांमृत्तिकाजाणवे भूषणींआघवें भांगारगा १ तसदींज्ञानजेंहोयकर्मब्रह्म बुझेगूढवर्मचतुराब्धि २ यज्ञदानसारेमोक्षार्थीचजाण निष्कामतेंपूर्णकीजेतीहीं ३ ऐसेंजाणुनीयांछेदीसंशयास वधीकौरवांसतुकाह्मणे ४॥२५॥श्रीगोपालकृष्ण

श्लोक- सद्भावेसाधुभावेचसदित्येत-
त्प्रयुज्यते प्रशस्तेकर्मणितथासच्छ-
ब्दःपार्थयुज्यते॥२६॥श्रीः

टीका-समश्लोकी- सत्यत्वींआणिसाधुत्वीं वर्त्तेसच्छब्दत्यामधेंनिष्कामकर्मीसाधुत्वें पार्थासच्छब्दयोजतो २६ आर्या- सद्भावेंसाधूही पार्थासदितिप्रयोगहाहोतो तैसाप्रशस्तकर्मीं सच्छब्दचियोजिजेत आहोतो २६ दोहा- साधुभावसद्भावसों सतकोकरतउच्चार और भलेपुनिकरममें सतकोगावतसार २६ ओंवी- भक्तिआणिसद्भाव तेथेंसत्कर्मीतोचिस्वभाव तोचिविचारितांठाव सच्छब्दतोची २६ अभंग- सत्यपणींतेंचसाधूसाचपणीं गोष्याचीकरणीप्रगटली १ सच्छब्देंत्यांतहीवर्त्तेधनंजया कर्मकरूनीयांअलिप्तता २ निष्काम जेंकर्मीसाधुत्वींभारता सच्छब्देंयोजितांयेथेंहोई ३ मंगतूज

बाधनलगेगोत्रहत्या तुकाह्मणेसत्यशास्त्रांचीये ४॥२६॥श्रीरुक्मिणीपत०

श्लो० यज्ञेतपसिदानेचस्थितिः सदितिचोच्यते
कर्मचैवतदर्थीयंसदित्येवाभिधीयते॥ २७॥

टी०स०-सच्छब्देंसाधुतेहीजे यज्ञींदानींतपींस्थितीं सच्छब्दार्थेंब्रह्मरू-
प तेंसत्यात्मककर्मसत् २७ आर्या- यज्ञींतपींहिदानीं जेस्थितिस
दितिह्मणतिबापाहा ब्रह्मार्थकर्महेंजें वदतीसच्छब्दयासबापाहा २७
दोहा- जग्यदानतपकीजूथीत नाहिकहतहेनाम जाकेजेकरमहैता-
कोंनिबिसराम २७ ओंवी- ह्मणूनयज्ञदानतपस्थितीं तोसच्छब्दबोल-
ती येणेंगुणेंजेकरिती सत्यात्मकसत्यकर्म २७ अभंग- सत्याश-
ब्देंसाधूतेहीझालेसिद्ध नलगेकर्मबाधब्रह्मत्वांत १ स्थितीत्याचीक्र-
ज्ञायज्ञींदानींतपीं तोतंवचिद्रूपींतच्छब्दार्थ २ तच्छब्दार्थब्रह्मसत्पणे-
सेंबोलीजे कदानउरीजेमहामौन ३ मौनतेंहीगेलेंआटलेंजीवपण शि-
वसाक्षखूणह्मणेतुका ४।२७॥

श्लो०- अश्रद्धयाहुतंदत्तंतपस्तप्तंकृतंचयत्॥
असदित्युच्यतेपार्थनचतत्प्रेत्यनोइह॥२८॥

टी०स० अश्रद्धेनेंहोमदान तपहीआणिजेंघडे असत्असाधुबोलावे जि-
तामेल्यानिरर्थक २८ आर्या- अश्रद्धेनेंकेलें तपिजेलेंहोमिलेंदिलें
लोकीं जेंहेंअसदृदतिबा उपयोगीतेंनचेहपरलोकीं २८ दोहा- श्र-
द्धाबिनहोमहीजजत देतजूसबेअकाज अर्जुनसोइहअसतहेय-
हलोकनहीसाज २८ ओंवी- दानहोमअश्रद्धेनें तपहवनकींकरणें
असत्साधुनेणें मेल्यांजितांनिरर्थक २८ अभं०-परीकेलेहोमसंक्र-
मदानांचा जरीकांश्रद्धेचालेशुनाहीं १ तपादीसाधनेंकेलींलोकेषणा व्य-
र्थमूरेवेंशीणाआदरीलें २ प्रेतासभूषणेंलग्ननपुंसका बिध्वेसनेटका
शृंगारूशा ३ असत्तेंअसाधूजीतअथवामेले तुकयामुकलेयहपरी
४॥२८॥ ॥इतिश्रीमद्भगवद्गीतायांयोगशा०श्रीकृ०श्रद्धात्र० विभागयो-
गोनामसप्तदशोऽध्यायः १७॥ वामन ॥ इतिटीकासमश्लोकीअ
ध्यायींसतराविया श्रीपार्थसारथीकर्ता जोवामनमनोरथीं॥१॥

अभंग.

ऐसागीतागर्भसद्भावाप्रसंग झालायेथेंसांगहरीरूपें १ ज्यांतगुणभा-
गशेवटींअध्यात्मा बोलिलाभक्तात्मापार्थीवासी २ आतांकळसाध्या-
यबोलेपरिणामीं योगियाविश्रामींघडेतुकीं ३ इतिगी० सप्तदशोध्याः

अष्टादशाध्यायप्रा०

वामन.

ॐतत्सत्यातिहिंपदीं ब्रह्मिंचेंलक्षणत्रय बोलूनिपूर्वअध्यायीं कर्म
योगींचयोजिलें १ शंकलापार्थएथेंकीं श्रवणेंब्रह्मलक्षणें कळावेंश्र-
वणेंआधीं श्रुतिसंन्यासबोलती २ यज्ञादितोंगृहस्थासी बोलिलेंनय-
तीसहें गृहस्थासिकसेंतेव्हां कर्मींब्रह्मत्वआकळे ३ यालागिंपंचमीष-
ष्ठीं अध्यायींकर्मयोगजो निष्कामईश्वरोद्देशें तोचिसंन्यासबोलिला४
सन्यस्यश्रवणंकुर्यात् ह्मणुनिश्रुतिबोलते तेव्हांतोहाचिसंन्यास नव्हे
आश्रमरूपतो ५ जरीआश्रमसंन्यासें श्रवणालागिंयोग्यता तरीयाश्रव-
णायोग्य कसाझालोंगृहस्थमी ६ आतांजन्मांतरींहोतों मीसंन्यासीह्म-
णूंजरी संन्यस्यश्रवणंकुर्यात् याश्रुतीसविरुद्धतें ७ द्विजत्वपावुनीवे-
द ह्मणावेह्मणतिश्रुति द्विजत्वजन्मांतरींचें नयेकल्पूंतयेस्थळीं ८
बैसूनिनिद्राकरवी यावाक्येंसमयांतरीं होताजरीबैसलाहा उभ्या-
नीचनिजूंनये ९ सन्यस्ययाश्रुतिपदें संन्यासाश्रवणामधें काळाचेंव्यव-
धानत्व सर्वथाबोलतांनये १० संन्यासंश्रवणंकुर्यात् असेंश्रुतिनबोल
ती संन्यासंश्रवणंकुर्यात् ह्मणूनिह्मणतीजरी ११ तरीसन्यस्तशब्दा-
र्थें पूर्वसंन्यासयोजना सन्यस्ययापदेंतोंही कल्पनानाकधींघडे १२
हाअर्थअर्जुनमनीं विचारीआणिआपणा विनाआश्रमसंन्यास झा-
लेंश्रवणतोंखरें १३ ऐसेंचियाज्ञवल्क्यादि गृहस्थजनकादिकां याला-
गिजोकर्मयोग तोचिसंन्यासनिश्चित १४ आतांमोक्षप्रधानांग एक
त्यागह्मणेश्रुति त्यागेनैकेनह्मणुनी तरीतोत्यागकोणता १५ न्यासत्या-
गासिह्मणती त्यागेंसंन्यासबोलिजे तरीसंन्यासनसतां मुक्तहेजनका
दिक १६ आतांयात्यागशब्देंजो कर्मयोगजगद्गुरु संन्यासतेंबोलता

हे तोचित्यागह्मणूजरी १७ नकर्मणानप्रजया ह्मणूनिश्रुतिनेंचिकीं॥ बोलतेत्यागमात्रेंजे मोक्षातेंश्रुतिबोलते १८ तरीसंन्यासतोकैसा आणिखीत्यागतोकसा पुसूंयाआदिगुरुला ह्मणतांयेथ्रशंकला १९ कीं संन्यासद्विविधहा त्यागहीबहुतांपरी तरीयादोहिंचेंतत्त्व कायतेंचि पुसूंह्मणे २० पुसेलअर्जुनअसें बोलेलश्रीजगद्गुरु कर्मयोगींचदावील संन्यासत्यागदोनिही २१ काम्यकर्मत्यागत्यांत संन्यासतेंनिरूपिल त्यागनिष्कामकर्मेंजीं त्यांचेंहीफळटाकणें२२ नकर्मणाह्मणवुनिश्रुतिकाम्येंनिषेधुनी त्यागेंज्यामोक्षवदते त्यागतोकर्मयोगचि २३ तोचिसंन्यासपरिहा अर्थनेणूनिअर्जुन पुसतोह्मणुनीकृष्णा अर्थहाचि निरूपिल २४ निष्कामकर्मींहाबद्ध पितृलोकवदेश्रुति यालागिंतो कर्मयोग कर्मेंजींईश्वरार्पित २५ यालागींत्यागशब्दार्थ ईश्वरार्पित कर्मकीं नकरीबद्धउगला त्यागजोत्यागतोनव्हे २६ यालागींकाम्यकर्मांचा त्यागसंन्यासवर्णुनी मागुतीसर्वकर्मांचा फलत्यागहिवर्णिला २७ अन्यथाकाम्यकर्मांचा त्यागबोलूनिमागुती सर्वकर्मफलत्याग कांबोलेलजगद्गुरू २८ त्यागजोकाम्यकर्मांचा फलत्यागतयांतची साधकांकींनित्यकर्म स्वयेंनिष्फळजेधवां २९ आतांजींलौकिकेंकर्में तत्फलत्यागबोलिला ह्मणावेंतरिनित्याचा त्यागतोबोलिलानसे ३० काम्यत्यागेंनित्यकर्म करावेंहेंचिबोलिलें नित्यकर्मींतरीबद्ध पितृलोकवदेश्रुति ३१ बद्धकेंनित्यकर्मेंही बद्धकेंलौकिकेंजशीं बद्धकेंनव्हतींकर्में दोन्हीहीईश्वरार्पितें ३२ सर्वकर्मफलत्यागें दोंहींचेंफलटाकणें ह्मणतोयाचभावेंकीं करावींईश्वरार्पितें ३३ करूनिनित्यकर्मेंही नकरीईश्वरार्पण बद्धकेंहोतिलतिहीं नचुकेवस्तुचागुण ३४ नलगेमजलामृत्यु ह्मणेतरिसेरीविषें स्वधानकळतांसेवी तरितोअजरामर ३५ तरिहेशक्तिवैद्याची कीं वैद्यबचनागही कीरसायणतसा कर्मदेज्ञानईश्वर ३६ यज्ञार्थात् कर्मणोन्यत्र लोकोयंकर्मबंधनः अध्यायातिसऱ्यामाजी याम्लोकीं हाचिनिर्णय ३७ सर्वकर्मफलत्याग ह्मणिजेकर्मनित्यजें आणिलौकिकतेंसर्व करावेंईश्वरार्पण ३८ येस्थळींचाचिभावेंहा सर्वशब्द प्रयोगहि उगाकर्मफलत्याग येन्हवींयेथबोलता ३९ जोग्रंथवाम-

नमुरेवं कर्मतत्त्वह्मणूनियां रचिलाहरिनेंनेयें हानिर्णयअसापहा४० प्रश्नआतांअर्जुनाचा टीकाबोलेलयेथूनी तेथूनियांसमश्लोकी संगतिश्लोकहेपृथक् ४१ अभंग- अहोऐकियेलेबोल आलापार्थी अंगींडोल १ आतांशेवटींअठरावा जाणूनिपुसेवासुदेवा २ येथुनिगीतादेवीपूजा झालीवाचावीदवोजा ३ तुकयासमहाआनंदसांगेश्रोतयांगोविंद४॥ श्रीः

अर्जुनउवाच

श्लो०-संन्यासस्यमहाबाहोतत्त्वमिच्छामिवेदितुम् त्यागस्यचहृषीकेशपृथक्केशिनिषूदन १

टी०स०-संन्यासाचेंमहाबाहो जाणूंमीतत्त्वइच्छितों त्यागाचेंही हृषीकेशा वेगळेंकेशिसूदना १ आर्या-संन्यासाचेंआणि त्यागाचेंतत्त्वहीमहाबाहो जाणूंइच्छितसेंमी सांगनिराळेंकरूनिमजबाहो १ दोहा-त्यागतत्त्वजानोंचाहत कहियेजूभगवान् तत्त्व औरसंन्यासको न्यारोकरोबखान १ ओंवी-अर्जुनह्मणेनारायणा मीइच्छितोंतत्त्वलक्षणा त्यागआणिसंन्यासहीकवणा वेगळें करूनीसांगमज १ अभंग-विनविलाविनयभावें प्राणगोपींचागोरवें १ ह्मणेअर्जुनसंन्यास महाबाहोनेदीत्रास २ अहोतत्त्वतेंस्मरतें जाणेअजअव्ययातें ३ त्यागाचेंहीहृषीकेशा केवींनबोलसीकैसा ४ माझ्यावरुनतुकयाचें देहजंतुउद्धरायाचे ५॥१॥ श्रीकृष्णायनमः

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०-काम्यानांकर्मणान्यासंसंन्यासंकवयोविदुः सर्वकर्मफलत्यागंप्राहुस्त्यागंविचक्षणाः२

टी०स०-ज्ञानीतोंकाम्यकर्माचा त्यागसंन्यासबोलती सर्वकर्मफलत्याग त्यागतोईश्वरार्पणें २ आर्या-कर्मेंसकामत्यांचा त्यागचिसंन्यासजाणतीसुज्ञ सर्वहिकर्मफ़लाचा त्यागचितोबोलतीमहाप्राज्ञ २ दोहा-कामकरमसुगतीननजे ताहिनामसंन्यासकरमफलनकोत्यागयह त्यागकहतसुखरास २ ओंवी- अर्जुना

हींऐशीं कामनाफळेंत्यागशी तयाह्मणतीसंन्यासी त्यागईश्वरार्पण २ अभंग- काम्यकर्माचाज्ञानीतो विनियोगमनींघेतो १ त्याग संन्यासजाणती शब्दआहेज्यांचीमती २ फळत्यागसर्वकर्म एकासांपडलेंवर्म ३ ईश्वरार्पणतोत्याग जाणेतुकासारभाग ४॥२॥ श्रीराम्

श्लो०-त्याज्यंदोषवदित्येकेकर्मप्राहुर्मनीषिणः
यज्ञदानतपःकर्मनत्याज्यमितिचापरे॥३॥श्रीः

टी०स०-दोषाचेंचपरीकर्म टाकावेंएकबोलती टाकूंनयेतेंह्मणती यज्ञदानतपक्रिया ३ आर्या- कोणीसदोषकर्में त्यागावींह्मणति पांडवाप्राज्ञ कोणीह्मणतीहेंन त्यागावेंदानकर्मतपयज्ञ ३ दोहा- करमछांडियेदोखले कोउकहेयारीत जग्यदानतपकरमजिन तजेऔरयहनीत ३ ओंवी- एकदोषरूपह्मणूनिकर्मत्यजिती एकह्मणतीतपयज्ञदानहेचिकर्माचीगती एकऐसेंपांसांगती कर्मत्यजूंनये ३ अभंग- परीकर्मजेंदोषाचें त्ह्दयभेदीजाणत्याचें १ एकबोलतीटाकावें येणेंबंधनाअल्पवें २ नव्हेटाकूंहीबोलती कोणी समूळत्यागीती ३ तपक्रियायज्ञदान आहेतुकयास्वाधीन ४॥३॥श्रीः

श्लोक-निश्चयंशृणुमेतत्रत्यागेभरतसत्तम॥
त्यागोहिपुरुषव्याघ्रत्रिविधःसंप्रकीर्तितः ४

टी०स०-माझानिश्चयआईक त्यागींतूंभरतर्षभा त्यागहापुरुषव्याघ्रा आहेत्रिविधबोलिला ४ आर्या- त्यागाविषयींनिश्चय ऐकावाभारतास्वचित्तींही त्रिविधत्यागह्मणूनी वर्णियलाजाणथोर जेतीहीं ४ दोहा- यातेंरहीपारथतूं मेरोनिश्चयजान तीनभांतिकेत्यागयह अर्जुनचितमेंआन ४ ओंवी- तोत्यागीनिश्चयेंसी आइक अर्जुनाजाणहेंथोरकौतुक तोत्यागत्रिविधलोक आचरतातीदेखतूं ४ अभंग- माझानिश्चयआईक तुजनसांगूंमायीक १ त्यागींतूंचभरतर्षभा वाक्यजाणुनप्रारंभा २ पुरुषव्याघ्रा हात्याग जोमीज्ञाणेंयथासांग ३ बोलिलाहेजोत्रिविधु वर्णीतुकापूर्णबो-

श्लो०-यज्ञदानतपःकर्मनत्याज्यंकार्यमेवतत्
यज्ञोदानंतपश्चैवपावनानिमनीषिणाम्॥५॥

टी०स०-करावींचनटाकावीं यज्ञदानेंक्रियातपें पावनेंबुद्धिमंतांहीं यज्ञदानक्रियातपें ५ आर्या-दानतपयज्ञकर्महि नत्यागावेंअवश्यहेंकार्य मखदानतपेंकरुनी होतीपावनमनीषिजेआर्य ५ दोहा. जग्यदानतपकरमयेह कीजेतजियेनाहीं ज्ञातेंपंडितज्ञानइन्हे गनतपवित्रनमाहिं ५ ओंवी-यज्ञदानतपकर्मनटाकावें कर्मनिरंतरअवश्यकरावें यज्ञदानतपस्वभावें ज्ञानीतोपवित्र ५ अभंग-नयेसांडूंतींकरावीं जींकांकर्मेंमाझ्याजीवीं १ यज्ञदानतपक्रिया हींतोंजडासताराया २ पावनेंहीबुद्धिमंतीं मार्गुदावणेंलोकांतीं ३ यज्ञदानक्रियातपें गेलींतुकयाचींपापें ४॥५॥

श्लो०-एतान्यपितुकर्माणिसंगंत्यक्त्वाफलानिच कर्तव्यानीतिमेपार्थनिश्चितंमतमुत्तमम् ६

टी०स०-हेंहीमीपणटाकूनी फलत्यागमदर्पणें करूनिकरणेंमाझें मतनिश्चितउत्तम ६ आर्या-कर्मेंसरव्याकरावीं संगत्यागूनियां फलासहित ऐसेंनिश्चितपार्था संमतमाझेंअसेंजनासहित ६ दो० फलछोडेसंगहीतजे करमकरेंचितचाह अर्जुनयेहमेरोमत निश्चय उत्तमदाय ६ ओंवी-फलसंगत्यजूनी नित्यकर्मआचरूनी हेंजाणूनिमनीं उत्तममजमानिलें ६ अभंग-हेंहीमीपणत्यागूनी प्रपंचासहीवंचूनी १ फलत्यागमदर्पणें सुखमुक्तीचेंभोगणें २ करूनिमाझेंकरणें ज्यादासाचेंपाहणें ३ उत्तममतहेंनिश्चयें तुकाविवेकधामियें४॥६

श्लो०-नियतस्यतुसंन्यासःकर्मणोनोपपद्यते मोहात्तस्यपरित्यागस्तामसःपरिकीर्तितः॥७

टी०स०-स्वरूपेंनित्यकर्माचा त्यागशास्त्रेंघडेचिना अविवेकेंकरी त्याग त्यागतामसबोलिला ७ आर्या-न्यासनियतकर्माचा पार्था कोणासहीकधींनसतो मोहानेंकेलाजरि कर्माचाजाणत्यागतामसतो

७ **दोहा**- अवसकरणोकरम ताकोंछांडिनदेय जोछोडेअग्यानतें सोतामसगतिलेय ७ **ओंवी**- नित्यकर्मकरावें कर्मेंकरूनदुणवावें अज्ञानेंत्यजीस्वभावें तामसत्यागबोलिला ७ **अभंग**- नित्यकर्माचास्वरूपें जोकांअनित्यआरोपें १ त्यागशास्त्रेंघडेचिना पाहेअज्ञान कल्पना २ अविवेकेंकरीत्याग मूर्खसहजह्मणेजग ३ बोलिजेतो त्यागयेथें तमतुकयापंथें ४।७॥

श्लो०- दुःखमित्येवयत्कर्मकायक्लेशभयात्त्यजेत् सकृत्वाराजसंत्यागंनैवत्यागफलंलभेत्८

टी०स०- कष्टेंमानूनजेंकर्म देहक्लेशभयेंत्यजी केल्यायाराजसत्यागा पावेत्यागफळानतो ८ **आर्या**- दुःखह्मणुनिकर्मातें कायक्लेशाचिया भयेंत्यागी नपवेत्यागफळातें पार्थातोजाणराजसत्यागी ८ **दोहा**- येहज्ञानकरमनतजे मतदेहीदुखहोय येहतोराजसत्यागहै यामेंफळनहिकोय ८ **ओंवी**- दुःखरूपआहेकर्मसंग शरीरकष्टेंभयें करीत्याग यासह्मणतीराजसजग येणेंत्यागाचें फळनाहीं ८ **अ०** कष्टमानुनीहेंकर्म नोहेलोकींपाळीधर्म १ देहक्लेशभयत्यजी जीवेंजीवितासयजी २ केल्याराजसयात्यागा कायफळलाभअंगा ३ तुकाह्मणे जीवतुरीं घ्यावेंसत्तासपदरीं ४।८॥

श्लो०- कार्यमित्येवयत्कर्मनियतंक्रियतेऽर्जुन संगंत्यक्त्वाफलंचैवसत्यागःसात्विकोमतः९

टी०स०- विहितेंह्मणुनीनित्यें करीमीपणटाकुनी मदर्पणेंफलें त्यागी त्यागसात्विकबोलिजे ९ **आर्या**- कर्मअवश्यकरावें जाणुनिऐसेंकरीनियतकर्म त्यागुनिफळअणिसंगहि सात्विकतोजाण मान्यदेशार्म ९ **दोहा**- करनोकरमअवश्ययेह त्यागजुकीजेकरम संगओरफळकोंतजे सात्विकत्यागसुधर्म ९ **ओंवी**- कर्म अवश्यनित्यकरी फळाचीअपेक्षानधरी ऐसाजोत्यागकरी तोसात्विकबोलिजे ९ **अभंग**- नित्यविहितेंजाणूनी नसांडीतोपूर्णज्ञानी १ करीटाकुनीमीपण परीनेणेंभागशीण २ कृष्णार्पणययाळा-

गा फलत्यागेंमहाभागा ३ त्यागसात्विकबोलणें तुकासांगेलाभघेणें ४

श्लो० नद्वेष्ट्यकुशलंकर्मकुशलेनानुषज्जते॥
त्यागीसत्त्वसमाविष्टोमेधावीछिन्नसंशयः १०

टी०स०-प्रवृत्तिकर्मनिंदीना निवृत्तीसक्तहोयना त्यागीसत्त्वेंबरायुक्त स्त्बुद्धीछिन्नसंशय १० आर्या-कुशलींसक्तनसेजो अकुशलनद्वे-षिकर्ममेधावी गतसंशयसात्विकतो त्यागीतेणेंचिमुक्तिशोधावी १० दोहा-बुरेकरमनिंदेनहि भलेरहेनहिलाग बुद्धिवंतसंदेहबिन॥ येहहेसात्विकत्याग १० ओंवी-असत्कर्माचाद्वेषनकरी सत्कर्मीं आसक्तनानधरी त्यागीसत्वनिष्ठाबरी बुद्धिछिन्नसंशयो १० अभं० निंदीनाप्रवृत्तीचें बंधूनमनींकर्माचें १ नव्हेआसक्तनिवृत्तीं सदासा-वधानमती २ बरायुक्तसत्वेंत्यागी बुद्धिरंगलीनिजरंगीं ३ छिन्नसं-शयचांगला सत्त्वगुणेंतुकाझाला ४॥१०॥ श्रीगोपालकृष्णायनमः

श्लो०-नहिदेहभृताशक्यंत्यक्तुंकर्मण्यशेष-
तः यस्तुकर्मफलत्यागीसत्यागीत्यभिधीयते ११

टी०स०-देहधारीनव्हेसक्त टाकायासर्वकर्महि ब्रह्मार्पणेंफळेंत्या-गी त्यागीतोएकबोलिजे ११ आर्या-कोणादेहींकर्में समूळटाका-वयानसामर्थ्य जोकर्मफळत्यागी तोयोगीबोलिजेअसाअर्थ ११ ॥ दोहा-देहवंतजेकरमसबे नाहिंछांडेजाय करमफलकोंजोतजे सोहीत्यागीमाह ११ ओंवी-पुरुषासकर्मेंकरणेंआवश्यक सर्व कर्मत्यागतोहीअयोग्य कर्मफळाचात्याग तोत्यागीबोलिजे ११॥ अभंग-ऐकेंविचक्षणवंता देहधारीजीवजंता १ कर्मत्यागहाघडेना घडल्यादारववीपतना २ कर्मेंअर्पुनीयांब्रह्मीं आपणवागतोनिष्क-र्मी ३ त्यागीतोएकबोलिजे मजभासेतुकासाजे ४॥११॥ श्रीरामंवंदे

श्लो०-अनिष्टमिष्टंमिश्रंचत्रिविधंकर्मणःफलं
भवत्यत्यागिनांप्रेत्यनतुसंन्यासिनांक्वचित् १२

टी०स०-संन्यासत्यागपूर्वोक्त नज्यांसत्यांसहीफळें जींबरींवाईटें

मिश्रें नत्यांसंन्यासियांकचित् १२ आर्या- अनिष्टइष्टहिमिश्रहिसा कर्माचेंफलत्रिविधआहे परलोकींहेपावे सकामसंन्यासियांनसे- बाहे १२ दोहा- सरगनरकभूमियें करमत्रिविधमान करमबंत- कोहोतनहें संन्यासिनहीजान १२ ओंवी- अनिष्टइष्टआणिमिश्रि न हेंत्रिविधकर्माचेंफळलरित त्यागनकरीपावेसत्य संन्यासीनपा- वती १२ अभंग- संन्यासत्यागपूर्वी जोकांबोलिलोंअपूर्वी १ नसे ज्यासकींधारणा फलेंतयांसीस्फजाणा २ बरेंवाईटकींमिश्रें कर्म फळहीअव्ययें ३ तुकाह्मणेकदाचित नव्हेसंन्यासीहालिप्त ४॥ १२॥

श्लो०-पंचैतानिमहाबाहोकारणानिनिबोधमे
सांख्येकृतांतेप्रोक्तानिसिद्धयेसर्वकर्मणाम् १३

टी०स०-आत्मानिःसंगताहेकीं कर्माचींपांचकारणें बोलिलींसांख्य वेदांतीं आत्मानिःसंगजाणतूं १३ आर्या- हेंकारणपंचकबा उ- कसकळकर्मसिद्धिहोयास सांख्यआणिसिद्धांतीं मजपासूनिजाणि जेअहोयास १३ दोहा- अर्जुनमोपेंसुनतुं कारनहैयहपांच कहे सांख्यसिद्धांतमें करमसिद्धकोसाच १३ ओंवी- याकारणेंमज- पासूनी पार्थातूंआईकसावधहोउनी सांख्यमतींबोलतीह्मणूनी क- र्माचींपांचकारणें १३ अभंग- आत्माहेचनिःसंगता तुजसांगूपांडुसु- ता १ पांचकारणेंकर्माचीं युक्तिबुझेसव्यसाची २ सांख्यवेदांतींबोलि लें बरेंपाहिजेऐकिलें ३ तूंआत्मानिःसंगजाणुनी तुकाह्मणेधराध्यानीं ४ १३

श्लो०-अधिष्ठानंतथाकर्ताकरणंचपृथग्विधम्
विविधाश्चपृथक्चेष्टादैवंचैवात्रपंचमम् ॥ १४॥

टी०स०-अधिष्ठानक्षेत्रकर्ता अहंकारचिइंद्रियें विविधेंसाधनेंदैव त- द्योगप्रदपांचवें १४ आर्या- बहुविधअनेकचेष्टा कर्ताअणिदैवही अधिष्ठानें नानाविधकरणतसें जाणावींपांचयोगनिष्ठानें १४ दो० अ- धिष्ठानकरतारजुहे कारणबहुतेभाय नानाविधीव्यापकओर पंचम देउगराय १४ ओंवी- अधिष्ठानतेंशरीर कर्तातोआत्मापरिकर कू-

रणचेष्टाइंद्रियव्यापार पांचवेंअदृष्टपें १४ अभंग- अधिष्ठानक्षेत्रकर्त्ता जोयादेहेंसंगोपतां १ मुख्यवागेअहंकार घेउनिइंद्रियेंसत्वर २ चेष्टाप्राणाचीयादैवें ऐसेचारहेजाणावे ३ तद्भोगप्रदऐसे पांचतुकाजाणतसे४॥१४॥

श्लो०-शरीरवाङ्मनोभिर्यत्कर्मप्रारभतेनरः॥
न्याय्यंवाविपरीतंवा पंचैतेतस्यहेतवः॥१५॥

टी०स०-कायावाचामनेंहीजें कर्मआरंभितोनर त्याबऱ्यावाइटांमिश्रां पांचहाहींचकारणें १५ आर्या- अन्यायेंवान्यायें कायावाचामनेंहि निजकार्य करिजेतेंत्यालाहे हेतुसख्यापांचजाणतीआर्य १५दो०-मनओरबचनशरीरसीं करमकरतयासाज भलोबुरोकोउकरे इनबिनसरेनकाज १५ ओंवी- शरीरवाचामनाच्यायुक्ती प्राणीजेंआचरताती बरेंअथवावाईटकरिती पांचकारणेंत्याकर्माचीं १५ अभंग- कायावाचामनेंहीजे निजकर्मेंआरंभीजे १ तीनरतयावाईटया कर्मबंधनपांचीतया २ हेंचकारणमुख्यत्वें रक्षीसंततहीसत्वें ३ तुकाह्मणेआनएक बोलीयलायदुनायक ४॥१५॥ ॥श्रीकृष्णपरमात्मनेनं०

श्लो०-तत्रैवंसतिकर्त्तारमात्मानंकेवलंतुयः ॥
पश्यत्यकृतबुद्धित्वान्नसपश्यतिदुर्मतिः॥१६

टी०स०-ऐसेंअसूनिहीकर्त्ता केवळाआत्मयासिजो मानीतशोधितां बुद्धी अंधतोशास्त्रदृष्टिही १६ आर्या- ऐसेंअसतांतेथें आत्माकेवळमलाहिमूढपण कर्त्ताह्मणूनिपाहे दुर्मतितोआंधळास्वयेंअपण १६ दोहा- जेनरओरआतमकों मानतहैकरतार देखेदेखत नहीं तेनरमूढगव्हार १६ ओंवी- ऐसेंअसतांकेवळज्ञाण कर्त्ताह्मणूनदेखेबुद्धीकरून तोदुरात्मामूर्खजाण शास्त्रदृष्टिअंधही १६अ० ऐसेंअसूनीहीहिरे कर्त्तामिहाचमत्कारे १ आत्मयासजोकेवळा मनीं विचारनास्थळा २ नसेबुद्धीचाहीशोध तेथेंकैचाशास्त्रबोध ३ अंधह्मणावेंतयासी तेणेंजोकातुकयासी ४॥१६॥ ॥श्रीराधाकृष्णायनमः

श्लो०-यस्यनाहंकृतोभावोबुद्धिर्यस्यनलिप्यते

हत्वाऽपिसइमाँल्लोकान्नहंतिननिबध्यते॥१७

टी०स०-मीकर्ताहानसेभाव बुद्धिलिप्तनव्हेफळीं मारूनहेलोकही तो नमारीबद्धहीनव्हे १७ आर्या- ज्याचीबुद्धिअलिप्तहि ज्याचेचित्तींकधींनआहंता तोयात्रैलोक्यातें मारुनियांजाणबद्धहीनस्ता१७ दोहा- ज्याकीबुद्धिनलिप्तहै अहंकारनहिंजाह सोइनलोकनकोंहनत हनेनबंधनताह १७ ओंवी- जयाअहंभावनाहीं मीकर्ताही बुद्धीनलिंपेकांहीं तोलोकांसिमारीलजरीं तरीपातकासीनलिंपे॥१७॥ अभंग-अहोमीचसर्वकर्ता नेणेंवार्ताजन्मांत १ केल्याकर्मीध्यावें फळ बुद्धिकेवळशीरेना २ मगत्याचनिःसंशया ह्यातेंलयाजगपावे ३ कधींबद्धतानवचे तुकयात्याचेंनवल ४॥ १७॥ श्रीगोपालकृष्ण॥

श्लो०-ज्ञानंज्ञेयंपरिज्ञातात्रिविधाकर्मचोदना
करणंकर्मकर्तेतित्रिविधःकर्मसंग्रहः॥ १८ ॥

टीका-स०-कर्मीसाधनसाध्याचा साधकांचाविधित्रिधा करणेंकर्म कर्ताहा कर्मसंग्रहहित्रिधा १८ आर्या- ज्ञानज्ञेयज्ञाता कर्माचा ह्याविधित्रिविधआहे कर्ताकर्मकरणाहा कर्माचासंग्रहत्रिविधपाहें दोहा-प्रेरकतीनोकरमके ग्यानजग्यकरतार कारणकरमकरतार करमसंग्रहतीनप्रकार १८ ओंवी- ज्ञानज्ञेयआणिज्ञाता कर्मनिहींचीकर्तव्यता कर्मकरणआणिकर्ता हासंग्रहकर्माचा १८ अ० साधुलागींसाधनतें कर्मानिनेंकरूनी १ परीत्रिविधत्याभेदु तुजसंवादुजाणवूं २ कर्मकरणहाकर्ता हेचवार्ताभेदाची ३ कर्मसंग्रहोहित्रिधा तुकासिद्धानिरूपी ४॥१८॥

श्लो०-ज्ञानंकर्मचकर्ताचत्रिधैवगुणभेदतः
प्रोच्यतेगुणसंख्यानेयथावच्छृणुतान्यपि १९

टी०स०-ज्ञानकर्महिकर्ताही सत्त्वादित्रिगुणींत्रिधा सांगेनसांख्यशास्त्रोक्त तेयथास्थितआइक १९ आर्या- ज्ञानअणिकर्मकर्ता त्रिविध असेत्रिगुणभेदयाहेतू सांख्यींहेसांगितले ऐकेंपार्थायथार्थपाहेंतूं १९ दोहा- त्रिविधहोतगुणभेदतें ग्यानकरमकरतार गुणसंख्यातमेंकहे

जैसेसेंकनयाबार १९ ओंवी– ज्ञानकर्मआणिकर्त्ता वेगळालेगुणभेद-देखा त्रिगुणांचीसंख्या यथार्थआइक १९ अभंग– ज्ञानकर्मकर्त्तहि-गा आलेभोगाहेभेद १ सत्त्वरजतमतीन्ही याप्रमाणींओळखें २ सां-ख्यशास्त्रमतेंसांगूं मगपांगूंनकोनूं ३ ऐकेंयथाविधीराया तुकाअह्-याचासंगी ४।१९

श्लो०सर्वभूतेषुयेनैकंभावमव्ययमीक्षते॥अ-विभक्तंविभक्तेषुतज्ज्ञानंविद्धिसात्त्विकम् २०

टी०स०– सर्वजिडींज्ञानसत्ता एकभिन्नींअभिन्नजें अविनाशीनश्व-रांत देखेंतेंज्ञानसात्त्विक २० आर्या– सर्वहिविभक्तभूतीं अव्यय अविभूतएकजोभाव पाहेज्याज्ञानानें सात्त्विकतेंज्ञानतूंमनींभाव २० दोहा– जोकरदेखेजीवमें अविनाशीयकभाय न्यारोमेन्यारो नहि सात्त्विकग्यानबताय २० ओंवी– सर्वभूतांचेठायीं अव्ययदे-खेपाहीं वेगळेपदार्थएकेठायीं सात्त्विकज्ञानदेखें २० अभंग–स-र्वभूतींदेवोएक हाविवेकजागृत १ भावअव्ययपाहाणें भिन्नपणेंन-ळेना २ नाशिवंतींअविनाश नलगेपाशयमाचा ३ ऐसेंपाहेतेंसात्त्विक ज्ञानएकतुकयाचें ४। २०

श्लो०-पृथक्त्वेनतुयज्ज्ञानंनानाभावान्पृथग्वि-धान् वेत्तिसर्वेषुभूतेषुतज्ज्ञानंविद्धिराजसं२१

टी०स०- भूतींभिन्नत्वअन्योन्य भौतिकींजीवहेस्वयें अनादिनावेग-ळालें जाणेतेंज्ञानराजस २१ आर्या– भेदज्ञानेंभिन्नचि सर्वांभूतीं अनेकभावातें पाहेहेंतुजवदतों राजसमीज्ञानधर्मभावातें २१ दोहा– नानाभावनमेंलखे न्यारोन्यारोग्यान भिन्नलखेसबजीवनकों राज-सग्यानसुजान २१ ओंवी– वेगळालेपदार्थदेखेऐसे नानाभावां-चीहत्तिदिसे भूतांचेठायींवृत्तिअसे तेंज्ञानराजसजाणावें २१ अ० पृथक्भावेंपाहेजगा द्विजमांगानिवडी १ जीवभासेनेणेशीवा नावा नावासणीक २ काळेंगोरेंलोहोंहेम हंसोत्तमकावळा ३ देखेराज-सज्ञानातें जेंतुकयातेंनेणेंगा ४॥२१॥ ॥श्रीमद्रुक्मिणीपतयेनमः॥

श्लो०-यत्तुकृत्स्नवदेकस्मिन्कार्येसक्तमहैतुकं
अतत्वार्थवदल्पंचतत्तामससमुदाहृतम् ॥२२॥

टी०स०-सर्वजेंकारणतसें एकतत्कार्यमानुनी सक्तत्यांतनजेंतत्त्व अयु-क्तक्षुद्रतामस २२ आर्या- सर्वहिकारणतेंसें सक्तअतत्त्वार्थजेंअहेतु-कतें अल्पहिजेंकींतेया तामसहेंज्ञानसाधनासुकतें २२ दोहा-पूर-नजानेएकमे बिनकारनरेमीत तत्वअर्थबिनअल्पअति तामसग्या-नकीरीत २२ ओंवी- नकरावेंतेंचिकरी अभिमानबळचित्तींधरी अ-त्यंतबुद्धीभरी तेंतामसज्ञानहोय २२ अभंग- सर्वकारणींतेगती अं-धमतीपाउली १ स्वात्मकार्यांवांचूनियां नेणेंजायाकांनर २ नसेतत्त्वीं अशाश्वतीं जेपाहातीअयुक्त ३ क्षुद्रज्ञानेंगर्वपोसे तुकानसेतामस ४॥२२

श्लोक-नियतंसंगरहितमरागद्वेषतःकृतम्॥
अफलप्रेप्सुनाकर्मयत्तत्सात्विकमुच्यते॥२३॥

टी०स०-मीकर्त्ताहानसेसंग रागद्वेषनसूनिही निष्कामेंजेंनित्यकर्म के-लेंतेंकर्मसात्विक २३ आर्या-रागद्वेषविवर्जित अफलेच्छेनेंअसंगहः-तविहित सात्विकतेंकर्मसरव्या तेणेंइहपरहिहोतसेस्वहित २३ दोहा-संगरहितऔरद्वेषबिन नीतकरमजोहोय नजेफलकीइच्छाजियेसां-तकरमसुजोय २३ ओंवी- फळरहितनित्यकर्मकरी रागद्वेषतोनध-री फलउद्देशेंकर्मनकरी तेंकर्मसात्विकबोलिजे २३ अभंग-नीती पंथींचानिःसंग केलात्यागअहंते १ प्रियाप्रियनेणेजोकां गुरुनाय-काचिंतनीं २ रोजकर्मातनिराशा प्रेमपाशासांपडला ३ कर्मसत्त्वा-चेंतेंझालें ज्यांतडोलेतुकया ४॥२३॥ श्रीमद्यदुनंदनकृष्णायनमः

श्लो०-यत्तुकामेप्सुनाकर्मसाहंकारेणवापुनः॥
क्रियतेबहुलायासंतद्राजससमुदाहृतम् ॥२४॥

टी०स०-जेंमीकर्त्ताह्मणवुनी कामइच्छेंकरूनियां आणिजें बहुक्लेशेंही करीतेंकर्मराजस २४ आर्या- विषयेच्छेनेंकेलें आणिक ज्यामाजिबहुअहंकार बहुआयासजयांतहि कथिलेंतेंकर्मराज-

साकार २४ दोहा–जोकीजेकरिकामना किधोकरिअहंकार जामेंश्रम-हैअतिघनो सोराजसनिरधार २४ ओंवी–सकामकर्मकरणें अहं-कारदंभधरणें सायासेंआचारदारववणें तेंकर्मबोलिजेराजस २४अ० स्कंधींघेतलामीपणें आनशाहणेनलेखी १ कामआशापुरवावी हेच ओवीधुंडाळी २ अतिसायासेंविषयो कोंप्रळयोज्यासंगीं ३ केलेंक-र्मतेंराजस तुकाज्यासनपाहे ४॥२४॥

श्लो०-अनुबंधंक्षयंहिंसामनपेक्ष्यंचपौरुषम्
मोहादारभ्यतेकर्मयत्तत्तामसमुच्यते॥२५॥श्रीः

टी०स०-मोहेंतत्काळजेंबाधे परहिंसाक्षयार्थजें आरंभिजेनधर्मा-दि हेतुतेंकर्मतामस २५ आर्या–परिणामक्षयहिंसा पौरुषहीजें नपाहुनीकरणें मोहेंकवणकरीजें पार्थातेंतामसक्रियाकरणें२५॥७ दोहा–पौरुसहिंसाशुभअशुभ दरबखरचनबिचार जोकीजियेअ-ग्यानतें तामसकरमनिहार २५ ओंवी– दुसरीयासीबंधनकरणेंहिं-सामोहेंपोसणें आरंभूनिकर्मटाकणें तेंकर्मतामस २५ अभं०-मा-याबंधुजयामाजी कोंघातजीपराचा १ लयपावेस्वात्मजीव ऐसीहा-ववोरवटी २ करितोदंभुलोकीं धर्मादिकींनांदेना ३ छंदतामसकर्मतें तुकयातेंमानेना४॥२५॥

श्लो०-मुक्तसंगोऽनहंवादीधृत्युत्साहसमन्वितः
सिद्ध्यसिद्ध्योर्निर्विकारःकर्तासात्विकउच्यते२६

टी०स०-फलेच्छानअहंकार ज्यासउत्साहधारणा सिद्धींअसिद्धींतंस-म कर्तासात्विकबोलिजे २५ आर्या–धैर्योत्साहसमन्वित पार्थानिः संगनाअहंकारी होतांसिद्धिअसिद्धी कर्तासात्विकमनांतअविका-री २६ दोहा–धरीधीरजुउत्साहकरी तजेसंगअहंकार निर्विकार सिद्धिअसिद्धि तोसात्विककरतार २६ ओंवी– उत्साहेंकर्मकरी फले-च्छाअहंकारनधरी सिद्धिअसिद्धिसरी तोसात्विकजाणगा २६ अभंग-फळाशानअभिमान परींमानउत्सवीं १ धृतीजयाचीतेनेटकी नाचेदा-कीकल्पना २ झालेंगेलेंनिःसंशय नशिरेपायवासने ३ कर्तासत्गु-

णींरवरा येउत्तरातुकयाच्या ४॥२६॥ ॥श्रीमद्गोपिकारमणायनमः

श्लोक-रागीकर्मफलप्रेप्सुर्लुब्धोहिंसात्मकोऽशु-
चिः हर्षशोकान्वितःकर्त्ताराजसःपरिकीर्तितः॥२७

टी०स०-कामींकर्मफळींइच्छा लोभीअशुचिहिंसक हर्षशोकेंयुक्त होय कर्त्ताराजसबोलिला २७ आर्या-रागीलोभीहिंसक हर्षवि-षादींचयुक्तजोअशुची कर्मफलेच्छूजोकां राजसकर्त्यासितुल्यतापक्ष-ची २७ दोहा-रागीचाहेकर्मफल लुब्धकहिंसकहोय हरखशोक संजूतअशुच राजसकरतासोय २७ ओंवी-कर्मकरूनिफळइच्छी लुब्धकहिंसात्मकअशुची जोसुखसंतोषपावेसवेंची तोराजसजाण-गा २७ अभंग-कर्मींफळाशागुंडाळा जोकांमाळापाळक१ कृपण मलीनजेवृत्ति जीवघातीसर्वदा २ हरिखेंसवेंचसोसवाहे क्षणुपाहे विचंबु ३ ऐसाराजसहाकर्त्ता तुकापरतानिवेदी ४॥२७॥श्रीकृष्णाय०

श्लो०-अयुक्तःप्राकृतःस्तब्धःशठोनैष्कृतिकोऽ
लसः विषादीदीर्घसूत्रीचकर्त्तातामसउच्यते॥२८

टी०स०-अयुक्तमूढगर्विष्ठ कपटीआळशीशठ विषादीदीर्घसूत्रीजो कर्त्तातामसबोलिला २८ आर्या-प्राकृतअयुक्तउद्धत अपकारीआ-ळसयुक्तजोशठरे खेदकरदीर्घसूत्री कर्त्तातामसनसाधनासिद्धरे २८ दोहा-शुचिबिनरहेबिबेकबिन औअनुपकारिनीत सबहींकीनिं-दाकरे औबिखादज्ञतचीत २८ ओंवी-अयुक्तदेहाभिमानी नि-श्चळटंकआळशीअज्ञानी रागिटअतिद्वेषजाणूनी कर्त्तातामसबोलि-ला २८ अभंग-आतायुक्तनसेजया पापीकायाकुटीळ १ शठआळसी कपटीया ह्मणूनयातामस २ द्वेषीदीर्घसूत्रीपूरा हाकर्त्तारातमची ३
तुकाह्मणेसत्यवंत हरीसांगतपुढारा४॥२८॥

श्लो०-बुद्धेर्भेदंधृतेश्चैवगुणतस्त्रिविधंशृणु॥
प्रोच्यमानमशेषेणपृथक्त्वेनधनंजय॥२९॥

टी०स०-बुद्धिचेधारणेचेही भेदत्रिगुणआइक बोलिजेतिअशेषेंजें

वेगळालेधनंजया २९ आर्या– बुद्धीचाहिधृतीचा भेदगुणेंत्रिविध हाचिपरिसावा साकल्येंकथितोंतुज ऐकुनिसंशयसमूळनिरसावा२९ दो०–बुद्धिभेदधिरजतिनबिध होनजगुनकेभाय पारथअबकह देहुसब न्यारोन्यारसमाय २९ ओंवी– बुद्धिधृतीचेगुण त्रिविध-हाभेदसांगेन वेगळालेकरून ऐकधनंजयातूंगा २९ अभंग–बुद्धि धारणेचेपार्था गुणसर्वथाऐकरे १ भेदत्रिविधबोलिले आम्हीठेवि-लेजेपोटीं २ तेंचतुजसर्वआज सांगूंगुजगोप्यही ३ पृथकाकारेंधनं-जया जेंतुकयासांगेल४।२९॥

श्लो०-प्रवृत्तिंचनिवृत्तिंचकार्याकार्येभयाभये
बंधमोक्षंचयावेत्तिबुद्धिःसापार्थसात्विकी ३०

टी०स०–प्रवृत्तिबंधहीदेखे जडाकार्यभयांनजें निवृत्तिमोक्षआत्म-त्वीं निर्भयींबुद्धिसात्विकी ३० आर्या–कार्याकार्यभयाभय निवृ-त्तिसहितप्रवृत्तिहीशुद्धी जाणेहिबद्धमोक्षां पार्थातीजाणसात्विकी बुद्धी ३० दोहा–प्रवृत्तिनिवृत्तिकारजा कारजभेवअभेव बंधमोक्ष जोजानियत सोबुद्धिसात्विकहेव ३० ओंवी–प्रवृत्तिनिवृत्तिआणि कार्य अकार्यभयअभय जाणेबंधमोक्षाचेंस्थैर्य बुद्धीतेसात्विकजा-णिजे ३० अभंग–जाणेप्रवृत्तीनिवृत्तीचोरव मतीविचारू१ कार्याका-र्यभयाभयें हाअन्वयघेतला २ बंधमोक्षाचीओळख झालेंसुखमग-त्या ३ निर्भयबुद्धितेसात्विकी तुकयालोकींपावन ४॥३०॥ श्रीराम॥

श्लो०-ययाधर्ममधर्मंचकार्यंचाकार्यमेवच॥
अयथावत्प्रजानातिबुद्धिःसापार्थराजसी ३१

टी०स०–जाणेधर्मअधर्मातें कार्यातेंकारणासही जाणावेंतत्त्वतांतें-सें नेणेतेबुद्धिराजसी ३१ आर्या–धर्माधर्महिजाणे कार्याकार्यहि यथार्थहोनेणे सखयाकुरुकुळदिव्का जाणावीबुद्धिराजसीयेणें३१ दोहा– धरमअधरमकोलरवे काजाकारजजान जैसेहुंतैसेहिंगने बुद्धीराजसमान ३१ ओंवी– जोअधर्मधर्मधनंजया अकार्यका-र्यजाणिया ऐसेंजोयथाविधीनेणिया तेबुद्धीराजसगा ३१ अभंग-

ययाधर्मअधर्मास जेंमानसजागृत १ कार्याकार्यनयापरी निजांतरीं ओळखे २ जाणेंसर्वनेणेंएक जोव्यापकचिदात्मा ३ राजसतेबुद्धिजाण नव्हेप्राणतुकयाचा ४।३१

श्लोक-अधर्मंधर्ममितियामन्यतेतमसावृता सर्वार्थान्विपरीतांश्च बुद्धिःसापार्थतामसी ३२

टी०स०-अधर्मातेंधर्ममानी विपरीतार्थहीकरी वेदींपुराणींतेबुद्धी अविद्यावृततामसी ३२ आर्या- अज्ञानावृतहोउनि धर्मह्मणुनि मानितीअधर्मातें विपरीतसर्वअर्थीं पार्थातूंबुद्धिजाणतामसते ३२ दोहा- जानेपापकूंपुन्यकरी दंभअग्यानहोय लखेअरथविपरीत सबे बुद्धितामसीजोय ३२ ओंवी- अधर्मातेंधर्मजाणे सर्वअर्थासीविपरीतह्मणे आचारविपरीतअसाजेणें अर्जुनातेबुद्धितामसी ३२अभंग- आतांअधर्मातेंधर्म नेणेवर्मदुरात्मा १ वागेविपरीतअर्थीं तोपरमार्थीपाहेना २ अविद्याव्यालीगुंडें विरवचढेगर्वाचें ३ वेदशास्त्रनिंदीज्यास तेतामसगाबुद्धी ४ आतांऐकासत्वगुण उणखुण तुकयाची ५।३२

श्लो०-धृत्यायययाधारयतेमनःप्राणेंद्रियक्रियाः॥ योगेनाव्यभिचारिण्याधृतिःसापार्थसात्विकी ३३

टी०स०-जेधारणेनेंधरिजे मनप्राणेंद्रियक्रिया विश्वासयोगेंजडता नधरीधृतिसात्विकी ३३ आर्या- प्राणेंद्रियचित्तांचीं कार्येंरोधीजिणें नजेचुकती चित्तैकाग्र्येंजीधृति अव्यभिचारीचज्ञाणसात्विकती ३३ दोहा- जोमनबिंद्रियरोंकियें बुद्धचितऔरप्रान जोगजुगतनिश्चलसदा धीरजसात्विकमान ३३ ओंवी- धैर्यधरूनिमन आणिप्राणेंद्रियजाण निश्चलयोगपण हेंधैर्यसात्विकाचें ३३अ०- आतांत्रिगुणतेधृती सांगोंस्पष्टतुजप्रती प्रथमसत्वाचीजेरीती श्रवणकरीभूमीपा १ ज्याकांधरीजेधारणें अव्यग्रतानिश्चळपणें मनप्राणेंद्रियांचरणें विश्वंभरीजेंमिळे २ तेथेंअविद्याराहिली जैसीमंथरादुबोली रामेंनाहींउद्धरिली ऐसीपरीअलिप्त ३ तुकाविनवीसाधुस सत्वधृति

हेदेवास आवडलीअर्जुनास सांगेप्रेमआदरें ४॥३३॥श्रीरामकृष्णाय॰

श्लो॰ययातुधर्मकामार्थान्धृत्याधारयतेऽर्जुन प्रसंगेनफलाकांक्षीधृतिःसापार्थराजसी॥३४॥

टी॰स॰- जिणेंधर्मार्थिकामातें धरिजेतत्फलासही इच्छिजेवासनासंगें धारणातेचिराजसी ३४ आर्या- धमार्थकामवर्गी जीच्यायोगेंसदा स्पृहाअसती जीच्यासंगेंफळही इच्छीधृतिजाणतूंचिराजसती ३४ दोहा- धरमअरथओकामकों जोधारतहैआय चाहेफलप्रसंगतें धीरजयहरूपाय ३४ ओंवी- धर्मअर्थकामजाण अर्जुनाराहेंधैर्यैकरून फळाचीआशाघेऊन तेंधैर्यराजसाचें ३४ अभंग- येऊनियांदेहगांवा स्वर्गसंसारदोसवा नांदेआनंदयाजीवा त्रिउपायेंकरूनी १ मनोरथाचीयाठायीं धर्मअर्थकामभावी तेणेंधैर्यबळेंपाही क्रियाकरीउदीम २ वासनाजेइच्छूंजाय लाभचीगुणींतोहोय प्रसंगें नलाहेसात्य धृतीजाणझालीया ३ कृष्णसांगतअर्जुना ऐकबापा विचक्षणा तुकाह्मणेजाणा हेधारणाराजसी ४॥३४॥श्रीकृष्णायनमः

श्लो॰-ययास्वप्नंभयंशोकंविषादंमदमेवच॥ नविमुंचतिदुर्मेधाधृतिःसापार्थतामसी॥३५॥

टी॰स॰- जिणेंनिद्राशोकभय विषादमदयांसही पार्थानसोडीदुर्बुद्धी धारणातीचतामसी ३५ आर्या- दुर्मतिजिणेंनसोडी निद्रामदहीविषादभयशोक तीतामसधृतिऐसें कौंतेयाह्मणतिकृज्ञजेलोक ३५ दोहा- जोभयसोंबिखामद स्वप्नमाह्मठहरात दुष्टबुद्धिछोडे नहीं धीरजतामससमात ३५ ओंवी- निद्राशोकभयांतीं विषादआणिमदप्रीती दुर्बुद्धीनहोयपरती धारणातामस ३५ अभं॰- जिणें निद्राअखंडित स्वप्नबोधाचापंडित सदाभयानेंदंडित तरीनसोडीविषादु १ मदादिकांसनत्यजी पार्थामस्ततमामाजी त्यासदुर्बुद्धीतेराजी माळघालीधातकी २ तेगाधारणातामसी सत्यसांगेंतूजपासीं जेकांनावडेतुकयासी देहक्षेत्रामाझारीं ३॥३५॥श्रीगोपालकृष्णाय॰

श्लो०-सुखंत्विदानींत्रिविधंशृणुमेभरतर्षभ
अभ्यासाद्रमतेयत्र दुःखांतंचनिगच्छति॥३६॥

टी०स०-आतांजेंसूखत्रिविध योगींजेथरमेमन अभ्यासेंहृत्ति दुःखाच्या त्याफ्तखेंनाशपावती ३६ आर्या-ऐकेंभरतश्रेष्ठा जेंकांसूख त्रिविधसांगतोंआतां अभ्यासानेंजेथें रमतांदुःखांतपावतोताता ३६ दोहा-अबअर्जुनमोपेंसूनों सूखकेतीनप्रकार जाकेअभ्यासकिये दुःखकोंहोयनिवार ३६ ओंवी-आतांत्रिविधतेंसूख भरतर्षभातूंआइक दुःखजाऊनियोगाभ्यासक तोउत्तमगतीपावतो ३६ अभंग-आतांद्याव्यावांटणीला आलेंत्रिविधसूखाला ऐकावेंकीतूंदादुला होसी विरक्तिवधूस १ लागेयोगियाचेंचित्त ययाध्यासेंदुःखातीत हृत्तिहोइलनिभ्रांत पंचाक्षरीविवसीये २ नाशझाल्याहूनक्लेशा सूखअक्षयनरेशा तुकाह्मणेजैशीदशा येतांतुरेदरिद्र ३॥३६॥ श्रीगोपालकृष्णाय०

श्लोक-यत्तदग्रेविषमिवपरिणामेमृतोपमम्
तत्सूखंसात्विकंप्रोक्तमात्मबुद्धिप्रसादजम्॥३७

टी०स०-आरंभींविषजेंवाटे शेवटींअमृतोपम चित्तींबुद्धींप्रसादेंहें उपजेसूखसात्विक ३७ आर्या- बाआधींविषवत्जें परिणामींअमृततुल्यजेंटिकतें स्वस्थपणेंमनबुद्धी उपजेसूखबोलतातिसात्विक तें३७दो०-पहिलेंतोबिखसोलगे बहरिअमृतसांहोय सोसूखसात्विकहैकहो बुधिप्रसादतेंजोय ३७ ओंवी-आरंभींविषाचेपरी शेवटींअमृतहोयअवधारीं आत्मबुद्धीनेंजेंकरी तेंसूखसात्विकजाण३७ अभंग-कटुप्रथमऔषधी पुढेंहरीमहाव्याधी किंवाकष्टपाकामधीं देमगसूखतृप्तीचें १ तैसेंविखवत्भासे सेखींअमृतहोनसे चित्तबुद्धीच्याउल्हासें प्राणापावेप्रसादु २ हेंसात्विकाचेंसूख आम्हीसांगों प्रसन्नमुख आतांकांहींतैसेंनिरख तुकावर्णीरजातें ३ ॥३७॥ श्रीराम

श्लोक-विषयेंद्रियसंयोगाद्यत्तदग्रेऽमृतोपमम्
परिणामेविषमिवतत्सूखंराजसंस्मृतम्॥ ३८॥

टी०स०-विषयेंद्रिययोगेंजें आरंभींअमृतोपम शेवटींजेंविषातुल्यसुखतेंजाणराजस ३८ आर्या- विषयेंद्रियसंयोगें आरंभींअमृततुल्यजेंदिसतें परिणामींविषवत्जें जाणावेंसुखसदैवराजसतें३८॥ दोहा- बिंद्रिबिखेंसंजोगतें फलहैअमृतसमान पाछेजोबिखसों लगे सोसुखराजसजान ३८ ओंवी- विषयेंद्रियसंयोगें भोगभोगीसुखसंगें शेवटींविषतुल्यसांगे तेंराजससुखजाण ३८ अभंग विषयइंद्रियांमीळणीं होतीसुखावोळगणी तेथेंहरीखालोळणी घालूंवाटेसर्वदा १ मगकायतेंअमृत शिळेंह्मणुनीविटेचित्त आतां शेवटींअहित मैथुनजेवींशरीरानीचें २ कर्जावरीलग्नारंभु व्याघ्रसौजन्याचालाभु पुढेंविघ्नाचाप्रारंभु धेनुपावेशेवटीं ३ धनधनींचोरहोती परीरक्षकलोडिती तुकयाचेनलगेमती सुखतेंगाराजस ४॥३८॥श्री:

श्लो०- यदग्रेचानुबंधेच सुखंमोहनमात्मनः॥
निद्रालस्यप्रमादोत्थंतत्तामसमुदाहृतम्॥३९

टी०स०-आरंभींफळबंधींही जेकांबुद्धीसमोहक निद्राविस्मृतिआलस्यें सुखतेंसुखतामस ३९ आर्या- आरंभींपरिणामीं मोहकरी तेंमनासिजेंदुष्ट निद्राप्रमादआळसें उपजेसुखह्मणतितामसीस्पष्ट ३९ दोहा- पहिलेऔपाछेसरवद मोहनकरेजुदेह आलसनिद्रातेंउठे तामससुखहैयेह ३९ ओंवी- आरंभदाखवीबंधमोक्षाचियेपरी परिणामींतोचपदार्थविचारी निद्राआळसअज्ञानधरी तेंसुखतामसाचें ३९ अभंग- आरंभींचघालापडे फळप्राप्तीवेळेरडे कोल्हाटीयजा परवडे करितीउपजीविका १ माराभेणेंपरगृहीं प्रमदाराहेदुराग्रहीं तेथेंतेचतेंविदेहीं जेकांउठतीउमाळे २ आतांमद्यप्राशिलीया घाणेंसुखस्मृतीलया जायतेथेंनिजलिया वाटेगेलास्वर्गासीं ३ आळसेंहोय वपुजड सुखतामसनिवाड तुकाह्मणेज्याणेंद्वाड तेंसालिकरीऐकावें४ ३९

श्लो०- नतदस्तिपृथिव्यांवादिविदेवेषुवापुनः
सत्वंप्रकृतिजैर्मुक्तंयदेभिःस्यात्रिभिर्गुणैः॥४०

टी०स०-नपृथ्वींतनसेस्वर्गीं देवांमाजिहिसत्वतें जेनातळेयात्रि-

गुणा तेंमाझेंसत्वकेवळ ४० आर्या–स्वर्गीसुरलोकींही पृथ्वीमाजीहि पांडवाकोणी प्रकृतीच्यात्रिगुणानीं सोडियलाजोअसानसेप्राणी ४०॥ दोहा–सोउपमेंकछूनही सुरमेंओरअकास सोतकृनतिनागुन बंधो कृमायाफास ४० ओंवी–यापृथ्वीवरीपाहीं स्वर्गींअथवादेवाचेठायीं त्रिगुणाविरहितसुटकानाहीं तेंमाझेंतेजकेवळ ४० अभंग–नतेंपृथ्वी माझीपाहो स्वर्गीजयाचासंदेहो तेथेंसिद्धगुणसमूहो सत्वाहीन बापुडें १ आमरणीजेंमिळेना पाहतांइंद्रानेंस्वनयना मजश्वासतेंअर्जुना यात्रिगुणानानळे २ माझाजीवतेंगासत्व तेथेंसुखावलाशिव वेळारवाणीचाउद्धव परीसत्वनटळे ३ तुकाह्मणेऐकावचन कायबोलिलाभगवान तेथेंदेऊनियांमन वर्णधर्मअवधारा ४॥४०॥श्रीकृष्णायनमः॥श्रीः

श्लोक–ब्राह्मणक्षत्रियविशांशूद्राणांचपरंतप
कर्माणिप्रविभक्तानिस्वभावप्रभवैर्गुणैः॥४१

टी०स०–ब्राह्मणांक्षत्रियांवैश्यां शूद्रांच्याहीक्रियापृथक् अधिष्ठानस्वभावेंजें झालेंत्रिगुणत्यागुणीं ४१ आर्या–विप्रक्षत्रियशूद्रहि वैश्यहिजेअसतिनित्यनिजधर्मे स्वप्रकृतिगुणेंत्यांची दिसतिंनिराळींसदैव सत्कर्मे ४१ दोहा–द्विजछत्रीऔबैसके आशूदरकेकरम निजसुभावगुनसोभये न्यारोन्यारोधरम ४१ ओंवी– ब्राह्मणक्षत्रियवैश्यशूद्रजाण चारीवर्णहेप्रमाण त्यांचींकर्मेंवेगळालींजाण परीउपजतीत्रिगुणापासूनी ४१ अभंग–विप्रबाहुज्यांवैश्यांला शूद्रसुद्धतमींज्याला क्रियापृथक्याला पूर्वीअसेस्थापिली १ अधिष्ठानस्वभावेंजें झाले त्रिगुणसहजे तयागुणींमुनीराजे व्याख्याबहूवाणिली २ तेचयेथेंहीप्रसंगीं कथीअर्जुनासारंगीं तुकासर्वजनालागीं निर्मिलासेवदाया ४

श्लो०–शमोदमस्तपःशौचंक्षांतिरार्जवमेवच॥
ज्ञानंविज्ञानमास्तिक्यंब्रह्मकर्मस्वभावजम्॥४२

टी०स०–तपक्षमाशमदमशौचास्तिक्यअवक्रता ज्ञानविज्ञानयाझाल्या विप्रवर्णासहक्रिया ४२ आर्या–आस्तिक्यशौचआर्जव शमदम

धारणतसेंचिशांतीचें विज्ञानज्ञानतप स्वाभाविककर्महेंद्विजातीचें४२ दोहा– शमदमतपसोंपुनी सरलताऔरशांति आस्तिकग्यानबिग्यान यहब्रह्मकरमकीभाति ४२ ओंवी– शमदमतपआचार शुचिशांतिआर्जवपर ज्ञानविज्ञानआस्तिक्यस्थिर हेंकर्मगाब्राह्मणाचें ४२॥७ अभंग– तपप्रथमविप्राचा गुणदायकमोक्षाचा क्षमेविणनाशत्याचा होतांफळनालागे १ शमदमकाशास्त्रव घ्यावाइंद्रियांचाजीव शौचनैसाचस्वभाव आस्तिकाचापाहिजे २ नव्हेभूतांसीवांकुडा ज्ञानेंनद्वेविषयींवेडा वक्ताविज्ञानपंवाडा सांगेजगतारणी ३ क्रियाब्राह्मणा प्रथम सांगेपार्थापुरुषोत्तम पुढेंक्षत्रियाचेंनेम तुकावर्णीस्वानंदें ४ ४२

श्लो०–शौर्यंतेजोधृतिर्दाक्ष्यंयुद्धेचाप्यपलायनं
दानमीश्वरभावश्चक्षात्रंकर्मस्वभावजम्॥४३

टी०स०–शूरत्वतेजदक्षत्व धारणारणधीरता दातृत्वईशभक्तीया ज्ञात्याक्षत्रासहक्रिया ४३ आर्या– युद्धींअपलायनतें धृतिईश्वरभावदक्षतादानें शौर्यहितेजहिकथिलें स्वभावजक्षात्रकर्मवेदानें॥४३ दोहा– शूरतेजधीरजचतुर जुधमेंकोंनपलाय इहठकुराईसोंरहेछत्रीकरमसुभाय ४३ ओंवी– शौर्यतेजधृतिदक्षपणें संग्रामींपाठनदेणें दानसमर्थपणें हेंकर्मक्षत्रियाचें ४३ अभंग– शौर्यतरीरणधीर तेजेंशत्रूंचींतिरखट परीधारणाचोरवट जाणेंन्यायअन्याया १ दक्षजैसादक्षापरी युद्धींपळवणेंवैरी दाताजेवींधरेवरी पुण्यश्लोकजगासी २ सेवामहंताचीजाणें तहूतमनदेवाअर्पणें हींगानक्षत्रीं लक्षणें जगदुद्धारगुरूतो ३ राज्याअंतींनरकतया बोलणारपावेक्षया सुखसाम्राज्यआलेया आलेंतुकींएकत्व ४॥४३॥ श्रीशांवंदे॥

श्लो०–कृषिगोरक्ष्यवाणिज्यंवैश्यकर्मस्वभावजं
परिचर्यात्मकंकर्मशूद्रस्यापिस्वभावजम्॥४४॥

टी०स०–कृषिगोरक्षणेंद्रव्य विकणेंवैश्यकर्महें सेवाशूद्रक्रियायाही ज्ञात्यावर्णासिभागमें ४४ आर्या– गोपालनवाणिज्य स्वाभावि-

कवैश्यकर्मआणिकृषी परिचर्याशूद्राचें स्वाभाविककर्मबोलतातिऋषी ४४ दोहा-खेतीगोरछाबनिज बैसकरमयेहजान सबहींकोससेवा करे शूद्रकरमयेहजान ४४ ओंवी-कृषिगोरक्षआणिवाणिज्य हेंवैश्यकर्मस्वभावज शूद्रासिसेवाकर्मसहज झालेंवर्णासमागमें ४४ ॥ अभंग-उदरार्थकुटुंबार्थ करीकृषिवव्हीस्वार्थ परीतयांतपरमार्थ जेंरक्षणगायीचें १ द्रव्यव्यवसावोतेवीं वाणिज्यांतउठाठेवी वैश्यकर्मतृतीयभावीं तूंओळखेंसुज्ञाणा २ आतांशूद्रजोकांअसे वर्णत्रय सेवावसे त्याचेंजीवनजाणऐसें चारवर्णांत्याक्रिया ३ सांगावया हेंकारण क्षत्रियवंशींतूंनिर्माण झाल्यास्फटेलकैसेंरण तुकयां-जैसासंसारू४।४४

श्लोक-स्वेस्वेकर्मण्यभिरतःसंसिद्धिंलभतेनरः
स्वकर्मनिरतःसिद्धिंयथाविंदतितच्छृणु॥४५

टी०स०-स्वस्वकर्मींचरतजो सिद्धीतेंपावतोनर स्वकर्मींनिष्ठतोसिद्धी पावेतेरितिआइक ४५ आर्या-रतअपुलाल्याकर्मीं पावेसिद्धीसमनुजभक्तिरसें पावेस्वकर्मरततो सिद्धिजसीपांडवासख्यापरिसें॥४५ दोहा-अपनेंअपनेंकरमतें सिद्धिलहेसबकोई सोबिअबेमोसेंसुनो करमसिद्धिजेहोई ४५ ओंवी-आपुलालेकर्मींवर्तत तेनरसिद्धीतेंपावत आपुलेकर्मींसिद्धीहोत कैसीतेआइकपां ४५ अभंग-आपुलालेकर्माचारें वर्णाश्रमयाआधारें जेंकांस्वहितउपचारें आलें असेवांटणी १ नकरितांप्रयत्नकांहीं सिद्धिओळेत्याच्यागेहीं नवल होयलोकींतींहीं नरहाब्राह्मणतीपुण्यात्मा २ स्पष्टसांगतोंवीरेशा आकर्णींतूंगुडाकेशा साहित्येसीप्रासदशा प्राण्याप्रगटेभूलोकीं ३ जरीसांडिलास्वधर्म मगअवघेंव्यथाकर्म नसांपडेसौख्यवर्म तुकाह्मणेसांगिजे ४॥४५॥

श्लो०-यतःप्रवृत्तिर्भूतानांयेनसर्वमिदंततम्
स्वकर्मणातमभ्यर्च्यसिद्धिंविंदतिमानवः४६

टी०स०-जेथेंप्रवृत्तिभूतांची ज्याणेंहेंव्यापिलेंजग स्वकर्मेंत्यास पूजूनी पावतोसिद्धिमानव ४६ आर्या-भूतप्रवृत्तिजेथूनि ज्या-

णेंहेंसर्वहीअसेव्याप्त पूजुनित्यानिजकर्में होतीमनुजाससिद्धितेप्राप्त ४६ दोहा-जातेंउपजतजीवसबे जिनकीन्होबिस्तार करमकरेताकों जजे सिद्धिलहेकरतार ४६ ओंवी-स्वकर्मेंजगाचीप्रवृत्ति तेणेंसर्वबांधिलेअसती ह्मणूनीस्वकर्मीआचरती तेसिद्धिपावतीदेख॥४६॥ अभंग-भूतप्रवृत्तिजेथुनी होतीउत्पन्नमेदिनी स्थितिपालकनिदानीं प्रळयदावीरूसल्या १ जगाव्यापिलेंसंजेणें जोविश्वात्मायेणेंगुणें त्यासस्वधर्मआचरणें तोषवावेंसंतत २ त्याचेंसोळाप्रकाराचें कर्मचिएवंविधवाचें पूजनघडेमाधवाचें नित्यनूतनआवडी ३ त्याचासहजउतराई आशीर्वादयेतेठायीं मनोरथपूरेपायीं घालीतुकामुरकुंडी ४ ४६

श्लो०-श्रेयान्स्वधर्मोविगुणःपरधर्मात्स्वनुष्ठिता-
त् स्वभावनियतंकर्मकुर्वन्नाप्नोतिकिल्बिषम् ४७

टी०स०-स्वधर्मनीचहीश्रेष्ठ परधर्माबऱ्याहुनी स्ववर्णीनेमिलेंकर्म करितांपातकीनसे ४७ आर्या-विगुणस्वधर्महिबरा अनुष्ठिलाचांगलानपरधर्म पावेदोषांनकदां स्वभावनियमींनटाकितांकर्म ४७॥ दोहा-नीकेहूंपरधरमतें बिगुनभलोऊधरम कछुपापपावेनहिकरतअपनोधरम ४७ ओंवी-स्वधर्महीनपरितोकल्याण परधर्मापरीसउत्तमजाण आपुलेंकर्मआचरण येणेंपापनहोयनिश्चित॥४७॥ अभंग-नीचनमानीस्वधर्म आलेंभागप्रांतकर्म ज्ञानझालेंतरीश्रम स्वयातिचानमानिजे १ बाळामायचणाहिजे तेथेंउर्वशीनासूजे मीनेंजळावीणमरिजे मधुघटाभीतरीं २ एवंनकरीवेदपत्र यनिहातीं आलेंशस्त्र व्यर्थतेवींशोभेवस्त्र स्वात्मधर्मआचरणें ३ बोलसीतूंगोत्रवधी हत्याघडतेसंबंधी नवकर्मपापवधी येसीशब्दीतुकयाचे४॥४७॥

श्लोक-सहजंकर्मकौंतेयसदोषमपिनत्यजेत्
सर्वारंभाहिदोषेणधूमेनाग्निरिवावृताः॥४८ ॥

टी०स०-जेंवर्णासहझालेंतें नटाकावेंसदोषही कींकर्मवेष्टिलेंदोषें सर्वअग्निधुरेंजसा ४८ आर्या-कर्मादोषहिसहज क्षत्रियवर्यान

सोडितांचितरे धूमेंवन्हिजसातो दोषेंकर्मेंसमस्तआवृतरे ४८ दोहा-दोख सहितनिजकरमकरे रहेनकोउत्यागी दोखभरेआरंभसबे धूमसहजो आगि ४८ ओंवी- ह्मणूनिस्वकर्मगाअर्जुन दोषरूपह्मणूनद्यावेंगळून येन्हवींसर्वकर्मनाहींदोषावीण अग्निनेथेंधूम्रअसे ४८ अभंग- वर्णविभागांनसुकृतदुष्कृत पुढेंजनाहोतत्याच्यालेशें १ नेथेंगुणीखरे अवगुणीनिकरें वेष्टिलासेधूरेंजैसाअग्नी २ यास्तवबोखटेंमानिजेगोमटें चैत्रींकडुवटेंनिंबजेवीं ३ कुश्चळक्षतारीमनतेवीनारी पावेलसंसारींतुकाह्मणे॥४॥४८॥

श्लो०-असक्तबुद्धिःसर्वत्रजितात्माविगतस्पृहः
नैष्कर्म्यसिद्धिंपरमांसंन्यासेनाधिगच्छति४९

टी०स०-मुक्तितेंसिद्धिनैष्कर्म्यां तोसंन्यासेंचिपावतो अलिप्तबुद्धि जोकर्मी जितचित्तगतस्पृह ४९ आर्या- निस्पृहआणिजितात्मा ज्याचीसर्वत्रतेंनसक्तमती संन्यासानेंपावे तोचीनैष्कर्म्यसिद्धिउत्तमती ४९ दोहा- लगनबुद्धिबहुनहिकरे जीतेमनकीआस परमसिद्धिकरमकी पावेकरिसंन्यास ४९ ओंवी- सर्वत्रबुद्धीअसक्तकरूनी निस्पृहवर्तेआत्माजिंकूनी तयासीकर्माचीपरमसिद्धीदेऊनी तोसंन्यासेंपावतसे ४९ अभंग- निष्कामजेंमनमुक्तिचेंभुवन त्याकरजोडून सिद्धीनमी १ पावतोसंन्यासेंप्रपंचउदासें मानसउल्हासेहरीपदीं २ कर्मीनव्हेलिप्तबुद्धीजितचित्त झालास्पृहागतआत्मबोधें ३ तुकाह्मणेजन्मसार्थकउत्तम तयामाजीप्रेमअनंताचें ४॥४९॥श्रीराम्

श्लो०-सिद्धिंप्राप्तोयथाब्रह्मतथाप्नोतिनिबोधमे समासेनैवकौंतेयनिष्ठाज्ञानस्ययापरा५०

टी०स०-गुरूपदेशेंसिद्धीतें पावलाब्रह्मतोकसा पावतोज्ञाननिष्ठाते तूंसंक्षेपेंचिआइक ५० आर्या- नैष्कर्म्यसिद्धिनरतो ब्रह्मकसापावतोअविक्षेपें जेपरमज्ञानाची निष्ठातेऐकतूंचिसंक्षेपें॥५० दोहा-सिद्धीपायेपरब्रह्मकों जैसेजूपावेसार कथोजूहोंसंछेप सों निष्ठाग्यानअपार ५० ओंवी- जैसेंब्रह्मतैसेसिद्धिपावती तें

आईकअर्जुनासांगेनयथास्थिती तयाज्ञानाचीप्रतीती संक्षेपें क- रितांहोय ५० अभंग– देतुगुरुकृपालाभझालासोपा पावलानिरो- पासिद्धाचिया १ केसाब्रह्मपावेसिद्धीज्यासभावे ओंवाळितीनांवेंचि- न्मयावें २ तेस्थितीनिश्चयेंसंक्षेपेंअन्वयें ऐकेंआणिहोयतूंहीतैसा ३ ज्ञाननिष्ठावंतपरात्परींचित्त योगीयाअनीततुकाझाला ४॥ ५०॥ श्रीशं

श्लो०– बुद्ध्याविशुद्धयायुक्तोधृत्यात्मानंनियम्य- च शब्दादीन्विषयांस्त्यक्त्वारागद्वेषौव्युदस्यच ५१

टी०स०– निष्कामचित्तआत्मत्वीं धारणेनेंधरूनियां शब्दादिभोगटा- कूनी द्वेषप्रीतिहिटाकुनी ५१ आर्या– शुद्धमतीनेंयुक्तहि धैर्येंकरु- नीमनासरोधून टाकुनिशब्दादिविषय रागद्वेषांसनित्यबांधून ५१ दोहा– जोगरहेबुद्धिसुधसों धीरजसोंमनधारी शब्दआदिबिखय ननजे रागद्वेखकोंमारी ५१ ओंवी– आत्मत्वींनिष्कामचित्तीं बुद्धी करूनियांधरिती शब्दादिविषयांतेंत्यजिती प्रीतिद्वेषटाकूनियां ५१ अभंग– चित्तजेंनिष्कामभजेआत्माराम तोचिघालीनेमकर्णासी- रे १ धरूनीधारणेंयोगाच्याविंदाणें जगींविचरणेंनिरंकुश २ शब्दस्प- र्शादीकविषयदशक त्यागीनपुंसकजारीणते ३ प्रासीचाहरीखअप्रा- सीचेंतीख तुकाशिववीखप्राशीतज्ञा ४॥ ५१॥ श्रीगोपालकृष्णायनमः

श्लो०– विविक्तसेवीलघ्वाशीयतवाक्कायमानसः ध्यानयोगपरोनित्यंवैराग्यंसमुपाश्रितः॥ ५२॥

टी०स०– एकांतलघुआहार मनोवाक्कायनिग्रह ध्यानयोगींसदानि- ष्ठ वैराग्यधरिजोदृढ ५२ आर्या– एकांतनित्यसेवी मितभोजीवा- ङ्मनासितोरोधी वैराग्ययोगयुक्त ब्रह्मध्यानींसदैवअवरोधी ५२ ॥ दोहा– रहेउत्योएकांतमें लघुभोजनमनजीत ध्यानजोगततपरसदा गहवैराग्यकीनीत ५२ ओंवी– एकांतींबैसूनियां लघुआहारअस्त- नियां मनोवाकायनिग्रहकरूनियां योगध्यानवैराग्य ५२ अभंग. नावडेलौकीकसंगुप्रपंचीक आहाररसीकभरेपोटा १ मनोवाचेंकायें

नेमितनियहें नपीडीआग्रहेंशिष्यवर्गी २ निश्चेसदामनयोगाचेंआसन सोडूनेणेध्यानईश्वराचें ३ धरीबळकटाविनरागदारवंटा तुकाह्मणे तोटानफानेणें ४॥५२॥

श्लो०-अहंकारंबलंदर्पंकामंक्रोधंपरिग्रहम्
विमुच्यनिर्ममःशांतोब्रह्मभूयायकल्पते॥५३

टी०स०-बलगर्वअहंकार कामक्रोधपरिग्रह सोडूनिममताशांत ब्रह्मतायोग्यहोतसे ५३ आर्या-कामक्रोधअहंकृति बलदर्पपरिग्रहांकरुनिशांत ममताविरहितहोउनि पावेमोक्षासिहाचिसिद्धांत५३ दोहा-क्रोधपरिग्रहकामबल दर्पऔरअहंकार ममतातजेनिर्मलरहे शांतिब्रह्ममेंसार ५३ ओंवी-कामक्रोधबलदर्पक अहंकार परिग्रहादिक सोडूनिहोइजेनिर्ममशांतनिःशंक जेब्रह्मत्वयाइच्छिती ५३ अभंग-तनुबळानेणेंगर्वासटाळणें अहंचळवणेंठिका णीचा १ कामाभंगीतसाक्रोधकेलापीसा धाडीदीशावासापरिग्रहो २ मेलीजेथेंममताअन्नअन्नकरितां शांतीचीदुहितावाढविली॥३ तेब्रह्मजीवायाभावेंअर्पूनियां झालाउतराईयातुकयाचा॥४॥५३॥

श्लो०-ब्रह्मभूतःप्रसन्नात्मानशोचतिनकांक्षति
समःसर्वेषुभूतेषुमद्भक्तिंलभतेपराम्॥५४॥

टी०स०-ब्रह्महोतांप्रसन्नात्मा इच्छाशोकनतोकरी सर्वभूतींभक्ति माझी तोसर्वसमभागतो ५४ आर्या- सर्वांभूतींपार्था स्वच्छमनब्रह्मभूतजोसमहा ज्यालानहर्षशोकहि लाभेमद्भक्तिलाभत्यास महा ५४ दो०-ब्रह्मभूयोजप्रसन्न मनसोंचकरेनहिचाह सबजीवनकोंसमलखे पावेभगतिप्रवाह ५४ ओंवी- आत्माप्रसन्न- झालियाब्रह्महोती शोकइच्छाहीनकरिती भक्तिमाझीसर्वभूतीं तेसर्वपावतीसम ५४ अभंग-स्वप्रसन्नआत्मात्याचावीरोत्समा झाला जेव्हां ब्रह्मसंगमांत॥१॥ मगत्यापरतीइच्छातेकेउती शोकतरी हंतीधरीकैसा २ जेथेंतेथेंमाझीभक्तिगंगेमाजी सर्वभूतेंआजीशा- ळूझालीं३समानसर्वांसशांतीहेलावत तुकाह्मणेमातहरपली ४॥५४

श्लो०-भक्त्यामामभिजानातियावान्यश्चास्मित-
त्त्वतः ततोमांतत्त्वतोज्ञात्वाविशतेतदनंतरम् ५५

टी०स०-अनंतब्रह्मपुच्छलें जाणेसर्वात्मभक्तिनें तत्त्वजाणूनिदेहां-
तीं निघूनिननिघेपुन्हा ५५ आर्या- भक्तीनेंमजजाणे जितुकाजें-
साहिमीअसेंतत्त्वें मगजाणुनियांमातें तदनंतरपावतोमलासत्त्वें
५५ दोहा-मोकोंजानेभगतिकरे जीतहोयजुभाय मोहिजानिके
तत्त्वसों मेरोभगतिकराय ५५ ओंवी- भक्तीनेंसमजाणती जशी-
आहेमाझीस्थिती आत्मत्वेंतत्त्वजाणती प्रवेशतीतयांत ५५ अभं०
तेगासर्वात्मताभक्तीचाज्ञाणता झालासप्रेमतादेहभावें १ अनंतब्र-
ह्मांडेंअनंतींचघडे अनंतासीगंडेकेलेजीवा २ तत्त्वींप्रवेशलाप्रांताचे
वेळेला जयालेशोंआलातेथेंगुस ३ पुन्हामगनिघणेंप्राणांतीहींनेणें
ऐसीस्थितीबाणेतुकयास ४।५५॥

श्लो०-सर्वकर्माण्यपिसदाकुर्वाणोमद्व्यपाश्रयः
मत्प्रसादादवाप्नोतिशाश्वतंपदमव्ययम्॥५६॥

टी०स०-प्रारब्धेंसर्वकर्मेंहीं करीजरिमदाश्रयें माझ्याप्रसादेंतोपावे
पदशाश्वतअव्यय ५६ आर्या- सर्वहिकर्मेंकरिजो ज्यालामाझास-
दैवअवलंब पावेममप्रसादें अव्ययशाश्वतपदासिअविलंब ५६ दो०
मोकरमकोनितकरे मेरोआश्रयपाय सोप्रसादतेसोरहे अछयप-
दवीपाय ५६ ओंवी- सर्वकर्मेंप्रारब्धेंहोती मदाश्रयेंजेकरिती मा-
झ्याप्रसादेंपावती जेंपदशाश्वतअव्यय ५६ अभंग--कर्मघडतेंसारें
संचीतआधारें जाणतांविचारेंयथायोग्य १ मगतेंचकर्मामातेंवीरोत्तमा
अर्पीतोसप्रेमामदाश्रित २ माझीयाप्रसादेंतोपावेस्वानंद अव्ययजेपद
अनुच्छिष्ट ३ शाश्वतपणाचीगतिनेणेवीरंची तेथेंतुकयाचेंयेणेंझालें ४।
५६

श्लो०-चेतसासर्वकर्माणिमयिसंन्यस्यमत्परः
बुद्धियोगमुपाश्रित्यमच्चित्तःसततंभव॥५७॥

टी०स०-अर्पूनिसर्वहीकर्में चित्तेंमत्परहोउनी ज्ञानयोगाश्रयेंचि-
त्त मद्रूपींलावितूंसदा ५७ आर्या- चित्तेंसर्वहिकर्में माझेगयींस-

मर्पुनीआहो मतियोगाश्रितहोउनि मत्सरचित्तांनतूंहिसंततनहो॥५७॥
दो०-मनसोमेरोकरमकर मोतसरलतालेय बुद्धीजोगकोंसोचकरेमो-
हीमेंचितदेय ५७ ओंवी-मनपूर्वकमाझेठायीं सर्वकर्मअर्पीपाहीं
सुबुद्धीधरूनिराहीं मज तत्परहोउनी ५७ अभंग-सर्वकर्मेपार्था
अर्पूनीसर्वथा ऐकेंमाझीकथा अखंडित १ मत्सरमनानेंकरींहरीध्या-
नें डोलेंस्वानंदानेंनिर्विकल्प २ ज्ञानाचाअथवायोगाचापांडवा आश्र-
यराखावामनपक्षीं ३ तूंचऐसाहोयमद्रूपीसंशय नाहींआणवाहेतु-
काजेथें४।५७॥

श्लो०-मच्चित्तःसर्वदुर्गाणिमत्प्रसादात्तरिष्य-
सि अथचेत्त्वमहंकारान्नश्रोष्यसिविनंक्ष्यसि५८

टी०स०-मच्चित्तमत्प्रसादेंतूं सर्वदुःखाब्धिलंघिसी आतांजरिअहं
कारें नआइकसिनाशसी ५८ आर्या-सर्वहिदुर्गेंतरसी मच्चित्तें
माझियाप्रसादानें पावसिविनाशनरितूं नऐकुनीजरिअहंकृतिम-
दानें ५८ दोहा-मोप्रसादतेंदुर्गबल तरिजेहेअनयास अहंकार-
केबसनेनहि यहमानोजूपास ५८ ओंवी-माझेठायींचित्तठेविसी
तरीमाझ्याप्रसादेंसर्वदुःखेंतरसी अहंकारधरूनीकरिसी तरीसर्व
दुःखेंहोतीतुज ५८ अभंग-मच्चित्तेंकरूनभद्रार्थपावून होयसमा-
धानमत्प्रसादें १ दुःखगिरीजळेनवंचतांपळे सर्वहीमावळेक्लेशकांग
आतांअहंकारेंजरीयानीतीरे नायकसीबारेघाततुझा ३ मह्याक्येंतर-
लाबहुलोकबुडाला जेंनाहींतुक्यालाकेलेंमान्य ४।५८॥श्रीकृष्णायनमः

श्लोक-यदहंकारमाश्रित्यनयोत्स्यइतिमन्य
से मिथ्यैषव्यवसायस्तेप्रकृतिस्त्वांनियोक्ष्यति५९

टी०स०-अहंकारधरूनीयां भांडेनात्म्हणतोसितूं हेंमिथ्यातुजतूझी-
च युद्धींप्रकृतियोजिल ५९ आर्या-धरुनिअहंकारातें मानसिन
करीनमीकधींचरण मिथ्यानिश्चयतूझा करवीलप्रकृतितूजआच-
रण ५९ दोहा-लरोनहींतूंजोकहत अहंकारकोंमान यहतोसब
अबझूटहे प्रकृतिलगावेआन ५९ ओंवी-मनींअहंकारधरूनीं यु-

ह्मनकरीऐसेंमनीं तरीयाउद्योगाचीहोईलहानी प्रकृतियुद्धकरवील तुज ५९ अभंग-अहंपणेंह्मणसीनभांडेंमीयासी यास्तवहेवसी असुचेंमन १ कौरवांमारणेंपापीह्मवेंकोणें दिसेलाजिर्वाणेंजीणेंपुढें २ हेंमिथ्याकल्पितनतुस्वभावांन सहजहोईलघातकौरवांचा ३ प्रकृतिस्रक्रियांचीअनीवारसाची तुकाह्मणेअरिचीपुर्वीनिपाठ ४॥५९॥श्रीः

श्लो०-स्वभावजेनकौंतेयनिबद्धःस्वेनकर्मणा कर्त्तुंनेच्छसियन्मोहात्करिष्यस्यवशोऽपितत् ६०

टी०स०-संस्कारेंकर्मजेंझालें प्रारब्धेंबद्धतूंतया करूंनिइच्छिसी मोहें करिसीलअवश्यतूं ६० आर्या-स्वाभाविककर्मानें बद्ध स्व-थातूंदुराग्रहाधरसी मोहेंनकरूंइच्छिसि होउनिपरवशपरीचतेंकरिसी ६० दोहा-अर्जुनअपनेंकरमसों यहतूंराख्योनाहीं परोन चाहतमोहनें परसबक रिहोसाहि ६० ओंवी-अर्जुनातूंस्वभावें बांधलासी अज्ञानेंकरूंनीयुद्धनकरींह्मणतोसी तरीयुद्धकर्मतूंअव-श्यकरिसी यासिसंदेहनाहीं ६० अभंग-कर्मप्रादुर्भावसंस्कारस्या-परी वागेधरेवरीभूतजात १ प्रारब्धेंबांधलेंतेंकैसेंसुटेल जरीकांदाटेलउरमोहें २ नइच्छिसीस्त्रेहें अगत्यकरिसी तूंचीक्रोधीहोसीकाळास-म ३ तुकाह्मणेदेहस्वभावकवणा नांवरेहेंजाणाविधिलेख ४॥६०॥

श्लो०-ईश्वरःसर्वभूतानांहृद्देशेऽर्जुनतिष्ठति भ्रामयन्सर्वभूतानियंत्रारूढानिमायया ६१

टी०स०-अर्जुनासर्वभूतांच्या असेहृदयिंईश्वर बुद्धिसूत्रेंकाष्ठ यंत्रीं आरूढेनाचवीनसे ६१ आर्या-सर्वांभूतांच्याही हृदयींई-श्वरवसूनिचाळवितो सर्वांभूतांतेह्मां यंत्रेंजसिंसूत्रधारचाळवितो ६१ दोहा-ईश्वरसबकेहीयमें अर्जुनरहतजूगूढ जीवभ्रमा-वतहैसदा करिकेमायाआरूढ ६१ ओंवी-सर्वभूतींअसेईश्वर व्यापूनिजगनिरंतर खेळखेळवीसाचार सूत्रधारीआपणअसे ६१ अभंग-सकळभूतांच्याहृदयींदेवआहे अनुभवेंपाहेंवीरोत्तमा १

त्यासमान्यझालेंतारीलतेंकर्म अमान्यअकर्मसहजची २ जोकांबुद्धिसू-
त्रेंकळावेळयंत्रें नाचवीसर्वत्रेंबाहूलीं ३ एकासीपळवीपाठीलावीएका
हरपवीतुकापळमात्रें ४॥६१॥

**श्लो०-तमेवशरणंगच्छसर्वभावेनभारत ॥
तत्प्रसादात्परांशांतिंस्थानंप्राप्स्यसिशाश्वतम् ६२**

टी०स०-त्यातेंचिजाईंशरण याभावेंकींसमस्ततो तत्प्रसादेंथोरशांती
पदशाश्वतपावसी ६२ आर्या- जाईंशरणतयातें सर्वाभावेंनयाम-
धींक्षांती त्याच्याप्रसादयोगें शाश्वतपदथोरपावसीशांती ६२ दोहा.
होयसदावाकेंसरन अर्जुनतूंसबभाय अबिनासीथिरशांतिपद ता-
प्रसादतेंपाय ६२ ओंवी- भारतासर्वभावेंकरूनी शरणहोयमजला-
गुनी माझ्याप्रसादपावुनी पदशाश्वतपावसी ६२ अभंग- त्यातें
शरणजावेंकायावाचामनें ह्मावेंगाअनन्यअनन्यांनीं १ भावभक्तिबो-
धराहेचिरंतन ऐसेंघेमागूनप्रसादास २ त्याच्याआशीर्वादेंशांतिनिश्च-
महोय जेंपदआलयशाश्वतांचें ३ ऐसालाभजाणानसोडीअर्जुना
तुकाजेसामनासमर्पित ४।६२॥

**श्लो० इतितेज्ञानमाख्यातंगुह्याद्गुह्यतरंमया
विमृश्यैतदशेषेणयथेच्छसितथाकुरु॥६३॥**

टी०स०-ऐसेंगुह्याहुनीगुह्य ज्ञानम्यांउपदेशिलें विचारूनिअशेषें-
हें तुजमानेलतेंकरीं ६३ आर्या- गुह्याहुनिगुह्यअसें कथिलेंम्यां
ज्ञानतूंजनिष्पापा साकल्येंविवरूनियां जेंइच्छिसितेंकरवेंकरीबापा
६३ दोहा-ग्यानकह्योतोसोंजुमें जोजगप्रगटेनाहि जोजानेसोइक-
री यहिसंजोजयमाहि ६३ ओंवी- अंतरींचेंगुह्यांतर तुलाउपदे-
शिलेंसार मनायेईलतोकरीविचार सांगणेंतेंसांगीतलें ६३ अभं०
ऐसेंहेंगुह्याचेंअंतरजेंगुप्त कधींप्रगटीनझालेंनह्तें १ ऐसाश्रोता
कोणीनह्तामीव्हाला जोप्रेमेंआथीलापरीपूर्ण २ तुजज्ञानश्रेष्ठउप
देशीलेंआह्मीं पाहेंअंतर्यामींअशेषत्रें ३ यावरीमानेलतेंकरींधीरे-
शा तुकयाचीआशापूर्णयेणें ४।६३॥ ॥श्रीमद्यदुकुलटिलकश्रीकृ-
ष्णायनमः॥

श्लो०-सर्वगुह्यतमंभूयःशृणुमेपरमंवचः॥
इष्टोऽसिमेदृढमतिस्ततोवक्ष्यामितेहितम्६४

टी०स०-सर्वगुह्याहुनीगुह्य आतांहाशब्दआइक कबुद्धिइष्टतूंमा-
झा ह्मणूनिवदतोंहित ६४ आर्या-सर्वांतगुह्यउत्तम माझेंतूंवच-
नहेंपुन्हापरिस कथितोंहिततुजयास्तव मजप्रियतूंबाअतिप्रियाप-
रिस ६४ दोहा-जोकछुहेसबतेंजुन्यो परमबचनमेंमान तूंदृढबु-
द्धिमीतजो तोहितकरतबखान ६४ ओंवी-सर्वगुह्यतमजाण हेंसां-
गतोंमित्रह्मणून तूंप्रीतीचासखामाझाजाणून तुझेंहितसांगतसें६४
अभंग-सर्वांगुह्यांमाजीगुह्यहेंकीरीटी हेंनव्हेचावटीबाजारीगा॥१
आतांऐकेंशब्दहाजोशेवटींचा कांकींसद्बुद्धीचाघडीवतूं २ मित्रमाझा
आणीह्मणवीशीदास यास्तवहिताससांगतसों ३ तुकाविनयलेंप्रार्थी
साधुजनां काथल्याअर्जुनाबोलेदेव ४॥६४॥ श्रीगोपालकृष्णायनमः॥

श्लो०-मन्मनाभवमद्भक्तोमद्याजीमांनमस्कुरु
मामेवैष्यसिसत्यंतेप्रतिजानेप्रियोऽसिमे ६५

टी०स०-मद्रूपींमनमद्भक्त यजींवंदींमलाचतूं मातेंचिपावसीसत्य
प्रतिज्ञाकरितोंसख्या ६५ आर्या-मद्भक्तमन्मनाहो वंदींपूजींमलाब-
रेंसमज करितोंखरीप्रतिज्ञा असासिप्रियमजहिपावसीलमज॥६५
दोहा-मोकोंजजतूंनम्रव्है मनमोहीमेराख अंतसमेव्हेमाहिमें॥
प्यारोतूंयहसाख ६५ ओंवी-मनठेवूनिमाझीभक्तीकरीं मजवंदून
यज्ञकरीं मजपावसीनिर्धारीं प्रियसख्या ६५ अभं०-मद्रूपींसततय-
यामनालावीं मद्भक्तीकरावीदृढभलें १ यजनमाझेंचीवंदावेंमातेंची म
गस्वरूपाचीपडेग्रंथी २ मीचतूंतूंमीचऐसेंहोईलगा शिवांतरींजागा
जेवींविष्णु ३ विष्णुत्हृदयींपहुडेशिवपरमात्मा प्रतिज्ञाप्रतिमातुकींयेतो
४।६५

श्लो०सर्वधर्मान्परित्यज्यमामेकंशरणंव्रज॥
अहंत्वासर्वपापेभ्योमोक्षयिष्यामिमाशुचः६६

टी०स०-एकामातेंशरणये सर्वधर्मांसटाकुनी संचितेंक्रियमाणें

हीं मीनाशीनभिऊंनको ६६ आर्या- टाकुनिसर्वहिधर्मा एक्यामातेंचि शरणजायुक्त नकरींखेदमनींतूं करितोंमीसर्वपापनिर्मुक्त ६६ दोहा- सबधरमनकोंत्यागिकें मोसरनतूंआय दूरीकरोसबपापहों शोकतजो- याभाय ६६ ओंवी- सर्वधर्मातेंत्यजूनी मजएकासीशरणहोउनी सं- चितक्रियमाणजाणूनी मीसर्वनाशीनभिऊंनको ६६ अभंग- सर्वधर्मा प्रतीत्यागूनिसरवया शरणमाझेठायांतुवांयावें १ एकमीप्रसन्नहोईना जोंवरी धर्मानेंआदरीतंवमानीं २ तेथेंधर्मावांगेमत्कृपानाज्यास सह- जपतनासअधिकारू ३ संचितेंक्रियमाणेंपापासीहरीन भयायेत्या- गुनतुकाह्मणे४।६६।।

श्लो०- इदंतेनातपस्कायनाभक्तायकदाचन।। नचाशुश्रूषवेवाच्यंनचमांयो ऽभ्यसूयति।।६७।।

टी०स०- तपहीनानकोसांगूं अभक्तांतेंकदापिहें श्रवणेच्छाविहीना- ला दोषलावीमलातया ६७ आर्या- सेवाहीनअभक्ता तपहीनातेंहि रेनसांगावें ईर्षाकरिजोमाझी पार्थात्यालाकदानबोलावें ६७ दो०- जा- केतपनहीभक्तिनहि औसत्यस्रुबुध्दिनाहि तासोंतूंछिनयहककहे मोदे- खिजगमाहि ६७ ओंवी- ज्ञानतपअनुष्ठानहीन भक्तिविनाजेंश्रवण अभक्तांतेंदेआपण तेदोषलाविती ६७ अभंग- अतपीपार्थाजोत्या- सआमुचीगोष्टी कदापीकीरिटीनचावळी १ अथवातपीझालामजन भजतां त्याप्रतीहेवार्तासांगूंनये २ तपींभक्तिखरीश्रवणींनेदीमन म- गत्यासांगुनफळकाय ३ किंवामानेंदोषठेवीजोअर्जुना तुकाह्मणेजा- णानसेपात्र४।६७।।

श्लो०- यइदंपरमंगुह्यंमद्भक्तेष्वभिधास्यति।। भक्तिंमयिपरांकृत्वामामेवैष्यत्यसंशयः।।६८

टीका-सम०- माझ्याभक्तांतजोमाझी भक्तियोरकरूनियां सांगेल हेंमहागुह्य पावेलमजनिश्चित ६८ आर्या- जेंहेंअतिगुह्यपरम माझ्याभक्तांसआदरेंपदवी उत्तमभक्तिकरूनी निश्चयमाझ्यापदींध्वजा [illegible] दोहा- मीभक्तनजोकहत परमेन्योयहग्यान सोमेरीभग-

तीलहे मोमेरहेनिदान ६९ ओंवी– हेंपरमगुह्यपावन जोमाझ्याअ-नन्यांसीउपदेशीज्ञाण माझीभक्तीअसेकरून तोमजपावेनिःसंदेह ६९ अभंग– भक्तवृंदींभक्तीकरूनियांमान्य झालात्यासधन्यआह्मीह्मणूं १ तेथेंगुह्यश्रेष्ठप्रगटूनीवाणील तैसाचीऐकेलभावेंकोणी २॥ निश्चयेंपावनमाझेगर्यांयेती तुकयासंगतीकीर्तीतैची ३॥६९॥श्रीराम

श्लो०-नचतस्मान्मनुष्येषुकश्चिन्मेप्रियकृत्तमः
भवितानचमेतस्मादन्यःप्रियतरोभुवि॥६९॥

टी०स०–त्याहूनिहीमनुष्यांत माझेंप्रियकरीअसा नहोणारनत्याहूनी कोणीमह्मिप्रिययाजगीं ६९ आर्या– प्रियकरत्याहुनिमाझा कोणीनाहीं नहोयभूलोकीं मजहीप्रियतमत्याहुनि नाहींदुसरामहींतअवलोकीं ६९ दोहा– मोभगतनसोंप्यारो नहिहोप्यारोहोयी वहमोहीराखतहे हेंराखतहियमाहि ६९ ओंवी– मनुष्यांतसांगीतलेंकरी तो माझाभक्तअवधारीं त्याहूनमजएथ्वीवरी कोणीप्रियनसे ६९ अभं० मानवकोटींतविचारितांनित्य त्याऐसासांप्रतनसेकोणी १ त्याचातोप्रियकरयेतूलाओळखे भानुचक्षू देखेंघडेचिना २ पुढेंहिहोणारभविष्यंपाहिलें परीनपडलेलाभादृष्टीं ३ त्यालोकींमह्मिप्रियत्याहूनीदिसेना तुकाविनवीदीनापरीक्षिजे ४॥६९॥ ॥श्रीमद्यदुनंदनश्रीकृष्णाय॰

श्लो०-अध्येष्यतेचयइमंधर्म्यंसंवादमावयोः
ज्ञानयज्ञेनतेनाहमिष्टःस्यामितिमेमतिः॥७०॥

टी०स०–गीताहाधर्म्यसंवाद माझातूझाह्मणेलजो ज्ञानयज्ञेंचि मीत्याणें पूजिलोंमजवाटतें ७० आर्या– हाधर्मरूपअमुचा संवादपुढेंसदेवजोस्मती त्याणेंज्ञानमखेंमी यजिलोंहोतीमलाअसीचमती ७० दोहा– धरमसंवादयमेंकत्थो पढेजकोईज्ञान ग्यानजग्यतिनहुजज्यो यहमेरोमतमान ७० ओंवी– धर्मकारणहासंवाद पठणकरीजोसांडूनिभेद तोज्ञानयज्ञेंचजूनपावेपरमानंद माझी बुद्धीनिश्चित ७० अभंग– नित्यज्यालानेमउषःकालीं[illegible]

नीसंध्यापरणकरीपाठ १ हाधर्मसंवादमजतूजशाब्दीं अनुवादलें नादींलागूनियां २ तरीज्ञानयज्ञेंमजतेणेंयजिलें कींभासेपूजिलेंउ-पचारें ३ तुकाह्मणेदेवाआवडजेमोठी तेचीकसवटीभक्तामाजी ४।७०

श्लो०-श्रद्धावाननसूयश्चशृणुयादपियोनरः
सोऽपिमुक्तःशुभाँल्लोकान्प्राप्नुयात्पुण्यकर्मणाम्॥७१

टी०स०-श्रद्धालुयासनिंदीना आइकेहीअसानर तोहिपावेपापमु-क्त लोकांपुण्यात्मिकांचियां ७१ आर्या- धरूनीश्रद्धानरजो ऐकेईर्षा त्यजूनिवीराहे तोपुण्यश्लोकांच्या शुभलोकींमुक्तहोउनीराहे ७१ दो० श्रद्धाजुतदोखेबिना यहेसुनेजोकोइ पुण्यवंतभगतनलहे मुगतजु-नाकोंहोई ७१ ओंवी- भक्तियुक्तजोहोउनी आदरेंकरूनीआइकेश्रव-णीं तोउत्तमलोकातेंपावुनी मुक्तहोयसत्यजाण ७१ अभंग.- हृदयीं जागेज्याच्याश्रद्धा जोकांनिंदिनाचिबुधा १ ऐकेंसदाठेवुनीभाव ऐशा नराचाउपाव २ माझेंपदपावेअंतीं निष्पातकवागूनिक्षितीं ३ जेथेंलोक पुण्यवान तुकयातेथेंअधिष्ठान ४॥७१॥ श्रीमद्रुक्मिणीपतयेनमः॥

श्लो०-कच्चिदेतच्छ्रुतंपार्थत्वयैकाग्रेणचेतसा
कच्चिदज्ञानसंमोहः प्रणष्टस्तेधनंजय॥७२॥

टी०स०-हेंऐकिलेंसकींनाहीं पार्थाएकाग्रमानसें अज्ञानमोहगेला-कीं नाहींसांगधनंजया ७२ आर्या- पार्थाआयकिलेंकीं एकाग्रमनें चिहेंमलासांग अज्ञानमोहतूझा गेलाकींकायहेंमलासांग ७२ दो० चित्तएकाग्रह्वेसुनें अर्जुनयहतोधरम मीटेमोहअग्यानतबें छूटे चितकोभरम ७२ ओंवी- अर्जुनाम्यांसांगीतलें तुवांएकाग्रमनेंऐकि-लें अज्ञानमोहआहेकींगेले हेंसांगधनंजया ७२ अभंग- बरीऐकि-लीकींगीता किंवानमानिलीचित्ता १ पार्थामानसएकाग्र आहेयेथेंकीं अव्यग्र २ अज्ञानमोहरवळ गेलानाहींकींप्रांजल ३ सांगमातेंधनंजया एकवेळहेंतुकया ४॥७२॥

अर्जुनउवाच.

श्लो०-नष्टोमोहःस्मृतिर्लब्धात्वत्प्रसादान्मयाऽच्यु-
त स्थितोऽस्मिगतसंदेहःकरिष्येवचनंतव ॥७३॥

टी०स०-स्मृतिआलीमोहगेला प्रसादेंअच्युतातुझ्या असेंमीगतसंदेह तुझेंवचनमानिन ७३ आर्या- गेलामोहस्मृतिही आलीदेवातवप्र-सादानें निःसंदेहअहेंमी करितोंहेंसमरतवप्रसादानें ७३ दोहा-मोह नसतअबआई स्मरनहोंश्रीभगवान् भयोदूरिसंदेहअब तत्वग्या-नप्रधान ७३ ओंवी-गेलामोहह्मणेपार्थ तुमचेप्रसादेंसावचित्त संदेहफिटलानिश्चित साचकरीनवचनतुझें ७३ अभंग-ऐकेंसुर-प्रियकार्या यादवकुलकमलसूर्या १ मोहगेलास्मृतीआली चित्तवृ-त्तीआनंदली २ तुझ्याप्रसादेंअच्युता ज्ञानमात्रेचादेखता ३ जीजीझा-लेंएकवेळ गतसंदेहप्रांजळ ४ असेंनिश्चळआतांमी तुझेंवाक्यमा-नीनस्वामी ५ निवारिनकौरवांला निश्चयरक्षिनतुकयाला ६॥७३॥७॥

संजयउवाच.

श्लो०-इत्यहंवासुदेवस्यपार्थस्यचमहात्मनः॥
संवादमिममश्रौषमद्भुतंरोमहर्षणम्॥७४॥

टी०स०-श्रीवासुदेवपार्थांचा हासंवादमहाद्भुत रायाआइकिलाअं-गीं कांटेअद्यापिमाझिया ७४ आर्या-संवादश्रेष्ठाचा श्रीकृष्णा-चाअसाचपार्थाचा अद्भुतरोमांचकरी आयकिलाम्यानिधीचअ-र्थाचा ७४ दोहा-हरीअर्जुनकीबातयह सुनिजोमेयाभाय अचरज रूपअनूपअति रोमहरखचितचाय ७४ ओंवी-देवपार्थांचासंवाद ऐकूनिअद्भुतपरमानंद रोमांचउभेस्वानंद तेंवाचेंकायसांगों ७५ अ-भंग-श्रीमद्वासुदेवआणी धनुर्धरगांडिवपाणी १ संवादलेमहाद्भु-त ऐसेकोणयाधरेंत २ ऐकिलेंहोमहाभूपा दावीअद्यापीतनुकंपा ३ रोमहर्षणेंफुगतां तुकाघालीदंडवता ४॥७४॥ श्रीकृष्णायनमः॥७॥

श्लो०-व्यासप्रसादाच्छ्रुतवानेतद्गुह्यमहंपरम्
योगंयोगेश्वरात्कृष्णात्साक्षात्कथयतःस्वयं७५

टी०स०-हाम्यांआइकिलागह्य योगव्यासकृपेस्तव येथेंश्रीकृष्णा[illegible]

ष्णाच्या साक्षाच्छ्रीमुखपंकजें ७५ आर्या– श्रीकृष्णेंयोगेशें कथिला साक्षात्स्वयेंचितोविजय जोपरमगुह्ययोग व्यासरूपेंबोलिलोमिह्मावि जय ७५ दोहा–परमजन्योतत्वजूहें सन्योव्यासप्रसाद जोगेसरश्री किसनजूं निजमुखकियोबिबाद ७५ ओंवी– वेद्व्यासाचेप्रसादें प- रमगुह्यअनुवादे योगेश्वरश्रीकृष्णेंआनंदें स्वमुखेंसांगीतलें ७५अ० रायाव्यासकृपेस्तव यायोगाचाअनुभव १ ऐकियलेंगुह्यज्ञान सम- चीतसमाधान २ योगेश्वरजोकृष्णाजी तेणेंश्रीमुखपंकजीं ३ साक्षात प्रीतिकरोत्तरें तुकारिझविलाआदरें ४॥७५॥ श्रीकृष्णापरमात्मनेनमः

श्लो०-राजन्संस्मृत्यसंस्मृत्यसंवादमिममद्भुतं
केशवार्जुनयोःपुण्यंहृष्यामिचमुहुर्मुहुः॥७६

टी०स०-केशवाअर्जुनांचाहा पुण्यसंवादअद्भुत पुनःपुनःआठवूनी हर्षतोंमीपुनःपुनः ७६ आर्या– आठवुनीयांराजा उठतीकांटे पुनःपुन्हादेहा श्रीकेशवार्जुनांचा अद्भुतसंवादपुण्यजोदेहा ७६॥ दोहा–बारबारसुमरतहों यहसंबादहिराज हरखहोतमोकोंम- हा अतिपवित्रकेसाज ७६ ओंवी–रायातोपुनःपुन्हाआठवत॥ जोसंवादअतिअद्भुत केशवार्जुनांचापुण्यपवित्र तेणेंपुनःपुन्हा- आनंदहोतसे ७६ अभंग–केशवार्जुनउभयांचा हाहोसंवाद सु- खाचा१पुण्यदातामहाद्भुत तूतेंवदलोंसाद्यंत २ पुनःपुनःआठवू- नी हर्षतोंमीआत्ममनीं ३ देवासरिखेत्यापुसे तुकाविनवीऐकाकैसें ॥७६

श्लो०-तच्चसंस्मृत्यसंस्मृत्यरूपमत्यद्भुतंहरेः
विस्मयोमेमहाराजन्हृष्यामिचपुनःपुनः७७

टी०स०-स्मरूनिअत्यद्भुततें विश्वरूपपुनःपुनः रायाआश्चर्यमानूनी हर्षतोंमीपुनःपुन्हा ७७ आर्या– आठवुनीश्रीहरिचें अत्यद्भुतरूपतें प्रमोदेंही नवलबहुतमजराया उठतीकांटेपुनःपुन्हादेहीं ७७ दोहा- अद्भुतरूपश्रीकिसनकों सुमिरसुमिरहोताहे हरखहोतमोकोंबहुत ...ने ७७ ओंवी– तेंआठवेहरिचेंरूप विस्मयहोयअमु-

प कृरवहोयअकस्मात पुनःपुन्हाकायसांगों७७ अभंग–तेंहीस्म- रूनीअद्भुत झालीएकादशींमात १ पार्थाविश्वरूपदावी पुनःपुन्हा मीआठवीं २ नृपामानुनीआश्चर्य वारंवारस्फुरेआर्य ३ सांगतुजला हेंकृरव आलेंकिंवाग्रासदुःरव ४ ययासंजयाच्याबोला अंधमनांत तापला ५ मूर्खपोरगेंव्यासाचें भलतेंबडबडेजेंरूचें ६ यासीबरें द- टावूनी आपलेंघ्यावेंविचारूनी ७ मगबोलिलात्याभावें जैसेंब्रह्म्या दशग्रीवें ८ शास्त्राध्ययनींरामास वारवाणीतांधडकेत्रास ९ तैसें म्ह- णेप्रज्ञाचक्षु राहूंदेंहाकृष्णपक्ष १० रवाऊंघालितीपांडव त्यांचावला- सीगौरव ११ पुरेपुरेहेचावटी ज्यागापाणिकस्फूटी १२ एकपुसतोंतें सांग प्रस्तुतयुद्धाचाप्रसंग १३ येथेंमांडिलेंसमर यशश्रीचाकोणवर १४ मजभासेमाझेसुत करितीपांडवांचाघात १५ यावरीतुझेंगाज्यो- तिष सांगएेंकूंदेविशेष १६ आमुच्यामहामहाधूरा तिकडेअवधाना- राचुरा १७ धर्मेमेळविलेंपीसें जेवीप्रेतापेंकोळसे १८ ययाधृतराष्ट्र बोला चित्तींसंजयोपातला १९ तुकाह्मणेत्याचंरीतीं शिक्षिएेकावें पं- डितीं २०॥७७॥

श्लो०–यत्रयोगेश्वरःकृष्णोयत्रपार्थोधनुर्धरः
तत्रश्रीर्विजयोभूतिर्ध्रुवानीतिर्मतिर्मम॥७८॥

टी०स०–जेथेंश्रीकृष्णयोगेश जेथेंपार्थधनुर्धर माझ्यामतेंतेथजय भाग्यश्रीनीतिशाश्वती ७८ आर्या– योगेशकृष्णजिकडे जिकडेपा- र्थहिधनुर्धरविउवित तिकडेएेश्वर्यविजय स्फ्रुवनीतीहिमन्मतीखचि- त ७८ दोहा–जोगेश्वरश्रीकृष्णजू अर्जुनहेयाठोर तहांविजयऔर जीतहे अछयसंपदाओर ७८ ओंवी– जेथेंश्रीकृष्णयोगेश्वर दु- सरापार्थधनुर्धर श्रीआणिविजयपरिवार दोन्हीअचळतेथराया॥ ७८ अभं० – बरेंएेकियलेंराया जेसेरवींयाबोलसी १ आह्मीको- पावेंतेंवांयां नमनायागुरूच्या २ तवप्रसादेंहालाभ पद्मनाभ जो- डला ३ बुद्धीअवगुणाकार नसेंधीरकारण ४ अवगुणजायज्याचा तोंदैवाचामोहरा ५ देहस्वभावकठिण गेल्याप्राणएक्याहेजाणा

[OrderDescription]
,CREATED=11.08.20 15:22
,TRANSFERRED=2020/08/11 at 16:04:45
,PAGES=345
,TYPE=STD
,NAME=S0003473
,Book Name=M-2739-GITARTH BEDHINI
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF
,FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF
,FILE24=00000024.TIF

FILE25=00000025.TIF
,FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
,FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF
,FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF
,FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF
,FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF
,FILE40=00000040.TIF
,FILE41=00000041.TIF
,FILE42=00000042.TIF
,FILE43=00000043.TIF
,FILE44=00000044.TIF
,FILE45=00000045.TIF
,FILE46=00000046.TIF
,FILE47=00000047.TIF
,FILE48=00000048.TIF
,FILE49=00000049.TIF
,FILE50=00000050.TIF
,FILE51=00000051.TIF
,FILE52=00000052.TIF
,FILE53=00000053.TIF
,FILE54=00000054.TIF
,FILE55=00000055.TIF
,FILE56=00000056.TIF
,FILE57=00000057.TIF

FILE58=00000058.TIF
,FILE59=00000059.TIF
,FILE60=00000060.TIF
,FILE61=00000061.TIF
,FILE62=00000062.TIF
,FILE63=00000063.TIF
,FILE64=00000064.TIF
,FILE65=00000065.TIF
,FILE66=00000066.TIF
,FILE67=00000067.TIF
,FILE68=00000068.TIF
,FILE69=00000069.TIF
,FILE70=00000070.TIF
,FILE71=00000071.TIF
,FILE72=00000072.TIF
,FILE73=00000073.TIF
,FILE74=00000074.TIF
,FILE75=00000075.TIF
,FILE76=00000076.TIF
,FILE77=00000077.TIF
,FILE78=00000078.TIF
,FILE79=00000079.TIF
,FILE80=00000080.TIF
,FILE81=00000081.TIF
,FILE82=00000082.TIF
,FILE83=00000083.TIF
,FILE84=00000084.TIF
,FILE85=00000085.TIF
,FILE86=00000086.TIF
,FILE87=00000087.TIF
,FILE88=00000088.TIF
,FILE89=00000089.TIF
,FILE90=00000090.TIF

FILE91=00000091.TIF
,FILE92=00000092.TIF
,FILE93=00000093.TIF
,FILE94=00000094.TIF
,FILE95=00000095.TIF
,FILE96=00000096.TIF
,FILE97=00000097.TIF
,FILE98=00000098.TIF
,FILE99=00000099.TIF
,FILE100=00000100.TIF
,FILE101=00000101.TIF
,FILE102=00000102.TIF
,FILE103=00000103.TIF
,FILE104=00000104.TIF
,FILE105=00000105.TIF
,FILE106=00000106.TIF
,FILE107=00000107.TIF
,FILE108=00000108.TIF
,FILE109=00000109.TIF
,FILE110=00000110.TIF
,FILE111=00000111.TIF
,FILE112=00000112.TIF
,FILE113=00000113.TIF
,FILE114=00000114.TIF
,FILE115=00000115.TIF
,FILE116=00000116.TIF
,FILE117=00000117.TIF
,FILE118=00000118.TIF
,FILE119=00000119.TIF
,FILE120=00000120.TIF
,FILE121=00000121.TIF
,FILE122=00000122.TIF
,FILE123=00000123.TIF

FILE124=00000124.TIF
,FILE125=00000125.TIF
,FILE126=00000126.TIF
,FILE127=00000127.TIF
,FILE128=00000128.TIF
,FILE129=00000129.TIF
,FILE130=00000130.TIF
,FILE131=00000131.TIF
,FILE132=00000132.TIF
,FILE133=00000133.TIF
,FILE134=00000134.TIF
,FILE135=00000135.TIF
,FILE136=00000136.TIF
,FILE137=00000137.TIF
,FILE138=00000138.TIF
,FILE139=00000139.TIF
,FILE140=00000140.TIF
,FILE141=00000141.TIF
,FILE142=00000142.TIF
,FILE143=00000143.TIF
,FILE144=00000144.TIF
,FILE145=00000145.TIF
,FILE146=00000146.TIF
,FILE147=00000147.TIF
,FILE148=00000148.TIF
,FILE149=00000149.TIF
,FILE150=00000150.TIF
,FILE151=00000151.TIF
,FILE152=00000152.TIF
,FILE153=00000153.TIF
,FILE154=00000154.TIF
,FILE155=00000155.TIF
,FILE156=00000156.TIF

FILE157=00000157.TIF
,FILE158=00000158.TIF
,FILE159=00000159.TIF
,FILE160=00000160.TIF
,FILE161=00000161.TIF
,FILE162=00000162.TIF
,FILE163=00000163.TIF
,FILE164=00000164.TIF
,FILE165=00000165.TIF
,FILE166=00000166.TIF
,FILE167=00000167.TIF
,FILE168=00000168.TIF
,FILE169=00000169.TIF
,FILE170=00000170.TIF
,FILE171=00000171.TIF
,FILE172=00000172.TIF
,FILE173=00000173.TIF
,FILE174=00000174.TIF
,FILE175=00000175.TIF
,FILE176=00000176.TIF
,FILE177=00000177.TIF
,FILE178=00000178.TIF
,FILE179=00000179.TIF
,FILE180=00000180.TIF
,FILE181=00000181.TIF
,FILE182=00000182.TIF
,FILE183=00000183.TIF
,FILE184=00000184.TIF
,FILE185=00000185.TIF
,FILE186=00000186.TIF
,FILE187=00000187.TIF
,FILE188=00000188.TIF
,FILE189=00000189.TIF

FILE190=00000190.TIF
,FILE191=00000191.TIF
,FILE192=00000192.TIF
,FILE193=00000193.TIF
,FILE194=00000194.TIF
,FILE195=00000195.TIF
,FILE196=00000196.TIF
,FILE197=00000197.TIF
,FILE198=00000198.TIF
,FILE199=00000199.TIF
,FILE200=00000200.TIF
,FILE201=00000201.TIF
,FILE202=00000202.TIF
,FILE203=00000203.TIF
,FILE204=00000204.TIF
,FILE205=00000205.TIF
,FILE206=00000206.TIF
,FILE207=00000207.TIF
,FILE208=00000208.TIF
,FILE209=00000209.TIF
,FILE210=00000210.TIF
,FILE211=00000211.TIF
,FILE212=00000212.TIF
,FILE213=00000213.TIF
,FILE214=00000214.TIF
,FILE215=00000215.TIF
,FILE216=00000216.TIF
,FILE217=00000217.TIF
,FILE218=00000218.TIF
,FILE219=00000219.TIF
,FILE220=00000220.TIF
,FILE221=00000221.TIF
,FILE222=00000222.TIF

FILE223=00000223.TIF
,FILE224=00000224.TIF
,FILE225=00000225.TIF
,FILE226=00000226.TIF
,FILE227=00000227.TIF
,FILE228=00000228.TIF
,FILE229=00000229.TIF
,FILE230=00000230.TIF
,FILE231=00000231.TIF
,FILE232=00000232.TIF
,FILE233=00000233.TIF
,FILE234=00000234.TIF
,FILE235=00000235.TIF
,FILE236=00000236.TIF
,FILE237=00000237.TIF
,FILE238=00000238.TIF
,FILE239=00000239.TIF
,FILE240=00000240.TIF
,FILE241=00000241.TIF
,FILE242=00000242.TIF
,FILE243=00000243.TIF
,FILE244=00000244.TIF
,FILE245=00000245.TIF
,FILE246=00000246.TIF
,FILE247=00000247.TIF
,FILE248=00000248.TIF
,FILE249=00000249.TIF
,FILE250=00000250.TIF
,FILE251=00000251.TIF
,FILE252=00000252.TIF
,FILE253=00000253.TIF
,FILE254=00000254.TIF
,FILE255=00000255.TIF

FILE256=00000256.TIF
,FILE257=00000257.TIF
,FILE258=00000258.TIF
,FILE259=00000259.TIF
,FILE260=00000260.TIF
,FILE261=00000261.TIF
,FILE262=00000262.TIF
,FILE263=00000263.TIF
,FILE264=00000264.TIF
,FILE265=00000265.TIF
,FILE266=00000266.TIF
,FILE267=00000267.TIF
,FILE268=00000268.TIF
,FILE269=00000269.TIF
,FILE270=00000270.TIF
,FILE271=00000271.TIF
,FILE272=00000272.TIF
,FILE273=00000273.TIF
,FILE274=00000274.TIF
,FILE275=00000275.TIF
,FILE276=00000276.TIF
,FILE277=00000277.TIF
,FILE278=00000278.TIF
,FILE279=00000279.TIF
,FILE280=00000280.TIF
,FILE281=00000281.TIF
,FILE282=00000282.TIF
,FILE283=00000283.TIF
,FILE284=00000284.TIF
,FILE285=00000285.TIF
,FILE286=00000286.TIF
,FILE287=00000287.TIF
,FILE288=00000288.TIF

FILE289=00000289.TIF
,FILE290=00000290.TIF
,FILE291=00000291.TIF
,FILE292=00000292.TIF
,FILE293=00000293.TIF
,FILE294=00000294.TIF
,FILE295=00000295.TIF
,FILE296=00000296.TIF
,FILE297=00000297.TIF
,FILE298=00000298.TIF
,FILE299=00000299.TIF
,FILE300=00000300.TIF
,FILE301=00000301.TIF
,FILE302=00000302.TIF
,FILE303=00000303.TIF
,FILE304=00000304.TIF
,FILE305=00000305.TIF
,FILE306=00000306.TIF
,FILE307=00000307.TIF
,FILE308=00000308.TIF
,FILE309=00000309.TIF
,FILE310=00000310.TIF
,FILE311=00000311.TIF
,FILE312=00000312.TIF
,FILE313=00000313.TIF
,FILE314=00000314.TIF
,FILE315=00000315.TIF
,FILE316=00000316.TIF
,FILE317=00000317.TIF
,FILE318=00000318.TIF
,FILE319=00000319.TIF
,FILE320=00000320.TIF
,FILE321=00000321.TIF

FILE322=00000322.TIF
,FILE323=00000323.TIF
,FILE324=00000324.TIF
,FILE325=00000325.TIF
,FILE326=00000326.TIF
,FILE327=00000327.TIF
,FILE328=00000328.TIF
,FILE329=00000329.TIF
,FILE330=00000330.TIF
,FILE331=00000331.TIF
,FILE332=00000332.TIF
,FILE333=00000333.TIF
,FILE334=00000334.TIF
,FILE335=00000335.TIF
,FILE336=00000336.TIF
,FILE337=00000337.TIF
,FILE338=00000338.TIF
,FILE339=00000339.TIF
,FILE340=00000340.TIF
,FILE341=00000341.TIF
,FILE342=00000342.TIF
,FILE343=00000343.TIF
,FILE344=00000344.TIF
,FILE345=00000345.TIF
,